This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

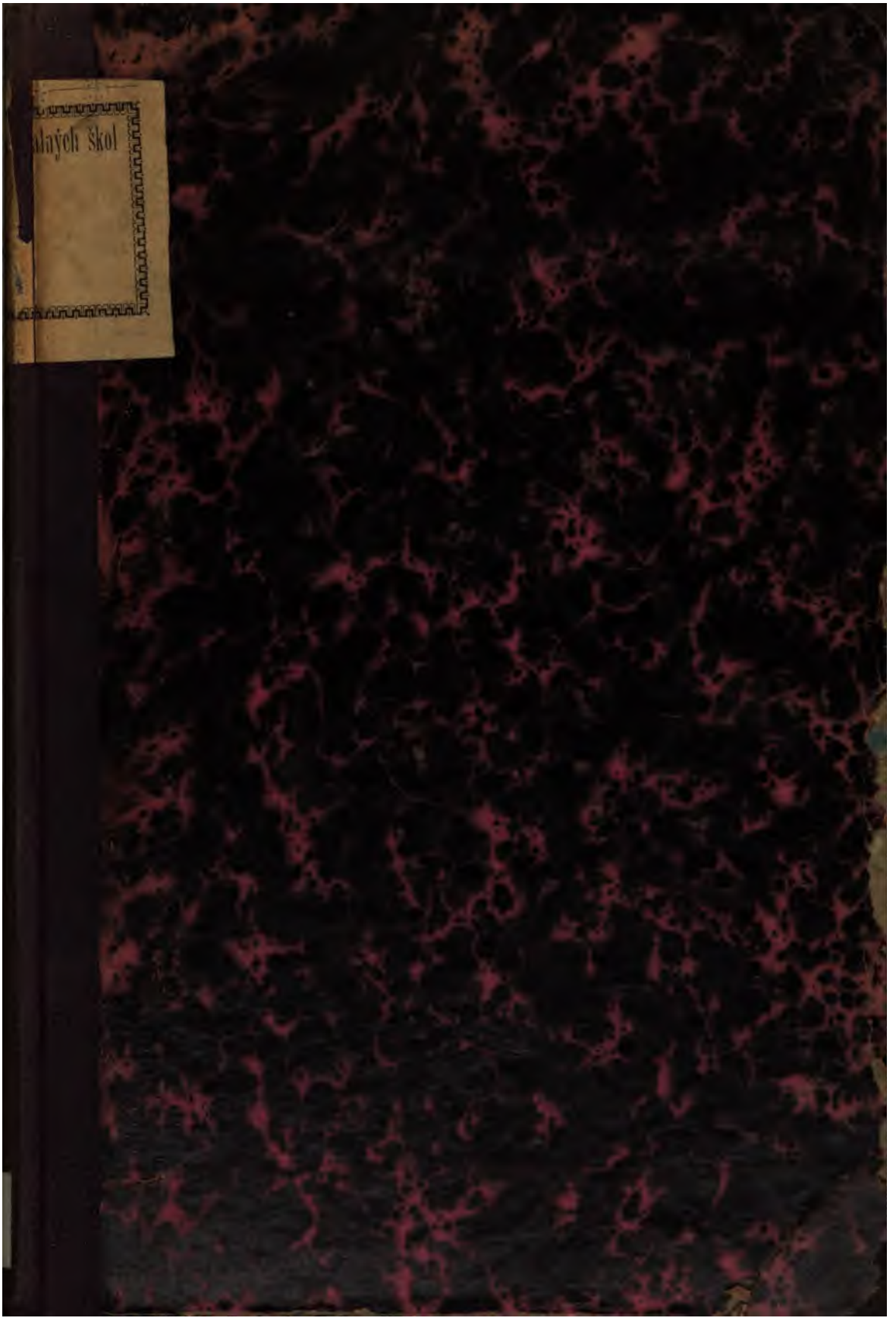
alých škol

69770

Inv. č. 1696.

Knihovna

professorův [redacted] vyšších realných škol

v Pardubicích.

Číslo: 68

Odbor: L

Svazek:

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

VÝBOR Z LITERATURY ČESKÉ

DOBY STŘEDNÍ.

VÝBOR
Z LITERATURY ČESKÉ
DOBY STŘEDNÍ.

SESTAVIL
PROF. B. V. SPIESS.

V HRADCI KRÁLOVÉ.
NÁKLADEM JANA POSPÍŠILA.
1876.

PG 5021
S 6

Tiskem Rohlíčka a Sieverse v Praze.

DOBA PRVÁ.

Od Husa do Ferdinanda I.

PG5021
S6

I.

BIBLÍ.

1. Z knihy přísloví.

Bible emauzská písma glagolského z l. 1416.

Slyšte synové! kázeň otcovu ... abyšte uměli múdrost! Dar dobrý dávám vám, zákona mého neotstupujte Neb sem já byl syn otce mého rozkošný i jednáček u mé mateře, a učila mě jest řkúci: Přijmi srdce tvé slova má, ostřiehaj rozkázanie mého, a budeš živ, obdržíš smysl, obdržíš múdrost! Nezapomínaj ani sebe otchyluj ot slov mých úst. Nevypúštěj jie ot sebe, bude tebe ostřiehati. Miluj ji a zachovát tě ... Popadni ji, a povýší tebe, budeš ot nie oslaven; k tobě když ji přivineš, dát tvej hlavě přísporek milosti a oslavnú korunú zachrání tě. Slyš, synu mój! a přijmi slova má, ať se rozmnožie tobě léta tvého života. Cesty múdrosti okáži tobě a povedu tě po stezkách pravosti. A když na ně vzejdeš, nebudú súzeni tvoji kroci, a běže nebudeš jmieti úrazu. Drž kázeň a nepropúštěj jie, střěž jie, neb jest ona život tvój.

2. Z knihy písní.

Text M. Jana Husi.

Já květ polský a lilium údolnie.

Jako lilium mezi trním, tak přietelkyně má mezi dcerami.

Zlapajte nám lišky malitké, kteréž kazie vinice: neb vinice naše zkvetla jest.

Zmilelík mój mně, a já jemu, jenž sě pase mezi lilia.

Text mikulovský z l. 1406.

Já květ polský a lilium dolové.

Jako lilium mezi trním, takež přietelnice má mezi jinými dcerami.

Zlapsjte lišky malé nám, ježto hubie vinice: neb vinice naše zakvetla jest.

Mój milý mně, a já jemu, jenž se pase v prostřed lilium.

Dokudž nevzende deň, a neschýlie sě stienové, navrať sě: Podoben buď zmilelý mój k srně a k kolúchovi jeleniemu na horách Betel.

Kterak krásní jsú krokové tvoji v uobuvi, dcero knížete! Spojenie bedr tvých jako zápony, ježto zkovány sú rukú řemeslníka.

Šíje tvá jako věže slonová. Oči tvoji jako rybníci v Ezebon, jenž sú v bráně dcery množstvie. Nos tvój jako věže libanská, ježto patří k Damašku.

Hlava tvá jako Karmelus hora. Vlasové hlavy tvé jako zlatohlav králový, spojený k žlabóm.

Donidž se deň výší, a dolóv se chýlí stieň, navrať se, mój zmilelý, a buď podoben k srně a k laníčkovi jeleniemu na horách betelských.

Kterak pěkné sú kroky tvé v třevíčkách, dcero knieżecie! Stavek tvých bedr jakožto zápony, ježto sú okovány rukú řemeslníkovú.

Šíje tvá jako věže slonová. Oči tvoji jako rybníci ezebonští, ježto sú v bráně dcery množstvie. Nos tvój jako věže libanská, ježto patří proti Damašku.

Hlava tvá jako hora karmelská, a vlasy hlavy tvé jako zlatohlav krásný králový, s cievkami setkaný.

3. Z knihy moudrosti.

Bible olomoucká z l. 1417.

Což jest nám prospěla pýcha? nebo chlúba našeho bohatstvie což jest nám přidala?

Nebo to vše minulo jest jako stieň, a jako posel, jenž před sě běží,

a jako lodí, jenž přeplove vodu s vlnami: nebo když již přejde lodí přes vodu, nenalezneš jejie stopěje, ani jejie stezky mezi vlnami:

nebo jako pták, jenž leče u povětří, nemóž sě nalézti ižádné dolíčenie jeho cěsty, jediné tlesk jeho křídlú, jimaž tepe měkký vietr, na dvé štiepě svú silú povětřie: hýbaje křídloma pryč přeletí, a potom ižádné znamenie nenalezá sě jeho cěsty:

nebo jako střěla, když jest popuštěna k svému cíli, rozdělí povětřie, a inhed sě opět zavře, tak že sě nevie příštie jejie.

Text mikulovský z l. 1406.

Co jest nám prospěla pýcha? anebo chlúba našeho bohatstvie co jest nám přidala?

Nebo všecko to minulo jest jako stieň, a jakožto posel předběhující,

a jako lodie, (jenž) přeplove vodu neklidnú, jejiežto sledu, když přeplove, nenalezna (sic), ani stezky jejie břicha mezi vlnami:

nebo jako pták, jenž přeletí u povětří, jehožto cesty nemóž nižádný dóvod nalezen býti, jedné zvuk jeho křídlú, jimažto tepe lehký větřík a štiepe na dvé povětřie cesty své násilím: a hýbaje křídloma přeletěl, a potom ižádné znamenie nenalezá se cesty jeho:

nebo jako střela, vypuštěná k miestu zaměřenému, rozdělené povětřie ihned v sobě po ní zavřieno jest, tak že se nezvie příštie jejie.

Takež i my, zrodivše sě, brzo ostanem svého bytie.	Takež i my, zrodivše se, inhed (sic) přestanem býti.

4. Ze žaltáře.

Bible mikulovská z l. 1406.

Nebesa vypravují chválu boží, a diela rukú jeho zvěstuje hvězdné nebe.
Deň dni vypravuje slovo, a noc noci ukazuje umènie.
Po všie zemi vyšel jest hlas jich, a v krajiny okrúhlosti země slova jich.
Na slunci položil jest přiebytek svój, a on jako ženich, vycházeje z lože svého: radoval se jest jako obr k běhu cesty.
Z svrchnieho nebe východ jeho, a vrácenie jeho až do svrchnice jeho: aniž jest, ktoby se skryl od horkosti jeho.
Bázeň božie svatá ostávajiece na věky věkóv: súdové boží praví, spravedliví sami v sobě.
Žádnější nad zlato mnoho a nad kamen drahý, a slazší nad med i stred.
A zajisté sluha tvój ostřiehá jich; v ostřiehání jich odplata mnohá.

5. Z evangelia sv. Marka.

Evangeliář Olomoucký z l. 1421.

Přišel Judas Škarioth, jeden ze dvanásti, a s ním zástup veliký s meči, poslaný od najvyšších popóv a písařóv a starších. I dal jim byl zrádce znamenie řka: Kteréhož kolvěk líbati budu, ont jest, držteż jej a veďte opatrně. A když přijide, inhed přistúpiv k němu vece: Zdráv mistře, i políbil jest jeho. A oni ruce uvrhli na Ježíše a drželi jej. Tehdy jeden z přístojících vyňav meč, udeřil sluhu svrchnieho kněze i utal jemu ucho. A otpověděv Ježíš vece jim: Jakžto k lotrovi vyšli jste s meči a s dřívím popadnúti mne, a na všaký den u vás byl sem uče v chrámě, a mne jste nedržali. Ale aby se naplnila písma. Tehdy učenníci jeho opustivše jej všiccí utekli . . . . I přivedechu Ježíše k najvyššiemu knězi. I sešli sě vespolek všechna knížata i písaří i starší . . . . Hledáchu protiv Ježíšovi svědectvie, aby jeho k smrti vydali, i nenalezechu. A mnozí falešné svědectvie praviechu protiv němu, a podobna svědectvie nebyla. A někteří vstavše falešné svědectvie vydávali protiv jemu řkúce, že my slyšeli smy jeho řkúce: Já rozruším chrám tento rukú udělaný a po třech dnech jiný ne rukú udělaný ustavím. I nebíše podobné svědectvie jich. A vstav najvyšší kněz v prostředek, otázal sě jeho řka: Neodpovídáš ničehož nic k tomu, což tobě obvrženo jest od těchto? Ale Ježíš mlčíše

a nic neodpověděl. Tehdy opět najvyšší kněz otázal sě jeho řka: Ty jsi Kristus syn Boha požehnaného? A Ježíš vece jemu: Já jsem. A uzříte syna člověčieho na pravici moci božie sediece a přicházejícieho s oblaky nebeskými. Tehdy najvyšší kněz, roztrh rúcho své, vece: Což ješče požádámy svědkóv? Slyšeli ste rúhánie. Což sě vám vidie? Kteřížto všichni potupili jej býti vinna smrti .... A inhed ráno radu učinivše najvyšší kněz s staršími a s písaři a se vším sborem, svázavše Ježíše vedli jsú i dali Pilátovi.

II.

POSTILLY.

1. M. JANA HUSI

Výklad na všecka čtení nedělní z l. 1413.

a) Z předmluvy.

Vida Ježíš zástupy, slitoval sě nad nimi, neb sú byli trápeni, a leželi sú jako ovcě, nemajíce pastýře. Protož řekl jest učedlníkóm svým: Jistě žeň mnohá jest, ale dělníci nemnozí; protož proste pána žni, ať pošle dělníky na žeň svú. To jest: mnozí sú lidé, jenž by rádi slovo božie slyšeli, a tak jako pšenicě v stodolu královstvie Kristova sě hodili; ale nemnozí sú dělníci: to věz, že málo jest věrných kazatelóv, kteří z lásky pro chválu boží, pro lidské a pro své spasenie pracují s lidem božím. Protož die Spasitel: Proste pána žni, to jest Boha, jenž jest pán všeho světa, ať pošle žencě věrné na žeň svú... Řeč (tuto) svého Spasitele já vážě, abych ovšem kněžského úřadu neopustil, času nezmařil, umienil sem pro chválu boží, pro spasenie Čechóv věrných, kteříž žádají vóli boží poznati a plniti, čtenie nedělnie všecka kratičce s boží pomocí vyložiti .... A že nemají obecně čtení česky psaných, a výklad ne tak sě brzy přijme bez založenie, protož chci vždy prvé čtenie položiti a potom výklad, aby našeho Spasitele slovo vždy najviece vznělo, a tak věrným bylo k spasení oznámeno ... I mámť úmysl, abych což mohu, najlehčejie vyložil k rozumu čtenie, ač ne ovšem tímž obyčejem, jako káži.

Aby, ktož budeš čísti, rozuměl mé české řeči, věz, žeť sem psal tak, jakož obyčejně mluvím; neb v jednom kraji českém jinak mluvie, a v jiném jinak. U příkladě já píši „nižádný nevie“ a jiní řiekají „žádný nevie“; opět já diem „musiem učiniti“ a jiní řkú „musím“; a opět já diem „tělestný“ a jiní „tělesný“; já „protiv a jiní „proti“; já „vzjeviti“ a jiní „zjeviti“; já „popad ho“

a jiní „popad jej“; já diem „bychme byli dobří“ a jiní „bychom byli dobří“. A jest jiných drahně proměn. Protož prosím každého, ktož bude psáti, aby jinak nepsal, než jakož sem já psal; než chybil-li sem kde, čteny neb sřeku neb slovce opustil, za to prosím, aby opravil jest-li jist plně, aby mi pravého úmysla nepřevrátil; neb viem, že mnozí, mnějíce, by lépe rozuměli, což dobře jest psáno, shlazují a zle napisují.

b) *Ze čtení na neděli čtvrtou v postě.*

Móž býti otázka: kterak jest to, že pro báseň nepřátel nepřišel jest Ježíš k hodu beránka do Jeruzaléma, poňavadž Jan Krstitel bez strachu tresktal jest Eroda krále až do smrti? Tu móž býti dána dvoje příčina: prvá, aby věda vóli boží, že má vedlé jeho uloženie smrt jíti k prospěchu lidského spasenie, svú vóli sjednal s boží volí; druhé, aby dal příklad svým potom budúcím, kdy mají opatrně ujíti před svými nepřátely. Aniž měj pochybenie, byt Kristus nebyl smělejší, než svatý Jan Krstitel, i ve všech ctnostech dóstojnější. Ale ještě jest otázka, kterak Kristus jest vymluven, že vedlé zákona pro bázeň nebyl jest na hodu beránka? Tu jest odpověď, že ti, kteříž sú měli úhlavnú nepřiezeň, byli sú vymluveni před Bohem od nestánie. A týmž obyčejem, ufám Bohu, jsem vymluven, že sem nestál v Římě, pohnán jsa, před papežem: prvé proto, že sem své poručníky za tři léta postavil, a tém nikdy nebylo dáno slyšenie, a ti byli sú jímáni i vězeni, proto že sú pravdy žádali. Druhé, že dále jest z Prahy do Říma, než od zámořie Tiberiadského do Jeruzaléma, do něhož z Jeruzaléma byl jest odšel Kristus. Třetie, že nenie v zákoně božiem přikázáno, aby tak daleko do Říma lidi darmo pohonili. Čtvrté, že málo jest u dvora papežova božie pravdy, již by vedli vedlé zákona božieho. Páté, že bych zmeškal lid v slovu božiem, a sám na cestě co bych dobrého mohl činiti? a ač bych k dvoru přišel, které bych svatosti u něho nabyl? jedné svárów, a chtěl-li bych svatokupčiti. Šesté, že bych mnoho almužny darmo utratil, nabera na lidech. Sedmé, že pře, kterúž já vedu, jest proti papežovým obyčejóm a proti jeho moci; neb papež Alexander pátý vydal jest bulu na penězích, v níž jest zapoviedal, aby nikdež v kaplách nebylo kázáno slovo božie lidu, ač sú na to ustanovený a od papežóv stvrzeny. A také stálo v té bule, aby nikdież jinde nebylo kázáno, jedné u far a v klášteřiech. A té buly dobyl jest dobré paměti kněz Sbyněk, arcibiskup Pražský, s jinými preláty. A mnich Jaroslav, planý biskup, ten v poselství jezdil o tu bulu, v níž jest také stálo, že v království Českém v Praze, a v markrabství Moravském mnohých srdce jsú kacieřstvím tak velice zprzněna, že potřebie jest přizřénie a tresktánie. A tak ta bula ukazuje, že sú proti zákonu božiemu i papež i kněz Sbyněk učinili: papež vydávaje a Sbyněk dobývaje, aby slovo božie nebylo kázáno svobodně, proti

čtení Spasitele Jezu Krista, jenž jest přikázal učedlníkóm, aby šli po všem světě, kážíce čtenie každému stvoření. A oni sú kázali všudy, to věz, kdeż kolivěk byl jest lid způsoben, aby slyšal. A Spasitel náš kázal na púšti, a jindy na moři stoje na lodí, a v ulicech, a po městečkách bez kostelóv, a po vsech; a řekl učedlníkóm svým, aby kázali i po střěchách, a sluhy své, aby volali k večeři věčné, poslal i mezi ploty i v rozcěstie: kterakž tehdy ta bula s písmem a skutky Kristovými sě sjednává? Nikoli; protož od té odvolal sem sě prvé ku papeži, a že též i tohoto papeže sé dotýká, protož pravda miesta nemá. A tak druhý kus buly móž býti prav v tom, že mnohých srdce kacieřstvím jsú zprzněna v Prazě, na těch, jenž sú buly proti písmu a proti spasení lidskému dobývali a k ní přivolili. I co dobrého sú žádali v tom, aby slovo božie v kaplách nebylo kázáno, ani kde jinde, jedné u far a v klášteřiech? Jistě v tom jest závist, lakomstvie, zlost protivná slovu božiemu; a úmysl, aby kapla Betlém byla slova božieho zbavena. Jiní arcibiskupově stavěli kaply, aby v nich kázali, a kněz Jan, arcibiskup Pražský, ten svú rukú založil jest tu kaplu Betlém a stvrdil: a pak nebožčík Sbyněk, jsa naveden od kanovníkóv a od farářóv Pražských i od mnichóv, jenž sú sě o Betlém smieřili s faráři, chtěl jest tu kaplu v slovu božiem zkaziti, a tak mně kázanie úplně odjieti! neb sú tak byli uložili, kdybych již vedlé přikázanie papežova v kaple nekázal, a jinde miesta nenie kromě far a klášterów, jakož velí papež; a oni faráři i mnišie tak sú sě svolili, aby mně nedopustili. Protož poznav to také, proti přikázaní nehodnému a proti jich chytré zlosti, vzem milosrdného Spasitele na pomoc, postavil sem sě. A konečně nestál sem u dvora papežova proto, abych darmo života neztratil; neb všudy nepřátel jest plno, i Čechóv i Němcóv, jenž mé smrti hledají: nepřietel papež súdcě, nepřietelé i kardinalové, jakož sem shledal v jich listech, ani mě píší kacieřem, nikdy neslyševše, ani vídavše; neb i papeže i kardinálóv dotýká sě, když sě káže proti pýše, proti lakomství a zvláště proti svatokupectví: protož stala by mi sě pravda, jako Ježíšovi. A zvláště, že sem shledal svědky křivé a jich svědectvie, jenž sú na mě svědčili v Prazě, svědectvie do Říma poslali; mezi kterými svědky jeden svědčí, že bych kázal, že když kněz měi slúží, že tu nenie Tělo božie. Druhý svědčí, že když kněz, jsa v hřieše smrtedlném, měi slúží, že požehná chleba, ale nebude Tělo božie. Třetí svědčí, že sem kázal, že baba jest dóstojnějšie ve všem než papež; a jiných kusóv mnoho křivě mi přikládají. A na listech, jež na mě vydal kardinál, súdcě najprvnější, již mě pokládá svodcí lida, nalezačem bludóv; a v žalobě od kněze Sbynka, Michal farář z Nového města od svatého Vojtěcha pokládá, že všichni věrní křesťané mají mě za kacieře, kteříž sú v Českém království, a že každý den u Betlémě bludy a kacieřstvie káži, a že jsem knieže kacieřské a hlava kacieřóv. Ale to mi, ufám milému Kristovi, neškodí, aniž mne to mútí; neb viem, že sú jeho svaté milosti kněžie též učinili, a konečně ohavnú smrtí a ukrutnú umořili; jehož svaté milosti poručil sem svú při, aby ji dokonal, jakž ráčí, buď to i mým od lidí potupením i smrtí, a od

své pravdy aby mi nedal odpadnúti. Ale ještě řiekají: Kéž dostojí smrti a jde do Říma, jako Kristus šel do Jeruzaléma. Odpoviem: bych věděl, že jest božie vóle, abych v Římě umřěl, tehdy bych šel; a bych věděl, že bych nějaký prospěch učinil, jako jest Kristus lidu potom budúciemu i před sébú svatým učinil: ač jest neprospěl k spasení biskupóm, mistróm, kněžím a zákonníkóm, jenž sú ho z závisti, a proto, že jich hřiechy tresktal a lidu oznamoval, jako svódci a kacieře ukrutnú a ohavnú smrtí zamordovali. Nechť pošlí po mě biskupové a kněžie od najvyššieho biskupa, jako sú poslali po Ježíše. Byli sú počeli Němci, když sú v odění s samostřiely, s sudlicemi a s meči přiběhli na Betlém, a já káži, jichž póvod byl jest Bernard Chotek: ale pán Bóh zmátl jim cěstu, že sú nevěděli, co mají činiti, jakož to jest mnohým lidem známo; nevhod přišli. Byli sú také na pána Ježíše biskupové poslali, an káže; ale že hodina ještě byla nepřišla, protož sluhy biskupóv radějše sú ho poslúchali, než jímali: těž ještě nepřišla mé smrti hodina, i nechali sú mne, až do božie vóle. Potom sú Němci, radu vzemše, chtěli Betlém obořiti, svolivše sě na radnici, neb po německu rathauzě; a od nich mluvil Čech Holubář k Čechóm, chtie-li k tomu přivoliti, jako sú Němci přivolili, aby Betlém byl zbořen? Tu věrní Čechové, poznavše, že to jest proti Bohu a proti jeho slovu, proti spasení lidskému, a že to jest Čechóm na hanbu, a že té moci nemají, aby v takém městě chrám boží užitečný obořili, nechtěli sú přivoliti. Patři smělosti německé: nesměli by súsědu obořiti peci aneb chlévcě bez královy vóle: a pak směli sú sě pokusiti o chrám boží! Ale nedal jim v tom pán Bóh moci, aby lehčejie sě pokáli, a potom sě tak lehce bořenie chrámu jeho nechápali. Totoť sem psal potomním na výstrahu: dobrým, aby o pravdu směle stáli, a slepým v pravdě, aby sě téhož varovali, a těm, kteříž nevědie mé přě a utrhají, aby poznajíce pravdu, utrháním nehřěšili.

2. PETRA CHELČICKÉHO

Spasitelní výkladové na čtení nedělní z l. 1433–43.

a) *Předmluva.*

Pán Ježíš, jenž jest počátek i dokonánie všech věcí, budiž pomoc má v této práci, aby prospěšna mohla býti k jeho chvále. A že ti, kteříž žádají Bohu věrni býti a plniti přikázanie jeho, mají hleděti dobrých příčin a k tomu pomocných, i chci řeč učiniti o tom přikázaní, ještoto die pán Buoh: Pomni, aby den sváteční nebo sobotní nebo nedělní světil. Toho svěcenie rozum ukazuje odpočinutí od hřiechuov smrtedlných. Druhé odpočinutie v den sváteční jest upokojenie ducha i těla s Bohem v dobrých činech a zaneprázdnění v modlitbách a v slovu božím. Protož křesťané v slyšení slova božího, v přemyšlování

a v čtení trvati mají v den nedělní. A poněvadž jsú čtení zvláštnie položena na každú neděli, protož aby příčina byla k úžitečnému svěcení, myslím tuto rozumy těch čtení popsati tak, jakž já jim po jiných mistřích mohu rozuměti. A že sú v každú neděli i v jiné svátky zřiedili a položili čtenie najvýbornějšie, zdá se po tom řádu, že sú ti milovali pána Krista a jeho čtenie. Ale nynie, hlediece na duchovnie úředníky, viděti jest po skutcích, že těmi řády slavnými v kostelích toliko zakrývají svá šeredstvie svých životuov. Ač svrchním hlasitým velebeniem povyšují čtenie a oslavují jím všecky časy, však svým peským zivotem a nepříkladným každému se rúhají a je potlačují. K tomu, aby je vysokými hlasy zpievali a jemu kadili, přes rok sú časy každému zřiedili: ale činiti skutečně čtenie, tomu sú nižádného času nepoložili, nebo jsú nepřítelé čtenie, v skutku jeho zapierajíce a pro ně věrné kazatele na oheň odsuzujíce i jiné lidi spravedlivé pro ně tisknúce a kaceřujíce. Protož jich oslavovánie čtenie jest peněz lovenie, zbohacenie a rozkoší těla shromáždění, nebo jsú nepřítelé kříže Kristova. Ale jakž sú koli těch čtení pokrytci a lidé duchovní požívali k svému zisku tělesnému a k oklamání lidu, však proto jsú od pána Krista věrným lidem k spasení ostavena, kteříž by je v skutku činiti chtěli, k utěšení čísti a k urozumění o ně spolu rozmlúvati a na tom den nedělní ztráviti. Protož bude-li vuole božie, a dá rozum a pomoc svú k tomu, a odpustí konati, budu něco psáti o těch čteních k úžitku těch, kteříž sú poznali a milují pravdu.

---

b) Z výkladu na čtení sv. Lukáše v kap. 16. o Lazaru bohatci.

V tomto čtení Spasitel ukazuje dva životy dvú člowěkuo všem lidem, aby je měli před očima jako živé dvě zrcadle, aby bohatí, majíce před očima bohatce pohřbeného v pekle, varovali se pýchy, rozkoší, lakomství, kterézto tři hřiechy měl jest tento bohatec na sobě a pro ně v pekle pohřeben; a chudí duchem, patříce na Lazara nemocného a bídy plného, aby potěšení měli a v pokoře mile trpěli biedu na těle, a zármutky zde snášeli za krátký čas, majíce naději, že s Lazarem budú odpočívati. Nebo pán Ježíš podobně jako dva řebříky před očima všem postavil jest: jeden, po němž vstupují do přiebytka Abrahamova, a to jest Lazaruov život bolestný a lačný; a druhý, po němž sstupují do pekla, a to jest život bohatcuov rozkošný a sytý. Řebřík ten bohatcuo udělán jest z pýchy a z rozkoší a nemilosrdenstvím sevřien. Protož potřebí jest poptati se každý sebe: po kterém řebříku jdeme? k bohatci-li skrze rozkoši do pekla, čili k Lazarovi skrze chudobu a bolesti v odpočinutí? A die Pán: „Byl člověk jeden bohatý, a obláčel se v zlatohlav a hodoval na každý den rozkošně a skvostně.“ A tu se vše stkvělo, netoliko krmě, ale mísy, lžíce, taléři, koflíkové, konve, stoly od střiebra a od zlata a od jiných drahostí,

aby se oči pásly a bylo se jim čím chlubiti, že páně milost počestně u svýho stolu bydlí. A někdy u těch bohatých viece pýcha jie, nežli ústa. A na takových hodováních obyčejně bývá veselé, húsle, buben, píštěly a písně chutné; protož co jest takový lid? jediné přezlého zufánie, ješto naděje budúcího dobrého, aby jemu podle slibuov božích přišlo, nemá; protož ten život pase a hledá jemu rozkoší což najviece muož, drže se onoho písma: „Jezme a pijme a zítra zemřeme.“ A takoví lidé náramně stojí o zbožie, kterak by koli jeho dobyti mohli, buď násilím, lúpežem, zlodějstvem, nevěrami, lichvami i jinými obyčeji, aby nahromaždiece jeho, založili na něm ustavičné hodovánie a rozkoši, v nichž žádají život skonati. Protož tento bohatec v pekle pohřebený množství má následovníkuov: králuov, kniežat, pánuo, rytieřuov, měštanuov i sedlákuov mnohých, nébrž i kněží a preláti kniežatóm a pánóm se u stoluov rovnají; co kde najdražšího a najchutnějšieho k jiedlu a k pití, to kněží se pány sehlí, a den ode dne ty rozkošné krmě a pití mieti chtí. A takový stuol bohatcuov najviece jest kněží na světě neúžitečných, tělesných a slepých, ješto přieliš křesťanstvo pohoršují a kazí. Též oděvy takovéž, jako bohatec, nynie nesú, zlatohlavové, postavcové, od perel, od kamenie drahého, i což najdražšího v světě nalezti mohú. Kto by také vypsal pýchu ženskú v oděvích? mám za to, že ani bohatec ani jeho žena takové pýchy a rozkoši neměl jest, jako ženy nynie mají, a on pro své pyšné rúcho pohřeben jest v pekle! Ale nynie již nižádný hřiech nenie, ale vše slušie a poctivosť a čistota jest. Byť hřiech nebyl v takových pýchách choditi, nikdy by tak těžkého zatracenie bohatcova neohlásil Kristus pro oděv drahý a rozkošný, ani by chválil Jana Křtitele srstí velblúdových. A ktož nosí rúcho hesovné a dvornostmi rozličnými zkrájené a zstřihané, ten svú poběhlosť vnitřní okazuje, že jest v mysli své takový, jakož zpuosob oděvu jeho ukazuje. Protož by to svět mohl znáti, kterak jest přieliš obtiežen hřiechy bohatcovými, již nechaje toho, že pro ně v pekle pohřeben bude, ale co zlého a těžkého zde přítomně má, mohl by sobě steskнúti s těmi hřichy mnohými, nebo pro pýchu v oděvích drahých, pro lakotu v pokrmích rozkošných a hodováních častých mnoho musí honiti a neustíhá. Neb takové pýše a lakotě bezedné nemuož nikdy královstvie veliké stačiti králi, ani panství pánu, musí násilé činiti chudině své i nesvé. A panoši nestačí sto kop platu, hospodářstvie všecko i s nábytky: vše to pýcha a lakota sehlí a prokvasí, že již jedno slove pánem, ale dlužen jest druhým, že k zaplacení všecken statek nepostačí. Takéž řemesla vždy loví a dron jedni druhé, nebo lakota a pýcha pudí je k tomu. Ale když jest Spasitel pověděl o bohatém, kterak se jemu zde šťastně dálo ve cti tohoto světa, v rozkošech ustavičného hodovánie, již potom také praví o chudém Lazarovi, v kteraké biedě a nedostatcích ztráven jest zde život jeho, a die: „A byl jeden žebrák, jmenem Lazar, kterýž ležal u vrat jeho, nežituov plný, žádaje nasycen býti z drobtuov, kteříž padali s stolu bohatce, a nižádný jemu nedával, ale i psi přicházejíce, lízali nežitý jeho.“ Touto řečí věrný, múdrý a dobrý řečník při chudého vypravuje a tiem hřiech

bohatcuo obtěžuje, nebo řekl-li by bohatec, chtě se vymlúvati: Mnoho jest bylo chudých, nemohl sem všech nadati, nebo: Almužny jest nepotřeboval, nebo: Neznal jsem jeho, nebo: Mohl jest sobě vydělati, nebo: Nevěděl sem, kde leží, nebo: Činil se jest nemocen a nejsa, nebo: Nežádal jest, nebo: Chtěl jest pěnězóm nebo lahodným krmiem, nebo: Však mu jest čeleď dávala: ty všecky výmluvy, každú zvláštními slovy, tuto potupil jest a milosrdnější psy ukázal nežli pána i s čeledí jeho; protož psi, hovada němá, lížíce nemocného Lazara, odsúdí hřiešníky ty nemilosrdné. A takovíť jsú i nynější bohatci, ješto sami mnoho sehltají s čeleďmi svými prázdnými, ješto se pickují jako koňové a smilní na jich zboží a kaší se rozličnie dvornosti v oděviech vymýšlejíce. Ale o milosti chudých tu nemluv; více jie uzřieš k psuom, nežli k chudým; těchť dosti mievají: chrtuov, vyžlat, ohařuov, a hojně je chlebem krmí; psíky také chlupaté mají, ty pak na polštářích podlé sebe kladú, do lázně je nosí, myjí, češí, maso kupují a vaří jim: ale Lazar chudý nemá poč k jich stolu; smrďal by jim. Někdy roznemuož se u nich člověk, ihned s ním se dvora pospieší, aby na ně z něho smrt nepřišla. Potom die čtenie: „I stalo se jest, že umřel žebrák, a nesen jest od angeluov do přiebytka neb do luona Abrahamova; umřel jest i bohatec, a pohřben jest v pekle.“ Viera v tomto čtení pánem Kristem položená zuostává o každém bohatci rozkošném, pyšném a nemilosrdném, že setrvá-li v tom do smrti, pohřeben bude v pekle, jinak by toto čtenie nadarmo ostaveno bylo lidu budúcímu. Protož máme-li tu vieru držeti o zlých bohatcích, pročež tehdy vykúpenie z pekla jim slibují? počnúce od zlého až do najhoršieho, všem sú ustavili zákon v třetím pekle, z něhož vykúpenie skrze své mše a náboženství slibují. Ale není div, neb preláti a jiní kněží jsú podobni tomuto bohatci v životě rozkošném a pyšném, a jsú jedno s světem, s největčími bohatci rozkošnými a násilnými největčí přiezeň a spojení mají, neb jsú od nich zbohaceni zbožím a páni zděláni a v takových rozkošech ustavení, jako kniežata a páni světští. A pro tu příčinu kněží i preláti nepočítají kniežatóm, pánóm ani tučným měšťanóm za hřiech života bohatcova rozkošného, smilného, prázdného, pyšného, lakomého, nemilostivého, ukrutného, násilného, nebo jsú sami v témž odsúzení, jako páni; aniž takoví dějí pánu násilím roztylému upřímě: „Do pekla puojdeš, nebo si vyrostl v sádlo skrze násilé chudých, hoduje na každý den stkvostně, i jinak peský život veda,“ ač vidí, že v takovém životě bohatcově do smrti stojí, ale radějť učiní jemu pohřeb příliš slavný: kněží, žákuo i jiných lidí veliká procesí bude, mnohé zvonění, mší mnoho, zpívání a sviec, oběra, veliká chvála na kázaní, že se z toho zdá, že jest nelze zahynúti té duši. A k tomu ještě viece: že budú věčně prositi za tu duši, nadadí mnichy i jiné kněží, aby mše slúžili za páně milost, žaltáře, vigiljí i jiná náboženství aby konali za něho, „neb jeho milost mnoho dobrého našemu zákonu učinil“; protož v knihy klášterské i u jiných kosteluov vpíší tu duši, a věčná prosba za ni bude. A tak té duši vždy jest spasenu býti, dovedou-li, že jsú ty věci pravé; pak-li jest pravda, což die Pán ve čtení: „Umřel jest

bohatec a pohřben jest v pekle," tehdy selhú oni i všecky mše, i žaltářové i zapsánie v knihy duše bohatcovy.

III.

LISTY SOUKROMÉ.

1. M. JERONÝMA PRAŽSKÉHO
list panu Lackovi z Kravař z l. 1415.

Služba má napřed, urozený pane milý a dobrodějce mój zvláštní! Dávám Tvé milosti na vědomie, žeť sem živ a zdráv v Konstancí. A slyším, žeby drahná búře byla i v Čechách i v Moravě pro smrť mistra Husovu, jako by byl křivě odsúzen a kvaltem upálen. Protož totoť z dobrej vóle píši, jako svému pánu, aby věděl k čemu sě přičiniti; protož tiemto písmem prosím, nejímaj sě toho, jako by mu sě křivda stala. Učiněnoť jest při něm, mým vědomím, cožť jest mělo učiněno býti. A nemni, pane, bychť toho z núze psal, aneb bychť pro který strach jeho odpadl. Hruběť sem držán u vězení, a mnohoť jest se mnú velikých mistrov pracovalo, a nemohlť sú mnú hnúti z úmysla toho. A mněťť sem též, byť sě jemu křivda dála. A když sú mi dány byly ty kusy jeho k ohledání, pro kteréžto jest potupen, ohledav je velmi pilně, a rozmítav v rozumu i sem i tam ne s jedním mistrem, úplně sem to shledl, že z těch kusuov někteří jsú kacířščí, někteří bludní, a jiní způsobiví k pohoršení a škodliví. Ale ješče sem vždy některak pochyboval, nejmaje za to, by jeho nebožčíka ti kusové byli, ale nadál sem sě, žeby úrubkové byli řečí jeho a útunkové, kteříž by smysl jeho změnili. I počal sem státi pilně o vlastní knihy jeho; i dalo mi k ohledání koncilium jeho vlastní rukú psané. A tak s mistry písma svatého velebnými ty kusy, pro kteréž upálen jest, srovnal sem a přirovnával k knihám jeho vlastní rukú psaným, a nalezl sem ty všeckerny kusy tak úplně a v těch smyslech státi v knihách jeho. A protož nemohuť řéci jinak spravedlivě, než žeť jest nebožčíček mnohé kusy psal bludné a škodlivé; a já, který sem byl přítel jeho, i svými ústy obrance cti jeho na vše strany, shledav toho, bluduov těch nechcit obrance býti, jakoť sem také dobrovolně vyznal přede vším sborem v širších slovích. A nynie mnoho činiti maje, nemohlť sem psáti tak široce: ale mám za to, žeť bohdá skoro své běhy široce spíši, i pošli Milosti Tvé. A s tiem sě Tvé lásce porúčiem. Psáno mú vlastní rukú, v Konstancí, ten čtvrtek najbližší po dni narozenie Matky božie (12. září).

2. JOŠT Z ROSENBERKA,

biskup Vratislavský.

Z listu královně Johaně, l. 1467.

Tyto věci dávám napsány, abych k Bohu, svému svědomí, a k Vám své povinnosti učinil dosti.

Nestane-li to království v jednotě obecné cierkve svaté a Římské, tehda strach, že sě na něm naplní čtenie, kteréžto die, že každé království v sobě rozdělené zahyne. A to by sě pohřiechu naplnilo, kdybychom sě toho dopustili, abychom sě v sobě rozděléc, neřku, na dvé, ale na několikero sě smiešejíc, sami sě Čechové hubili a kazili; tomu by sě cizozemci nasmieli, a rádi by nás dorazili a zemi roztrhli, jehož toho Buoh uchovaj! A snad ani tak skuoro ani na tom by sě slehlo, jakož kto mní. Nechť tomu, co chtie, dějí ti, kto řiekají: „At páni svým houfem bez rytieřstva, a rytieřstvo bez pánuov sě okáže; tu bude shledáno, kdo viec mohú zemi poslúžiti, páni-li čili rytieřstvo!“ Já to pravím, že to dobře vieme, že viec zeman než pánuov, a viec měšťan než panoší, a najviec sedlákuov. A protož ktož chce nové rady dělati, nechť sobě dá nový svět stvořiti; pakli to nemuož býti, zachovávajme starodávnie řády, neřiekajíc: „Když máme města, a zemany jim odtrhnem, tehdy je podtrhnem i zatrhnem.“ A co pod nimi zachováme svých, toť jest vše k našemu lepšiemu.

Skrze takovú ruoznici stálo by obcovánie Čechóm se všemi jinými křesťanskými zeměmi v svátostech přijímání, v službě boží, v kupectví, v rytierských jézdách po dobrodružství, po službách, v spřiezněních, v súdech, v poselstvích i v jiných rozličných a mnohých věcech. Ačkolivěk pán Buoh vším vládne, však dobré sě jest vystřiehati příhodami jiných; neb takové věci na dléch sú na dobrá nevycházely, ani což násilného jest věčného. Aneb která jest památka Žižkova, i všech jiných násilníkuov? než v hanbě a v zlořečenství a věčném zatracení těch všech, kteříž sú v smrtedlném hřieše sešli.

Lépe jest zbožných a slušných čest hledati, než v také zmatky vstúpiti; neb kto by začeli, Buoh vie, dočekali-li by konce. A na to-li by na dléch přišlo, co oni chtie aneb nechtie, kto to vie? neb stálosť pravdy a neústupnosť křivdy tvrdé boje mievají. Když křivda s nepravostí bojuje, tehdá obé neostojí; a k tomu duše a čest nenie prodajna. Tent na to bude pomnieti, že pravdě nelze zahynúti.

---

3. VILÉM Z PERNŠTEINA.

Z listu Ludvíkovi I., králi Českému a Uherskému.

Nejjasnější králi a pane můj milostivý!

VKMti službu svou poddanou vzkazuji. První psaní, kteréž sem VKMt

učinil, učinil sem z povinnosti; teď ještě jedno činím a to z příčiny té, že ten čas můj se blíží, kteréhož žádný minouti nemůž; neb již vedlé mých let více než dosti pán bůh nade mnou činí své milosti. A protož nerad bych umřel, abych toho neměl oznámiti pro své svědomí, což škodného VMti znám: poněvadž sem VMt za pána přijal, na korunu dva prsty vložil, sceptrum při korunování VMti sem držel.

Milý králi! poněvadž VMť pán bůh v dětinství králem učinil, VMti jistě neopustí: jedné sami neračte se opouštěti, a škaredě, což máte svého dědičného, toho nezanedbávati. Neb jest již na času, a příliš velikém; ano skrze nedbanlivosti a roztržky mnoha království sou v nic přišla. Pak jak se nyní v Čechách děje, jistě k témuž jest podobné. Neb z malé jiskry velký oheň bývá, a lidé jsau svého úžitku hledajíc a ke zlému hotovi, kdež jedné mohou znáti něco svého dobrého. A já neznám, co se můž hůře již díti v tomto království, než se děje, a toho neubývá, než přibývá.

Račte před se vzíti Švеycary, več sou vešli, a od kterých časův tak trvají, žádnému nejsouc poddáni, a málo jest králů okolních, aby jich neužívali. Pak vícet jest České království i mocnější nežli Švеycaři; třeba se za času opatřiti! neb rač mi jistě věřiti, což se kolivěk dlí, nic VMti dobrého není. A jest-li tohoto království Českého sobě v řád neráčíte uvesti, vedlé zdání mého i v Uherském bezpečně nestanete.

Dosti najdete těch, žeť raditi budou; ale pilně VMti sluší tomu se naučiti a na to pamatovati, pro VMti-li dobré radí, čili pod tou radou své obmýšlejí, aneb někdo snad přátel svých. Listův, výstrah, toho všeho VMť můžete míti dosti, neb se slova nekupují: ale k skutkům sluší hleděti.

Nebožtík král pro svou dobrotu mnoho zlého sobě činil v těch královstvích, a o to sem já JMti dosti mluvíval. Neb kdož jedné chtěl ustavičně trvati s JMtí mluvíc, všecko zjednal; na svou škodu se JMt nic nerozmýšlel, každý JMť utrval mluvením. Obyčejův všech bych já VMti přál, kteréž jest JMť při spravedlnosti i jináč zachovával; než toho bych VMti nepřál, abyste sebau jinak v svém kralování neměli vládnouti, a tím pánem býti, a mocně (křivdy lidem nečíníce) kralovati a rozkazovati, aby to lidé znali, že pána mají. A tak VMti dobře bude i VMti poddaným.

Tímto své psaní zavazuji: nemůž-li VMť tak v náhle býti v těchto zemích pro tuto ránu boží, ale račte psáti listy důtklivé, všem stavům jeden, a každému stavu zvláště opět jeden, přikazujíc pod milostí: aby takových všech nesnází mezi sebou nechali, a pomst sobě sám žádný aby nečinil, že VMť k každému, jest-li že kdo komu co přečinil, se tak zachovati ráčíte, jakž na koho slušeti bude. Pakli by kdo chtěl mimo toto psaní co před se bráti, jistě že toho bez pomsty neráčíte nechati. Neb tu víru máte, že se najdou, kteříž VMť jako pána svého milují, a takového lotrovství VMti pomáhati budou mstíti.

Ex Hranic, fer. IIda ante Luciae **1520** (10. prosince).

4. BRATR MATĚJ POUSTEVNÍK.

Z listu Havlu Caherovi, l. 1525.

Toho považ, mistře Havle, jakým spůsobem a příčinou přišel jsi v ten úřad administratorský, upřímným-li úmyslem a dveřmi pravými, čili podvodně a pod pokrytím? Nedotýkám tuto věrných páně ze všech stavův, že jsou tě dobrým úmyslem a dveřmi k tomu úřadu volili, pod spůsobem ovčím vlka neznajíce, proto že jsi byl v Němcích u Lutera, muže věrného a učeného v písmě svatém. Tam si byl ve Vitemberce na čtvrt léta, všecko jsi u nich chválil a velebil, v přítomnosti jich žádných jsi jim odporův nečinil, a přišed od nich do Čech, též jsi učinil, všeckos chválil a velebil i to psaní, kteréž Martin Luter do Čech učinil o řízení kněžstva, pravě, že jest z rady a vůle tvé bylo a že jsi k němu rozumy dával, nutě k tomu Lutera, aby tak psal: a potom si to i jiné učení jeho za bludné a kacířské položil a odsoudil. Před tím přede vším, když si byl sám čtvrtý za administratora volen, byl sem u tebe v Týně na faře; tu o Martinovi Luterovi zmínka byla; všecko si chválil učení jeho, zvláště to, že na samém zákonu božím, pravém základu, lidi staví, ne na šeříncích a šermích antikristových. A když sem já tě k témuž napomínal, mluvil si, že všecko chceš na pravém základu čtení sv. stavěti, a ustanovení lidská antikristova že budeš bořiti a kaziti všemi obyčeji.

Druhé, pamatuj se, mistře Havle! a ohledni se na ten sněm Hromničný léta předešlého ode všech stavův držaný: ty si předkem s svými kněžími k tomu sněmu artikule na ten čas potřebné, úžitečné a spasitelné sepsal a všem stavům k rozvážení vydal; na tom se všickni stavové snesli a ty artikule schválili. A pro sepsání těch artikulův slušných všickni stavové volili sou tě za administratora. Na to si ten úřad s pláčem přijal, přiříkaje věrnost a stálost pánu bohu i lidem, při pravdě zákona božího a čtení Kristova státi. I pohlediž nyní bídný Havle, kam jsi od toho všeho zašel a kde jsi se octl? Ó Havle! kdo tobě má dobrý věřiti, a ty při prvním i při druhém nestojíš, ale sám sobě lež dáváš? A potom jsi kázal kázaní bouřlivá, nepokojná, vražedlná proti pravdě boží. To jste činili i s jinými kněžmi po farách, lid proti lidu stavějíce, různice a svary v lidi rozsívajíce, hanějíce a kacéřujíce, kacíře bludné i pikarty kněžím věrným a lidem dobrým, jich učení následujícím, jste dávali a spílali na kázaních svých. A oni pak, nežli by vám za příčinu různice a svárův byli, dobrovolně z Prahy vyšli, aby vás s lidem uspokojili. A po jich pak vyjití z Prahy co jste spůsobili a zjednali v lidu obecném skutečného zlého, to jest všem lidem známo: jaký nepokoj, pokušení násilné, trápení tyranské, vězení nekřesťanské, mučení ďabelské, mrskání a cejchování neobyčejné, v pohanech ani v Turcích nebývalé, z řemesel a cechův vypovídání, chudým lidem živností odjímání i od města vypovídání. To však všecko bezpráví a ta nekřesťanská a pekelná křivda věrným a nevinným lidem se dála i ještě nepře-

stává, předkem skrze tebe, mistře zlosti Havle! a tvé kněži některé a jiné mocné tvou zlostí oslepené v úřadě! —

IV.

LISTY OBECNÉ.

1. M. JANA HUSI
list ze žaláře.

Mistr Jan Hus, v naději kněz a sluha pána Ježíše Krista, všem věrným a milým bratřím i sestrám v pánu Ježíšovi, jenž sú božie slovo skrze mě slýchali a přijeli, milosť a pokoj od Boha otce našeho i od Ducha svatého, aby bez poškvrny v pravdě jeho přebývali.

Věrní a milí přietelé! viete, že sem s vámi po dlúhý čas věrně pracoval, káže vám slovo božie bez kacířstvie a bez bludóv, jakož viete, a má žádosť byla jest i bude až do mé smrti vaše spasenie. A byl sem umienil vám kázati před svú jiezdú, než bych odjel k svolání do Konstancie, a ze jmena vám, ohlásiti křivé svědectvie i svědky, jenž sú proti mně lživé svědčili, jež mám všecky popsané i s jich svědectvími; a tit vám budú ohlášeni proto, aby, potupí-li mě, neb na smrť odsúdie, aby vy, to vědúce, nelekali sě, bych pro které kacířstvie, jež bych držel, byl odsúzen; a také proto, abyste stáli v té pravdě bez strachu a bez viklánie, kterúž dal vám pán Bóh skrze věrné kazatele a skrze mě nestatečného poznati; a třětie proto, abyste sě uměli lstivých a pokrytých kazatelóv varovati. A jižť vypravil sem sě na cestu bez klejtu mezi velmi veliké a mezi mnohé nepřátely, mezi nimiž najhorší jsú domácí nepřietelé, jakéž na svědectví poznáte a po skonání svolánie zviete, jichž mnoho bude: biskupóv, i mistrów, i knížat světských, i zákonníkóv. Ale ufámť svému milostivému, múdrému a mocnému Spasiteli, že skrze své zaslíbenie a skrze vaši věrnú modlitbu dá mi múdrosť a statečnosť ducha svatého, abych setrval, a oni aby nemohli mne na křivú stranu uchýliti: ač mi dá pokušenie, haněnie, vězenie, neb smrť trpěti, jakož jest sám trpěl, a své najmilejší sluhy v též poddal, a nám dal příklad, abychom pro něho a pro své spasenie trpěli; on Bóh, a my jeho stvořenie, on pán, a my sluhy; on všeho světa král a my lidičkové nestateční; on nepotřébný, a my potřébní; on mnoho trpěl pro nás hřiešné, i proč bychom my netrpěli? však naše utrpenie v jeho milosti jest naše vyčištěnie ot hřiechóv a od věčných muk zbavenie, a smrť naše jest naše vítězstvie. Zajisté věrnému jeho sluze nelze sě jest ztratiti, když s jeho pomocí setrvá. Protož, milá bratřie i milé sestry! modlte sě snažně,

ať mi ráčí dáti pán Bóh setrvánie, a aby mě ráčil ostřieci od poškvrněnie; a jest-li k jeho chvále a k našemu prospěchu má smrt, ať mi ji ráčí dáti bez strachu zlého podstúpiti; pakli jest k našemu dobrému neb lepšiemu, aby mě ráčil vám navrátiti, i tam, i zasě jeda bez poškvrny, abychom ještě spolu v jeho zákoně sě poučili, a antikristových sietí něco porušili a budúcím bratřím po sobě dobrý příklad ostavili. Již snad u Prazě viece mne před smrtí neuzříte. Pakli mocný Bóh mě vám ráčí vrátiti, tiem sě veselejie uzříme, a ovšem když v radosti nebeské spolu sě shledáme. Bóh milosrdný, jenž svým dává pokoj jistý zde i po smrti, a jenž jest z mrtvých vyvedl Pastýře velikého krví jeho vylitím, jenž jest našeho spasenie věčné svědectvie, rač vás ve všem dobrém způsobiti, aby plnili jeho vóli v svornosti bez roztrženie, aby majíce pokoj v ctnostech, došli pokoje věčného skrze pána našeho Jezu Krista, jenž jest Bóh věčný a člověk pravý, z panny Marie narozený, jemužto jest chvála a bude na věky se všemi vyvolenými, s nimiž v pravdě setrvajíc, v radosti budeme 'přebývati. Amen. Datum anno Domini **1414**. post festum S. Wenceslai, in recessu ad Constantiam.

2. JANA ŽIŽKY Z KALICHU
list hejtmanům a obci města Domažlic.

Bože dejž, byšte se navrátili ku první lásce, abyšte hodné skutky první činili. Bratří v Boze milí! Prosím vás pro pána Boha, abyšte v bázni boží jakožto synové nejmilejší trvali a nestýskali sobě, když od něho trestáni bývátе; ale rozpomínajíce se na rozmnožitele víry naší, pána Jesu Krista, proti takovým zlostem, které se od těch Němců dějí, statečně se postavili, vezmúc staré Čechy, ještо zatknúce klanici za škorni netoliko o boží při, ale i o svú bili sú se. A my pak, milí bratří! hledíce k zákonu božímu a k obecnému dobrému, větší snažnost máme naložiti, aby kdož můž kej v ruku vzíti a kamenem lučiti, vzhůru byl. A protož, milí bratří! věděti vám dávám, že lid sbíráme ze všech stran proti takovým nepřátelům božím a zhúbcím České země; protož i vy kažte kněžím, ať na kázaní lid vzbuzují k boji proti takovému antikristu, a sami trhem volejte, ať všichni, kteří mohú pro starost a mladost, vzhůru jsú na každú hodinu. A myť k vám bůhdá brzy přijedeme: jedno méjte chléb, pivo, obrok koňům připravený, a všickni braň vojenskú; neb již jest čas, netoliko proti domácím, ale i proti cizozemcům. Pomněte na váš první boj, ještо ste malí proti velikým, nemnozí proti mnohým, neodění proti oděným statečně bojovali: však ještě ruka boží není ukrácena! Protož doufajíce v Boha, buďtež hotovi. Pán Bůh rač vás posilniti!

Jan Žižka z Kalichu,
zprávce lidu Táborského.

3. M. PROKOPA Z PLZNĚ

veřejné napomenutí k Čechům i Moravanům z l. 1435.

Urozeným, statečným a věrným bratřím v Čechách a v Moravě, všem, ježto o božie Krve přijímánie věrně stojie.

Milá bratřie! Pomněm, že země naše Česká dřéve stála jest v stavu spravedlivém, v tom, že jest byla poddána pod vyšší moc královskú a panskú.

Pomněm také, že sme sě zasadili proti těm mocem, když sú nás tiskly ot pravdy Krve božie, a by nás ty moci nebyly tiskly ot té pravdy a daly nám byly v ní svobodu, byli bychom nikdy sě nezdvihali proti těm mocem, ale byli bychom jim jako naši předkové poddáni.

Pomněm také, že sme to hlásili na vešken svět i rozpisovali, že bychom chtěli rádi poddáni býti pod těmi vyššími mocmi, i duchovními i světskými, kdyby nám v těch pravdách svobodu daly.

Pomněm také, že sme již slyšenie měli i ohlášenie těch pravd před lidem ze všeho křesťanstva.

Pomněm také na to, že nám sě již podává svoboda v těch pravdách i v Čechách i v Moravě, i ot koncilium a stavu duchovnieho, i ot ciesaře a stavu světského, mocí všeho křesťanstva, jediné chceme-li v tom dále na budúcie časy jednotu a pokoj mieti se vším křesťanstvem v jiných řádiech kostelních, podlé písma svatého a svatých doktoruov; a že nemá nám v svobodě těch pravd ot nižádného na věky překážieno býti. A to bychom byli rádi přijali před lety patnácti, by nám toho bylo podáváno.

Pomněm také na svój slib a úmluvu, kterú sme učinili na jednotu a pokoj se vším křesťanstvem skrze naše mistry a kněžie s posly ot koncilium poslanými, kterú sme potvrdili ruky podáváním a jasným hlasitým slibováním ote všech obcí, zeman i měst, z Čech i z Moravy, a na to potvrzenie zpievali sme, Boha chvále. Jinak kto nám potom bude věřiti, aneb s námi oč rokovati, nedržali-li bychom toho, což na rokování umluvíme a slíbíme?

Protož lidem dobrého svědomie a bohabojným a nesvévolným zdá sě, že již nemáme příčiny, proč bychom sě dále proti těm mocem posazovali, aneb války vedli na záhubu i lidí i statkuov, a ovšem duší našie České země. Poněvadž nám již mají ty pravdy svobodně v zemi jíti, o něž sme dávno stáli, zasadili a váleli, a již sme je provedli i ohlásili na slyšení, i za pravé sme je obdržali a získali, a svobody sme sobě v nich dosáhli, tak že nižádná moc, ani světská ani duchovnie, nemá nám v nich na věky překážeti, a již sme o to úmluvu a slib na zdržánie učinili: i nepoostává nám již podobná příčina, proč bychom té jednoty a pokoje, slíbených ot nás, nedržali a nedokonali, leč bychom zamysliti sobě chtěli o tyto dva kusy ještě boje a války vésti: první, abychom svobodni jako říše byli a pod nižádného pána neslušeli; a nebo druhé, abychom ta zbožie, kteráž sme osáhli a podrobili aneb obholdovali, abychom

je sobě osobili a jich z ruků nevypúštěli. Ale to jistě máme věděti, že z toho dali bychom o sobě řeč po světě, že sme o pravdy a zákon boží sě nezasadili a bojovali. A všeho světa bychom proti sobě popudili, jemuž bychom již neodolali, pro zlú svú při. Pakli by sě ta nová válka opět božím přepuštěním za chvíli podařila, jehož o tom ani naděje ani čáky nenie, zpomeňme, kde jsú a co mají zisku naši již zbití všichni největší rekové a válečníci!

A pak porozumějmě již sobě, že tak velikú čest máme před světem, ano nám to vše domuov a v ruku jde, oč sme stáli; a co sú bojem nemohli proti nám mieti, již nám pokojně a z dobroty k naší vóli svolují.

Protož milá bratřie! i ku pánu Bohu patřiece, i k tomu světu, pro nevýmluvné naše i naší země dobré, smilujme sě sami nad sebú a nad chudými v naší zemi, a to co sě nám rovného a spravedlivého k naší žádosti podává, nepohrzejme, a nedajme sobě již v tom viece plésti a zmatkuov činiti těm lidem duchovním neb světským, nesvatým, nedoučeným a nestálým, po veliké naší chvále a cti a sčestí aby nás nepotkala tiem většie hanba a nečest i nesčestie, snad i zde i na onom světě: jehož milý pán Buoh rač ostřieci! Amen.

4. M. JAN Z ROKYCAN.

Z listu proti Pikartům

t. proti Bratřím Českým, po Čechách i Moravě l. 1468 rozeslaného.

Milost pána Ježíše a láska božie a účastnost Ducha svatého se všemi! Časové nynější jsú plni nebezpečenstvie; nebo příchod Antikrista vedlé jednánie ďáblova bude ve všelikém svedení. I já, mistr Jan z Rokycan, žádost maje vašeho spasenie, napomínám vás, abyste pilni byli viery; neb die Duch svatý: „Při každém skutku tvém věř z viery duše tvé; neb bez viery nelze sě líbiti Bohu.“ Druhé, u vieře poznalé pravé nebývajte lehcí a vrtlaví; neb psáno jest: „Buď pevný na cestě božie a nekráčej na každú cestu.“ Neb tak, vrtlavý že jest hřiešník, dokázán bývá, jednak této, jednak jiné lehce bez písma chápaje sě viery.

A že nynie při vieře nesnázky a výtržky druzí v lidu činie při Těle božiem i při jiných kusiech, vy takto věřte, držte a vyznávajte: Věříme, že v svátosti velebné oltářní jest pravé tělo pána Ježíše Krista, z panny Marie vzaté a na kříži pověšené; neb tak sám pán Kristus řekl: „Vezměte a jezte, toť jest tělo mé, kteréž za vás zrazeno bude.“ Tomu tělu, písma pravie, že před umučením i po z mrtvých vstání klaněli sě lidé. Jest k tomu viece písem svatých, ještě ukazují klanění Tělu pána Ježíše Krista. Protož ti učitelé: kněz Michal, kněz Martin, laikové s nimi: Řehoř krajčí, Kakamerda, a jiní té roty s nimi, z své všetečnosti, kterúž do sebe mají, praviece, že zjevenie mají od Boha, a šeby, což činie, z Ducha sv. vedli.

Tito také převysoce sahají na čest pána Ježíše, že klaněti sě pánu Ježíšovi nechtějí a od klaněnie odvodie; an Buoh otec dal čest tomu člověku pánu Ježíšovi, aby ve jmeno jeho každé koleno klekalo, nebeské, zemské i pekelné. Dále odtrhli sú sě tito ode všeho kněžstva i od jich ode všech skutkuov i poslúchováníe, kteréž sě nynie v cierkvi svaté záchovává, tupiece jich skutky i posluhovánie při věcech spasitedlných a praviece, že oni sami laiky na kněžstvie, na biskupstvie volivše, dobře sú učinili a že dobře stojie. A tak by z jich řečí a povah i skutkuov nikdież Těla božieho nebylo v svátosti, v žádné zemi, ni v městě, ni ve vsi, kdež by koli byli kněžie řádem kostela Římského svěcení, ježto toho žádným písmem nedokáží; i neslušie jim v tom věřiti.

Dále z toho jich poblúzenie upadli sú v jiný blud: že lidi došlé k rozumu po druhé křtie při vieře křesťanské. Neb křest vedlé S. Pavla děje sě v smrti pána Ježíše Krista; a jakož Kristus jedinú jest umřel, tak člověk jedinú má křtěn býti a ne viece. Pokánie toť sě opětuje, ale ne křest. A tak i při křtu, i při Těle božiem neřádně sě mají proti vieře, kterúž staří doktorové světí vyznávali, an i to v svém psaní položili o Těle božiem.

Pak že mluvie a píší: žeby takové výtržky a naučenie scestná z mých kázaní měli, odpoviedám k tomu: před pánem Bohem mi křivdu činie; neb takové věci a naučenie i jich smyšlénky nikdy sú mi s povolením v srdce nevstúpily, ale odporen sem jim býval a jsem. Než oni že písma svatého a svatých doktoruov nepřivodie, neb jich k svým smyšlénkám nemají, ani k svým skutkóm, i křivým připisováním mnú to by nahraditi chtěli. Píší také, chtějíce mě zmazati a k dobrým lidem zhyzditi, praviece: „Mistře, kázal's, že ke všem svátostem čert a Antikrist jest vkročil.“ Znám to, že sem mluvil, ale ne k tomu úmyslu falešnému, jakož oni táhnú; neb sem nemluvil k nižádné nepoctivosti, k újmě nebo-li útrže svátostem, ale proti nehodnému požívání. Nebo křtu svatého nejednú požívají v pýše, v kněžstvo vcházejí zlí a neřádní, v manželstvo lotři a nevěstky; a ne do jedinéch jest to, že kteříž jsú před lidmi manželé, jsú lotři a rufiáni před tváří boží. Protož nemajíce písma při svých bludiech i výtržciech, i chtie mnú dovoditi.

I prosím vás všech věrných pro vaše spasenie: buďte opatrní a vizte, abyste nekaždému duchu věřili. A držte sě výstrahy S. Pavla, kdež die ke Kolocenským: „Nižádný vás nesvoď pokorú a náboženstvím angelským.“ Pomněte na ono naučenie S. Pavla, kdež die k Korintóm: „Prosím vás skrze jmeno pána Ježíše Krista, abyste též smýšleli všichni, aby mezi vámi nebyli rozdielové; ale abyste byli dokonalí v témž smyslu a v témž umění. Nebo s těmito běhy povstanúci jiná rota, kdyby sobě takéž jako tito biskupa svého volili a kněží nadělali, potom jiná rota třetie též: kdeby konec byl těm roztržkám a všetečnostem? Protož pilni buďte, žádajíc toho na pánu Bohu v jednotě viery státi. Novin nejistých sě varujte, v lásce, v svornosti přebývajíce, v nichžto pán Ježíš na věky požehnaný rač vás zachovati, a potom do věčné radosti přivesti. Amen.

5. MATĚJ BRATR POUSTEVNÍK.

Z listu k pánům Pražanům (1519).

Někdy v Sodomě a Gomoře nečte se, ani slyšáno jest, aby hanební a mrzcí hříchové tak obecně se páchali jako nyní v těchto dnech posledních, ve dnech antikristových. Nyní slyšeti o bojích, nyní se všudy domnívají války a nepokoje v zemi této české pro svár a nesvornost všech stavů, povstávajících proti sobě. A snad díš: Kterakby to bylo, ano plno kněžstva, kazatelův, učitelův, a kněh nesčíslný počet i lajkové mají? Všecko nic platno není, mnoho poslouchati, mnoho čítati, mnoho kázati, mnoho vůli Páně znáti: nebudeme-li toho všeho v skutku plniti a zachovávati, což se káže, co se poslouchá, co se mluví, vždycky bude duše hlad trpěti a žízeň.

Ale toto přenebezpečné v těchto dnech se děje, že množství falešných proroků povstalo a vyšlo a množství lidu svedeno a ti jsou z duchovních i z světských. Ale největší díl jich pod jménem duchovním, ježto se zdají lid vésti a spravovati: ani pak mnohé svedli i zavedli, a to proto že se rozmnožila nepravost a zlost a ustydla láska mnohých až se i v jed obrátila. Skrze takové správce pyšné, lakomé, nečisté, svatokupectvím a jinými hříchy pokažené, všecko zlé a nešlechetné, všecky hříchy a nepravosti vzešly a vznikly jsou v obci křesťanské, a všickni bludové a svodové. Pravých pak a dobrých kněží nic se tuto nedotýče.

Proč v zemi této takové roztržky a nejednoty mezi stavy všemi třemi jsou, tak že několik let již ta nesvornost mezi nimi se tluče? tak že co sněmují, rokují, namlouvají k jednotě, k smlouvě, nic tomu nemohou učiniti, ale vždy více hořkosti, nechuti, nelibosti, svárův, různic, kyselosti, nezvolnosti, soudů, půhonů, nelásky, nepřízně, zlosti, nevěry, zrády a téměř žádného srovnání a upokojení mezi sebou mohou míti. Co na jednom sněmu k něčemu naměří, na druhém sobě nezdrží, anobrž než druhý sněm přijde až do druhého sobě nic nedrží. A co všecko působí než pýcha, hrdost a svá vůle? Všickni, což jich jest, každý na svou misku hrne a táhne, každý své chvály a zisku tělesného v tom hledá, a zvláště řečníci, kteřížto jazykem zadek pasou a darmo nic mluviti nechtí, žádný žádnému v ničemž poddán není a býti nechce, každý svou píště a na svém smysle a moudrosti zavírá.

To na všech sněmích a sjízdách se děje. A to všecko pýcha, hrdost a žádost cti a chvály světa tohoto v nich působí a jedná, aby se hryzli, kousali, až i zkaženi budou jedni od druhých, a v takové pýše luciperově bědat jim na věky bude! zvláště těm, kteříž chudinu svou násilně loupí, drou, šacují, jich mozoly a statky sžírají, roboty bezprávné, berně časté vzkládají, úroky nespravedlivé a sirotkům mnohým statky berou.

Brousíť se mečové, strojí se střely, natahují se lučiště, pohotově jsou děla, připravuje se zbroj rozličná den po dni. Nespíť ďábel, jako lev obcházeje,

podněcuje a popuzuje z dopuštění božího mocných a povýšených, aby se spolu kyselili, hořčeli a vadili; poddýmujeť satan, aby se oheň zapálil: strach, aby pak až do pekla nehořal. Zapálí-li se a počne hořeti válka a krve vylití: na boží milosti, kdy tomu konec bude! nesvezet se jistě na mále, až někde paseka a hromada zmordovaných lehne, až krví zemi napojí, až zlomí rukama někteří nad sebou!

V.

ZÁPISY STARÉHO MĚSTA PRAŽSKÉHO.

1. Soukromé.

a) Smlouva o napsání biblí.

Já Jan z Králové Hradce umluvil sem sě se panem Janem Rabsteinem, abych jemu biblí napsal, a to túto úmluvú: že mám psáti quintern veliký, na kterémžto má býti patdesát řádkóv na každé kolumně anebo stránce, z patnadcte grošuov; ale že již pro mú chudobu pan Jan Rabstein dal mi jest napřed puol druhé kopy grošuov, protož mám jemu ten quintern psáti po deseti gr., a to tak dlúho, dokavadž bych té puol druhé kopy grošuov sě nesvětil; ale když s toho dluhu vyjdu, tehdy mi má po patnadcte grošuov od quinterna, kterýž napíši, dávati. Item, mám a slibuji všecky kapituly a všecky tituly knih rubrikú znamenati, tak jakož to slušie. Item, mám a slibuji všecka versalia rubrikú přetrhovati. Item, mám a slibuji, že sě nechci na písmě horšiti v těch knihách, ale lepšiti. Item, mám a slibuji, což bude po mém psaní na těch knihách z pravého, kteréž já panu Janovi píši a psáti budu, to všecko svú rukú opraviti a v ty knihy vsaditi. Item, mám a slibuji, že v ižádné jiné písmo nechci sě uvázati, ani komu psáti, dokavad těchto knih panu Janovi nedokonám. Item, mám a slibuji, že chci vzdy ve třech nedělách dva kvinterny napsaná a úplně dokonalá a zpravená u mistra Havla z Úterého položiti. Item, mám a slibuji knih, z kterých budu psáti, dobře chovati a jich neztracovati, ani kde zastavovati. Pakli bych kterým kolivěk obyčejem ztratil, že je chci zaplatiti vedlé véle páně Janovy Rabsteinovy, a to pod pokutú vdole psanú. Pakli bych této úmluvy panu Janovi svrchupsanému nesdržal, jehož Bože nedaj! tehdy chci, aby on pan Jan dřévejmenovaný, kdež (by) mě kolivěk nalezl, právem stavil tak dlúho, ažbych mu to všecko dokonal a splnil, což svrchupsáno stojí, a já k tomu mám jemu osmdesát grošuov a pět, kteréž mi jest pro pána Boha odpustil i k mistrově Havlově prosbě, ty mám navrátiti a splniti, a k tomu také i této puol druhé kopy, kteréž sem jemu nynie dlužen, a toto pod pokutú svrchupsanú i také pod páně rektorovú obtieženú kletbú. Item, vyznávám před

každým dobrým, že sem tuto smlúvu dobrovolně a s dobrým rozmyslem učinil; a pakli bych kde mluvil, žebych byl od koho k tomu tištěn anebo nuzen, aby mi v tom žádný nevěřil. A tohoto pro potvrzenie a pro lepší jistotu, milí páni! prosím Vašie Milosti, abyste toto v své knihy písaři svému kázali vepsati; a já také svú rukú přiepisy panu Janovi svrchujmenovanému na svědectvie chci rád dáti. A toto sě stalo v radě plně léta ot narození božieho 1418 tu středu po Letnicích (18. května).

b) Darování vsi.

My purgmistr i všechna obec Velikého a Nového měst Pražských vyznáváme tiemto listem obecně všem, ktož jej uzřie nebo čtúce uslyšie, že znamenavše věrnú a pilnú práci, kterúž jest opatrný muž Mikeš Tkanička, měštěnin náš věrný milý, v tom poselství k knězi velikému Litevskému o chválu boží i obecnie dobré učinil, v němžto poselství blíž póldruhého léta, své všecko opustiv, s jinými bratří trval pilně a ustavičně, jemu Mikšovi svrchupsanému, ženě jeho, dědicóm i budúcím jeho ves řečenú Dobroviz, s dvorem, dědinami, lidmi, platy, potoky, s mlýny, s lukami, s lovy, s poplatky i s tiem se vším právem a příslušenstvím, což k tomu dvoru, k té vsi a k tomu zboží od starodávna přísluší, svolili, dali sme a mocí tohoto listu s povolením plné obce veliké dáváme a svolujeme, dávajíce jemu i dědicóm jeho plnú moc i plné právo s tiem zbožím učiniti i nechati, jakožto s svým vlastním a dědičným zbožím. A na to naše dánie prosíme všech budúcích králov a kniežat milostivého potvrzenie. Toho na svědomie a pevnost věčnú pečeti měst našich svrchupsaných s naším vědomím přivěšeny jsú k tomuto listu, jenž dán léta od narozenie Syna božieho 1422 tu středu před svatým Prokopem (1. července).

---

2. Obecné.

a) Z výnosu veliké obce Pražské, učiněného v pondělí před sv. Maří Magdalenou léta božího 1421.

Najprvé, pro odraženie všelikterakého domnění bludóv, obec všecka Pražská za jeden člověk ostává a ostati miení v kusiech všelikterých, kteříž by sě dotýkali viery křesťanské, stálé a dóvodné, ty jednostajně a jednosvorně držeti, a jich hájiti i brániti mienieci vší upřémostí.

Kterýž by kolivěk kněz do města Pražského přijda, a s našimi mistry a kněží sě nesjednával ve všech kusiech viery, i obyčejích svatých a řádných, takovému aby nebylo dopuštieno slúžiti ani kázati; a ktožby z obce takového zastával neb choval, k takovému aby hledieno bylo k hrdlu a k statku, jako k zevnému božiemu a té obce nepřieteli.

Aby ižádný kněz bez núze přielišné jinde nešli v kostele neslúžil pod pokutú svrchupsanú.

Aby ižádných kněží scházení kromě rathauzóv nikdiež nebývalo, pod túž pokutú ztracenie hrdla i statku.

Mistróm, kněžím a úředníkóm vydaným na zkaženie neřádóv a hřiechóv smrtedlných, aby ižádný v jich úřad nesahal ani překážel pod pokutú svrchupsanú.

Aby ižádný v pátek, a v jiné dni k poštění velikými Svatými uložené, bez núze zřetedlné masa, ani věci masné jiesti nesměl, ani jedl, pod vyhnáním z města a z obce vyvržením.

Z každého města aby vybráno bylo mužóv padesát hodných, do nichžby žádného domnénie bludóv nebylo, a ti aby sě pilně ptali na pikardy a na ty, kteříž by těm nebo jiným bludóm, a zvláště kněžím, kteříž by z poslušenstvie mistróv našich za staršie vydaných vytrhali, nakládali, a ti aby plnú moc měli takové do vazby dávati.

Ve čtvrtek po svaté Maří Magdaleně (24 Jul.) obec nalezla jest, aby ižádný druha nehaněl. Pakli by kto kterak kolivěk koho pikardem nazval, anebo kterak kolivěk jinak haněl, a toho nedovedl hodným dóvodem, takový aby sám utrpěl túž pomstu, kterúž by ten zhaněný, kdyžby dovedeno, byl podstúpiti měl.

b) Z výnosu obce veliké, učiněného v oktáv božího vstoupení r. 1422.

Račte poslúchati, žeť sě stalo milostivé léto: kněz Sigmund JMt se vší obcí, s chudými i bohatými, na tom sú ostali, aby ty všechny nechuti mezi bratřími pominuly, kteréž sú nechuti vzrostly byly pro smrt dobré paměti kněze Jana a jiných lidí v ta doby stínaných. A aby všichni mistři, páni, panoše i měšťéniué, kteříž sú proto a pro strach mnozí vyběhli, zase do města sě navrátili, a vinní aby sě i kniežeti i obci pokořili a odprosili. A tak aby v svornosti a v jednotě v pravdách božích stáli a sobě pomáhali, a ničímž zlým toho sobě nezpomínali, ale sobě milostivě jako laskaví bratřie odpustili. Pakli by čím zlým která strana druzie zpomenula, ten má hrdlo i statek Kněžie Milosti a obci propadnúti.

Dále račte poslúchati: žeť sě pronášejí pokútné rady a schodové dávno obcí zapověděné. Protož ktožby takové věci jednal, a kněze sě a pánóv doneslo, neplatíť jemu než hrdlo.

Dále račte poslúchati: aby arcibiskup, všichni mistři a kněžie k zákonu božiemu přichylní v tu neděli, ježto nynie najprvé přijde, v hromadě byli a sněm jměli, a tu aby sě ustanovili vedlé zákona božieho a vedlé písma svatého, aby výtržek ižádných nebylo, ale aby sě v svornosti Bohu čest a chvála dála.

Račtež dále poslúchati: že kněz Sigmund JMt všem pánóm, rytieřóm, panošiem i všem hostem, buďte Poláci nebo Čechové, přikazuje a zapoviedá,

aby žádných svárov nestrojili, ani v domiech, ani před domy, ani v které kostky anebo v kterú hru hráli, ani láli, ani které oplzlosti mluvili ani činili. Pakli by kto to přestúpil, a meč nebo kord neb jiný braň na koho vytrhl a pozdvihl, buďto v domu nebo před domem, tomu platí ruka; pakli by kto ranil, tomu nic jiného neplatí než hrdlo.

Item, aby všichni domácí i hosté odkudž kolivěk a za kterúž kolivěk kúpi brali penieze i groše v Pražských mincech dělané; a pakli by kto nechtěl bráti, tomut má tên statek pobrán býti a chudým rozdán, a sám na Kněžie milosti a na panské býti.

Item, ku přikázání obce veliké Kněžie Milosti jest hradu Pražského postúpeno.

VI.

ZÁPIS SNĚMOVNÍ.

Ze zápisu velikého sněmu pánův Českých i Moravských, v Praze o S. Jiljí drženého.

My Čeněk z Veselé jinak z Vartemberka, najvyšší purkrabie Pražský, Lacek z Kravař, hauptman markrabstvie Moravského, Boček starší z Kunstatu jinak z Poděbrad, Hanuš z Lipé, najv. maršálek král. Českého, Petr z Kravař jinak ze Strážnice, najv. komorník desk Olomúckých, Jan z Lomnice, najv. komorník desk Brněnských atd. vyznávám tiemto listem všem, ktož jej čísti aneb slyšeti budú, že sme vstúpili, a mocí tohoto listu vstupujem v takovú smlúvu: Najprvé, abychom poslali do Konstancí k tomu sboru o M. Jana Hus, a o nevinné a křivé nařčenie královstvie Českého a markrabstvie Moravského.

Také abychom po všech svých panstvích a zbožích přikázali, aby svoboduě slovo božie bylo kázáno a slyšenie dáno, ráno, po obědích i po nešpořích, v kostelích i v klášteřích bez překážky. A kterýž by kolivěk kněz přišel a prosil ve jmě božie, aby jemu odpustili slovo božie kázati podlé písma svatého, aby byl dopuštěn; a byl-li by ten kněz, který by kázal, kterým neřádným bludem nařčen, aby byl pohnán z toho před toho biskupa, pod kteréhož sluší, v Čechách neb v Moravě; a bylo-li by naň dovedeno písmem svatým ohlasně, žeby které bludy kázal, toho aby biskup nad ním popravil a pomstil ohlasně. Pakli by který biskup mstil kterých nařčení neřádně, neohlasně a nedóvodně písmem svatým nad kterýmž kolivěk knězem, tehda bychom takových kněží viec nechtěli dáti před toho biskupa pohnati, než před rektoťa, doktory a mistry písma svatého učenie Pražského.

Také sme smluvili, abychme všemu duchovenství, kteréž pod sebú máme,

přikázali, aby ižádných kleteb nepřijímali od žádného, kromě biskupóv těch, pod kterýmiž sedíme v Čechách a v Moravě. Pakli by nás ktož kolivěk kterými kolivěk jinými cizími klethami chtěl tisknúti, a na pomoc vezma ruku svétskú podlé vydánie těch kleteb: toho sobě máme i chcme pomocni býti, abychom tištěni nebyli, ponévadž řádných kleteb a póhonóv svých biskupóv chcme poslušni býti.

A kdyby milý pán Bóh ráčil zjednati z své milosti, žeby jeden papež zvolen byl tím řádem, jakož za našich předkóv bylo, a v svém řádu a v své stolici Římské seděl svobodné a mocně bez překážky: tehda chcme k JSti poselstvie učiniti, a jemu své veliké hanby túžiti, která se je přede vším křesťanstvím nám nevinně stala, i toho nevinného a křivého nařčenie, kterýmž jest naše koruna Česká zhyzděna; a což nám kolivěk JSt rozkáže, ježto by proti pánu Bohu a jeho zákonu nebylo, v tom ve všem chcme JSti poslušni býti, jakož sú kdy naši předkové poslušni byli.

A toho všeho my svrchupsaní, což jest v tomto listu obsaženo i napsáno, slibujem sobě pomáhati a podlé sebe státi pode ctí a pod věrú a pod tím, což máme. Pakli by kto z nás od nás odstúpil a nám toho nepomáhal, jakož svrchupsáno jest, a naň to napředpsaní páni Čeněk, Lacek a Boček starší jednostajně seznali: ten aby propadl čest a vieru, a to což má k těm, kteříž by spolu stáli a svrchupsaných kusóv sobě pomáhali; a ti aby mohli se v jeho zbožie uvázati mocí aneb právem. Pakli by který z těch tří pánóv, Čeněk, Lacek Boček, odstúpil a nezdržel, co svrchupsáno stojí, a to dva ostatní jednostajně naň seznala: ten aby propadl základ, jakož svrchupsáno stojí.

A také bylo-li by, žeby k nám potom ktož kolivěk chtěl přistúpiti a nám takýž zápis, jakož jest tento, na se dáti: tomu sme povinni a dlužni též pomáhati, jakoby se s námi zapsal v tomto listě pod tím základem svrchupsaným.

A také bylo-li by kdy potřebie, že bychme sobě proti komu měli pomáhati, to máme učiniti podlé rozkázanie těch tří pánóv napředpsaných; a umřel-li by který z těch tří pánóv napřed psaných, ta dva zostalá majie plnú moc, miesto toho umrlého k sobě voliti třetieho z těch ze všech pánóv svrchupsaných i jiných pánóv, kteříž by k nám přistúpili, kolikrátž by toho potřebie bylo, k vyznání základu a k rozkázaní pomoci, a tak aby vždy dva pány z Čech byla a jeden z Me-ravy.

A táto smlúva má trvati mezi námi za šest let pořád zběhlých; a po šesti letech aby žádné mocí neměla, leč bychom znova ji obnovili.

Tomu všemu na potvrzenie, pevnost i jistost, my všichni svrchupsaní své sme pečeti s naším dobrým vědomím k tomuto listu přivěsili, jenž jest dán v Praze léta od narozenie Syna božieho 1415 ve čtvrtek sv. Viktorina (5. září).

VII.

Z PRÁV STARÉHO MĚSTA PRAŽSKÉHO

(okolo r. 1422).

1. Najprvnější kus jest tento, že žádný Němec, kterýž by česky neuměl, nemá purgmistrem býti.

2. Purgmistr nemá býti déle purgmistrem nežli čtyři neděle.

3. Každý purgmistr v svých čtyřech nedělích jmá súd učiniti, aby se pravda stala.

4. Purgmistr nemá bez konšelského a obecnieho vědomie města v niveč zavaditi, ani o penieze, ani o které sliby.

5. Když král chce konšely voliti, tehdy každý z starých konšeluov jmá tři napsané dáti, a z těch napsaných osmnadct jmá přísahu vzieti.

6. Jmá býti dvanadcte konšelóv Čechóv a šest Němcóv, kteříž by česky uměli.

7. Nemá žádný konšelem učiněn býti, než ten, kterýž by prvé v obci tři léta přísahu jměl, a maje právo městské.

8. Konšelé, kteříž na radě sedie, nemají déle seděti nežli jeden rok. A když jeden rok vysedí, tehdy mají počet učiniti obci starší.

9. Nemají konšelé žádného ortele řékati, než ráno na rathúze.

10. Kdyby který konšel radu pronesl, ten jmá hrdlo ztratiti.

11. Klíč od truhly jmá ten konšel chovati, kterýž jmá potomním purgmistrem býti.

12. Kdyžby konšel klíč ztratil od truhly, tehda za tu vinu jmá všem konšelóm oběd dáti.

13. Nemá žádný v radu do obce choditi, než přísežní, kterým budú lístky dány. Pakli se bude peněz dotýkati, tehdy mají býti všickni usedlí, ale žádný domovník, ani nájemník, ani podruh.

14. Město Staré Pražské mají sami richtářstvie zpravovati a držeti, a svého měštěni na mají richtářem učiniti, člověka dobře zachovalého a usedlého.

15. Richtář nejmá v radě sedati mezi pány, ale jmá na každý týden dvakrát súd jmieti; z jitra má jmieti súd, což pod deset kop, a druhý súd po obědě, což pod kopu méně.

16. Richtář jmá jmieti deset kop do roka a porybné. A za to jmá dva koně na rathúze postaviti, na kterýchžto koních mají na popravu voditi; a také mají na těch koních nevolné lidi honiti; a také pro berně, aby na nich na zájem jezdili.

17. Město Pražské mají sami všecky úřady zpravovati, kteřížto města se dotýkají, jakožto ungelt, trh ovocný, trh solný, trh šruotky, trh chmelový, trh masný na frýmarku, trh vaječný, trh obilný, trh uhelný, trh rybný živých i tunných ryb, trh drevný, trh prkenný, i všecka tržná, která u městě jsú; a také tržná všecka, kteráž v jarmarky berú.

18. Najvyšší písař v radě, ten jmá jmieti padesáte kop grošuov do roka. Ty penieze mají jemu dány býti z úřadu. A také jmá jmieti listy kšaftové a listy posélacie; a také ortele, kteréž konšelé v radě vyřknú.

19. Menší písař, ten jmá jmieti čtyřmedcietma kop grošuov, a k tomu jmá jmieti trhy viničné, i také trhy domové, i také všecky dluhy, v kteréž se lidé přiznávají: to jmá vše zapisovati a od toho bráti. A také listy na zdi, nebo na okna světlá a vody, i o všecky meze: to jmá menší písař psáti a od toho bráti.

20. Poslové (městští) jmají jmieti rúcho polovičné, aby od jiných lidí mohli poznáni býti.

21. Nejmá ižádný půhý Němec richtářem v městě Pražském býti; a také nejmá na úřadiech ani na berniech seděti.

22. Kto chce měštěninem býti, ten jmá list svého zachovánie přinesti, a potom puol kopy a čtyři groše dáti, a potom rok svobodně seděti, a dvě potom s městem trpěti; a za to jmá rukojmie zastaviti, aby tři léta s městem trpěl, a potom se bral, kamžby chtěl, ačby mu se nelíbilo viece v městě býti. Avšak jměl-li by které zbožie nemovité, jakožto domy, dědiny, platy, tehda také v tom roce prvniem jmá s toho platiti.

23. Ižádný měštěnin výš berní platiti nemá, než s každé kopy, kolik jich za duom dá, po třem haléřóm za jednu berni, a s dvoru polovici i s dědin.

24. Nejmá ižádný Němec na rynku domu kúpiti, ani jemu mají toho konšelé dopustiti, ale jmá kúpiti v osadě německé, jenž slove u svatého Benedikta.

25. Každý súsed muože dělati svuoj duom, jakož se jemu najlépe líbí, kromě druhého súseda škody. Avšak druhému súsedu muože světlo zahraditi, když druhý súsed listóv na to nemá; ale vodú jemu nemá škoditi. Pakli by chtěl duol dělati, tehdy se jmá od jeho zdi puol druhého lokte otměřiti od súseda, a potom dělati, což jemu bude potřebie.

26. Ižádný měštěnin nemá jmieti draššieho pasu střiebrného, než ote dvú hřivnú, a žena jeho ot jedné hřivny.

27. Otec svému dietěti muož dáti, což chce, za jeho diel, a ono nemuož na něm viec jmieti žádným právem, doniž jest živ.

28. Kdyžby měštěnin kšaft činil, tehdy jmá své ženě v tom kšaftu otkázati, co chce; pakli by nic neotkázal, tehdy ten kšaft falešný jest a moci nemá.

29. Měštěnin muož své zbožie dáti neb poručiti nemovité buďto měštěninu nebo hosti, světskému člověku, kromě duchovních lidí, aneb písaře městského

30. Když měštěnin umře aneb měšťka bez poručenstvie, tehdy zbožie jeho slušie na najbližšieho přítele jeho, na toho, který s městem trpí ponuockami i poplatky, buďto po meči anebo po vřetené. Pakli by ižádný přietel nebyl, tehdy dvě části s jeho zbožie slušiela na krále, a třetí část na jeho ženu.

31. Ižádný kněz, ani mnich, ani jeptiška nemá poručníkem býti, ani ižádný člověk, kterýž jest v duchovních súdiech úředníkem, ani ten žádný, kterýž písařem městským jest v Starém městě.

32. Kdyžby měštěnin z města utekl pro zradu aneb pro války, a s obcí nechtěl ostati v městské potřebě, nejmá viec do města býti přijat, než jmá počet učiniti se všeho svého zbožie, a prodada vedlé městského práva v roce a ve dni, jmá se pryč brátí.

33. Kdyžby se přistěhoval zemenin a vládyka do města, a byl v podruží a hospodářova ohně užívaje, a nepožíval ničímž města, ani obchodu měl kterého v městě, tehdy nenie viec povinen než zdí brániti v městě. Pakli by pokoj najal, tehda jest povinen z dýmu platiti dva groše jedné berně. Pakli by duom najal, tehdy povinen jest ponuocky držeti a vojny. Pakli by piva vařil, anebo hosti choval, tehdy vinen jest s padesáti kop platiti.

34. Ižádný měštěnin nemá pro dluhy vezien býti, dokudž jmá zbožie před očima. Pakli by neměl a vsazen byl, nemá v městském vězení déle býti než do třetieho dne, a potom jmá věřiteli za ruku dán býti. A ten věřitel jmá jej chovati vedlé městského práva; pakli by jej jinak choval, tehdy jmá dluh ztracen býti. A tomu vězni jmá na každý den dáno býti za peniez chleba a pinta piva mladého, a dvě krmi teplé k obědu: hrách a kus masa, a k večeři zelé a kus masa anebo polévka. A ten dlužník nemá žádného železa na sobě jmieti, a také nemá ve tmě seděti, než v světlém a teplém miestě.

35. Když se hokyně svadie anebo prodavačky, kteréž na trhu sedie, tehdy jmá jedna žernovky kamenné nositi a druhá ji buosti, a ona ji zase od praněře až k šatlavě.

36. Když vyzvonie v richtářův zvonec u večer, tehdy nemá ižádný neusedlý bez světla jíti. Pakli by byl bez světla nalezen, tehdy braň, kterúž jmá u sebe, jmá ztratiti a v šatlavě seděti tu noc; a nebude-li zloděj, tehdy jmá z jitra čtyři groše od šatlavy dáti richtářovi a biřiči groš a jmá puštěn býti.

37. Přihodilo-li by se, že by měštěnina pravého, nebo vládyku, kterýžto u městě by seděl, kto zsekl, a ten měštěnin (aneb vládyka) od těch ran zsečených umřel, tehdy ten, ktožby jej zsekl, jmá zaň padesáte kop grošuov dáti.

38. Zsekl-li by kto řemeslníka a on od těch ran zsečených umřel, tehdy ten, ktožby jej zsekl, jmá za hlavu deset kop grošuov dáti. A byl-li by těžiež neb služebný který zabit, za těch hlavy jmá pět kop grošuov dáno býti.

39. Jestli žeby se dva svadila v městě, a jeden před druhým chtě požiti městské svobody, utekl by do domu, jsa přemožen, a běžal-li by po utiekajícím s nahú braní ten do domu anebo na duom, tehdy jmá hrdlo ztratiti, proto že jest učinil proti městské svobodě.

40. Kdyžby kto na súdě křivě přisahal, jmá jemu týlem jazyk vyvlečen býti.

41. Ktožby Bohu lál aneb se porúhal, jmá jemu jazyk uřezán býti.

42. Kdyžby bylo komu zapečetieno od práva, a on by otlomil pečet, jmá pánóm puol sedmy kopy dáti; pakli by se právu bráníl, anebo haněl, jmá hrdlo ztratiti.

43. Kdyžby kto byl u vinici popaden bez vuole toho, čiež jest vinice, ten jmá svlečen býti od pergmistra. Pakli by nalezen byl, an víno béře aneb

les vinný, aneb žeby co ukradí u vinici, ten jmá hrdlo ztratiti. Pakli by stoje před vinicí i lámal ovoce anebo víno, přes zeď rukú sahaje, ten jmá ruku ztratiti. Pakli by se bránil pergmistrovi a on jej zabil, tehdy nemá zaň viece dáti nežli tři haléře.

44. Kdyžby richtář člowěka odsúzeného odpravil, buďto mrskáním neb vypověděním z města, aneb kterúž kolivěk popravú, tehdy to, což jest na něm pod kopú, biřicovi jmá býti, a což nad kopú, to richtářovi jmá býti. A biřic jmá sám třetí s richtářem choditi.

45. Když chce řemeslník mistrem siesti, jmá najprvé ukázati řemeslo své, a čtyři groše za dčber piva dáti do bratřstva, a cechmistróm vŕdunk k odění, a k tomu groš na každé suché dni; a jiného obtieženie jmá býti prázden.

46. Ižádný řemeslník nemá dvú řemesl dělati než jedno, aby druhému řemeslu nepřekážel.

47. Každé řemeslo aneb obchod jmá pohromadě státi s trhy svými, kdež jim bude miesto vykázáno, jedno druhému nepřekážeje (sic).

48. Kdyžby nový král do Prahy jel, tehdy každé řemeslo jmá svú korúhev jmieti pod svým cechem a znamením k vyjití proti němu.

49. Řezníci mají napřed jíti a na své korúhvi červené mají jmieti lev bielý bez koruny o jednom ocasu; a na druhé straně té korúhve jmá býti malována mřieže, jenž nad branú visí, a s obú stranú oděnec, an ji seká sekyrú. A ten erb mají od krále Jana slepého; neb když jest před městem ležal, tehdy sú řezníci bránu sekyrami vyrubali, aby jej pustili do města.

50. Žádný řemeslník ani řemeslnice nemají choditi v kunách, ani v popeliciech, než měšťěniné a zemeniné, kteříž mají svá sbožie na platech anebo na dědinách.

51. Ižádný řemeslník nemá choditi v stříhaném rúše, ani jeho pacholci.

52. Ižádný kupec déle s svú kúpí v Praze nemá ležeti nežli čtyři dny, a pátý den dada ungelt a cla, muože skrze město jeti nerozvazuje sboží.

A toho sbožie nemá host u hostě kupovati, ale mají kupovati měšťané u hostí. A také nemá nikdiež jinde sklad býti kúpiem, kteréž z jiných zemí jdú, nežli v Praze. Pakli by kde jinde bylo nalezeno, tehdy to mají dáti králi polovici, a městu Pražskému Starému polovici.

53. Kupec jmá dáti ungeltu po puol groši s kopy host, a měšťěnín po třem haléřóm s kopy.

54. V každém obchodu i v řemesle jmají dva příseżná býti, aby to ohledovali, aby se obci spravedlivé stalo.

55. Pivo bielé cizie nejmá býti dráže šenkováno, než jako jiné pivo mladé Pražské.

56. Nemá ižádný Svídnicského šenkovati piva, než samo město v domu jednom.

57. Všecka vína zemská, která se dále rodie tří mil okolo Prahy, mají

šenkována býti až do nového léta, a potom nemají do Prahy vezena býti, ani šenkována, až do svatého Jiří.

58. Všecka vína těžká, i všecka vína lehká z jiných zemí přivezená nemají jinak načínána býti, než po čem je purkmistr se dvěma konšeloma posadí. A k tomu sudu, v kterémž jest to víno, jmá lístek přilepen býti s purkmistrovú pečetí, a na tom lístku jmá býti napsáno, po čemž jest víno načato.

59. Kdyžby Židé víno sobě přivezli z jiných zemí, tehdy mají dáti pánóm puol kopy grošuov ot drajlinku, a od fudru pět a čtyřidceti grošuov. Těch peněz jmá jíti třetina na pergmistra. A toho vína nemají Židé šenkovati křestanóm, jedno sami sobě, pod ztracením toho vína.

60. Kdyžby Žid křestanu na základ peněz puojčil, jmá jemu Žid dáti lístek a sobě druhý; a na těch lístkách jmá býti napsána suma těch peněz puojčených. Pakli by Žid lístku nedal, tehdy ty penieze puojčené ztratí. Pakli by Žid viece početl, než jest puojčil, tehdy jmá hrdlo ztratiti, a jeho zbožie jmá na krále spadnúti.

61. Ižádný Žid nemá v svém rúše choditi s obojkem, než s ožidlím; pakli by byl nalezen v rúchu s obojkem, tehdy to rúcho jmá na richtáře spadnúti.

62. Kdyžby byl kněz anebo mnich nalezen v světském rúše, an se proměnil, tehdy tak jmá súzen býti, jakž jest nalezen, a proti tomu nejmá duchovní mluviti; a toho jsú listy od ciesaře Karla.

63. Žádné zbožie nemuož býti otprodáno od špitaluov; a toho jsú dobré listy majestáty a potvrzenie ot krále Otakara a druhé od ciesaře Karla.

64. Žádná zbožie mistrská, kteráž slušie k učení aneb k kolleji, nemají prodána ani zastavována býti; toho jsú dobré listy a potvrzenie od krále Otakara a od ciesaře Karla.

65. Každý zemenin i sedlák jmá mezi svými dědinami cesty opravovati, pakli by neopravoval, mohú jemu přes jeho dědiny jeti.

66. Nemá ižádný mlynář výše vody držeti, než jakž jim konšelé s přísežnými mlynáři vyměříe. Pakli by kto výše držal, jmá pánóm deset kop dáti.

67. Město Pražské nemá ižádných berní dávati, kromě zemské berně, a kromě toho, kdyžby jiezda na meze byla.

68. Kdyžby byla jiezda na meze, tehdy mají dáti deset helmuov a pět vozuov.

69. Město Pražské nemá býti od králuov z nižádných poct upomínáno, než z nového léta.

VIII.

PRÁVA ZEMSKÁ.

1. VIKTORINA KORNELIA ZE VŠEHRD
Knihy o právích země České,
(dokonané okolo r. 1500).

a) Z předmluvy.

Země Česká od založenie svého až do tohoto času jak položeniem okolnie země převyšuje, tak mužností lidí z ní pošlých, kdyby mužnosti té proti nepřátelóm svým, ne sami proti sobě užívali; i spravedlností práv, kdyby je v své pevnosti nepohnutě držeti chtěli, daleko a velmi přesahá.

O mužnosti české v válkách, poněvadž kroniky i od cizozemcóv k chvále jich sepsané široce vypravují (ač sú mnohem viece Čechové statečného činili, nežli jest o nich všemi kronikami vypsáno), tuto já psáti nemínim; než o práviech českých, kterýmiž se v pokoji od starodávna zpravují, ačkoli ne všem, ale snad některým k úžitku a k budúcí paměti psáti sem umínil.

Poněvadž se těch málo nachází, kteříž by v práviech zemských k zprávě nynějším i budúcím co psaného zóstavili, a o práviech radějie než o válkách psáti mi se chce; (neb všem dobrým milejší a příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto, aby z války byl pokoj přiveden, zdvíhá, a jest se lépe vedlé starého příslovie tří léta súditi a sněmovati, než jeden rok váleti, zvláště doma v zemi, kteráž válka domácie všech jiných válek jest najukrutnějšie a najškodlivějšie): z těch i jiných příčin tyto knihy o práviech zemských sepsal sem, kterýmiž království České, jakož sem prvé pověděl, okolnie země znamenitě přesahá.

Nebo svými se právy v něm lidé vlastními domácími, ne německými Majtpurskými, nebo jinými cizími a přespolními súdie. Sudie se také sami sebú, Královskú Milostí najprv a Čechy, totižto pány a vladykami k súdu volenými, ne doktory, nebo jinými lidmi v práviech přespolních a cizích učenými, zemi České k jich obyčejóm málo nebo nic užitečnými. A ne zavřeným, než světlým a otevřeným súdem se súdie, k kterémuž jíti poslúchati žádnému se nehájí, než všem jest svoboda puštěna k súdóm jich, ktož koliveк chtie při tom býti. Aniž také jest k českým súdóm jiného jazyka potřebie, než přirozeného českého, poněvadž v žádném súdu českém nemá jináč mluveno býti ani od cizozemcóv (kdyby co před súdem činiti měli), než česky, jakož právo země České káže. Neb i desky všecky i nálezové všickni nejinak než česky se píší a z práva tak budúcně psáti mají.

Tiemto ještě práva země České práv jiných zemí vyššie jsú, že v jiných zemiech a cizích súdiech lidé dlúho k slyšení nepřicházejí, a v mnohých letech o své pře rozsúzeni nebývají, a žádný o své věci brzo konce nebéře, a kto

se o malú věc súdí, prvé ji na doktory a na řečníky (ty, ktož od lidí mluvie) utratí, než jí súdem dosáhne, ale v Čechách každý v jednom roce, a druhdy prvé, konec béře o svú při, beze všech velikých nákladóv, beze všech daróv, poct i halafancóv, kterýchž žádný český súdce nechce bráti, a takové pocty a dary, by pak bohati přieliš byli, za hanbu, za neslušnost, za potupu a za podezřenie sobě kmetové a súdce zemští pokládají.

Nenie také potřebie k súdóm Českým ani doktora, ani řečníka zvláštnieho, poněvadž té svobody jest země Česká, že každý před každým súdem českým sám svú při móž vésti, a sám za sebe beze všech doktorov (kteříž také by pak k tomu dobyti byli, málo by zemským právóm rozuměli) a beze všech řečníkóv zvláštních žalovati, odpoviedati móž, i také mluviti, i proti každému sebe i spravedlnosti své brániti, i na každém jie dobývati, tak chudý jako bohatý, žena jako muž.

O těch právech země České sem psáti umínil, ne tak jakobych je ustanovovati anebo vynášeti chtěl, viem na koho to sluší, ale vynešená a dávno ustanovená od kniežat a králóv Českých prvních i potomních, a potom od súdcí všie země České, ode všie země po dskách a po náleziech panských na rózno a rozdielně položená, shledati a v hromadu krátce sebrati, má mysl všecka, všecka má práce jest: aby jeden každý, ktož co při súdu nebo při dskách činiti má, mohl snadně v nich k úžitku svému, ažby jemu potřebie bylo, nalezti, a najda se zpraviti a sobě i přátelóm svým a jiným lidem rozličaým radu dáti.

Dlúho sem očekávaje meškal, zdali by kto tu práci na sebe vzieti chtěl, ješto by to mne rozumnějie mohl vyhledati, potřebnějie sebrati, výmluvnějie i příhodnějie sepsati. A žádného se dočekati nemoha (neb každý sobě radějie než obci živ jest, a svého všichni hledie, obecnieho ne každému se chce) k tomu sem svú mysl obrátil, abych to na se vzal, čemuž se téměř každý vyhýbá, a někdy sebe i svého úžitku zapomena a odlože, o to abych myslil, ožby ač ne všem obecně, ale snad mnohým zvláště mohlo nynie i potomně slúžiti.

---

b) Z knihy čtvrté.

O prodávajíciem.

Ktož co dobrovolně a svobodně komu prodává, a to jemu ve dsky chce trhem, když již prodá, klásti, má věděti, že to za právo v zemi České jest: nemá-li sám toho ve dskách, což jest prodal, nemóž ve dsky jinému klásti. Pakli by kto přes to ve dsky jinému, sám ve dskách nemaje, měl klásti, s hrdlem i statkem na královskú milost a panskú přijde, a k tomu za falešníka zóstane. Ktožby co prodal, k čemu by sám práva neměl, též i ten, ktož cizie za své prodává, túž pokutu smělosti své ponese.

A věděl-li by o takovém běhu kupující, že ten, ktož jemu prodává, toho, což jemu prodává, sám ve dskách nemá, a přes to od něho ve dsky kladenie přijme, v túž vinu a pokutu jako prodávající upadne. (Toho dóvod v modrých póhonných dskách, kdež Otík z Tlučné pohánie Jana Žida z Vetlie; při tom

póhonu Oldřich z Svršna, že jest zapisoval Čéčkovice Otíkovi Tlučnéři, sám toho ve dskách nemaje, a Otík přijal zápis, věda, že jest těch dědin on Oldřich ve dskách neměl: pro tu vinu oba na plném súdu v moc a kázeň královskú vzati sú.) Ale, die někto, kterakž já pak mám dědictvie své, ve dskách jeho sám nemaje, v držení však skutečném jsa, prodav je jinému, to jemu ujistiti, poněvadž do desk klásti nemohu? Jiné rady nenie, než aby k tomu kladení ve dsky uprosil povolenie královské nebo panské, jest-li že by král v zemi nebyl. Pakli to sám máš listem nebo kšaftem, co's jinému prodal, žádaj K. Mti, at ten list nebo kšaft ve dsky vložiti rozkáže, a tak budeš moci bez zmatku jinému ve dsky klásti, a té pokuty, v kterúž sú svrchupsaní prodavači a zápisníci vešli, ujdeš, jinak nic. Má se také každý, ktož co ve dsky klade, svým vlastním a křestním jmenem a titulem přirozeným jmenovati, jinak by kupující mohl újmu mieti.

Za právo se při všelikém ve dsky kladení drží a zachovává, že žádný ve dsky klásti nemóž nic bez osobnieho před úředníky přiznánie, a žádným listem, žádným psaniem ani poslem nemóž se přiznati, než skrze se samého a svú osobu, přítomen jsa osobně, ne skrze přítele, nebo souseda, nebo služebníka. Řekl sem: „bez osobnieho před úředníky přiznánie," a ne u desk; neb se přiházie, že úředníci menší z rozkázanie královského i chodie i jezdie k lidem; a tak se móž někdo kromě desk přiznati před úředníky. A to přiznánie před úředníky vyslanými kromě desk tolikéž moci má, jako by se u desk stalo. Ale bez úředníkóv žádného kladenie, žádného přiznánie není ani u desk.

Děje se také ve dsky kladenie bez přítomnosti osobnie a přiznánie přítomného, bez ujmy práva, kdež bratr, kdež strýc starší svým jmenem anebo strýc svých nedielných let nemajících ve dsky klade. Též i poručníci řádní svým a sirotčím jmenem, bez přítomnosti sirotčie, mohú dědicstvie jich ve dsky klásti a sirotčím statkem svobodným spravovati.

Má i to vědieno býti, že v některých příhodách ve dsky móž kladeno býti bez ústnieho přiznánie: poněvadž němý od přirozenie, kterýž se nemóž ústně přiznati, má moc ve dsky klásti, když úmysl svého rozumu a chtěnie móž kývaním hlavy nebo ukázáním ruky oznámiti. A též kdyby který člověk pro nedostatek zdravie svého a pro těžkost nemoci mluviti nemohl, zbožie své ruky ukázáním móž ve dsky klásti.

Žádný let nemaje přirozených nebo králem daných, nemóž ve dsky jmenem svým klásti; žádný zbožie a dědictvie královského, ani kněžského, ani cizieho ve dsky nemá klásti. Pakli by kto té smělosti byl, a o takovú se nepravosť pokusil, má takový vedlé práva kázán býti. Nemá také žádný člověk dědictvie manského ve dsky zemské, ani dědictvie svobodného ve dsky dvorské klásti, ani na něm věnovati.

Při tom má každý, ktož prodává, toho věděti, že kteréžkoli dědictvie kto prodává, toho má dskami ze jmena dotknúti, jest-li že čeho ze jmena dskami nedotkne, nenie to prodáno, což se ze jmena ve dskách nepokládá.

Při tom tato se zádava děje druhde, že prodávajíce jedni druhým vsi, robot ze jména ve dsky nekladú, a zvláště když jich od starodávna na lidech nenie, ani jich sobě skrze vymínku v trhu pozóstavují; avšak proto ti, ktož kúpie, robot žádných nekúpivše, ani jich ve dskách majíce, na lidech robot žádají, a lidé chudí těžké a bezprávné roboty dělati a robotovati jim musie.

Z kteréhožto bezpráviе mnoho zlého přicházie, tak že lidé takového obtieženiе nového nemilostivého snášeti nemohúce, někdy s gruntóv svých, statky své opustiece, utiekají a země tudy pustne, a drahota skrze to a hlad v zemi přichází, zlodějstva a mordové se rozmáhají; jiní tiemž obtiežením přinuceni jsúce, proti svým pánóm se zdvihají a hory vojensky osazují, dvory, dědiny, statky, ženy i děti opustiece. Jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro obtieženiе a roboty nezvyklé a nepovinné proti pánu svému sú se pozdvihli a pána svého sú porazili, zranili, zbili a skoro i zabili, tak že jest od toho zbitie nevstávaje umřel.

A nynie v Čechách, jakož se slyší, v kraji Prachenském při sv. Markétě lidé zápisní nebo královští z některých vesnic, robot nezvyklých prvé a obtiežení znovu vymyšlených snésti nemohúce, všickni sú se zdvihli, vrch vojensky osadili, a co z toho výjde a k jakému konci bude přivedeno, kto věděti móž? Než bylo by potřebie spravedlivého ode všie země chudých lidí opatřenie, ač chtie, aby země nespustla a nenic najhoršieho a všie zemi škodného nevzniklo: aby všeliká bezprávnosť při lidech chudých a zádava přetržena byla, a lidé, v čem sedie, to aby pánóm svým platili, a v čemž nesedie, aby na ně tiem saháno nebylo; řád zemský při lidech kmetcích ten aby držán byl, kterýž jest za starodávna držán byl, a přes to na lidi chudé aby viec žádným bezpráviem a zádavami nepovinnými saháno nebylo.

2. Z knihy Tovačovské, l. 1481. dokonané.

Hajtman zemský, když král umře, jmá hned všem oznámiti smrť pána a krále, a je všechny obeslati listem svým. A když se páni sjedú do města Brna, tu hajtman země učiniti jmá řeč o smrti pána a zemi hajtmanstvie vzdáti. Kdežto páni moc jmieti budú sobě hajtmana zvoliti a usaditi, kohož se jim zdáti bude najhodnějšieho k tomu úřadu; a toho vyhlásíc slibie poslúchati, což by s radú jich činil. A hned se lantfrid udělá pro podstatu země a stvrzeni pokoje.

Když země ošiří, bude-li dědičný pán syn královský, páni, preláti, zemané, města mají ze všech řádnov z sebe vyslati tam, kdež JMť jest, osoby znamenité a hodné a JMti všichni potřebu zemskú, svobody starodávnie, dobré obyčeje zvyklé země a jiné potřeby oznámiti, s JMtí srovnati, aby chudý i bo-

batý, jakž na koho sluší, při svém řádě a právě zachován byl. A to sjednajíc a zavrúc s JMtí, a přířčení vezmúce toho k držení, mají ode všie země prositi, aby ráčil na den určený a již smluvený do země přijeti osobně do města Brna. A tu poslové, vrátíce se mají hajtmanu oznámiti, jak srovnáno jest; kterýžto hajtman jmá dále všie zemi ohlásiti listem svým.

Ale při pánu voleném jiný řád jmá zachován býti, že když se pán volí v Praze na rathauze, a oni z jednostajné vuole svolí, ten se nese, bude-li z cizie země knížetem, (do) královstvie Českého, a tu na mezech Českých přísahu učiní, a když ku Praze přinešen bude, před Prahú přísahu druhú, a při korunování na hradě Pražském třetí; a když již korunován bude, tepruov do markrabstvie Moravského jede, a tu po korunování aneb jináč poslaní poslové od země Moravské, srovnajíc se, JMt do země Moravské přivedú na den smluvený a jmenovaný.

K tomu dni určenému a před ním do města Brna všichni páni, preláti, rytieřstvo i města sjedúce se, podlé obeslánie hajtmanova s poctivostí, když král k městu pojede, podál proti JMti vyjedú jakožto za jednu míli, a tak povzdál všickni s koní ssedajíce, proti králi pěšky jíti mají a král JMt také s koně ssésti jmá a ruky své podati, a potom slušnú a krátkú řečí a potřebnú jmá JMt vítán býti skrze hajtmana neb jiného pána hodně výmluvného. Potom zase JMt na kuoň jmá vsésti, i páni také, a tu jeti dále k městu, kdež procesí s kněžstvem JMti před městem čeká, kteráž procesí jmá býti ustrojena: cechové napřed, žákovstvo, kněžstvo, po nich ze všech klášteruov opatové zemští, podbiskupie i sám biskup, a to což najpoctivěji muož zřízeno býti.

A ku procesí přijeda, jmá JMt s koně ssésti a pacem neb mír políbiti od najznamenitějšieho preláta, a tu JMt opět od kněžstva též jako od pánóv jmá vítán býti, i též od měščan, do kteréhož města jede. Tu potom kněžstvo „Te Deum laudamus“ začná, a jiná svá k tomu obyčejná spievánie jdú; a král na kuoň vsede, a páni pěšky za procesí okolo JMti jdú, a hajtman země kuoň za uzdu drží až do kostela svatého Petra, kdež kanovníci jsú. Tu opět král ssede do kostela, a po modlitbách obyčejných JMt do hospody své jede, a pan hajtman i páni okolo JMti, jako nahoře dotčeno; a potom JMt ten den v svém kvasu pokojně, jakž jmieti ráčí, stráví.

Nazajtřie sejdúce se obyvatelé markrabstvie Moravského, i jdú k králi JMti a smluvie, který čas ráčí a kde vedlé obyčeje starodávnieho slib od pánuov, prelátov, rytieřstva přijieti. Tu přijdúc napřed do kostela, mši svatú prvé slyšíce, jdú na miesto určené, přijde král, a pan hajtman ode všie země jmá řeč slušnú začíti: kterak všickni jsú JMti, každý podlé svej povahy, povinnosť hotovi učiniti. Než napřed vedlé starého obyčeje jmá král zemi potvrzení listem pod svým majestátem na svobody a práva dáti, a ten tu hotov jmá býti, a kancléř jej vezma, čiesti jmá přede všemi, a hledáno býti jmá, jest-li vedle starých listuov a v táž slova. A král ten list vezma svú rukú, jmá jej v ruku hajtmanu dáti, a řka: „Teď již potvrzenie naše jmáte, učiňtež nám svú

povinnost.“ A hned potom král na svaté čtenie ruce své vloże, přísahu dole psanú učiní.

My (na př. Mathiáš) slibujeme a přisaháme na tomto svatém čtení, že všecky obyvatele země tejto markrabstvie Moravského, pány, preláty, rytieřstva i města, bohaté i chudé, duchovnie i světské, všecky spolu i každého zvlášče, jmáme a chceme při jich svobodách, řádiech a dobrých starodávních obyčejích zachovati, ani v čem mimo spravedlivost obtěžovati, ale při právě jich a spravedlnosti je zachovati, jako pán jich milostivý a spravedlivý. Tak nám pán Buoh pomáhaj, Matka božie i všichni svatí.

IX.

ŘÁDY VOJENSKÉ.

1. JAN HÁJEK Z HODĚTÍNA.

Z českého zřízení vojenského.

Léta božieho 1413 slavné paměti král Václav Český, když jest pro zprotivenie pana Puoty z Skály proti JMtiK. kázal obehnati hrad Skálu nadepsaného pána, tyto kusy podepsané a práva vojenská rozkázal jest slovútnému panoši Hájkovi z Hodětína, podkomořiemu království Českého, popsati, pro budúcie Čechy bojovné, aby se uměli u vojskách zpravovati; a přikázal jest je u vojště před nadepsaným hradem písařóm vojenským čísti, tak aby je všichni drželi pod pokutami dole psanými. A takto se ve jmeno božie počínají:

1. Najprvé, aby byli služby božie všichni hajtmané i jich poddací i jim poručení pilni, a neřáduov ižádných aby u vojště nedopúštěli, aby skrze to pán Buoh nebyl rozhněván.

2. Kostelové a klášterové aby žádní vybíjeni nebyli, ani vypalováni, lečby bylo rozkázáno hajtmany k tomu zřiezenými. Ktož by který kostel vybil, takovému bude ruka utata.

3. Na přátelském bude-li kto brúti jiné věci, nežli pokrm sobě skrovný a koňóm obrok, takový bude kázán jako lúpežník.

4. Jest-li žeby kto kterú svádu u vojšté počal, takový bude kázán slušnú pomstú.

5. Pěší aby všickni v svých haufiech řadem pod korúhvemi a pod praporci šli, jakž a kdež jim přikázáno hajtmany na to vydanými.

6. Jiezdní aby také nikam nejezdili, ale v svých haufiech aby řádně táhli.

7. Pakli by kteří z haufuov se vytrhli, aby jim koněberky koně brali a nevracovali zase žádnému až u vojště. Též i pěším aby samostřiely brali.

8. Kterémuž vojsku dostane se napřed taženie, aby se druhé nehýbalo, ažby prvnie své vozy zřiedilo.

9. Pálenie žádného aby žádný nečinil, lečby bylo rozkázáno hajtmany našimi k tomu vydanými. A zvláště byl-li by který zámek dobyt, aby nebyl zapalován. Pakli by kto přes to zapálil, takový bez milosti upálen bude.

10. Když bohdá nepřietelé budú na poli v porážce neb na zámku zjímáni, ti všickni aby k našie ruce královské našim hajtmanóm vydáni byli.

11. Jest-li žeby kto zbodl nepřietele na harci, tomu má ten kuoň býti dán.

12. K osazení ponuocek v noci okolo vozuov a v branách aby od každého vozu kromě komorních a špižierních po jednom bylo vydáváno.

13. Hajtmané, kteříž budú jmenováni nad jiezdnými a pěšími i k zpravování a k kladení vozuov, těch aby všickni poslušni byli, nad kýmž budú ustaveni, a nikterakž se jim neprotivili, ani se s nimi potýkali řečí ani skutkem.

14. Chcem tomu, aby žádný písařóm vojenským nepřekážel, ani na ně kto kterým právem sahal.

15. Každý setník, neb padesátník, nebo rotymajstr, kteréž by kolivěk pod sebú jměl, ten aby před písaře všechny přivedl, kdyžby jim jměl žold dáván býti; a tu všeliký neb každý desátník aby své drábы osobně před písařem okázal, i kdyžby ponuocky neb varty osazovány jměly býti.

16. Písař vojenský má zbroj a samostřiely ohleďovati vždy jednú v měsieci, aby byli tak nalezeni, jakž sú vyšli.

17. Včelám aby žádný nepřekážel ani vydieral, nebo takovým nebude odpuštieno.

18. Když vojska lebnú, a žeby v noci vzhuoru bylo trúbeno neb voláno, aby každý s svú braní na plac běžel a nikam jinam. Pakli by nepřietelé kde k vozóm přilnuli, tehdy se tam mají obrátiti.

19. Kdež kolivěk, buďto na přátelském neb ne na přátelském, kdež se ženy s uzly a s šaty vynesú a na nich i při nich sednú, aby jimi žádný nehýbal, ani těm ženám co bral. Pakli jim přes to kto bráti bude, takový bude kázán jako jiný lúpežník.

20. Jest-li že jsú mezi kterými pány, rytieři, zemany, šlechtici nebo městy neb kýmžkoli která záštie, kyselosti nebo nelibosti kterakž kolivěk, ty všecky aby přestuly, a nebyly od žádného na tom poli zdvihány a zpomínány, ani které pomsty o to činěny, až domuov s pole vrácenie.

21. O mlýniech přikazujem, aby žádného nepálili, nebořili ani kazili, ani kterých mlýnských želez brali, tak aby ku potřebě našich vojsk mohlo mleno býti.

22. U každého vozu aby byla dva vozataje a aby jměli lebku a pavézu; a pod vozem aby bylo prkno a řetěz. A při každém vozu aby byla jedna ha-

kovnice se vší přípravú, a dvě sekyře, dvě lopatě, dvě kratci, dvě motyce, dva rýče a taras s berlú, a jedno kopie s hákem a s praporečkem.

23. Aby před každým řadem vozuov, když se táhne, šli s motykami, kratcemi, rajči, lopatami a s sekyrami, bylo-li by kde cest potřebie opravovati.

2. Z řádu vojenského Jana Žižky a spojencův jeho.

Z milosti a z daru pána Boha všemohúcího uvěřivše a přijevše osvícení duovodné pravdy a zákona božího:

Najprvé, abychom slovu božímu svobodu dali v kázání všudy;

druhé, abychme Tělo a krev pána našeho Ježíše Krista všichni přijímali s nábožeństvím a s poctivostí, staří i mladí a dítky, nejméně v neděli každý týden;

třetí, abychme kněžstvo přivedli a uvedli k životu apoštolskému, a nadání jich a zboží svatokupectví rušili s pomocí boží;

čtvrté, abychme sami na sobě napřed i v sobě hříchy smrtedlné i všední stavovali a kazili; potom i na všech lidech mužského i ženského pohlaví; žádných osob nevymienujíce, starých ani mladých.

A kdožby těchto kusuov a artikulnov svrchu psaných držeti a jich hájit nechtěl, toho žádného aniž chceme trpěti mezi sebú i u vojště a na hradích, v městech, ve vsech i ve dvořích, ale všecky všudy napomínati, puditi k tomu dobrému s pomocí pána Boha našeho.

A protož vědúce, že všecky tohoto světa věci jsú padúcí a minulé, ale pravda pána Jezu Krista zuostává na věky:

My Jan bratr Žižka z Kalichu, Jan Roháč z Dubé, Boček z Kunstatu atd., a my purkmistři a konšelé i všecky obce města Hradce n. L., Čáslavi, Jaroměře, Dvora atd. a my hejtmané, páni, rytíři, panoše atd.: my všickni svrchu psaní všech prosíme i chceme tomu, aby řádné poslušeńství bylo; nebo skrze neposlušenství a neřádné výtržky veliké škody sme brávali na bratřích i na statcích, a hanbu často od nepřátel božích a našich trpěli; již s pomocí boží a vaší i všech věrných míníce se toho vystříci těmito obyčeji:

Najprvé, když bychom chtěli vytrhnúti z města kterého, neboli z miesta, kdež bychom polem leželi, aby nižádný napřed nejezdil k městu, ani se kde polem klad bez dopuštění a rozkázaní starších hejtmanuov, kteříž na to a k tomu vydáni a jmenováni budú. A jestli žeby se kdo jinde položil bez rozkázaní těch starších, chtěli bychom pomstiti a popraviti nad ním.

A kdyžby se chtěli hnúti z toho místa s dopuštěním a rozkázaním těch starších, aby vytrhli na pole, kdežby místo podobné a hodné bylo k tomu, a žádný aby nezapaloval bud, ani kde jinde pálil, jedno ti, ježto k tomu vydáni a ustaveni budú.

Potom nežby se ihned z miesta hnuli, aby se nejprv pánu Bohu modlili, kleknúc před Tělem božím a před tváří boží, aby pán Buoh všemohúcí ráčil svú pomoc dáti, a tu svú při svatú provésti k své svaté chvále a věrným k spasení a ku pomoci.

Pak potom aby lidi šikovali, každú rotu pod své korúhve, heslo aby bylo povědieno, a potom aby se ihned hnuli a tak táhli v svém šiku a pohromadě, jedni k druhým se nemísejíce, a to opatrně, napřed i nazad i na stranách vojska ostříhajíce i sami sebe.

A jestli žeby která škodu vzali skrze jich neopatrnosti a zmeškání které, neb těch hejtmanuov, u vojšté, nebo na poli, neb v strážech, mínieť i chtie nad nimi hejtmané i všecky obce pomstiti, buď kníže, pán, nebo ktož kolivěk.

Ale jestli žeby kde pán Buoh dal nepřátely přemoci a poraziti, města, tvrze, hradu nebo kterých kořistí dobyti: aby ty kořisti sneseny a na hromadu skladeny byly, buďto mnoho nebo málo; a k tomu aby byli vydáni a voleni starší ze všech obcí, aby ty věci chudým i bohatým spravedlivě rozdány a rozděleny byly.

Jestli pak žeby kto co vzal nebo-li zachoval, a to bylo usvědčeno dobrým svědomím: k tomu takovému chtěli by popraviti, k jeho hrdlu i statku, buď kdož buď, žádných osob nevynímajíce, jakožto k zloději božímu a obecnému.

Sváruov, křikuov aby žádných nebylo u vojště, ani mezi námi. Jest-li žeby kdo koho byl ranil, ochromil, nebo zabil, buď nad ním pomstěno podlé zákona božího.

Dále vězte, že kdoby se kolivěk kradl od nás z vojsky, když bychom polem táhli nebo leželi, bez odpuštění starších, a znamení jistého nebude míti, buď kníže, pán, rytíř, panoše, měštěnín, řemeslník nebo robotěz, nebo kterýž kolivěk člověk, a byl by popaden, že chtí k jeho hrdlu i k statku popraviti, jakožto nad zlodějem nevěrným, jenž se krade od pře boží a věrných bratří.

Také nechcem trpěti mezi sebú nevěrných, neposlušných, lhářuov, zloděj uov, kostkářuov, lúpežníkuov, opilcóv, lajcí i všech zjevných hříšníkuov a hříšnic: ty všechny z sebe chceme puditi a honiti, nad nimi popraviti s pomocí Trojice svaté vedlé zákona božího.

A tak budeme-li zachovávati a plniti artikule svrchu psané a spasitedlné, pán Buoh bude s námi svú svatú milostí a pomocí; neb to přisluší k boji božímu, dobře, křesťansky, v lásce, v bázni boží živu býti.

I prosíme vás, milé obce ze všech krajin, i lidí všech stavuov, a zvláště napřed všech věrných Čechuov, abyšte se k tomu dobrému svolili, a nám toho radni a pomocni byli. A my vám zase též držeti, plniti i mstíti chceme, pro milého pána Boha, pro vysvobození pravdy zákona božího, ku pomoci věrným cierkve svaté, a zvláště jazyka českého i slovenského a ku potupě neústupným kacířuom a zloskvrníkuom, aby pán Buoh všemohúcí nám i vám ráčil svú pomoc dáti a svítěziti nad nepřátely svými i našimi, a za nás i s vámi bojovati svú mocí. Amen.

X.

STAŘÍ LETOPISOVÉ ČEŠTÍ.

1. Žižkovo tažení válečné do Uher l. 1423.

Jednoho času táhl jest Žižka do Moravy a podmaňoval sobě lidi, i přitáhl také k Kramicu (Hranicím?), a tu jest některý čas ležal. A bratří naň domlúvali, aby někam taženie učinil, a on zpraviv čtyři řady vozuov, a děl což mohl najviece, i táhl jest přes hory do Uher. A tu sú jemu Uhři taženie nebránili, chtiec zdaby se ubezpečil i z řádu některak povystúpil, zda by jej tak kde poraziti mohli. Neb sú se naň velmi silně jezdecky sebrali, i množstvie děl měli.

A on porozuměv tomu, že dobře nenie, obrátiv sobě k Moravské zemi zase vozy, i takto je zpravil: najprvé sobě lidi u voziech zpravil, jiezdne i pěší, a táhl jest s zavřenými vozy. Táhl jest až do noci; a to z té příčiny, aby ho nemohli tak v noci shlednúti, kde se položí, a do vojska mu bíti; a v svém vojště nedal žádných ohňuov dělati. A oni pojezdiec okolo něho, nemajíc kde koňuov vázati, musili do vsi jeti a to podál, aby před nim také bezpečni byli.

Tu on poležav, což mu se zdálo, táhl jest nazajtřie k jednomu jezeru, kdežto jezero mezi jedniem vrchem. A takto se u něho položil: jednú stranú k jezeru a druhú stranú pod vršek: a to z té příčiny, chtěli-li by do vojska střieleti, aby jej přestřelovali. A sám takto udělal: pojav pící vozy, vytočiv je na ten vršek, udělal z nich u přední brány baštu i u zadní druhú, i okopal je a vpravil do nich děla. I nedal jim nikdiež na těch vrších ostati. A tak ten den bezpečně tu ležal i tu noc.

Opět potom třetí den od toho jezera táhl jest k jednó vodě, kteráž teče k Narhedu, i položil se u té vody. Všecky břehy skopal, aby mohl všemi čtyřmi řady táhnúti přes tu vodu. Kdež oni vpustivše jej do té vody s vozy, i pokusili mu se k zadním vozuom. Tu jich je mnoho zranil a pobil; a odbiv je, na onu stranu přepravil se s vozy i s lidem svým.

I hned táhl jest odtud mezi jedny lesy, kdež jsú bahna i luhové. Tu jest přes noc zuostal. Čtvrtý den táhl jest k jezeruom jedněm, aneboli k stavuom, kdež jsú za Trnavú. A tu sobě zpravoval vozy. A tehdáž ho ponechali.

V pátý den táhl jest k jedné stráni. Tu sú naň opět přitáhli jezdecky i s děly. A on jest táhl podlé té stráně, že měl jednú stranú obranu, že jemu snáze bylo jedné strany brániti nežli obú. A oni vidúc, že jemu nemohú nic učiniti, i táhli sú pryč od něho; a on položil se na jednom vrchu. Veliká psota a bieda tu na nich byla, tak že za jeden koštál zelený byli by drahně peněz dali; a to z té příčiny, že jim z vozuov nikam nedali že sú mu

jiezdnými silni byli, a naň se dáti pěšky neuměli. Než když kolivěk je k tomu připravil, že sú jiezdní doluov ssedali a pěšky k němu šturmovali, že je vždycky porazil, aneb od něho velmi biti byli. Neb jináč se strojí jezdecky k bitvě a jináč pěšky.

Šesté taženie Žižkovo od té stráně k horám. Ten den mu na jeden řád vozuov přišlo k tažení, že jináč táhnúti nemohl. Tehdá Uhři vidúce to, táhli naň velmi silně, nadějíce se, že již jeho zpráva, ani jeho šikové nic jemu neprospějí, že ven z vozuov musejí. A on takto proti tomu strojil, bráně se toho: položil se u samých lesuov pod jedním vrškem a sám s svými děly utekl se k tomu vršku. A potom kázal koně z vozuov vypřahati, a na ně s sekyrami, s lopatami a s rejči vsedati, aby cesty zohledovali, jest-li žeby jemu kde zarubali; a cesty velmi dobře kázal opraviti. A (na konci lesů) as za puol druhých honuov, kázal s jedné strany cesty staré novú cestu udělati, a s druhé strany druhú. I takto s oné strany lesuov vozy sobě zpravil: udělal z těch čtyř řaduov, v kterýchž táhl, dva, a pojav picovní vozy, udělal z nich řady čtyřmi jakožto zeď, od jednoho konce lesu až k druhému. A kázal je húžvemi svírati v hromadu, aby mu jich roztrhnúti aneb převraceti tak snadně nemohli.

I takto jest púštěl do lesu, najprvé děla, což mu se zdálo, i pustil něco pěších, a potom padesát vozuov po pravé ruce. A když těch padesát vozuov vyšlo jest, opět dal mezi ně něco pěších, což mu se zdálo; i pustil opět druhých padesát vozuov z levé strany, a opět mezi ně dal něco pěších. A tak vždycky dával, pokudž mu těch vozuov stačilo, po padesáti; a mezi ně pěší dával, pokudž ta potřeba kázala. A to z té příčiny, jest-li žeby mu chtěli na lesích vozataje zbíti, aneb vozy také vybrati, aby ti pěší, kteří jdú mezi vozy, toho bránili.

Tehdy kdy poslední vozy púštěl na zad, tehdy obořili se Uhři, chtiec mu děla pobrati. Tehdy oni s toho vršku utáhli za ty picovní vozy, kdež jest sobě z nich řady zdělal; tu se v těch vozích zavřeli, a pěší se z nich bránili, tak až oni s děly do lesa ujeli, i pěší potom za nimi táhli. A tak se Uhruov nic nebáli; než sú se oni do těch vozuov dobyli, už oni něco i cesty zarubali, aby za nimi jezdecky táhnúti nemohli.

To vidúce Uhři, že jemu žádné škody udělati nemohli, i někteří táhli předeň, chtiec mu z lesuov brániti; a někteří táhli domuov, praviec tak, že nenie člověk, než že je čert, že mu ty rozumy dává, neb že se nám ničímž užiti nedá.

I takto se jest z lesa vypravoval ven, kdež sú byla nějaká pole mezi nějakými stráněmi: když přitáhl k těm cestám, kdež sobě nové zdělal, najprvé těm padesáti vozuom kázal hnúti tú novú cestú, kterú sobě udělal po pravé ruce; i když sú na pole vytáhli, podlé samé stráně, pěší že od pole měli vozy, a za sebú stráně, tudy se jiezdných nebáli. A z druhého řadu po levé straně též kázal hnúti podlé druhé stráně; a tú starú cestú vypustil děla ven z lesa, i byl opanoval sobě to pole. A tak pomalu vždy vozy těmi ven vytahoval; neb sobě byl také vozy zpravil všecky v jeden řad,

že je zprovíjel jako věnec. A to proto událal, aby oba řady sobě pojednú dělal, aby je sobě z toho pole vytiskl mocnú rukú. A tak jemu pán Buoh pomohl z Uher vytáhnúti.

2. Ze zprávy o smrti kněze Jana Želivského l. 1422.

Pro ukrocenie a stavenie mnohých řeči, jenž bieše o smrti slavné paměti kněze Jana, kazatele obce Pražské, já, jenž sem při tom byl na rathúze Starého města Pražského, tiemto napsáním vyznávám všem, kterak se jest dálo a jinak nic.

Najprvé, kterak v druhú neděli v postě po obědním kázaní přišli dva konšelé, hledajíce kněze Jana, aby šel na rathúz Staroměstský, že jeho páni o pilné věci potřebují. A nenalezše jeho doma, šli preč. Pak po dvú hodinú posel přišel, tu jest ho nalezl doma, i řekl k němu: Kněže Jene! pánit sú vzkázali, aby již dnes na rathúz nechodil, než v jitře po samém kázaní rač přijíti. Tedy nazajtřie po kázaní, pojem mne s sebú, i šel.

A když sme vešli do světnice, všickni sú proti němu povstali, a velmi ochotně jeho přivítali. A když sedl mezi nimi v laviceeh, tedy Petr Věžecký vece: Nuže milý kněže Jene! radiž nám o výjezdu na pole, kam bude najlépe jeti, do Moravy-li, čili k bratřím Táborským, jenž toho velmi žádají na nás, čili Krasíkuom retunk dáti? Tehdy kněz Jan vece: Zdá mi se, abyšte obeslali bratří Táborské, at se sberú s obcí Klatovskú, Sušickú, Domažlickú, Piesecký, a my obtečeme Hrádek, a tut k nám věrní odsud potáhnú. A odtud pošlem jiezdné, a lidu něco pěšieho, at s Táborskú obcí a s jinými Krasíkuov retují. A Věžecký Petr s purkmistrem, oba smějíce se, vecesta: Rovně si se, kněže Jene, s námi úmyslem srovnal.

Tehdy purkmistr vece poslu: Chutně jdi po hajtmana po pana Haška, at ihned ráčí přijíti, neboť jest toho pilné potřebie. A jiné posly rozeslal po purkmistra a konšely Nového města. A po malé chvíli přijide hajtman, a Věžecký Petr vece: Pane hajtmane! toť se jest kněz Jan rovně s námi úmyslem srovnal o pole. Vece purkmistr Staroměstský: Již-li sú přišli ti všickni, pro kteréž sme lístky rozeslali? A posel vece, že již. A on jich kázal savolati. A když přijidechu, pan Hašek vstav jide ven; i vece k nim purkmistr Staroměstský: Nuže pro milý Buoh, pusttež všecky kyselosti z srdcí, abychme vás mohli smířiti, a zvláště kteří ste byli ondy zjímáni. Petřík Rezek vece: Páni! já proč sem ondy u vězení byl, jistěť to pravím, a dá-lit mi to pán Buoh, chcit na tom umříti, žet s těmi zrádnými pány, a s jinými protiviníky nechci se zapisovati, dokavadž neuzřím, ani skutečně plní zákon boží.

I jedné tu řeč dokona, velmi po malé chvíli richtář s bičičem vskočiv do světnice, skřiče: Stuojte, zjímáni jste. I poče bičické pacholky palcátem bíti, aby je chutně svláčeli a vázali. I přistúpivše dva, zdvižechu kněze Jana, a on kynuv

rukú, i vece: Ponechteż mne, jiż vám dobře rozumím. A když jej pustichu, šed ke dveřuom, jimiž vstupují do světnice, v kteréžto obec bývá, i jide mezi ně do lavic, i poče s nimi něco šeptati; a purkmistr Staroměstský vece: Již, kněže Jene, jinak býti nelze.

Tedy kněz Jan vece: Pro Buoh, rozmyslte se o to, nic by o mú smrť nebylo, ale sámť neumru, vizte ještě co z toho přijde. I přišed ke mně za stuol ke dveřuom, pánu Bohu se vinen dal přede mnú z hřiechuov, a to mi řekl: Muoj bratře! již já odtudto nikoli nevyjdu, než mám za to, žeť tobě nic neučinie. Milý bratře! pomuož-liť pán Buoh, prosiš tam kněží, ať s obcí, nebožátky chudými, až do té krve vylití věrně pracují, a zraditi se nedadí. A šed ode mne, sčiniv ruce i sklopiv hlavu, počal po světnici choditi, a biřicové v ty časy jiné vázáchu. A jiní bratří, kteří sú s ním stínáni, každý přišed ke mně, pánu Bohu se vinen dal z hřiechuov.

A když je připravichu k své vuoli, i řekli sú: Podiž s nimi, kněže Jene! A on ihned neřekl slova, i šel před nimi napřed ze světnice, sepnuv ruce i řekl: Otče nebeský! děkujiť, že's mi dal od svých trpěti. A kat nám pravil, že klekl, a sepnuv ruce, a kat jemu řekl: Milý kněže Jene! dáš ruce, ať svieži, nebť bych nemohl tak nic učiniti. A tak svázav jemu ruce opak, i stal mu hlavu, i jeho bratřím. A to léta od narozenie Syna božieho 1422, v pondělí den svatých Crhy a Strachoty.

Potom po malé chvíli zvěděvše to Novoměstští, zvonili k šturmu u Matky Sněžné, a obce něco chudé sběhše se, i běželi do Starého města k rathúzu. A tu přiběhše, nalezli Haška, an jezdí krotě lid, a praví, že knězi Janovi nic nenie. A obecní mnozí zvolali, řkúce: Nenie-liť jemu nic, kaž nám jeho ukázati. A vidúce an plete, i zkřikli naň druzí: Haha, zrádný nevěrný pane, i s jinými zlosyny! zamordovali ste nám kazatele našeho milého! A on s svými obrátiv koně, nuž se pryč, a oni po něm; a zatiem zastavi žoldnéřuov něco s samostřiely na několiko set v Železné ulici. A když se obec proti nim zbúři, ihned se rozpřichu a utiekáchu, druh druha poráżeje.

A na rathúze ti, kterýmiž byl rathúz osazen, jali se také k šturmu zvoniti. A obec přiběhše, jedni počechu vrata rathúská sekati, plechy odlupujíce, a druzí okny a střechami tam se dobývati, a dobyvše se tam, zjímali sú ty některé, jiným i rathúz osadivše.

A pak brzo některaký bratr nalezl hlavu kněze Janovu, i vyběhl s ní z rathúzu, i jal se ji lidu ukazovati. A uzřevše lidé hlavu kněze Janovu, v taký křik, a v taký pláč, a v taký hřmot, a v takú žalosť dali se, ježto já nevím, by který člověk uměl to právě vypraviti. Potom také dosáhl ji nějaký robenec, i běžal s ní pryč přes ulice a potkav jeho kněz Jan farář z Březnice, vzem ji, chodil po ulicech. Tu opět ten pláč a lámání rukú dálo se jest, i pochodiv s tú hlavú kněze Janovú po ulicech, sám velikým hořem pro jeho nevinné krve vylitie ledva k Matce boží Sněžné se vrátil.

A zatiem lidé vzemše tělo kněze Janovo, vložili na máry, a opět s nesmírnú žalostí a pláčem přieliš s žalostivým nesli do kláštera, v kterémž on kázal. Pak nazajtřie k večeru kněží jeho oblekše, vynesli před božie Tělo k velikému oltáři. A potom kněz Jakub, pomocník kněze Januov v kázaní, vstúpiv na stolici i mluvil k lidu řeč. Potom brzo vzemše tělo kněze Janovo, i nesli k kazatelnici k hrobu. Tu seopět nevýmluvný křik stal a dav. A kněz jeden opět vzav hlavu kněze Janovu, vstúpiv na stolici, chtě jich něco potvrditi a napomenúti, nemohl k nim slova promluviti; neb tak veliké zarmúcenie bylo v lidu, že některé jako napoly mrtvé vláčili z kostela, a někteří sú se zbláznili a v ložiech leželi, nemocni jsúce. A s tiem jeho tělo pochovali pod stolicí, na kteréž mnoho pravdy božie lidu věrnému zvěstoval.

XI.

KNIHY PAMĚTNÉ.

1. Z kněh Kutnohorských.

O sněmu Kutnohorském léta 1471.

Přišla pověst, že Pán všemohúcí z tohoto světa k své svaté milosti pojíti ráčil jasného krále Jiřího prvního. Za jehožto počátku království byl jest takový pokoj, že pamětníkuov nebylo takovému upokojení ve všech zemích k České koruně příslušejících. A to trvalo za několik let. Potom z vnuknutí ďábelského vzbudila se jest válka ukrutná počemši léta 1464 a trvala za živnosti svrchupsaného krále Jiřího až do léta 1471.

A póvod těch válek byl doktor Křiženovský a Hilarius na hradě Pražském s jinými duchovními; z světských pak Zdeněk Konopištský, Jan Rožmberský, Zajíc Hazmburský se mnohými pány českými; a z měst Plzeň Nový, Jihlava, Znojmo, Olomúc a jiná města, s biskupem Olomúckým Protasem i s jinými, jenž vzemše příčinu, že o práva i zemské dobré se zasazují, i chtěli Čechy puditi od přijímání těla a krve pána Ježíše proti kompaktátuom, a krále Uherského Matiáše na to do Čech vedli k záhubě; a ještě majíce krále svého živého, krále Jiřího, i volili sobě v Olomúci a mazali na království České krále Uherského, koruny České v moci nemajíce.

Potom chtějíce svú vuoli naplniti, položili Zdeněk Konopištský s jinými pány sněm obapolní strany po smrti krále Jiřího do Brodu Německého. Tu obapolně se sjevše, nedokonali. I odložili sú sněm ten do Hory k nám ten pondělí po sv. Žofii.

V Hoře mezi jinými mnohými potřebnými věcmi, kteréž tuto pro krátkost opuštuji, mluveno jest od obojích, aby král a pán volen byl,

že jinak nemuož snáze tato země ku pokoji přijíti. Tehda knížata, páni a rytířstvo i města a obce, kteříž sú v jednotě při králi vždy se drželi, učinili sú otázku na těch pánich zprotivilých: jakož ti páni za živnosti krále JMti volili sú sobě za krále a pána krále Uherského, při tom-li volení zuostati chtí a jej za krále míti, čili pustíce od toho volení, s knížaty, pány, rytířstvem a městem, jsúce sobě svobodní a volní, ze spolku vedlé řádu a práva chtí o krále a pána jednati a mluviti. Tehda ti páni po mnohých tuočkách žádali sú na to míti rozmýšlení. A v té míře poslové krále Polského (Kazimíra) přijevše s listy věřícími, dali sú poselství přede vším sněmem; a ačkoli od strany odporné veliký vztek byl jest o vyslyšení toho poselství, pro stálost však strany naší slyšán jest (Lubenčík) a řekl:

„Králova Mt, pán muoj najmilostivější, rozkázal mi jest vám povědíti: Jakož ještě za živobytí krále Jiřího požádán jest JMt, aby syna svého prvorozeného kněze Vladislava vám a koruně této za krále dáti ráčil, ačkoli skrze takové spříznění, kteréž JMt s králem Jiřím měli sú a bratrstvo, toho jest neodpíral, toho však nedokonal jest z hodných příčin až dosavád; než JMt jednal to slušně skrze posly své a ještě jedná k stolici papežské, aby v to bezdečně, ale povlovně s povolením vkročil bez prolití krve křesťanské. Pak ponèvadž krále Jiřího Buoh neuchoval a Vaše Milost z jednostajné vuole voliti chcete krále a pána sobě: žádal JMt královská, abyste syna jeho prvorozeného, kněze Vladislava, vzali sobě za krále a pána; a bude-li to, JMt bude Vám král spravedlivý, zachovávaje vás při vašich právech, svobodách, duostojenství i cti, i při všech obyčejích a artikulech, kteréž sú JMti poslány od vás; a netoliko při těch artikulech JMti poslaných, ale nad to i při jiných, což by jediné s vaší radú bylo, při tom při všem chce vás zachovávati, hájiti, brániti a svoboditi jakožto pán milostivý."

To vyslyšavše, uložili sobě hodinu k sjití po rozmyšlení.

Potom přijel biskup Agerský a Čupr, vévoda Sedmihradský, dějíce poselství od krále Uherského, že žádá, aby vzat byl za pána a krále Českého, podkládaje se znamenitě. To vyslyšavše plný sněm, opět se rozešli, hodinu 16. položivše k sjití.

A když sú se po obědě sešli, tehda vidúce skorem vuoli všech, že by králi a pánu rádi, aby toto království mohlo v celosti zachováno býti, i pro jiné příčiny přistúpili sú k tomu, aby zde u Hory král volen byl, ačkoli od Pražan mnoho jest proti tomu mluveno, řkúcích, že vedlé práv, svobod a obyčeje král měl by v Praze volen býti. A takž z daru Pána všemohúcího volen jest najjasnější kníže a pán pan Vladislav, syn prvorozený Kazimíra krále Polského, za krále a pána Českého. Fer. V. post Urbani hora XI.

2. Z knih Pražských.

O spojení Starého a Nového měst Pražských v město jedno l. 1519.

Znamenavše výborní a moudří lidé, města Prahy měšťané, co neužitečného rozdíl práva v sobě nesl, a kterak v časích brzkých mohlo by obce umenšení se státi, též obci moci ubýti, takovú věc časně přeběhli, a s pomocí pána boha všemohúcího svú rozšafností zpuosobili a na budúcí časy zřídili, aby jedno město bylo, v něm jeden řád, jedno právo a úžitek jeden. I po spojení tak dobrém, nébrž svatém, úřadu konšelského obnovení se stalo, a ti páni, kteříž na úřadech konšelských v rozdvojení města seděli, cíle a běhu roku svého nedovyplnili; ale sobě pro tak dobré obecní práce ukrátili a toho dobrého potvrdili, změniviše dva rozdílná úřady v jeden. A tak jako pod mocí jednoho boha všemohúcího všecken okršlek nebeský i zemský se zpravuje a jeho svatú volí všechny se věci řídie: též také Praha v jedno spojená pod jedněmi zprávcemi aby zuostala a na věky trvala, toho skutku sú dokázali.

A úřadu konšelského postúpili slovútní páni: Jan Hlavsa z Liboslavě, Jan z Vratu, Václav Bakalář od Bílého Lva, Václav Sova z Liboslavě atd. (celkem 18), kteřížto páni na úřad konšelský usazeni byli léta 1517 v pondělí den sv. Klimenta, a od toho dne sedíce na úřadu konšelském trvali do léta 1518 a čtvrtku po Narození panny Marie.

A tu což jest přijato od nich do rady z obecních duochoduov i také zase vynakládáno na mnohé potřeby obecní, z toho ze všeho řádný a slušný i spravedlivý sú počet učinili léta 1519 v pondělí den sv. Valentina při přítomnosti pánuov nové rady, starších obecních i z obce Pražské osob k tomu volených, jmenovitě těchto: Mátúše Bakaláře, mistra Brikcího, Václava Podušky atd. (celkem 30). Pak tyto osoby předepsané dne a léta nahoře jmenovaného přijímajíc ten počet radní, jej zcela a zúplna přijavše, zchválily, děkovaly a takovúž věc v obci veliké oznámiti řekly a ji vznésti.

Jako se pak tak stalo, že téhož léta 1519 první čtvrtek v postě, jsúc obec veliká spolu shromážděna, vyhlášení radního počtu sou slyšeli, jej zchválili, přijali a pánuom staré rady děkovali z pilnosti a z věrné práce. A protož veliká obec poručili a mocí zápisu tohoto rozkázali je starú radu kvitovati, jakožto ctné a dobré lidi, kteříž toliko pro obecní potřebu ty náklady sú učinili, a ne pro žádnú jinú věc, jim přiřekše, že víc pro takovú věc na ně se navraceti nemají, sami od sebe ani žádný jiný, ale je mocně ze všeho propouštějí, kvitují, prázdny a svobodny činí nyní i po věčné a budúcí časy. Stalo se léta 1519. fer. V. in capite jejunii.

XII.

Z KRONIKY ČESKÉ

Aenea Sylvia,

přeložené

MIKULÁŠEM KONÁČEM Z HODIŠŤKOVA.

(Z l. 1510).

1. *O začetí Bazilského sněmu a povolání Čechů na ten sněm.*

Sigmund, kterýž času toho v Normberce trval, k přijetí koruny ciesařské k Římu táhna, pánóm Českým listy poslal, v kterýchž psáno bylo, že by rodem byl Čech, žádnému národu viece nežli svému nepřeje, do Říma ne pro jinú příčinu jede, než pro přijetie koruny. Že by se to přepoctivé Českému národu přihodilo, o kteréhožto poctivosť jemu by najvěčšie péče byla, a že by se již jeho pilností začal v Bazilí sněm. Napomínal ty, kteříž by o vieru chtěli slyšáni býti, aby tam jeli, aniž by viece smysliti chtěli, než matka cierkev svatá obecná. Že by dobrotivě na sněmě měli slyšáni býti, toliko aby pilnosť přičinili, na sněmě o vieru uhoditi a jemu navrácenému hotové královstvie zachovati. Neb ani by tomu věřil, aby měli Čechové toho krále pobiehati, jehož by otec, bratr, děd u nich kraloval; ani by on jinak kralovati chtěl, než jiní křesťanští králové.

Psal jest také i ten Bazilský sněm Čechóm, aby posly vyslali, kteříž by viery své rozum pokázali, bezpečnosť cesty i mluvenie, což by chtěli, slibuje.

Byla sú mezi Čechy dva smyslové: Sirotci a Táboři i lidé obecní jednak všickni jeti odpírali, Jana Husi a Jeronyma ku příkladu sobě přivodíce, kteříž do Konstancí na sněm přijevše, pod glejtem Sigmundovým zjevně upáleni sú. Panstvo pak a rytieřstvo, Menharta následujíce, pána z Hradce, muže upřímného a rozumu zdravého, že by se ovšem k tomu sněmu mělo jeti, pravili, aniž by chtěli bludnými vidíni býti, kteříž by nové a cizie smysly při vieře a řád nový nalezli, jediné leč by mluvenie a činénie rozum všie cierkvi vydali, a což sú v lid vtrúsili, aby to před učené přinesli. Přemohl jest ten smysl.

Poselstvie ve třech stech jízdných učiněno jest, kteréhožto starší byli: Vilém Kostka, ne tak rytieřským duostojenstvím jako bořením kosteluo znamenitý; Prokop, přijmím Holý, týž veliký mnohými vítězstvími a porážkami zvládyčený; Jan Rokycana, Pražský apoštol; Mikuláš Galekus, Táborských kněz: a Petr Angliš, samé logice v hádání doufaje.

Vyšed před město městský lid, a z sněmu také mnozí, příštie přesilného národu před branami čekali. Jiní se na ulice, kudyž jeti měli, sešli. Panie, děti, děvečky vokna a krovy naplnily. Jiní toho, jiní onoho prstem okazovali,

ciziemu oděvu, nevídanému prvé ráchu se divili. Hrozné lidské tváři, strašlivé znamenali oči. Že by nebylo jinak, pravili, nežli pověst o tom lidu zněla. Na jednoho však všickni, Prokopa, obrátili oči: pravíce toho býti, kterýž by tolikrát věrných porážel vojska, kterýž by tolik měst zbořil, tolik tisícuo lidí ukrutně zmordoval, kteréhož by se i jeho nepřátelé spolu báli, nepřemoženého vuodci, smělého, nelekavého, ani prací ani strachem přemoženého.

2. *Řeč Juliána kardinála k Českým poslům a odpověď týchž.*

Po přijetí českých posluo přívětivě třetího dne na sněm přišlým Julianus kardinál dobrotivě mluvil a dlúhú i ozdobnú řečí, k těm věcem, kteréž by pokoje byly, napomínaje; cierkev Krista spasitele nevěstú, všech věrných matkú býti pravě, klíče svazovánie a rozvazovánie mieti, čistú bez vrásky a poškvrny; že v těch věcech, kteréž potřebné jsú k věčnému životu, ona blúditi nemuože; ktož by ji potupil, ten má jmien býti za cizího a za odřezance i za zjevného hřiešníka; že ona nikdiež jinde lépe než v obecním koncilium se neohlašuje; ustanovenie sněmuo duchovních příjemna mieti, kterýmžto neméně než čtení věřiti se musí, jichžto mocí i samy řeči písem svatých uloženy jsú. Že by Čechové, kteříž by se syny cierkve býti pravili, hlasu matky poslúchati měli, kterážto na syny zapomenúti nemuože, a že již obzvláštně od mateře živi byli. Aniž by to nové bylo: mnozít sú prvé bývali, kteříž máteř opustili, vracovali se však, kteříž spasenie žádali. Času potopy všickni zahynuli, kteříž v korábu neostali. Beránka Páně v jednom domu jísti slušelo. Krom cierkve nenalezá se spasenie. Že by ta byla zavřená zahrada, a zapečetěná studnice, kteréžto vodu jest li že by kto pil, nebude žiezniti na věky. Že by se Čechové dobře poradili, kteříž by té vody potokuo v koncilium hledali a máteř aspoň slyšeti umienili. Že by již pominúti měly nevole, odložiti se oděnie, a všecken války zpuosob daleko zahnati. Že by dobrotivě chtěli slyšeti otcové, což by koli Čechové k své při mluviti chtěli, jediné aby hotového úmyslu byli, zdravými radami svatého sněmu nepohrdati, na kterýchž netoliko Čechové, ale všickni věrní křesťané přestati musejí.

Poslúcháno bylo kardinálovy řeči s velikú otcuo pilností. Čechové krátce odpověděli: Že by oni ani koncilium, ani cierkve potupili; a že nejsúce slyšáni, v Konstancí ortelování sú, a nic by z viery křesťanské neujímali. Že by neporušena u nich otcuo ustanovenie byla, a co by koli Čechové mluvili, toho by svatými písmy a čtením potvrditi chtěli. Že by přišli, aby nevinnosť svú všie církvi oznámili a žádali zjevného slyšenie, kdež by také i laikové byli.

Aniž jim toho odepřieno jest. Otázáni jsúce, které by to věci byly, jimiž by se od Římské cierkve dělili? čtyři artikule předložili: O přijímání

svátosti těla Kristova, kterúž pod zpuosobem chleba a vína přijímati mají všickni ti, kteříž by spaseni býti chtěli, z potřebnosti tvrdili. (Bibite ex eo omnes, vadí se o to až po dnes.) O světském panování, kteréž kněžím zapověděné božím zákonem pravili. O kázaní slova božieho, kteréž svobodným všudy všem býti mněli. O zjevných hřiešich, kteréž pro nižádnú věc odpustitelnými nemněli, také pro uvarovánie věčšieho zlého. A ačkoli více jest kusuo, kteréž Čechové proti Římské cierkvi kázali a dovozovali, před sněmem však a doktory těch toliko brániti umienili; a to jmenem všeho království pověděli.

Ale když legát, že by jiné věci o Češích slyšel, pověděl, kteréž by křesťanuo uši uraziti mohly, mezi nimiž toto bylo, že by zákony mnichuo žebrotních nálezkem ďábelským býti kázali; povstav Prokop: „Aniž to falešné jest," dí; „neb poněvadž ani Mojžieš, ani před ním patriarchové, ani po něm proroci, ani v novém zákoně Kristus pán, ani apoštolé mnichuo ustanovili, ktož nerozumí, aby to ďábelské a temností skutek nebyl?" Přijata jest velikým chechtáním Prokopova řeč.

Legát pak, jakož byl přesnesitedlný otec, duovody neučeného člověka snadně zrušil. Neb ani prorocká a patriaršská ustanovení, i což Kristus uložil, což stvrdili apoštolé, toliko od boha býti učil; ale cierkve svaté také ustanovenie, kterážto zpravována jsúci duchem svatým, vedena bývá, skutky božími býti pokázal, ač by i od jinud mnišský život ze čtenie vzatý zdáti se mohl.

Volili sú Čechové čtyři mistry, kteříž by jich artikule z zákona božieho vzaté okázali před těmi, kteřiž by je zamítali. Z koncilium tolik přijató jest mužuo výborných a k mluvení hotových. Hádali se spolu padesáte dní, a mnohé věci s obojí strany přivozovány byly. Naposledy, když přemoženi Čechové nechtěli býti, k rokování se obrátili. Pokoušeli se, mohli-li by aspoň přátelsky vedeni býti. Poslání sú legátové z koncilium do Čech, mužie přeučení, a kteříž by jistě národu toho zhýralosť znali. Mnoho s Čechy rozjímáno jest. Jednak naděje pokoje byla, jednak války strach.

XIII.

ZE SPRAVOVNY

M. PAVLA ŽÍDKA.

(Z l. 1471.)

Najprvnějšie a najpotřebnější jest věc Vašie Jasnosti, ustanoviti království na (těchto) věcech. Najprvé, aby službu boží na všecky strany v svým království rozmohl. Kto službu boží umenšuje a tlačí, od pána Boha z nebe

umenšen bude i od lidí utlačen. I proto pamatuj, Najjasnější králi! chrámy nové stavěti anebo staré s pilností opravovati; neb se tiem město šlechtí, oko božie tiem pilněji na to město hledí, i angelé častěji s dary božími na to město sstupují.

Druhé, přepilná potřeba jest, aby Vaše Jasnosť ustanovila království všecko v jednostajné vieře obecné křesťanské. Pokútných věr slušie se varovati, jakožto Vikleiské, Táborské, Bořecské, neb v žádné té nejsú boží darové ani svátosti pravé ani žádným hřiechóm muože býti odpuštěnie a žádný z nich nemuože býti dobrý, by všecky dobré skutky činil. A proto vší pilností rač mysliti toto království uvesti v jednotu vší viery křesťanské a sám také s jinými králi křesťanskými se sjednati a spojiti; tiem skutkem Vaše Jasnosť vezme oddechnutie, všecko království obžive na duši i na těle, války a mordové, jakž Česká země na miestě jest, neslýchané, přestanú, záhuby pálenie, od chudiny pláč a klnutí i křičenie na Vaši královskú Jasnosť pro časté šancunky, na vojny vypuzenie a tak zabití bez zpovědi, bez svátosti, na mordích, na lúpežiech a v jiných zlých skutcích. A proto běda na smrti duši Vaší Jasnosti, neopraví-li to Vaše Jasnosť skuoro!

Třetie, velmi pilná jest potřeba obrátiti všecko království ku poslušenství papežově, a zvláště kněží nynější, kteří vytrhli se z poslušenstvie a z řádu všeho křesťanstva, nesmierně hanie papeže, vší silú pracujíce, aby ta svatá stolice, biskupové, kardinálové, patriarchové, doktoři, prelátové a jiní vysocí lidé řádu duchovnieho byli dáni v potupu a v uohyzdu lidu obecniemu.

Zlosti, v které upadají království a miesta, která se odtrhnú od řádu a poslušenstvie papežova, jsú tyto: Najprvé zpletú sobě všecken řád světský i duchovní. Druhé, všecky svátosti se zpletú, že od vytrhlých kněží žádná svátosť nemuož státi v své spravedlnosti. Třetie, království, města jim poddané trpie veliké od nich hořkosti a útisky. I proto, Najjasnější králi! již jest čas, ať se větší války a mordové nedějí, těm kněžím, kteří k válkám káží a k mordóm, nedaj moci, ale raději žádaj od papeže múdrosti patriarchu nebo legáta, ať přijeda do Čech zřídí kněží i ty nesnáze s boží a s Vaší pomocí.

Čtvrté, potřebie jest Vaší Jasnosti pilně znamenati, proč se tyto války dějí? a já to znamenám, že najviece pro tři věci, totiž: nebo pro kalich, anebo jest pro kněžské zbožie; anebo pro tajnú závisť a některakú tajnú kyselosť mezi Vaší Milostí a mezi pány.

Páté, jest-li válka o kalich, rač věděti, že Vaše Jasnosť toho neprovede proti písmu všech svatých doktoruov a proti obyčeji všeho křesťanstva; a by na časek Vaše Jasnosť ten artikul provedla, potom kdy řád bude, i sám padne.

Šesté, jest-li válka o kněžské zbožie, jakož pan Zdeněk má Zelenú horu, panstvie veliké, a dobrohost Týn, a tak jiní; neb kněžské zbožie bylo náramně veliké v Čechách. Sám kostel sv. Václava, počta arcibiskupstvie k tomu, měl jest viece nežli osmdesát tisíc platu, Vyšehradský málo méně, co pak klášterové! A proto kněží byli sú náramně zpýchali na své spasenie, a na náboženstvie málo

dbali. Pro zlé příklady pán Buoh zbúřil jest chasu, která oblúpila jest je ze všeho zbožie, a mordy na ně nastrojil veliké. O to zboží rada by má byla taková: měl-li by pro ně tak dlúhý nepokoj trvati, aby Vaše Jasnosť duom jeden udělala všem kněžím hradským i arcibiskupu vedlé nich, a s volí papežovú polovici platuov ujma, všecky k jedné kuchyni, k jedné pivnici a k jedné dormitoři sehnati, a dnem i nocí hodiny své aby všickni zpievali a lekcí tam od mistruov a doktoruov poslúchali a bez odpuštěnie nikdyž se netúlali: neb Čech kdy vejde v zbožie a duostojenstvie, nebude-li úzce spravován, jest velmi bláznová věc; neb v Němciech jsú taká nadánie, a však nenie tak slyšeti o zlostech velikých, jako v Čechách dály se.

Sedmé, jest-li válka o některaké záští se pány a zvláště s panem Zdeňkem, zdá mi se dobré, by Vaše Jasnosť jemu milostivě pokoje dala, zámky všecky navrátila a k tomu viec přidala, a kněží, kteří sú vás spolu svadili, oba v nenávisť vezmúce, jim v jich hlavu zaplatili: nebo budete-li kněží poslúchati, žádného rytieře v Čechách neostane.

I protož pro pána Boha i pro své dobré nahlédněte a již k úmluvám pospěšte; Rokycana k sobě vezmúce jemu dobré bydlo čiňte, pět kop každý týden jemu rádi dajte na polepšenie jeho bydla; kněze Tobiáše rač dáti na Tábor, kněze od svatého Václava do Žatce a jiné do Lun, do Hradce, anebo tam, kde je rádi budú chtieti mieti, a pokojné kněží v sázej zde v Praze. Tak bude královstvie s boží pomocí upokojeno, jinak nic, tak legátové spíše přijedú k Vašie Jasnosti, jinak nic.

Osmé, potřebie jest k upokojení královstvie arcibiskupa zjednati. Ale nerozumiem nynie k tomu žádného Čecha zpuosobeného; lépe vzieti za několik let legáta múdrého, aby ten zde byl miesto arcibiskupa aspoň s desieti doktory, a ten aby řiedil s boží a s Vaší radú kněžstvo všecko. Item, kacermajstry zpuosobiti, ješto by kacieře vypleňovali, beghardy, bekyně vykořeňovali, i jiné bludné lidi vedlé řádu a ustanovenie svatých otcuov.

Deváté, potřebie jest k upokojení této země kolleje všecky napraviti, neb se tiem země náramně pokojí; neb učenie nemuože se vésti, leč v upokojení mysli i těla, a blahoslavené město jest každé, které má v svým prostředku stuol múdrosti a uměnie a sbierá v se mládež výbornější ze všeho světa; neb milostivý tatík i matka nelituje zbožie i peněz k synu do Prahy vydati, chtějíc, aby, jsa vyzdvižen v duostojenstvie mistrovské, v svým kraji byl jako slunce mezi menšiemi hvězdami vyvýšený. Z toho Praze přišlo by mnoho dobrého: najprvé, pokoj veliký; druhé, vyčištěnie města ode všech kacieřuov; třetie čest velká a pověsť daleká: Pražský bakkalář, Pražský mistr, Pražský doktor; čtvrté veliké zbohacenie řezníkuov, pekařuov, šenkuov, súkeníkóv; neb jsa bakkalářem, musí jiný kroj mieti, a mistrem neb doktorem, opět jiný etc. A tak každé řemeslo by bohatělo; zlato, střiebro, kúpě veliké vezli by do Prahy otcové pro syny.

I proto rač o to pomysliti, ať jsú doktoři, mistři cizozemci zde; a po-

přejelit pán Buoh Vašie Jasnosti zdravie a upokojenie země, rač vzieti jednoho doktora písma svatého z Vídně a druhého z Lipska a třetieho z Paříže, a vsaď je ke Všem Svatým v díle a ostatkem Čechy; tu má býti dvanadct doktorov. Též mistry vezma, vsaď do veliké kolleje, at vedlé nich studenti se sem táhnú, a daj plnú svobodu, jako sú měli za ciesaře Karla.

Desáté, potřebie jest Vašie Jasnosti, aby veliké lidi a vysoké k sobě táhla vší silú a vší mocí, ochotností a dary velikými, kteříž stojiec okolo Vašie Jasnosti, jako hvězdy přejasné okolo slunce, velikú slávú by šlechtili osobu Vašie královské Velebnosti. Item, biskupy, doktory, pány velikými, lidem neznámým rozličnými jazyky a krojem rozděleným měla by Vaše Jasnost ozdobena býti.

A toho všeho nic nenie viděti při Vašie Jasnosti, ale viec znamenati jest, že vysocí a múdří lidé se utlačují, a nízcí lezú zhuoru: neb sem sám na oko viděl pana Roznberského v radě pod pana Zdeňka Kostku sediecieho daleko, a pan Kostka an řídí, a páni vyšší amen řiekají, potíce se na své tváři. Vaše Jasnost! nynie podkoní nad jich pány vyzdvihují se, neb berúc žold veliký již fúkají na pány, a chlap, ješto ještě pluhem smrdí, udělaje sobě kroj, že mu zadek vně, a střevíce s špicí skuoro na dva lokty a čepec ženský děravý a nebo tafatový na jeho hlavě a sukně štukovaná, již fúká na panoši starého zachovalého, kterému všecko spáleno, jako pán na svého poddacieho, a nenie kto opravě.

Též kněží křičí rúhavě na papeže, biskupy, doktory, tlačíc vysoký řád, na mnichy i na mě, najstaršieho doktora, který pro nemoc a také Vašie Jasnosti ke cti v Praze nešťastně opozdil sem se, tak těžké rúhánie trpěl sem i bití třikrát, ješto by mi to u Viedni neb jinde kto učinil, musil by bez ruky býti! Druhdy bieda, hlad tře mě, ano kněží husáci osedli fary a knieżecí bydlo mají, mistři husáci kolleje i mé miesto dávně osadili a požívají, já nic, leč bych se sjednal s nimi, jehožto pán Buoh na věky mě ostřez!

XIV.

TRAKTATY POLEMICKÉ.

1. M. JAN Z PŘÍBRAMI.

Ze Života kněží Táborských (z l. 1429).

My kněžie i kazatelé i jiní Čechové věrní, světští i duchovní, Českého jazyku milovníci snažní a ústavní, nemohúce trpěti více toliko bluduov i dá-

belných nálezuov od kněží Táborských, prosíme, voláme i napomínáme: slyšte vážně tyto přeužitečné výstrahy vší zemi České. Aj s velikú žalostí i s nevýmluvnú srdce našeho teskností míníme oznámiti a ohlásiti mnohé a přehrozné bludy a nepravosti těch kněží Táborských, které jsú od počátku svého počeli vésti. Daj Buoh, aby Čechové, znamenajíce toto všecko zlé od nich uvedené, již sobě proti nim rozuom i výstrahu vzeli tuto, proti listu jich bludném, léta tohoto na Táboře ustanoveném.

Oznamujem všem věrným, že ti kněžie Táborští, to je Mikuláš, omylný a obludný biskup Táborský, Markold, Čapek a Koranda a jiní jich tovařišie, majíce mistra Petra Angliše cizozemce obrance svého v radě s sebú, léta tohoto učinili sú sobě svolánie na Táboře, a tu společně všichni sú sě svolili a tyto bludné nálezy své proti vieře křesťanské za právo sú sobě ustanovili a po městech všudy rozepsali:

Najprvé, aby křesťané nevelebili všeho řádu křesťanského při mší služení, kterýž vedú poctivě kněžie a mistři Pražští ke cti božieho Těla a Krve, i všichni věrní křesťané po všem světě. A v tom kusu ďábelně blúdie kněžie Táborští a veliké křesťanstvo po všem světě od apoštoluov až do nynějších časuov i s mistrem Janem Husí i se všemi Čechy v tom řádu odsuzují, ale i svého Viklefa v tom potupují, jenž je slúžil až do smrti mši se vším řádem v ornátích, jako cierkev svatá má obyčej.

Item, přikazují, aby jich mši potvrzenú vyzdvihli bez ornátuov, kterúž jsú proti Bohu i proti řádu všie cierkve sv. všichni velebili a kázali. Ale věrní křesťané mají to věděti, že kněžie Táborští, kdyť jsú v bludy a v kacieřstvie o drahém Tělu božiem upadli, nevěříce, by tu v svátosti bylo Tělo božie pravé z panny Marie narozené, tehdy inhed jali sú sě všicku poctivosť zevnitřní dra- 25
hého Těla božieho skládati, ornáty trhati a mšály, to je kniehy mešné páliti, oltáře bořiti a kostely rušiti a páliti a z nich chlévy dělati, a všecko zpievánie kostelnie, i všicku službu kostelní jako ďáblové kaziti. Této smětenci činie proti svému Viklefovi, kterýž v kniehách de Eukaristia v kapitule čtvrté takto die: že kněžie mají sě srovnati v službě s vlastí, v kteréž jsú, a v obyčeji 30
cierkve svaté i v posvěcování i ve všech řádiech kostelních.

Třetie, ustavilit jsú, aby při podávání všech jiných svátostí, řáduov od cierkve svaté uložených a od svatých potvrzených nevelebili, zvláště těch, (v) kterých sě dělé s námi kněžími, kazateli i s mistry Pražskými; a tiemť po- 35
ražují řád křtu svatého, řád svaté zpovědi, řád při Tělu božiem, řád při podávání i mazání olejem svatým, řád při kněžském svěcení i při biřmování, a tak vešken řád kostelní ve čtení, v zpievání mší, nešporuov i jitřní. Také ten kus tupí mistra Husi i mistra Matěje i jiné věrné vuodce země České.

Čtvrté, ustavilit jsú, aby nižádní křesťané ku panně Marii ani k svatým apoštolóm ani k jiným svatým, ješto v nebi kralují, na pomoc nevolali, ani jich 40
za pomoc prosili ani žádali, ani toho velebili. Tiem kusem vešken řád prosby, poctivosti i modlitby, kteréž cierkev svatá činí ku panně Marii i k svatým

apoštolóm i k jiným svatým přes celý rok buďto na mšech neb na nešpořiech nebo na jiných hodinách poražují. Také tiem kusem netoliko mistra Jana Husi, jenž na smrt jda, zpieval je modlitbu panně Marii, aby jemu pomohla, ale svého Viklefa v tom potupují, jenž modlenie k svatým radí, velí i velebí.

Páté, v tom listě ustavili jsú, aby nižádný nevelebil očistce po tomto světě. A to je kacieřstvie, kterýmž oblúpivše svaté z moci, již lúpie siřé duše v očistci z spasitedlné pomoci. To je proti čtení a svatému Pavlu a proti všem sv. doktoróm od prvnieho až do poslednieho. A tiem kusem odsuzují ty všecky svaté i mistra Husi, i svého Viklefa, jenž mnohokrát dovodí očistce, a zvláště v jedněch kněhách, jenž slovú De dominio civili, v poslednie kapitule takto die: „Musí býti očistec duší po tomto světě".

Šesté, ustanovilit jsú, aby nižádný nevelebil, ani světil všech svátkuov panny Marie, i všech svátkuov apoštolských, i svatého Jana Křtitele, i všech mučedlníkuov, i panen svatých, i angelóv svatých. A v tom kusu tupie M. Jana Husi, nébrž i svého Viklefa, kterýž v jednom kázaní, jenž sě počíná latině: Distribuit recumbentibus, takto die: „Potřebie jest nám nebeské svaté krotiti modlitbami".

Sedmé, ustavilit jsú, aby nevelebili lidé ani vedli postuov, kteříž se dějí ty dni před hody panny Marie a před hody jiných všech svatých apoštoluov a mučedlníkuov. A tak přemnožstvie veliká lidu rozpustili jsú v žranie ty dni nestydatá, žeť jedie jedni maso, někteří sýr a vajce, a druzí což chtějí A v tom jsú potupili všecku cierkev svatú a téměř všecky doktory svaté i mistra Husi, né také svého Viklefa, jenž v kněhách De veritate sacrae scripturae die: „Zjevno jest, že poněvadž sě je Kristus postil, že dlužni jsme sě postiti čtyřidceti dní, zdržujíce sě od hřiechu i od krmí."

Osmé, tupie vod svěcenie, buďto ke křtu nebo jiných. V tom tupie Viklefa svého, kterýž ze čtenie dovodí, žeť voda má svěcena býti, a že sě jí mají kropiti.

Deváté, tupie svěcenie krmí, mazancuov i vajec, jako by to blud byl. Ale žeť to blud nenie, máš o tom písmo sv. Pavla k Timoteovi ve čtvrté kapitule, kdež die, že ty krmě posvěcují sě skrze slovo božie a modlitbu. A v tom kusu tupieť svého Viklefa, jenž ze čtenie dovodí, že ta svěcenie má býti, a to v kněhách svých De blasphemia, capitulo XVII.

Desáté, v tom listu vyznávají, že nechtie následovati cierkve svaté Římské v řádích služby boží. A tak odstupují od cierkve svaté Římské, to je ode všeho křesťanstva sboru Římského; a takť sú praví oddělenci i změtenci, neb téměř s nižádným křesťanstvem na světě sě nesrovnávají, ale svými běhy téměř ode všeho křesťanstva sě oddělují. A z toho strach je, že chtiece býti ze všech najmúdřejší, by nebyli najbláznivější, a chtiece (býti) najsvětější, by nebyli najprokletější, a chtiece býti najvérnější, by nebyli najbludnější. Svým oddělováním tupieť téměř svaté všecky staré cierkve, a netoliko je, ale i svého

Viklefa potupují, kteryž v kněhách De potestate papae cap. XI. die, žeť „má býti zachován každý řád a obyčej cierkve svaté, ačť pak nenie položen zjevně v písmě svatém.“ Aj žeť jeho naučení v tom zamietají, ačť sě i na písmu zakládá! By aspoň rozuměli, co die Aristoteles, že malitké rozdělenie, to je malitká dierka v korábu celý koráb utopuje, i také malitké rozdělenie v obyčejích činí veliké a nenabyté zlé.

Jedenácté, že poslušenstvie od Římského kostela i stolice za veliké zlé a neslušné mají a potupují. Ale to vše činie, aby nižádného nad sebú nejměli a své všetečnosti i bludu aby tiem svobodněji vyvodili. A to činie proti čtení pána Krista. Také proti svatému Pavlu. A v tom kusu tupie tito i mistra Jana Husi, jenž v jednom traktátci v žaláři psaném vyznává poslušenstvie kostela Římského. Takét tupie i svého Viklefa Libro de quatuor sectis, capitulo primo, že křesťan má hotov býti s poslušenstvím papežóm, tak jako by věrní poslúchali svatého Petra. A též mluví In supplemento Trialogi: „Chci, aby bylo poslúcháno papeže, jakožto pána Jezu Krista náměstka a sv. Petra, a nic více.“

Dvanácté, že potupují práva a ustavenie staré cierkve svaté i téměř všech sboruov křesťanských, jimiž sě zpravuje najlépe všecko křesťanstvo; o nichž die sv. Augustin, že těch plných sboruov křesťanských jest převážná a spasitedlná moc v cierkvi svaté. A to jsú slíbili kněžie Táborští věrně činiti i plniti před desieti lety na sněmu všeho křesťanstva i žákovstva o svatém Prokopě v Praze učiněném, to je, aby věrně drželi sbor a vyřčenie apoštolská, práva všecka sboru Nicenského i všech jiných sboruov prvnie cierkve svaté i jich ustavenie, jakožto úplně ukazuje druhý artikul popsaný téhož sněmu Pražského. Ale pohřiechu jižť to všecko přerušují, a den ote dne hóře a huoře zacházejí a ode všech téměř řáduov staré cierkve svaté odstupují.

Třináctét ohlašují, že ta svátosť vidomá jest v pravdě chléb požehnaný, rozuměj týž, jako od žáka pečený. A z toho jich proklatého naučenie již mezi nimi ta svátosť jest ohavena a ohavně potupena, tak že před ní nedadie klekati, ani pánu Kristu v ní dadie sě modliti. A tiemto kusem téměř všecky svaté doktory a mistra Jana Husi jako kacieře potupují, jenž svú rukú mnohokrát napsal jest, že v té svátosti neostává chléb tělesný ale nebeský, a že v té svátosti Kristus má duši, tělo přirozené, božstvie, údy i všecky kosti své.

Čtrnácté, že v témž listu velebie velice Viklefa a zastávají v kusích mnohých bludných, ode všie cierkve svaté potupených a zavržených, a zvláště v kusích zlých o Tělu božiem, kteréž je před lety dvaceti mistr Jan Hus se vším sborem všech mistruov a doktoruov českých z plné rady potupil a zavrhl i zabránil, přikazujíce všemu množství sboru českého, sby nižádný těch artikulóv Viklefových nedržel ani učil, pod vypověděním z Českého jazyku, a zvláště těchto tří prvních: najprv, že Kristus nenie v té svátosti bytem svým v své vlastní tělesné přítomnosti; druhé, že chléb pečený ostává v svátosti v svém přirození; třetí, že zpuosoby chleba v svátosti nezuostávají bez přirozeného chleba. A k tomu přiznali sú sě mistři téměř všichni léta tohoto na hádání

v Praze, řkúc pod svým svědomím, že jsú byli při té i v té radě, a slyšeli sú a vědie v jistotě, že je tak mistr Jan Hus i s jinými mistry ty artikuly světle a ohlasitě potupil. A tak kněží Táborští zastávajíce v těch kusiech Viklefa, potupujít M. Jana Husi i všecky ty mistry české.

Item, jistá jest věc, že též artikuly Viklefovy, to je čtyřidceti jich, potupil je vešken sbor mistruov Pražských, sbor mistruov Anglických, sbor mistruov Římských, a též i jiní sborové křesťanští, jimž nevýmluvně slušie viece věřiti než těmto změtencóm u vieře i v pravdě pochybilým, kteříž ty artikuly za pravé mají.

Již z těchto všech řečí věrní křesťané mohú úplně a v cele rozuměti, že kněžie Táborští v svém listu a ustavení, bráníce Viklefa, zastávajíť jeho ošemetně, lstivě a hamišně, nebo toliko v kusích některých, kdež sě jim líbí, zvláště v kusiech výtržných: ale v mnoho stech kusiech, kteréž Viklef řádně drží a praví, a písmem i rozumy dovodí, tuť jeho zamietají a šeredně potupují; a větší stranu těch kusuov za bludné a za kacieřské mají. Ale v tomto jsú velmi nespravedliví, že sami chtie ty kusy mnohé Viklefovy kaceřovati neb bludné nazývati, ale jiným nikoli nechtie téhož práva dopustiti, než chtie, aby všichni jiní kromě nich v ničemž Viklefa nepotupovali, ale aby jemu ve všech řečech jeho všichni věřili.

Ale žeť to jest nepodobné a nehodné, duovod jest toho tento: Najprv, že Viklef nenie doktor cierkve svaté, a proto nejsú jemu dlužni křesťaně věřiti jako jiným doktoróm svatým z zavázanie cierkve svaté. Druhé, že sám o sobě svědčí, mluvě na řeč svatého Petra prima Petri 4: „Estote prudentes“ a řka: „Vyznávám, že jsem často blúdil a prosím, aby všecko křesťanstvo to mělo za blud, a osvědčuji, že psal-li sem co proti písmu svatému, že to žalostně odvolávám.“

A z té řeči máš, že veliké bláznovstvie jest, řéci o mistru Janovi Husovi, neb o kom jiném věrném, žeby on Viklefa chtěl všudy zastávati: tehdyť by jeho i v bludích jeho, kteréž sám na sě zná, musil zastávati. Ale snad die někto: však mistr Jan Hus a několik mistruov českých bránili jsú všech kněh Viklefových na stolici mistrské. K tomu v pravdě odpovídáme před milým Bohem, řkúce, žeť to nenie pravda; než to známe, že když jsú všecky kniehy byli preláti potupili, to je i školnie i o písmě svatém, jenž jich muož ke stu blíž býti, tehdy mistrové někteří vidúce, že v některých v školních nenie bluduov, nechtiece, by i ty byly potupeny, i bránili jsú těch kněh školních, a žádných z písma svatého, kromě jedněch, jenž jsú o desateru božiem přikázaní. A protoť v tom faleš na mistry pravie. Ale toť mají věrní věděti, že mistr Jan Hus i s jinými mistry potupujíce Viklefových kusuov čtyřidcet, zabránili jsú zjevně a zapověděli všem pod vypověděním z Českého jazyku, aby nižádný kromě mistruov ani držel ani četl najpilnějších kněh Viklefových, to je o Tělu božiem a Dialogu a Trialogu, ale školních aby požívali.

A tak M. Jan Hus řékal na kázaní, jakož to jest svědomo mnohým, že nižád-

ného bludu Viklefova, ani koho jiného chce zastávati. Také kázal je, že jest-li Viklef v nebi, že pros za nás Boha, jest-li v očistci, pomáhaj mu Bože, a jest-li v pekle, buď pán Buoh pochválen. A to je v Konstancí před smrtí zjevně přede všemi řekl: „Co mě viníte Viklefem? co mi do něho? však jest Viklef nebyl Čech, anit jest otec muoj, ale byl jest Angliš; protoť psal-lit jest bludy, nechť zaň Anglišové odpoviedají.“ A z té řeči máš, žeť sě jest mistr Jan Hus Viklefa jako odřekl.

Učiňmež my Čechové též, a řiekajme: „Co nám do Viklefa? však je Čech nebyl, ani otec náš, proto nechceme jeho jmieti za apoštola ani za evangelistu; ani chtějme Viklefové slúti, abychme jmenem tiem všech bluduov Viklefových na sě nevzali a sebe velice proti Bohu i proti všemu křesťanstvu nezmazali a nezavedli.“

2. HILARIA LITOMĚŘICKÉHO

Knížky proti Jiříkovi z Poděbrad (z l. 1466).

Z prvního rozdílu.

Když po smrti žalostné a přeliš brzké slavné paměti krále Ladislava Jiřík svým gubernátorstvím, zmocniv sě zámkóv královských, vedl k tomu, jakž mohl, dary, hrózy, sliby i prosby, aby byl králem Českým, to jest jemu tak přišlo, jakž bylo zjednáno. Ale že prvé, než korunován, chtěli sú sě jím páni ujistiti a zvláště biskupové uherští, Rabský a Vacovský, chtěl-li býti pravým křesťanem a poslušným, jako jeho předkové a jiní králové křesťanští, že jeho jinak korunovati nebudú, tu on maje žádost ku panování, učinil jest přísahu znamenitú a velikú tuto:

„Ve jmeno Páně, Otce i Syna i Ducha svatého. Já Jiří, volený král Český, maje hned korunován býti, slibuji, zavazuji sě a najvýše svoluji a přísahám před Bohem i angely jeho, že ot této chvíle i potom v budúcie časy věrný křesťan a poslušný budu najsvětějšieho pána Kalixta, božím zjednáním papeže třetieho a jeho náměstkuov řádně vcházejících, a jim poslušenstvie srovnánie, jako jiní věrní křesťané v jednotě křesťanské viery, kterúžto svatá Římská obecná a apoštolská cierkev vyznává, káže a drží, věrně zachovám. A tě viery brániti, obhajovati a obraňovati chci vší možností, a lid mně poddaný podlé múdrosti ot Boha mi dané ote všech bluduov, šibalstva a kacieřstva, i ot jiných článkuov svatému Římskému kostelu a vieře křesťanské obecné odporných otvesti i otvrátiti, a k řádu a k službě svatého Římského kostela navesti a navrátiti chci a usilovati budu. Tak mi Buoh pomáhaj a toto svaté božie čtenie, rukama mýma tělesně dotčené. Na vieru a svědecstvie všech těch svrchupsaných věcí já Jiří, volený král, tu dole pečeť mú dobrú

a vlastní volí a jistým vědomím přivěsiti sem kázal. Dán v Praze den šestý měsiece Máje, léta božieho 1458.“

K tomuto listu biskup Olomúcský i všickni ti v listu potom psaní své sú pečeti přivěsili a sě svú rukú aneb připrošenú podepsali.

Toť jest přísaha hrozná a veliká, a ta jest u otce svatého v Římě; a v té přísaze a pro to ujištěnie byl jen korunován na královstvie České. V tom otec svatý, maje za to, že on své přísahy a listy, jako slušie na věrného, zdrží, mél jeho i psal jemu jako králi Českému, a pod tiem on manil pod se všecka města a panstvie k koruně příslušející. Potom často napomínán jest týž Jiřík, aby to, co jest přisáhl, skutkem naplnil. Ale Jiřík sě v svém běhu zatvrdil, dávaje přísaze své svój výklad a rozum, a že jest sě narodil pod obojí osobú a že tak chce a mieni zuostati a trvati i jeho děti.

Došlo to jest otce svatého Pia. Tu hned Jeho Svatosť z své povinnosti pohnal jest jeho před svú přítomnosť, aby ve sto a v osmdesáti dnech stál před Jeho Svatostí. A v tom zšel s tohoto světa. Potom otec svatý nynější, Pavel, obnovil jest na něho puohon v Římě i v Řezně a jiných okolních městech. K tomu puohonu on jest nestál ani prokuratora poslal. A když vyšel puohon druhý, tehda Jeho Svatosť z své povinnosti, aby ratolesť suchú otřezal pro jiných nakaženie, svolav duostojné otce kardinály a biskupy a doktory v svatém písmě i v práviech duchovních i světských dospělé, v plném súdu ssadil jest jeho s královstvie Českého i se všecí jiných knieżetstvi, panství a duostojenství: a tak slavně, řádně a právem stalo sě jest jemu to, čehož jest zaslúžil.

XV.

CESTOPISY.

1. Z Millionu Marka Pavlova,

(přeloženého z první polovice 15. století).

O divném městu Kvinsaj.

Po vyndení z města Singuj jdúce pět dní cesty nalezne měst mnoho, v nichžto kupčenie veliké jest. Potom jest přijíti (k) zšlechtilému městu Kvinsaj, jenž naším jazykem slove město nebeské, jenž jest najvětšie v světě a jest v tej vlasti Mangi. Já Markus byl sem v tom městě a velmi pilně sem sě ptal o všem položení a o obyčejích jeho, a to vše řádem a krátce vypravím.

Toho města okrslek zdí okolo města má dobře sto mil i viece; má mostóv kamenných dvanácte tisíc tak vysokých, že lodí veliká volně podejde. A to

město na vodách jakžto Benátské, a kdyby mostóv nemělo, tehdy z ulice do ulice po zemi nemohl by jíti, a protož musí tak mnoho mostóv býti.

V tom městě jest řemeslničích krámuov dvanácte tisíc, v nichžto řemeslníci dělají; a v každém krámu mistróv a pacholkóv některde deset, některde patnácte nebo dvadcet, a bývá někdy v některých do čtyřidceti dělníkóv. Tak jest tu veliká věc řemeslníkóv a kupcuov, že ti, ktož sú toho neviděli, nesnadně tomu dověřie, neb sě jim zdá nepodobno. Lidé toho města velmi rozkošně živi jsú. Bohatí řemeslníci, kteřížto jmenovitější jsú, velmi počestně bydlé, takže ani oni, (ani) ženy jejich rukami svými nic nedělají, než sluhy jejich a pacholci. Neb jest to ze starého ustavenie královstvie toho obyčej, aby každý v svém domu řemeslo měl a krám, jakož otcové jejich až do tej chvíle měli. Jest-li který bohatý, nenutí jeho žádný, aby svýma rukami dělal. V tom městě jsú ženy velmi krásné, a obecně jsú u velikej rozkoši.

Ku poledni jest v tom městě jezero veliké, jenž v okrslek má třidceti mil. Okolo toho jezera jest mnoho palácóv a mnoho krásných domuov panských, a ti domové jsú i vnitř i zevnitř velmi krásně ozdobeni. Jsú také tu kostelové, v nichž jsú modly. Prostřed toho jezera jsú dva malé ostrovy, na každém ostrově jest palác velmi krásný, v nichžto jest všickna příprava kterakemž kolivěk hodóm nebo svatbám. A tak chce-li kto z nich na počestném miestě hody míti kteréž kolivěk, ten tam jde, nebo tu muož míti každý. V tom městě Kvinsaj mnoho krásných domóv jest. Jsú také po ulicích toho města malé kamenné věže k obecnému úžitku zjednané, aby když sě z příhody v městě zažže, súsědé mohli (v nich schovati) zboží své, aby jim neshořalo, neb v městě mnoho dřevěných domuov jest, protož sě často v městě zažiehá.

V tom městě modlám sě modlé, maso jedie koňské, psie i jiných všech zvieřat. Tu jde ráz penieze od dvora velikého kám. V tom městě veliká stráže jest neb posádka z přikázanie velikého kám proto, aby sě město neprotivilo, nebo aby tu zlodějstvie nebo vražd nebylo, a tak že na každém mostě toho města i v noci i ve dne deset strážných jest.

V tom městě hora jedna jest, a na tej hoře věže, a na věži mají některaké doky. A když sě v městě zažže, mohú-li to viděti strážní tej věže, vezmúce veliké kladivo dřevěné, i tlukú v tu dsku, aby ten zvuk byl slyšán na vše strany, a tak aby sě sběhnúce lidé, mohli sobě pomoci. Též tak činie, když sváda jest neb kteraká kolivěk potřeba mezí lidmi.

Cesty všecky i ulice podlaženy sú kamením tak, že všecko město jest velmi čisté. V tom městě jest dvorov, v nichžto lázně jsú, do tří tisíc, velmi krásné a čisté, v nichžto sě lidé často myjí neb sě velmi snažie o čistotu tělesnú.

V tom městě Kvinsaj i po všie tej vlasti Mangí obyčej jest, že inhed jakž sě děti narodí, starosty jeho káží napsati den jeho narozenie i hodinu, i pod kterú sě planetú narodilo. Také po všech cestách i ve všech svých skutciech, což kolivěk činiti mají, zpravují sě po hvězdářském naučení, a protož chtie zvěděti svého naro-

zenie den i hodinu. Když kto v tej vlasti umře, jeho všickni přirození přátelé v měchy sě plátěné obláčie a mrtvých těla s velikem spievaním z města vynesúc, obrazóv nadělajíce pacholčích, děvčích, koňských, penězových, všickno s ním spálé. A ty všickny obrazy z papíru dělají, a mají za to, že že ten mrtvý na onom světě to všecko jistě bude míti takovéž věci, jakož tu s ním sú v podobenství spáleny. Potom spáléce jej, s velikú radostí a s veselém káží húsli a pískati na rozličné nástroje a řkúce, že bohové jejich s takovým veselím je přijmú, jakož oni je tu spálé.

V tom městě Kvinsa jest palác velmi předivný, v němžto Fakfu, král jejich, dvór svój nékdy držal. Najprvé městišče to veliké obraženo jest zdémi okolo velmi vysokými, kterážto ohrada v okrsli má deset mil, mezi kterýmiž zdémi jsú sadové velmi krásní i s ovocem. Tu jsú studnice a jezera, v nichžto jest ryb mnoho velmi dobrých; pak v postředce tej ohrady jest palác velmi krásný, věčší, než by kde v světě mohl nalezti. Ten palác má siení krásných okolo sebe dvacet, tak velikých jako sám palác, v niežto každé mohlo by seděti jedúce desět tisíc lida velmi prostranně, když je právě ssadie. A ty sieni jsú zmalované a pozlacené velmi čistě. Také v tom paláci jest komnat na tisíc i viece.

V tom městě Kvinsaj jest ohňóv, podlé příslovie vlaského mluvíce, nebo čeledí toliko v počtu, jenž by mohli sáhnúti v počtu ke stu a k šedesáti tmám, a tma slove desět tisíc. Toliko jest všech čeledí tu, že jich počet na tisíc tisiecóv a šest set tisicóv čeledí móž sáhnúti. Palácóv jiných v tom městě jest mnoho a krásných velmi; a v tom ve všem městě jediný kostel křesťanský jest.

Také v tom městě i ve všie tej vlasti Mangi musí každý hospodář na dřevech svého domu kázati napsati jmeno své, ženy své i všech svých čeledinóv, a také počet koní svých. A když kto z čeledí umře neb hospodu promění, že sě jinam béře, musí inhed shladiti jmeno toho, ktož odtud šel neb umřel, a napsati na to miesto jmeno toho, ktož sě kolivěk tu z novu narodil neb do hospody přibyl. A tiem obyčejem móž snadně zvěděti počet lidí, což jich v městě jest. Též také i hosciuščí hospodáři musejí popsati sobě v knihy všech svých hostí jmena, kteréž sú kolivék měli, který-li měsiec nebo který den do jeho hospody přijat jest.

2. Z cesty Jana Mendevilly,

přeložené M. VAVŘINCEM Z BŘEZOVÉ (ok. l. 1420).

a) O Ipokrasově dceři.

Rozprávějí, že v tom ostrovu, jenž slove Lange nebo Ellade nebo Allidos, jest i podnes dci Ipokrasova v tváři drakové kúzlem proměněná, a ta jest

slula Diana. Neb když byla po svém otci jakožto dědička toho ostrova ostala, a protož pro svú přielišnú krásu mnoho knieżat i králóv snúbcí měla: toho jie okolnie kněžny závidiece, chytrých mistróv osnováním proměnily sú ji v tvárnosť draka přeškaredého, sto latróv vzdéli, jehožto hrózú měščené z města hlavnieho, v němž ona bydleše, utekli sú, a město zpustělo. A ta dievka v té drakové tvárnosti ostala.

Ale ját sem jie neviděl; ale lidé toho ostrova to jistie a nazývají ji paní té země, a pravie, žeť z toho města obořeného vycházie na každé léto třikrát, a nižádnému nic neškodí, leč ji rozhněvá. A onit mnie, žeť se ješče má navrátiti v svú panenskú tvárnosť: když by který rytieř tak udatný byl, žeby toho draka v ústa políbil, tehda by se v svú tvář navrátila, ale dlúho by živa nebyla.

I byl jest jeden šlechetný rytieř z špitále svatého Jana v Rodě; ten vedlé toho ostrova blíž leží. Ten byl umienil, toho draka políbiti a tu pannu té ohavy zbaviti. I jel k tomu městu, kdež ten drak ležieše. Tehda drak protiv němu vyjide, a své hlavy přehrozné protiv němu pozdviže, a on se i kóň jeho tak náramně úžase, že se inhed s niem pravým úprkem zdviže na vysokú skálu a skoči do moře, i utonú kóň i s svým pánem.

Také byl jeden mládenec, jenž s jinemi kupeckými lidmi plul po moři. A když k tomu ostrovu plavci přistachu, chtiece odpočinúti, uda se tomu mládenci procházeti v tom ostrově, a nevěda o tom draku nic, i přijide k tomu městu obořenému, i uzře krásnú dívku, ana sobě vlasy rozčesuje, vzlédajíce se v zrcadlo. A on mnieše, by byla ženka prázdná. A když se k nie přiblíži, ona jej upatři v zrcadle, a ohlédši se zase, otáza jeho, co by chtél? On vece: „Chtěl bych tvým milíkem býti.“ A ona odpovědě: „Jsi-li rytieřem?“ On vece: „Nejsem.“ Tehda ona pověděe: „Nemóžeš mým milíkem býti, leč by byl rytieřem. Protož kup od svého tovařiše rytieřstvie, a přiď sám zajtra sem, a ját proti tobě vyjdu v drakové tváři a tu mě polib v ústa, a ját budu inhed zbavena své strasti a budu tvá, i poklad mój veliký, i tato země všecka. A kakžkoli mě uzříš v té hrozné postavě, však se nelekaj, nebť tobě nic zlého neučiním, a jsemť tak zakúzlena, a jinakť nemohu býti té ohavnosti zprošťena.“

Tehdá ten mládenec vráti se do lodie a pověděe svým tovarišóm svú příhodu. A kúpiv rytieřstvo, a spósobiv, aby jeho tu čekali, i jide ten druhý den. Tehda ten drak vyjide proti němu. A když mládenec jeho velikosť a škaredosť opatři, leče se velmi, i poče utiekati, a drak plaziecše se po něm; a když uteče do lodie, a lodí od břehu odstrčichu, drak ten hrozným křikem vzúpě, i vráti se na své miesto, a ten mládenec tiem uženesením třetí den umře.

Potom pak i před tiem mnozí sú jej vídali, ale pro hrózu nesmějí sě o to pokusiti.

b) *O Machometovi.*

Machomet byl najprvé člověk chudý z Arabie rodem a posluhoval kupcóm, kteřížto jezdiechu do Egypta, do Kaldie, do Indie, nebo honíše jim jich velbłúdy s kupectvím z jedné země do druhé, a tak polepši sobě na statku, že by sám bohatém kupcem. A v ta doby, Egypšcí biechu dobří křesťané. A vznie, že Machomet v skoře by vladařem u jednoho pána a tak se zachova, že když pán jeho umře, a sebrav lid, poče dobývati zemí. A že šťestie ve všem měl a často pobitie ziskoval, dal lidu na vědomí, že Buoh s ním jest a že s ním mluví i jeho andělé, a že jemu přinesli kniehy, ježto slovú Alkoran, jenž jsú o božské svátosti, o Kristu a o Marii. A lidé to slyšíce, že Kristа a pannu Marii chválí a svaté i proroky, tiem viece byli k němu příchylni. A tady doby mnoho zemí boji i náboženstvím, kteréžto i budúcí jeho držali sú až do žoldána, a již je má žoldán.

Machomet byl jest z pokolenie Ismahelova, jenž byl Abrahamů syn z dívky Agar, a ještě z toho pokolenie jest mnoho mocných pánóv v pohanech a slovú Ismahelšcí a druzí Moabitšcí, Amonitšcí po synu Lothově, jenž slul Moab. A tak viera tej země vznikla jest a smiešena jest (z) židovské a křesťanské viery. Machomet byl jest v najvětčie moci, kdyžto psáchu od narozenie Syna božieho šest set a dvaceti let, a protož za času ciesaře Karla Velikého byla ta viera ještě nová, neb ještě křesťané nevěřili sú Machometovi.

Ale ti pohané z jeho pokolenie tak zlí a ukrutní biechu, že vtáhše silně do křesťanstva, velikú jim škodu učinichu až do německých zemí, chtiece aby jeho vieru přijali. Machomet byl laskav na křesťany svaté; protož mějieše jednoho pústevníka, jmenem Sergius, jenž bydlel na púšči, jdúce na Sinaj, na cestě, jížto z Arabie do Kaldei a do Indie jdú, k tomu často chodieše. A když jednú měl k němu do peleše vníti, a dvéře biechu nízké a úzké, a když sě schýli, chtě vkročiti, inhed ty dvéře povýšichu sě a pošířichu, že prost tam vende. A to prve div jest učinil Machomet.

Pravie také, že Machomet rád sě opíjel až do němoty a ot zemdlení padal; a k výmluvě toho řiekal, by anděl Gabriel v ta doby s ním mluvil a s tak velikým bleskem přišel, žeby jeho přirození toho snésti nemohlo, a protož musil by padnúti.

A těmi slovy těšieše ženu svú, kterážto bieše zamúcena pro to padánie. I sta sě, když jednú jide Machomet k tomu pústevníku Sergiovi, a nepřítelé jeho byli tajně s jeho služebníky uložili, aby jej zahubili. A když bieše tam Machomet s tiem pústeníkem u peleši, a že sě byl opil i usnul tvrdě, ti služebníci vynúce nóž Machometovi i zabili toho pústeníka. A když ten pústeník umře, Machomet procítiv i poče sě tázati, kdo by to byl učinil? Tehda oni vecechu: „Ty's jeho sám zabil.“ A on tomu uvěři, neb nóž jeho bieše krvav. Tehda vece Macho-met: „Běda, běda mně! co sem učinil! Bože odpusť mi! ot vína mi sě stalo! zlořečené buď víno i kdož kdy víno pie!“

Protož pohané vieru jeho držiece vína nepijí; pakli kto se napie, toho mají za zlého člowěka, ale pijí nápoj s kořením dělaný, jenž sladký jest a zdravý životu. —

A když pak po mnoho letech umře Machomet, tělo jeho vložichu v drahú skříni, zlatem a střiebrem udělanú a drahým kamením ozdobenú, a postavili ji v jednom chrámu u městě Saldasta řečeném, a v tom městě ležal jest dobře dvě stě a šedesáte let; a potom přenešen jest do města, ježto slove Mecha, a to jest to město, kteréžto biechu křesťané obořili, neb Ojieř v něm věziše; a již jest pevně zasě vzděláno.

A tu ještě leží v té drahé skříni, jakož praví pohané ti, jenž jsú pod žoldánem.

3. M. VÁCLAV KORANDA.

Poselství krále Jiřího do Říma k papeži (l. 1462).

Když sme přijeli do Říma v středu o suchých dnech v postě, léta božieho **1462**, hned tu sobotu potom poslal pan Rabštýn Fantina ku panu Zdeňkovi, vzkázav po něm, že papež chce, abychom sami dva k němu přišli; i přišedše k němu, mluvil pan Rabštýn takto: „Otče najsvětější! posláni jsme učiniti poslušenstvie a poctivosť a některé prosby na Vaši Svatosť znésti; poslušenstvie od krále našeho, tak jakož obyčej jest jiným kniežatóm a králóm, a jakož jeho předkové činili, to učiniti hotovi jsme, když se líbiti bude Vaší Svatosti.“

Papež odpověděl: „Od vašeho krále neslušie přijieti poslušenstvie, tak jako od jiných kniežat křesťanskýčh; neb královstvie jeho nenie v jednotě s cierkví, jako jiná královstvie, ale odděleno jest v řádech od nie, a král váš z toho šibalstva bludného vyzdvižen jest. A když měl korunován býti, kardinál S. Angela poslal k němu dva biskupy z Uher: ti jeho korunovati nechtěli, leč by přisáhl státi poslušenstvím cierkve, jako jiný král křesťanský. A že jest toho ještě nesplnil, protož nenie nám slušné přijieti od něho poslušenstvie, leč to splní, což jest přisáhl, a vy na to učiníte přísahu, že tak bude.“

Pan Rabštýn a pan Zdeněk: „Otče najsvětější! s tiem, s čím jsme posláni, to učiníme rádi a hotovi jsme; ale toho, což nám nenie poručeno, učiniti nemóžem, a přes to, bychom učinili, nebylo by platno ani pevno.“ Papež: „Dávám vám čtyři kardinály, uhoďte s nimi některaký prostředek, a my, což bude s naší ctí a stolice této, rádi pro krále i pro královstvie učiníme.“

V sobotu, před třetí nedělí v postě, dáno poslóm slyšenie zjevné, kdežto přede všiem dvorem papežovým, přísedících tudiež kardinálóv 24, arcibiskupóv, biskupóv množstvie, doktorów, žákovstva i jiného lidu mnoho, kdežto poslové, stojíce za kardinály proti papeži, poselstvie sú dali, a najprv doktor od ciesaře řeč učinil, od ciesaře k papeži (s) poctivú prosbú, aby král Český v svých

prosbách byl uslyšán; potom pan Raběštýn, předloživ příčiny a vymlúvaje krále, že tak dlúho prodléval učiniti poslušenstvie, to poslušenstvie učinil jest tak, jakž mu bieše poručeno, s listu.

K tomu papež: „Činíte poslušenstvie z strany krále toliko, an obyčej jest i z strany královstvie činiti.“ Tehdy pan Raběštýn vece ku panu Zdeňkovi: „Co chcme učiniti? ját učiním z strany mých, a viem, žeť bude jich povolenie, a ty učiň z strany svých, aneb jakť sě líbí.“ Pan Zdeněk vece: „Pověz ode všech, neb což král činí, proti tomu královstvie nebude, poněvadž s povoleniem královstvie tyto věci sě jednají.“ I učinil tak. Potom papež řekl: „Máte-li co viec před sebú, pravte!“ Tehdy jeden z mistrov, upřiemo stoje proti papeži, poselstvie od krále i od královstvie učinil jest.

Poděkovánie tohoto poselstvie papež mluvil jest téměř za dvě hodině, a což mózem pamatovati, mluvil jest takto: „Aby srdce vaše, bratřie a synové najmilejší moji! nebyla v nejistotě, hodné jest po žádosti najjasnějšieho cisaře, potom o poslušenství krále a královstvie Českého i té jich prosbě, odkud by byla, jaká by byla i čemu by byla, učiniti zmienku, aby ty věci tiem lépe zjeveny a ohlášeny býti mohly.“

Tu papež velebě ciesaře rozličně, mezi jinú řečí řekl jest: „Prosbu ciesařovu hodnu pravíme, neb on hodný jest, a prosba jeho před námi vždycky vzácna jest. Dále o poslušenství krále i královstvie Českého nám učiněném rádi slyšíme, ale daleko prodlelo jest, a praví sě obecně, že ten nechce učiniti, ktož se dlúho rozmyšluje. Ale však jakž syn náš, kteréhož i vidíte, pan Prokop, kancléř královstvie Českého, nám vždycky věrný a milý, příčinu položil jest, vymlúvaje krále, dopúštieme těch příčin, jakož i nám toho také něco svědomo. Tento král múdrý jest a v královstvie vstúpil jest ne z královského rodu, ale volením toliko, neb z šlechticov z Poděbrad, známo jest, že jest pošel. Prvé zajisté královstvie České kniežaty a pány z pokolenie Českého bieše zpravováno, potom že sě mužského pohlavie nedostalo, k ruce německé sě dostalo, a již opět nynějšiemu králi z téhož národu Českého jest navráceno.

„O tom království a lidu Českém, synové najmilejší! máte věděti, že jest královstvie hojné ve všech živnostech, krom vína a soli, kteréž jim od jinud přinešeno bývá, ve všech rudách zlata etc. hojné, ano když ještě jsúce v menším úřadě, byli sme na Táboře s panem Prokopem, s synem naším milým, z jedné řeky přinešena k nám a okázána zrna zlata čistého v té řece nalezená. Dále Praha jest město slavné, v prostředce téměř královstvie položené, mezi jinými v těch krajinách všech (vzácné). Najpotomně jest i Vratislav město krásně ustavené a přislušie k království; jsú i jiná města i hradové etc., jimižto královstvie ozdobeno jest a jest pevno. Lidé toho královstvie věrní všichni, hospodáři nábožní, nad jiné lidi silní a stateční, sami od sebe svým nepřátelóm brániti sě mohúce. Kniežata a králové u větčie straně pošli

sú od Přemysla, jehožto Libuše, tehdáž paní jsúci toho království, od pluhu vzemši sobě za muže a za knieže zasnúbila.“

Přitom mnoho jest vypravil papež o Přemyslu, o Libuši i o jiných potomních knížatech, králech až do krále Jana slepého, kterýž z Lucenberga jsa vzat za krále Českého, po sobě zostavil syna Karla Čtvrtého, ciesaře Římského. O tom slavné věci uvedl, že zákony, kostely, kláštery, hrady, učenie Pražské etc. slavně jest vyzdvihl, ustanovil a nadal. Po něm byl syn jeho Václav, král Římský a Český spánlivý, lení a netbatedlný, pod jehožto královaním, což předkové jeho zvelebili, všecko počelo hynúti; neb pro jeho list a povolenie k učení Paříženskému vyšlo jest na třidceti tisícov Němcov z Prahy jednoho dne, ježto skrze to stalo sě jest umenšenie veliké tak oslavného učenie Pražského.

„Toho tak času knihy Jana Wikleffa odsúzené sú do Čech přinesli a tu sú rozmnožený, v nichžto Čechové učiece sě pilně, v hádání jiné přehádali a přemáhali svými vtipy, a zřejemnost tudy velikú činili. A tu všeho zlého stal sě počátek; neb v ty časy vyzdvižen jest Jan Hus, kterýž z knih toho Wikleffa, jsa dospělý, učil jest, že duchovní nemají zbožie světského mieti, že desátkové jsú prostě almužny, a že světští nejsú zavázáni, aby ty desátky dávali, jedině z dobré vóle. Potom povstal jest Jakobellus, a zajisté člowěk nevelikého rozumu ani učenie, ale toliko v gramatice mistr dětinský; ten vida onu řeč svatého Jana: „Nebudete-li jiesti těla etc. Vizte a šetřte, že slovem Spasitele našeho přikazuje sě, aby svátost Těla božieho a Krve pod dvojí způsobú. ode všech přijímána byla, pod věčným zatracením. I běda nám, že od našich předkov nebyli sme naučeni! a že tak zmeškáni jsme, strach jest, že otcové naši jsú na cestě zatracenie. Což sě vám tehdy zdá? písmo jisté jest, přikázanie božie jest: dajme miesto pravdě, tu učme a lid k ní veďme a rozdávajme, abychom my i lid přísně nebyli kárání.“

Tento Jakobellus blúdil jest se všemi sebe přidržejícími: neb ta řeč sv. Jana jediné toliko o duchovniem přijímání má rozumiena býti, jakož doktorové svatí pravie všickni a svatá držie cierkev; a že jest tak, sám Spasitel málo dolejie to oznamuje, pravě: „Slova, kteráž já pravím, duch jsú a život; a tak to písmo má rozumieno býti o duchovniem přijímání. Item tudiež sě praví: „Ktož jie chléb tento, živ bude na věky.“ Tato slova jsú o času nynějšiem; a známo jest, kdy Spasitel to mluvieše, že jest neustanovil toho času této svátosti, aniž jest vydal učedlníkóm svým k přijímání. A protož ta slova nemají býti rozumiena než o duchovniem přijímání, neb duch jest, jenž obživuje, tělo neprospievá ničehéhož; protož blúdil jest Jakobellus, blúdili sú i ti, ktož jeho následovali.

Ale lid že jest prostý, nábožný a ohbitý ke všemu dobrému, jakož móž v křesťanstvu nalezen býti, uvěřil jest kněžím svým, i přijal jest jich učenie, ne z které zlosti a všetečnosti, ale z pravého náboženstvie a milovánie svých duší spasenie, a to v Čechách i v Moravě, ale rozdielně: v Čechách lid obecný uvěřil jest a přijal jich učenie, ale páni a znamenitější zostali sú stálí

v jednotě s cierkví; v Moravě pak urození a šlechtici zpět sú sebú šinuli, a obecní lidé v městech zostali sú s cierkví. Z tohoto rozdělenie dóvod jest, že to, což držie, nenie pravda.

Tolio času vyvedli sú kněžie lid z měst a z městeček na Křížky na jednu lúku blíž ke třidceti tisícóm, kdežto kážiece o takovém přijímání pod dvojí zpósobú, stali (?) kteréž s sebú jmějechu, vložichu na sudy, tak svátosť velebnú sú posvěcovali a lidu rozdávali, netoliko starým, ale ještě mladým dietkám rozumu nemajícím. O kterak veliké zlé, kterak veliká nešlechetnosť, když kněžie ti bez kostelóv, bez oltářóv s tak oslavnú svátostí obierali sě bez poctivosti, když k stolu božiemu lid jakožto k jinému stolu částnému přistupováše, a když dietkám, kteréž sě zkúšeti nemohú, svátosť Těla božieho proti písmu apoštola, jenž die: „Zkus sebe sám člověk etc.“ jest dáváno!

Lidu takové sebránie král Václav když jest zvěděl, lekl sě jest, boje sě, by proti němu nebylo spiknutie vojaka, vyslal jest některé z svých, (aby) co sě jedná, pilně znamenali. To když zvěděli kněžie na lukách, jeden z nich, příjmí Koranda, vstúpiv na miesto povýšenějšie, učinil kázanie k lidu, a mezi jinú řečí velebě krále rozličně, že dobrý, že milostivý a že pravdám dává miesto, ponukl jest lidu, aby za krále pána Boha prosili, aby jemu ráčil dáti živu býti ve zdraví a v ščestí za dlúhé časy. Král to vzvěděv, netbánlivostí všeho pominul, poněvadž, jakož mluvieše ten kněz, uvěřil jest, že sě proti němu nic zlého nemyslí ani jedná; potom však šibalstvo to chtěl rád zkaziti jest, a za tiem i umřel. Tehdy ta hned rota počela sě rozmáhati, jiné utiskovati, mnichy a jeptišky z klášterów honiti, kostely a kláštery jako v křesťanstvu krásné vypalovati a kaziti bez božie bázně. My ještě jsúce v menšiem úřadě, když sme byli v Benešově za krále Ladislava, to sme svýma očima sezřeli, a nemohli sme sě zdržeti od pláče takového domóv božích zkaženie.

To zlé když jest tak trvalo v České zemi, jeden z toho šibalstva, jmenem Žižka, a ten slepý, sebrav vojsko lidí bojovných, sobě podmaňoval mnohé, a kteříž mu odporni biechu, vybojoval je, velikú ukrutnosť nad nimi páše. Po něm Prokop Holý, a ten zlý a jiný Prokop Malý, též činiechu, krále Zigmunda a pána svého přirozeného v královstvie dopustiti nechtějíce. Tento král sebrav množstvie lidu rozličného, obořil sě jest na královstvie rukú válečnú, kdežto mnozí staří i mladí, ženy i mužie, a krev lidská byla vylévána ukrutně v Čechách. Bratřie najmilejšie! vězte, že tak mnoho mučedlníkóv pro vieru křesťanskú jest vyšlo, jakož z kterého královstvie světa: an jeden znamenitý muž, jmenem Koblih, když jat bieše, páléchu jej pomalu od noh až nahoru, muku jemu velikú činiece; a když napomínán byl, aby svolil k přijímání pod dvojí zpósobú, nechtěl jest, ale život svój v jednotě cierkve dokonal jest. Nemají sě z čeho Čechové chlubiti, že tak jiné přemáháchu: tak jest pán Bóh chtěl, jenž pro naše viny a hřiechy častokrát dopúštie na své volené, aby protivenstvie trpěli na tomto světě, aby tudy zbaveni byli zatracenie věčného na světě budúcím.

Takové zlé když trvalo v Čechách za mnohá léta, vyzdviženo jest koncilium v Basilei, kdež byli přijeli i poslové čeští, Jan Rokycana a jiní tříe, mezi nimižto bieše mistr Engliš arcikacieř, kterýž když jmenován bieše Engličem, povstali sú, řkúce: „Nenie Engliš, ale zlý Engliš“ etc. Tito čtyřie poslové čeští své všecky bludy a rozdělenie od cierkve svedli sú ve čtyři artikule, proti nimžto z koncilium vystaveni biechu jiní čtyřie. Při těch bězich my jsúce v menších úřadech, co sě dálo v Basilei, byli sme a mnohého sme památni.

Čtyřie ovšem jsú artikulové čeští: první jest, že kněžstvo zbožím časným nemá vládnúti. Proti tomu artikuli ten, jenž bieše ustaven od koncilium, řekl jest: „Nikdá sem nečetl, by který doktor bránil zbožie kněžstvu mieti; ale zase na to mnohá sem písma doktorská četl.“ Tento, bráně cierkve, na smrť se poddal, bude-li mu jediné písmo pokázáno na ten artikulík, a nemohli sú žádného písma okázati: neb by kněžstvo nemělo zbožie a vladařstvie mieti, kterak k mnohému zlému cierkev svatá přišla by, kterak by státi mohla?

Druhý artikul, že slovo božie od každého a všudy móž svobodně kázáno býti, to jest zjevně proti apoštolu řkúciemu: „Kterak budú kázati hodně, leč budú posláni?“ i neslušie každému všudy slova božieho kázati, aby řeč božie nepřišla v lehkosť a v potupenie. Třetí artikul: aby zjevní hřiechové, jakožto hry etc. žádným během nebyli dopúštieni, ale všelikterak stavováni. Nenie k pravdě podobný artikul český i cierkev některé rozumné věci snášeti dopúštie, aby horších uvarováno sě mohlo býti; a ten jest rozum doktorov, jenž pravie: „Mezi mnohými zlými menšie zlé má voleno býti.“

Čtvrtý artikul jest o přijímání pod dvojí způsobú, kterýž mezi jinými jest prvotní; a tento artikul že nemá základu, vypadá od pravdy, a proto jest zjevný blud; nebo jakož sme napřed pravili, ona řeč svatého Jana: „Nebudete-li jiesti těla etc.“ nemá rozumiena býti o posvátném přijímání, ale duchovniem toliko; neb (by) o posvátném rozumiena byla, všichni k němu obecně byli by zavázáni z potřebnosti, a tak by bylo z přikázanie proti tomu v koncilium Basilejském. Cierkví svatú učiněn jest dekret nebo ustanovenie také: ačkoli Kristus tak jest ustanovil a prvotní cierkev svatá držela a zachovávala, ale však cierkev potomnie a otcové světští, naši předkové, mají sobě moc danú, od Boha způsobenú, říditi a způsobovati při svátostech kostelních k spasení lidskému. Ti vidúce pod druhú způsobú mnoho nebezpečenství přiházeti, svátosť božieho Těla a Krve aby přijímána byla od lidu obecného pod první způsobú toliko, sú ustanovili, s samým kněžím pod obojí zóstavili; to zachovává všecka obecná cierkev kromě samých Čechóv.

Čechové tak prvé drželi sú, a ačkoli koncilium jim dopustilo, dopustilo jest těm toliko, kteříž obyčej mají, z nichžto málo zostává živých, a k jiným neznějí kompaktáta. A tak koncilium ne naprosto, ale na čas pójčilo jest toho přijímanie, aby tociž, když by přestaly a pominuly války v Čechách, Čechové aby sě poznali, bludóv nechali, a k jednotě cierkve, od nież sú vypadli, aby

sě navrátili: a to jest, jenž sě praví v kompaktátech, že Čechové měli žádat, budú-li chtieti v tom přijímání setrvati, a koncilium že jim mělo na to dáti odpověď; a že Čechové nežádali sú, ani koncilium toho dopustilo ani dalo. Protož ta kompaktáta zrušena sú, žádné nejsú moci, a nyníe pravíme, že za nic nestojie, a tak nemají sě vyzdvihovati Čechové ani praviti: „Máme kompaktáta od koncilium, a ty sme hádáním obdrželi.“ Vieme, co jsú kompaktáta, kterak dopuštiena sú: neb že k jednotě a k naučení cierkve povoliti nechtěli a tvrdi byli v bludiech svých, a tak přemoženi sú nemohli býti; neb die svatý Augustin: „Kacieř móž pohaněn býti, ale přemožen nemóž býti.“

Dále pak, že král váš činil poslušenstvie; to učinil i prvé při svém korunování, když jemu na to byli vysláni z Uher dva biskupové, jimžto přisáhl to přijímánie i jiné všecky bludy zkaziti a lid přivesti k jednotě cierkve svaté, jinak byl by nekorunován na královstvie. I nevidíme, by král učinil dosti svým přísahám, poněvadž to přijímánie ještě trvá, ani jeho tbá zkaziti, a kněžie té strany pravé křesťany tupie a hanějí, mrtvých pochovati nedajíce, a král ke všem takovým věcem nikterak sě nemá, by to stavoval; protož od krále Českého, jakožto od jiného krále nebo kniežete křesťanského, poslušenstvie tak snadně nemóž dopuštieno býti, poněvadž královstvie jeho nestojí v jednotě s cierkví svatú, ale jest od nie odděleno a v bludiech stojí po dnes; a sám král z toho šíbalstva volen jest a přijat za krále Českého. Dále také nemá přijato býti, leč v skutku naplní to, což přisáhl a slíbil; a tak dieme, že jest přijato a vzácno poslušenstvie jeho.

O prosbách, kteréž činíte, a o pokoji zmienku: pokoj svrchovaný nám jest mil a jej oblibujeme, ale běh, jímž sě pokoj hledá, kterak se móž líbiti? a nad to, což sě prosí a hledá, jest proti jednotě cierkve. A však, že prosíte za chléb, nebude vám dán štír; žádáte ryby, nebude vám dán had. My s našimi bratry najmilejšími jsme otcové a vy synové; otcové nebudú jednati než dobré a spasitedlné synóv svých. Svoláme o tu věc bratry naše, s nimi sě poradíme, a tento běh rozvážíme se vší pilností o odpověď konečnú, jakž podlé našie cti najviece bude moci býti.“

Odpověď papežova konečná (dána) v středu před pátú nedělí v postě přede vším slyšením k tomuto rozumu: „Jedno, že poslušenstvie krále sě nepřijímá, jedné leč v skutku vyplení bludy; druhé, že přijímánie pod dvojí způsobú lidu obecnému jest sstaveno, a že kompaktáta moci nemají, a již jsú odvolána.“

Ve čtvrtek v zahradě před šesti kardinály a jedniem biskupem takto k nám mluvil otec svatý před požehnániem: „Chvátáte domóv jeti, a již jest čas. Odpověď, kterú sme vám dali, tu králi vašemu i království oznamte a vypravte, a povězte králi vašemu, že ho milujem i královstvie, a všecko, což s naší ctí jest a stolice této, a což jest podobného pro dobré a úžitečné krále i královstvie hotovi jsme učiniti a jsme dlužni; ale toto, což prosíte, že nenie poctivé a úžitečné, ani jest slušné, aby uslyšáno bylo. Protož napomínám vás,

mluvte králi, králové a pánóm etc., ať k tomu jdú, v němž sú byli, než sě ty novosti začaly, a tak od těch novostí odstúpie, a toť jim přijde ke všemu dobrému.

4. Z cesty
MARTINA KABÁTNÍKA
(vykonané v l. 1491—1492).

Galilea jest městečko malé, a na hoře veliké, velmi příkré, a tu mnoho svatých prorokóv leží. Odtud sme jeli do Ramotgalát. Ramotgalát bylo někdy město veliké, než jest zbořeno; tu Bosáci mají klášter. A když pútníci se po moři plavie, od Benátek putujíce k božiemu hrobu, najprvé vysednú z korábu do Ramotgalát, o tu se Bosákóm zpoviedají, a Bosáci jim slúžie a naučenie dávají, jakby se měli chovati mezi lidmi sobě otpornými v vieře i obcování svému křesťanskému, a že je potká mnoho protivného, oznamují; a jistě toho učenie potřeba jest.

V Ramotgalát stala mi se příhoda; neb jda na trh chleba kupovati, kúpil sem ho jako by za naše čtyři penieze bielé, a viece ho nebylo na trhu. Odtud jda ječmene kupovat koňóm, potkal se se mnú jeden Arab, totiž Múřenín, a vida u mne chléb, i řekl ke mně: Pohane, prodej mi chléb. A já mu otpověděl, že mi ho samému potřeba jest. Potom mi počal láti a trhati se se mnú, dávaje mi penieze za chléb, jichž sem vzieti nechtěl, a vydřieti sem ho sobě nedal; kterýžto nechav chleba, i počal mne bíti, a udeřil mne třikrát kyjem, jejž s sebú měl, neb mají tam obyčej s kyji choditi. V tom se lidé sběhli, a vidúce, že mi křivdu činí, i počali mu láti; kterýž slyše to, ode mne utekl, a rád sem byl, že mi chléb zóstal.

Odtud jsme byli jedním dnem v Jerusalémě, majíce s sebú na cestě za vódci jednoho lotra; neb sem jedno sám byl s židem, tovaryšem mým, kterýžto šel se mnú z Konstantinopole. Ten pak lotr myslil o nás všecko zlé, a nemoha na cestě k ničemuž přijíti, pokusil se o to v Jerusalémě. Jakž sme jedno přijeli, odšel od nás z domu hostinského, jemuž oni řiekají karvasar, i šel k úředlníku města; já pak s tovaryšem mým nevěda, co se děje, a zaplativše mu od próvodu, na to sme nemyslili. I žaloval na nás úředlníku a oznámil o nás, že jsme cizozemci, jeden žid a druhý pohan; a když s námi na cestě byl, že nám dal pro nebezpečenstvie třidcet zlatých schovati, a že sme mu je zapřeli. A to učinil proto, neb věděl, že sme cizozemci byli a jazyku jich neuměli. A přivedl se na nás s úředlníkem do hospody, úředlník nám divné a mnohé pohróžky činil, chtě tomu, abychom mu navrátili třidcet zlatých. Tak krátce, bojiec my se horšieho, úmluvu sme s ním učinili, že od nás přijal čtrnáct zlatých, a to proto, abychom ho prázdni býti mohli; neb

sme tu žádné známosti neměli, a již nám i mučením hrozili. Rozumějíce my tomu, že spravedlnosť naše nám neprospěje, tiem sme zlého odbyli.

Potom když se toho dověděl pán Jerusalémský, i obeslal nás, abychom před ním stáli; neb se některým židóm nás slitovalo, a rozuměli, že se nám křivda stala, i šli s námi před pána. Pán se nám před sebú spraviti a o té vše věci povědieti kázal. I oznámili sme mu skrze tlumače, kterak jest nám ten zlý člověk neprávě učinil atd. Potom pán kázal i toho lotra před se přivesti, aby ho vyslyšel; od něho i od nás před pánem v žalobě drahně se mluvilo. Potom pán súd vydal, aby najprv tomu lotru dali ran padesát žilami bóvolovými, kterýmiž tam mají obyčej mrskati. I vydržel jest lotr ran padesát, a nepoznal se. Opět pán kázal mu druhých padesát ran dáti, i prosil pána, aby ho viece nedal bíti, že již povědieti chce, kterak jest učinil, i poznal se, že nám nic nedal schovati. Toto pak nás očekávalo podlé práva jejich i úsudku pána: kdyby se byl lotr po stu ranách nepoznal, že nám každému měli také sto ran dáti.

Potom pán poznav spravedlnosť naši, kázal nám zase zlaté vrátiti, kteréž sme z bázně a z strachu lotru dali; tomu pak lotru kázal druhých sto ran dáti pro tu nepravosť, a že hanbu pánu učinil. Neb sú sobě to velmi vážili a pravili, že nepomnie, by se taková nepravosť stala kdy v Jerusalémě lidem neznámým od Múřenína. Po tom bití lotr domlúval pánu, žeby neprávě učinil nad ním, a řekl mu: Nejsi pravý Arab, neb's mne kázal bíti viec než právo jest. Já sem se poznal a pravdu před tebú pověděl, a proto's mne předce kázal bíti. I rozhněval se pán na lotra velmi, i kázal mu třetích sto ran dáti, jemuž velmi veliké rány naposledy dávali, až ho potom museli pryč odnesti. Ještě pak pán jsa přemožen hněvem, poslal za ním do karvasaru, aby ho na dvé roztali. Neb sem slyšel, že jest takové právo v Jerusalémské zemi, když kto velmi zaviní, tedy umrskajíc jej, na dvé přetieti kážie. Já pak a tovaryš mój, jsúce strachem naplněni, tázali sme se pána, co máme činiti? I rozkázal nám s hradu jíti. Židé také přívětivě k nám se okázali a přijeli nás k sobě, neb tovaryš mój žid byl. Také sem tomu srozuměl, že židé z těch národóv najvěrnější křesťanóm jsú, a najpravějie že jim činie. Potom ta naše příhoda, kteráž se nám stala, lidem neznámým v Jerusalémě, roznesla se pověst po všem Jerusalémě i žoldánovi do Egypta. A když sem se tam dostal, tedy žoldán kázal mi dáti list, abychom po jeho zemiech chodili neb jezdili svobodně beze všie překážky.

5. JAN Z LOBKOVIC.

Z Putování k hrobu božímu (z l. 1505).

(Léta 1493 v neděli po svatém kříži) ve 22 hodin připluli sme do Benátek, a tu sme šli do hospody, jenž slove u „Bielého lva“. V pondělí po sva-

tém Florianu přišel k nám do hospody našie Augustin Cantorin, patron galeje pautničie. A tu sme s ním učinili smlonvu, že nás má vésti do Svaté země a glejty opatřiti před pohany tam, abychme bezpečně hrob boží a jiná svatá miesta ohledati mohli, a zase bezpečně až do Benátek nás přivezti, a sem i tam jiedlem i pitím opatřiti: a za to z nás každý aby mu dal padesáte dukátuov. A té smlúvy mezi námi udělali sme cedule vyřezané mezi sebú, a on vzal týž patron jednu a my druhú.

V úterý před svatým Stanislavem ráno šli sme k knieżeti Benátskému jmenem Augustin Barbadicus, a smlúvu sepsanú, kterúž sme s patronem učinili, jemu okázali, a při tom prosili, aby ráčil patronovi rozkázati, aby se k nám tak měl a zachoval vedlé smlúvy té, a že my též chceme učiniti. A tu hned knieże v našie přítomnosti to učinil a patronovi to přísně přikázal; a túž smlúvu také hned kázal kancléři svému v registra své kanceláři vepsati. A potom knieże kázal nás všudy voditi po všem tom dvoře svém.

V středu na svatého Stanislava ohledoval sem duom, jemuž řiekají marsionál. A jest týž duom velmi veliký vuohradě. A v témž domu jest šest komor dobře dlúhých, druhé komory na šedesát neb na sedmdesát kročejí vzdéli a dvaceti kročejí anebu viece zšíři. Tu jest v těch ve všech komorách množstvie rozličných zbrojí, samostřieluov vocelových i tisových, mečuov a šaršaunuov, kopíček, zbroje plechové, lebek, helmíkuov, mordhákuov, šípuov, kolovratních samostřieluov, hákovnic, ručnic, i všie jiné zbroje množstvie veliké, coby jako řiekajíc pomysliti mohl. Děla také veliká, též také srubnice, haufnice i tarasnice v témž domu jsou.

V témž domu také jsou dva veliká placi, každý na čtyři hrany, a v těch placích voda hluboká, jenž se z moře tam vylila; a všudy okolo toho placu jsú domové velicí jako stáje, každý ten duom asa třidcíti kročejí na šíř anebo viec, a v osmdesáti nebo devadesáti zdéli. A ti domové všickni jsú cihlú kryti, a v každém tom domu jsú galeje a navy, totižto veliké lodi, některé již hotové a některé se dodělávají. A v témž domu jest množstvie dělníkuov na každý den, krom svátkuov a praveno mi zajisté, že každý den viec než tisíc dělníkuov v tom domu mievají ti, kteříž takové galeje a navy dělají, tesařuo, kovářuov, ježto kopíčka, skřipce dělají a ledajakés jiné věci. A bylo tu tehdáž dobře na sto bab a žen, ježto šily plachty větrné, jimž oni Vlaši řiekají vela, ježto jich ke všem galejím a navám i jiným mnějím lodem potřebují.

Třetí plac takový k též potřebě dělali, ale tehdáž ještě nebyl hotov. Ten bude mnohem větší, než tito obadva, na šíř i na dél. A to všecko jest v jedné ohradě. A brána od moře veliká do téhož domu, a vrata čistá a velmi okovaná. A když potřeba jaká, tehdy ty galeje anebo navy hotové hned na válcích vystrčí z týchž domuov na vodu na ten plac, a tú branú jedú ven na moře, kdež jim potřebie jest.

V sobotu před božím vstúpením jel sem na barce do kláštera svatého Antonína. Tu nám okázali svátosť, ze jmena trn jeden z koruny trnové, jíž

pán Kristus korunován, svatého Jana almužníka hlavu, a sic jiné drahně svátosti. A v témž klášteře jest osm obrazuov z křídy udělaných a vypálených, a tak misterně udělaných, že na tři kročeje od nich stoje zdadie se každému praví živí býti. A žádný tomu živý neuvěří, ktož toho nevidí, by tak přemisterné diele ruka člověčí udělati mohla, i sám bych tomu nevěřil, bych toho neviděl.

A jsú tito obrazové: najprv jest obraz pána Krista jako s kříže sňat, an leží jako by měl pravú podušku pod hlavú, a druhý obraz Matky božie, ana mu pravú ruku svú pod hlavu podložila. A tak týž obraz žalostivě udělán a s plačtivýma očima, coby živý byl a jakoby omdléval a omdlévající k zemi padala. Třetí obraz jest svaté Mařie Salomé, ana Matičku boží drží mezi svýma rukama, aby k zemi nedopadla. Čtvrtý obraz jest svaté Mařie Jakobovy, ana stojí a pláče. Pátý obraz jest svaté Mařie Magdaleny, ana stojí plačící a lomiec rukama, a slzy jejie na její tváři rovně coby hleďal na slzy živého člověka, když pláče, tak se jie rovně podobně tomu na tváři lsknú. Šestý obraz jest svatého Jána, an také pláče.

A tak jest těch šest obrazuov mistrně udělaných a barvami zmalováni, že se zdadie každému, jakoby živi byli váš svú postavú. Neb týž obraz Matky božie má všicku tu postavu člověka, když omdlévá, a svatého Jana a tří Marií též postavy, jako by plakali živí lidé. Sedmý obraz jest Nikodema v šatech vlaských, a poklekl na koleno, a má na hlavě brunatný biret otřelý jako by starý byl, a roušku bílou pod tímž biretem, jakož vlaský obyčej jest choditi; a rúchú se opásal a maje za túž rúchú zastrčené kleště a kladivo, a v levé ruce drží tři hřeby. A ty věci všecky, šaty, rouchy, kladivo, kleště, hřeby, každé svú barvu má a postavu, jakž samo v sobě jest: šaty jich svou barvu; kleště, kladiva, hřeby svou barvu a postavu železnou; topořiště u kladiva, jako by z dubového dřeva uděláno bylo; sluje rovně u téhož topořiště jako je dubové dřevo má.

Osmý obraz jest Jozefa z Arimatie, ten také velmi žalostivou postavu má. Sukni po vlaském obyčeji a kroji na sobě má z modrého šamlatu, opět rovně všicku pravého šamlatu postavu má, a sluje jako je šamlat má, a jest opásán pasem s tobolkou, a to opět jest jako pravý pás, a tobolka. Rúcha, ježto v ní obinut obraz pána Krista, a šlojieří u těch tří Marií otřepenie jako by pravé bylo. A ti všickni obrazové, jich tváři, ruce, prsty, nehty i žíly, i všecky vrásky na rukách i na prstech, vnitř v ruce i zevnitř, v ničemž nenie obmeškáno a zapomenuto, než všecko, pokudž živý člověk má a jest. A mnich jeden, ježto mi to okazoval, pravil mi, že dáno tomu mistru, ježto to dělal, od diela šest set dukátuov.

V středu před božím vstúpením po obědě šli sme se túlat, abychme se podívali mezi krámy, co prodávají, neb toho času jarmark byl. A tak jdúce z hospody, než sme placu svatého Marka došli, viděli sme mnoho čistých věcí prodávati od zápon čistých, prstenuov, drahého kamenie, perel a rozlič-

ných jiných věcí od zlata a od střiebra, a toho veliké množstvie. A také sme viděli tu tehdáž mnoho krásných paní a velmi přípravných, ješto tu ty věci ohledovaly, od jednoho krámu k druhému chodiec.

Ve čtvrtek na božie vstúpenie ráno knieže Benátské s svými radami jel jest na své galeji ulicí od svého dvoru po velikém kanálu nahoru proti slunci. Asa na tři míle vlaské ujevše, přijeli sme mezi dva hrady, ješto jeden asa hony nebo pnol druhých od druhého jest, na kterýchžto hradiech páni Benátčané mnoho děl velikých i malých mají a jich pilně chovají, neb jsú jako brána k Benátkám; neb všecka kupectvie na galejích i na navách, které se vezú do Benátek, všickni mezi ty dva hrady do Benátek jeti musie.

A potom když sme vyjeli na moře, dvoje neb troje hony ven z těch hraduov svrchupsaných, tu přijel jest patriarcha Benátský na své galeji s mnohem kněžstva k knieżecí galeji, a tu s své galeje vsedl k knieżeti na jeho galeji, a nesli před ním kříž pozlacený. A tu potom světil jest moře, řiekaje modlitby a žehnaje, jakož tak od starodávna obyčej ten tak činiti mají na den božieho vstúpenie. A potom knieže Benátské opět vedlé starého obyčeje, kterýž se tak vždycky na týž den činí a zachovává, vzal prsten a pouštěl jej na šňóře uvázanaj třikrát do moře, kteryžto prsten praví býti, žeby byl svatého Marka; a potom miesto toho prstena svrchupsaného jiný prsten vrhl do moře. A tu potom byl hned veliký křik od lidí a trúbenie a pískánie a bubnovánie. A vobrátili se za se k městu.

A to slavné město Benátky skrze svú svornost a jednotu mezi sebú k širokému a velikému panství přišlo, mnohé insule veliké a znamenité, a sic po břehu mořském zámky a města pod sebú veliká a pevná majíce, i též také v Vlaské zemi mnoho měst velikých pod se podmanivše je držie, ježto druhá města z těch jsú větčie než samy Benátky, a sic mnoho jiných městeček menších, jimž oni kaštely řiekají. A též město Benátky jest dobře větčí než Praha, Staré i Nové město. A když knieže jich umře, kohož sobě zvolé z pánuov centulanuov z starých roduov, to knieže a pán jich. A tomu všickni všecku poctivost činie jako pánu svému, ale proto nic bez rady pánnov centulanuov, kteří k radě jemu přidáni jsú, učiniti nesmie. A dává mu se od obce, jakož mě toho zpravili, čtyři tisíce zlatých do roka. A když od kterých králuov aneb knieżat jaké tam se poselstvie trefí, knieže je k sobě ku obědu zove, jakož toho pak též knieže moc má: to učiní ne na svuoj náklad, než na náklad obecní.

V radě když co pilného činiti mají, sejdú se na knieżecí dvuor na velikú sień, a jsú v nie stolice jako v kostele bývají; a tu se radí, a každý své zdánie praví. A bude jich na několik set v radě. A tak jsem zpraven, že když se oč radiec nemohú srovnati, k čemu koli větčie strana svolí, by jedno jednou osobou viece bylo na té straně, než na druhé, tehdy větčí strana obdrží a na jich úmysle přestáno.

A též město Benátky má velmi čistá stavenie. A napřed knieżecí dvuor

jest velmi čistě ustaven. Čisté veliké síně a těch několik, a čisté sic pokoje menšie; a svrchky v nich všecko čistú řezbú zděláno a pozlaceno vše čistým zlatem, okna a veřeje u dveří vše z bielého mramoru vytesáno a čistým dielem zděláno, dosti toho, by to zlatník dělal. Svatého Marka kostel u samého knížecího dvoru vnitř dosti pěkně udělán, ale po starodávnu jest tmavý. A v témž městě jsú domové velicí a čistě ustavení, a jest v něm mnoho čistých kosteluov a klášteruov, i též okolo města onde i onde na ostroviech. A tak mi se zdá, že v Benátkách a na těch okolních ostroviech blízko přiležicích, totižto ve čtvrti míli a v poloumíli, což tu kněží a mnichuov jest, že jich jest viec než ve všech Čechách mnichuov i všech kněží obojie strany. A tak jsem toho jistě zpraven, že jest v Benátkách klášteruov samých sedmdesáte a šest, a jiných kosteluov kromě klášteruov jest jich šedesáte sedm.

A obyvatelé téhož města všecko se kupectvím živie a obchodie, a jezdie do Pohan, do Turek po kupectvie. A všecka kořenie, též malvazy i jiná mnohá kupectvie, toho všeho tu sklad v Benátkách. A odtud sem do našich zemí dodávají, do Čech, do Polsky i do všech jiných okolních německých zemí, i též také do Uher a do Rakús. A tíž páni Benátčané z toho veliké clo mají, což kto u nich v Benátkách koupí a preč to vézti chce. A taková cla ve všech městech a městečkách svých mají, kdež jim poddáni jsú, a tak zpuosobeno, že každý, ktož co přiveze aneb přinese k městu na trh, a to prodati chce, že ode všeho od najmenšieho až do největšieho clo dáti musí; a u každého města a městečka v jich panství úředníci k vybierání týchž cel na to ustaveni a zřiezeni jsú, aby je vybierali. A jsem toho zpraven v jistotě, že takovým zpuosobem panstvie svého, kteréž mají a držie, že užívají ho na každý rok na dvadcetikrát sto tisíc dukátuov. A nemajíce žádné války, tehdáž když sem já tam byl, proto vždy na moři na galejiech a na navách na několiko drahně tisíc lidí žoldnéřuov měli a vždycky i podnes mají, pro lúpežníky mořské, aby silnic hájili, aby kupci jich po kupectvie do Pohan a do Turek jezdiece bezpečni byli.

XVI.

SNÁŘ

VAVŘINCE Z BŘEZOVÉ

(ok. r. 1410).

1. Třetí knihy kapitola 52.

Žena jedna přistoupivši k mudrci a snův vykladači kaldejskému, řekla k němu: „Mistře učený! udalo mi se skrze sen viděti této předešlé noci, ano

veřeje obě domu mého padly, jedna přes prah z domu a druhá do domu, a prah svrchní na nich ležel.“

Mudřec odpověděl: „Máš-li muže aneb děti?“ A ona řekla: „Mám manžela, syna a dceru.“ A on k ní řekl: „Dcera tvá vydána bude za manželku jinému ven z domu tvého, a syn tvůj pojme manželku a uvede ji do domu tvého. Manžel tvůj i ty skrze jejich práci na nich odpočívati budete.“

2. Čtvrté knihy kapitola 25.

Jeden z knížat Palestinských k Megapentovi, mistru Syrskému, přistoupiv, jenž byl vykladač snův toho času nejdokonalejší, řekl k němu: „Mistře učený! zdálo mi se v nočním spaní, a já jel na výborném ryzím arabském koni až na pomezí, kteréž dělí Palestinu od Arabí. A když sem byl pod horami řečenými Petrae arabicae, tu vsedl na mne ten kůň a jel na mne až k studnici Dán, a tu mne povrhl na zemi.“

I řekl mistr: „V kterou to bylo hodinu?“ A on řekl: „Při skonání předešlé noci, když již svítati počalo.“ I odpověděl mudřec: „Při skonání tohoto měsíce konec života vezmeš.“

Kníže zapomenuv na sen i na svého vykladače snu, jel do boje proti Arabským, a v tom boji zahynul, den po tom snu osmnáctý.

3. Páté knihy kapitola 2.

Zdálo-li by se někomu, an chytil slunce: milost královskou míti bude a ji obdrží, vedlé toho způsobu, jak dlouho to slunce držal v své moci. Sen ten přihodil-li by se králi: kraje jiného se zmocní a jím vládnouti bude, též vedlé mocného a dlouhého držení toho slunce. Králi udalo-li by se skrze sen viděti, an tepe slunce: bitvu míti bude s sobě odporným králem, a vítězství míti bude, vedlé přemožení téhož slunce.

Pakli by se ten sen člověku obecnému viděti udalo: těžkost od krále míti bude, a z toho velikou tesknost a snad i smrt, a zvláště byl-li by přemožen od toho slunce.

4. Šesté knihy kapitola 1.

Stromoví krásné a velmi vyrostlé viděti: to urozené lidi a zvláště ženy znamenává. Protož vidí-li kdo ve svém snu, že všel do zahrady, v kteréž krásní stromové rostou: mezi lidmi urozenými a vzácnými postaven bude. Pakli by učesal ovoce z stromu toho některého: zboží nabude od některého znamení-

tého člověka. A bylo-li by to ovoce zralé: ženu krásnou a bohatou pojme vedlé způsobu aneb krásy toho ovoce. Ale bylo-li by to ovoce nezralé: žádostiv bude ženy znamenité a nebude jí míti.

XVII.

HERBÁŘ.

(Z počátku 15. století.)

Angelika.

Angelika aneb Svatého Ducha kořenie jest pomocno proti čárom, ktož je při sobě nosí a vždy ráno hryze; a také proti jedu, ktož je ráno hryze, ješto snie nebo vypie, toť svú mocí vyžene; proti břidkosti, ktož je vaří u vodě a na čtitrobu pie, všecky břidkosti od srdce vyžene, neb jest silné a horké; také proti ukusení vzteklého psa, ktož je ztluče s medem a na ránu navieže, velmi jest spomocno; také proti tracení, ktož ji na čtitrobu hryze, stavuje se v něm, že nebude krceti; také aby měl žádosť k jedení: hryz ji často na čtitrobu a budeš mieti žádosť k jedení.

Také proti povlace a na oči: vezmi angeliku a bedrník, a to obé vnově ryté, a ztluč každé obláště a vydav z nich z každého vodu aneb tuk a směš v hromadu, ať bude jednoho jako druhého, a tu vodu púštěj vuoko po peru, a tak povlaka sejde. Ale bude lépe, když přičiníš bielku z vajce nového a velmi dobře ztlučeného, a to směš v hromadu a púštěj vuoči.

XVIII.

KNIHY LÉKAŘSKÉ.

1. Léčitelství.

(Z počátku 15. století.)

O lékařství obecném každému člověku, který chce dlúho živ býti.

Každý člověk, jenž chce ostati při dlúhém zdraví, způsob sobě krmě pošitedlné podlé přirozenie a stavu i věku, tak aby člověk horkého přirozenie

a zvláště robotný, požíval hrubých krmí a tiem hojnějie, a člověk studeného přirozenie, lehkých tiem skrovnějie aby požíval, a zvláště člověk prázdný od diela i chodby. Druhé, aby člověk měl určený čas svému jiedlu i pití, i v svém spaní. Třetie, aby to, což má jiesti, bylo dobře uvařené i upečené; neb z nedovařeného stává se žáha a parnost hrubá, jenž vstupuje v hlavu a v ní bolest rozličnú činí, a oči zatemnie se, uši zapeklíta se, a ve všem životu škodu vezme.

Čtvrté, aby rozličných krmí na jedné večeři anebo na obědě nepožíval, nebo jako die ten slovútný mudřec a pěstún ciesařuov někdy Nero řečený, ctný Seneka, v jedné epištole k Lucillovi rytieři Římskému a vladaři Sicilskému: Rozličnost krmí zplodila rozličnost nedužnev a učinila rozličnost lékařstvie. Páté, aby krmě i nápoj byl čistý a v své přirozené váze neporušený; neb porušeny pokrm i nápoj porušená krev i tělo zarozuje. Šesté, kdež muož člověk, ryb aby se vystřiehal jiesti, a zvláště suchých a nasolených tunných, a nad to bahenných, které nemají lupin. Sedmé, aby se měl skrovně v jídlu a v pití, neb to jest svrchované všech lekařství.

Osmé, aby před jedením vždy se potúlal aneb projel se na koni aneb na voze, neb tiem člověk připraví břich svuoj k vyprázdnění požitých krmí dříve přijatých, a zbudí v něm horkost přirozenú a žádost k jedení. Po jiedlu skrovně má pochoditi, aby krmě polehla a na dno žaládka postúpila, aby tiem snáze požita mohla býti. Deváté, smutku a žalosti a zvláště hněvu se vystřiehati, jakožto od vraha svého života; neb die ten mudřec Ježíš Sirachóv: Od sámutka přispievá smrt a přikrývá moc člověčí; a jakožto červ dřevu a mol rúchu, též smutek mužovu srdci škodí. A Šalomún praví: Um veselý ktvúcí věk činí; duch smutný vysušuje kosti. A dřieve řečený Ježíš die: Utěšenie srdečné to jest život člověčí. Desáté, aby člověk přielišného horka a studena se vystřiehal.

2. Ranné lékařství Rasisovo.

(Z rkp. 15. věku.)

Z předmluvy.

Mistr Vilém Burgenský byl jest v Montpesolanu ženatý, učený, v statku movitém i nemovitém hojný člověk převelikého zkušenie nebo dospělosti, a předobrého jmena; nebo jmeno jeho slavné bylo po všech krajinách, nebo k němu na radu všichni nemocní, od jiných lékařuov ranných zmeškaní, ode všech stran světa, totiž od západu, od poledne, od východu slunce i od puol noci utiekali jsú se a u něho sú radu i pomoc shledávali, nébrž i mezi Saraceny jmeno jeho slavné jest bylo; a také sami mistři, čtúce na mistrských stoliciech, bez studu a často sú jeho na svědomie svých řečí přivodili, a to jest bylo jemu za jeho

života k veliké slávě. V nichžto onoho přeslavného muže, pána a mistra Vilhelma z Congenis, pánem a mistrem proto nazývá, nebo jméno samo mistra v Montpesolaně hanebné jest: nebo tam každý, i ten, jenžto osly honí, slove mistr. Mieru a obyčej léčenie, jakož sem od něho slyše i vida naučil sem se, jakož věrnějie budu moci, uložil sem vypraviti.

Mistr Vilhelm měl obyčej při najmenším dvakrát čísti do roka, totiž na narozenie pána Krista, a na velikú noc. Když jiní přestali čísti, on jest počal, a tento obyčej čítánie byl jeho: měl před sebú knihy Rasis o lékařství ranném, a těch jest nečetl, jakož obyčej jest čísti s výklady, ale podlé řádu kapitol těch knih vypravoval obyčeje lékovánie jeho, a některých jest pochválil, druhé v lepšie proměnil, a některé, jakožto obyčej zvyklý nemajíce, ovšem ústal.

Aniž sem bez příčiny takové a tak užitečné dielo za tak dlúhý čas oznámiti prodlil; nebo sem dosavad čekal, zdali kto z tovařišóv našich, patře k božské odplatě aneb as poně k lidské přiesni, tu práci podstúpil; a že dosavad nižádný se o to nepokusil, jakož slyším a rozumiem, že učitel náš dluh těla vyplatil, tu práci na se rád přijímám.

Protož tyto knihy na pět dielóv rozdělené tiemto řádem umyslil sem vyvesti: První diel počnu od vrchu hlavy, a v něm vypravím léky hlavnie, kteřížto slušejí na lékaře ranného. Druhý bude o léčení hrdla, šije a hrtanu. Třetie od hrdla doluov až do bočné mázdřice sstúpím. V čtvrtém dielu o ranách a lékařství ran úduov krmitedlných, kteříž sú pod bočú mázdřicí. V pátém dielu přeběhnu léky údóv, kteréž níže kosti kluběné na bedru až do nártie; a na prstech nožních skonání knihy.

XIX.

ALLEGORIE.

1. Z Lamentu Otcův Svatých
MIKULÁŠE KOMPATORA Z KUMŠTÁTU.

(Z l. 1451.)

Čtyři ctnosti hledají vykupitele.

Čtyři ctnosti (Spravedlnost, Milosrdenstvie, Pravda a Pokojnost) anebo panenky, jsúce v svornosti a přízni jakožto sestřičky milé, natom sú se svolily, aby jedny na nebi a druhé na zemi mezi lidmi toho muže*) hle-

*) jenž by člověčenstvo vykoupil.

dály, dvě a dvě spolu. A protož Spravedlnost zvolí sobě Milosrdenstvie za družičku, a řkúc: Sestřičko má milá, ty jsi má, tebeť sem já sobě za družičku zvolila. Protož chceš-li, sestřičko má, líbí-li se tobě, pohledajme my zde spolu mezi anděly — neb jsú oni spravedlivi a k smrti zavázáni nejsú jako lidé, — zda by který mezi nimi byl hodný a dostatečný nalezen, ten soud vyplniti a tudy svět vykoupiti. I přivolilo jest Milosrdenstvie buoží k Spravedlnosti, a řkúc: S tebú jsem já také již vždycky, sestřičko má milá. Ját sem tě též sobě zvolila. Protož znostaly ty dvě ctnosti spolu v nebi, aby hledaly mezi anděly. Ale Pravda a Pokojnost ty sú se spolu braly na zem, aby též hledaly mezi lidmi.

Tehdy Spravedlnost a Milosrdenstvie, procházejíc spolu v nebi všecky kuory andělské, ptaly se v nich všech anděluov, řkúce k nim: Bratří milí, povězte nám, kdo dá z huory syonské spásení lidu izrahelskému, totiež aby jej vykúpil? Jestli kto ten mezi vámi, oznamte nám. Odpověděli jim zase andělé a řekli: Sestry milé, ptáte se jistě na velikú věc buoží, hledajíce, kto by měl svět vykúpiti. Ale abyšte věděly, žeť bratr nevykúpí, ale vykúpít člověk.

Tehdy Spravedlnost slyšieci, že člověk vykúpiti má, pohleděla jest také s nebe na zemi, pohleděla na všecky syny lidské, chtieci víděti, který by to byl člověk, o němž andělé praví, že by měl svět vykúpiti. I dí k Milosrdenství: Sestřičko má, teď sme slyšaly od anděluov, že by člověk vykúpiti měl. Já sem teď pilně na zemi pohleděla na všecky syny lidské a žádného sem spravedlivého uhlédati nemohla, aby kto ten soud a tu výpověď vyplniti mohl a svět vykúpiti. Protož daremní by byla práce naše tam za sestřičkami našimi pracovati. Ale odpočiňme a počekajme jich zde; však nás tajno nebude, nahodí-lit se jim kto takový. Ale vieme já to jistotně, žeť nic nenajdú. Odpovědělo Milosrdenstvie buoži k ní: Sestřičko má milá, nevažme sobě té práce, ale sstupmež také doluov a pomozmež sobě toho všeckny vespolek, spasitele světa hledati, aby Hospodin, vida tuto naši práci společnú a snažnú, i nahodil jeho nám. Neb on nechce, abychuom prázdnily, ale přikázalt jest nám píliti a hledati. Tehdy přivolila jest také Spravedlnost k řeči Milosrdenstvie a řekla: Sestřičko milá, dobrát jest to rada tvá. Chci já také tobě v tom dobrém povolna býti.

I stalo se jest pak, když sú tyto dvě ctnosti, totiež Spravedlnost a Milosrdenstvie, také sstupovaly na zem, ai toť Pravda pošla jest z země a Pokojnost s ní, any se berou zase tou cestou do nebe, nenalezše žádného z lidí, jenž by mohl svět vykúpiti. I jdúce z země potkaly se s těmito, jenž také s nebe sstupovaly na zem na též cestě. I jdúce k sobě ty čtyři ctnosti, ai toť Milosrdenstvie a Pravda potkaly sú se, Spravedlnost také a Pokojnost, též také potkavše sě na té cestě, líbaly se a vítaly jakožto sestřičky milé a velmi rády tu se shledaly; neb se již byly od dávna nevídaly, proto, neb velmi za dlúhý čas po cestách těch běhaly sú a pracovaly, hledajíce světa spasitele.

Tehdy Spravedlnost a Milosrdenstvie, kteréž v nebi hledaly, učinily sú otáz-

ku na těchto druhých řkúce: Sestřičky milé, hledaly ste, který jesti to člověk, jenž žív bude a neuzří smrti, to jest, který by nebyl zavázán k smrti, jenž má svět vykúpiti. Hledaly ste jeho a nalezly-li, zvěstujte nám. Odpověděly zase Pravda a Pokojnost: Sestřičky milé! Jistě hledajíce hledaly sme velmi pilně všudy po všĺ zemi; a žádného sme spravedlivého a nevinného najíti nemohly, ba ani dítě, jehožto život jest toliko jednoho dne na světě. Ale všickni sú se odchýlili a neužiteční jsú všickni. Tehdy Spravedlnost a Milosrdenstvie zamútivše se řekly jsú: I kdež tehdy muže naleznúti takového budem moci, a kde jeho brž hledati máme? Neb my sme také již všudy v nebi mezi všemi anděly ptaly byly, by kto mezi nimi dostatečný tu výpověď na se vzíti a svět vykúpiti, a oni řekli nám, že člověk má vykúpiti. A protož sme my též také teď doluov sešly, abychuom vám hledati pomohly. Ale poněvadž ho v nebi mezi anděly není, ani také mezi lidmi na zemi, i což sobě nebohé zdíti máme, když toho spasitele světa najíti nemuožem? A tak sú se byly zamútily všecky ty sestry.

2. CTIBOR TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA.

Obsah Hádání Pravdy a Lži,

l. 1599 tištěného.

Pravda jsouc zarmoucena pláče, že se jí Lež zmocnila chotě jejího. Milosrdenství a Moudrost těší ji. To i ostatní sestry její činí. Ve společné pak radě se usnesou, aby Pravda uvážíc svou při utekla se k Trojici boží. Pravda uposlechne a jde do nebe žalovat na Lež. Bůh uloží jí rok do Antiochie. Lež pohnána dostaví se tam k soudu, jemuž předsedá duch sv., Jan evangelista odbývá za kancléře.

Pravda přednáší žalobu, Lež se velmi vtipně omlouvá a prosí, aby jí Duch sv. dle práv přál roku, aby své přátele obeslati mohla, jako žalobnice její. K tomu soudce svolí. Píše pak Lež sestrám svým (Pýše, Závisti, Hněvu, Lakotě atd.) o soudě svém, a žádá je, aby pomocny jí byly. A tak přijedou k ní Smilství a Lakota, aby ji druhého dne zavezly k sestrám ostatním. Cestou vedou všeliké rozprávky.

Nejprvé vypravuje Smilství příběh ze svého života. Pak započne Lakomství. Jednou přihodilo se, že šenkovali Vlk a Čáp spolu víno. I cožkoli pili sedláci, to cožkolivěk Vlk na řad nosil, to vše na vruby a roky dával a věřil. A když s ním o to Čáp mluvil řka: Proč jim věříš? Vlk řekl: Nedbej, tit jsou mi jisti; vímť já, kterak svého dobýti. Ale Čáp vždy nechtěl jest než za hotové a maje měšec na hrdle, kladl jest do něho. A když jest víno vydáno, učinili jsou počet mezi sebou, tak že hotových byla pravá polovice, a na dlužích tolikéž polovice. I vece Čáp: Milý Vlče! tys věřil, užívej svého, a já sem nechtěl; já též užívu hotových. Na tom přestali.

Tehdy Vlk šel jest k sedlákům do vsi i upomínal je pěkně a oni jemu hrdě odpovídali, že nemají nyní čím platit a že nechtějí. Vlk vece hořlivě: Nedáte-li nám, budem svého dobývati. Sedláci rozhněvavše se počali Vlku láti a psy naň štváti, tak že sotva s duší jej pustí. Vlk utekl k lesu, slíbí, že více ve vsi nechce perkrechtu sobě kupovati, a že svého dobývati chce. A od té chvíle koně, krávy, svině, ovce, kozy i což může jim sedlákům béře i husy a svého dobývá, i pánům ve dvořích škodí, že od sedlákú nechtěli jemu spravedlivého učiniti. A tak Vlk tu nepřízeň proto má a škodu činí.

Ale Čáp zachoval se jest sedlákům, i podnes jemu přejí ve vsi býti a na stodolách svá hnízda má. Ale svých peněz nepožil, neb jest letěl přes jezero maje měšec s penězi na hrdle, a utrhl se mu měšec a upadl do močidla. Pro tu příčinu i podnes Čáp chodí po močidle a jezeřích hledaje měšce, a když žábu najde, mní že jest měšec, a když hada, mní že opasek s měšce.

Na to Lakota se chopí slova a vypravuje: „Já vám povím ... že po té nepřízni mezi sedláky a Vlkem psi srozuměli, že sedláci jsou vinni vlkům. I vece: Proč mi s vlky válíme a pomáháme sedlákům, vědouce, že vlci podobenství našeho jsou a můžem z jednoho pokolení býti; skrze to mnozí i hrdla i zdraví od nich ztrácíme. Nečiňme toho více, ale učiňme s vlky smlouvu a sjeďme srokujíce se s nimi. A když se stalo a jsou srokováni i vypověděly všecky řeči proč se vadí a proč jest to, aby konečně na se nečelili, že obojí z toho lepší bydlo mohou míti, což vlci zdáví bez překážky a po nich zůstane, že to psi snísti mohou bez domnění na se.

A tak ty všecky kusy obsáhše mezi sebou listy a úmluvy sepsané učinili a slíbili. I myslili komu by těch úmluv svěřiti mohli a měli; hledavše mnoho věrných věřitelův, nemohli žádného tak hodného k tomu najíti jako kočku, neb ta v n^{o}ci i ve dne vidí, jakož jest o jejím přirození v jedněch knihách psáno. I svěřili jí toho pokladu, aby toto věrně chovala a každé straně vydala, kteréž by toho potřeba byla. Kočka učiniviši to a přijavši na se, slíbí bez porušení to schovati a o tom péči míti, a tak to vloží v jeden kout tajný, kdežby lidé nikoli toho dojíti nemohli, naděje se toho, že jest tím bezpečna.

Ale myš všetečná všecko ohledati chtíc, i ve všech koncích shledávajíc přihodí se k tomu a uhledá v škulině listy a smlouvy ty, i chtíc je přečísti, že ale byly papírové a pečeti se sehnuly, nemohouc písma viděti i počne hrýzti zdaby do prostředka vjíti mohla. Po tom po mnohém času sedláci počnú škodú bráti; psi jako nemocní chodí nechtíce na vlky pomáhati. Sedláci tomu srozuměvše honili psy od sebe nechtíce jim jísti dávati, ale psi jsouce hladovi udeřili na vlky a je rozehnali.“

Vypravuje pak kterak vlci se poradivše na psy udeřili a mnoho jich strhali, tito zase stěžujíce sobě na smlouvu se odvolávali. Vlci žádali aby smlouva položená byla čtena, psi žádali kočky a kočka nevědouc co myš učinila přinese listy zkažené a písmo vytrhané. Vlci vidouce to, shlukše se roztrhali ostatek psů jichž málo zůstalo utekllých domů, a pro tu příčinu pes

kočce nepřeje a kočka myši; ale ubohá myš bojíc se kočky, zalézá do kouta a škrabe zdaž by listy zase napsati mohla.

Na to praví Lež: „Když zmínka byla o vlku také o něm povím... Jednoho času udělala sem se kupcem, i jela sem z Vlach a měla sem několik turkusů, safírů, rubínů a j. v. Když jedu, v nebezpečném místě trefí na mne zloději. Ti mne oloupí, poberou mi všecko. Jeden z nich otevře krabičku kdežto to drahé kamení bylo. Dí k svým: Tuto zajíc leží. Nesluší nám toho kupečka živiti aby se na nás nevyjevilo, neb jsou tuto drahé věci. I všickni se k tomu shrnuli a zveselili se kromě jednoho který mne držel. Ten byl zlatníkem někdy i zavolá na své: Ale pojď sem někdo ať já také pohledím na toho ptáka.

I přijde jeden s cepy (za to mám že jsou to byly toho slepce Žižky). Budeš míti brzy snídaní, kdyby jedné chřen měl. Takž ten zlatník hledí pilně i dí: Jsou to kamení falešné a sklo! .... Na to se radí a dva pryč pošlí i vrátí se zase as v hodinu i nesou s sebou sud. Milý pane, co to bude? myslím sobě. I vezmou mne, vsadí mne do toho sudu jedné v košili a tam mne zabední a spustí mne s jakéhos vrchu že já div živa zůstanu. Než chvála bohu že byl špunt v tom sudu abych se nezadusila. Tuť já v tom sudu sedím co omámená, stlučená, všecko mne všudy bolelo, a když odpočinu a okřeji, volám, křičím, nic se dovolati nemohu i udá mi se špuntem pohleděti.

I uhlídám vlka velmi velikého a ten se ke mně přibližoval až ke mně tak k sudu přišel i vždy čenichal, a já mlčela. I tak ten vlk tu se obracel až mu kus ocasu špuntem do sudu vešlo; a já chytím jej za ten ocas, držím tuze, tožt ten vlk běží se mnou a s tím sudem tak dlouho, až děkuje bohu sud se rozrazí a já vlka pustím a k svým se beru.“

XX.

ROZPRÁVKY.

1. Ze spisu O čtyřech ctnostech stěžejných.

(Li. 1505.)

O Spravedlnosti.

Z kapitoly 1.

Spravedlivost bude-li vzdálena od královstvie, tehdy co jsú královstvie, jediné veliká padstvie nebo roztrženie? a co jsú padstvie, jediné malá a chudá královstvie? Jakož praví svatý Angustin podobenstvie přivodě o jednom zběhu mořském, jemuž diechu Dionides, neb jednú lodí na moři překážieše lidem,

a mnohé časy lúpieše plavce. Jehožto Alexander král na mnohých lodech kázal honiti; kterýžto když byl popaden, otázal ho Alexander, proč by lúpil na moři?

Dionides svobodnú smělostí odpovědě: „Proč i ty veškeren svět lúpíš; ale že já čině to lodičkú jednú, nazván jsem lotr, ty pak velikým vojskem též čině, nazván jsi ciesařem. By Dionidovi mnozí lidé slúžili, byl by Dionides ciesařem; bude-li Alexander lán sám jediný, budeť lotrem. Neb jelikož kromě nezie rozdielu, jediné že hohyzdnější, ktož násilím lapá, nešlechetnější, ktož spravedlivosť opúštie, a ktož zevně protiví se právóm: protož právóm, jichž já pobiehám, ty se protivíš Já varuji se obého a ty zhrzieš; mě nezčestie a chudoba činí lotra, tě povýšenie pýchy a lakomstvie nenasycené zlodějem činí. By zčestie mně shovívalo, byl bych snad lepší: ale ty čím bohatější jsi, tiem horší budeš.“

A podiviv se Alexander ustavičnosti Dionida a řeči jeho dóvodné, že právě jej tresktáše, vece Dionidovi: „Zkusím toho, budeš-li lepší; proměním tvé nezčestie, aby potom nevymlúval se chudobú, což by zlého činil.“ I kázal jej připsati k svému dvoru, aby mohl svobodně podlé pravdy panovati. A tak stalo se, že ten, jenž prvé byl zběh a lotr moře, bieše potom zprávce najvyšší Alexandrova dvora, a divný milovník spravedlivosti.

Z kapitoly 6.

Předkové staří spravedlivosť zachovávali netoliko k sobě, ale také k svým nepřátelóm, jakož svědčí Valerius o jednom vévodě Římském, jemuž Kamillus diechu. Ten když oblehl město Falitských, byl jeden mistr, jenž učieše a pěstováše děti Falitských. Ten děti před město jako na hru vylúdil, a lahodnú řečí až do stanuov Římských přivedl. A postaviv je před Kamilla vece: „Aj, v moc tvú poddávám Falitské: nebo otcové těchto držie město, u něhož ty ležíš.“

To uslyšev Kamillus vece: „Ty nešlechetníče! novú zlostí chtěl by zraditi Falitské? Myť boj i mír vedem spravedlivě. Oděnie nenosíme proti dětem, nebo také těch netepem města vybojujíc; ale mámeť oděnie a braň proti mužuom a oděncuom, ježto mocí a bojem přemohu beze všech úkladóv.“

A tak netolik pohrzel jest úkladem toho pěstúna, ale přikázal, aby jemu ruce svázali s zadu, a děti aby mrskaly metlámi prozradcí svého až do města. Tu spravedlnosť znamenavše Falistové, viece skutkem té dobrotivosti přemoženi sú, než mocí a dobrovolně brány městské Římanóm otevřeli sú.

---

2. Ze Skutků a mravů dávných mudrců.

(Z l. 1475.)

a) *Sokrates, Athenský mudřec.*

Ten bral sě do krajin konečních země, aby dosáhl múdrosti; a že pokládal sě vždycky za neumělého, skrze to učinil sě mistrem a mudcem převe-

likým. Sokrates tak jest byl čistý a spravedlivý a jinými ctnostmi obdařený, tak že mudrci pravili a nad přirozenie lidské bohem jej nazývachu. Byl také obdařen trpělivostí; nebo i žádným protivenstvím nemohl přemožen býti, jakož častokrát pro tresktánie horlivé poličkován byl, rván i posmieván: to vše s dobrú myslí strpěl jest. Opět jeden dal jemu ránu kamenovú, a jiný ponúkal jeho ku pomstě. Odpověděl Sokrates: „Bych přijal ránu od osla, zdali bych přivedl jej k súdu? pročež bych netrpěl od lidí, poněvadž nemstím sě nad hovady nesmyslnými?“

Také zlořečenie a lánie mnohá uměl strpěti. Když jednoho času pověděno Sokratovi, že jeden zlořečí jeho, odpověděl: „Protoť zlořečí, neb sě dobře mluviti nenaučil.“ Athenští chtiece rozmnožiti lid, jenž skrze boje a mory sešli biechu, ustanovili sě na tom, aby každý z nich měl několiko žen. I měl Sokrates dvě ženě: Xantipu a Mikonepu. Tě když časté sváry mezi sebú činiesta a on jima posmieval sě, tehdy oně jednoho času najprvé samy sě zervale tak velmi, že vlasy s hlav vytrhané přikrývachu ramena jich, a nosy sobě jako opice zpiknosivše. Potom obořila jsta sě na Sokrata a ubivše jej, vyhnaly jej z domu jeho.

Opět když jednoho času od Xantipy, ženy své, pomyjemi zlit bieše, otřás hlavú řekl jest: „Věděl sem, že po búři déšť puojde.“ Alchibiades otázal Sokrata: proč Xantipy, ženy svárlivé, nevyžene z domu, kterážto ve dne i v noci mnohými svárы a křiky jej mútieše. Odpověděl: „Já přivykám takový doma býti, jakýž jsem mezi lidmi; protož trpím ji doma, abych jinde snáze od jiných uměl trpěti protivenstvie.“ Opět Alchibiades divieše sě, kterak Sokrates móž strpěti křiky od své ženy, řekl: „Tak obvykl jsem trpěti křiky jejie, jako ti, ješto slyšie na každý den kola skřípajície. A ty kterak móžeš trpěti křiky husí tvých?“ Alchibiades řekl: „Husy mé nesou mi vajce, a plodie housence.“ Sokrates řekl: „Ano, Xantipes rodí mi děti. A kterak jezdec obchodí se s koněm bujným, taktéž já s ženou svú; nebo jakož oni ukrotiec bujnost koní, snáze mohou je chovati a jimi pracovati: též já přemoha zlost Xantipy, snáze strpím od jiných.“ Měl jest také Sokrates služebníka, jenž častokrát hněval jeho. Jemuž Sokrates řekl: „Zbil bych tě, bych sě nehněval.“ Tak tresktánie nad služebníkem zachoval k času, aby na sobě hněvu neukázal.

Chudobu také těžkú trpěl jest dlúho. Archelaus, král z Persie, vzkázal Sokratovi, aby k němu přišel, že ho chce darovati. Odpověděl Sokrates, že nechce k němu jíti, aniž co chce od něho vzieti, poněvadž nemá čím odplatiti sě. Nebo bál sě mudřec, aby nebyl přinucen brátí, čehož by nechtěl; a tak muž svobodný nechtěl sě porobiti v službu. Měl také obyčej učedlníky své napomínati častokrát, aby sě nahlédali v zrcadla: aby ktož má lepší zpuosob z nich ušlechtilejší, ten aby pilnějie vystřiehal sě nepoškvrniti krásy své obyčeji zlými; a ktož pak krású nebyl by ozdoben, ten pilně pečuj sobě ctnosti dobývati, aby neslíčnosť těla svého přikryl šlechetností.

Když jeden blekotný z všetečnosti a z posměchu prosil Sokrata, aby

ho naučil některé múdrosti, odpověděl Sokrates: „Toliko dvoje naučenie tobě potřebno jest: jedno, aby mlčel, a druhé, aby uměl mluviti.“ Otázán, kterak dobré pověsti mohl by kto dostihnúti, pověděl: „Ktož dobře činiti a málo mluviti bude.“ Otázán, kterak kto mohl by vrchu múdrosti dojíti, řekl: „Ten ktož snadně učí sě, a vždy v umění počítá sě za nestatečného.“ Otázán od jednoho, s odkud byl by rodem, řekl: „Z světa jsem, vše země přebyvač, a vlasti nesobím si žádné.“ Sokrates také radil nekłaněti sě modlám, ale tomu modliti se, jenž všecky věci stvořil jest.

Tento Sokrates od Athenských jat byl a za 60 dní v žaláři chován proto že bohóm jich posmieval sě; neb měli jsú bohy psa a kozla. V němžto vězení byl tak ustavičný, že ani vazba, ani smrt mohly změniti smysl jeho. A když jeden řekl k němu: „Athenští odsoudili jsú tě na smrt,“ odpověděl: „Ano; oni od přirozenie mají umřieti.“ I řekl jednomu z svých učedlníkóv, že po třech dnech má umřieti; neb, pravieše, že viděl ve snách ženu krásné postavy, kterážto jmenujíc jej jmenem řekla k němu: „Sokrates! třetí den přijmeš jasné odpočinutie.“

A tak stalo se, že 12 súdcí Athenských odsúdili ho, aby byl jedem umořen. A když jed přinesechu, aby vypil, tehdy on jako lékařstvie traveninu přijal jest; a dokudž v něm duše byla, svobodně mluvil jest, že nebojí sě smrti. A umřel, jsa v devadesáti a ve čtyřech letech.

Ale po smrti jeho Athenští, jsúce pokáním hnuti, ty všecky zbili jsú, ktož jsú o jeho bezživotie stáli, a sloup na jeho památku v chrámě postavili jsú.

b) Virgilius poëta.

Virgilius poeta, ze všech jiných poet nejvěčší. A to jmeno latinské Virgilius vykládá sě jako „pošlý od prutu“. Neb máteři jeho ve snách zdálo sě, že jest porodila prut, kteryžto dosahóše až k nebi. Jenž znamenalo jest, že měla porodíti Virgilia, kteryžto zvýšil řeči své nade všecky jiné poety, jako pod nebe.

Ten byl jest dospělý v umění čarodějném, jakož píše se o něm, že v hrámě města řečeného Neapolis učinil máchu měděnú, a tak všecky jiné máchy z města zahnal jest. Tudiež učinil jednu jatku, v niežto i žádné maso nikdy nezsmradilo sě; neb v tem městě před tiem vělikě maso nemohlo chováno býti, by sě i hned neporušilo. Ale Virgilius múdrostí svú zpuosobil jednu skrýši, neviem skrze které-li kořenie, že za padesát let neporuši lo sě ani potratilo chuti své. Opět v témž městě bylo jest množstvie pijevic, tak že po všech studnicech vody pramiechu: ty všecky zatratil Virgilius, uvrh zlatú pijevici do jedné studnice. A když po mnohých časech vyňata bieše zlatá pijevice opět viece než kdy prvé rozmohly se u vodách pijevice, a nemohly jsú jinak

zatracený býti, dokudž pijevice zlatá nenie uvržena zasě do studničce Virgiliovy.

Také čte sě o nám, že u povětří způsobil jednu zahradu obrazná síť, k niežto učinil jest most zlatý; a v té zahradě byla věže kamenná, kterážto na vše strany k jeho vuoli točiešе se, a kamž koli se obrátieše, v tu stranu zvuk zvonový slyšán bieše. Opět čte se o nám, že v Římě ustavil jeden chrám, v němžto každého královstvie sloup dřevěný zveden bieše, a na každém sloupu obraz člověčí; a na prsech každého obrazu popsány biechu všecky krajiny a vlasti království toho, a na hrdle každého obrazu zvonec viséše. A biechu kněžie v chrámě, ostřiehajíce sloupóv ve dne i v noci.

A když koli lid pomyslil se zpiečiti Římenínóm, i hned socha krajiny té obrátila tvář svú v týl, a zvonec na hrudle pozněl, a pěstem proti tomu lidu ukazováše. To vidúce kněžie, i hned starcóm pověděchu; tehdy Římané poslachu vojsko proti lidu neposlušnému. A když otázán jest Virgilius, kterak dlúho trvati bude chrám ten? odpověděl: „Stane tak dlúho, dokudž panna nepočne.“ To uslyševše Římené, uradovachu sě a vecechu: „Tehdy stane na věky.“ I stalo se, že v čas narozenie Syna božieho ten chrám obořil sě. A byl jest Virgilius živ tři a padesát let, a stkvěl se za časóv Pompeja.

3. Z Kroniky o Římských císařích,

přeložené VAVŘINCEM Z BŘEZOVÉ (na poč. 15. stol.)

a) Liberius.

Léta od narozenie Syna božieho po pěti stech sedmdesátého a pátého Liberius by ciesařem Římským a ciesařoval sedm let. Ten byl ctný křesťan a milosrdný velmi chudým. A když rozdáváše štědře chudým ku pomoci poklady své, a žena jeho jemu často z toho prorokováše, žeby nrhal obecné dobré, odpoviedáše a řka: „Doufám pánu Bohu, že pokladové naši nezahynú, když my z toho, což nám dal, almužny a spomoci chudým a strastným činiece, poklady sobě v nebi zděláme.“

A když již téměř na pokladech nic nejmějiece, jeden čas po jedné sieni ciesařské túlaje se uzře kámen mramorový mezi jinými, jímžto bieše sieň podložena, a na něm ukáže se kříž vyrytý. I vece svým sluhám: „Zdvihněte ten (kámen) a s cesty odložte, neb neslušie na znamenie kříže svatého křešťanóm tlačiti nohama, jenž na čele a na prsech bývá lidských znamenán.“

A když ten kámen zdvižechu, uzřechu pod ním také druhý s křížem, a když i ten káza zdvihnúti, pod nímžto nalezl poklad převeliký. Protož slušieť chudým milosrdné spomáhati, neb Buoh toho i na tomto světě i na vočom odplacuje.

b) *Konstantin.*

Léta od narození Syna božího po šesti stech sedmdesátého prvého. Konstantin, syn Konstantinův, by ciesařem Římským a ciesařoval sedmdesáte let. Za jeho časov byl sněm pátý duchovních otcov dvě stě a osm v Konstantinopoli proti Řeholovi patriarchovi. A ten ciesař byl muž múdrý, křesťan dobrý. Za jeho časov Tiětinské město, valné a lidné, morem velikým tak jest opuštieno, neb jakož bez čísla lidu v něm jest zemřelého a ostatek na hory a na lesy se vybrali, tak že město travú a chamardím a dřevičím bylo porostlo.

Za jeho času krále Perského žena, jmenem Cesarea, s malú čeledí tajně přišla do Konstantinopole ciesaři, a tu pokřtěna i s svými u velikém náboženství, a ciesař ji sám zdvihl ze křtu a poctivě ji choval, a kázal ji naučiti všemu pořadu křesťanskému. Pak perský (král), že ji velmi milováše, rozeslal po rozličných vlastech aby ji hledali. A když ji nalezli v Konstantinopoli, poslal k ní kniežata, kněžny i pány, aby se k němu navrátila, že jí toho nechce ižádnú nechutí zpomínati. A ona odpověděla, že poněvadž božím zjednáním pravého Boha, všeho světa stvořitele, vieru jest poznala, že nechce více býti jemu poddána, leč by túž vieru přijal i s svú čeledí.

A on nechtě se jí ztratiti, přijel pokojně do Konstantinopole, maje čtyřidceti tisícov jezdcov; a tu poctivě od ciesaře i své ženy přivítán a vieře naučen, i pokřtěn se vším lidem; a jsa pokřtěn u vieře a velmi darován od ciesaře, pojem svú královú, vrátil se do své země, pobrav s sebú kněží a žákov mnoho, jimž tam kostely zdělal a mnoho lidu svého na vieru křesťanskú obrátil, a dobře skonal.

Toť jest žena všie chvály hodná, kterážto královskú ctí, slávú i zbožím vzhrdavši a života se převáživši vlastnieho, ták přes dalekú cestu mezi neznámé lidi brala se, aby křtu a viery poznánie plnéjšieho došla, jižto bieše božským nadšeniem znáti počala. Toť jest žena srdce mužského, o níž die Šalomún: „Dobré ženy blahoslavený muž a dobrá žena koruna jest muže svého."

XXI.

BÁJKY.

1. Ze Čtverohranáče.

(Z 15. stol.)

Myš a hlemýžď.

Myš jedno sem i tam běhajíc po pivnici, s hlemýžděm se potkala, kterýž těžkým stúpáním chodieše. Jehožto hodné těžkosti ihned bláznivá myš

posmievati se jala a poruhajíc se jemu řekla jest: Proč, bratře milý, tak velikú rychlostí pospiechaje chodíš? Tehdy hlemýžď, zavrtěv hlavú, posmievaje se posměvači k pravdě jest odpověděl: Ját také chodím, neboť sem obtiežen svým oděním. Tehdy myš: Bláznovstvie zajisté jest, tak veliké břiemě všudy nositi.

A on: Ano jest bláznově, že ty se sama neoděješ; ale většieť jest bláznovstvie, ktožť, nejsa před nepřátely bezpečen, i skáče a běhá sem i tam. Ját zajisté s velikú opatrností z přirozenie kóže břemenem všudy jsa oděn, dóm zeď tarči sámť sobě naleznu, když potřeba tomu případne, a neběhámť sem i tam prose sobě pomoci. Ale ty, že jsi hladká a lehká, že oděnie nemáš, kdyžť se s tebú potká nepřietel, maje paznohty ostré, sem i tam zmámena jsúc hledáš pomoci běhajíc. Druhý předběhna tě nepřítel, zdáví tě, nenalezneš-li, kde by se rychle ukryla. Což tehdy se veselíš, že máš hebkost neboli hladkost smrtedlnú? Znamenaj pilně, že lehkost větrów častokrát plavce u hlubokosti potopí a kuoň bojovný, leč jest břemenem obtiežen, jinak nebezpečně do nepřátel skočí. Moře voda, lehkostí vln mořských plna jsúc, vždy se vuokol točí, a země svú těžkostí odpočívá. Lehké péřie váním větruov bez odpočívánie vždy se točí. Protož bratře milý, měj ty sobě své lehkosti búři, a mně ostaň mého břemene odpočinutie. Líbiť mi se zajisté všudy nositi chutné jho obrany, a mieti vždycky s sebú břiemě lehké života mého zachovánie.

A to pověděv, šel pryč, posměvače svého smiech obrátil jest v pláč.

2. Z bájek Ezopových.

(Z 15. věku.)

O vlcích, o ovcích a o psích.

Vlci a ovce spolu váleli a žádná strana svého ustúpiti nechtěla. Však ovec bylo mnoho, a psy měly na pomoc. I poslali vlci posly své k ovcím, žádajíce míru a pokoje. Pokoje sú došli, a s obú stranú přísahú vysoce se zavázali: však pod vymienkú, aby najlepší přátelé, strážní, byli v rukojemstvie toho přátelstvie zastaveni. A tak sprostné ovce zastavily psy své v rukojemstvie, od kterýchžto měly ochraňovány býti, a vlci zastavili ovcím svá vlčata. A tak ten pokoj přísahú a rukojměmi jest stvrzen. Potom pak brzo, když se ten pokoj stal a krátký čas držán byl, počala ta vlčata skučeti a tesknití. Slyšiece to staří vlci, domnievali se, žeby jim od ovcí křivda dála; i shromáždivše se, s mocí přišli a ovce vinili, žeby pokoj na jejich dětech zrušily. I roztrhavše ovce, beze všie překážky je sežrali; neb sú ovce pomocníky své a ochránce od sebe preč vydaly.

Protož hleď každý přátel sobě zachovati.

3. Z nových fábulí.

(Z 15. století.)

a) Mravenec a holubice.

Mravenec, jsa žiezniv, stúpil do studnice, a pramenem jsa zachvácen, počal se zmietati a tonúti. Vidúci to holubice, s dřeva ratolest ulomila a do studnice ji uvrhla, na kterúž vyšed mravenec, při životě zachován jest. — Ptáčník pak rozlecoval vějice, aby tu holubici polapil. Vida to mravenec, ptáčníka v nohu uštípl, a on rozhněvav se, udeřil vějicemi o zemi, a k tomu holubici splašil a preč ji zahnal.

Báseň znamená, že dobrodincóm máme se dobrým odplácetí.

---

b) Hlemýžď a orel.

Hlemejžď prosil orla, aby ho učil létati. Orel ho napomienal, žeby to daleko bylo od přirozenie jeho. Hlemejžď ještě mnohem viece ho prosil. I vzal jej orel mezi pazúry a nahoru s ním vyletěv, dolu ho pustil.

Báseň znamená mnohé, když se o něco nemožného pokúšejí a múdřejších rady v tom uposlechnúti nechtějíce, časte k škodě přicházejí.

XXII.

PRŮPOVĚDI.

---

1. JOŠT Z ROSENBERKA.

Ze Třinácte šprochův vajovských.

(L. 1467.)

Ježak má bodliny a svině štětiny; zlosyn najde zlosyny a dobrý nebude bez družiny.

Kmen má větvie a větvie ratolesti, a řetěz články. Snadno splésti, těžko rozplesti; lehko smiesti, nesnadno rozdělíti.

Nenie nemúdřejšieho, než kto múdře mluví a zle činí, dobré zná a zlé dělá, a kto jinak soudí a jinak činí.

Kto se ničehož nebojí, jest blázen; kto všeho, jest nemúdrý; a kto se v obém nepotřebně zjeví, jest neopatrný.

Kto má přátely za mouchy, jest rozpačný; a kto nepřátely za lvy, jest

strašlivý. Ktož pak má přátely za lvy, jest srdnatý, a nepřátely za mouchy, jest převážný: a míra ve všem najlepšie.

Zčestie zavodí v nezčestie. Múdrý na vrchu zastaví; neb z druhé strany bývá přikřejie k dolu. Zčestie se trousí, nezčestie sě spe.

Kdež kněžie a ženy šafují, obecně přemistrují; nebť jest staré přísloviе: Nebývaj tu hostem, kdež pleš a vrkoč vládne mostem.

Ohně nelze upáliti, vody utopiti a větru zadusiti, a pravdě zahynúti.

2. Z kněh slovútného mudrce Seneky o mravích.

Tomuť každý smyslí, čemuž se jest učil. Vychovánie a kázeň činí mravy. Dobřeť slušie činiti, dobřeť slušie mluviti. Rád trp, co musíš. Bolesť trpělivostí bývá přemáhána. Nežádaj se slíbiti mnohým, ale dobrým. Přátely tajně treskci, zjevně chval. Což chceš, aby tajno bylo, nižádnému neprav; neb což sám nezamlčíš, nemni, byť jiný utajil. Co jsi, to uvaž, ne za koho tě mají. Dříve než slíbíš, rozmysl se, a slibě plň. Měj pokoj s lidmi a válku s hříchy. Vlasť tvá všady jest, kdež jsi. Veliké jest zbožie, nežádati jeho; protož tenť má najviece, kdožť žádá najméně. Horšieť jsú nenávisti skryté, nežli otvořité. Největší chudoba jest lakomstvie. Pravé zčestie nevina jest. Nešlechetnost sama sobě pomsta jest. Ktož dal dar, mlč; ktož vzal, prav. Nemni, byť které miesto bez svědka bylo. Cožkoli máš praviti, dřieve, nežli jiným povieš, sobě pověz. Jakýž muž, takýž účinek. Nenieť rozdielu mezi hněvivým a bláznivým. Tak buď živ, aby od svrchních nebyl potupen, a nižším nebyl strašen. Mnozí, když jiným zlořečí, sami se haněji. Stěny tvé tě kryjte, ne skrývajte. Snáze ujde chudý potupy, nežli bohatý závisti. Snazší jest do podolé hřiechóv stok, ale nesnadný k vrchu ctnosti vchod.

XXIII.

SPISY HUMANISTŮ.

1. Z Albertana.

(Z r. 1475.)

O přátelství.

Ačkoli, maje přátely, veliký máš z nich užitek, avšak nemáš jich v náhle dobývati, aniž s kým v přátelstvo se zavázati, leč prvé jeho zkusíš. To jest radil Marcial svému přeteli Krispovi, řka: Krispe, prvé než budeš milovati,

zkus, a když zkusíš, teprv vším srdcem miluj; múdrýť rozjímá v své mysli, koho má milovati. A David, žádaje přietelem boží m býti, a věda, že přietelé zkušení lepší jsú nežli jiní, řekl jest: Zkus mě, Pane! a pokus mě. A sv. Pavel die: Všecho zkuste a což dobrého jest, toho se držte. A Seneka die: O všech věcech rač se s přietelem, ale najprv o něho se poraď. Protož vyvol si sobě přátely zkušené, kteříž by tobě mohli věrni býti, a měj se k nim jedno stajnú ochotností a jednú povahú. A vyvol sobě takové přátely, za něž se nebudeš styděti.

Zkusu přietele, nalezneš-li jeho velmi věrného, takovým srdcem přijmi jeho, aby pro něho učinil, což koli muožeš podobného a poctivého pro přietele učiniti, tak aby Boha nerozhněval a svého svědomie neurazil; neb hřiechu učiniti nemáš pro přietele. Jakož die Tullius: Nenie žádné výmluvy, hřešíš-li dla přietele a zvláště v mrzké věci, kde jest dvój hřiech.

A tak máš učiniti pro přietele, co jest poctivé, a odpovědieti, co jest nepřiemé; neb tento jest zákon přátelský, abychom za mrzké věci neprosili, ani jiné prošení učinili, a abychom ot přátel poctivých věcí žádali a pro ně poctivé věci pilně činili bez rozváhánie, abychom se radovali svobodně dáti pravú radu; neb to jest takové tovaryšstvo, v kterémž jsú všecky věci, kterýchž lidé žádají: počestnost slova, utěšenie a veselé. A kdež jsú tyto věci, tuť jest blažený život, jehož chceme-li dosáhnúti, v otnostech máme se obírati, bez kterýchžto ani přátelstva ani které jiné líbé věci muožem dosáhnúti.

2. JAN ČEŠKA.

Z řečí hlubokých mudrců (1490—1500).

O chvále dokonalé z ctnosti.

(Z Juvenala, Horatia a t. d.)

Pokud člověk živ jest, nemúž míti dokonalé chvály; neb chvála protivníka má závisť, bez kteréžto žádný nikda člověk živ nebyl. Protož dobře onen mudřec pověděl, že o dobrotě člověka všelikého sama smrt a hrob úsudek činí. Jedno proto, že v čem člověk umře, to již změněno býti nemúž. Druhé proto, že po smrti všeliká závisť klesá; neb závisť dále se nevztahuje než po ten cíl smrti.

Pohleďme na první slavné muže, kteříž nyní ode všech národův v vážnosti se mají, jak za svého věku mnohé závisti a mnohá posměvání trpěli sou. Nemohli tak moudře co pověděti, hned se našel tomu odporce, hned nasměvač ho tov byl k zkažení. Ale že samy věci pravé bývaly, nic jim protivníci uškoditi nemohli. Tuť má povahu lidská závisť, aby se po živých vozila, jížto nelze se žádnému ukryti; áčť zjevně neškodí, ale tajného jedu nádobu chová.

Augustus císař zato jednu chvíli měl, že žádného nepřítele záviatníka nemá; neb byl natom svůj úmysl postavil, aby se žádnému nestracoval. Nalit pak tím, že chtěl všem dobře činiti, více nepřátelství na sebe zbouřil, nežli jeho prvé měl, dokudž ne všem dobře činil. On když jednomu darování učinil hodnější nežli druhému, hned sobě z něho nepřítele učinil, ještoť jinak, kdy by nápadu také k daru neměl, nebyl by nepřítelem. A tak mysl člověk jak mysl, bez závidění zde a bez nepřátel nebudeš.

Než kdo chce slavnou pověst činův svých zachovati, hleď ji na ctnostech založiti. Neb veliký, kdož dobře živ jest, moudře živ jest: a kdo zle živ jest, bláznově živ jest. Protož hodná věc velikému člověku dlouhé cti a zpomínání žádajícímu, o to se starati, aby jméno a skutkův svých pamět písemně po sobě zůstavil; rozprávkat mine, stavení se zboří, písmo vždycky zůstane. Není té povahy písmo jako stavení. Což ty ustavíš, dokud jsi ty živ, dotud tvé stavení slove a, jakž ty odejdeš a jinému tvé stavení líbiti se nebude a on je zboře jinak přestaví: již ne tvé stavení, ale toho, kdož je po tobě ustaví, slouti bude. Ale ne takové knihy jsou, ani ti, kterýchž památka v knihách stojí; byť je nevím kdo přepisoval, ne jeho, ale tvé knihy nazvány budou, jestliže si je sám skládal; ani písařova čest bude, slavné a velebné skutky přepisovati, než tvá, kterýž si je činil.

V tom nejlepší stránku má ctnost, že sama sobě za budoucího ohlasitele jest; by všickni mlčeli, by žádný nic nepsal, ctnostný život nemůž trpěti zahynutí. Ale já tuto o těch mluvím, jimž ve mnohých ústech býti rozkoš jest a prstem okazování a sobě divění za slávu se pokládá. I ctnost také na mnohých místech krásnými a ozdobenými i lahodnými písmy příjemněji v pamět vešla jest.

Protož někteří z mudrcův krasomluvných a vysokohledných, jimžto poety říkáme, trojí smrt zde na zemi vyměřili: první, když se tělo s duší rozdělí; druhou, když hrob vetchostí sejde a zkažen bude, i všecko to, což nákladem tvým učiněno jest, zruší se; třetí smrt lidem přichází, když nějakou příhodou rozličnou aneb budoucích nedbalstvím a léností nejdelší pamět, totiž knižná neb psaná, zahyne, když jméno i skutkové spolu zahynou. A protož nejbezpečnější život jest, kterémuž ctnost to ufání dává; neb smrtedlných lidí smrtedlné jsou věci: ctnost věčná jest, kteráž nepochybnou věčnost porozuje. Ač v smrtedlném životě činěna jest, proto nesmrtedlnou odplatu každému ctiteli svému přinese.

3. OLDŘICH VELENSKÝ Z MNICHOVA.

Ze Senekova spisu De ira,

(vyd. 1518.)

Někteří z moudrých mužův řekli sou, že hněv jest krátké bláznovství: neb (rozhněvaný) též také sám sebe mocen není, krásy své zapomíná a na pří-

telstvo nepomní. Nebo jakož při blázních znamení jistá bývají smělý a horlivý obličej, smutné čelo a zasmušilá tvář, rychlý krok, nepokojné ruce, barva změněná, časté a rychlé vzdychání: tak i hněvivých ta jsou znamení, zapálí se a zardějí se oči, krev hoří od vnitřností srdečných přijdoucí, tvář všecku polí, rtové se třesou, zuby štěkcí, vlasové povstanou, řeč utatá a pro krátkost promluvení nerozumná, křikání, porouhání a rukama metání a nohama o zemi bití, a všecko tělo splašené a veliké pohrůžky z hněvu činící, mrzká a hrozná tvář. Nebudeš moci věděti, více-li je ohavný ten hřích čili škaredý. Jiné věci mohou skryty býti a tajně krmeny, ale hněv se pronáší i na tvář přichází a, čím jest větší, tím zjevněji kypí.

Ale dí někdo: Což tehdy není potřebí trestání? Něbrž jest, ale to čisté a s rozumem; neb ono neškodí, ale léčí pod spůsobem uškození. Takét já otiži, hněv mocnější-li jest než rozum čili mdlejší? Jestliže mocnější, kterakž tehdy rozum bude jemu moci uložiti míru, poněvadž uposlechnouti nemají obyčeje nežli mdlejší věci silnějších; pakli jest hněv mdlejší, můžť tehdy rozum bez něho dostatečný býti k řízení všech věcí, anižť žádá pomoci od mdlejšího. Neboť nikdy ctnosti nemá hřích pomáhati; neb ona má dosti sama na sobě.

I co jest potřebí hněvu, když totéž učiní rozum? Třeba-li jest lovci hněvati se na zvěř? Sokrates služebníku svému byl řekl: Zbil bych tě, bych se nehněval. Sokrates nesměl se hněvu poručiti. Protož k trestání bloudících a hřešících trestatele hněvivého není potřebí. Nebo poněvadž hněv jest hřích mysli, není potřebí trestati hřichův, ale hřešícího.

Jestli že by dobré bylo hněv, tehdy nejdokonalejší každý měl by jej, ano pak nejhněvivější bývají nemluvňata a staří nemocní. Ale díš-li, ó Theofraste, že nemůž býti, by dobrý člověk nehněval se na zlé: tímto obyčejem, čím kdo lepší, tím hněvivější bude, ješto zpět má býti, aby dobrý byl libý a, rozvázán jsa od žádosti, aby žádného v nenávisti neměl. Nenít to moudrého, hřešící v nenávisti míti; jinak sám se v nenávisti míti musí. Pomysli na to, kterak mnoho proti dobrým mravům činí a kterak mnoho odpuštění žádá za to, což činí, a tak bude se hněvati i na se. Nebo soudce spravedlivý nemá jiného úsudku činiti při své nežli při cizí. Neb kdo jest ten, ježto by se hněval na toho, kohož léčí? I zdali oud svůj v nenávisti má někdo, když jej sobě káže utíti: nenít hněv, ale jest bídné léčení. Vzteklé psy zabíjíme, ukrutného a plachého vola tepeme, hovada nakažená, aby jiných nepoškvrnila, železem hojíme: nenít to hněv, ale jest rozum, od zdravého neužitečné odděliti.

4. ŘEHOŘ HRUBÝ Z JELENÍ.

a) Z Chvály bláznovství Erasma Roterodama.

(Z l. 1513.)

Jakž pak koli o mně vuobec mluvie lidé, (neb i to já viem, jak hanějie bláznovstvie také i největší blázni), však jsem já sama, sama pravím jediná, ješto svú mocí i bohy i lidi obveseluji. A toho jest dosti veliký tanto duovod; že jakž sem do toho velmi velikého zástupu přišla mluviti, tak sú hned všech obličejové novú jakús a neobyčejnú radostí se zaskvěli, že mi se zdáte všickni což vás koli vidím přítomných, opojeni býti nápojem bohuov Homerových najlahodnějším, ješto ste před tiem jsúce smutní a teskliví seděli. Jakožto bývá, když se slunce krásné a jasné okáže zemi, nebo když po ukrutné zimě podletie s teplými větříky nastane, hned se nový spuosob všem věcem, nová barva hned a jisté jakás mladosť navracuje: tak jakž ste vy mne uzřeli, ste na sebe jinú postavu vzali.

Již pak proč sem dnes v tak neobyčejném odévu mezi vás vyšla, uslyšíte, jediné nebude-li vám těžko mne slyšeti: ne tak jak slyšíte v kostelích kazatele, ale tak jakž poslúcháváte s pilností heraltuov obecních a žertéřuov opselých a bláznuov, a jakž jest někdy poslúchal Midas onen muoj pána. Chválu tehdy budete slyšeti: ne Erkulešovu, ani Solonovu, ale mne samé, totiž chválu bláznovstvie. Již pak já nedbám na múdré ty, ješto ohlašují, že jest to věc najbláznovějšie a najpyšnějšie, když se kto sám chvalami vynáší; to nechť jest jakž chce bláznové, když jediné praviti budú, že jest mně slušné. Neb co jest slušnějšieho, než aby samo bláznovstvie ohlašovalo své chvály, a sebe tiem jako troubením samo pronášelo? neb kdo mne lépe oznámí, než já se sama? leč by kto mne lépe znal, než já se znám sama!

Ode mne uslyšíte řeč, ačkoli bez rozmyslu a neupravenú, však velmi pravú. A nechci, abyste mněli, že jest to ode mne složeno k okázání vtipu, jakožto obecně řečníci činievají. Aniž tohoto ode mne kto čekaj, abych vedlé obyčeje obecních těch řečníkuov sama se oznámila. K čemu by to bylo, kdybych já jako svuoj stien a obraz oznámením okázala, poněvadž mne samu přítomnú přítomní vy svýma očima vidíte? Neb jsemť pravá ta dárce štědrá úřaduov a duostojenství, kteréž latiníci řiekají stulticia, Řekové moria a Čechové bláznovstvie. Ačkoli proč jest potřebie to praviti, jako bych samú svú tváří a čelem (jako řiekají) neokazovala, která jsem já.

Nenie u mne žádného miesta, řeči ulíčené, aniž jinú věc na obličeji svém okazuji a jinú tajím v své mysli: jsemť se všech stran velmi k sobě podobna a tak velmi, že i ti mne nemohú tajiti, kteříž najviece a prvotně múdrosti titule sobě osobují a v šarlatě opice a v kuoži lvové oslové se túlají. A ačkoli ti ustavičně se tak tajie, však vždy někdy uši vystrčené Midu pronesú.

Zdálo mi se také, abych následovala s té strany tohoto našeho času řeč-

níkuov, kteříž jistě držie o sobě, že jsú bohové, když jako laštovice okazují se býti dvojieho jazyku, a pokládají sobě za skutek velmi slavný, často několik slov řeckých jako nějaké tvářnosti věcí v latinskú řeč vkládati, by jich pak tu nebylo potřebie, a nemají-li slov cizieho jazyku, tehdy z shnilých kněh vynmú čtyři slova neb pět slov starodávních, kterýmiž zatmievají rozum čitateli, a to proto, aby ti, ktož těm slovóm rozomějí, viece a viece se sobě líbili, a kteříž jim nerozumějí, aby se jim tiem viece divili, čím jim méně rozomějí; ačkoli jest i to z mých rozkoší jedna ne nelíbá, totiž věcem velmi neznámým velmi se diviti. Pakli jsú kteří pyšnější, ti se k tomu ochotně postavují, a s veselím a jako osel uši natahují, aby se tiem jiným zdáli, že dobře rozumějí.

---

b) Z předmluvy na překlad knihy sv. Jana Zlatoústého,

„že žádný nemůž uražen býti od jiného než sám od sebe.“

Řehoř Hrubý z Jelení urozenému a statečnému panu Mikulášovi z Černčic pozdravení!

Znaje Vaši, pane Mikuláši milý, dobrotivost, kterúž každému a zvláště dobrému okazujete, a že o pravú múdrost a dobrotu první a největší péči máte: tuto řeč sv. Jana Zlatoústého pracně nynie ode mne z latinského jazyku v český vyloženú raděje sem Vám nežli komu jinému oddal a poslal. Kteráž, jakož titul její napřed položený okazuje, oznamuje to a toto dovozuje, že žádný nemuož uražen býti od jiného než sám od sebe a že nic člověku nemuože uškoditi, neuškodí-li sobě sám.

Divná věc a rozumu každého dosti odporná! Neb když jest tak: proč sú zámkové na vysokých horách nebo vrších pevně vzděláni? proč tvrze a města valy, zdmi a věžemi obrazena? proč děla mnohá a rozličná, prakové velicí s velikými švaňky? proč oděnie a braň všelikterá, poněvadž žádný člověka nemuože uraziti ani mu co muože uškoditi než toliko on sám sobě? A ty všecky věci nahoře jmenované ne proto jsú, abychom sami před sebú bezpečni byli: ale abychom těch, jenžto nám uškoditi a nás uraziti chtějí, lstí a moci snázeje se mohli uvarovati. Nadarmo tedy to všecko jest, což sú lidé k obraně své, aby uraženi býti nemohli, vymyslili a nalezli.

Jak pak to možné jest, že žádný uražen nemuože býti od jiného než sám od sebe, přečtúc tuto řeč Zlatoústého budete moci porozuměti. Snadnáť jistě obrana proti tomu jest, a kterúž každý, zdravý i nemocný, silný i mdlý, chudý i bohatý, beze všeho nákladu, beze všie svého statku ujmy muože mieti.

Kterúžto řeč také i proto jsem radči a zvlášť nynie přeložil, že někteří urození a mocní, bohatí a silní a ježto zámky a tvrze své mají, mně chudému a mdlému a toho všeho, což oni mají a čiemž se chlubie, zbavenému všelikterak hledie uškoditi darmo a bez hodné příčiny: aby každý, ktož tu řeč Zlato-

ústého čísti bude, znal a věděl, i Vy, že já od nich uražen žádnú věcí a nikterakž nemohu býti, neurazím-li se sám, a že mi, by pak mocnější byli, ničiemž nic nemohú uškoditi, neuškodím-li já sobě sám. Budiž z toho Bohu věčná chvála.

Jestliže bych však kde v čem chybil, prosím, nechť mi odpustie, úmysl dobrý muoj viece nežli to mé nedostatečné přeloženie vážiece. Neb ne tiem úmyslem tu práci (an mne k nie žádný nehnal, žádný nenabízel) na se sám dobrovolně sem vzal, abych dospělost svú v jazyku latinském a výmluvnost v řeči české a okrasu chlubně okázal — nechť se tiem chlubie, kteříž toho hojně mají, u mne toho obojiehe velmi málo jest — ale proto sem to učinil, aby také ti, kteříž latinského jazyku neumějí, nějaký aspoň rozum té řeči svatého Jana Zlatoústého, čtúc ji jazykem českým, mohli vzieti a mieti, a aby toho úžitku znamenitého, od Boha všem věrným daného a skrze toho učitele najprvé samým Řekuom a potom od jiného i Latiníkuom na světlo vyneseného, také i Čechové zbaveni nebyli.

Málo mi dáno, protož málem těžím, chtěje vieře své dosti i v tom učiniti, za práci nic jiného nežádaje než ode všech dobrých a napřed od Vás vděčnosti a potom od Boha, jsem-li však hoden aneb zaslúžil-li sem, jakéž takéž odplaty. Vale. Anno Domini nostri Jesu Christi 1497.

---

c) Z překladu listu Bohuslava z Lobkovic.

(Z l. 1513.)

Bohuslav z Lobkovic a z Hasenšteinu velikomocnému muži panu Petrovi z Rozenberka, královstvie Českého hajtmanu, pozdravenie vzkazuje.

Jakž jest najprv tobě o zemi tuto péče poručena, chtěl sem něco k tobě o obecném dobrém psáti, Petře výborný, a netoliko znamenitým rodem a mocí, ale i učením mezi našimi pány najvyšší! Ale že tobě a skrze tebe vlasti naší žádám prospěti, budu smieti mieru listu přestoupiti a šíře, než snad jest potřebie, psáti. I viem, že sem těžkú na se vzal práci, když o to úsilují, ať bych dal naučenie, a ať bych mieru zpravovánie v tak nakažených obyčejích tobě uložil.

Neb nemámy zpraveného obecného dobrého nebo řádu zemského, ale toliko stien jeho a podobenstvie. Neb která obecnieho řádu strana neduhu jest prázdna? Všecko pak jest nakažené a porušené; všickni všech řadnov lidé od těch činuov, kteříž jim přislušejí, odešli. Náboženstvie křestaňské klade se jako za nějakú báseň, kteráž se jest již mnohými věky v mysli lidské rozmohla a všudy příčinu dává k žertóm a kunštíkóm; potupují je děti, smějí se mu baby, u barvieřuov, v lázni a krčmách je sápají, a sotva jest v věčší vážnosti nežli učenie Epikurovo o mrvě paprskuov slunečných! Toto já pak velmi

kněvivě snáším, že mnozí z toho počtu jsú na úřadiech, sedají v súdu, v radách obecních bývají, a péče se na ně o obecné dobré vzkládá, ješto ani křestaňského, ani kterého jiného náboženstvie nenásledují. Mezi samými opět pány jak mnoho jest závisti, jak mnohé jsú nepřiezně, co tajných podezření a nedověr: když jeden každý z nich k sobě všecko táhne, a což druhý má, mní, že jest mu to vydřieno. Dali se páni v rozkoše, aniž mnozí z nich jináč jsú živi, než jako by k spaní a k rozkošem byli narozeni, a oddavše se ovšem na libosti hřiechuov, však proto cti a slávy znamenitých mužuov s divnú neopatrností žádají. Kvasie-li kdy, tak veliká jest v nich lehkost, tak veliká slov oplzlost, že by řekl, že nenie to rada krále Vladislava, ale že jest zběř oplzlých a prostořekých žertéřuov.

Rytieřští pak lidé kuknie proto, že se jim dějí nátiskové, na hrdost a pýchu panskú žalují; pravie, že jich hyne svoboda, a mnějí, že se s nimi ve všem ošemetně nakládá, a na tom nemajíce dosti, puntují se spolu, k tajným se sjieždějí radám, i hajtmany bouřek mají, tak že se to již jednak přiházie, že ti, ješto šlechetností nemohú známi býti, toho žádají, aby aspoň všetečností známi byli.

Co pak budu mluviti o měšťanech a o sedlském množství? kteřížto tohoto času buďto křivdami jsúce k tomu přinuceni (jakož se jim zdá), buďto sami od sebe bujejíce, ustavičně se bouřie proti svým pánóm. To kam se obrátí, neviem; já ničehéhož dobrého nemohu se po tom domýšleti. Neb mnozí příčiny k změnění věcí čekají, aniž nynie tohoto času střiedmostí, ale strachem se zdržují; kteryžto strach jak dlúho zachovává pokoj, snadně se tomu muože rozoměti. Nebylo jest toliko příkladuov k nešlechetnostem, aniž jest byla naděje tak veliká k odplatě za smělost toho času, v kterýž jest Jan Žižka zemi tuto velmi velikými trápil záhubami. Čeho se pak nynie že bude domnieváš poněvadž syny a vnuky těch, kteříž sú vlasti své příčina byli všech neřestí, vidímy, že hojně i zbožie i cti mají?

Ty věci a jiné mnohé k těm podobné takové jistě jsú, že sotva mohú které naučenie přijieti, jako i neduhové někteří jsú neuzdravitedlní. Však snažím se, abych to splnil, což sem slíbil; a jest-li že vtipu k tomu mieti nebudu, ale aspoň z jiných pramenuov živých naberu toho, což mi se koli k úmyslu mému bude zdáti příhodné.

5. VACLAV HLADIČ PÍSECKÝ.

Přípis Řehořovi Hrubému z Jelení.

(Vyd. l. 1512.)

Nenie mne tajno, pane Řehoři, že i mnozí i rozličtí se ku přátelóm darové posielají, vedlé rozdielné lidí a nebo chuti, a nebo povahy, někdy také možnosti i zaslúžení. Tak krále mohútným pánuom netoliko drahé šťastvo, ale

i zámky znamenité za dar vídámy dávati, proto že i vonino s to mohú snadně býti, a tito snad toho zaslúžili; tak dobré koně těm, kteříž je sobě velmi váže; tak rozličné ptactvo těm, kteříž po něm stojie, v slušném daru se někdy posielá, když k libosti a chuti lidské výborně se přirovnává: týmž během i kniehy darovány čteme a nepřieliš za marný a nevděčný dárek; neb jest tak toho, kterýž bral, jako kterýž dar dával, povaha k tomu a náchylnosť dobře přiležela. Jistě i hrsť vody s vochotností onomu králi (Artaxersovi) od chudého člověka podané za dar také prošla, že jest s možností tak chatrného člověka dobře se srovnávala.

Já pak pochtěv k tobě, přieteli mému, něco také za dar poslati, ani vedle bohatstvie mého, kteréhož nemám, ani vedlé slušnosti, kteráž by k tobě přislušela, ne vedlé zaslúženie tvého, ale podlé mé povahy tudiež i možnosti toto tobě, což koli jest, jakéž koli jest, s vochotností aspoň a rád posielám. Ačkoli když sem prohlédal ne k mému toliko učení, ale i k té, kterúž ty máš, chuti, nemohlť sem nic příhodnějšieho nynie nad toto poslati; neb poněvadž učenie mé nynie v řečtině jest, tvé pak usilovánie již od dávních časnov jest při zvelebenie a množení českého jazyka, vidělo mi se dosti za slušné, abych tuto řeč Izokrata, vonoho u Řekuov v výmluvnosti velmi znamenitého a utěšeného, z jazyku řeckého nynie v českú přeloženú, tobě, jazyku českého milovníku a mstiteli, oddal.

To sem pak učinil ne tiem úmyslem, jako by ty těchto Izokratských potřeboval napomenutí; ale aby porozoměti mohl, jak rozdielní a jak mnohem užitečnější jsú řečníci řečští nad latinské, zvláště k napravení mravuo, což mládencuom jest najpotřebnějšie. Neb že jsú mnohem výmluvnější, nepotřebie mně o tom mluviti: poněvadž i Latiníci sami v tom jim postupují. Aby také znal, v jakých mudrcích Zigmund tvuoj již čítati muože, s jakým netoliko při výmluvnosti, ale i při ctnostech prospěchem, učinil sem toto také a z přednie téměř příčiny, abych se týmž během při učení mém cvičil, jako někdy i Krassus, i Cicero, i Plinius potom činil, a Kvintilian tak radí: přes to, abych zkusil, zdali český jazyk tak hojný jest, aby bez žebroty buďto německého šverkánie, buďto latinského proměšovánie sám od sebe touž věc vymluviti mohl, kterouž by i Řekové vypsali.

Seznamenal sem pak, že netoliko latinské pomoci nepotřebuje (o němčině mlčím, s kterouž nic nemám činiti), ale poněkud ji vyvýšiti muože, tak někde jest náchylnější k lahodnosti řecké a k lepotě nežli latinský, že při mnohých v mluvení ozdobách, při lepém slov skládání, když jazyk latinský řeckého a neb prostě nemuože, a neb s těžkostí a velmi nesnadně následuje: tu jazyk český, co by byl mu v rodu dosti blízký, touž lahodou a jednostajní téměř krátkostí všecko vysloviti muože.

Ačkoli znám, co jest již jazyk latinský v ozdobě a co český, ani mne tajno nenie, že tento pilností lidskou již jest ušlechtilejší nežli náš český; ale mluvím o přirození a zpuosobu obojieho jazyka, tak vo tom drže, že kdyby

též pilnosti při okrašlování svého jazyka prvnější Čechové byli užívali, anebo nynější ještě toho hleděli jako někdy Římané, jazyk český, co se tkne světlosti, řecké lahody, lepoty, nad to i ozdoby, i slov skládánie, byl by nad latinský v tom mnohem i šťastnější i hojnější. Abych pak nemnožil řeči při věcech jiných, nechte z toho jedno za duovod toto: neb toho, čemuž Řekové omiocatalexin říkají, Čechové pak mohli by říci „podobné skončánie;" latina jsúci cos hrubšieho, nerada trpí, čeština pak též jako řečština velmi tiem osladčuje a libé činí mluvenie. V čemž i Gorgias vonen Leontinský, i Polux Agrigentinský velmi častý jest; k tomu rythmon, což Čechové „rým" jmenuje, latina prostě nenávidí, ale čeština s řečtinou netolike tiem řeč svá ozdobuje, ale lahodnou činí. Při kterémž ozdobování Isokrates tento tak veliké a tak ustavičné užíval pilnosti, že se i útržky tak přielišného usilovánie neuvaroval. Neb i Filonikus, i Jeronym mudřec v tom ho jaks nešanují, ač při jiném ho (dosti) vychváliti nemohou.

Pro tyto tehdy příčiny, ač jsú ještě i jiné velmi mnohé, rád sem na sebe tu práci vzal, abych tuto řeč Izokratovu, kterouž nějakého Demonika, a skrze něho všecky mládence k ctnostem napomíná, vedlé mé možnosti, jest-li že ne tak ozdobně, jak sám jest v sobě, neb to nenie možné, aspoň věrně v češtinu přeložil a tobě za znamenie a závdavek našeho přátelstvie oddal, kterouž že vděčně přijmeš, nepochybuji. Neb i to snad za dar nějaký mueže projíti, zvláště že jest skutek řečníka takového, kteréhož řeči, jakož mluví Dionisius Alikarnasský, kromě toho, že jsú výmluvnosti i velmi utěšené, i velmi libé, jsú samy dostatečné těm, kteříž by města řádně zpravovati chtěli.

Přijmiž tehdy toto ne tak pro mne, kterýž sem vyložil, jako pro toho, kterýž jest složil, za jakýž takýž dárek, ač koli mnozí se nynie nalézají, kteříž se snad tomu smějí. Ale však za prvnějších časuov netolik páni a nebo vuodce nějací, ale i králové i cieseři velmi toho šanovali, když se bohatstvím a marnou pýchou, ale šlechetností, ale uměním jiné vyvyšovati chtěli; což jest vonen nade vším téměř světem vítězitel, veliký Alexander, Aristotelešovi, učiteli svému, psáti se nestyděl.

Mně pak dosti za práci bude, jest-li že kto z Čechuov toto, což koli jest, jakéž koli jest, někdy aspoň přečte. Měj se dobře. Píšit k tobě během přátelským, zanechav ráčení, milosti a vámkánie: neb mi se to samému nelíbí.

6. VIKTORIN KORNELIUS ZE VŠEHRD.

Z knihy o napravení padlého,

(vyd. l. 1495).

Viktorin ze Všehrd, na miestě najvyššieho písaře království Českého, ctnému a nábožnému kněži Jírovi, faráři kostela Matky božie na Lúži, po zdravenie.

Uložil si mi, kněže Jiro, ať bych knihy Zlatoústého, velikého učitele viery křesťanské, o napravení padlého v náš jazyk český přeložil. Já kterýž sem přivykl ne sobě ale jiným živ býti, tvému uložení, ačkoli dosti tvrdému a nesnadnému, všeho jiného však odloživ, k tomu sem mysl svú obrátil, a o to sem se pokusil.

Kteří z jednoho jazyka v jiný vykládají, druzí slovo z slova, jiní rozum z rozumu vykládají: já pak v tomto vyložení obého sem následoval, viece však rozum z rozumu vykládaje než slovo z slova. Neb žádný, ktož co vykládá, k tomu zavázán nenie, aby slovo z slova vykládal; než když ten týž rozum jiným jazykem rozumně a věrně vyloží, dosti jest tomu učinil. To sem já v těchto i v jiných knihách, kteréž sem ne jedny již vyložil, zachovával, za prácí svú ne cti, ne jmena rozšířenie, na peněz, ne chválenie zde od lidí čekaje, ale úžitku obecného toliko zynie a vděčnosti od dobrých, a potom od Boha jakéž takéž odplaty.

A srozumiem-li tomu, žeť tato má práce příjemná bude, přičiním se k tomu, abych viece a viece v tom, a zvlášť uprázdním-li se kdy od svých domácích i obecných roztržených zaměstknání, svým úsilím slúžil. Nechť jiní knihy nové latině píšíc skládají, a římský jazyk, vody do moře přilévajíc, šíří, ač i těch velmi málo u nás jest: já knihy z sepsánie starých a právě dobrých lidí v českú řeč překládaje, chudého chci raději obohatiti, nežli se k bohatému špatnými dárky a jemu nevděčnými lísaje, pohrdán a potupen býti.

To sú i staří Římané činili: řeckému jazyku se v Athenách vyučiec, svuoj sú, nic řecský než všecko latině píšíc, velebili, šířili, zdělávali. Učinil to také nedávno i Dantes Vlach, kterýž velikým filozofem času svého jsa a výborně jazyk latinský znaje a dokonale jej uměje, však proto moudrost svú v knihy, k věčné potomním paměti, svým vlastním přirozeným vlaským jazykem raději nežli latinským napsal jest. Kdyby též i Čechové činili, měli by řeč svú mnohem zpravenější, ozdobnější, hojnější; aniž by potřebie bylo pro učenie ven do cizích zemí vlaských nebo německých jezditi a statkem svým cizozemce bohatiti, znamenité na se i na děti své náklady a útraty činiec, kdyžby se tomu všemu doma v své řeči mohli naučiti přirozené. Neb uměnie všecka od počátku byla sú mezi lidmi prvními v jich vlastniem a přirozeném jazyku.

My sami latinským jazykem filozofujíc, latině, aby nám žádný nerozuměl, věčně mluviti budem, a ciziemu jazyku se učiec, nic latiníkuom tiem nepřidadúc, svuoj jazyk, jeho zanedbávajíc, tlačiti budem? A budú nás v tom laici domácí múdřejší, kteříž buďto kroniky, buďto svú múdrost, jako „Ptačí radu," i jiné knihy mnohé píšíce, svým jazykem českým ne cizím sú psáti chtěli, aby ne sami sobě, ale všem vuobec pracovali, ktož česky rozumějí. A sami my ze všech národuov budem, kteříž svuoj jazyk přirozený, dobrý, ušlechtilý, rozumný, ozdobný, bohatý a hojný, nám od Boha daný potupic, latinský nebo německý, obojím nevděk, sobě k posměchu zdělávati budem!

Já pak jiných nechaje, o sobě nynie mluviti budu, z jiných se ne všetečně vytrhna: ačkoli také bych mohl latině snad, tak jako jiní mně rovní psáti; ale věda, že jsem Čech, chci se latině učiti, ale česky i psáti i mluviti; aniž mi se zdá tak svú řeč přirozenú v nenávisti mieti, ačkoli někteří se za ni stydie, a tak jie nemilovati, abych všeho, cožbych koli psáti chtěl, českým jazykem radějie nežli latinským nepsal.

XXIV.

ROMÁNKY DUCHOVNÍ.

1. Ze Solferna
(ok. l. 1437).

Když jest byl již učiněn Adam v devieti stech letech a ve třidceti, věda, že dnové jeho dokonají sě, řekl jest k Evě: „Kaž, at se shromáždie všichni synové moji, abych mluvil s nimi, a požehnám jim prvé než umru“. Shromážděni sú na tři strany před tváří otce jich před modlitebnicí, kdežto sě modléváše, a bieše jich v počtu sto tisícóv kromě žen a dětí. A když se biechu sebrali všichni, jedniem hlasem řekli sú: „Co jest, otče náš, že si sě kázal nám sjíti, a proč ležíš na loži?“

Odpověděl jest Adam a řekl jest: „Synové moji! zle jest v kostech.“ I řekli sú všichni synové jeho: „Co jest to, milý otče, zlo mieti v kostech?“ Tehdy syn jeho Seth řekl jest: „Pane otče! zdalit sě snad zachtělo ovoce rajského, kteréhož's požíval, a zamútiv sě snad proto, ležíš? pověz mi, at já puojdu k branám rajským a budu plakati v tesklivosti veliké, prose pána Boha, a snadť uslyší mě, a pošlet angela svého, aby mi přinesl z dřeva toho ovoce, z kteréhož ty žádáš?“ A řekl jest opět Seth: „Co jest to bolest? pane otče! neroď toho před námi tajiti, ale pověz nám.“

Odpověděl jest Adam, a řekl jest: „Když stvořil jest 'nás Buoh, mě a máteř naši, stvořil nás v ráji, a dal jest nám všelike dřevo k jedení, a řekl jest k nám, abychom s dřeva věděnie dobrého a zlého nejedli nikoli, kteréž jest uprostřed ráje; a dal nám jest byl Buoh dva angely, aby nás ostřiehali. I přišla jest hodina, že angelé boží k modlení vstúpili sú před tvář boží a ihned nalezl miesto nepřítel náš ďábel, když tu nebiechu angelé boží, a svedl jest mateř vaši, aby jedla s dřeva neslušného. I jedla jest, a mně podala jest také; a já sem také jedl.

A ihned rozhněval sě jest na nás pán Buoh, a řekl jest ke mně: Kterak si to opustil přikázanie mé, kteréž sem ustavil tobě, (a jeho) neostřiehal? Ját pomstu ustavím nad tělem tvým: sedmdesáte ran rozličných bolestí od vrchu

hlavy a od úst až do nehte nožnieho po všech údech, jenž tě mučiti budú. Tot jest ustavil v švihání rozličných bolestí, a také i práce. A tyto všecky psoty přepustil jest Hospodin na mě i na všecko pokolenie naše."

A mluvě toto Adam ke všem synóm svým, křikl jest velikým hlasem, a řekl jest: „Auvech! obklíčenť jsem velikými bolestmi. Co učiním nešťastný a biedný, já položený v takových bolestech!"

A když jest viděla Eva jeho v takových bolestech položeného a plačícieho, počala jest i ona plakati, řkúci: „Pane Bože! otejmi bolesti jeho, neb sem já shřešila." I řekla jest k Adamovi: „Milý pane! daj mi stránku bolestí tvých, neboť pro mú vinu přihodilyť sú sě tobě." I řekl jest Adam k Evě: „Vstaň, a jdi s synem mým s Sethem k branám rajským, a naspěte sobě prachu na hlavy své, a padněte před tváří pána Boha našeho a plačte; snadť se smiluje nad námi, a pošlet angela svého k dřevu života a dát nám z něho maličko, abyste pomazali mě; a odpočinut od těchto bolestí, kterýmižť hynu."

I šli sú Seth a mátě k branám rajským, jakož jest jim byl přikázal Adam, vzeli sú prachu s země a vsypali sú na hlavy své a padlí sú na zemi; i počali sú plakati lkáním velikým, prosiece Hospodina, aby poslal angela svého, aby jim dal oleje milosrdenstvie s dřeva života. A když sú sě již oni tak modlili a prosili Hospodina mnoho hodin, a aj, anjél boží Michal zjevil sě jest, a řka: „Ját sem ustaven od Boha nad tiem; ale poviemť vám: Sethe, člověče boží! neroď plače modliti sě, prose za olej milosrdenstvie, aby jím pomazal otce svého Adama pro bolesti těla jeho; pravímť tobě, že ižádným obyčejem nebudeš jeho mieti, jediné a poslední den, když se dokoná pět tisícóv let a dvě stě bez jednoho od prvnieho dne stvořenie světa; neb tehdyť přijde na zemi najvyšší Kristus, Syn boží i přijda budeť sě krstiti v řece Jordanské: a když vyjde z vody, tehdyť pomaže olejem milosrdenstvie všechny v sě věřiece a s olejem milosrdenstvie od pokolenie až do pokolenie těm, kteříž obživeni sú z vody a z Ducha svatého u věčný život; a tehdy když sstúpí na zemi Syn boží, najvyšší Kristus, uvedeť zasě otce tvého do ráje k dřevu milosrdenstvie."

A ihned odešel jest angel od něho, a vrátiv sě opět k němu, i přinesl jest jemu ratoléstku se třmi listy z dřeva vědénie dobrého a zlého, pro kteréž Adam bieše vyhnán z ráje s Evú; i dal jest Michal archangel ji Sethovi, a řka: „Toto přines otci tvému, neboť sě jest naplnil čas života jeho; ještě po šesti dnech, a vyjdeť duše jeho z těla, a uzříš divné věci veliké na nebi i na zemi i na světlostech nebeských." A pověděv to Michal, i odšel jest.

I navrátili sú sě Eva a Seth, a vzemše s sebú ratoléstku a vonné věci, totiž: nardus a šafrán a skořice, a jiné vonné věci. I stalo sě jest, když sú šli, Seth jdieše přes řeku Jordanskú: a aj, ratolesť, kterúž jemu byl dal angel, i upadla jemu prostřed řeky; a bieše řeka převelmi prudká. A když sú přišli Seth a mátě jehu k Adamovi, pověděli sú jemu všecky věci, kteréž sě byly přihodily jim na cestě, a kterakú odpověď dal jest jim angel, když sú sě modlili k Hospodinu za olej milosrdenstvie.

I řekl jest Adam synu svému Sethovi: „I zdali jest mi nic neposlal angel?“ Ale zamútiv sě Seth, a lekl sě, že nebieše nalezl toho, což mu byl angel poslal, řekl jest otci svému: „Otče milý! toliko jediné ratoléstku se třmi lístky poslal tobě angel z ráje, kterážto upadla mi jest prostřed Jordanské řeky.“ Jemužto odpověděl otec jeho, řekl jest: „Jdi, synu muoj, a na témž miestě, kdežto jest upadla, nalezneš ji: a přinesiž ji, ať prvé uzřím, nežť umru, a požehnát tobě duše má.“

A navrátiv sě Seth k řece Jordanské, nalezl jest ratolest uprostřed řeky, jenž sě nikdiež s miesta nebyla hnula. A zradoval sě Seth, a vzem ji, přinesl ji otci svému, kterúžto když jest uzřel a vzal, radoval sě jest radostí velikú, a řekl jest: „Aj smrt a obživenie mé.“ I prosil jest všech synóv svých, aby vsadili tu ratolesť v hlavu hrobu jeho. A potom pak po šesti dnech přišla jest smrt, jakož jest byl předpověděl Michal archangel.

I pustil jest duši. A aj, zatmělo sě jest slunce a měsíc a hvězdy. A všichni synové jeho plakáchu převelmi hořce, a říkúce: „Běda nám, pane otče! i zdali si ty uvedl bolest a smrt na nás? Ale Seth, syn jeho, vsadil jest ratolesť dřeva tohoto v hlavy hrobu jeho, kterážto ratolesť zrostla jest u veliké dřevo. (A po mnoho letech Kristus jest ráčil trpěti na tom dřevě a oběšen na něm býti.)

2. Z Beliala,
(ok. l. 1437).

(Kristus), jenž bieše ot časné smrti dobrovolně přemožen, jsa obklíčen vojskem angelóv i archangelóv, sstúpil jest do pekel. A vida, že (knieżata pekelná) nechtie zpurně otevřieti, přistúpiv, jakožto mocný bojovník, silně stroskota jich mosazné brány a železné závory, i vjide do pekla, a kteréž sezna své vězně, ty jest mocně a radostně vyvedl, a v ráj věčné radosti uvedl, a Satana ďábla, zlých činóv spašitele, u věčné smrti vazbu jest posadil.

V ta doby sšedše sě ďáblové, a spatřivše, co jest tu spáchal pán Ježíš, jakožto lvové žalostivě řevúce plakáchu. Tehdy vstav mezi nimi Astarot, takto múdře mluvil jest k nim: „Bratřie najmilejšie! vidíte, že naše lsti a chytrosti a múdrosti málo nám prospěly sú proti tomuto člověku, jenž nám tuto škodu učinil; protož přestaň žalosť a truchlosť vaše; ale jakožto opatrní a zvěhlasní nic jiného nemysleme, nežli abychom mohli navráceni býti k našemu právu i držení.

Myť vieme, žeť Buoh spravedlivý jest, a u něhoť nenie přijetie osob; budem-lit mieti pravdu, ihned sě nám spravedlnosť od něho stane. My sme od něho oblúpeni; viem, že dovedeme neb nedovedeme, že sme byli v držení, a že se nám násilé stalo; a když to dovedeme, ihned pravým súdem budem navráceni. Práva sú o tom zjevná psána, a budem mieti zjevnějšie; a protož učiňme v tom opatrně.“

A když to Astarot pověděl, všickni čertie jako by procítili ot truchlosti, k veselí sú sě navrátili. I pověděl dále Astarot: „Ještě máme mezi námi s sebú lidi v práviech dospělé; jich vezmúc radu, veďmež právem při svú.“ A když přistúpichu učení v práviech, tak to jim radiechu: „Potřebiet jest nám, abychom ustavili sobě poručníka obecného jednoho, aneb viece, aneb řečníky opatrné, kteříž to jmenem naším obce naše mohli by vésti i brániti pře našie; neb toho práva světská i duchovnie psaná doličují.“

A ihned obec pekelná učiní svého poručníka neb orodovníka Beliala, u práviech učeného. Tehdy Belial bez obmeškánie bral sě jest do konsistoře aneb miesta súdného, v němžto čtrmezcétma starcóv sediechu okolo stolice pána a Boha všeho stvořenie. Před tím Belial hlasem udatným a vysokým sladce jest mluvil (mezi jiným řka:) „Žádám Tvé Svatosti, rač tu při jednomu múdrému muži poručiti, o němž žádná strana nemá žádného domněnie, jenž jest u právě dospělý.“

A protož Hospodin svým listem poručil jest tu při Šalamúnovi. Belial přišel jest s obecným písařem a svědky k králi Šalomúnovi řka: „Všeho světa pán tento list vám posielá a zdravie vzkazuje a požehnánie.“ Tehda Šalomún ten list s počestností jest přijal, pečet i sňóru pilně opatřiv. A poněvadž žalobce, dada súdci list poručný, nemá o jiné státi, nežli o póhon: ihned teď Belial žádáše póhonu. Šalomún káza jemu póhonný list dáti. Azael vzem list póhonný, i bra sě i pohna milého pána Ježíše.

Tehda pán Ježíš jsa pohnán a vida, že svú osobú nemóž státi, ustanovil jest poručníka svého vlastnieho k vyvedení té pře; a to poručenstvie přijal jest Mojžieš, v zákoně dospělý, a slíbil tu při věrně vésti a snažně.

A když přijde rok k stání, pán Ježíš ufaje v poručníka i nestál jest k súdu; a poručník zapomenuv roku, i nestál jest také. Potom druhý den v hodinu súdnú obecnú Mojžieš, poručník Ježíšóv, stál jest před Šalomúnem, vymlúvaje nestánie své, že jest mněl, by dnešní den byl rok k stání.

I otáza Šalomún jeho, chtěl-li by co proti osobě Belialově? Odpovědě Mojžieš: „Kakžkoli měl bych mluviti proti poručníkovi i osobám, jichžto jmenem jest uprošeno, ale nechci nynie.“ Vece jemu Belial: „Což chceš potom mluviti, to pověz nynie zjevně.“ A otevřev Mojžieš ústa svá vece: „I zdali ty nejsi kletý, a ti, ješto sú té poručníkem učinili? i zdali ste pro pýchu vaši nevymetáni z nebes', jakožto kletí, a jste odlúčeni ot obcovánie nebeského božieho i všech svatých andélóv? i zdali to nenie svědomo všemu světu? A protož pohnaný od vás nebyl jest dlužen vám státi, neb ty nemáš osoby k stání k súdu, jakožto césařská i duchovnie práva svědčie; a najviec proto, že počátek tvého běhu v tejto při má vadu: neb si prosil na Bohu poručenstvie k Šalomúnovi, jsa v kletbě; a protož i póhon jest nestatečný a za nic má jmien býti, jakožto právo líčí.

Druhé, poručenstvie dáno na miesto nepřátel pána našeho Ježíše; neb

Jerusalémští měšťané protivili sú sě jemu i zahubili sú jeho; a protož nemá tu s právem státi, jakožto psáno jest v ciesařských i duchovniech práviech.

Také kde to máš psáno, by mój pán Ježíš mohl dohnán býti v den sváteční totižto na velikú noc? neb jest hod znamenitý a slavný, v němžto strašný hlas biřicový má umlknúti, jakožto oboje právo velí. A však přes to chtěl sem vóli súdce pohodlen v tom býti, i stojím na ten den, ješto bych neměl podlé práva; a přes to netbám toho, chci s tebú tu při vésti."

Přeslyšav to Belial, poručník pekelný, jako by toho nemohl trpěti, takto Mojžiešovi odpovědě: „Mojžieši, v zákoně dospělý muži! jest-li že tak rozumieš, zajisté že dosti nesmyslíš, a nemohuť trpěti tvé múdrosti v takovém bludu; neb jiní slyšiece měli by za pravdu. Neb bludu, jemuž se neprotivíme, toho potvrzujeme, a pravda bývá utištěna, jakož psáno jest v práviech duchovních.

Ty dieš, že já i ti, jenž sú mě poručníkem učinili, jsme v kletbě: věz, že ti, ješto sú mě učinili poručníkem, jsú v jednotě, a tak jsú celá vobec; a kdež to nalezneš psáno, by obec, aneb sbor který mohl v kletbě býti? neb sú ustavenie duchovnie proti tomu. A protož neprav toho, by obec pekelná v kletbě byla; ale věz to, žeť jest otlúčena od angelóv božích, jako ti, jenž sú vně, jako židé a pohané od křesťanóv.

„Ale pověz mi podlé svých práv, móže-li žid neb pohan pohnati křesťana o svój dluh spravedlivý? zajisté nenalezuji, by to kde bylo zapovědieno; a protož dlužen byl i s svým pánem k mému póhonu státi. A ješto pravieš o miestě zlého domněnie, buď to na tvé vóli, a chceš-li, proměň je; ale ten mi jest místo ukázal, jenž jest všech stvořitel. A o tom, jakož dieš, že Ježíš neměl pohnán býti v sváteční den; však vieš, žeť jest on učinil u pekle hrozné bezpráviе, a našeho krále jímal; a pro tak hrozné bezpravie mohl jest i v sváteční den pohnán býti; neb to právo pokládá.

A tohoť Mojžieši nezapomenu; i zdali ty nejsi nešlechetník, poněvadž si člověka pohana zamordoval, a schoval's jeho u piesku, mně, by toho žádný neviděl? a jsa odsúzen od Faraona, utekl si, jako psáno jest v druhých knihách tvých v druhém rozdiele. Protož mohl bych tě jako nehodného poručníka od súdu odehnati podlé práva; ale nechci, a raději s tebú nežli s jiným chci tu při vésti."

To uslyšav Mojžieš leče se i umlče. Tehdy vida Šalomún ten svár uhanění, vedlé práva svého úřadu chýléše strany k dobrotivé smlúvě; neb to právo ciesařské i duchovnie velí. Vece Belial Šalomúnovi: „Pane Šalomúne! jáť chci rád k smlúvě přistúpiti: nechajť najprvé budú navrácena práva oblúpeného pekla skrze Ježíše, a on nech stojí o své svaté, a peklo stane o své!" Odpovědě Mojžieš: „Ty velice blúdíš, neb peklo a všickni v něm přebývajíeí jsú Ježíšovi, ale ne ďábelští." Vece Belial: „A protož přistupme k súdu." Odpovědě Mojžieš: „Přistupme."

XXV.

ROMÁNKY Z ANTICKÉHO ŽIVOTA.

1. Historie Trojanská.

(Z l. 1441.)

Z třicáté knihy.

Antenor vece králi Priamovi, aby kázal býti všem měšťanóm na potazu A když sě ajidechu, v svém líčení oznámi jim smlúvu učiněnú s Řeky: aby jim bylo vydáno za jich škody dvadceti tisícóv hřiven zlata a tolikéž stříebra, a sto tisícóv mtóv obilé; a to aby bylo jim ve dnech určených vydáno, a od Řeków jistota o zdržení nepohnutedlném pokoje a míru věčného přijata. A když k tomu by svoleno, aby to bylo v určených dnech sebráno a vydáno, zlý Antenor a vrah své vlasti jide tajně v noci k Toantovi knězi a strážnému toho Palladia, nesa s sebú přemnoho zlata, kteréžto dávaje jemu, vece: Aj zlata množstvie! jímžto ty i tvoji dědicové, dokud jste živi, bohati budete. Vezmi je sobě, a Palladium vydaj mně, atbych mohl je odnesti, a ižádnýť toho nezvie, což va dva učiníva; neb jakož ty žádáš v nelibosť Trojanských neupadnúti, též i já. Nebť já mienim to Palladium Ulyssovi vydati; a bude-liť potom u něho nalezeno, budeť jemu připsáno, že on je z chrámu ukradl, a my budemy ovšem nevinni.

Ale Toanta pop za veliký diel té noci odpieráše, nechtě k tomu přivoliti. Než dřieve nežli by čas přišel a hodina, v něž by Antenor musil od něho odjíti pro udněnie, jsa osidlán zlata lakomstvím, nehodný kněz, knězské cti i viery zapomanuv, vyda Antenorovi Palladium a zlato přije od něho; a Antenor dones je domóv, obinuv pilně a zavázav, po svém pacholku té noci posla Ulyssovi. A by potom ohlášeno, že Ulysses svú chytrostí dobyl toho z chrámu. Ale ó vy bohové! poněvadž kněz Toanta raději jest chtěl svátosť vaši prodati a město své zrádně zavesti na zahynutie, nežli zlato zmrhati: které město bude moci býti bezpečno, když svátosť neporušitedlná bude porušena?

A když Trojanští zlato i střiebro i obilé sbiéráchu a do chrámu Minervy, té bohyně, snášiechu, i slíbilo sě všem Trojanským, aby slavnú oběť bohu Apollinovi učinili v jeho chrámě, ve množství hovad i bravóv. A když podlé obyčeje pohanského ta hovada i bravy na oltář vzkladechu rozebraná, pod ně drva suchá podloživše, v hranici složená, nemožechu kněžie drev nikoli zapáliti, na desět krat o to sě pokúšejíc; pakli sě kdy zapálila, ale hned uhasla a plamen v dým sě obrátil. A druhý sě div sta tento: že když droby těch hovad i bravóv kněžie připravivše na oltář položichu, tehdy orel letě v povětří, s křikem velikým sletav, ty droby pochopi a je na lodie Řecké vnese.

A tu Trojanští zamútichu sě velmi, vidúce ta dva divy, a užasechu sě

náramně, a srozumějí po prvním zázraku, že bohové sě na ně hněvají. Než aby těm zázrakóm srozuměli dokonce, žádají rady od Kassandry, věštie dcery krále Priamovy. A ona o prvém divu vece: že Apollo sě na vás hněvá, že ste v chrámě jeho lidi zbili a krví lidskú chrám jeho poškvrnili. Ale za to máte toto učiniti: k Achillovu hrobu, kterýž v chrámě zabit jest, jděte a tu světlo zažžete, jímžto oběti zapálíte, a tot světlo nikdy neuhasne. O druhém divu řekla jest: že jest znamenie jisté zrady města Trojanského, jížto vaši statci i lidé drazí budú pobráni a na lodie Řecké vneseni i uvedeni. Ale Kalchas biskup o těch zázracích, jsa otázán od Řekóv, řekl jest: že skoro bude vám město Trojanské poddáno. I radi jim s kněžem Chryses řečeným, aby oběti své bohu Apollinovi učinili s náboženstvím. A to sě ihned stalo.

Pak kněz Chryses, kaplan Řecký, svolav staršie z Řekóv, tajně jim poradi, aby ku podobenství koně kóň měděný kázali slíti, tak veliký, v němž by mohlo tisiec rytieřóv oděných býti schováno. A ten, vece, buď dělán, jakož já rozkáži, neb to jest vóle všech bohóv. A ten kóň bude udělán řemeslem a vtipem Apia, múdrého řemeslníka, v němž budú udělána zavieradla skrytá, že nebudú moci zevnitř býti znamenána, jimižto, když toho miesto a čas bude, zavření rytieři, v koni jsúce, budú moci sobě otevrúce vyjíti. A když ten kóň bude udělán od něho, vstúpie do něho rytieři, a budete prositi krále Priama, ať jej přepustí do města uvesti, že chcete jej té bohyni Pallas řečené obětovati podlé slibu svého.

A tak podlé rozkázanie jeho, toho kněze Chryses řečeného, dnem i nocí ústavně dělajíce řemeslníci mnozí, ledva jej dokonají to léto, jakož jim město zrazeno.

A v ta doby ti králi, kteříž králi Priamovi na pomoc přijeli, vidúce smlúvu hanebnú, kterúž byl král Priamus s Řeky učinil, jedechu z Troje, pojemše dievky Amazonské s sebú, jichžto bieše jedno čtyři sta zostalo, i vráticha sě do svých vlastí.

A na zajtřie, jakož bylo umluveno pode lstí, aby Řekové přisáhli Trojanskému králi i obci o zdržení míru a zachování pokoje, tu Řekové své svátosti poctivě vystavichu na stól přikrytý prostřed pole, a král Priamus vyjide u velikém množství. A tu Trojanští i Řekové přisaháchu podlé roty jim vydané, jakož byl Antenor způsobil mezi nimi řádně. A tak najprvé Diomedes přisaha ten pokoj zachovati bez porušenie, jakožto Antenor uloží; a též jiní přisaháchu Řekové.

A tak Řekové vymlúvají sě, že sú křivě nepřisahali: neb sú tak s Antenorem umluvili, aby lstivě přisahali a svú vóli nad Trojanskými splnili. Ale měli by vědětí: ktož úkladně přisahá, tent úkladně jest zle přisáhl. Než ctný král Priamus i s svými Trojanskými prostě a beze všie lsti přisáhli sú, mniec, by též Řekové jim věrně přisahali. A když přísahy s obú stranú stachu sě, král jim Elenu vrátiti slíbi, jim ji porúčeje, i prosi jich prosbami pokornými, aby ji miłe přijali, a nedopustili, by sě jie pro to unesenie které stalo proti-

venstvie. A to Řekové slíbichu učiniti. A tu jim, Řekóm, zlato, střiebro i obilé požádané by vydáno, nébrž na jich lodie vneseno.

Ale Řekové, zlého kněze, Chryses řečeného, návodem, chtiec úmysl svój úkladný splniti, a vedlé zrady Antenorovy a Eneášovy, krále, lid jeho i město oblúpiec a zhubiec zrušiti, prosichu krále Priama, aby kóň měděný, kterýž ke cti bohyně, Pallas řečené, byli, ale úkladně, učinili, dopustil v město Trojanské uvesti a před chrámem té bohyně Minervy postaviti, aby Pallas, tak velebnú obětí jsúci ukrocena, jim krádež znamenie svého, Palladium řečeného, odpustila, a na jich cestě, kdyžby sě do svých vlastí vracovali, jim milostiva byla a jim dobré ku přievozu přes moře zjednala. A kakž koli král Priamus nic k tomu neodpovědě, čije, že sě to úkladně děje, ale Eneáš a Antenor o tom úkladu vědúce, ponuknú, že sě to má státi, a praviece, že ten dar a ta obět zostane k věčné cti a slávě města Trojanského. Než král Priamus nerad k tomu svoli, což Eneáš a Antenor lstivými úklady pojičili.

A tak když by po polední, všichni Řekové, sšedše sě, s velikým zevnitřním náboženstvím, ale lstivým srdcem, s provázením svých kněží zlosynských, provazy ten kóň měděný a lidu plný uvázavše a na vály hodné připravivše, tiežéchu až ku bráně městské; a že brána nebieše té širokosti a výsosti, aby tak velmi veliká věc mohla býti uvedena, i musíchu Trojanští, řečených zrádcí rozkázaním, zdi na stranách i svrchu mnoho vybořiti, aby ten koň zlořečený mohl do města uveden býti. A tak již ten kóň sami Trojanští s velikú radostí do města vtažechu, nevědúce, že sobě smrt a žalosť táhnú a svého slavného města zkaženie. A Řekové byli sú do toho koně někakého Šimona k oděncóm vsadili, a jemu od zámkóv toho koně klíče poručili, aby v zápětí, když by srozuměl, že v městě lidé sě poklidie v domiech svých, ty óděnce z toho koně vypustil a Řekóm zapálením ohně návěstie dal, aby přiženúc do města, tiem snáze Trojanské zmordovali.

A toho dne Řekové pošlí lstivě, falešně a úkladně ku Priamovi králi, že táhnú od Troje, a že té noci chtie k přístavu a k břehu připlúti, Tenedon řečenému, a že tu chtie nocovati a tu Elenu přijieti v noci — neb na ni mnozí sú nevražili, pro své přátely i pány, kteréž sú pro ni ztratili — aby jie nezabili, a že chtie po ni v noci poslati, když svú chvíli uzřie. I slíbichu se ta slova králi Priamovi, neb mnieše, by upřiemá byla, naliť lsti a úkladóv plná!

A když Řekové na lodie své vsědachu, plátna lodnie roztáhše, a počechu plúti od břehóv Trojanských, ano Trojanští se zdí na to patřie a tiem jsú velmi veseli, k čerpadlóm řečeným Tenedon přistanú málo před západem slunečným. A když tu s velikým utěšením večeřechu na tom břehu, noc připade, a Řekové všichni oblečechu sě v oděnie a velmi tiše bráchu sě k městu Trojanskému. Ale Šimon, jemuž biechu klíče toho koně poručili, jakž srozumě, že Trojanští sú sě uklidili, oheň zapáli a všecky oděnce vypusti. A vidúce Řekové oheň, směle skrze vybořenú bránu a valně do města vjidechu, a hned sě v roty rozděléce, domy vybíjejí, na Trojanské měšťany, ani spie, ižádné peče nemajíce

na ně, a do domóv vběhnúce jako vzteklí, mordují napořád všecky, kteréž zastihnú, ani stavu, ani věku, ani kterému pohlaví odpustie, a berúce jich statky napořád. A tak dřieve, než sě den prosvieti, viece nežli dvadceti tisícóv mužóv zmordovachu, a chrámy všecky zlúpichu. A tak by přehrozné úpěnie a křik žalostivý po všech domiech i uliciech.

A uslyšev král Priamus to úpěnie všady po městě, ihned srozumě, že jest zrazen od Antenora a Eneáše, jakož sě byl i dřieve nadál. A tak s velikým strachem, žalostí i pláčem vstane z lože, a obleka sě na ručest, běží z sieni své, a běže do chrámu Apollinova, kterýžto v jeho dvoře bieše, mnie, by hned měl od nepřátel umrtven býti; a tak před velikým oltářem pade na tvář, smrti jisté čekaje. Ale Kassandra, jako by sě zbláznila, sama uteče s hradu a do chrámu Minervy běžie, kdežto kvielí smrti všech svých; a jiné královské ženy na sieni královské v náramných žalostech i pláčích zostachu. A když by ráno, tehdy Řekové vedeni sú od Antenora a Eneáše, své vlasti i svého pána hanebných zrádcí, na hrad králóv, ješto slul Veliký Ilion, a že v něm ižádné odpory nenalezechu od dvořan, protož všecky ty zmordovachu.

A Pyrrus, syn Achillóv, vběh do chrámu Apollinova, kdežto král Priamus před oltářem leže, své smrti čekáše, ano na to Antenor a Eneaš patříta, ihned zabi krále Priama, tak že i oltáře větší diel zkrvavi. Ale královna Hekuba s tú převýborné krásy dievkú Polyxenú, dcerú svú, chtie uteci, ale nevědie kam; a tak jdúce potkají sě s Eneášem, jemuž královna Hekuba vece: Haa nešlechetný zrádce! kudy jest od tebe mohla vyjíti tak veliké ukrutnosti nemilost, že's na krále Priama, pána a věrného přietele tvého, od něhož si tak veliká sbožie přijal, a tak velikú slávú i ctí si zveleben, jeho vrahy přivedl, aby ho tak hanebně zmordovali: jehož smrt měl's svú smrtí vyplatiti a jeho život svú smrtí zachovati! zradil si vlast vlastní i město, v němž si sě narodil a v němž si tak slavným byl mnoho časóv. I kterak móžeš na záhubu jeho hleděti, a na lúpež, mord i pálenie? Ač's pak sě nad těmi všemi nechtěl smilovati, as poně smiluj sě nad dcerú jeho Polyxenú! a nechce-lit zlý úmysl tvój sě nad ní slitovati, slituj sě nešlechetné oko tvé, aby mezi toliko zlými věcmi, kteréž si spáchal, as poně toto malé dobré bylo shledáno, když ji při cti a životě zachováš!

A Eneáš hnuv sě těmi slovy, přija Polyxenu; a proměniv někakým přístěrkem hlavu její, aby krása jejie nebyla poznána, i schova ji v tajném miestě. Ale Telamonovic Ajax z chrámu Minervy Andromedu, někdy ženu Hektorovu, a Kassandru, dceru krále Priamovu věští a umělú, pojem, vede s sebú. A král Menelaus z sieni královy svú ženu Elenu vesele poje. Pak Řekové svú ukrutnost množiece, vešken hrad ten překrásný obořili sú, a všecko téměř město spálili, kromě domóv těch hanebných zrádcí, Antenora a Eneáše a jich přátel, kteřížto majíce znamenie, od Rekóv zachováni sú.

2. Život Alexandra Velikého.

(Z r. 1438.)

Kapitola 60.

Utiekaje Darius před mocí Alexandrovú, vjel jest do města Susis, a všed na sieň svú, i pade na tvář svú a náramně vzdychaje a pláče, mluvieše k sobě takto: „Běda mně nebožčíkovi! neb nebeský hněv a zámutek mě jest potlačil, neb já, jenž běch až k hvězdám pozdvižen, již jsem poběhlým a poddaným učiněn Dariáš, kteréžto všecky na vzchod slunce bydlejícé v svú službu byl sem podrobil. Ale by známo bylo biednému člowěku, co se jemu má přihoditi potomně, na to by u přítomném času myslil; nebo okamženie anebo jednoho dne neb času přijde, v kterémžto pokorné až do oblakuov pozdvihne, a povýšené až do hlubokosti a temnosti zatlačuje a pohruzuje.“

Kapitola 61.

Dariáš posielá Alexandrovi, aby mu mateř a ženu vrátil.

„Panovateli mému, Alexandrovi Macedonskému, Dariáš král Perský posílá radost. Kterak veliká jest múdrost, jenž Váš úmysl plodí a zpravuje, že minulých i budúcích i přítomných věci tajnosti spatřuješ, a bez poroka všecka svá diela šťastně a spósobně zpravuješ! A protož poznaj šlechetnost Vaše, že jistě jste z tělesné mateře stvořeni. A protož nepozdvihuj se srdce Vaše tak vysokým věcem, alebrž na poslední dny Vaše myslete, poněvadž vždy první s posledními nesjednávají se. Neb dosti jest člověku válečnému, dosiehne-li vítězstvie.

Rozpomínajte Xerxa, krále, přemocného, od něhožto my sme pošli, kteréžto mnohé jest boje páchal a vítězstva obdržal, a s velikým štěstiem se sktvieše; ale že bez miery srdce k výsostem bieše se pozdvihlo, a všecka svá vítězstva neštěstiem jest skonal. Vězte, že božským převěděním obdržel ste vítězstvie. A protož nám prosícím Vaše milosrdenstvie vzložte, vratte nám máteř, ženu a dceru, a dáme vám poklady, ješto máme v Gaddě, v Susis, i v Baktře, kteréžto Naši rodičové zachovali sú v skrýšiech pod zemí, a dámeť Vám Medské a Perské královské dóstojenstvie, a požívajte vítězstvie, jehož Vám popřál Jupiter buoh svrchovaný.“

Kapitola 62.

Přišedše poslové Dariášovi k Alexandru podali sú jemu listu, a on káza jej přede všemi čísti. A uslyševše rytíři Alexandrovi, radovali sú se velmi. Tehdy jeden z kniežat rytierských, jmenem Pamanon, vece Alexandrovi: „Největší ciesaři! vezmi všecko zbožie, kteréž slibuje tobě dáti Darius, a vrať jemu máteř i ženu.“

Uslyšav to Alexander zavola posluov Dariášových a přede všemi takto povědě: „Povězte ciesaři vašemu: divieme se tomu, že chcež za odplatu z Na-

šich rukú mieti máteř i ženu. Jest-li přemožen Dariáš, ať Nám odplaty neslibuje, ale že se podrobí jhu Našemu a velebnosti Naší: všecko dóstojenstvie i zbožie Našie velebnosti vydaj; pakliť nenie přemožen, ale ať opět boj s Námi vede.“ A to řka, da poslóm dary výborné a pusti je. Potom káza rytieřóm, aby zbitá těla v hrobiech pochovali, a raněné aby zléčili.

Kapitola 64.

Vrátivše se poslové Dariášovi od Alexandra, pověděli sú jemu, co jest mluvil Alexander. A Dariáš rozhněvav se, poče opět sbierati lid, chtě s ním boj mieti. I poslal jest list k Porovi králi Indickému, aby jemu lid poslal.

Kapitola 66.

A když to uslyše Alexander, hned hnul vojskem, umíniv proti Dariášovi táhnúti. A ustanovi na své mysli, aby nikoli jmena ciesařského nepřijímal, leč by královstvie Dariášovo prvé obdržal. Ale Darius a Perščí uslyševše příjezdu Alexandrovu, lekli sú se velmi.

Ale někteří z kniežat rytieřstva Dariášových, jednomu jmeno bieše Byso, a druhému Onobrazantes, hned jakž sú uslyšeli příjezdu Alexandrovu, přisáhla sta sobě, aby Dariáše zabili, mniece by od Alexandra byli obdařeni hodnú a vzácnú odplatú. To mezi sebú utvrdivše, vešli sú na sieň před Dariáše, vytrhavše meče; kteréž uzřev Dariáš vece jim: „Najmilejši moji! dosavad sem vás nazýval služebníky svými, ale již vás pány jmenuji, neb mě chcete zahubiti. I zdali nemám od jinad dosti umučenie? zabíte-li mě tajně, a nalezne vás Alexander, učiní nad vámi věčší pomstu nežli nad lotry.“ Ale oni nikoli dobrotú nejsúce pohnuti, počechu jeho séci, a on zavrh se rukú pade na zemi raněný. I nechachu jeho na poly mrtvého.

KNIHOVNA
VYŠŠÍ ŠKOLY REALNÉ
V PARDUBICÍCH

XXVI.
ROMANTICKÉ POVÍDKY

1. Kronika o Bruncvíkovi.

(Z 15. století.)

Obsah dle rukopisu cís. veř. knihovny v Praze.

Když bylo po smrti Štilfridově, tehdy Bruncvík, syn jeho, uvázal se u všecko zboží. I počal je spravovati s velikou pilností, dokládaje se rady starších, podlé rozkázání a naučení otce svého; uměl každého podlé řádu jeho uctíti, světské i duchovní, sirotky, vdovy, panny i paní, nebo byl poctivé kníže

a velmi šlechetné, že po všech jiných zemích o něm pravili dobrou pověst. A když bylo po dvou letech a třech měsících po smrti otce jeho, umínil si jeti a hledati cti jazyku svému a podobně, jako otec jeho dobyl jest orla svým životem, chtěl i on lva dobýti. Paní své Neomenii svůj prsten dal a její s prstu svlekl proto, aby žádnému nevěřila, leč ten prsten sama uzří; jestli ho ale v sedmi letech neuzří, by věděla, že živ není.

A potom ženu a zboží své otci jejímu Astronomovi poručiv, o třiceti koních jel jest do rozličnýoh zemí, jmena dobrého dobývaje sobě. Když na moře přijeli, dobyl sobě korábu a jezdil se svou čeledí čtvrt léta po moři. Tehdy jedné noci strhl se vítr veliký a vrhl korábem daleko až k hoře jakštýnové, kterážto takou do sebe moc má, že vše co na padesát mil k ní se přiblíží, k sobě přitahuje a tomu nelze než věčně při tom jakštýnu zůstati. Jiného pod tou horou nebylo, než ostrov velmi krásný jménem Zelator, na kterémžto vida se Bruncvík s svou čeledí počal sobě velmi stýskati. Brzo se jim stravy nedostávalo, tak že své vlastní koně jísti musili. Tu se rozličně pokoušeli, jak by odtud odjeli; avšak když jsou již půl míle odpluli, hnedky hora je na ostrov zase přitáhla.

Nevědouce tomu co učiniti, čekali smilování božího. A když jednou Bruncvík sám po té hoře jezdil a se procházel, uzřel jednu panenskou hlavu a ruce a ostatek všecko ryba; ta jest sloula Europa. Bruncvík otázav se jí, může-li s ní jaké utěšení míti, obdržel v odpověď, že časem může, časem ale nemůže.

I přijal ji a přebýval s ní a to za utěšení měl. A když se potom koní nedostávalo, počali se sami jísti, že konečně po dvou létech Bruncvík již jediný zbyl s jedním starým rytířem, jmenem Balád. Ten chtěje pána svého z tohoto ostrova vysvoboditi, vzal koňskou kůži a zašil v ní Bruncvíka, meč k němu vloživ a položil jej tak na tu horu. V devátý den přiletěl, jakož každého roku jednou činíval, jeden pták veliký, noh jménem, aby mrch pojedl. V okamžení pochytiv koňskou kůži, zaletěl s ní náramně daleko na vysoké hory a uvrhl mezi své děti, aby jedly; sám pak na jinou vnadu uletěl. A když ti ptáci velikáni kůži okolo něho trhali, Bruncvík nevěda jiné rady, dobyv meče a vyskočiv, i srubal jim hlavy.

Nápotom pozdvihl se z toho místa a počal u velikém strachu běžeti po těch pustých horách. A když odtud devět dní a devět nocí běžel, přišed do jednoho údolí hlubokého uzřel, ano lev a saň přeprudce se tepou. Dobyv svého meče přispěl lvovi ku pomoci a zahubil s ním po dlouhém boji saň tu litou, kteráž devět hlav majíc z každé oběň strašně chrlila.

Vděčný za to lev připojiv se k Bruncvíkovi sledoval jej kamkolivěk se obrátil. A tak bloudili spolu plná tři léta po těch vysokých a pustých horách, lovem se živíce. Až konečně jednoho dne vylez na horn převysokou a patře na vše strany, uzřel v moři daleko jeden hrad. I jal se k němu se lvem plouti, učiniv sobě z prutí „lésu“. Plouli 18. dní. Devět dní a devět nocí moře s nimi

hrálo, a druhých devět dní a nocí u veliké tmě mezi horami se viděli. I připluli k hoře „karbunkulus“ řečené, kteráž jako plamen svítila. Bruncvík utal z ní kus jako hlavu člověčí, který jim pak svítil, až z těch hor a míst tmavých vyjeli. A když se k tomu hradu blížili, divil se, množství potvor mořských kol něho vidě.

Divení jeho vzrostlo, když přišed na hrad, krále Olibria spatřil, an má oči napřed i na zad, i prstův na každé noze osmnácte i na rukou tolikéž. A okolo něho mnoho rozličných lidí viděl: jedny o jednom oku a jiné o jedné noze, a mnohé rohaté nad očima, jiné o dvou hlavách, jiné psíma hlavama, jiné polovice šedivé a polovice bílé, jiné hrbovaté jako velbloudové, jiné jako lišky červené. Tehdy počal Bruncvíka strach podjímati, an křik a zvuk od nich veliký, že Bruncvík chtěl z toho hradu jíti. Vida to Olibrius, promluvil naň a slíbil jemu, žeť mu k zemi jeho pomoci a pustiti chce jej skrze železná vrata, pakli jeho dcery Afriky dobude, kteráž před dvěma léty od draka Baziliška vzata jest na hrad, Arabia zvaný a v pustém moři tři sta mil odtud ležící.

Podvoliv se tomu, plul se svým lvem k hradu Arabii. Když přijel k němu, bylo jemu boj podstoupiti s ukrutnými zvířaty, kteráž vždy po dvou troje vrata střehla. Prvý pár těch potvor jmenoval se Monetrus, druhý ještě silnější Glato, třetí nejstrašlivější Sidforové. Pomocí lva nad potvorami zvítěziv, dostal se do vnitř hradu, v němž mnoho krásy bylo, ale žádného člověka. I všed do paláce nádherného, uzřel pannu velmi krásnou, kteráž ale místo noh dva ocasy hadí měla. Mile ho uvítavši, pověděla jemu, že celou noc až do poledne čistá a krásná panna jest a bez těch hadův, od poledne až do večera že ji pán její drak Basiliškus těma dvěma hady obkličuje. „A toť má za obyčej, že se přivalí ke mně s poledne tři hodiny, i leží až do nešporův u mne, jiného nic než se mnou to utěšení maje; a přes půl hodiny, nebožátečku! nepůjdeš-li pryč, tvé se hoře a tvá bída počne.“ Aby jej ale k nastávajícímu boji posílila, dala mu prsten, řkouc, by, jakmile na něj bíti počnou, prsten tento na pravý palec vzíti neměškal.

I přišla třetí hodina s poledne: Přivalil se drak se strašným hřmotem a před ním nesčíslné množství jedovatých hadů a ještěrů, kteří se na Bruncvíka řítí, chtíce ho ubíti. Leč Bruncvík statně se bráně, množství jich pobil. Vida to drak Basiliskus, ohromná to potvora s 18 ocasy a obnožími velmi ostrými, sám v boj s Bruncvíkem se dal, ale po krutém zápasu spojenému úsilí Bruncvíka a lva podlehl. Ale Bruncvík od velikých ran se roznemohl, tak že pilně ode lva a panny krásné ošetřován, teprva devátého dne lůžko opustil.

Nabravše množství pokladů jeli pak Bruncvík a panna krásná zase do hradu krále Olibria, kterýž z vděčnosti našemu hrdinovi dceru se vším zbožím dal za ženu. A když s ní Bruncvík ač nerad několik časův žil, vždy o to myslil, kterak by do své země mohl přijíti. Jednoho dne naleznuv v jednom

sklepě starý meč velmi ostrý, strčil jej do svých nožnic, svůj meč ale do sklepu položil. Tázaje se pak té panny své, jaký by to meč byl v tom sklepě, dozvěděl se, že ten meč tuto moc má: Kdyžby jeho z nožnic potrha řekl: Hlava jedna, deset, dvaceti, třiceti, sto, tisíc hlav dolů! hnedky by dolů hlavy skákaly.

Že pak tomu skutečně tak bylo, jak ta panna jemu pověděla, zkusil Bruncvík sám. Nebo jednoho dne, když král se všemi za stolem seděl, vytrhl Bruncvík meč i vece: „Nuž milý meči můj! těmto potvorám i králi se pannou všem hlavy dolů skákejte!“ A hnedky všem hlavy dolů skákaly. Tu Bruncvík nabrav tlumokův zlata a drahého kamení za několika mnoho tisícův, i odmekl železná vrata, vseď se lvem i s tím zbožím na koráb i jel pryč.

A když opět po moři daleko jezdil, událo se jemu mimo jeden ostrov jeti, jenž sloul Tripatrita. Přišed tam, uzřel mnoho zástupův na koních i pěších, ano jedni kolí, druzí tancují a všeliká veselí mají mezi sebou. Byli to Azmodeové ďábli a tu se mučili. I nutili Bruncvíka by s nimi tancoval a na koních jezdil. Leč na Bruncvíkovo slovo ztínal meč všem hlavy dolů. A on opět vsedl v koráb se lvem a jel jest pryč a bloudil patnáct neděl po moři až konečně do překrásného města Egbatanis připlul, v němž Astriolové bydlili. Ti uchytivše jej vedli ho před svého pána Astriola, kterýž mu kázal zde věčně zůstati. Že ale nechtěl, kázal ho saditi na ohnivého koně, na němž by věčně hořel. Vida Bruncvík, že mu skutečně násilí činiti hodlají, potrhna mečem svým, všecky zase o hlavy připravil. Tu Astriolus boje se zázračné moci jeho, bez průtahu jej propustil.

Když konečně se uzřel Bruncvík před Prahou, šel se lvem v rouše poustevnickém ku hradu knížecímu, kdež právě svatební veselí se slavilo mezi Neomenií, manželkou jeho a Kleofášem, knížetem Assyrským. Položiv prsten do zlatnice, sobě k pití podané, oznámil takto přítomnost svou milé své Neomenii. A kníže Kleofáš počal tím náramně smuten býti i chtě Bruncvíka zahubiti jal jej. Ale Bruncvík pomocí meče svého nemilého tohoto ženicha se zbyl.

A tak žil opět se svou milou Neomenií, až konečně jedinému synu Ladislavu panství zůstaviv, v dobré starosti dni své dokonal. Na počest svému věrnému společníku kázal na branách a na zemské korouhvi malovati lva bílého v červeném poli.

2. Povídka o Valterovi a Kryzeldě.

(Z 15. stol.)

a) Výňatek.

Byl jest jeden u Vlaších znamenitý a mocný markrabě, jmenem Valterus, maje lidi a země mnohé pod sebú, světlo krásy i mladosti, dobrého urození a mravů utěšených a šlechetných. Ten ještě ženy neměl a byl myslivý

v budoucích věcech. Obíral se hony a lovením zvířat a ptákov rozličných, a jiných věcí nedbal.

To se jiným zemanóm nelíbilo; a když jsú dlúhú chvíli o tom tajně mezi sebú rozmlúvali, jednu chvíli sebravše se všickni, jděchu k němu. A jeden z nich najmilejší dí jemu: „Přežáducí kníže! tvé milosti doufaje všech nás vóli tobě zjeviti musím. Rač věděti, že se nám všickni tvoji činové dobře líbí i vždycky sú se líbili, tak že jsme šťastni, že takového pána máme; protož za jednu věc tebe prosíme, jestliže nás v tom uslyšíš, tehda ovšem šťastní budem i v budúcím času. Za toť tvé milosti prosíme, aby se ráčil oženiti, a v tom nemeškal; neb ač jsi mlád a silen, však mučedlivá starosť vždy za tebú jde, a smrť se každému blíží. Nižádnému ten dar dán není, byť nemusil umříti; nižáduý neví kdy a kterak. Protož uslyš naši prosbu, nebo jsme my ještě nikdy tvého přikázání nepřestúpili; nech ať my se o to staráme, kterú máš pojíti; chcemť takovú najíti, ještoť bude urozená a tebe hodna, do kteréžto veliká naděje bude moci býti. Zbav nás té starosti, neboť se bojíme, ať by tebe smrť nezašla, a my bychom bez dědice ostali."

Tú prosbú Valterus ten jistý markrabě hnuv sebú i jeho mysl, i dí k nim: „Přítelé nutíte mě k tomu, čehož jsem na mysli nikdy neměl; a radoval sem se vždycky svú svobodú, kterážto u manželstvu řídká jest; však chci po vaši vóli učiniti, ale starati se vám nebude potřebí, kterú bych já pojíti měl. Ját se sám chci tím starati, kteraký jesti rozdíl v urození mezi jednú a mezi druhú. Často děti nepodobně bývají k svým otcóm. Což na člověku dobrého jest, to všecko od Pána Boha jest. A tomuť já se i s svú ženitbú v něho doufaje porúčím; tentť zjedná, což mému pokoji a k mému spasení hodno bude. Poněvadž se vám pak líbí, ať ženu pojmu, vašiť žádosť i prosbu naplním. Toť vám dobrú vierú slibuji, ale jednomuť od vás chci, aby ste mi slíbili a zdrželi: Kterúkoli já sobě za manželku zvolím, abyste ji všickni v poctivosti měli, aby žádný potom proti tomu nemluvil. Tak chci sobě sám manželku zvoliti. Taťť vám má býti milá, jakoby krále Římského dcera byla. Vašiť paní slúti bude."

I slíbili jemu to všickni, a rádi a veseli učiniti, a sotva mohli dočekati toho času, kdyžby se ta svatba dokonala. V tom se pryč rozjedú. Tak Valterus ten markrabě poručí svým služebníkóm, aby připravili, což by k svatbě bylo potřebí a na který den.

I byla je odtavad nedaleko jedna malá véska chudých lidí; v té vésce byl jeden najchuzší z těch lidí člověk, jemužto jméno bylo Janykola. Ten měl jednu dcerku svú, jménem Kryzeldu, velmi pěknú a poctivých mravóv. Ta jesti byla u veliké chudobě chována, nevědúci o nižádné zlé rozkoši; ale majeci mysl mužskú, a o stařinu otcovu v svém panenském věku skrytě pečlivú, svému starému otci posluhovala v jeho potřebě, veliká často stáda ovčiček jest pásla a budečkú se živila, druhdy jemu zelíčka navařila, a sprostné krmičky připravovala; i všecku potřebu jemu jednala.

Na tu pannu markrabě Valterus často tudy jezdě vzhlédal, čistú láskú jat její ctnosti obliboval, a na mysli měl, až by se kdy ženiti chtěl, aby žádné jiné nepojal nežli ji. Za tím čas přijde od markrabě ustanovený svatby, ale nižádný nevěděl, odkavadž by ta nevěsta měla přijeti. On zatím prsteny připravovati, zlaté koruny, pásy a rúcho drahé hotoviti dal. A tak přijde ten den, že se mělo rozkládati, a nic nebylo slyšáno o žádné nevěstě, a každý nemohl se tomu nadiviti. Již byl čas obědvati a dvůr veškeu velebně připraven čekal.

Ale markrabě připraviv se vyjede jako proti své nevěstě, a družina všechna s ním. I jeli k té dříve řečené vésce. Ta panna Kryzelda nic nevědúc, co o ní markrabě myslí, nesúci vodu z daleké studnice tam v ty časy, jak vcházeti chtěla v dóm svého otce, i hned zočí také s jinými děvečkami, svými tovařiškami, družinu proti sobě co k nějaké nové nevěstě přicházeti. Jak markrabě ji uzřel i otázá jí: „Kde jest otec?“ Ona pokorně odpovědě, že doma jest. I dí jí markrabě: „Kaž jemu ke mně.“ Když k němu vyjde, ujal jej za ruku odveda se s ním na stranu súkromí. I dí jemu: „Janykolo, vím že mě miluješ; vím též, že jsi člověk věrný, a mám za to, že to vše učiníš, což mi jesti libo; tedy táži se tebe, jakož mě za pána máš, aby mi oznámil: Chceš-li mě za svého zetě míti, a chceš-li mi svú dcerku dáti?“

Lekl se té řeči ten stařičký Janykola, a velikým divením stál jako omrátčený. Pak přišed sám k sobě pravil: „Přepoctivé kníže, cokoli jesti tvé milosti libo, tohoť povinen jsem já vždy učiniti.“ I dí dále markrabě: Pojďme sami do chalúpky a ty zavoláš ji před sebe, a tu já se jí sám před tebú z některých věcí otáži.“ Tak vejdúce tam, otec kázal Kryzeldě předstúpiti, kteráž se nejen stydlivě zapýřila, ale se i převelmi lekla z příští takového hostě. I jal se s ní mluviti Valterus řka: „Kryzeldo, tvému otci se tak líbí i mně, aby ty mú manželkú byla; mámť za to tedy, že se tak i tobě líbiti bude; ale táži tebe: Když se to již stane, budeš-li také chtíti mi to vše učiniti, cožť libo mně bude, a nechť s tebou kdy cokoli učiním, že ke všemu tvú vóli dáš a se vším spokojena budeš.“

Slyševši to Kryzelda, počne se tomu velmi diviti; i odpověděla velmi pokorně řkúci: „Vímť já milý pane, že té cti hodna nejsem; jestli že ale tak vaše milost ráčí učiniti, tedy já neučiním nikdy, aniž pomyslím, což by proti vaší vóli bylo, byť co chtěl se mnú učinil, a třeba mě i umořil, chci poslušnú zuostati a vše ráda trpěti.“ Na ta slova odpověděl markrabě vece: „Dostič jest.“ — Před domem pak družina očekávala všecka, a hluk veliký byl, diviee se tomu, co v té chatrné chalúpce as markrabé tak dlúho činiti má? On pak za chvíli vyvedl ji ven ke všemu lidu, i dí: „Toť má manželka jest; taťnyní vaší paní bude! Tuto ctěte a milujte! Jsemliť já vám mil, tedy na ni všickni laskavi buďte.“

A tak ihned přikázal, aby družky s ní její prostičkou kytli a ostatní rúcha svlékly a v nový krásný ji oblékly. Což když ony i hned ochotně té

urozené panně učinily, obklíčivše ji, vlasy její krásně pročesaly, i hlavu korunkú drahú ozdobily z perel udělanú, tak že ji lidé právě ledva poznali. Valterus pak markrabě vyňav prsten svůj zlatý, jí jej na prst její sám nasadil, a za ruku ji ujav na bílý kóň vsednúti velel. Tutě byla s velikú poctivostí od všeho lidu, s velikými plesy až na markraběcí síň provázína, kdež s ní svatba držána a radovánky za dlúhý čas rozličné provozeny byly.

Nyní ten nový manželský stav pán Bůh té ušlechtilé nevěstě tak dobře zdařiti ráčil, že se všemu lidu líbila ve vší ctnosti a v šlechetných obyčejích, jež do sebe měla, jakoby jak živa na dvoře císařově odchována byla; tak že mnozí, by ona Janykolova dcera byla, ani věřiti nechtěli. Tak jest byla plna moudrých a přívětivých řečí i povah, že všickni laskavi na ni byli; ano i z jiných cizích vlastí ženy a muži znáti a viděti ji žádostivi byli.

Tak se tomu markrabí ženitba zdařila, že v domu svém plného pokoje požíval; zevnitř ode všech velikú měl lásku k sobě, proto že jemu pán Bóh tak poctivú a múdrú manželku zjednal; a pak také, že Kryzelda netoliko domácí hospodářství, ale i vně správu obecní vedla, a když markrabě doma nebylo, po vší zemi mír a pokoj jednala, múdré odpovědi dávala a sprave dlivě vše súdila, tak že všickni za to měli, že k jich spasení tato paní jim od pána Boha jest poslána.

Nemnoho časov pominulo, a Kryzelda těhotná byla; a když čas přišel, porodila dcerku krásnou, ač by byla radši syna měla. Tím utěšila netoliko manžela svého, ale i všechnu zemi. Když pak již bylo dítě odkojeno a odchováno, chtěl markrabě Valterus slibu své věrné manželky zkusiti. Zavolav ji tedy do komory takto promluvil k ní: „Má milá Kryzeldo, ty víš, kteraks najprvé do mého domu přišla; víš, že jsi mi velmi milá; ale mým pánóm a zemanóm od té doby jakž jsi počala dítě pod srdcem nositi, v nelibku jsi upadla. Zdát se jim protivno poddánu býti sedlské ženě; protož chté já sobě jich lásky zachovati, musím s tím dítětem učiniti, ne což mně libo jest ale což jiným. Však bez tvého vědomí nechci toho učiniti. Protož přetrp to mile, a nebudiž tobě to za těžko, co já s tímto dítětem učiním; věziž, že jsi mi tak byla slíbila, když jsem tě najprvé za manželku svú volil a pojímal.“

Uslyševši ta slova Kryzelda, ani se zamútila, ani kterého hnutí ukázala, nýbrž dí k němu: „Pane milý, vy jste pán mój, a já i tato dcerka vaše jsme, z vašich věcí učiňte což ráčíte. Což se koli vám líbí, toť se i mně líbiti má, neboť sem to na svém srdci tak utvrdila, že nic nežádám míti a nic neobávám se ztratiti, nežli vás.“ Vesel byl markrabě tú odpovědí, nedav nic na sobě znamenati.

Ale smuten odebral se pryč, když jedné noci posla svého věrného ku Kryzeldě poslal, a jemu úmyslem svým se svěřil i jemu pilně své všecky věci vykonati poručil. Ten všed k ní v noci řekl: „Milá paní, nemějteż mi za zlé, neboť musím to učiniti, což mi mój pán velí. Kázalť mi jest své dítě vám vzíti a učiniti s ním, co budu chtíti.“ V tom slově se zalknuv žalostí, že ne-

dopověděl ostatku. A ta dobrá Kryzelda vidúci, že se noční věci tak tajně dějí, jinému rozuměti nemohla, než že to dítě má otráveno býti, a tak ani které slzy vypustíc, ani kterého vzdychání, vzala to děťátko, vzezřela na ně a líbala je; pak poznamenavši je znamením svatého kříže, dala tomu služebníkovi říkúc: „Učiniž, což jest tobě tvój pán kázal; než za toť jediné prosím, aby jeho zvěři k snědku ani ptactvu, leč by jinák tak bylo ti přikázáno, nedával.“ Služebník přišed k markrabí, pověděl jemu všecko, kterak se stalo a kterak se jeho manželka při tom měla a co mluvila, čímž že srdcem jeho velmi hnula; však proto neodstúpil od své mysli, že jí tím i jiným zkusiti směl, a také to učinil.

I přikázal tomu služebníku, aby to dítě oblekna je dobře v čisté ručhy, vložil na krotké hovádko, a přinesl je jeho sestře do Bononě, kteráž ale příčiny toho mladého hrabího počíti a zvěděti neměla; té tedy aby je poručil, by ona se vší pilností o ně péči měla, a je odchovala i ctnostem učila, zvláště aby nižádnému nepravila, čí dcera jest.

b) Další obsah.

Po čtyřech zase létech porodila markrabina syna převelmi krásného. A když tomu dítěti minula dvě léta, opět markrabě chtě své manželky zkoušeti, zjevil jí, že se synem tolikéž učiniti musí jakož s dcerou učinil, by jenom zemany ukojil, kteří prý ustavičně na to repcí, že byl Kryzeldy pojal za ženu. A tak chlapeček podobně do Bononě k sestře Valterově byl odnešen. Při tom Kryzelda stejně mužně si vedla, nedadouc ničím velký svůj bol na sobě znáti, ne snad z ukrutnosti srdce a nelásky k dětem svým, ale z převeliké oddanosti k manželi drahému.

Zatím počala o markrabí nedobrá pověst mezi lidmi se trousiti, jako by toho želel, že kdy tak prostičkou dívku za ženu pojal a proto že její děti zavražditi kázal. Toho však nedbaje poslal Valter k papeži, aby mu ráčil dopustiti, by se s Kryzeldou rozvésti a jiné pojíti mohl. Čehož na sv. otci dosáhnuv, ubohé choti oznámil a rozkázal, aby dům jeho opustila a nic jiného s sebou nebrala, než jedinou košili a sukni. A tak bosýma nohama, prostovlasá, slova nepromluvíc, ode všech litována, brala se šlechetná Kryzelda k stařičkému svému otci a sloužila jemu jako dříve.

Když pak za několik dní se rozhlásilo, že nevěsta z města Salucie již do země jede, tu Valter povolav Kryzeldy k sobě, o hosti a hostinu nazejtří všemožnou péči míti jí velel. I počala tedy ihned v chatrném oděvu svém jako jiná děvečka stolice připravovati, stoly krýti, lože stláti a jiným, co by každý činiti měl, přimlouvati.

Mezi tím ta panna krásná a její bratr hrabě, mládenec to výtečný, k městu se blížili a všecken lid běžel jim vstříc, staří, mladí, dívce se jejich krásce

a obyčeji. Musilať i Kryzelda na rozkaz Valterův spolu v kočár vsednouti, a proti té domnělé nevěstě vyjeti až na místo hlavního sjezdu, kdež jí a všech ostatních pokorně přivítala. Na hrad Valterův uvedení když už k stolu sedati měli, tu markrabě nechtěje déle milé své Kryseldy trýzniti, zjevil jí, že nevěsta tato vlastní její dcera a onen mládenec syn jejich jest. Velikou nad tím radostí počala Kryzelda plakati a své dítky srdečně objímati. Byl ten den veselejší nežli onen, když jsou svatbu měli. A tak mnoho let v pokoji a v radosti spolu živi byli a Janykola s nimi.

XXVII.

SVĚTSKÉ PÍSNĚ.

(Z 15. století.)

1. Žalosť.

Ach nešťastná žalosti!
bych tě věděl komu dáti:
již mám tebe přieliš dosti,
ujala's mne k své libosti.
Žalosti! mníš, by moc měla,
že mne vzdy chceš umořiti?
by jediná panie ráčila,
tať mi tě muož zrušiti.
Ale onať snad tomu ráda jest,
že já smutný po ní túžím:
dnes to beru na svú vieru,
žeť jí nade všecky slúžím.

2. Měj se dobře, srdéčko!

Stratilať sem milého,
v tom srdci jediného:
měj sě dobře srdéčko!
„Stratila-lis milého,
hledaj sobě jiného:“
měj sě dobře srdéčko!
„Když to nelze jinak zdieti!
musíme sě dobře jmieti:“
měj sě dobře srdéčko!
Jáť sě, milý, dobře jmám,
na tě srdcem zpomínám:
měj sě dobře srdečko!
Bielá ruože prokvítá
(mně naděje nesvítá):
měj sě dobře srdéčko!
Ach muoj mocný pane Bože!
jinak to býti nemuože:
měj sě dobře srdéčko!

3. Přadleně k novému roku.

Paní milá! k tvé milosti,
k utěšení i k libosti
předižť zdráva a vesela,
jakž by koli sama chtěla:
buďto tlustě, nebo tence,
nevyhlédajíc z okénce,
by vřeténka nezlámala
a přeslénka neztratila.
Račiž to ode mne přijieti,
a daj Buoh dobré léto mieti!

4. Dobrá rada.

Služba, tužba.
Blaze tomu, kdo má v domu:
nevěř tomu, komu ufáš,
jeliž na něm vieru shledáš.

5. Rovná láska.

Kdo chce mnohé túhy zbýti,
neroď výše milé mieti,

aniž miluj hrdšie sebe,
at nemievá klamu z tebe.
Nebo nikdy písmo neklamá:
že břiemě rovné hřbetu nezlámá.

6. Čeho třeba k milování.

Milovánie bez vídánie,
jakožto noc bez svítánie;
a vídánie bez mluvenie,
jako role bez osenie.

7. Marné milování.

Kto miluje nevěda,
raději miluj nedvěda;
a kto miluje v naději,
bývaj doma raději.

8. Opatrnosť.

Bych měl to, což nemám,
dal bych za to, což mám:
a čehož já nemám,
nedám za to, což mám.

9. Klevetníkovi.

Ktož v tvář pěkně,
a odejda štěkne,
trhaje pověst,
ten, ktož koli, jest
jako žravý pes,
i včera i dnes.
Tomu my, chtiece,
přikazujem, by viece
nechodil k nám,
ač jest i znám.
Pakli viece přijdeš,
od nás nevyjdeš:
leč na špalku
tvú hádalku,
když lehneš,
odrbá dobře
březový les!

10. Zlé hospodářství.

Kdež se žena muže nebojí,
tu hospodářstvie zle stojí;
kdež kep vládne mostem,
radím nebývati tu hostem:
spieše moře bez vody bude
a havran své černosti zbude,
než by žena schytralá
své chytrosti a lsti nechala.

11. Neštěstí.

Ach má přeneščastná jiezda:
vyhnala vrána sokolíka z hniezda!
Buď to Bohu žalováno,
žeť jest chrtu od věžníka odpuštěnie dáno!

12. Klín klínem.

Ktož sě večer opie,
ten o tom dobře vie:
ten pie ráno opět,
bude čerstev jako květ;
slušieť tomu poraditi
a klín klínem vyraziti.

13. Studiosus.

Detrimentum patior
nyní i v každém času,
usque ad mortem quatior,
a vše pro její krásu.
Regitur nunc ratio
vše podlé její vóle;
abjuxator batio,
jakžto meč srdce kole.

Nam ejus absentia
mě, ach! smutného pálí;
o felix essentia,
každý tvú krásu chválí.
Coeli sub cacumine
nenie krasšie tváři,
zodiaco fulmine
rovna slunečné záři.

Velut solis radius
zrakem srdce projímá;
eminens ut gladius
túha mě ach! podjímá.
Electa cordis unica,
nedaj mi zahynúti!
tua ut sunt punica,
túhút chci rozplanúti!

Careo hoc famine,
bych mohl vše vypraviti:
vale in Dei nomine
ten tě rač uzdraviti!

14. Píseň veselé chudiny.

Již jest zima přišla, slyšte odraní!
Kterak ste dlúho spali, a šatu nenie.
V létě spáchu, nic nedbáchu, co v zimě bude:
Ach hrozný trude, a šatky chudé!

Snieh prší zhusta, to zlé znamenie!
Pláštěk, kabát zedraný, nohavic nenie.
Zlý vietr věje, zlá naděje! Sychravice jdú
Jedna za druhú, činie nám túhu.

Zle nám kukly skrájeli, kusa jich nenie;
Co sme psoty naseli, toť jest vše plené.
Smutno srdce, snopa čtvrtce; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Neb jest dařitel štědrý, komu ráčí dáti,
Nelze na něm vyláti ani vyhněvati.
Komu ráčí, nerozpáčí, dá mu všeho dosti
Vedle své milosti, vedle ochotnosti.

Milí chudí, těšme se, radost se nám stala:
Šatky s nás oprsely, hlavička oblínala.
Milí chudí, núze pudí; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Pójdeme-li do krčmy, kážem sobě naliti:
A kterak jest nechutno z suché čéše píti!
Truchel pěšec, lačen měšec; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Zastavíme základ vše, zbroje netřeba;
Pójdeme na trh, kúpíme chleba.
Draho cenie, peněz nenie; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

V pátek naše hody úkrop studené vody;
Kyselice, štáva, se vším špatná ztrava.
Budú ryby, nenie chyby — v Dunaji, v moři.
Lepšie než úhoři, dražšie než úhoři!

A když bude v sobotu, budem mieti lopotu;
A v nedčli ráno v žaludku prostranno.
Sedem k stolu chudí spolu, kážem sobě dáti
Vietru posniedati, potom obědvati.

Ti kuchaři naši nám vařie ze mlhy kaši,
Ze tmy zvěřinu, ve snách jeleninu;
Náton paří, trdlo vaří, chtějíc hosti ctíti,
Krmí učiniti; necht sú třeba-li zbiti!

Nechajíc pyšných krmí, milujme zelé,
Tvaroh, krúpy, jelito, mléko kyselé;
A záspice, kapalice, s mákem valdyně,
Uzenie, dyně, hrách na okříně.

XXVIII.
DUCHOVNÍ PÍSNĚ.

Z KANCIONÁLU BRATRSKÉHO.
(L. 1505.)

1. Rada židovská o Krista.

Jestiť psáno dávným rokem
Jeremiášem prorokem
o Kristu, že měl trpěti,
jakož řekli Židé lití.
Mluviece tak k sobě sami:
„Buď ta rada mezi námi,
myslme proti spravedlivému,
cožť by bylo zlého jemu.
Však proto zákon nezhyne,
rada múdrého nemine;
řeč ačkoli jest hluboká,
nezahyneť od proroka.
Puojdem proti němu s křikem,
zarazíme jej jazykem;
paklit se nám pravdú zpiečí,
netbajmež na jeho řeči.
Živým se chlebem nazývá,
Synem se božím býti řka,
předkládá nám naše hřiechy
a hroziet pomstú na věky.
Nechceť nám v ničemž svoliti,
těžkoť nám naň i hleděti,
tak má protivnú osobu;
netrpmež ho mezi sebú.
Pověsmež jeho na kříži,
tuť zvieme, jest-li Syn boží;
shlaďmež jej ohavnú smrtí,
nebuď jmenován po smrti.“
„„Otče Bože! vzhledniž na mě,
viz křivdu nepřátel proti mně;
jakožto beránek s tichostí
trpím od nich nemilosti.
Neuctilit sú mého líce,
bili, jakž kto mohl najviece,
všecko tělo, hlavu také,
i hanění všelijaké.

Jakožto najvrdší skála
má tvář mezi nimi stála,
v těch trpeniech pevně stojí,
žádná jim zlosť neostojí.
O Pane, jenž právě súdíš,
mú pravdu i jich zlosť vidíš,
všecko to poručím tobě,
neb mám své doufánie v tobě.““

Takéž i my najradšjí
kladme v Bohu svú naději,
své křivdy porúčejíc jemu,
jdúce svú žádostí k němu.
Až i bychom došli jeho
v nebesiech kralujícieho,
s tebú at se diel dostane,
spomoziž nám, milý Pane!

2. Seslání Ducha svatého.

Z té milosti nesmierné,
od Boha v Kristu dané,
s huory s nebe seslané,
vzdajmež čest jmenu jeho,
Boha Otce našeho,
žeť dal Ducha svatého.
V moci jej vždycky chvalme
a v múdrosti velebme,
z dobroty se radujme.
Neb dává daruov mnoho,
ve jmenu Syna svého,
z milosti Ducha jeho.
Jehož lidu svému dal,
aby on jej zpravoval,
dielo dobré vzdělával.
Jakož jest Kristus učil,
v čem spasenie vysvědčil,
atby v nich také svědčil.
Atby dával uměnie,
múdrosť, pravdy poznánie,
moc dobrého činěnie.
V cierkvi zboru Kristova,
jehož jest on pán a hlava,
v Duchu svém pomoc dává.
Kteréž Kristus vykúpil,
od jich hřiechuov očistil,
nový život zpuosobil.
V tom dary nové dává,
Ducha svatého vlévá,
ten jim k tomu prospievá.

Žádosť čistú zbuzuje,
mysl dobrým naplňuje,
v rozumu osvěcuje.
Súd činí pravý v srdci,
jazyk mluví dobré věci,
maje takového zprávcí.
Marně mysliti nedá,
což tělo chce, toť pozná
nad to, než duch puojčívá.
Věcí časných nehledá,
tuť státi srdcem nedá,
věčné dobré předkládá.
Vždy hledá božie vuole,
a ptá na ni cele,
zlú vuoli ruší v těle.
Zlosti miesta nedává,
lásku v lidu zdělává,
v dobrých věcech spomáhá.
Nesvornosti nečiní,
jednomyslnosť uvodí
v tom lidu, v kterémž bydlí.
Všecky věci srovnává,
pokoj a milosť dává,
dielo božie vzdělává.
Kteříž v něm dary mají,
k tomu jich požívají,
slúžiece prospievají.
Úžitek v slovu činí,
jímž věrní opraveni,
stálý lid v práci činí.

V nichž dává posilněnie,
v zámutcích utěšenie,
v trpení polehčenie.
Pochybenie otjímá,
doufánie přidává,
věrným vždycky spomáhá.
Při všech věcech potřebných
a v příhodách rozličných,
přebývaje v srdciech jich.
Ktož koli trvají v dobrém,
moc mají v Duchu svatém,
chváléc Boha svého v něm.

Protož Boha žádajme,
vše skrze Krista prosme,
srdcem k němu volajme.
Milý otče! usly š nás,
ve dnech našich v tento čas,
přispoř daruov dobrých v nás.
Duchem tvým v našem srdci
učiň vše v jeho moci,
rozmnožuj pravé věci.
V nichž jest vuole tvá vždycky,
jakž chceš spasiti všecky,
dáti život na věky.

3. Otče náš.

Smrt se blíží každému,
mladému i starému,
nelzeť se před ní skrýti,
ani se vykúpiti,
než uteci se ku pánu svému,
Bohu, otci na nás laskavému.
K němu v nebe patřiece,
a myal svú obrátiece,
žádosti své zdvihněme,
u vieře se nadějme
ve jmeno pána Krista samého,
jednomyslně prosmež takto jeho.
Otče náš, jenž jsi v nebi,
vzhledniž na nás na zemi,
na ty, jenž v tě věříme,
milujeme i ctíme;
nedajž ty nám v světě zahynúti,
rač naše tyto prosby slyšeti.
Osvětiž se jmeno tvé,
jenž jest dáno z lásky tvé,
Syn tvój jednorozený,
v němž rod nový složený,
a v těch, v kterýchžto se osvětilo,
o dajž, by se do konce stvrdilo.
Přijď království tvé svaté,
pánem Kristem dobyté;
daj, at jsme v účastenství
i cierkve obecenství;
dajž v té svaté pravdě setrvánie,
potom u věčné královstvie vjitie.
Buď vuole tvá na zemi,
jakož jest i na nebi,
bychom tvoji synové
byli i dědicové,
s tvú volí se vždycky sjednávali,
a ji v Kristu skutečné činili.
Viz potřeby nynější,
daj nám chléb náš vezdajší,
jenž člověčenstvie nám dal,
prosíme, by nad to dal
nadbyt obojieho přirozenie,
žádáme, daj nám své posilněnie.
Otpusť nám naše dluhy,
vlastnie naše neduhy,
jakoť my otpúštíme,
nábožně tě prosíme;
pro Syna tvého umučenie
přijmiž jeho tvář k orodování.
Neuvoď v pokušenie,
pro náramné zemdlenie
od ďábla přistrojené,
v žádostech rozniecené,

skrze světské marnosti hořície,
proti vieře naději zkúšejície.
Ale zbav nás od zlého,
toho vraha zlostného,
od jeho přemoženie
skrze mu povolenie;
dajž nám v pravdě tvé zde dokonati,
potom s tebú věčně kralovati.
Amen, tebe prosíme,
tvým slibuom i věříme,
aby potvrdil v nebi,
čehož žádáme v zemi,
že učiníš pro milování tvé,
v tobě samém máme ufánie své.

XXIX.

VÁLEČNÁ PÍSEŇ TÁBORŮV.

Kdož jste boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od Boha pomoci
a doufejtež v něho,
že konečně s ním
vždycky svítězíte.

Tent Pán velí se nebáti
záhubcí tělesných;
velít i život ztratiti
pro lásku bližních svých:
protož posilňte
zmužile srdcí svých.

Kristust vám za škody stojí,
stokrát víc slibuje;
pakli kdo proň život složí,
věčný míti bude:
blaze každému,
kdož na pravdě sejde.

Protož střelci, kopidlníci
řádu rytířského,
sudličníci a cepníci
lidu rozličného,
pomnětež všickni
na Pána štědrého.

Nepřátel se nelekejte,
na množství nehleďte;
Pána svého v srdci mějte,
proň a s ním bojujte
a před nepřátely
neutíkejte.

Dávno Čechové říkali
a přísloví měli,
že podlé dobrého pána
dobrá jízda bývá,
s nímž věrný sluha
rytířství dobývá.

Vy pakosty a drabanti
na duše pomněte,
pro lakomství a loupeže
životů netraťte,
a na kořistech
se nezastavujte.

Heslo všickni pamatujte,
kteréž vám vydáno;
svých hejtmanů pozorujte,
retuj druh druhého;
hleďiž a drž se
každý šiku svého.

hned s ním nesmluvím, to jistě znám;
než daj jemu, co on bude chtíti,
a ihned chce obžinky míti.
K tomu pluhy, vozy, brány,
ty ať sú dobře okovány;
k tomu přípravy také,
kteréž míti chce všelijaké.
A když jemu to všecko zjednám,
proto toho vždy jisto nemám,
aby on dělal, kdy dělati má;
než tak všeho ležeti nechá
a, chce-li, vóli (má) větší nežli já.
Dím-li co o tom, tehdy se hned hněvá;
a již teprův nebude dělati,
by to všecko mělo shníti neb se zlámati.
K tomu počne hned reptati
a mně ještě vinu dávati,
řka: Kterak jsú i vozu kola mdlá,
naložím-li naň mnoho, že se zlámá.
Tužť mu musím, co sám káže, jednati,
bych se měl i hned spadati.
Tuť natom dosti nebude:
o pluh nová sváda opět bude,
pravě: Však do toho nic nenie,
a v branách žádného hřebu nenie;
jestliže toho hned mi nezjednáš,
pójduť ode všeho, to shledáš.
A jemu's dobré všecko zjednal byl,
jedno že on jest to svévolně zkazil.
Ihned mi jiným pánem hrozí,
nezjednám-li, co káže, hned pryč běží.
A jestli že jemu z hněvu slovo diem,
on mi jich deset, to jistě viem.
I musím já všech řečí nechati,
ač chci, aby chtěl něco dělati,
i jemu rád zjednati, což káže.
Tužť napraví pluh i oře,
tak jakž sám chce, a ne jako já.
Potom hned záplaty žádá
a řka: Pane, rač mi zaplatiti,
chceš-li ať budu slúžiti;
pakli mi hned nezaplatíš,
však nebudu dělati, to ty zvíš;
nebo musím sobě šaty zjednati,
abych měl v čem potanćovati.
Tuž já musím pěkně prositi,
nechci-li jeho na sebe zbúřiti,
řka, že jemu brzo peníze zjednám.
Tuť před ním chvílku pokoj mám.

Potom opět přijde pohonič ke mně,
pravě: Já nemohu poháněti,
chci nynie doma poseděti.
A já jemu diem: Milý, proč
búříš velmi, ano snad není oč?
I co se nemám búřiti,
a já nemám v čem pohoniti:
však košile ani kytle nemám,
k tomu zlámal sem ostruhu, pohleď sám;
a to mi máš z práva zjednati,
chceš-li, ať budu předse dělati.
A také rozmrskal sem všecken bič,
nezjednáš-li mi co třeba, pójdu pryč.
Tehdy cožkoli mluv já,
nezjednám-li co on chce, nic netbá;
než zjednám-li, tehdy dělá,
a nezjednám-li jemu, tehdy nechá.

Potom mi děvka počne přimlúvati:
A ty mi nic nedáváš, kterak mám dělati,
a k tomu kusa střevíc nemám,
a sukni zedranú, pohleď sám.
Protož račiž mi košili kúpiti,
sic věru musím pryč ujíti.
A hned přijde děvka druhá,
ihned se také préč trhá,
řkúc: nekúpíš-li mi sukna sedm loket,
budeť nová sváda opět;
a máš-li mi kúpiti, kúpiš dobrého,
nebo pójdu pryč a budu u jiného.

A tak všickni dělají,
by měl i dobytek zemříti, nic nethají.

Pane zjednaj nám piva, at žiezní nezemřeme,
chceš-li at pryč neutečeme.
A nikdy nemáme co jésti,
že se musíme hladem třiesti;
soli nemáme, ani masa žádného,
a chleba sotně do dne zajtřejšieho.
I zda nás chceš hladem zmřoiti?
Chceš-li at děláme, musíš nám dobré bydlo činiti.
A bych já zpíval jako slavík,
nezjednám-li, co chtie, jsem již nebožtík.

XXXII.

TRUCHLIVÁ PÍSEŇ

o zahynutí krále Ludvíka

(z r. 1526).

Kdo jste milovníci věrní pána svého
Z Ouher i z Moravy, království českého,
Politujtež smrti tak hanebné jeho!
Nikda neslýcháno, aby tak který král,
Jsa od svých opuštěn, mrzce se z světa bral;
Neb příčiny žádné svým jest k tomu nedal.
Než slal, žádal, prosil všudy po svém panstvě,
By mu pomoc dali na lidi pohanské,
Že mu chtí odjíti království uherské.
Tu dóvěrnost maje ke všem svým poddaným,
Že ho neopustí, tak jakž jemu přiřkli,
A on, což jim slíbil, smrtí zapečetil.
Svůj život naložil, chtě rád brániti svých,
Málo ku pomoci nalez věrných milých,
Neb zdržáni byli mnozí od nevěrných!
Jak nemá líto být pána tak věrného,
An pro nás nasadil i života svého,
Chtě nás rád brániti od národu zlého!
Ač jest v své mladosti spravovat neuměl,
Však ten arcibiskup s jinými jest vinen,
Kteří sú jím vládli víc nežli on jimi!
Dotud jemu přáli, dokudž sami vládli,
A když je seznával, v nenávisť jej vzali,
V Ouhřích, v Čechách skutkem toho dokázali.
Co slal i psal do Čech, na to nic nedbali,
Pražané za krále Ziku — Paška vzali,
Jeho víc než pána svého poslúchali.
Ku pomoci králi věrná města, páni
Lidi i penieze rytíři poslali,
Ale Pašek s Zikou velmi dlúho spali.
Najprvé nad Bohem, nad svými súsedy,
Třetí nad svým pánem toho učinili,
By Uhróm třech křížuov napřed nic nedali.
Kterak's o to, Pašku, velmi usiloval,
I do Uher chrochce, chtě, by rozkazoval
V Čechách po všech městech, až's i jednušky hrál.
Jiná mnohá města sobě srozuměla,
Že's v stranu uměřil, při tobě nestála,
Ale samým pánem svým se spravovala.
Vepřek foukal, chrochtal, oni nic nedbali,
„Málot na čest pomní!“ spolu rozmlúvali;
Co ten před se béře, tomut se zasmáli.

Když's tak brzo, Pašku, své žoldnéře shledal,
Které's na nevinné sousedy byl sebral,
Kterak's tu nemeškal, když's najprv kraloval!
Po všech zemích vuokol tvé rytířství vědí;
Tohoť se nezpyče Praha, pokud stojí.
Hoden's pasování, leč provazu není!
Tak ste šikovali i s svými radami,
Aby pán váš s svými byl zhuoru bradami;
Znajíť rady vaše, kteréž se shledaly.
A kteří z hlavatých ta místa držali,
By Pražanóm jináč z nich rozkazovali,
Vy pak skrze prsty na všecko hleděli.
A tak pána svého za nic sú neměli,
Vidúc jej mladého, i neposlúchali:
To-liž jest ta věrnost, kterouž slibovali?
Než arcibiskupa za hlavní slúp měli,
K němu časté posly aneb listy slali,
To, což sú začali, aby dokonali.
Pán Buoh všemohoucí mocně to roztrhal,
Lest jich umínilú jako mocný poznal,
Sloup, naňž založili, v podvrácení jim dal.
A z toho nenávist k svému pánu vzali,
Že jim nepomáhal, tak jakž oni chtěli:
Kterak sú pak jemu pomoc dáti měli?
Již se chtějí z toho tudy očistiti;
Že jim krále líto, kázali slúžiti
Měi za něj po smrti a pohřeb činiti.
A tak řechy! vachy! krkavci zpievali,
Někteří se smáli a řiedcí plakali,
Slz'mi upřímnými by krále želeli.
Kdo ste milovníci zemského dobrého,
Přičiňtež se snažně o krále jiného,
Nebo již prvnieho nemáte živého!

XXXIII.

DĚJEPRAVNÉ ZPĚVY.

1. Z básně: Král Přemysl Otakar a Záviš.

(Z 15. století.)

Král Přemysl mnoho zlého pánuom Českým činieše,
města a hrady jim odjímáše:
panu Čéčovi Budějovice odjal,
a jiné zbožie jemu za to dal;
Kladsko odjal Žerotinským
a Lúny město odje Zvieřetickým,
a jiným pánuom odje mnoho zboží jiného
a učini jim mnoho zlého:
pana Beneše káza u věži upáliti,
a Záviše rytieře káza z země vypuditi.
Pak po smrti Přemyslově Záviše a bratřie jeho do země se vrátichu,
a Rudolfa krále Říšského s sebú přivedechu.
Tu Záviše královú Alžbětu sobě za ženu poje,
a hajtmanem zemským bieše, s ní se koje.
I jměl s ní syna krásného,
a Záviší nazval jmeno jeho;
zemským mistrem křižovníkem učiní jeho.
Potom Přemyslová umře v skuoře.
Potom Záviše nechtě sebe ponížiti,
poče sestře Uherského krále frejovati,

až jí vždy z kláštera sobě doby,
a za kněžnu ji poje.
Proto se naň král Uherský velmi rozhněval,
ale potom jemu skuoro milost dal.
Potom Záviše chtieše se s králem Uherským smířiti,
poče jeho na hody k sobě zváti;
také pozva krále Václava Českého,
toho pastorka svého.
I učini hody veliké,
turnej, klánie všeliké,
ale na těch hodech přihodí se Závišovi mnoho zlého.
Neb oba krále o něm zlú radu učinista,
a oč sta se uradili, to dokonasta.
Král Václav Český, pastorek jeho, vece:
„Záviše jest mú máteř prol-hal,
a tobě, králi Uherský, tvú sestru z kláštera bez tvé vuole pojal,
a ještě z nás své blázny činí
a zuove nás na hody své:
nechť toho, jakž zaslúžil, požive-zle!“
Tu jeho na těch hodech jechu
a tři léta na Zlaté věži na hradě držechu.
A v tom vězení Záviše mnoho dobrých piesní skládáše.
Pak bratřie Závišovi králi hrozíchu,
a jeho mstíti chtiechu.
Pak se král z toho rozhněvá,
a Záviši na Hlubokú vésti káza,
a prknem jemu hlavu strčiti rozkáza.

2. Píseň o Štemberkovi.

(Z druhé polovice 15. věku.)

Račte poslúchati, co vám chci spievati,
což se stalo dávno v Mělníku:
sebrali se páni spoluměštěné,
a tuť sú se spolu pilně radili,
a o Štemberkovi zradu skládali,
kterak by Štemberka života zbavili.
A když sú se spolu pilně radili,
inhed Štemberkovi před se kázali:
„Poslúchaj, Štemberku, co mluvie páni:
račiž poslúchati, milý Štemberku!
co pravie páni měštěné z Mělníku,
chceš-li ty zuostati při svém životu.“
A když Štemberk to slovo zaslyšal,
inhed služebníkovi kuoň sedlat kázal:
„A sedlaj ty koně, budeva vsedati.“
A když Štemberk na svuoj kuoň vskočí,
před pány měštany pěkněť se zatočí:
„A Buoh vy rač žehnati, milí měštěné!“
„A rač tě Buoh žehnati, milý Štemberku!
pospiechaj, Štemberku, z města Mělníku,
chceš-li ty zuostati při svém životu!“
A když Štemberk z brány jedieše,
jeho pěkná Anička v okénci stojieše,
a tak velmi srdečně jest zaplakala.
„Rač tě Buoh žehnati, má milá Aničko!“
„Žehnaj tě milý Buoh, muoj milý Štemberku!
a komuž's mne poručil, smutnú dievčičku?“
A když Štemberk v pole jedieše,
inhed svému koníkovi čelo protieráše
a své samostřiely oba znapínáše.
Tuť sú se sebrali všickni měštěné
a o Štemberkovi zradu skládali,
kterak by Štemberka života zbavili.

A jeden z nich vece: „Poslúchajte, páni!
vyjeďte za ním, jměte jej na poli;
cele vám pravím, přijdeť vám bez hanby.“
A když Štemberka u poli viděli,
za ním páni měštěné hlasem volali:
„Postoj, počekaj nás, Štemberku milý!
a nestřielej na nás, milý Štemberku!
však jsme my páni měštěné z Mělníku,
a však jsme my páni měštěné z Mělníku!“
„A když jste vy páni měštěné z Mělníku,
slibujete-li mně mému životu,
já na vás věru střieleti nebudu.“
„My tobě slibujem, vieru zastavujem
že my tvému životu nic neučiníme,
že my tvému životu nic neučiníme.“
A jeden sedláček ten oral v stráni,
a všecko poslúchal, co mluvie páni:
„A hleďte, páni, byste mu zdržali!“ —
„A neběhaj, Machu, muoj milý brachu!
a neboj se sedmi pánuov strachu,
však‘t jest náma jindy tieže bývalo!“
Jeden, Kačeruov syn, ten s koně skoči,
utne Štemberkovi obě ruce, noze,
a želiž, pod glejtem, muoj milý Bože!
A když Štemberka do města nesechu,
proti němu panny, panie vyjedechu:
„A vítaj, Štemberku, náš sluho věrný!“
„A já vám děkuji, paneaky i panie!
jediných sedm pánuov učinilo hnánie,
a ti sú mě na svú čest, vieru vzali.
A ti sú mě na svú čest, vieru, vzali,
a tak sú mne hanebné velmi osekali:
a zželiž se tobě, náš z Prahy králi!
A všeckoť já to mám pro pěknú Aničku,
ještoť mi jest dala perlovú tkaničku,
a za toť jí složím svú milú hlavičku!“
A protož já pravím starému mladému:
kto kolivěk vládne u poli sám sebú,
nedávej se žádný na takovú vieru!

3. Úlomek rýmované kroniky české (z r. 1419 a 1420).

Ale oni na Beránku,
na Táboře, jinde také
jmiechu sňatky nejednaké;
u pokoře, v náboženství,
v lásce, v bratrském svorenství
jeden s druhým i vajéčko
dělil, i chleba maléčko;
i krev boží přijímáchu,
tak po horách putováchu.
Řekl král Václav, když to zvěděl,
ktož tu byl, když mu pověděl:
„Znamenajte pilně ten lid,
žeť učinie v zemi neklid;
jakž nynie s hólkami chodie
v pokrytství, když sě rozplodie,
válku velikú povedú,
z řádóv lidi v bludy svedú!“
Múdré to královo slovo
potom, jakž řekl, bylo novo;
neb brzo to sě naplní,
když sě v processí shrnuli,
konšely jeho smetali
v Novém městě, zmordovali,
z rathauzu nemilostivě.
Král sě smuti žalostivě,
až od té žalosti snide;
tak horšie šelma přijide.
Sebrachu sě v dosti mále
v Praze, plačíc smrti krále;
kostely, kláštery také

i obrazy všelikaké,
až i stolice vybichu,
varhanám neodpustichu.
Majíc na tom málo dosti,
rozsypachu svatých kosti;
v tom oltáři i ornáti
musíchu sě dáti znáti.
Kartúsy klášter spálichu
a mnichy ven vyvodichu,
řkúce: „Hý na ty Němice!
ležie jak vepři v krmníce.“
A na Křížkách tisíc mnoho
sebra sě pak lidu toho,
lásku zevnitř okazujíc,
s hólkami sprostě putujíc.
Ihned Sigmund, Uherský král,
slavné listy Čechóm jest slal,
mnohú řečí ozdobené:
aby i páni Pražané,
oněch búřek nechajíce,
v kostely nesahajíce,
řádem za král vzeli jeho,
jakžto dědice pravého,
aby v zemi pokoj měli.
Když sú na to k němu jěli,
velmi sě poddávajíce,
za pána přijímajíce,
s tiem žádali pilně jeho,
by Krev kalicha svatého
Kristovým ustanovením
dopustil bráti poddaným.
Král toho nechtě přijieti,
vida, že sě mu modliechu.
Čeho sě bráni, pohřiechu!
málo múdré rady maje,
potom to přijal pykaje;
a svátosti mnoho k tomu
i zbožie Českého domu
rozdal vojsku velikému:
neprospěl úmyslu svému;
krve vylitie mnohé vzjide,
nežli on k zemi přijide.

4. Bitva varnenská l. 1444.

Od božieho narozenie po tisíc let,
po čtyřech stech letech a po čtyřidceti
i po čtyřech uherský král,
král Vladislav vojsko sebral.
I přibral sě na pohany až do moře,
tu kdež pohané ležiechu velmi silně,
i počal sě jest modliti
Pánu Bohu velmi pilně.
„Hospodine všemohúcí, pomiluj ny,
rač nám dáti zvítěziti nad pohany,
ať nedějí, chlubieci sě:
Přemohli sme nad křesťany.“
‚Ku pomoci poprosíme božie matky,
ať nám ráčí uprositi na dětátku,
bychom mohli porazíti
ty pohany na počátku.‘
I pokřikl jest na své vojsko velmi tiše:
‚Ctní rytieři i panoše této říše,
pomni každý na svoji čest
a bijme sě pro Ježíše!‘
Všickni páni přivolili k jeho slovu,
ctní rytieři i panoše všichni spolu,
jak najmenší tak největší,
což jich bylo ve všem sboru.
Vytočil sě král Vladislav s svojí mocí,
mnoho tisíc set pohanův tu porazil;
milý Bože, pozdrav jeho
popřej jemu ctnej manželky!
Ať by ona vždy rodila krásné syny,
jižto by nám uherskú zemi bránili,

spravedlivost, křesťanský řád
po všem světě rozplodili.
V ten úterý po svatém Martině bylo,
jehož sě jest veliké pobitie stalo
mezi ciesařem pohanským
a mezi králem uherským.
Všickni páni věrně stáli vedle krále,
neb sú sě bili přes celý den tak velmě,
počínajíce od jitra,
až je zašla veliká tma.
Vše pobitie obdržal jest král Vladislav,
nebo jest do samé noci na placu stál,
až sě poslední pohané
rozpudili, kto věděl kam.
A v tom boji uražen král na svoji tvář,
která rána jemu chvála buď před králi,
neb jest statečně bojoval
jako ctný rek mezi pány.
A v tom boji zahynul jest Bátor Ištván,
který držal jest korúhev, dědičný pán.
Milý Bože, rač posaditi,
duši jeho v nebesích sám.
Tut sú také zahynuli biskupi dva,
neb sú statečně honili jako lvi dva;
jeden byl biskup agerský,
a druhý byl varadinský.
Mnoho jiné ctné družiny tu jich sešlo,
neb sú bojovali pro to drahé heslo:
Pro Ježíše! Jemu chvála,
buď na věky jemu dána!

XXXIV.

BÁSNĚ DIALOGICKÉ.

1. Václav, Havel a Tábor

čili rozmlouvání o Čechách roku 1424.

(Výňatek.)

Sta se toho léta, bieše jeden pátek,
snidechu se tři, a ten den bieše svátek.
Václav první jmeno křestné jmějieše,
druhý *Tábor*, třetí *Havel Vrtoš* bieše.
V vypáleném se snidechu kostele;
i vece Tábor bledý, hledě jako jiné tele:
„Bratřie! ját mám vepřovú pečeni,
v této peleši sediece snieme ji.“
Havel Vrtoš k tomu brzo odpověděl,
a řka: „Co mám činiti, toho ještě právě nevědě;
snad jest hřiech u pátek maso jiesti.
Kmotře Václave! chceš-li vedlé nás tuto siesti?“
Václav vece: „Tábořе, pohan-li jsi, či-li žid?
a ty Havle Vrtoši! svú se řečí také styď,
či-li nevieš, že se postiti mámę dnes?
nebuď lakoten, jako Tábor, hltavý pes;
také v božiem domu máme se Bohu modliti,
neslušieť nám v posvátném miestě stoliti.“
Vrtoch k tomu tak řka, vece:
„Ját ještě dnes masa nebudu jiesti lehce,
ale rád bych, abychom byli za jednoho člověka,
jakož se jest dálo od počátku starého věka.“
Tábor s palicí stoje velmi křiče,
maje na sobě potvorné a zbledělé líce:

„Ty, Václave! vždy jsi protivník boží,
toť již vědie na tě bratřie naši mnozí.
A ty, bratře Vrtochu! razit, neposlúchaj jeho,
najez se masa, budeš dobře silen z něho.
Povedut tě k našemu dobrému knězi,
ten vie dobře pravého hožieho zákona mezi,
dát ihned tobě Tělo a Krev boží,
jakoť činie světí lidé mnozí;
pójdeš s Bohem a s námi na protivníky,
tu teprv pravě shledáš božie zákonníky;
budeš mieti plnú svobodu, a k tomu zbožie dosti.
Když zavítáme mezi protivničie hosti,
pobeř i spal, zabij s Bohem vše napořád,
toť písmo velí, a náš vešken svatý řád.
V jich krvi své ruce často umyješ,
a tudy zákonu božiemu velmi prospěješ.“

Vrtoch uslyšav to, i podrba se v hlavě,
řka takto: „Byl sem v Čechách i v Moravě,
a však úplně nejsem zpraven toho,
bych zabil nebo zlúpil pro Buoh koho,
bych také božie domy bořil nebo pálil,
do té chvíle od toho ještě sem se vždy vzdálil;
božie Krve také hyzditi vždy nemohu;
popóm sbožie chceš-li odjímati, tohoť pomohu.
A přes to ještě bych rád prvé slyšel,
proč jest mezi námi tento veliký neklid vyšel?“

Tábor se rychle k své řeči uteče (a doloží):
„To jest ta búře a největší k tomu příčina;
na popy krvavé jde ta jistá všecka vina.
Protož ode mne přijmi tuto všichnu svatú zprávu,
chceš-li mieti svú hlavu bez bolesti a bez úrazu zdrávu.“

Václav odpověděv pěkně k této řeči, vece:
„Chceš-li, Táboře, ponechati svých kříkuov a svého meče,
chcit se také k vaší řeči dobře přimluviti;
protož žádám, by pomoc božská ráčila se mnú býti.
Toť vám i také sobě pravé naučenie dávám:
mluvmež spolu v dobrotě, vážiec slova, tohoť žádám.“

Vrtoch proti tomu vece: „Dávnoť sem žádal toho,
bych byl zpraven kdy té pře od někoho,
ale poněvadž sta dotýkala božieho zákona oba,
napřed povězte, co jest boží zákon? to jest naše doba.“

Tábor přijev otázku, takto k ní odpovědě:
„Poviemť o tom, také že Václav pochválí, dobře vědě;
slušie to praviti i také vážiti dosti draze,
tomuť sem se naučil dobře dávno v Praze:
boží zákon božie jest přikázanie; a k tomu svaté čtenie,
jiné, písmo Bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie,
co jest popsal Mojžieš a jiní proroci světí,
v kniehách biblí plný zákon jest, chceš-li za to mieti.
Vrtochu, chceš-li písmo božieho zákonu převěděti,
musíš se výkladuov našich dobrých kněží držeti.
Choď k nám na kázanie, na nižádného netbaje,

ač tobě kto po starodávnu jinak baje.
Stařít sú nesrozuměli, jako lidé hlúpí,
z písma zvěz, kde najdeš druhú kúpi.
Naše písmo a náš výklad proti všem starým osta,
zbožie kněžské, královo, pánské tudy se nám dosta.
Protož, Vrtochu, již slyšiž tuto všichnu zprávu,
drž se nás chutně, nechaje toho starého stavu."
Vrtoch vece: „Mnohoť ještě mám pochybenie,
ještěť tuto plné zprávy při mně nenie;
nechť k tomu Václav něco řekne také,
zda bych se ještě vtípil řeči jaké."
Václavova odpověď zajisté bieše tato:
„Neměj, Vrtochu, ihned úplně za to,
cožť Tábor radí, když tak chytře odpovie;
toť na něho mnohý křesťan dobře vie,
že pěkně počnúc, a však zle konají,
pravdu povědúc, mnohé bludy kovají.
Najprvé sú božie přikázanie kázali,
ale již sú je svými skutky zlámali a žmazali;
duchem počavše, tělem konají,
ale svatého Pavla výstrahy netbají;
jakož ti lidé sami k sobě vyznávají,
když na lakomství svú řeč dokonávají.
Napřed dobře jest pověděl, co jest boží zákon;
týž počátek o zákonu já pravím také jako i on:
ovšem boží zákon jest božie přikázanie a svaté čtenie,
jiné, písmo Bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie.
Chcit to dále všecko rozšířiti,
v písmě svatém svú řeč pravú založiti.
Vešken zákon i všechny cesty božie
viera jsú a milosrdenstvie, toť jest pravé zbožie,
jakož sv. David svědčí i jiní mnozí proroci;
proti tomu ižádný bludný nemá moci.
Boží zákon jest, aby pravú vieru měl o Bohu,
bližnieho jako sám se miloval; to ještě řéci mohu,
že ve všem písmě svatém prvé jest rozkázanie,
těmato se základoma všecko písmo klanie.
Netř ebať jest těch čtyř kusóv Pražských k tomu,
jenž sú mnohého křesťana vypudili z jeho domu.
Viera jest nečitedlné a jisté božie poznánie,
láska pravá Boha, a bližnieho svého milovánie.
Proti vieře dřahú táhnú pohané a všichni Židé,
proti lásce kacieři, tak die sv. Řehoř, a všichni zlí lidé;
ač také nalezáme v písmě mnohé kacieře,
ježto sú blúdili proti křesťanské pravé vieře."
Vrtoch vece: „Že v tom se oba sjednáváte,
za zákon božie přikázanie a písmo svaté máte,
a že viera a láska vešken boží zákon zavierá,
viem, že na tom leží křesťanská naše viera.
Povězťaž mi, co mají věrní křesťané věřiti,
zdali bychom se mohli kdy všichni vespolek smieřiti."

Tábor: „Kterak chceš mier mezi námi
tuto mieti?
čekaj, ažť nebudú v Čechách i v Moravě co mieti žieti;
teprvť protivníci pod bratrie slušeti
budú,
až jim bratr Žižka dá kázeň tvrdú.
Chceš o vieře věděti viece a plněji?
věř v jednoho Boha, tot jest najpilnéji;
když sobě samého Boha zachováš,
i co viec na koho jiného tbáš?
Jedno vyvrz z sebe ten tvuoj starý kvas,
tak teprv vděčně přijmeš nové viery
hlas."

2. Z Rady zvířat.

(Z druhé polovice 15. století.)

Lev najprv k člověku mluví:
Poněvadž všecko stvoření jiné,
od Boha pro člověka učiněné,
jakožto služebníci ku pánu svému
sebralo se spolu a šlo jest k němu,
najprv lev se všelikou zvěří,
s mnohou a velmi rozličnou sběří,
před člověka jest předkem předstoupil
a hrozný zrak očí svých naň vyloupil,
řka: „Zdráv buď člověče, pane náš!
teď mne s mou družinou před sebou
máš.
Ját jistě jsem králem zemské zvěři,
všeckat se strachují před mou tváří;
když v lese hrozným zvukem zařevu,
všecky je častokrát ruozno rozženu,
běží každý z nich kam kdo věda,
skrýše a soukromného místa sobě hledá.
Pakli sobě kterou zvěř lapím,
pokrm sobě z ní k nasycení učiním.
I ty ovšem mne se musíš báti,
když má hrozná tvář na tě oči vyvrátí;
ale pro mocné boží rozkázání
poddávámť se i já tobě nyní,
že se tebe časem jako pána bojím
a pod tvým panstvím býti musím:
ač jsem zvíře přílišně silné,
pokořím se tobě jako štěně malé,
boje se malého proutku mrskání,
zanechávám na čas vzteklého řvání.
Než takové dávám naučení dobré:
ač jsem pak stvoření němé a nerozumné,
pyšné, hrdé a velmi ukrutné,
silné, hrozné a velmi lakotné,
však každý milost vezme ode mne,
kdož přede mnou pokorně padne;
nic mu škodlivého neučiním,
milostivě jakožto s přemoženým naložím.
Nauč ty se, člověče, také tomu,
buď milostiv bratru svému pokornému;
kdož se tobě dává vinen,
nebývaj jemu tvrdě odporen,
uděliž mu své dobrotivosti,
dojdeš od Boha svého snadně milosti.
Jinéhoť tobě neradím,
coť já koliv zlého činím,
žeť jsem zvíře pyšné, lité
a mnohou ukrutností naplněné.
Ale mněť jest to od mého přirození,
a protož žádný hřích mně to není;
ale tobě za hřích počteno bude,
a hněv boží na tě, tím jist buď, přijde:
pro vysokomyslnou pejchu a ukrutnosť
dánať bude tobě věčná žalosť.
Protož se toho pilně vystříhaj
a Boha svého takovými hříchy nehněvaj.
Takéť oznamuji tobě dále,
že jsem nepřišel sem v mále,

ale s mnohou a rozličnou družinou
i všelikterakou divočinou.
Což jich koli jest na mém panství,
lesním, hajným také polním manství,
všeckyt ty před tebou postavuji
a tobě jakožto pánu okazuji,
aby je ráčil střídmě vyslyšeti,
na ně mile také pohleděti.
Někteří jsou hloupí a sprostní,
a někteří hněviví a zlostní,
jiní bázliví a velmi plaší,
mnohých a rozličných jsou vášní.
Za hloupét já sám odpovídám,
sprostnost jich tobě předkem omlouvám,
kteříž se sami mluviti stydí,
jedno toliko pryč uteci hledí.
Jiné všecky v tvou moc dávám,
nechť za sebe mluví jeden každý sám.
Vyslyš z nich mile každého,
jakožto poddaného a mana svého;
a což pak kdo z nich poradí,
nic tím tvé cti neuškodí.
Račiž přijíti od nich zavděk,
což tobě dobrého dějí kolivěk.
A což se pak do nich za slušné nelíbí,
toť tvá mysl velmi snadně rozsoudí:
v tom jejich povah nenásleduj,
ale raději se toho ovšem varuj."

Člověk k lvu takto dí:

„Slavný lve, krásný a mocné stvoření,
slyšímť rád tvé moudré mluvení;
od tebe vděčně takovú radu přijímám
a v své mysli dobře ji zachovám."

Liška k člověku.

Když pak odběhne s chrtem pes,
hned se liška vezme kdes,
na člověka se chytře zasměje,
mnějíc, že jí on velmi přeje;
před člověkem se kolem zatočí
a potom k němu blíže přiskočí:
„Ját jsem, člověče, tvá liška,
této zvěři, kterouž vidíš, tovaryška,
kteříž rádi z nich maso jedí,
ač mi pak toho mnozí závidí.
Neb lev, náš král milostivý,
není k chudým velmi lítostivý;
sámť se nají až do sytosti,
a nám menším nechá sotva kostí.
Vlk, ač jest pak kmotr muoj milý
a ke mně proto dosti přívětivý,
ale že sám velmi hltavě žéře,
na tři dny v břicho své nabéře
a nakládá plná oba boky;
tuť pak činí rychlé skoky,
málo mi se po něm dostane,
po jeho stolu téměř nic neostane.
Ale tvuoj strážný a holomek pes,
tent na mne nevraží podnes,
ač já jemu nic zlého nečiním,
ani se s ním kdy oč takového vadím;
radší hledím pryč před ním ujíti,
než bych se s ním měla rváti a bíti.
Ale že jest on tak příliš závistivý,
mám za to, že sám chce být živý;
na jiné štěká, sočí a žaluje,
ale na oko se k tobě připochlebuje,
a sám najvíc škody činí.
Všudy počichuje a povoní;
kdež muož vleze, i vnitř do peci
a ohledá, co se vaří v hrnci.
Chceť také zvěděti, co se kde peče,
a vždycky po všech koutech teče;
voknemť se také do domu vedeře,
kdež co najde, všeckoť napořád zžéře.
Malouť, věř mi, tobě víru drží,
ačť on praví, žeť věrně slouží;
nebo pro malý kousek chleba
tvého úžitku dobrého zanedbá;
opustíť často noční štěkání
i potřebné tobě ostříhání,
ant pustí do domu zloděje,
kterýž u tebe mnoho zlého zděje,
zbaví tě zboží a statku časného,
a mnohokrát také i života tvého.

Ját jsem tvá předobrá šafářka:
k tomu mistrnější nežli tvá kuchařka;
dobré krmě a chutné ráda strojím,
slepice, kuřata i jiné ptáky lovím,
ač mi toho málo s čeledí přeješ,
často za mnou i psy také štveš:
však já to zaplatím zase tobě,
kožich vlastní svuoj svleku s sebe
a tobě ho k zimě ukrutné puojčím,
a tak tobě tím tvou škodu nahradím.
Avšak já tobě to radím,
nečiň tak jako já činím;
neb já pro malou a hubenou kořist
ztratím z sebe teplý a krásný kožich;
tudyť také i života svého zbudu,
pokrm strakám a vranám budu.
Ty buď člověče, jináč moudřejší
a při uzdravení své duše pilnější:
pro časné a marné zboží
neztracuj spasitedlné milosti boží,
ani pro zdejší světské kořisti
zbavuj se věčné nebeské radosti.
Ještěť bych tobě více poradila,
bych na psa žádné péče neměla;
neb se ho bojím všady,
jeho nevěry, lsti, také zrady.
Protož se šetřiti musím,
k lesním příbytkuom pospíším."
A s tím hned liška bystře odskočí,
slepici dobrou ve dvoře pochopí,
k večeři ji sobě tuze držíc nese,
neohlédne se zpět až v lesе.

Všickni ptáci spolu.

Potom všickni jiní ptáci,
rozličných hlasuov zpěváci,
buďto lesní nebo polní,
domácí anebo vodní,
rozličné noty dávají,
člověka obveselují,
vnuknutí mu dávajíce
a k chválení zbuzujíce,
také pilnosti a práci
učíce jej, hloupí ptáci.

Slavík.

Slavík v noci: „Tuch tuch tuch!
nebývaj člověče hluch;
když já v noci sladce zpívám,
tebe k témuž napomínám,
aby Bohu ke cti zpíval,
jmenu jeho chválu vzdával,
jenž tebe od zlého chová,
ve dne i v noci ostříhá."

Laštovice.

Laštovice: „Vidím vidím!
lenivého na úsvitě budím,
aby on ráno z lože vstal,
pánu Bohu chválu vzdával,
práce rukou následoval,
tak své dítky obživoval."

Žežhulka.

Žežhulka volá: „Kuku kuku!
na vospalého ráno tluku,
aby byl spaní skrovného,
zvlášť kdož jest rodu slavného,
jakož jsem já rodu ctného,
šlechtičného, vládyčího:
sama svých dětí nechovám,
ale chůvy jim zjednávám;
protož jsem spaní skrovného,
k témuž zbuzuji každého.
Kdož jest vzácné šlechetnosti,
varuj se mrzké lenosti."

Skřivánek.

Skřivánek dí: „Crli vrli!
bývaj voráči na poli,
v potu tváři své usiluj,
za pluhem chodě prozpěvuj,
chvále Stvořitele svého,
jenžť dává mnoho dobrého;
z země úžitek vyvodí
a všecko pro tebe plodí,
aby jemu proto sloužil,
nebeských věcí pilen byl,
vznášeje se k nebi vzhuoru,
myslil o nebeském dvoru,
že jest tam všecko hojnější,

než v této zemi nynější;
jakož já vysoko létám,
a pod nebem sladce zpívám:
k tomu i tebe vzbuzuji
a k nebi tě pozdvihuji."

Strnad.

Strnad zpívá: „Ty ty ty!
jel bych vorat, nemám šlí,
aby hospodářství chystal,
pluhy, vozy opravoval,
a podletní výborný čas
uměl každý vážiti z vás,
v něm pracoval, usiloval,
voral i také rozsíval:
neb kdož bude rozsívati,
žíti bude i zbírati;
kdož nevoře, nerozsívá,
takový nic nenažíná,
bude od jiných žebrati,
a nebudou mu chtíť dáti."

Dedek.

Dedek zpívá: „Du du du!
nechoď lenivý k vobědu,
až prvé Bohu posloužíš,
dílem a prací zasloužíš;
vstaň prvé ráno dělat,
potom budeš obědvat.
Budeš-li tak dělávat,
koupímť sukni a kabát."

Křepelice.

Křepelice: „Pět peněz!
to takový slyš a věz:
nechtěj pokladuov chovati,
ani mnoho peněz míti.
Přestaň často i na pěti,
a obilé hleď nasíti
a v něm se často procházej,
Bohu díky z toho vzdávej,
živnosť svou odtavad maje
a s chudými se sděluje."

Vrána.

Vrána křičí: „Kvá kvá kvá!
ját jsem člověče vždy tvá;
s tebouť v létě i v zimě trvám,
nikdy nikam nezalétám;
tvého dobrého vždy hledím,
I na pole s tebou letím;
pomohuť všeho zvorati,
voziti i sklizovati.
A teď se mnou vrabec, kavka,
také i štěbetná straka,
všeť jsme tvá dobrá čeládka,
zběřemť vajce i kuřátka,
i na poli tvé osení
opatřímeť bez meškání;
ke všemu chcme právo míti
jako tvoji vlastní děti.
Ač ty nám nevelmi přeješ,
často zabiješ i laješ,
protoť my se nehněváme,
aniž kam preč zalétáme,
ale s tebou jsme každý věk,
buď pak vděk anebo nevděk."

XXXV.

HRA DIVADELNÍ.

Úlomek hry na umučení Páně.

(Z počátku 15. věku.)

Výstup 1. u kříže. Tři vojínové.

První.

Milí! zda sme zapomněli sukně jeho?
však jest již bez něho;
i co déle o ni nehráte?
zda jie komu chováte?

Druhý.

Vrzme sě o ni, sadúc krychle,
některýt ji ziště rychle.

Třetí.

A toť kosti nové jmáte,
to vy sami dobře znáte;
mectež spravedně oko líci,
neb dám někomu po holici!

Vojín (*drží kostky*).

Který najviece uvrže,
ten sě v sukni uvieže.

(*Vrže kostky*).

Já mám s žiežem eš:
ti sú nejednomu obervali pleš!

První.

Já mám dryji s kotrem:
nejeden bude pro ni lotrem.

Druhý.

Já dryji s túšem mám,
chci tu sukni vzieti sám.

Třetí.

Nemluvtež tak dvorně:
přidajtež mi k tomu své škorně,
neb sem uvrhl dva žíže;
nebo lotruom potřebie kterého jíše.

Druhý.

Toť črt pomože ve vrzě
že o ně rváti nelzě!

Výstup 2. u kříže. Longín, setník. — Gocín, jeho sluha. Předešlí.

Longín.

Ba věru, že to Syn boží bieše,
jenž mnoho divóv činieše!
(*volá*):
Gocíne! Gocíne!

Gocín.

Co kážeš, pane Longíne?

Longín.

Pokaž mi toho proróka,
ať sě hozi jeho boka:
ukážeš-li mi jeho právě,
dámť vól a dvě krávě;
bude-lit po té ráně živ,
toť bude veliký div!

Gocín.

Toť, pane, kopie proti boku,
dajž mu ránu až do hrotu.

(*Longín vrazí kopí v bok Kristův.*)

Druhý vojín.

Toť mu da velikú ránu,
až by tam vložil celú vránu.

Longín.

Jaká krev mého oka dojide,
inhed slepota s něho snide;
tudy očima prozřech
a svatú krev na sobě uzřech.
Zajisté to vám pravi:
věrná na tom zprávu dávají,
že beze všech jeho vin
na kříži pní boží Syn!

Výstup 3. V pekle. Satan. Belzebub. Holomci jejich.

Satan (dicit holomcis suis):

Kdo je ten,
ješto je dnes umučen?
pravie, žeť jest prorok taký,
jehožť nenie pod oblaky:
však tam běžeti musíme
a jeho duše pokusíme.

Belzebub.

Věru tiem sě nemeškajme,
angelóm k němu jíti nedajme;
ját k němu s perem běžeti musím,
a bude-li živ, toho pokusím,
že bychom mohli jeho duši mieti;
musili bychom sě tomu smieti.

Výstup 4. u kříže.

Belzebub.

Ach nastojte! již nám netřeba tuto déle státi,
potřebie jest nám rujíce řváti;
neb jest ten prorok umřel,
jenž jest na duše v mukách súcie vzezřel.
Ach! co tomu zdějeme,
neb pro něho učiniti nic nesmieme;
neb jest prorok svrchní ten,
jenž námi strčil pro náš pych z nebes ven.
Ach, bychom to byli věděli,
jináče bychom Židóm byli radili!
že sú jej umučili,
vé, co sme skutili!
musíme sě do pekla preč brátí,
tu črt črta hněvem bude žrátí.
Ach ach! již běžíme,
zlú novinu před Lucípera stěžíme!

Výstup 5. u Piláta. Josef (s Marií, Janem a Šimonem). Pilát, Kaifáš.

Josef.

Králi! nenie podobno,
ani všemu lidu hodno,
byť na kříži dlúho pnělo
před hody umřelé tělo.

Pilát.

Ještě-li co viece pravieš?
co-li ty mně k tomu radíš?

Josef.

Odpust jej s kříže složiti
a v nový hrob položiti.

Pilát.

Vezmětež to svaté tělo,
neb jest nic zlého nezdělo;
a s kříže je sejměte,
pohřebtež je, jakž umiete;
dobuďte velikého kamene,
přiložte hrob, ať nevstane,
ať napíši na znamenie:
„Židovského krále umučenie“.

Kaifáš.

Uslyš slovo lida svého,
králi! neroď činiti toho,
by králem psal Židovským jeho.

Pilát.

To sě jinak nemóž státi,
by to kto směl smazatí.

Josef.

Králi! tvé milosti děkuji,
dajť Bóh zdravie v tvém pokojí.

Výstup 6. u kříže.

Josef (stoje u kříže).

Ouvech, Tvorce milostivý!
tvój svatý život nelstivý
tak jest náramně proražen,
i všem na divy obnažen.
Spasiteli všeho světa,
mé veselé, má rozněta!
tak sta zbitě ruce i nože,
v tvé hlavici ostré hložie,
v tvém bocě rána veliká:
kakož kříže nepronika?
Proši tvé milosti, Bože!
vezmi mú duši v nebeské lože.

(*Tělo Kristovo snímají s kříže*).

Josef.

Račtež všichni z vašie milosti
pomoci pokorně pohřiesti
to přesvaté božie tělo,
jenž na kříži pro hřiešné pnělo,
bychom pokorně plakali
a s náboženstvím pohřebli;
by Buoh také ze své milosti
podlé své veliké vysokosti
při našem skončení ráčil býti,
když sě bude duše s tělem děliti,
bychom se jemu dostali
a s ním věčně přebývali.
Toho rač nám býti pomocen
Otec, Syn, svatý Duch, všejeden
Hospodin. Amen.

(*Odejdou s tělem ke hrobu, zpívajíce píseň: „Recessit pastor“.*)

Doslov.

Slyšte, panny i vy panie!
takoť praví naše psanie:
v starých kútiech i v okřiních
málo pravdy máte při nich;
a však vy některú mrtvici,
nehet, rúpy i studenici
na své srdce obdržíte,
ač mně právě uvěříte.
O přeneščastné staré báby,
jenž skřehcete jako žáby,
panny i panie spravujíce
i všech stavóv posuzujíce:
ty odpustky vy obdržíte
a u pekle jich uživete,
i se všemi s těmi zlými,
ješto pohrzejí slovy mými . . .
Ktož snad dva mazance jmaje,
i Kaifáše dobře znaje,
i nedá jednoho jemu:
se vší školú přídu k němu.
Ba mám psáno v starém záchodě:
„Nebývaj skup v tomto hodě.
Skorbrys Abraham azbynuky
prislika: ktož má dvě sukni,
prodaj jednu, kup sobě meč;
a ktož má dva mazance,
vrz druhým do školy preč!“
Nechcete-li mi věřiti,
chci vám divy dolíčiti,
jichž sě děje nenie mnoho;
i zda ste neslýchali toho,
žeť sú slepí nevídali
a chromí sú vždy kulhali?
ještěť pověděl jeden div,
jestit křivda, jakž sem živ:
že-tě baba promluvivši
a k teleti se zasmievši,
na stúpě-tě létala
a potom na herce sě honila,
pak-tě trlici dojila
a všecken-tě měsiec szobala.
O slyšte baby klevetnice
a vy svodné čaroděnice:
vy ste horšie nežli čertice
a pravé ste domudnice!
A tohoť chci dolíčiti:
muožeš viece než črt učiniti:
črta sě odžehnati muože —
rač zlé baby uchovati, Bože!
Ba obraťte sě, živy buďte,
a vy baby čárov zbuďte;
přijmětež vy požehnánie,
ať vám bude na zatracenie!
Jmáte, dietky, odpustky
z pústky do pústky,
šišky v háji a kaliny ve kři.

DOBA DRUHÁ.

Od Ferdinanda I. po bitvu Bělohorskou.

I.

BIBLÍ KRÁLICKÁ.

(Z l 1601.)

Skutků apoštolských kapitola 6. a 7.

Svatý Štěpán.

V těch dnech, když se rozmnožovali učedlníci, stalo se reptání Řeků proti Židům, proto že by zanedbávány byly v přisluhování vezdejším vdovy jejich. Tedy dvanácte apoštolů, svolavše množství učedlníků řekli: „Není slušno, abychom my opustíce slovo Boží, přisluhovali stolům. Protož, bratří, vybeřte z sebe mužů sedm dobropověstných, plných Ducha svatého a moudrosti, jimž bychom poručili tu práci. My pak modlitby a služby slova Páně pilni budeme.“

I líbila se ta řeč všemu množství; i vyvolili Štěpána, muže plného víry a Ducha svatého, a Filipa a Prochora a Nikánora a Timona a Parména a Mikuláše Antiochenského, k víře v nově obráceného. Ty postavili před obličejem apoštolů, kteřížto pomodlivše se, vzkládali na ně ruce. I rostlo slovo Boží a rozmáhal se počet učedlníků v Jeruzalémě velmi.

Štěpán pak jsa plný víry a moci, činil divy a zázraky veliké v lidu. I povstali někteří z školy, kteráž sloula Libertinských a Cyrenenských a Alexandrinských a těch, kteříž byli z Cilicie a Azie, hádajíce se s Štěpánem. Ale nemohli odolati moudrosti a Duchu, kterýž mluvil. Tedy lstivě nastrojili muže, kteříž řekli: „My jsme jej slyšeli mluviti slova rouhavá proti Mojžíšovi a proti Bohu.“

A tak zbouřili lid a starší i zákonníky; a obořivše se na něj, chytili jej a vedli do rady. I vystavili falešné svědky, kteříž řekli: „Člověk tento nepřestává mluviti slov rouhavých proti místu tomuto svatému i Zákonu. Nebo jsme slyšeli jej, an praví, že ten Ježíš Nazaretský zkazí místo toto a promění ustanovení, kteráž nám vydal Mojžíš.“

A pilně patříce na něj všickni, kteříž seděli v radě, viděli tvář jeho, jako tvář anděla. Tedy řekl biskup: ‚Jestliž to tak?‘ A on řekl:

„Muži, bratří a otcové, slyšte! Bůh slávy ukázal se otci našemu Abrahamovi, když byl v Mezopotamii, prvé než bydlil v Cháran. A řekl jemu:

‚Vyjdi z země své a z příbuznosti své a pojď do země, kterouž ukáži tobě!‘ Tedy vyšed z země Kaldejské, bydlil v Cháran.

A odtud, když umřel otec jeho, přestěhoval jej do země této, v kteréžto vy nyní bydlíte. A nedal jemu dědictví v ní, ani šlepěje nožné; ač byl jemu jí slíbil dáti k vladařství i semeni jeho po něm, když ještě neměl syna. Mluvil pak jemu Bůh takto: ‚Budeť símě tvé pohostinu v zemi cizí a bude v službu podrobeno a zle s ním budou nakládati za čtyři sta let. Ale národ ten, jemuž sloužiti budou, já souditi budu; a potom zase vyjdou a sloužiti mi budou na tomto místě.‘ I vydal jemu smlouvu obřízky; a tak on zplodil Izáka, a obřezal jej osmého dne.

Izák zplodil Jákoba, a Jákob dvanácte patriarchů. A patriarchové v nenávisti měvše Jozefa, prodali jej do Egypta; ale Bůh byl s ním. A vysvobodil ho ze všech úzkostí jeho a dal jemu milost a moudrost před tváří Faraona krále egyptského, kterýž ho ustanovil úředníkem nad Egyptem a nade vším domem svým. Potom přišel hlad na všecku zemi Egyptskou i Kananejskou a ssoužení veliké; aniž měli pokrmů otcové naši. A uslyšev Jákob, žeby obilé bylo v Egyptě, poslal tam otce naše nejprvé. A když je poslal po druhé, poznán jest Jozef od bratří svých a zjevena jest Faraonovi rodina Jozefova.

Tedy poslav Jozef posly, přistěhoval otce svého Jákoba i všecku rodinu svou v osobách sedmdesáti a pěti. I vstoupil Jákob do Egypta a tam umřel on i otcové naši. I přeneseni jsou do Sichem a pochováni v hrobě, kterýž byl koupil Abraham za stříbro od synů Emorových, otce Sichemova.

Když se pak približoval čas zaslíbení, o kterýmž byl přisáhl Bůh Abrahamovi, rostl lid a množil se v Egyptě. Až v tom povstal jiný král, kterýž neznal Jozefa. Ten lstivě nakládaje s pokolením naším, trápil otce naše, tak že musili vyhazovati nemluvňátka svá, aby se nerozplozovali.

V tom času narodil se Mojžíš a byl velmi krásný, kterýžto chován jest za tři měsíce v domě otce svého. A když vyložen byl na řeku, vzala jej dcera Faraonova a vychovala jej sobě za syna. I vyučen jest Mojžíš vší moudrosti egyptské; a byl mocný v řečech i skutcích.

A když jemu bylo čtyřidceti let, vstoupilo na srdce jeho, aby navštívil bratří své, syny Izraelské. A uzřev jednoho, an bezpráví trpí, zastal ho a pomstil toho, kterýž bezpráví trpěl, zabiv Egyptského. Domníval se zajisté, že bratří jeho rozumějí tomu, že skrze ruku jeho chce jim dáti Bůh vysvobození; ale oni nerozuměli. Druhého pak dne ukázal se jim, když se vadili, i vedl je ku pokoji řka: ‚Muži bratří jste, i proč křivdu činíte sobě vespolek?‘ Ten pak, kterýž činil křivdu bližnímu, odehnal ho řka: ‚Kdo tě ustanovil knížetem a soudcem nad námi? Což ty mne chceš zamordovati, jako jsi včera zabil Egyptského?‘ I utekl Mojžíš pro to slovo a bydlil pohostinu v zemi Madiánské.

A když se vyplnilo let čtyřidceti, ukázal se jemu na poušti hory Sinai anděl Páně v plameni ohně ve kři. A Mojžíš uřev to, divil se tomu vidění; a když blíže přistoupil, aby to pilněji spatřil, stal se k němu hlas Páně: ‚Jáť

jsem Bůh otců tvých, Bůh Abrahamův a Bůh Izákův a Bůh Jákobův.' I zhroziv se Mojžíš, nesměl patřiti. I řekl jemu Pán: ‚Zzuj obuv s noh svých; nebo místo, na kterémž stojíš, země svatá jest. Viděl jsem, viděl trápení lidu svého, kterýž jest v Egyptě a vzdychání jejich uslyšel jsem a sstoupil jsem, abych je vysvobodil; protož nyní pojď, pošli tě do Egypta.' Toho Mojžíše, kteréhož se odepřeli říkouce: ‚Kdo tě ustanovil knížetem a soudním?' toho Bůh kníže a vysvoboditele poslal skrze ruku anděla, kterýž se jemu ukázal ve kři. A ten je vyvedl, čině divy a zázraky v zemi Egyptské a na moři červeném i na poušti za čtyřidceti let.

Toť jest ten Mojžíš, kterýž řekl synům Izraelským: ‚Proroka vám vzbudí pán Bůh váš z bratří vašich, jako mne; toho poslouchejte.' Onť jest, kterýž byl mezi lidem na poušti s andělem, kterýž mluvil k němu na hoře Sinai i s otci našimi, kterýž přijal slova živá, aby nám je vydal. Jehož nechtěli poslušni býti otcové naši, ale zavrhli jej a odvrátili se srdci svými do Egypta, řkouce Aronovi: ‚Učiň nám bohy, kteříž by šli před námi; nebo Mojžíšovi tomu, kterýž nás vyvedl z země Egyptské, nevíme co se přihodilo.' I udělali v těch dnech tele a obětovali oběti té modle a veselili se v díle rukou svých. I odvrátil se od nich Bůh a vydal je, aby sloužili vojsku nebeskému; jakož napsáno jest v knihách prorockých: ‚Zdaliž jste mi oběti neb dary obětovali za čtyřidceti let na poušti, dome Izraelský? Nýbrž nosili jste stánek modly Moloch a hvězdu Boha svého Remfan, ta podobenství, kteráž jste zdělali sobě, abyste se jim klaněli; protož přestěhuji vás za Babylon.'

Stánek svědectví měli otcové naši na poušti, jakož byl nařídil ten, jenž řekl Mojžíšovi, aby jej udělal podlé způsobu toho, kterýž byl viděl. Kterýžto přijavše otcové naši, vnesli s Jozue tam, kdež bylo prvé vládařství pohanů, kteréž vyhnal Bůh od tváři otců našich, až do dnů Davida, Jenž nalezl milost před obličejem božím a prosil, aby nalezl stánek Bohu Jákobovu. Šalomoun pak udělal jemu dům; ale Nejvyšší nebydlí v chrámích rukou udělaných, jakož dí prorok: ‚Nebe jest mi stolice a země podnož noh mých; jakýž mi tedy dům uděláte? (praví Pán) aneb jaké jest místo odpočívání mého? Zdaliž ruka má všeho toho neučinila?'

Tvrdošijní a neobřezaného srdce i uší, vy jste se vždycky Duchu svatému protivili, jakož otcové vaši, takž i vy. Kterému z proroků otcové vaši se neprotivili? Zmordovali zajisté ty, jenž předzvěstovali příchod spravedlivého tohoto, jehožto vy nyní zrádci a vražedlníci jste. Kteříž jste vzali Zákon působením andělským a neostříhali jste ho."

Tedy slyšíce to, rozlobili se v srdcích svých a skřípěli zuby na něho. On pak pln jsa Ducha svatého, pohleděv do nebe, uzřel slávu Boží a Ježíše stojícího na pravici Boží, i řekl: „Aj vidím nebesa otevřená a Syna člověka stojícího na pravici Boží."

A oni zkřikše hlasem velikým zacpali uši své a obořili se jednomyslně na něj. A vyvedše jej z města, kamenovali ho; a svědkové složili roucha svá

u noh mládence, kterýž sloul Saul. I kamenovali Štěpána, vzývajícího Boha a řkoucího: „Pane Ježíši, přijmi ducha mého.“ A poklek na kolena, zvolal hlasem velikým: „Pane, nepokládej jim toho za hřích.“ A to pověděv, usnul. I pochovali Štěpána muži pobožní a plakali velmi nad ním.

II.

POSTILLA

ŠEBESTIÁNA VOJTĚCHA BERLIČKY

(vyd. l. 1618).

Přípis panu Janovi st. Říčanskému Kavkovi z Říčan.

Vtipně složený a sepsaný spis vtipného a rozumného zastavače míti chce, aby, co se do něho složilo, vtipně a rozumně rozsoudiv, viděl, co a jak zastávati. Já tedy spisem svým proti závistivým pomlouvačům a utrhačům bezpečen budu, obrav mu takového opatrovníka, jemuž vtipem a rozumem málo rovných vlast naše zplodila.

Vtip bystrá a rozličná důmyslnost osvědčuje, rozum mnohých věcí zběhlost zostřuje. Že se na všecko opatrně ohlídati a daleko domýšleti ráčíte, z vtipného přirození dochází; že mnohou umělostí jako i mnohých věcí zkušením mysl osvícenou míti ráčíte, co div, že moudré rady a rozumní činové na Vaší Milosti od těch, ježto rozumné věci od nerozumných rozeznati umějí, spatříni bývají? Obé ste ráčili léta 1605 na sněmě tehdáž v Výškově držaném s velikým podivením prokázati.

Nebo když se těch časův ta Bočkajova neřádu pohroma z uherského zákampí na Moravu valiti chtěla, ráčili ste stepilostí Bohem daného vtipu všecek oumysl té nezbedné a bezbožné chámoviny vyskoumati, jako i cesty, kterými by a jak do Moravy vpadnouti mohla, uhodnouti a všecek pořádek tak škodlivého vpádu všem stavům k potřebné výstraze nejen předpověděti, ale i moudře, jak by nastávající nebezpečenství odvráceno a začatému zlému přítrž učiněna býti mohla, raditi. O že tehdáž tak moudré a vtipné radě místa nebylo! Všecko se tím pořádkem, jak ste předpověděti ráčili, zběhlo, země nenabytou škodu ucítila. Kteří prv dobré rady přijíti nechtěli, potom, od nepřátel zachváceni, užíti jí více nemohli.

Kdo něco zastati, chrániti a obrániti má, mužem býti a srdce míti musí. I s té strany sem spisek svůj z vlastních rukou vypuštěný výborným ochráncem opatřil. Kdo o velikém srdci, které nositi, kdo o hrdinské mysli, kterou se o veliké věci pokoušeti, kdo o zmužilosti, kterou v největších nebezpečenstvích sobě podobným státi ráčíte, neví?

Pomním časy, milostivý pane, kdež ste i tejným záštím i zjevným nepřátelstvím, a tím ještě počtem mnohým a časem dlouhým, ze všech stran až přes uši pohříženi býti ráčili. Odjinud nebyle ani rady ani pomoci žádné: doma obého bylo s potřebu. Dovtipem, moudrostí, opatrností, právem, jako i oudskoky právními brániti ste se ráčili: ale ničím ste se tak všem obrániti a všecka záští a nepřátelství přemoci neráčili, jako žádným násilím nepřemoženou zmužilostí a stálostí, ana potomně seznána, i milost u těch, kteří někdy s Vaší Milostí nepřátelili, zjednala. Ó srdce, z kterého taková zmužilost roste, věčné nesmrtelnosti hodné!

Valila se uherská neřest jako povodeň nějaká na Moravu: všickni pomezní obyvatelé statky a nábytky, jak a kam mohli, vystěhovavše, zámky a sídla opustivše, zemi k vyhubení, když jináč lze nebylo, nechavše, do měst se zavřených sjeli, aby společnou pomocí hrdla svá bránili. Jediný pan Jan z Říčan, o nějž nejprvé nepřítel zavaditi měl, ničehož nikam nevystěhovav, žádné se odnikud pomoci nedovolav, s samou toliko domácí čeládkou, než zmužilým a hrdinským srdcem nepříteli dostál a s ním se čelem potkav, přemoženého zpátkem obrátil, ještoby sic byl neporažený beze vší překážky až do Holomouce přitrhl. Nic tu před Vaší Milostí udatný Horatius nemá, ježto vojsko nepřátelské, až by most zřícen byl, zastavil: ale zpátkem, jak ste ráčili, jeho neobrátil.

Přidám-li ještě jeden té, o které mluvím, Vaší milostiné zmužilosrdnatosti příklad, ničímž nepochlebím, než věc všem známou jako všecko jiné až posavad povím. Dána byla příčina od Rudolfa slavné paměti císaře odstoupiti: pan Jan s Říčan zmužilé stálosti přivyklý nemohl se jako třtina po větru chvíti; několikerou povinností pánu svému zavázaný, nechtěl se vrchnosti své pronevěřiti. Pobrán statek, nábytek rozebrán, stříbro, zlato se všemi klejnoty rozchvátány, urozená manželka s nejmilejšími dítkami v cizině zadržena, na samou osobu panskou všudy políknuto. Kdo by byl neřekl, že i ten nejvkořenější dub takovým větrem vyvrácený padne? Zmužilohrdinské srdce těžkostí se přemoci nedalo, hotovější, statek, zboží, nábytky, zlato, stříbro, klejnoty, nejmilejší manželku, urozené dítky i samý život se vším, co na světě jest, oželeti, nežli závazek učiněné přísahy přetrhnouti. Mnohé hrdiny česká země, vlast naše nejmilejší, vždycky každého věku odkojila: ráčíte těch braku nejpřednějšího hodni býti, poněvadž i vlast i rod, předky vzácnými v starožitnosti šlechetný, vlastně chvalitebnými činy šlechtiti a ozdobovati, a jak vlasti tak i rodu k honosné poctivosti býti ráčíte.

Poněvadž sem se tedy neomýlil, takového práci mé již od sebe vydané opatrovníka obrav, jakého vlastní jeho ozdoby ukazují, Vaší Milosti zato úslužně prosím, že spis tento, jakkoli chatrný, takový však, který se Vaší Milosti zalíbiti a mnohým k ctnostnému životu posloužiti může, vděčně přijíti a mne jakožto svého věrného a vždycky stálého, podle povolání mého, služebníka sobě poručeného míti ráčíte.

III.

LISTY.

1. JAROSLAVA Z PERNŠTEINA A NA PARDUBICÍCH

Otevřený list na vypovězení Bratří českých.

Na Pardubicích 10. Septb. 1547.

My Jaroslav z Pernšteina a na Pardubicích, krále J. M. rada a komorník, pán, držitel a pravý dědič panství Potnšteinského, Rychnovského a za nedospělých osiřelých Jana a Blažeje vlastních bratří z Vlkánova pán a poručník města Solnice ke všem jmenovaných panství a měst Vamberka, Rychnova a Solnice obyvatelům, poddaným našim věrným a milým posíláme list tento otevřený, tak aby po všech obcích čten a hned po přečtení od jedné k druhé bez průtahu dodán byl.

Kterýmžto listem otevřeným oznamujeme obecně přede všemi, kde by čten neb čtoucí slyšán byl: že — jakož JM. nejjasnější král náš jak pro zastavení bludných ve víře zmatků, tak pro uvarování příště odtud jdoucích proti JM. králi bouřlivých rocení a odbojnictví zlopověstnou sektu pikhartskou, o nížto se věcí takových těžká vina odevšad provozuje, slovem a mandatem královským na všechny budoucí časy z tohoto království vypovědíti ráčil: — taktéž my listem přítomným co nejpřísněji rozkazujeme, aby od přečtení a v známost uvedení přítomného listu do šesti neděl napořád sběhlých z dotčených panství a měst našich, co by se kde od Pikhartů lidu nacházelo, k tomuto našemu přísnému poručení z půdy naší dědičné na všechny budoucí časy pryč odejíti museli, leč by ti a takoví k jedné aneb druhé straně náboženství v zemi potvrzeného do vypršení ustanovené lhůty se obrátili.

Což kdyby od těch Pikhartů se nestalo a oni ve svém kacířském oumyslu zatvrzele setrvavše, po dobrém z půdy naší dědičné (nejvíce v Rychnově a v Solnici) pryč odejíti nechtěli: tuť všechnu svou milostivou ochranu od nich odvracíme a bereme — obcím, aby takových achtovaných lidí v sobě nechovaly, přikazujeme — řemeslům, aby jich z pořádku vystrčily a s mistrovství i s knapství (tovaryšství) sázely, poroučíme — aniž koho pro jakékoliv lidem pikhartským činěné protivenství a škody pokutovati budeme, i také soldaty na ně přivolati hotovi jsouce, kdyby oni k mandatu JM. krále a k tomuto našemu přísnému rozkazu zdornými a neposlušnými se ukázati měli.

A to tak nařizujem a ustanovujem, aby ten lid pikhartský žádnou k nějakému rozkazu našeho umírnění čákou se netroštoval, ani jakých omluv a proseb buď sám k nám přinášel, a neb po jiných odesílal: Což tak a ne jináče míti chceme a velíme.

2. Z listu Poggia Florentského k Leonhardovi Aretinskému

přel. DANIELEM ADAMEM Z VELESLAVÍNA l. 1586.

Zpráva o odsouzení a upálení M. Jeronýma Pražského.

Poggius Leonhardovi Aretinskému pozdravení. Předešlého času za několik dní v Teplicích se zdržuje, psal jsem k Mikulášovi našemu list, kterýž za to mám, že i ty čísti budeš. Potom když sem se z Teplic do Konstancí navrátil, začala se pře mistra Jeronýma, kteréhož vuobec za kacíře mají. Protož umínil sem o té věci správu tobě učiniti, jak pro velikost a hodnost té pře, tak a najvice pro výmluvnost a umění toho člověka.

Znám se k tomu, že sem jak živ neviděl a nepoznal žádného, kterýž by veda při, zvláště hlavní a hrdla se dotýkající, tak blízko se přiblížil k výmluvnosti starých oratoruov, kterýchž my sobě mnoho vážíme. Ku podivu zajisté bylo, jakými slovy, jak ozdobně a výmluvně, jak podstatně a důvodně, jak veselým obličejem a živým hlasem, a jak srdnatě a směle nepřátelům svým odpovídal a naposledy i při svou zavřel, až v pravdě čeho politovati, že tak slavný a tak znamenitý vtip člověka toho odvrátil se k učení a bludům kacířským: však pokudž pravé jest, což se mu připisuje. Nebo mně nenáleží tak veliké pře rozsuzovati; přestávám na vejpovědi těch, kteréž vůbec lidé za moudřejší mají. Ale však ty nedomnívej se, že bych jako orator a neb řečník chtěl tobě tu při ve všech klauzulích a částkách jejích vypravovati: dlouho by to bylo a několik dní by k tomu býti musilo; dotknu toliko krátce, což jest předního a mimo jiné věci paměti hodného, z čehož ty o velikém umění toho člověka souditi moci budeš.

Když proti tomu mistru Jeronýmovi mnohé věci na sněmu mluveny byly, že jest kacíř, a to se i duovody a svědky dotvrzovalo, naposledy vidělo se všechněm za dobré, aby on sám obecně a zjevně slyšán byl, a na jednokaždé, což mu se za vinu dává, odpovídal. A protož přiveden jsa do sněmu, když mu rozkázáno bylo, aby na artiknle žalobníkuov svých odpovídal, dlouho tomu odpíral, pravě slušné a náležité býti, aby nejprvé sám svou při vedl a neviuu ukázal, než by na křivé žaloby odporníkuov svých odpovědi dával.

Ale když mu toho odepříno, tedy stoje uprostřed sněmu, velmi krásně a ozdobně mluvil, ačkoliv mu nejedni šoustáním a reptáním svým překazili a řeč přetrhovali. Však předce na konec na tom zavříno, aby na bludy, ještě mu se připisovaly, odpověděl; potom aby volně mluviti mohl, což by chtěl. Čteni tedy byli artikulové bludův jeho s kathedry, jedni po druhých, každý obzvláštně, a ti potom jistými svědky dotvrzováni. Tázán byl o jednom každém, zda-li by proti kterému co mluviti chtěl? K víře nepodobné jest, jak moudré a chytré odpovědi dával, jak mocnými duovody se hájil; nikdá ničehož nepropověděl, což by na dobrého muže neslušelo. Mnohých žertem odbyl, jiných

štíplavě dotekl, mnohé nejednou v smutné věci k smíchu přivedl, šprýmuje na jejich žaloby a důtky.

Ale že pro množství žalob a velikost bludův ta pře toho dne k konci dovesti se nemohla, do třetího dne odložena býti musila. Kteréhožto dne, když opět žaloby na něj čteny a mnohými svědky provozovány byly, tehdy on povstav promluvil, řka: „Poněvadž ste tak bedlivě a pilně poslouchali nepřátel a odpůrníkův mých, slušné a náležité jest, abyste i mne již také mluvícího dobrotivě a trpělivě slyšeli.“ A tu najprvé, maje začíti mluviti, prosil boha, aby mu takovou mysl, to srdce a tu výmluvnost dáti ráčil, která by k dobrému a spasitelnému duše jeho sloužila.

Potom takto mluvil: „Vím o tom, Ctihodní Otcové a páni! že sou mnozí slavní a vznešení muží snášeti a trpěti musili to, čehož sou svými ctnostmi nikdá hodně nezasloužili; vím, že sou bývali přemoženi a přesvědčeni falešnými svědky a na smrt odsouzeni od nespravedlivých soudcuov.“ A začav od Sokratesa, kterak nespravedlivě od svých měšťanův k smrti odsouzen byl, dotekl Platonova vězení, Anaxagorova utíkání, Zenonova mučení, a jiných množství pohanů neprávě a bez viny odsúzených. Odtud obrátil se ku příkladům lidu židovského, a předně jmenoval Mojžíše i přivedl Jozefa, Izaiáše, Daniele, a téměř všecky, svaté proroky, kteříž jako potupní rúhači boží a buřiči křivě osočeni a odsouzeni bývali. Nepominul odsouzení ctné a šlechetné Zuzany.

Dále přistúpil ku příkladům sv. Jana Křtitele, i samého pana Krista, spasitele našeho, o nichž výborně vědomé jest, že sou na křivé a falešné svědky od nepravých soudců potupeni a na smrt ortelováni byli. Takž i sv. Štěpán od roty kněžské že byl ukamenován, apoštolé všickni na smrt odsouzeni, ne jako nevinni a dobří, ale jako buřiči lidu, potupníci boha, a zlých nešlechetností pachatelé. Jest ovšem nenáležité, kněz od kněze nespravedlivě odsouzenu býti: ale on příkladem ukázal, že se to netoliko od kněžstva, ale i ode všeho kněžského sněmu neslušně a neprávě stalo.

Tyto všecky příklady velmi ozdobně, krásné a s velikým posluchačuov očekáváním vypravoval. A že všecka podstata pře jeho na svědcích záležela, mnohými duovody ukázal, že žádnému z těch svědkuov nemá věřeno býti: poněvadž sou proti němu ne z pravdy, ale z nepřízně, zlobivosti a závisti svědčili. Oznámil i příčiny, pro kteréž by naň nepřátelé jeho nevražili a dobrého mu nepráli, až téměř nedaleko toho chybilo, že soudce k sobě a k své při naklonil. Pohnuli se všickni v srdcích svých a k milosti se nachejlili; neb i toho doložil, že jest dobrovolné a sám od sebe na sněm přišel, aby se očistil a svou nevinu spravil; oznámil o životu a o obcování svém, plném šlechetnosti a ctnosti; předložil, že i staří nejučenější a nejsvětější muží ten obyčej mívali, že sou v některých artikulích víry se dotýkajících ne vždycky jednostejně učili, anobrž netoliko rozdílné, ale časem i na odpor sobě smejšleli, a však beze všeho podezření kacířstva.

Očekávali pak všickni na to, aby aneb vymluvil sě a očistil, odvolaje

bludy, z nichž byl vinen, aneb za odpuštění viny své a za milost prosil. Ale on tuze na svém stál, pravě se žádným kacířstvím nebýti vinen, a nechtěje odvolati bludův, kteréž mu jiní křivě přičítali. Naposledy dal se v vychvalování mistra Jana Husa, před tím na oheň odsouzeného a upáleného, tvrdě to o něm, že byl muž dobrý, spravedlivý, svatý, a té smrti ohavné nehodný. O sobě také pověděl, že jest hotov jakouž koli smrt podniknouti myslí zmužilou a stálou, ustoupiti nepřáteluom svým a těm svědkuom nestydatým, lživě svědčícím, kteřížto však před bohem počet svým časem vydati musejí z toho, což sou proti němu neprávě svědčili.

Velikou nad ním lítost měli všickni okolo stojící; nebo žádostivi byli při hrdle zachovati muže tak slavného, kdyby on byl sám rozumu svého užívati chtěl. Ale on stále na svém předsevzetí trvaje, zdál se sám dobrovolně a ochotně k smrti chvátati. V tom pak největšího vtipu dokázal, že když řeč jeho několikráte přetržena byla rozličnými křiky, a mnozí mu odmlouvali, stíhajíce řeči jeho, žádnému z nich neodpustil, aby ho nedotekl, ale nade všemi se mstě, všecky a neb k zahanbení a neb k mlčení přivedl. Když se hluk rozmohl v sněmu, tedy sám mlčel, někdy zástup z toho trestal; potom předse řeč svou konal, žádaje a prose pro boha, aby mu dopustili mluviti, poněvadž ho více slyšeti nemají. Nikdá se křiku ani hluku neulekl, ale vždycky byl na mysli stálý a nestrašlivý.

Ten pak byl předivný důvod jeho paměti, že tři a čtyřiceti dní seděl dole u věži hluboké, smrdutě a tmavé. V tom místě zajisté nic netoliko čísti, ale ani viděti nemohl. Mlčím o trápení duše a úzkosti mysli, kteráž naň bez pochyby každého dne docházela a všicku paměť z něho vyraziti mohla. Však on tolik vysoce učených a moudrých mužuov k své při za svědky přivedl, tolik svatých doktoruov církevních k utvrzení svého smyslu připomenul, že příliš dosti toho bylo, kdyby se po ten veškeren čas v největší prázdnosti a v největším mysli své upokojení, s uměním moudrosti a s knihami obíral. Řeč jeho libá, příjemná, prostranná a zvučná byla. Hnutí těla oratorské a vážnosti plné, buďto že by chtěl soudce k hněvu popuditi, a neb nakloniti k lítosti a milosti: kteréžto však on ani nehledal, ani dojíti nežádal. Stál vesele bez bázně a bez strachu, netoliko smrť postupuje, alebrž na ni žádostivě čekaje: řekl by, že jest druhý Kato.

Potom dva dni mu propůjčili k rozmyšlení, zda by pokání činiti chtěl. Mnozí ho navštěvovali muži slavní a učení, aby ho od smyslu a předsevzetí jeho odvedli. Ale když neústupně bludy své zastával a od nich upustiti nechtěl, odsouzen byl od sněmu duchovního za kacíře a ohněm spálen. Vesele a ochotně k smrti své šel, nelekaje se ani ohně, ani muk, ani ohavné smrti se boje.

Když přišel na místo popravy a smrti své, sám se z šatuov svých svlékl, a padv na kolena, modlil se před kolem, k němuž i nahý přivázán byl mokrými provazy a řetězem; potom obložili ho dřívím, ne drobným, ale obhroubným

až do prsuov, mezi dříví slámy nakladše. Jakž dříví hořeti počalo, začal zpívati píseň, kterouž mu sotva oheň a dejm přetrhl.

Ani zajisté onen Mutius tak směle a tak srdnatě nevložil na oheň ruky své, aby ji spálil, ani Sokrates s tak dobrou a veselou myslí jedu nevypil, jak tento Jeroným ochotně oheň podstoupil.

Dán v Konstancí 30. dne měsíce máje, kteréhožto dne M. Jeroným pro kacířství upálen, léta páně 1416.

3. M. MARTIN BACHÁČEK NAUMĚŘSKÝ Z NAUMĚŘIC.

Panu Adamovi Koníkovi, měštěnínu a senatoru města Vodňan.

Službu svou etc. Včerejšího dne p. M Jan Campanus, vicerektor učení Pražského, mně psaní učinil, v vašem jménu pozdravil i také některé dary na vašem místě odeslal, jako věrtel hrachu a dobrou hus, čehož já spolu s mou ouzkou kuchyní a špižérnou vám přátelsky děkuji a odměniti se dobrým a vám líbezným přátelstvím nepominu. Pán Bůh rač dáti, aby tato vaše štědrost při statečku vašem mnohýmkrát vynahrazena byla a vaše dítky spolu s vámi žádného skrácení v té příčině nepocitovali.

Předešlých dnův na sollicitování pana vicerektora pro vaše synáčky odeslal sem k vám mládence pobožného a příkladného za collegám, jmenovitě Jacobum Hobelium, aby podlé jiných in sua classe vaše dva synáčky sobě poručené měl a tak cvičil, abyste nad tím dobré zalíbení jměli. Jakož i nyní jemu píši, aby na sebe pozor jměl, v mezech povolání svého zůstával, dítky suae classis tak vyučoval, aby rodičové i také přespolní lidě mohli tomu porozuměti, že s nimi věrně pracuje a časem svým jemu tu odměnu učinili a na některé vyšší místo buďto u vás a nebo jinde fedrovali.

Já sem také předešlých let téměř od sedmdesátého léta a potom v koleji před dvaceti léty a níže ji mnoho se s vyučováním pacholátek stavu panského, rytířského i také městského se zaneprázdňoval, těchto a jiných prostředkův a cest koštovával, které by mohly nejpříjemnější k vedení a k prospěšnému vyučování těch dítek býti, a snad nehonose se tím, s pochvalou ty dítky sem vyučoval a v koleji pro množství těch dítek jiné dva pány mistry ku pomoci sem k sobě připojil. I také při přítomnosti učených a rozšafných lidí quinque classes s praeceptory sem nařídil.

Nic nemluvě na potupu jiných pánů professorů, kteříby s to tak dobře anebo lépěji býti mohli, než k tomu vedu, že při malých dítkách ten prostředek sem vyšetřil, že jsou oni v brzce bez těžkosti a téměř ze hry v krátkém času litery znáti uměly, že pěkně jak náleží ex arte psaly, deklinacím mimo naději se naučily a jeden každý casum recte, proprie et grammatice vykládati na česko

uměly, tolikéž všecky personas omnium temporum et modorum, jakž hned o tom p. Praessius in suis Elementis sprvopočátku vypisuje. Naučily se k tomu catechesim nejprv českou, všecky modlitby ranní i večerní, požehnání stolu i děkování po stole, některou kopu vokabulí i také něco spívati, když se toliko v tom jistý pořádek choval a jedno každé cvičení jistými hodinami se zachovávalo a pacholátka své Ephemerides měla, a která již psáti uměla to všecko sobě zapisovala, co kdy a které hodiny dělala.

Jakož o tom vznešení praeceptores a nejvíce ten slavný muž Joannes Šturmius in suis Epistolis classicis vypisuje, který v Štrospurku takovým spůsobem z málo classes slavnou academiam vel scholam universalem spůsobil, které ve všech Německých zemích sotva podobná jest. Ten píše in prima Epistola classica ad primum praeceptorem tato slova: „Primum ac puer noverit notas literarum", anebo jak bude znáti litery v „statim deducatur ad declinationes et conjugationes" a z toho prý to půjde že pacholátko prvé nežli téměř bude uměti dobře slabikovati, bude uměti declinationes, a prvé nežli bude čísti, naučí se conjugationes a to srozumitedlně s výkladem jednoho každého casum a všech personarum.

Někdy sem měl obzvláštní declinationes snad na půl druhém archu, odtud se jim učili, posledního půl archu odesýlám, ale ještě příjemněji může býti a pokudž čas postačí i to napíši, ježto to bude moci na stěnu na vosk přilepiti a pacholátka, která se učí slabikovati, aby pospolu seděla a rafikou na ty casus ukazovala a je slabikovala, jestli pojednou nemůže numerum singularem anebo pluralem aby aspoň singulos casus slabikovala, toliko jeden přední, jakožto centurio aby mezi nimi byl a na ně šetřil, takby sukantorovi anebo kdoby je vyučoval sešlo z těžkosti a bez toho vstávání a říkání i také kolikrát opakování: Uč se, prej, budeš hned vstávati a to všecko za borovou šišku. Než naši praeceptores a skoro někteří deceptores nechtějí na ten grif trefiti, proto že se sami tomu jak živí nenaučili.

Nedomníval sem se, abych měl tak obšírně psáti, budu Jacobo na to referovati, že z vašeho psaní tomu porozumí, k čemu vedu, to aby sobě pilně četl, jemu je odevzdejte. Můžete toto psaní k němu po vašich synech, když do školy půjdou, odeslati. Ve dne toho bych nedovedl pro jiná zaneprázdnění, abych tak obšírně psal, než píši v noci, kdež mi žádný nepřekáží, ani mně kdo svou řečí z toho vytrhne.

V dobré příhodnosti pánům purgmistru a radě města Vodňan mé služby s vinšováním všeho dobrého jim ode mne vzkážete. S tím se vám na všem dobře jmieti vinšuji.

Dán v kolleji krále Václava jinak císařské v Starém městě Pražském v pátek po sv. Lukáši Evangelistu Páně 20. Octobris léta 1606.

4. KAREL STARŠÍ Z ŽEROTÍNA.

a) Panu Václavovi ze Vchynic.

Na Rosicích 24. máje 1612.

Urozený etc. Poněvadž jsem se nad Vtí pomstil, již Vsti odpouštím, neb nynější svět jinačejších odpustků nedává; neráčili jste mi nic psáti za mnoho časův, až se Vsti zachtělo a já také nedávám odpovědi, až jsem se velmi na to rozmyslil, to veta. S tím se vším ačkolivěk jsem mstitedlný, avšak netrvá mi dlouho hněv, protož pokoj v zemi, račte moci bez gleitu do Moravy jezditi, neb také skrze smrť našeho dobrého a na nás velmi laskavého přítele zbaven jsem všech klankytných sukniček bílým premovaných, pro něž někdy strach i na sousedy šel.

Ale nechaje žertu na straně jsem toho velmi vděčen, že jste na mne zapomenouti neráčili, v čemž netoliko jsem psaním Vsti ujištěn, ale také vzkázáním po doktoru Lukovi těchto dnův mi učiněným. Mému pak prodlévání neračte se diviti; neb již teď od čtvrti léta nikam téměř na nohu nemohu a ačkoli nohou nepsávám a tak bych snad s tou omluvou špatně ostal, avšak činí mne nedostatek ten ke všemu nechutného a nezpůsobného a tedy i k vykonávání povinnosti mé k mým patronům a laskavým pánům a přátelům, mezi nimiž Vst račte býti jako borovice mezi jalovcem. Naději se však, že brzy s pomocí Boží vyjdu ze svých povijanů a tak jsa sobě volnější budu moci nahražovati, co jsem obmeškal a k Vsti svou služebnou náklonnost patrnějšími důvody prokazovati.

S Vstí pak kdy shledání mé bude, nevím; ráčili jste se příliš zakochati do těch bažantů, tak že nelze Vsti sem se nadíti; my zde tak pyšně netrávíme, s tetřevy musíme zavdék přijímati; ale nadějemeť se jich ještě jednou navštíviti, jako takto rok a čtyry léta, abychom jich sobě zde také rozplenili.

Mám dobrou naději, že nastane-li válka Turecká, brzo nás Turci s Uhry ku Praze popraží; račte zatím dáti Kolín opevniti, ať máme Moravci kde nejprvnější nocleh učiniti a druhý asi dvě míle za Plzní, neb budeme mít všickni dobré nohy a má se zatím zhojí. Více podruhé, k počátku dosti. Poroučím se Vsti starou měrou atd.

---

b) Panu Janu Čejkovi z Olbramovic.

Na Rosicích 26. máje 1612.

Urozený a statečný rytíři etc. Kdyby nebylo starodávní naší důvěrnosti, která mne v tom ujišťuje, že psaní mé dobře přijato bude a kdyby nebylo přízně té a lásky, která mne vždycky k tomu vedla, abych toho vyhledával,

co by k Vašemu dobrému a užitečnému sloužiti mohlo, nečinil bych Vám tohoto přítomného psaní, neb bych se obávati musel, poněvadž materii nepříjemnou v sobě zdržuje, aby mne samého Vám nepříjemného neučinilo: ale znaje Vás již od drahné let a maje z toho povědomost o rozumu Vašem, mírnosti, k dobrému náklonnosti a při dobrém stálosti, nezastavuji se na tom, co sice obyčejně mezi lidmi se sbíhá, nýbrž jsem k Vám té naděje, že jakž já dobře mínim, tak i Vy dobře to ujmete a mne v tom přijmete.

Jest pak o toto činiti, že jsem teď nehrubě dávno tomu srozuměl, že jste se již dokonce od první manželky Vaší oddělili, netoliko statkem a hospodářstvím, než bytem i životem, anobrž i manželskou láskou, tak že ani s ní nebýváte, ani k ní nejezdíte, ani o její věcech věděti nechcete a sumou již ne jako manžel, než jako nepřítel nějaký k ní se chováte a ukazujete. Čehož jestli jsem se nerád dověděl, anobrž jestli jsem toho bez užasnutí doslechnouti mohl, sami můžete souditi, který o tom vědomost máte, že nad tím upřímně potěšen jsem, když se Vaše duše, dobré jméno, život a jmění dobře má, naproti pak tomu zarmoucen, když ty věci při Vás nějaký nedostatek trpí, jakž pak bez toho není, že v této příčině všecko to v jakémž takém nebezpečenství zůstává, což světleji níže ukáži.

Ač pak nepochybuji, že Vás k tomu nějaká obzvláštní a nesnesitedlná těžkost přivésti musila, — neb takové věci bez příčin se nedějí — avšak já u sebe najíti nemohu, aby která taková byla a býti mohla, abyste se od ní přemoci dáti musili. Nebo že paní jest v letech a to takových, která léta Vaše vysoce převyšují, není nic neobyčejného; nebo, ať na jiných příkladu nedávám, kteří majíce staré ženy pěkně se s nimi snášejí, já jsem sám měl ženu o deset neb jedenáct let sebe starší; avšak proto mezi námi žádné nesvornosti nebylo. Že jest nemocemi sklíčena, poněvadž to z dopuštění Božího přišlo, hodnější jest politování a ochrany než nenávisti a opuštění. Že jest snad něco nevhodná, poněvadž to od věku přichází a od trápení, v kterýchž teď po ta léta zůstává pořád, i to věcí takovou není, aby od rozumného člověka nemělo sneseno a mezi jiné lidské příběhy počteno býti. Že snad Vám ve všem strany statku svého po vůli nebyla, poněvadž jest statku svého ne po rodičích svých, než po mužích nabyla, slušné jest také a nemůžete jí v tom za zlé míti, že jest opatření svých dítek žádostiva byla.

A tak kam se koli ohlídám a nač se koli obracím, nemohu u sebe najíti toho, abyste jakou slušnou příčinu měli k opuštění jí a vzdálení se od ní, leč by jste snad myslili, že to tak svobodné jest lidem, ženu sobě vzíti a potom od ní pustiti, jako statek koupiti a potom jej zase prodati. Ale daleko odtud! Neb ať s tím mlčím, co jest Bůh hned při počátku stvořiv muže i ženu řekl, že dva budou jedno tělo, ani toho, co Kristus pán sám vyřekl: „co spojil Bůh toho člověk nerozlučuj," ať nepřipomínám, kdež zůstává Váš slib, který jste jí před Bohem a před jeho církví při oddání se s ní učinili, že ji chcete mi-

lovati, chrániti, neopouštěti do své neb do její smrti. Čisté milování a ochrana! Vy na Syrovicích, ona na Polici, ona v lůži sotva s duší, Vy pak na statku s dobrým bydlem: ne tak, pane nejvyšší písaři, nevymínili jste sobě starost ani nemoc, ani nespůsoby, ani statek, než z prosta jste slíbili a to před Bohem, totiž Boha sobě za svědka berouc: protož také od toho slibu prostého dobrovolného, bez výminky učiněného nemůžete upustiti, nemůžete se jeho sprostiti, leč byste z sebe křivopřísežníka, z Boha křivého svědka učiniti chtěli, čehož bych Vám nepřál.

Mohu sám souditi, že jest Vám nesnadno nad sebou vítěziti; nebo podlé těla těžko jest zdravému s nemocným, mladému s starým, veselému s nevrlým a drtkavým obývati; ale Vy nejste snad z těch, kteří podle těla chodí, ale z těch, kteří v těle jsouce proti těla oudům rytířují a jestliže jste z těch, proč se tedy kříži vyhýbáte, kterýž všickni podnikati musejí, kdož synovství Božího oučastni býti chtějí. Nenít pochybné, že toto Vaše manželství jest rukou Boží, která Vás také stírá a potřásá, abyste nezmrtvili v libostech života tohoto; ale utíkati před ní netoliko daremné jest, poněvadž ona všudy dosahá, ale také hříšné, neb jest znamením zpoury, nad kterýžto hřích podlé písem většího není.

Nechci toho šířiti, poněvadž i patrné jest i také více knězi Vašemu k předkládání Vám přináležející než mně; ale tímto svobodněji mohu hýbati, jakožto věcí politickou, že tudy svému dobrému jmenu a pověsti hrubě škodíte. Nebo kde jest ten, který nepřičte Vám této věci k nestálosti mysli, buď že jste se hned z počátku dobře nerozmyslil, aneb rozmyslíc se dobře, že jste se potom v tom proměnili; víte dobře, že podle starého přísloví: sapientis non est dicere, non putaram*) a zase: deliberandum est diu, quod statuendum est semel**). Vzal-li jste ji sobě jednou, již ji musíte chovati, jakkoli jest, a by Vám i na mysli nebylo, tedy pro lidi, pro pomluvy měli byste to učiniti.

Nechci mluviti o Vašem rodu, na nějž slušně se ohlídati máte, nechci také o věku, který již takový jest, že mezi mladé počteni býti nemůžete; ouřadu toliko dotknu. Jste druhá osoba mezi stavem rytířským, jste nejvyšším písařem markrabství moravského, jsou Vám svěřeny desky, rejstra zemská, spravedlnosti lidské: i zdaliž nemáte na to mysliti, že jsouce předním místem, máte také býti předním v dávání dobrého příkladu, majíce sobě takové věci svěřené, žet ovšem toho ostříhati máte, co Vám od Boha svěřeno jest: neb jakéž smýšlení býti může, že ten víru zachová lidem, který ji Bohu ruší, že ten bude míti pozor na zemské věci, který nemá pozor na nebeské?

Odpustte, že se tak daleko pouštím; nestíhám Vás v ničem, ale Vy sami do sebe jděte. Může býti, že majíce affekty zaslepené oči toho nevidíte, něž mezi tím jiné consequentie není. Také ty věci jdou per gradus, jako člověk když se sláčí, ne ihned vykydne se ze všeho, než nejprv zuje obuv, potom

*) Moudrý neříká: nemyslel jsem.
**) Dlouho rozvažuj, na čem pojednou ustanoviti se musíš.

gatě, pak kabát, naposledy i košili, tak i ten, který počne chladnouti v dobrém, nejprv pouští na sebe vítr, pak zimu, potom mráz, až dokonce zatím ustydne a umrtven bývá. Vy jste nyní na počátcích, hleďte se k ruce, mohlbych Vám specifikovati a ukázati, jakými cestami půjdete; ale chci raději Pána Boha prositi, aby Vás od nich ostříhati ráčil, než abych Vám je měl sám namítati.

Týmž spůsobem mohl bych ukázati, že Vám to vyloženo může býti k lakomství, že nemohouce ženy na to navésti, aby Vám všecko dala, opustili jste ji, poněvadž jste toho, čeho jste více milovali než ji, dostati nemohli; že Vám to může tolikéž připsáno býti k nevděčnosti, že majíce od ní počátek toho, čemuž Pán Bůh bohatě ráčil požehnati, směli jste se nad ní zapomenouti; též také že může to též přisouzeno býti k chlipnosti, že jste se proto od ní odtrhli, abyste svých neřádů tím svobodněji hleděti mohli. Ale k čemu bych to daremně rozšiřoval, poněvadž vejdouce do sebe sami to uznáte, že myšlení jiných lidí nemohou býti jinačejší o Vás, nežli by Vaše byla o jiných, kdyby podobnou příčinu k tomu dali.

Těžko jest poctivému srdci zlořeči o sobě proslýchati, buď vinně neb nevinně; ale co jest to proti svědomí? a svědomí co proti Bohu? Neb jakož dí písmo: „Potupovalo-li by nás srdce naše, ovšem Bůh, který jest více než srdce naše a zná všecko.“ Znalť všecko, jakož pak zná, jakž můžete bezpečni býti před pomstou za to, čeho se dopouštíte, a aby žádné jiné nebylo, poena talionis*) hotová jest. A by pak i to Vás nepotkalo, což Pán Bůh nemá jiných metel? Nemoci, smrti v letech nejlepších, rozptýlení statku, hanby světské a kdoby je všecky vyčítati chtěl, poněvadž to hrozné peklo stojí za jiné všecky. Kterýchžto věcí jakž bych Vám věrně nepřál, tak také podlé povinnosti dobrého přítele výstrahu Vám dávám a napomínám upřímně, abyste podlé Kristova přikázání vešli v pokoj s bližním svým, abyste mohli oběti své klásti na oltář a podlé naučení apoštolova snášeli mdlé osudí ženské, aby modlitby Vaše neměly překážky. Smiřte se zas s paní manželkou Vaší, stěhujte se k ní, vezměte srdce, veďte práci, stužte boj, poručte se Bohu, v jehožto síle všecko přemůžete a s všecko býti moci budete. Bude Vám to odplatitedlné od Boha, schváleno od lidí, přijato od Vašeho vlastního svědomí a od paní manželky Vaší odměněno, a byť i to nebylo, odplata naše hojná jest Pán Bůh et virtus per se ipsam et propter se ipsam colenda est.**)

Mně pak nemějte za zlé, že jsem Vám tak obšírně a snad někde nevšelijak bez ourazu ty věci předložil; neb víte, že jsem Váš dobrý přítel od začátku známosti naší. K tomu také jsem podlé ouřadu svého zavázán, jednomu každému k dobrému sloužiti, a ačkoli knížka pana Tovačovského, ani také zřízení zemské nic o podobných věcech nevyměřují, avšak Vy víte, že já se bojím

*) T. j. trest zločinu učiněním téhož skutku zlého, jako v písmě: zub za zub.

**) A ctnost má pro sebe samu a skrze sebe samu konána býti.

Pána Boha, a že nehledím tak dalece na lidské prostředky než na řízení Božské: on mne této zemi představil, on mne in speculo postavil, protož jestli ne pro milost, tedy pro hněv i sám musím utíkati zlého i jiné od toho vystříhati, abych pokut Božských na zemi neuvedl. Nebo mlčel-li bych já, Bůh by nemlčel a na mně prvním, potom pak na vlasti mé ostýchavosti mé by vyhledával. Protož věřím i za to prosím, že mne v té upřímnosti přijmete, v jaké já se Vám také otvírám. Bůh nebeský dej Vám toho užíti ku potěšení časnému i k spasení věčnému.

IV.

ZÁPISY

panství Pardubického.

(R. 1535—36.)

Smlouva mezi panem Janem z Pernšteina a měšťany Hradeckými.

Leta **1535** v neděli před sv. Bartolomějem stala jest se smlouva celá a dokonalá mezi urozeným pánem p. Janem z Pernšteina a na Helfenšteině etc. s jedné, a moudrými a opatrnými purkmistrem a radou a vší obcí města Hradce nad Labem s strany druhé, o platy a desátky i jiné povinnosti, kterýchž lidé poddaní pánův Hradeckých z Vysoké a z Roudničky k záduší Opatovskému zbraňovali se platiti a dostávati, protože sou tu přes Labe volného příchodu ani příjezdu o potřeby své k témuž záduší Opatovskému jmíti nemohli.

A to taková smlouva: že JMt nadepsaný pán z Pernšteina, jakožto pán podací toho záduší Opatovského, ty všecky poplatky, desátky a jiné povinnosti na těch lidech, což jest tu koli v Vysoké a v Roudničce poddaných pánův Hradeckých, pustiti a dáti jest ráčil na snažnou žádost opatrného Lukáše Formana, jich Hradeckých spoluměštěnína, k tomu kostelíku, kterýž vystavěl týž Lukáš s volí a pomocí pánův Hradeckých i jiných dobrých lidí ku památce mistra Jana Husi na gruntech jich obecních, a to pravým trhem a kupem, jmenovitě za půl druhého sta kop míšenských, kteroužto sumu peněz hotových JMt pán zouplna jest přijíti ráčil.

A protož JMt ty lidi z Vysoké a z Roudničky těch všech poplatkův, desátkův i jiných povinností, od starodávna k záduší Opatovskému přináležejících, před týmž záduším Opatovským, před dědici svými, i přede všemi téhož záduší držiteli, nynějšími i budoucími, prázdné i volné činiti ráčí, tak aby tíž lidé nadepsaní z Vysoké a z Roudničky nyní i na časy budoucí těch poplatkův a desátkův i jiných povinností k tomu Opatovskému záduší nebyli povinni platiti ani dostávati, nežli k tomu kostelíčku již psanému mistra Jana Husi.

Kdež pak hned při tom týž JMt pán z Pernšteina za těch půl druhého

sta kop míšenských zouplna přijatých ráčil jest zase ukázati a dáti k budoucímu užívání tomu záduší Opatovskému, s vůlí lidí svých i pánův Hradeckých k témuž záduší přislušejících, tři pruty luk v svých gruntích po Labi nad Opatovicemi vyměřené, tak aby úžitek z těch prutů louk nyní i na budoucí časy obracován byl k tomu záduší Opatovskému místo těch výš jmenovaných platův, desátkův a jiných povinností a oni osadní toho záduší to sobě opatrovati mají.

A poněvadž podlé obsažení smlouvy, této faře a neboli faráři Opatovskému, nynějšímu i budoucímu, se tu nic neujímá, než s nimi se zadosti nahražuje, tehdy se i to také v této smlouvě vyslovuje: ač přišla-li by kdy toliko z bezelstnosti potřeba na lidi z Vysoké a nebo z Roudničky lidí pánův Hradeckých, a oni faráře pro bezelstnost jmíti nemohli, tehdá jim faráři Opatovští nynější i budoucí posluhovati povinni býti mají, tak na ten konec, jak na hoře dotčeno jest, ač by toho kdy z bezelstnosti potřebovali.

Toho všeho na zdržení my svrchu psaní Jan z Pernštejna, purkmistr a rada výš jmenovaného města Hradce, pečeti naše k těmto smlouvám sme vědomě dali, jenž jsou psány a dány léta a dne svrchu psaného.

V.

SNĚMY.

1. Zprávy ze sněmů Bratrských.

a) Léta páně 1538.

Věci zapověděné všechněm bratřím a sestrám v jednotě pod vyloučením podlé dávních úsudkův bratří starších: Soudové na rathouzích a před pány, činění nesnází svévolných a nepokojných bez rady. Dávání se v šeňky a v leda-jakés kupectví bez pobožné rady. Snoubení se k stavu manželskému pokoutní neřádná synův neb dcer k ženitbám a k vdavkům, bez povolení a rady těch, číž jsou. Lání hanebná, řeči oplzlé a jazyk nestydatý, mluvení po domích. Vády na ulicech neb na trhu s lidmi, a hanění jedni druhých s pohoršením. Klevety, pomlouvání, utrhání a přesuzování jedni druhých, tajná i zjevná. Chození na pití do domů šenkovních, a sedání na kvasích a hodech s lidmi rozpustilými a bezbožnými. Opilství, hry, tancové a všeliké takové rozpustilosti i noční toulky, popíjení a posedávání. Šaty oplzlé, řezané, krátké, zpotvořené, šmuky zlaté, peří za klobouky. Item: Ženám sukně vykrojené, široce premované, šněrované, třevíce nízké, čepce, tkanice zlaté, obojky peřesté. Dávání se v dluhy skrze vypůjčování peněz na lichvu neb jinak, a z toho potom klamové, neplacení lidem a jiné zlé věci pocházejí.

Všickni, kteříž koli chtějí bratřími neb sestrami věrnými a pána boha poslušnými býti, těchto věcí napřed oznámených všech, jako hříchů velikých, mají se varovati a utíkati; a kteříž je činili a neb se jich dopouštěli, skutečně z nich pokání činiti mají a je napraviti, tak jakž o tom v nápravě psané a vůbec vydané zjevně oznámeno a o těch věcech vysvětleno jest. Kteříž by pak koli takových zlých přestati nechtěli a v ně zúmyslně vcházeli i v nich sobě povolovali, takovým bratří sloužiti a v spasení jich ustavovati úmysla nemají a pro boha nemohou a nesmějí. Tím každý aby se zpravil.

b) Léta páně 1546.

Stalo se shromáždění starších v Boleslavi, a mezi jinými věcmi předně vzata jest před se kniha zpráv kněžských od bratří starších za zpravování br. Lukáše dobré a svaté paměti udělaná, a kněžím k zprávě vytištěná a vydaná. Kterážto kniha času předešlého po smrti bratra Lukáše byla jest od nás poopuštěna a opovržena z příčin těch: že sou bratří, jakož prvé tak i tehdáž, vždy hledali, mohli-li by co lepšího mimo jednotu naleznouti. A času toho učení luterianské v Němcích skrze kazatele jejich slavně se před očima mnohých stkvělo, tak že se i nám některým mimo jednotu a učení její světlejší a dokonalejší býti zdálo.

Ale v prodlenějším času i skrze skutečné zkušení poznáno jest od nás, že víc blesku v slavných výmluvnostech slov a v slibných lahodách řečí z umění jazyků (po čemž všecken svět dychtí) bylo jest, nežli celost a dokonalost pravdy bohem zřízeného spasení. A protož k tomu, což bůh jednotě prvé z milosti dáti náčil, obrátivše se srdcem a myslí svou, s pilností již jmenovanou knihu před sebe vzali a čtli sme naskrze všecku a soudili, i našli celost víry i smysla jejího při všech pravdách k spasení potřebných; a že není nám potřebí jinde lepšího hledati, ale doma jednotě od boha daného uměti s vděčností užívati. A tak sme se na tom všickni snesli a za jednoho člověka srovnali: abychom na domácích věcech dosti měli a k nim se celým srdcem navrátili i napravili, a je, ač by kde bylo potřebí, napravovali, co sme pak kde opustili, pokání činili.

A tu jest b. Jan Roh starší přede všechněmi námi toto mluvil, že jest nikdíž ve všech učitelích jiných jednot, co jest jich kde v těch nemalých časích přeběhl a ohledal, nenalezl tak celého a gruntovního učení při všem bohem zřízeném spasení jako v jednotě bratrské. Ano vyznávaje se, a pokání před námi s pláčem čině, toto pověděl: Já sem, prý, tomu nerozuměl a znáti nemohl i neuměl, jak veliké a přečisté věci jednota má. Překážel sem sobě knihami německými (ač nepravím, abych příčinou jich jasněji a lépe nepoznal věcí bratrských); ale toho, což sem v této knize i v jiných bratrských nalezl, nikdíž v žádných jiných sem nenalezl: tot mohu bohu a pravdě jeho ke cti povědíti.

A protož vám, bratří milí! není potřebí jinde hledati; máte doma dosti,

čím byšte sebe i jiné dostatečně zpraviti mohli, a napomínám vás, abyšte v své věci domácí, kteréž v jednotě máte, pilně nahlédali a jim dobře srozumívati se učili: najdete všecko, čehož koli potřebovati budete.

2. Někteří artikulové sněmu obecního l. 1545.

Jakož jest na předešlých sněmích, kteříž držáni byli na hradě Pražském, jeden léta oc. XLIII v pondělí před svatými Filipem a Jakubem, a druhý při přítomnosti Jeho Milosti Královské léta oc. XLIV v pondělí po svatých Třech Králích, takové snešení a srovnání se stalo, kterak by jeden každý ctnostný i šlechetný život vésti a jej chovati měl, a však, poněvadž se uznává, že tak zjevných hříchuov se neumenšuje, nýbrž den ode dne jich více přibývá, a protož na tomto sme se snesli (mezi jiným):

1. Což se nemírného a zbytečného pití a vožírání dotýče, poněvadž svrchu oznámenými sněmy za hanebnosť položeno a zapsáno jest: to aby ode všech stavův skutečně drženo a zachováno bylo, a takového pití a vožírání více se nedálo; i tolikéž při lidech poddaných aby to opatřeno a dokonce přetrženo bylo.

2. Posvícení sedliská aby zastavena byla, aby žádný pán, rytířský člověk ani Pražané a jiná města, ve vsech poddaným svým jich nedopouštěli; než do kosteluov ke mšem svatým a náboženství aby se scházeli, to se nezapovídá a v to nepojímá. Též také kolední piva, neboližto vobecní, kteráž sobě složíc mezi sebou peníze v větších neb v menších počtech lidé sedlští kupují, aby jim dopouštěna nebyla: poněvadž skrz posvícení a takové jich sňatky neb schuoze mnozí a častí svárové, mordové a jiní mnozí neřádové a hříchové proti pánu bohu se páší, a tudy lid sedlský v rozpustilosti k outratám, záhubě a chudobě přichází.

3. Tolikéž i přástky a hry, na kteréž se scházejí a při nich týměř více nežli při jiných artikulích oplzlosti a hříchy páchají, aby každý pán, rytířský, člověk, Pražané a jiná města na gruntech svých opatřili a je zastavili, pod trestáním týchž lidí, jakž by se jednomu každému pánu mírně a slušně vidělo. A jakož také lidé sedlští obojího pohlaví sobě v náležitých a příliš pyšných šatech chodí a je sobě kupují, jakožto šňury zlaté, košile kmentové se zlatem vyšívané, peří pštrosové, sukně lindyšové: to každý pán při svých lidech poddaných aby zastavil a jim toho nedopouštěl, než aby chodili tak, jakž na ně záleží.

4. A jakož mnozí novokřtěnci se nacházejí, takových bludných lidí aby žádný nefedroval a jich na panství svém netrpěl, ani jakého bytu přál; než takového každého novokřtěnce pryč z země hnal a žádného stanoviště jim žádným vymyšleným obyčejem nedopouštěl.

5. Což se zrna a mince dotýče, na tomto sme se všickni stavové snesli: aby Jeho Milost Královská obešlíc k sobě osoby, kteréž sme tímto sněmem k tomu volili, to s nimi rozjímati a rozvažovati ráčil: poněvadž na sněmu říšském, kterýž se nyní v městě Burmúsu drží, Jeho Milost Císařská s stavy svaté říše to jednati, aby po vší říši zrno srovnáno bylo, ráčí, na jaké zrno zde v království tomto mince bita by býti měla. Jest-li že by se pak týž říšský sněm protáhl, a žádného snešení o zrno mezi tímto časem a vánoci nejprv příštími se nestalo, tehdy oč by JMt Kská s stavy tohoto království z strany zrna snésti se a srovnati ráčil, to aby při tom zůstalo.

Než což se pak všech cizích mincí dotýče, k tomu stavové tímto sněmem plnú moc dávají, aby JMt Kská s týmiž osobami vyvolenými, jak by se takové mince skrze JMti Kské též i zemského probéře v probě našly, po čem by jedna každá brána býti měla, usadili, to aby JMt Kská hned po krajích rozepsati dáti ráčil, tak aby každý z obyvatelův království tohoto tu zlou lehkou minci, kteráž nyní tak vysoce jde, mezi tímto časem a letnicemi nejprvé příštími odbyti mohl, aby každý věděl, jak a zač ji potom bráti a zase vydávati má. A jest-li že by pak ktož koli po rozepsání JMti Kské po krajích toho se dopustil, a minci českou přepaloval a jinú z toho bil, ten každý aby v pokutu zřízením zemským starým vyměřenou upadl.

6. Což se stran pod jednú a pod oběma zpuosobami stavuov dotýče, aby JMt Kská sjezduov popříti ráčil, tak aby se obeslali a ti sjeli, kteříž z puovoduov starobylých Čechuov jsme a kněžími řádnými od biskupuov řádně svěcenými se zpravujem, a pod poslušenstvím kněžstva pod jednou i pod oběma jsme, a zákon boží a ustanovení svaté církve držíme. Poněvadž se mezi kněžími i jinými mnohými osobami ledajacís rozdílové nacházejí, aby to zase k nápravě a dobrému pořádku, jakž potvrzení některých privilegií toho ukazují, přivedeno bylo, JMt Kská stavuom pod jednou i pod oběma způsobami milostivě k sjezduom a k sjití povolovati, však kdy by se to a na který čas státi mělo, že jim JMt Kská znáti dáti ráčí.

7. Což se ručnic dotýče, tak jakž o tom předešlým sněmem, kdo s nimi a jak choditi mají, vyměřeno a nařízeno jest, při tom aby se všickni tak zachovali; a každý pán, rytířský člověk, Pražané a jiná města, i kdož koli jaké lidi mají, kterýmž takovým předešlým nařízením s ručnicemi choditi svoboda puštěna není, ty aby mezi tímto časem a suchými dny letničnými najprvé příštími všecky obeslali a jim přikázali, a mezi nimi to skutečně nařídili, aby s ručnicemi po jich panství neb kamž koli jinam, kromě honění zhoubcí, jakž o tom i o jiném předešle vyměřeno jest, nechodili.

8. Což se privilegií zemských dotýče, na tom sme se snesli tak: aby ty podlé napomenutí JMti Kské a předešlého sněmovního svolení zregistrována, a slovo od slova na dvé přepsána byla, tak aby JMti Kské jich jeden přípis dán a druhý při dskách zemských položen byl, a to proto: kdyby JMti Kské a neb stavův i osobám z stavuov jaká toho potřeba byla, aby nebylo potřebí

vždycky pro originály posílati. A ty osoby, kteříž na registrování takových privilegií sednou, aby z této berně předešlé opatřeny byly a jim za jich práci učiněno bylo, tak aby přísežné písaře k tomu zpuosobiti a chovati mohli, a hned ten pondělí po středopostí na hrad Pražský konečně se sjedouc, takové registrování i přepisování začali a nerozjížděli se, (až by) to všecko vykonali. Než když se přepisovati budou, při písařích aby nejméně osoby dvě vždycky z těch osob k tomu volených byly.

3. Z Přátelského snešení stavů českých l. 1547.

Tito artikulové níže položení od stavův království českého, kteří jsou se při času středopostí léta 1547 do Prahy sjeli, rozjímáni a k budoucímu od JMKé na hradě Pražském položenému sněmu sebráni jsou:

1. Jakož při *náboženství našem* křesťanském původem ďábla, nepřítele Krista pána, i některých slepých nerozumných a nevyučených učitelův našich a skrz rozdílná učení jich někteří *rozdílové* mezi námi povstali a povstávají protož my, kteříž z víry pravé křesťanské těla a krev Krista pána pod obojí spůsobou přijímáme, abychom se všickni na jistý čas a den do Prahy zase sjeli a v kolleji veliké o přetržení takových rozdílův přátelské a křesťanské mezi sebou rozmlouvání měli a drželi a tak sjezdové naší strany pod obojí spůsobou o věci duchovní a spasitedlné aby svobodni vždycky na časy budoucí tak jakž za předešlých králův českých to drženo a zachováno bylo, bývali a se držívali.

2. Poněvadž na nejvyšších úřednících a na soudu zemském nám obyvatelům všeho království českého nejvíce záleží: protož *soud zemský* aby osobami stavu panského a rytířského rozumnými a hodnými tím spůsobem osazován býval: aby JMK psaní hned do jednoho každého kraje učiniti a od obyvatelův téhož kraje toho požádati ráčil, aby J. Milosti některý počet osob ze stavu panského a rytířského zejmena poznamenaný k osazení soudu zemského odeslán byl. Z kteréhožto počtu osob tak jmenovaných osoby jisté a to při nejmenším z jednoho každého kraje dvě voliti a těmi osobami soud zemský toliko JMK aby osazovati ráčil.

A též jestliže by osoba která z *úředníkův zemských* umřela aneb od úřadu svého odpuštění vzala neb tak z hodných příčin ssazena byla: tehdy na sněmu budoucím aby čtyři osoby hodné od stavův voleny byly, z těch pak JMK na takový úřad zemský osobu jednu voliti a toho úřadu té osobě, kteráž by se JMKé dobře líbila, aby podati ráčil.

3. Žádný z *úředníkův menších* aby v žádném soudu mimo jich soud nesedal ani več jiného potahován nebyl, než jeden každý z nich byl pilen práce své, podlé úřadu svého jsouce lidem volni, nepyšni ani na lidi se neokřikujíce, poněvadž ne páni, ale obce království tohoto jsou služebníci. A poněvadž nám

všem obyvatelům království tohoto na týchž menších úřednících nemálo záleží, protož ti rodu dobrého a dobře zachovalého a beze vší na svých poctivostech poškvrny, k tomu přirození Čechové, jakž i úředníci i jiní soudcové zemští, aby byli, a k těm úřadům s radou plného soudu zemského voleni a podáváni aby bývali.

4. *Soudové* bez odkladův aby se drželi, tak aby lidé bez odtahův k svým spravedlnostem přicházeti mohli, a ne aby někteří předčili, a jsouce v pořádku poslednější, při právě před těmi, kteří ven z pořádku jsouc vyňati, prvnější ku právu přistoupili.

5. *Řečníci* aby byli všelijak na svých ctech a poctivostech dobře zachovalí a od žádného žádných forgeltův určitých nebrali, než toliko to od každé pře, pokudž jest jim zřízením zemským o tom vyměřeno aneb ještě bude.

6. Co se *purkrabství Karlšteinského* dotýče, tomu úřadu jsou svěřené znamenité věci a veliké, jakožto koruna a privilegia i jiní zemští klenotové a svátosti. A na témž úřadu poněvadž podle práva dva purkrabové býti mají, aby nejmíň vždycky byl jeden pod obojí spůsobou. A tak aby i při všech jiných soudech, úřadech a radách JMKé se vždycky drželo a zachovávalo, aby za tou příčinou mezi námi dobrá láska, svornost i důvěrnost mohla býti zachována.

Privilegia království tohoto a zemská, aby ode všech tří stavův s pilností ohledána byla. Též také *klenoty* zemské na témž Karlštejně od osob k tomu ode všech tří stavův volených aby vyhledány byly, a jestliže by se čeho nenašlo, aby o to k těm, komuž svěřeno, podle zřízení zemského hledíno bylo.

7. Toto také za potřebné uznáváme a, aby na budoucí časy držáno bylo, chceme, kdož by v *komoře* JMKé byl, aby v nižádném soudu nesedával, než buď pilen toho, což na něho vzloženo jest, a zvláště pak JMKé *prokurator* aby v žádném soudu nesedával z mnohých příčin.

8. A jestliže by JMKé *komoru* svou v tomto království míti ráčil, tehdy aby v ní JMK ráčil míti dvě osoby ze stavu panského a dvě rytířského, pravé a přirozené Čechy; a sekretář, kterýž při těch osobách bude, ten tolikéž aby byl Čech přirozený. A ti nemají na žádné těžkosti lidské nic vymýšleti.

9. Když by koliv JMK *sněm* obeslati ráčil, tehdy aby JMK do listův, kterýmiž by sněm obeslal, všecky ty artikule, o něž by se sněmovati mělo, výslovně a srozumitelně v světlých slovích vepsati rozkázal a aby jeden každý kraj, sjedouce se prvé, potom osoby z počtu svého vyslati a sami osobně na týž sněm jeti mohli.

Aby také stavové moc měli, na témž sněmu, což by uznali potřebného obecního dobrého, jednati a zavírati, a to aby jim zastříno nebylo.

Pakli by JMK neb budoucí králové čeští sněmu položiti aneb v zemi býti neráčili, a potřeba by uznána byla, že by sněm bez prodlévání položen byl, tehdy nejvyšší purkrabě Pražský má jej hned položiti a rozepsati.

A *sjezdové krajští*, tak jakž vždycky to od starodávna bývalo, když by toho potřeba kázala, aby svobodni byli. Tolikéž i obce pospolu v městech Pražských pro obecné potřeby aby bývaly, jakž předešle se zachovávalo.

10. Aby stavové v nic žádným mandátem, rozkazem, ani jak jináč, *mimo své snešení a svobody*, od JMKé ani od žádného jiného potahováni a nutkáni nebývali.

11. Jestliže by kdy jaké *tažení* buď kdekoliv bylo, aby nejvyššímu hejtmanu neb hejtmanům polním, ode vší země vyvoleným, dostatečná instrukcí dána byla, kde, jak a proti komu vojenské to tažení mělo by se vykonati, a mimo svolení a instrukci o ujmě své, aneb z čihož pak koli vnuknutí a poručení aby z oumysla nepřátel této zemi nečinil a nečinili.

12. *Mince česká* aby jinde mincována nebyla než v Čechách, a to u Hory neb v Praze, jakž od starodávna bývalo.

13. *Hora*, na číž pak koliv radu jest zpuštěna, ta aby zase s pomocí pána Boha a všech tří stavův vyzdvižena byla, poněvadž jest koruny této poklad, a užitkové znamenití jsou z ní bývali a ještě by býti mohli, kdyby Čechy a ne Němci spravována byla, a tolikéž i jiné zlaté všecky a stříbrné hory aby přirozenými Čechy spravovány byly a nejvyšší mincmistr, jsa přirozený Čech a nemaje nic s komorou činiti, aby svobodný býval.

14. *Židům* stříbra kupování a mincí všelijakých vexlování aby hned zastaveno bylo, a všickni glejtové do sv. Havla nejprvé příštího aby jim vyzdviženi byli, a oni v tom času statky své opatříce, aby se všickni této země zhostili podle předešlého sněmovního zůstání a dskami o tom zapsání.

15. Ladování *obilí* ven z země aby hned přetrženo bylo, poněvadž nyní i vždycky království tomuto zvláštní potřeba toho nastává.

16. *Chodové*, poněvadž podle povinností svých pomezí království tohoto hájí, aby mimo své předešlé svobody, jichž jsou oni i předkové jich užívali, v nenáležité a neobyčejné věci od žádného potahováni nebývali, než v tažení vojenském aby k Domažlickým, jakož od starodávna bývalo, pojímáni byli, a oni aby hory a pomezí království tohoto opatrovali.

17. Všecka *cla* vnově zaražená, a kteráž od starodávna v užívání nebývala, také aby pominula.

18. To sluší před sebe s pilností vzíti, aby *práva, zřízení zemská stará* s novými z mnohých příčin napravena a dostatečnáji rozšířena byla, a podle těch práv aby soudcové všickni, pokudž by kterému soudu náleželo, soudili, a na tomto sněmu osoby hodné, rozumné od obce království tohoto aby voleny byly a do jistého času aby to všecko vykonaly.

19. *Úředníci a soudcové zemští* pro vážnost předkem důstojenství krále JM. i království tohoto, když by JMK v tomto království a na zámku Pražském býti ráčil, aby při JMK nad jiné cizí národy nejblíže bývali a na zámku Pražském, kteříž by s to býti mohli, byty své měli a na témž zámku Pražském

v pokojích přední místa v poctivosti držali, a rady jiných národův dole jinde kromě zámku Pražského byty a obydlé své mějte.

20. K *špitálu* při městě Pražském ležícímu dvě osoby z úřadu konšelského aby dohlédaly a toho pilně šetřily, jak ta chudina v tom špitálu se opatřuje, a tak ve všem království českém aby se to při všech špitálích od jiných dálo a zachovávalo.

21. Poněvadž od starodávna to bývalo, že *purkrabě kraje Hradeckého* jiný od JMKé nebýval volen, než ten, kdož jest od téhož kraje a obyvatelův volen: protož aby stavové téhož kraje při tom starobylém pořádku zachováni byli. Pakli by kdo mimo vědomost kraje a bez vůle jich purkrabě volen byl, toho týž kraj bude míti vůli přijíti neb nechati.

22. *Týž purkrabě* aby soudy, kteréž jsou vyměřeny, bez všelikých potahův a odkladův držel a spravedlivostí lidských lidem dopomáhal, leč by jisté znamenité a důležité příčiny buď kraje aneb vší země nastávaly.

VI.

KNIHA BÍLÁ PŮHONŮ K SVĚDOMÍM.

(1532—1546.)

Vyslýchání svědků

ve při mezi Jakubem Bartákem z Bezdědic s jedné a Pavlem z Bezdědic v Třebovli s druhé strany.

(Actum feria III. die XI. virginum 1544.)

*1. Vaniek Hlaváček z Hořepníka u. p. n. † s. t.**): Kdy jsme se trefili do Třebovle, takto dvě léta minuly, ve žnie před svatým Jakubem: byl jest pan Jakub v krčmě své, šel pan Pavel tam za ním sám čtvrt, tehdy jest svádu počal hned naň, někteří měli i podávky železné. — Teda pán Jakub pověděl: „Již já vidím, že já nemohu pokoje před vámi míti, že již musím z svého ucházeti.“ A ten Mikuláš vovčák řekl mu: „Pane, co mníte, že si jaký pán? Však nejsi žádný pán, než zvyjedený forberečník!“ Potom hned šel ven z síně a pan Pavel šel za ním s nahú braní. A pan Jakub mu řekl: „Nechoď ke mně!“ A on před se šel po něm, a on před ním ucházel až pod krčmu dolův, a tu jest upadl s vršku dolův. A tehdy jest ručnice třeskla. Ale toho já nevím, kto jest vystřelil. A tu pan Pavel upadl na ruku a řekl: „Jižť mám dosti.“ Tehdy řekl: „Hoňte a držte zrádce!“ A pan Jakub prch ke dvoru. A syn Páně Pavlův

*) T. j. učiniv přísahu nad písmem svědčil takto.

take měl ručnici, než já nevím, kto jest střelil? A já sem neviděl aby pan Jakub měl tehdáž při sobě kterého služebníka svého. Dáno mi od chůze 20 grošů českých.

2. *Říha Poláček z Slezska od Vazova u. p. n. † s. t.*: Kdy sme tu měli dobrú vůli před krčmou, pan Jakub tu byl v krčmě s svým bratrem, s panem Matějem. I pan Pavel přijde tu sám čtvrt do krčmy s synem a se dvěma služebnými čeledíny. A ten vovčák s vidlicemi a podávkami přišel. Když sú pan Matěj s panem Jakubem vyšli ven z krčmy, pověděli sú tak: „Nemůžeme v svém pokoje užiti!“ Potom pan Pavel vyjde z krčmy s synem a s těma dvěma pacholky, potom oni před ním ustupují a pan Pavel s svými třeli na ně. A pan Jakub měl ručnici i řekl jim: „Nepřistupujte ke mně.“ A paní Matějova přijde tu i pláče, a vezmúc pana Matěje domův a pan Jakub tu sám zůstal. Pak již byl večer a pan Pavel tře před se a žene se po něm s holým mečem. A potom z ručnice třesklo. A když třesklo, pan Pavel řekl: „Již já mám dosti.“ Pak ját nevím, bůh ví, kto jest udeřil. Já více nevím co praviti. Dáno mi od chůze 8 gr. č.

(Actum f. VI. in vigilia omnium Sanctorum 1544.)

3. *Erazim Krajči z Vratkova u. p. n. † s. t.*: Tu neděli před svatým Jakubem šel sem do Kšel upomienat s panem Jakubem. Kdy sme zase šli, stavil sem se v krčmě, i nevím co sou sobě řekli pan Jakub s panem Pavlem. Pak pan Matěj řekl: „Třebas ho sobě sud kaž vytáhnúti, my tobě toho přejem.“ Potom sem já zůstal v síni a pan Jakub šel do světnice a kázal sobě svíčku osvietiti, i seděl jedinký sám tam za stolem. I pak volala na nás krčmářka: „Co tu stojíte?“ Opět pan Pavel běžel do světnice, byl při něm jakýs ovčák a druhý, Hasačert mu říkali a já mu rovně tak dím: „Medle tovariši, nepřičinějte se mezi pány.“ Měl podavačky, jako vobilí podávají, při sobě. Řekl sem mu: „Nepřičiněj se! páni se svadí a páni se smíří.“ A on mi lál. I pak pan Jakub vždy ucházel před panem Pavlem. A řek mu pan Jakub: „Nepřistupuj ke mně, ját k tobě udeřím!“ A vždycky ucházel zpátkem skrze krčmu. A potom ktos udeřil z ručnice, nevím kto. Pak pravili sú: „Hoňte ho, hoňte a zabite!“ Dáno mi od chůze 8 gr. č.

(Actum f. V. Agathe 1545.)

4. *Jakub Kupa z Písečného u. p. n. † s. t.*: Když paní matka v kuchyni byla, dávala nám večeři i přiběhla k nám do světnice, řekla: „Běžte! zabíti chtějí Jakuba.“ A my běžíme a někteří tu zůstali u vrat, nesměli tam jíti, a já běžel sám. I také sem tam nesměl, když již na pana Jakuba běželi všickni. A pak Jakub s natažený ručnicí stojí a oni Hasačert pluhař a vovčák podávky měli jedny a braň nějakú a pan Pavel meč. A pan Jakub vždy před nimi coufal s tou ručnicí. A oni mu přezdívali. „Bartáčku, us—aný zemánku!“ A pak pan Pavel prch k němu s mečem, a tito za ním. A on utíkaje i upadl. A pan Pavel mečem chtěl jej protknouti. A ktos v té chvíli postřelil Pavla z ručnice. A pan Jakub v ty chvíli ztyčil (sic) a běžel domů. A pan Pavel postřelený

křičel: „Hoňte zrádce! hoňte!“ A pan Jakub upustil ručnici, běže domuov, a paní matka našla ji a vzala ji a přinesla ji domův. A tomu dvě letě vokolo svatého Jakuba velikého. Dáno mi od chůze 10 g. č.

(Actum f. III. post Bartolo. 1545.)

5. *Albrecht Holub z Kratoň u. p. n.* † *s. t.*: Že jest mi to v paměti dobře vědomo, když sem u pana Jakuba z jeho peněz dělal. Tehdy pan Jakub požádal mne jest, abych s ním šel pro potřebu jeho do Kšel upomínat mlyče. Tedy přišlo žencův množství do jeho krčmy. A on nám pověděl: „Poďte, zjednáme sobě žence!“ Tedy zjednali sobě žencův. Tedy pan Pavel přijel z Kouřimie vopilý, i přišel také do krčmy, a syn jeho za ním přišel se dvěma pacholky. A když přišel pan Pavel, pan Jakub všel do světnice, kázal sobě rozsvietiti dvě svíčky. Tedy pan Pavel šel za ním do světnice s pacholky svými s meči a s podávkami. Tedy pan Jakub ucházel vždy před ním z krčmy až na ves. Tedy ten Mikuláš vovčák volal na něho: „Jakoubku! Jakoubku! děláš se pánem, a nejsi než forberečníkem!“ Tedy třel jest na něho pan Pavel předce (sic) s mečem, až upadl pan Jakub z jakéhos vršku, až se převrhl. Tedy pan Pavel na něho tu dotíral. A v tom ktos udeřil z ručnice, ale neviděl sem kto. A tu jest křík pan Pavel: „Již sem prostřelen, hoňte ho zrádce!“ A pan Jakub v tom před se utekl do domu svého. Dáno mi od chůze 22 gr. č.

6. *Duora Němcova z Hořepníka u. p. n.* † *s. t.*: Nemohl pan Jakub vuole míti v svém. Přišel na něj pan Pavel sám třetí, vytáhše meč svój. A on ho prosil: „Milý pane Pavle, prosím tebe, nechte mě s pokojem v mým.“ A on vždy před se na něj třel a vždy mu mluvil. Tedy čeleď jeho přiběhla za ním: jeden s voštípem, druhý s vidlami. Tedy ten vovčák, který s vidlami přišel, mluvil mu, že „nejsi žádný pán ani zeman, než že si ztakový forberečník.“ Tedy on vida, že by nezbyl, vyvřel se z té krčmy i uprch k domu svému, i zvrátil se na ruku z kopce dolův. Tedy jest řekl: „Pane bože, rač se mnú býti!“ A pan Pavel vytrhše meč svój, chtél jej probodnúti. A ona jesti tu chvíli ručnice spustila mezi nimi. Ale já toho nevím, kdo to jest udeřil z té ručnice mezi nimi. Nebo jest jich tu byla hromada. Tedy takový křik pošel: „Hoňte lotra! hoňte!“ Tedy pan Pavel pověděl: „Jižt mám dosti.“ A pan Jakub již utekl domův. Dáno mi od chůze 20 g. č.

7. *Anna Hlaváčkova z Hořepníka u. p. n.* † *s. t.*: Šly jsme do pole, k tomu sme se trefily. Tedy pan Jakub přišel do krčmy, a pan Pavel za ním přišel i nedal mu pokoje v jeho. A on ho žádal, aby mu dal pokoj. On mu pověděl, že mu tak svobodno jako jemu; on mu pověděl, že nemóž to býti, že sem já zaplatil krčmu. I ušel ven před ním. A on vždy šel za ním drže se za šavli, dobyvši jí kus. Pak přišlo jich moc za pánem Pavlem s podavačkami. Kozák Mikuláš pověděl jemu tak, že „se děláte pánem. Nejste pánem ani zemanem, ste vyjedeným forberečníkem.“ Já nevím co víc praviti. Dáno mi od chůze 20 gr. č.

(Actum f. V. post Martini.)

8. *Jan Hasáček od Tábora z předměstí u. p. n. † s. t.*: Že tři léta minula před sv. Jakubem na týden, kdež jest byl pan Matěj v krčmě. Že tam pan Pavel přišel také. Tedy mu řekl pan Matěj, že „nemůžem dobré vůle míti pro vás.“ Řekl mu pan Pavel, že „každému svobodno za jeho peníze.“ Tedy i Kuba Barták stál za ním s ručnicí nataženou i kohoutek přiložený vše. Tedy chtěl k němu udeřiti. Tedy uhlídal Mikuláš čeledín páně Pavlů i praj: „Co to chceš dělati? chceš udeřiti k dobrému člověku z bůh a zdarma.“ I praj „žeby i k tobě udeřil zvysnědený!“ I praj: „Máš-li proč, udeř! sem-lič co vinen.“ Tedy Jakub vyšel ven z krčmy s služebníkem svým s Beranem. Tedy nadál se pan Pavel, že šel Jakub Barták domů. Tedy pověděl Beranovi tak i praj: „Zarychtuj Berane k němu.“ Tedy Beran nepomeškal, hned jest udeřil k panu Pavlovi. Tedy sou pana Pavla porazili a odešli ho jako zabitého. Tedy sou obadva utekli pryč.

VII.

PRÁVA MĚSTSKÁ.

1. BRIKCÍ Z ZLICSKA.

Z předmluv na práva městská (1536).

Město nic jiného nenie než měšťan jednota a tovaryšstvie řádně zřízené a právem vysazené k společnému dobrému, poctivému a úžitečnému všech, k obhájení sebe a obecnieho dobrého.

Toho pak tovaryšstvie počátek první jest řádné spojení manželské, z kteréhož povstává plod, rodiči, služebníci i jiná čeleď, a to slove duom, latině neb řecky *ekonomia*. A ten hned potřebuje řádu a zpravováníe; neb se v něm nachází přirozená vrchnosť a poddanosť. Z mnoha pak takových domuov učiněno bývá město, a to Latiníci a Řekové jmenují *politia*. Z mnohých potom opět měst učiněna bývá krajina a království, totiž *monarchia*.

A protož jak duom, tak město, tak i království má a musí zpravováno býti jistými zprávci a řády; kteryž dvuoj jest: Duchovní, a ten z milosti prostředkem slova božieho, skrze vieru srdce, lidi dobré vuole povolává k ospravedlnění duše, jenž slove blahoslavenstvie spasenie a věčný pokoj; a toho řádu zpráva k kněžstvu náleží. Světská pak zpráva k zevnitřním skutkuom zřenie má, zpravuje k dobrému i k zlému náchylné. Ktož zlých skutkuov zevnitř toliko nečiní, za dobrého i spravedlivého v pokoji držán jest; jiné pak lidi svévolné prostředkem práv nutká mocí pořádnou k spravedlivosti, totiž aby

každý, podlé oné přirozené povinnosti živ jsa, jiným neškodil, a což čího jest, při tom zuostavil, to jest sumou: co by sobě nechtěl, nečinil jinému.

Neb Pláto, Aristoteles píší, že člowěk každý z přirozenie vlastně k tomu konci, aby ctnostně živ byl, narozen jest. Dovozuje toho rozličně, kterak v jiných tělesných žádostech a vášních člowěk od hovad žádného by rozdílu neměl, kdyby k ctnosti přirozené náchylnosti neměl. A ta ctnosť jest a vypisuje se: chuť nebo žádosť srdečná, jako nějaké přirozené právo, kteráž ponouká člowěka k skutku tomu, kterýž jest podlé rozumu, a to nade všecku rozkoš i úžitky.

Dobří, majíce v srdci svém ten zápal šlechetnosti, ctnosti se přidrží a dobře činí, by pak žádných práv psaných nebylo; ale zlí lidé, hlúpostí a žádostmi hovadskými zaslepení, musejí právy a potom mocí najméň od zevnitřních zlých skutkuov (aby dobrým neškodili) učeni a vedeni i nuceni býti. A tak přirození jedny lidi hlúpé od ctnosti zdálené, druhé ctnosti milovníky a opatrné zrodivši, rozdíl jest ten samo učinilo, že jedni musejí zpravováni býti, a jiní zpravovati právem psaným chvalitebně, podlé ctnosti vyměřeným, a k tomu jistými řádnými zprávci. Nebo nebylo by zadosti právo psané mieti, leč obhájce týchž práv budou dobří, svorní, rozšafní, pilní, tajnosť, vážnosť v svých věcech zachovajíc. Jako též také nenie zadosti, zprávce mieti bez práv řádně vyměřených.

A protož jakž nad lidem se vysazují zprávce, tak právo spravedlivé má předloženo býti zprávcím; kdež jest to dvé: výborné právo a výborný zprávce, ty obce jsou blahoslavené.

Mudrci píší, že národ neb město bez práva jest jako lodí bez vesla a tělo bez duše; nebo kdež práva mlčie, hříchové mlčeti nemohou; a jinde, že ten právě život lidský jest, kterýž se právem spravuje, kdežto zlí strachem trestáni a dobří pomocí práva lepšími bývají. A poněvadž pak taková potřeba a úžitek jest práv, tehdy práva všem vůbec i každému uměti a mieti jest potřebné. Nebo právo zatajené jest lidem osidlo skryté. A protož staří, jakž historý svědčí, na tabulích napsaná lidem vůbec zjevně přibíjeli. A proč brž tajiti by se to mělo, což všem obecně věděti náleží? Neb slušelo-li je prvé každému přepisovati, takéť je imprimovati sluší. Ano sám rozum ukazuje, že nesmyslná jest věc, přebývati v městě a neznati jich řádu a práva, čím jest on jinému a čím zase jiný jemu povinen, a též kterým právem z křivdy by sobě pomoci a čest, hrdlo neb statek obhájiti mohl, a také kterým právem jiným by škoditi neměl. A tak právo bude k obcování mezi lidmi učiněno a jedno znamenité a potřebné umění, kteréž jiná umění ozdobuje. Neb takměř každého dne příhody přicházejí, kteréž rozumem a spravedlivým právem spraviti se musejí.

A z toho jest světle znáti, ačkoli všem právo uměti potřebí jest, avšak jako zákon kněžím tak právo konšelóm jakožto nějaké pravidlo a obecná k spravování řehola, najviece uměti a vždycky je v paměti mieti náleží.

A protož, najmilostivější králi, já což teď tu chválím, k tomu sem byl mysl svú přiložil a práva tato městská obecná z latiny do češtiny nemalý čas,

za onoho nevinného neštěstí mého, nemaje co činiti, nad tiem sedě s pilností sem vyložil, zřídil a zregistroval.

2. PAVEL KRISTIÁN Z KOLDÍNA.

Artikulové práv městských (z l. 1579.)

Právo nic jiného není, nežli umění a rozeznání dobrého od zlého, spravedlivého od nespravedlivého, pravého od křivého, mírného od nemírného kteréž jednoho každého k tomu vede a učí, čehož se má přidržeti, a čeho se zase vystříhati.

Dělí se právo na dvé: *in jus publicum*, totiž na právo *obecné*, kteréž vůbec na všecky se vztahuje; *et in jus privatum*, a na právo *obzvláštní*, kteréžto toliko některých osob vlastně se dotýče, a na jisté krajiny a neb města obzvláštně se vztahuje.

Pod jmenem *juris privati*, to jest práva obzvláštního, zavírá se *jus naturale*, právo přirozené; *jus gentium*, právo všech národův a neb lidí, totiž právo to, kteréhož všickni národové po všem světě požívají; a právo *městské*, *jus civile*, kterýmž lidé v jedné obci obývající se spravují.

Právo městské to vlastně slove, což v kterém městě, v obci a neb v jedné krajině lidé sobě něco za právo, dle zachování svornosti a pokoje, nařídí a ustanoví, jak by se jedni k druhým buď při soudech, a neb dosahování svých spravedlností chovati měli; též při námluvách, trzích, smluvách a jiných najednáních přátelských, při nápadích s jedněch na druhé, jaký pořádek chovati a držeti se má.

Soud (anebo právo) jest moc a vrchnost, obecným nařízením vyzdvižená z té příčiny, aby se lidem týmž právem od příležných, prostředkem vrchností k tomu zřízených, posluhovalo a jednomu každému vedlé náležité spravedlnosti práva jeho udělovalo.

Actor, *puovod* aneb žalobník slove obecně v právích ten, kterýž jiného aneb jiné před právo a soud pořádný skrze obeslání, kteráž obyčejně obsýlky slovou, připravuje: chtě na něm aneb na nich toho, což v své žalobě předložiti míní, prostředkem soudu pořádného dosáhnouti aneb se dosouditi.

Reus, *obviněný*, *obžalovaný* a *obeslaný* slove ten: od něhož a na němž od původa aneb žalobníka něčeho se žádá, aneb ten, kterýž z něčeho jistého před právem jest obvinén a obžalován. A krátce slove v právích obviněný ten, kterýž sebe, cti, hrdlu, statku svého aneb jakékžkoli jiné své spravedlnosti před původem a žalobníkem svým pořadem práva hájí a ochraňuje.

Žaloba aneb obvinění v jazyku našem českém jiného nic nevyznamenává, než to což puovod proti straně obeslané sobě před právem a soudem pořádným ztěžuje, vznáší a v tom za opatření aneb toho za dopomožení žádá.

Žaloby aneb obvinění dělí se na dvé. Neb některé vztahují se na osoby,

totiž, když některá osoba něco proti druhé zaviní aneb v něčem ublíží, něco dáti aneb učiniti připoví; tehdy se z toho před právem viní. A to slove *actio in personam*. Jiné pak žaloby jsou, kteréž se vztahují na věci, jako na dědictví a jiné spravedlnosti nám náležité, totiž movité aneb nemovité, kterýchž my, jiného z nich obsýlajíce a viníce, užiti žádáme. A slove *actio in rem*.

Prokurator aneb *řečník* jest osoba, kteráž před soudem pořádným od lidí z jistého ouplatku aneb mzdy mluví a pře cizí vede.

Průvod jest věcí pochybných a kteréžby byly na odporu, skrze náležitá před soudem předložení, pokázaní. A tak když není odporu, není a nebude také potřebí průvodu. Však kdyžby v které při vznikl odpor, tu jest potřebí průvodův: a to má provozováno aneb odvozováno býti, oč mezi stranami pře a nesnáze jest, a očby strany spolu činiti měly a na odporu stály.

Ze všech pruovoduov přední průvod záleží na *svědcích*. *Svědek* pak jest ten, kterýž něco seznává a svědčí a o řeči aneb skutku zběhlém, jak se co zběhlo oznamuje, vypravuje a svědectví o tom, což viděl aneb slyšel aneb čeho v pravdě povědom jest, pořádně vydává. A když přísahu svědkové vykonají, slovou *testes jurati*.

Ortel, *nález*, *rozsudek* aneb *vejpověď* nic jiného není, nežli té věci, o kterouž strany před soudem mezi sebou odpor měly, rozdělení, rozsouzení a spravedlivé vedlé práva rozeznání.

Odvolání jest utočiště a jako nějaké lékařství, když v při padlý od nižšího soudcí k vyššímu pro svou stížnost, pořádné a časné činí ohlášení o odvolání, příčiny slušné a spravedlivé v spisu předložíc své těžkostí a jistého skrácení v své spravedlivosti.

Smlouva jest dvou anebo více osob o jistou věc, o niž vznikl odpor, spokojení a dobrovolné stran k takovémuž spokojení dovolení.*)

Manželstvo nic jiného není, než toliko pořádné spojení osoby mužské s osobou ženskou, nerozdílné jich spolu s sebou životem obcování obsahující. A právu i jedné každé obci náleží o to přední péči míti, aby nad pořádným manželstvem ruka držána byla.

Poručenství jest ochrana, moc a vrchnost nad osobou svobodnou, k opatrování a k obhajování té osoby, kteráž by pro mladost a věk svuoj dětinský a nedospělý ani sama sebe ani věcí svých opatřiti a ochrániti nemohla, od práva stvrzená a daná.

Poručnici pak jsou ti, ježto moc a takovou vrchnost nad dětmi a sirotky mají a ti při právu nacházejí se v trojím rozdílu Neb jedni jsou krevní po meči a slovou *tutores legitimi*. Druzí *testamentarii* to jest kšaftem nařízení, a třetí *dativi* per inquisitionem judici, to jest od práva volení a sirotkuom daní, z spravedlivého soudcuov vyhledání a uvážení.

Kšaft jest poslední vuole lidské spravedlivé uložení a nařízení, aneb jest

*) Prostředník slul ubrmanem aneb smlouvcem.

jistý, konečný a jako poslední úmysl o tom, cožby aneb jakby kdo chtěl co po smrti své míti, aby to tak a ne jinák zachováno bylo a vůle jeho poslední k změnění aby nepřicházela, než v své celosti zůstala.

Odpor kšaftu aneb *kšaftovní* téměř nic jiného není než zápověď a jako nějaká obstávka, kteráž se děje skrze ohlášení před právem té osoby, jenž sobě do téhož kšaftu něco za stížnost pokládá, aneb jej praví učiněný býti k ublížení nějaké své spravedlnosti a právu svému aneb dětí svých.

To což se někomu kšaftem dává a odkazuje, slove *legatum*, to jest kšaftovní dání aneb odkázání.

Kšaftovník slove ten, jemužby od kšaftujícího něco týmž kšaftem dáno a odkázáno bylo, tak, aby jemu to a takové odkázaní od dědice, kšaftem nařízeného, vydáno a vyplněno bylo.

Nápad jest a slove na místo jiného jako nějaké nastoupení aneb vkročení, a takové vkročování nemuože nežli tehdáž toliko býti, kdyžby někdo z tohoto světa bez kšaftu sešel.

Dědictví nic jiného není, nežli nápadní a posloupné vkročení do všeho práva aneb spravedlnosti, kteráž prvé toho byla a tomu náležela, kdož jest z tohoto světa sešel.

Co by *koupení* a *prodaj* byl, věc patrnější, nežli aby měla vypisována býti. To pak obé, totiž koupení a prodání, k vykonání a k svému stvrzení přichází dobrovolným prodávajícího a kupujícího, to jest prodavače a kupce snešením o jakúžkoli věc neb koupi. Při kterémžto koupení a prodaji mezi stranami vždycky snešení má se státi o summu aneb placení jisté, kterážto placení na penězích záležeti má. Sice jinák koupení a prodaj by nesloul, ale anebo *freimark* anebo jedné věci za druhú *směna*, *šacuňk* anebo něco jiného k tomu podobného.

Puojčka jest věci k některému vlastnímu užívání beze vší záplaty propůjčení a neodcizení té věci od půjčujícího, aby on jí pánem již více nebýval.

Mezi puojčkú a *založením v půjčce* tento rozdíl jest: že což se komu půjčuje, má půjčujícímu zase to v témž plném a celém počtu a v spuosobu (ne v zjinačeném aneb proměnitedlném) navráceno býti. Ale v založení puojčky jiný se spuosob zachovává. Neb ne ty věci, kterýmiž kdo bývá založen, zase se navracují, ale jiné místo těch, však téhož přirození a jakosti, to jest, jakéž jsou byly.

Rukojmě slove ten, kterýž za jiného aneb jiné se zavazuje, přijímaje a vztahuje na sebe to, čímž jiný aneb jiní někomu povinni jsou, že se tomu od jistce v čas jistý zadosti stane.

A slove *rukojemství* jako rukou zavázaní k dosti něčeho učinění. Nebo od starodávna to bývalo, kdož se rukojmím za koho stavěl, že se k dostiučinění věřiteli rukou svou zavazoval.

Kdožkoli na poručení, připsání a na žádost něčí co buď k sobě aneb na sebe k vykonání přijme, ne z ouplatku než toliko z lásky a z přátelství

dobrého, ten slove v právích *mandatarius*, to jest *poručník*: jako ten, kterýž poroučí, *mandator*, to jest *poroučející*.

Služebnost slove právo, jímž my někomu aneb zase někdo nám zavázán jest, tak abychom něčím my jemu aneb on zase nám z povinnosti posluhovati povinen byl.

Všecky služebnosti na dvé se dělí, to jest že jedny na věci záležejí, když jedna druhé posluhuje a služebností jest jí zavázaná, jako pole poli, duom domu, grunt gruntu, dvuor dvoru, louka louce, vinice vinici. A proto slove *servitus realis*, to jest služebnost na věci aneb na gruntu záležející, že se na věc jistou a k jisté věci vztahuje a vždycky trvá, by pak osoba aneb pán té věci zhynul aneb z držení jejího vyšel.

Druhá služebnost jest, kterážto slove *servitus personalis*, to jest služebnost na osobě záležející, když některá věc služebností zavázaná jest osobě a té osobě jako některak slouží, a ta při osobě a na osobě toliko založena jest a ne na věci a protož s osobou pomíjí a v nic se obracuje.

Pokuta jest přísná pomsta, jíž k ztrestání přicházejí všelijací vejstupkové lidští.

Některé pokuty právy jsou vyměřené, nařízené a vysvětlené a slovou *poenae ordinariae*, jichžto žádnému měniti nenáleží.

Na některé pak vejstupky žádných pokut není právem vyměřeno, než toliko podlé velikosti a malosti účinkouv a zavinění lidských pokuty na přestupníky řádu a práva vedlé spravedlivého soudcuov uvážení se vzkládají a ty slovou *poenae extra ordinariae*.

Žhář aneb *palič* ten jest, kterýž z oumysla, ze zlosti, z hněvu, z nenávisti, z nepřátelství, z návodu lidského, z ouplatku aneb z jakýchžkoli jiných příčin buď v svém vlastním statku aneb v lidském cizím oheň klade, aby tím lidem škodil.

Krádež jest lstné dotýkání věci cizí mohvité, kteréž působí aděje se bez povolení pána té věci k nabytí jakéhožkoli zisku z požívání jejího.

Nářek nic jiného není než škodlivé uražení a jako nějaké peské a jedovaté uštknutí, ublížení, vyprázdnění aneb zlehčení jména aneb cizí dobré pověsti.

VIII.

PRÁVA OBECNÁ.

1. BRIKCÍ Z ŽLICSKA.

Z naučení mudrcův (1540).

První spravedlnost jest, aby od sebe správce začínal, proto, aby se poddaní jeho ostajchali, poněvadž by ho sobě podobného nalézti nemohli.

Tuť bývají praví soudové, kdež soudce nesužují nižádni strachové.

Spravedlnost jest královna všech ctností, a však to jest najspravedlivěji, odplaty za spravedlnost nehledati.

Práva obecní jistá jsou lidského života potěšení, mocných uzda, nemocných pomoc.

Řeč marná jest marného svědomí duovod.

U chudého jako i bohatého *při* rozvažuj a ne osobu.

Truchlivá i jako jatá jsou pod porušeným soudcem práva.

Trpěti nespravedlnost, ouraz nésti jest.

Jako ze všech zvířat člověk jest výborné a dokonalé, užívaje práva: tak zase člověk najhorší zvíře jest, od práva a od spravedlnosti oddělené.

Nikdá nemuož býti spravedlivým, kdo jest bláznový, ani také kdo muož býti múdrý, kdožkoli jest nespravedlivý.

Přísnější buď soudem než řečí, životem než tváří.

Žádného proti spravedlnosti nezastávaj v soudu.

Práva, kteréhož si duostojenstvím dosáhl', střídmě užívaj.

Aby tvá mysl byla múdrá, trojího času šetřiti má: na minulé věci pamatovati, přítomné slušně říditi a ku potomním budúcím prohlédati.

Spravedlnost jest náchylnost mysli, aby, šetře úžitku obecního, jednomu každému udělil, což jest jeho.

2. OLDŘICH HUMPOLEC Z PROSTIBOŘE.

Práva a zřízení zemská království Českého léta 1549.

1. Předkem JMt Kská ráčí míti moc a vrchnost, jakouž sou to předešlí králové Čeští mívali, nad tím nade vším, což k dobrému, užitečnému JMti Kské a JMti dědicuov a všech obyvateluov tohoto království obecnému dobrému jest, tr řéditi, puosobiti a zpravovati potud, pokudž by řáduom, právům, svobodám, privilejím, zřízením zemským na škodu a ublížení nebylo.

2. JMt Kská na tomto jest se stavem panským, rytířským, a městským snésti a za zřízení zemské ustanoviti ráčil: Poněvadž jest od starodávna v tomto království více stavuov mimo stav panský, rytířský a městský ne-

bývalo, protož že ještě více stavuov mimo nahoře jmenované tři stavy býti nemá, nyní i na budoucí časy. Však kníže Hendrich, pán z Plavna, poněvadž jest rodič tohoto království od starodávna, důstojenství svého knížecího i s dědici svými, tolikéž místa i titule, jako na kníže záleží, užiti má: však tudy aby stav čtvrtý v tomto království přičiněn nebyl.

3. Ferdinand z boží milosti Římský, Uherský, Český etc. král, infant v Hispanii, arcikníže Rakouský, a markhrabě Moravský etc., jakožto král Český rozkázati ráčil ve dsky zemské zapsati a za právo ustanoviti: že všecky relací krále JMti mají z kanceláři krále JMti české, a neb z komory JMti Kské též české, listovní pod pečetí JMti Kské a budúcích králův Českých vycházeti, a ke dskám zemským i dvorským dodávány býti, a jináče od úředníkuov větších i menších přijímány býti ke dskám nemají. A takové relací ke dskám zemským podané a odeslané všecky má ingrossator větších desk zemských do zvláštního kvaternu relací pořádně vpisovati.

4. Vladislav z boží milosti Uherský, Český etc. král a markhrabě Moravský etc.: Prohlédajíci k tomu, že jest toho mezi jinými potřebami znamenitě potřebí, aby páni a zvláště úředníci zemští místa svá, kdež by který vedlé úřadu svého sedati a která místa držeti měl, věděli, aby to vědúce lepší svornost a jednota mezi nimi zůstati a trvati mohla, a jedni nad druhé aby se netřeli nyní i budoucně; i z té příčiny JMť Kská s radou svou takové o tom pořízení mezi nimi ustanoviti a ukázati jest ráčil, kteréž se v nynějších i v budúcích časích věčně držeti a zachovávati má beze všeho přerušení: Najprvé najvyšší purkrabě Pražský, ten má první místo držeti. Item: Potom najvyšší hofmistr K. Č., potom najvyšší maršálek K. Č., potom najvyšší komorník K. Č., potom najvyšší sudí K. Č., potom najvyšší kancléř K. Č.

5. Což se pánuov z Rožmberka dotýče, ten každý, kdož by z nich vladařství nebo panství rodu z Rožmberka na sobě měl, ten toliko má nade všemi úředníky zemskými sedati a místo své míti; jiní všickni páni z Rožmberka mají sedati mezi jinými pány vedlé let, krom knížat, kteří v Čechách jsou.

6. Žádný konvent nebo klášter a všelijaké duchovenství, který jest komora královská, nemuož bez povolení královského nic od konventu ani od kláštera zastaviti, prodati, dáti, ani směniti bez povolení královského. Pakli by co zastavil, prodal, směnil nebo dal, že to žádné moci míti nemá. Pakli by kdo k sobě přijal, musí to králi darmo vrátiti a neb tomu, komuž by to JMť Kská dáti ráčil.

7. Král JMť jarmarky nebo trhy muož dáti, komuž ráčí, a kolikž koli v jednom roce; a bez JMti Kské žádný nemuož sobě jarmarkuov ani trhuov saditi; a také žádný bez JMti Kské vůle měst hrazených znovu dělati, hradů ani tvrzí nemuož. A také hraduov, měst, tvrzí bez JMti vuole žádný bořiti nemá; a cla, mýta, tržné na zemi nebo po vodách vysaditi sobě nemuož bez zvláštní milosti a obdarování královského. A dal-li by král JMť komu clo proti starým výsadám, a komu bylo ke škodě, právo se jemu nezavírá.

8. Což se erbuov dávání dotýče, ty JMt Kská dávati muože, komuž ráčí, tak jako jest to prvé bylo, a ti, kteří sobě erby vyprošují, aby se zachovali tak, jakž jich list od krále JMti na to daný ukazuje; a v stavu svém i k stavu svému aby se tak zachovali, jakž od starodávna bylo. A nemá žádnému takovému psáno býti, nežli „slovútnému panoši“ až do jeho smrti. A též měl-li by které dítě, též těm dětem do třetího kolena nemá psáno býti „urozenému vládyce,“ a ti starodávním vládykám nemají rovni býti a nejsú; a kteříž by v třetím kolenu od obdarování a erbu jim daného nebyli, těm se jinak nemá od žádných úřaduov psáti, než „slovútnému panoši“. A kdož by sobě erb na JMti Kské zjednal, nejsa svobodný, a pána dědičného by měl, ten každý takovým obdarováním a erbem pána svého dědičného zhoštěn není a býti nemá a nemůže.

3. JAKUB MENŠÍK Z MENŠTEINA.

Ze spisu: O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní,

(vyd. 1600).

Bývají za *meze* vrchy, vrchův začátek, hřebeny vrchův a hrbky, náspy, nánosy, hromady, stráně, břehy, zábřeštci, mezery, rokle, strouhy, příkopy, cesty, stezky, lesy, chrastiny, háje, řeky, potoky. Obyčejně hranice, mezníci a znamení mezní se dělávají v stromu, dřevu, v skále neb kamenu.

Znamení mezní v stromu neb dřevě se dělá kříž vytesaný, vysekaný nebo vyrytý nebo vypálený, lízy (líhy) kalich, střely, vyrytí let nebo jmena a jiné rozličné rytiny, nebo řezby a tesaniny, i hřebů železných vrážení.

Nejvíce se nachází, že v *dubích* lidé mezníky vysekávají, proto že to dřevo jest nejtrvanlivější a nejdéle stojí.

Vrba se často za mezník pokládá všecken strom; než řídko znamení v ní bývá, protože pro její měkkost a nestálost často kmen ohnije od vnitřka, nebo uschne, ale kořen hned také jiné ratolesti vydává, že nebrzy dokonce vyhyne, ale hned zase mladí. Obyčejně v lukách, pastvištích a místech nízkých, vlhkých vrba za mezník se pokládá, a kde se louky, lesy, háje a porostliny dělí. A řídko vrba mezi jiným dřívím darmo stojí.

Mezník kamenný má býti obzvláštního spůsobu, rozdílný od jiného kamene, jakž velikostí, zvláště na dlouhost, tak také jiného jádra kamene, nežli jest kámen toho dna; tak jestli dno kamene černého, mezník aby byl červeného, sivého neb jinak, a pod ním má býti znamení: okuje, kusy cihly, uhlí nebo oblátkové kamení a ti slují svědkové mezníka.

(*Ohlédání mezí.*) U některých lidí jest ten dobrý a chvalitebný spůsob i obyčej, že každého roku aneb sami osobně vyjíždějí a vycházejí aneb lidi své staré a podlé nich i mladé na meze a mezníky vysílají, a tu jdeš mezníky jich se dáleji do gruntův sousedských vztahují, sobě meze a ty mezníky spra-

vedlivě vykazují a správy činí; i také pro paměť budoucí a dokonalejší lidem mladým na těch mezních, „lopatky dávají“ s dostatečným podlé toho jim o tom mezníku správy oznámením. A to obyčejně a nejlépe se děje času jarního, když sněhové sešli a přívaly zimní pominuly; nebo tu nejlépěji spatří, jestli na kterém mezníku těmi přívaly anebo jinými příčinami co hnuto; to také časně k nápravě zase prvé nežli by o to jací další odporové vznikli, přivedeno býti může.

Soud mezní jest ten soud, kterýž těch rozepří rozsuzuje, v kterých lidé nebo strany o meze a hranice jsou mezi sebou na odporu. Jest pak *rozepře mezní*, když strana původní (žalující) a strana obeslaná (žalovaná), jsouce sobě na sporu, o meze a hranice k soudu mezníma pořádem práva přistoupí, jedna každá vedouc svou spravedlivost, soudce za spravedlivé opatření žádají.

Spravedlivost jedné každé strany na soudu mezním jako i na jiných soudech záleží nejvíce na *průvodích*.

Průvod pak toho soudu mezního k provedení mezí pořádných obyčejně jest trojí: nebo strany ukazují spravedlivosti své *listovní* a psané; nebo *hraničníky*, mezníky a znamení mezní; anebo *užívání starobylé*, a to doličují a potvrzují *svědky* a svědomím jich.

Soudce jest pan purkrabě hradu Pražského s pány přísedícími svými, obeslanými soudci, kteříž strany správně slyší a po spatření, vyslyšení volném a vyrozumění spravedlivosti stran, strany spravedlivou *výpovědí* podělují a rozepři konec činí.

IX.

KRONIKY ČESKÉ.

1. DANIELE ADAMA Z VELESLAVÍNA úvaha o kronikách českých.

Z úvodu k historii české Aeneáše Silvia,
(vyd. r. 1585).

O zemi české, o knížatech a králích jejích, o příhodách v ní zběhlých, paměti hodných, dobrých i zlých, mnozí kroniky psali, domácí i přespolní, a ne jedny se ještě i dnes u některých lidí poznamenání nacházejí. Ale pokudž mně vědomo jest, čtyři toliko kroniky a historie své vůbec na světlo vydali: dva jazykem latinským, a českým tolikéž dva.

1. *Z* nichžto první jest *Aeneas Sylvius*, Senensis, Vlach, kterýž velikým, ale jistě řídkým štěstím dosti z chatrných začátkův, jako po stupních, nejvyššího důstojenství v světě dosáhl. Nebo s počátku byv písařem na concilium

basilejském, na kterémž předkové naši z víry své odpovídali, učiněn jest sekretářem a radou císaře Fridricha III. Potom přímluvou jeho biskupem, z biskupa kardinálem, až i nejvyšším biskupem římským, a sloul Pius toho jména Druhý.

Ten tedy Sylvius jsa již kardinálem, skrze přičinění (fedruňk) a pomoc Jana Touška, kancléře Starého města pražského, sepsal jazykem latinským dosti ozdobně historii o českém národu a jeho správcích, začav od nejprvnějšího knížete Čecha, až do smrti krále Ladislava mladého, to jest až do léta Páně 1458.

Ačkoliv pak mnohým se vidí, že Sylvius v též historii své ne na jednom místě Čechům ukrátil, a na ublížení a na ujmu dobrého jména to jim přičítá, k čemuž se oni neznají, a což o nich v pravdě povědíno a důvodně tvrzeno býti nemůže, a za tou příčinou ji zamítají, nehodnou soudíce, aby ji Čechové čísti měli; však proto mnohé se v ní nacházejí potřebné a užitečné paměti, kterýchž jiní kronikáři něco málo dotýkají, zvláště co se za časův císaře Sigmunda a krále Ladislava dálo, kdežto Sylvius jest dosti obšírný, poněvadž toho věku živ byl, některých věcí i sám se dotýkal. Také na několika místech chválí národ náš, a uctivě o něm mluví; dávaje jim tu čest, že jsou smělí, udatní a stateční, nestrašliví v nebezpečenství, v věcech válečných zběhlí, slibův a přípovědí svých zdrželiví, k pobožnosti náklonní atd. On nejprvé knížata a krále české, i slavné skutky jejich, a tak historii českou cizím národům v známost uvedl, o kteréž prvé žádné vědomosti neměli, a z toho národ český za divoký, zhovadilý, ukrutný, z Tatarův a Scythův pošlý drželi, v němžby žádné vlídnosti, žádné přirozené dobrotivosti a přívětivosti nebylo a kterýžby se nižádným počestným, buďto přirozeným aneb psaným právem, ani dobrým a chvalitebným řádem nespravoval.

Jest ovšem tak, že Sylvius připisuje obecnému lidu v Čechách opilství, pověrnost, žádost nových věcí, měšťanům chytrost, nestálost, smělost, kvapné mluvení a nenasycenou žádost loupežův. Pánům a rytířům žádost chvály, opovážlivost v nebezpečenství. Ale ani o všech toho nemíní, ani všickni z toho se vytáhnouti nemohou. A snad toho času takové povahy někteří do sebe měli, což o nich i domácí svědkové pan Bohuslav z Hasištejna, a Joannes Dubravius vypravují.

Co se dotýče opilství, již se tu u nás tak náramně rozmohlo, netoliko mezi obecným lidem, ale i mezi vyvýšenějšími, mužským i ženským pohlavím, že na to dobrým, počtivým a pobožným těžko patřiti; a jest se obávati, aby nás Pán Bůh pro ten ohavný hřích obzvláštní pokutou nenavštívil. Jakož pak nyní skutečně dotýká se nás metlou morovou a teď hrozí neúrodou vinic a nedostatkem vína, aby aspoň někteří nouzí k střídmosti přinuceni byli. Dubravius píše, že se Čechové od sousedův svých Němcův a zvláště Sasův opíjeti naučili. Ale bojím se, že již učedlníci převýšili v tom umění své mistry.

K žádosti nových věcí přistoupím. Nepřím toho, abychom té vady s ji-

nými národy do sebe neměli; na větším díle všickni lidé tomu nedostatku poddáni jsou, vedlé obecného přísloví: Natura hominum novitatis avida. Obyčejně s přítomnými časy sobě postýskujeme, a nové proměny žádáme, majíce za to, že lepší časové a lepší lidé nastanou, ano čím dál vždycky hůře.

Nevlídnosti a divokých mravův žádný Čechům připsati nemůže, leč kdo jich nezná, a nikdá s nimi činiti neměl. Kdož je dobře znají a jsou jich povědomi, ti jim v přátelství, vlídnosti, dobrotě, přívětivosti, ochotnosti a jiných šlechetných ctnostech nad jiné vděk (daňk) a chválu dávají. Pravdivěji by se říci mohlo, že sami sobě přílišnou vlídností, přízní a dobrotou škodí. Nebo tudy cizí národové přivábeni jsouce, den po dni v Čechách se osazují, s nemalým přirozených obyvatelův utištěním a příkořím; ještoť aby se toto tuž měrou a tak svobodně Čechům v jiných zemích přálo, nemnoho se příkladův ukázati může. Sama Praha co chudého přespolního lidu uživí? A již to v přípovídku vešlo, že Praha jest špitál vší Říše. Se všech stran se k ní chudí a nuzní co k mateři hrnou. Naše lítost všecky přijímá, všem dobře činí, nejednou s ujmou svou a svých domácích. O národu mluvím, a ne o osobách: přeštastný jest pšenice, v kteréžby koukole nebylo; všudy se zlí nacházejí mezi dobrými, tak dobře v jiných zemích jako v Čechách.

Staří králové engličtí nařídili užitečné právo, kteréž se, jakž mám zprávu, i podnes zachovává, aby z země jejich obilí a peněz žádný nevynášel. Na tu cestu kdybychom my nastoupili, anebo aspoň něco těch výnosův poukrovnili, snad by nás někdo slušně za nevlídné a nepříznivé položiti mohl; ale však měli bychom v zemi více chleba, méně drahoty a hladu, více stříbra, zlata a peněz k důležitým potřebám, k ochraně a zvelebení království, k vzdělání pevností a hradův pozemních atd., méně pýchy, hadrův, veřejných drašeb (šacuňkův) a jiných netoliko bezpotřebných ale i škodlivých věcí. Čemuž nestane-li se časně přítrž, obávati se, že v malých letech peněz v Čechách míti nebudeme.

Z strany loupežův křivdu činí národu našemu Sylvius i jiní, kdož v tom k němu přistupují. Jest tak, že se někdy v Čechách zhusta dáli loupežové od zlých a nepokojných lidí, zvláště v těch rumrejškách a různicích, když krále v zemi nebylo, a stavové proti sobě zjitřeni jsouce, skrze podšťívání jiných činili jedni druhým protimyslnosti a škody kdež mohli, jakžto obyčejně všudy bývá in bellis civilibus. Však proto nikdá tak zhruba, jakž někteří psali, že žádný svobodně hlavy z okna vystrčiti, nad to z domu vyjíti nesměl. Po cestách, silnicích a na zemi to zlé panovalo, ne v městech ani v domích, kdež řád a právo místo a průchod svůj vždycky mívalo. Někdy také jiní okolní národové loupeže v Čechách podporovali (fedrovali), aneb sami provozovali. Nic méně jaká příčiny válek v zemi vyzdviženy byly, a král pořádně na stolici důstojenství svého dosedv, s vůlí všech stavů správu ujal, tak i hned loupežové, mordové a jiné nečesti přestávaly; a kdož se čeho proti obecnému zemskému pokoji nenáležitě o své ujmě dopustil, a na druhého bezprávně mocí sáhl, nenacházel pomsty, jako jiný zhůrce; což se ještě i dnes tuze drží a zachovává.

Pakli jsou kdy předkové naši s mocí válečnou vytáhli do okolních zemí, jako do Uher, do Polsky a do Říše, a tam něco poškodili, činívali to z hodných příčin sobě daných. Nemůže se to snad slušně pochváliti; ale vždy větší vina bývá toho, kdož k nepokoji a nevoli příčinu dal. Toť pak loupežem slouti nemůže, což se pro obranu a pomstu za hodnou příčinou, válečným během děje; jinak by loupežníci byli všickni, kdožkoli proti nepříteli bojují, křivdy své mstí a spravedlivosti brání. Že pak Čechové časem povoláni jsouce a najímáni ku pomoci od okolních knížat, škody v cizích zemích dělali, neušetřivše (nešanovavše) někdy tak dobře přátel, jimž na pomoc přitáhli, jako nepřátel, proti nimž dožádáni byli; víme to dobře, jací hospodáři bývají vojáci a drábi tu kdež se jim povinný žold zadržuje a neplatí, že se holdem živí, jak mohou, a odtud sobě platí, kdež co vzíti mají, Jakož na rozpustilost vojákův vždycky se naříkalo, nic méně jiní dobří, ctní a pokojní lidé, kteříž doma zůstali, a k neslušným vojnám se najímati ani užívati nedali, jakž nehřešili s oněmi, tak viny a pohanění bezbožných drábův účastni býti nemohou.

Ale já neumínil jsem tuto starých Čechův poctivosti hájiti, ani toho, což jsou kdy chvalitebného spůsobili, zastávati a velebiti, aneb jestliže jsou v čem z mezí počestnosti a lásky vykročili, je ospravedlňovati. Jest skutek před rukama; ten dostatečný býti může k zahanbení všech utrhačův a háncův národu našeho. Jsou paměti hodnověrné o slavných činech knížat a králův českých, kteréž oni mnohokráte s prací vedli, netoliko pro zvelebení a rozšíření království svého, ale i pro obhájení a obranu před nepřátely vší říše křesťanské. A jest v pravdě s podivením, že tehdáž předkové naši v největší slávě byli, když císařové v Říši, králové v Uhřích, v Polště pak jednak knížata, jednak králové s největší mocí panovali, a nejednou se o to pokoušeli, kterak by český národ aneb vyhladiti aneb aspoň sobě podmaniti a v službu podrobiti mohli.

Tohoto pak toliko krátce jsem podotekl, za příčinou kroniky Sylviovy, a těch, ještě nás nedůvodně hanějí, abychom ji sobě proto neošklivili a nezamítali, že někde o předcích našich důtklivě píše; ale vědouce a čtouce, co nám cizí národové za vinu dávají, a co nám vytýkají, pokudžby pravda byla, hleděli napraviti; pakli jsme tím nevinni, snažili se vlastní ctností a šlechetným obcováním zacpati ústa cizozemcům, kteříž nás hanějí.

Co se Sylvia dotýče, ten nemnoho Čechům přál, a tak jich vysoce chváliti nemohl. Měl toho některé příčiny, a tu největší, že se skrze učení mistra Jana Husa od poslušenství římské stolice odtrhli, a za jeho času biskupu římskému nejvíce odporni byli. Disputovali na concilium basilejském o čtyřech artikulích pražských; a s ním také, když do Čech vyslán býval, rozmlouvání a hádky mívali. Protož jim často kacíře spílá, učení jejich potupuje a učitele do pekla odsuzuje. Jakož potom i sám přijav nejvyšší biskupství římské, na krále Jiřího pro náboženství těžkou klatbu vydal, a netoliko krále uherského ale i Slezákův, propustiv je z poslušenství a z přísahy, proti němu popudil.

A kromě toho mají Vlaši ten obyčej, že všecky jiné národy rádi hanějí a tupí. Sami toliko Vlaši lidé jsou, jiní všickni barbaři jim býti musejí.

2. Druhý po Sylviovi kroniku v jazyku českém vydal *Martin Kuthen z Kuthnperku*, měštěnín a písař v Starém městě pražském, kterouž také pánům svým dedikoval. Ta vytištěna byla v Praze, léta Páně 1539; nyní se zřídka nachází. Velmi krátce, ale pořádně vyčítá v ní všecka knížata a krále české, též od prvního Čecha, jako i Sylvius, až do císaře Ferdinanda slavné a svaté paměti, to jest do léta Páně 1527, dotýkaje mezi tím, kdy se co v Čechách paměti hodného, buďto zlého nebo dobrého zběhlo s bedlivým poznamenáním let a někde i měsícův a dnův při týchž příbězích, čehož Aeneas Sylvius v kronice své pominul.

Jest pak jedné každé historii velmi platné a potřebné poznamenání časův a let, a mnoho jí světla přidává. Kdež toho oka není, tu čtenář téměř jako v hustých tmách bez lucerny, aneb v neznámém lese bez vůdce blouditi musí. Anobrž doložení času a roku slouží k důvodu jistoty historie, aby se o její pravdě nepochybovalo. Za tou příčinou Cicero, chtěje v krátkých slovích zprávu dáti, co jest historia, nejprv to o ní pověděl, že jest svědek časův, totiž pominulých a předešlých. I toho dále doložil, že jest světlo pravdy, život paměti, mistryně života a posel věcí starodávních. A Dionysius Halicarnas napsal, že historia jest začátek aneb základ moudrosti a opatrnosti lidské.

Pohříchu málo se těch mezi námi nachází, ješto by povědomí byli v historii české, a známost měli chvalitebných příkladův svých předkův. Není tedy divu, že nenásledujeme a neoblibujeme toho, o čemž nevíme. Ignoti nulla cupido, pověděl poeta, neznámé věci žádný není žádostiv. Tak my nevědouce o tom a nepřipouštějíce toho k bedlivému uvážení, jak přemilá byla sprostnost, upřímnost, šlechetnost, stálost, pobožnost, zmužilost a udatnost starých Čechův, jaká mírnost a střídmost v oděvu, pokrmích i nápoji, jaká důvěrnost jedněch k druhým, věrnost a láska, nemyslíme na to, abychom v těch přeušlechtilých ctnostech po nich kráčeli, a na jejich šlépěje nastoupili. Než patříce toliko na věci přítomné, a což jest před rukama na tom samém se zastavujíce, dopouštíme se ledakams z pravé cesty zavésti, a jako slepí jdouce za slepými vůdci, přijímáme na sebe obyčeje a mravy, pýchu, skvostnost a vilnost cizích národův, s nimiž někdy z potřeby činiti máme.

A již jsme (nastojte) tak daleko zašli, že téměř vlastních českých povah žádného znamení na sobě neukazujeme. Předpovídali stáří, že v budoucích letech na pražském mostě tak vzácný bude pravý Čech, jako jelen s zlatýma rohy. Daleko-li jsme nyní od pravdy toho proroctví, já toho na ten čas nechci vykládati; nechť každý kdož něčemu rozumí, sám od sebe posoudí. Ale však tak se skoro zdá, že praví Čechové bydlejí v své vlasti jako pohostinu a cizozemci. Nebo kde jest nyní (prosím) při nás taková hrdinská mysl, statečnost, směłost a síla, jakáž se při našich předcích nacházela? A ta víra, kterouž se Čechové mezi jinými národy skvěli, kde nyní jest? Zachovávali to někdy

Čechové, že což komu slovem připověděli, aneb cti a věrou svou skrze ruky dání slíbili, to skutkem v pravdě vykonati hleděli, jak přátelům tak nepřátelům, byť i nebezpečenstvím hrdla jisti nebyli. Od té ušlechtilé ctnosti jak jsou již někteří na stranu se uchýlili, nechci pro hanbu mluviti; než to povědíti musím, že jakž my málo sobě slibův a přípovědí svých vážíme, tak málo mezi lidmi víry máme, a od okolních sousedův ledacos nelibého a nevděčného o sobě slýcháme.

3. Po Martinovi Kuthenovi třetí též jazykem českým ze všech nejobšírněji a mohu říci nejpilněji a nejhojněji psal historii kněz *Václav Hájek z Libočan*, a dedikoval ji císaři Ferdinandovi slavné paměti na onen čas ještě římskému, uherskému a českému králi. Ta vytištěna jest v Menším městě pražském, nákladem Václava Halaše z Radimovic, léta Páné 1541. Mnozí z Čechův toho času i potom málo ji sobě vážili pro některé příčiny, jako žeby někde strany pod obojí dotýkal, mnohé bezpotřebné, časem i básnivé věci vměšoval a vtrušoval. Ale nyní, když se již exemplářův nedostává, a žádný po ta všecka léta se nevyjevil, ještoby něco lepšího a gruntovnějšího na světlo vynesl, ne jedni by ji za dosti veliké peníze rádi koupili, a často se po ní ptají.

Jest ovšem pravé, co napsal Cicero, že dobrý historicus tyto tři povahy a ctnosti do sebe míti má: jednu, aby nic nepravého a křivého psáti nesměl; druhou, aby se pravdy, jakž sama v sobě jest, psáti neostýchal a nestyděl; a třetí, aby se žádným spůsobem v podezření nedával, žeby snad jedné straně více přál než druhé, aneb žeby k jednomu více a k jinému méně lásky a chuti měl. Ale tuším se nyní málo takových kronikářův nachází. Nebo nechť snad někdo první i druhé povinnosti zadost učiní, koho mi kdo ukázati může, ještoby nechválil svých krajanův, nehaněl cizích? nevelebil své strany, zvláště v rozdílu náboženství a víry, a netupil odporné? nezastával přátel, a nelehčil nepřátel? Němci hanějí Čechy, Čechové Němce. Strana pod jednou tupí stranu pod obojí, a tato zase onu: nemůže-li zjevně, ale podtají; nesmí-li slovy a řečí, ale srdcem a myslí. Aniž ten rozdíl a odpor vyzdvihnouti může jaká moc a moudrost lidská, jaká nařízení a snešení obecná, dokudž sám Pán Bůh myslí a srdcí jedněch s druhými svazkem lásky, svornosti a jednomyslnosti svaté nespojí, a všechněm odporům, nedorozuměním, záštím, kyselostem a roztržitostem konce neučiní. Máme jiných nepřátel dosti, kteříž nám nemnoho dobrého přejí, potřebít by jisté bylo, abychom odložíce všech záští a nevolí, aspoň udělali syncretismum, a společně sobě proti nim pomáhali, jakož v podobných příčinách nejednou předkové naši činívali.

Že pak vedlé zdání mnohých Hájek některé básnivé a neužitečné rozprávky do své kroniky přimísil, může býti, že v tom následoval poetův, jichž obyčej jest, aby v svých verších netoliko potřebná naučení lidem dávali, ale i k kratochvíli je vzbuzovali. Et docere volunt et delectare poetae. Tak i on chtěl čtenáře o věcech pominulých vyučiti a zpraviti, a časem i rozmísiti,

aby sobě nestýskal. A však i v tom má tovaryše neposledního jména historiky řecké i latinské, jako Diodorum, Herodotum a Livium, kteréžto kdož čtou, mnohé v nich básnivé, nejisté a nedůvodné, nýbrž i k smíchu podobné věci nacházejí, pro kteréžto nicméně, což v nich pravdivého, jistého a užitečného jest, toho nezamítají, ale mnoho sobě váží. Datur haec venia antiquitati, inquit Livius, ut miscendo humana divinis primordia urbium augustiora faciat. To pak co jest jiného, nežli pravdu lží chtíti opeřiti a jako omastiti? Rozumný člověk může dobře odložiti, což zná býti daremného, a vybrati, což jest potřebného a k pravdě podobného; může zavrci plevy, to jest, básnivé a nepravé věci jako řepíky a kopřivy z zahrady, a zanechati sobě jádra, totiž pravdy. Říkával Plinius, že žádná kniha není tak neužitečná a zlá, aby se z ní čtenář vždy něčemu dobrému nenaučil. Tak i my aspoň o Hájkově kronice suďme, ačkoli podlé sprostného zdání mého nemůže ta práce jeho v počtu neužitečných a zlých kněh položena býti, poněvadž nad ni užitečnější, lepší, hojnější a spravenější v jazyku našem ani snad v jiném nemáme.

Nebo předně nachází se v kronice Hájkově pořádek let od prvního přitažení knížete Čecha s jeho komonstvem do této země až do léta Páně **1527**, a obsahuje v sobě sumou vedle jeho účtu 883 léta.

Druhé, obšírně vypravuje o knížatech a králích českých, pohanských i křesťanských.

Třetí, bedlivě vypisuje, v jakém spůsobu kterého věku stála země česká, kdy v pokoji a v hojnosti byla, kdy zase Pán Bůh na ni války, neúrodu, drahotu, hlad a mor pro hříchy dopouštěl.

Čtvrté, nepominul Hájek pilně poznamenati všelijakých proměn, kteréž se v Čechách buďto v správě a v regimentu obecném, při knížatech a králích, při poddaných vyššího i nižšího řádu, buďto při náboženství a církevních věcech duchovních častokráte zbíhaly.

Páté, oznamuje, kdy a jakým spůsobem Čechové z bláta bludův pohanských vytrženi jsouce, ku poznání jediného pravého Boha přivedeni byli; kteří a jací bývali biskupové a arcibiskupové v Praze, jaká se v učení a v řádích církevních proměna dála.

Šesté, najde čtenář v kronice Hájkově všelijaké paměti o stavu panském, rytířském a městském.

Sedmé, vyhledal Hájek a poznamenal začátky zámků, hradů, tvrzí, měst, městeček, vsí, kostelův a klášterův.

Ty a jiné paměti, kteréž před tím porůznu rozmetány byly, shromáždiv a spořádav v jednu knihu Václav Hájek, nemálo historii českou vysvětlil a nám k známosti a vědomosti její posloužil, jichž by se snad nyní z tisíce jeden nedoptal; proto že ne každý té příležitosti užiti může, aby takový dostatek starých letopisův a kronik měl jako on. Pro kterúžto příčinu mnozí dobří lidé jsou toho žádostivi, aby znovu vytištěna byla. Ale jestiť naděje, že se

v brzkém čase někdo vyjeví, kterýž netoliko z Hájka vybéře, což má podstatného a potřebného, a kdež mu se pochybiti nebo zmýliti trefilo, napraví; nýbrž také nedostatky jeho z jiných historií tisknutých i psaných, starých i nových, českých i německých, polských, uherských atd. doplní; a příčině bedlivou pilnost a zdravý soud, pro dobré a poctivé vlasti své i všeho národu slovanského vůbec vydá.

4. Čtvrtý a poslední latinským jazykem psal kroniku českou a v 33 knihách zavřel *Jan Doubravský*, biskup olomoucký na Moravě, rozený Čech, jakž tomu chtějí, z Plzně. Sloul po svých starších příjmím Skala, prvé než byl do stavu rytířského přijat. Ten, pokudž já rozumím, na větším díle Václava Hájka následoval, ač se od něho na některých místech dělí, a že předsevzetí jeho bylo, ne kroniku na léta rozdělenou psáti, sed continuam rerum gestarum historiam, protož také zřídka poznamenával léta, někde pak i časy spletl, pokládaje prvé to, což se posléze stalo, a což přednější bylo, tomu pozdější místo dávaje. Historie jeho, připsaná slavné a svaté paměti císaři Maxmilianovi II. na onen čas volenému králi českému, vytištěna byla v Prostějově na Moravě, léta 1550. Za živobytí jeho zřídka se mohli docházeti exemplářové, než po smrti jeho teprv se mezi lidi roznesli. Potom obnovena jest a vydána v Basileji před desíti lety, a na mnoha místech vysvětlena od urozeného pána Tomáše Jordana, lékaře markrabství moravského, s novou dedikací Jana Kratona, životního lékaře jeho milosti císařské k nejjasnějším arcikníže̊tům rakouským, panu Rudolfovi na onen čas králi uherskému, a Arnoštovi jeho milosti panu bratru, atd. Nemnozí Čechové o té kronice vědomost mají, protože ještě z latinského jazyku do českeho od žádného přeložena není. Vidí se tedy zbytečně více o ní psáti, až také svým časem pozvyknouc sobě v Čechách, naučí se s námi česky mluviti; jakož slušné jest, aby to před sebe vzali, kdož k tomu dary sobě od Boha dané mají.

2. VÁCSLAVA HÁJKA Z LIBOČAN

Kronika česká (z l. 1541).

Z dob krále Jiřího z Poděbrad.

1. *Léta 1458* páni čeští, rytířstvo i města položili sobě sněm v Praze na staroměstském rathouze druhú středu v postě, a tu sjevše se rokovali *o nového krále*. A při tom času přijeli z mnohých zemí poslové poctiví, jsúce posláni od svých pánuov (od Karla krále Franckého, Kazimíra krále Polského, Viléma knížete Saského a posléze Zikmunda a Albrechta knížat Rakouských).

Mistr Jan z Rokycan, jenž byl muž velmi horlivý, ten ustavičně volal na kázání, aby žádného cizozemce za krále nebrali, jedině Čecha přirozeného, a pakli nebude moci hodný býti nalezen, ale raději Židovským obyčejem, tak

jakž v Zákoně napsáno dvanáct soudcuov vyvoléce, k nim útočiště aby měli. Páni zemští poslali k Pražanuom, aby tomu knězi búřlivému rozkázali, o velení krále aby mlčel a v to se nevkládal a lidu nebouřil, a jich krále k zemi České voliti aby neučil. Pražané pro zachování pokoje hned jemu, aby na ten čas přestal, přikázali. Páni a rytířstvo, Pražané a z některých měst poslové, dlouho mezi sebú rozvažujíce, co by bylo za užitek tomu království, volili jsou společně a vyhlásili *Jiřího z Kunstatu a z Poděbrad za pána a za krále Českého* na rathouze Starého města Pražského ten čtvrtek před přenesením sv. Václava (2. března) a odtud hned veden do kostela panny Marie před Tajnem, kdež mistr Jan z Rokycan byl farářem, a tu novému králi veliká byla poctivost činěna.

2. *Léta 1460* v království Českém rozličné vády a různice mezi lidem o *zlú a falešnú minci* byly, neb mnozí páni a rytířstvo po zámcích a tvrzích i po vsech a po lesích falešnú minci dělali, až z toho přišla veliká drahota, i hlad. Neb domácích peněz bráti nechtíce za lepší minci, sedláci obilé do Bavor a do Míšně prodávali a lacino dávali, jediné aby byl dobrý peníz. A Němci ustavičně obilé na vozích i na loděch do svých zemí vezli a své obilnice naplnili, a Čechové hladem mřeli. Král vida takový rozbroj v lidu, kázal nový groš a nový peníz na dobré zrno na Horách Kutnách i v Praze v Mínšenském domě raziti a k tomu kázal v jednom domě na ryňku staroměstském veksl neb měnu ustanoviti, tak že tu každý mohl sobě zlaté i groše i peníze, jakéž chtěl míti, vyměniti, a tak ta zlá a falešná mince z toho království vypleněna a zahlazena, a lidé se upokojili.

3. Roku toho také v království Českém v městech i v městečkách i ve vsech částí i velicí vycházeli *ohňové*, ne domácí ale kladení, a to velmi chytře, že se žádný neuměl domysliti, kto to činí. Někteří ovšem domnívali se, žeby se to dálo puovodem Kazimíra, krále Polského. I naveden byl na to král Jiří, aby rozkázal, všudy po všech městech a městečkách aby bylo voláno skrze biřiče, aby žádných *Polákuov* do měst nepouštěli, a na zámcích, v městečkách i ve vsech aby jich nefedrovali, ani jim jakého stání dali, ale aby byli ven z země do Polsky hnáni. A král, kteréž měl Poláky u svého dvoru, všem kázal dáti odpuštění: ale však nebylo zvědíno, kto by tu škodu činil. Takové noviny když přišly k králi Polskému, psaní učinil poctivé králi Jiřímu, ptaje se, proč by jemu i poddaným jeho v království Českém posměch učinil bez jeho i jeho poddaných provinění, při tom omlúvaje se, že netoliko, aby to měl skrze své poddané činiti, ale že jest to nikdá na to nemyslel. Král rozváživ tu omluvu, přátelské psaní k němu učinil, dávaje Polákům v svém království Českém svobodu plnú, jako kdy prvé.

Rokycana, nechav Polákuov, dal se v *Němce*, častokrát mluvě na kázaní, že toho pálení nečiní žádný než Poláci a neb Němci, a ti všickni, ktož hledí do Říma a z kalicha nechtí přijímati, rádi by krev svatú Kristovú chtěli za-

hladiti i nás všecky Čechy zahubiti. „Milí Čechové, buďte muži a vyžente z své země ty adversáře!“ Král obávaje se, aby z jeho kázaní nestalo se nějaké pohnutí v lidu a zbouření, poslal k němu, jemu rozkazuje, aby mlčal a nebouřil, neb to, co se mluví, pravda není.

4. *Roku 1461* na zejtří po slavnosti sv. panny Markéty král Jiří, povolav některých svých dvořanuov, šel s nimi z svého dvoru do obecné lázně vedlé svého obyčeje, za Židovskú ulici, kteráž slula Jandova lázně a tak se až po dnes jmenuje. A toho času *Janda* byl mezi lazebníky velmi znamenitý. Tu král jsa u něho v lázni, rozličné kratochvíle s svými dvořany provozoval, a Janda, jenž měl obyčej, často s králem své kumšty provozovati, tak se k tomu přiměšoval. I přihodilo se, když týž Janda králi bradu holil, odevřev ústa svá řekl: „Králi milostivý, račte mi uhodnúti tuto pohádku: Čí na tento čas jest České království?“ Král odpověděl: ‚Jando příteli milý, číž by bylo než tvé, ano král i království v tvých rukú jest.‘ A on řekl: „Tak, králi milostivý!“ A když jemu bradu doholil a svú schóval břitvu, povolal ho král k sobě a řka jemu: ‚Jando, čí jest na tento čas království?‘ A on odpověděl: „Vaší královské milosti!“ a král dal jemu veliký políček tak, až upadl na zemi a tu jej král nohou v bok udeřil. V tom se dvořané zchytili a krále zastúpili, prosíce, aby více jeho nebíl. I šel král z lázně hněviv jsa, a Janda osmý den umřel.

5. *Léta 1464* byl veliký *mor* v *Čechách* a zvláště v Praze, tak že někteří obávajíce se náhlé smrti, chtěli k řáduom křesťanským a k cerymoním přistúpiti. Ale Rokycana a Lupáč velmi toho bránili, a ten dobrý muž, král Jiří, nad těmi hanlivými kázaními velmi teskliv byl a častokráte povolávaje k sobě do dvora mistra Jana, napomínal ho i prosil, aby takových hanění toho papeže uskrovnil, a říkával: „Jestli papež zlý, nechť jest sám sobě zlý tam v Římě, však nám, jenž sme v Čechách, on svú zlostí málo může uškoditi.“ A mistr Jan zase k němu: ‚O králi, což již chceš býti papežníkem? jakž to učiníš, hned Českého království zbaven budeš.‘ A když od krále odšel, dočkav neděle, ještě více papeže a kardinály haněl i všecky biskupy, a častokráte i krále těžce dotýkal a zjevně říkával na kázání: ‚Proste pána Boha za krále, aby kozelce nepřevrhl.‘ Ale král, ač o tom dobrú vědomost měl a těžce to snášel, však jeho přikře trestati nesměl, obávaje se, aby naň lidu nezbouřil. Neb lid ten Český nábožný a dobrého žádostivý velikú k Rokycanovi náchylnost měl.

6. *Léta 1466* na den svaté Pryšky výborná *věže* s rozličným dílem kamenickým, kteráž velmi mistrně udělána byla, u kláštera sv. Klimenta blíž mostu Pražského padla, kteréž jsú mnozí kameníci, berúce s ní někdy formy a křtalty, velmi litovali. A rúhači služby boží a řáduov křesťanských posměvači z toho se radovali, že to samo padá, čehož jsú oni nedobořili.

7. Téhož léta času postního *Jošt z Rožmberka*, biskup Vratislavský, jenž byl křižovníkem Strakonickým a proboštem kostela Pražského, přijel na *Stra-*

konice a tu k sobě obeslal pány některé, jako Jana z Rožmberka, bratra svého, a Zděnka z Štermberka, Buryana z Gutnštajna, Hynka Krušinu, Bohuslava z Švamberka, Jana z Hradce a jiných mnoho pánuov, též i z rytířstva. A ti všickni tu společně s biskupem uradivše se, vyslali k králi Jiřímu, jeho napomínajíce i prosebně žádajíce, aby tomu dosti učinil, k čemuž se při korunování dobrovolně svolil a na to přísahu učinil, neb jest (prý) nepoctivá věc netoliko králi, ale i poddaným jeho, když král své sliby vykonati prodlévá.

Král vyslyšav poselství, poslal pro mistra Rokycanu a oznámil jemu, a řka: „Raď, milý mistře, jižť jest rady potřebí. Páni ti, když jsem měl na onen čas v království se uvázati a přísahu činiti a zapsati se otci svatému, že chci všecky neřády kaziti a řády křesťanské držeti a je rozmnožovati, zapsal jsem se ovšem tak, a oni jsú k listu tomu vedlé mne přivěšovali své pečeti a za mne, že se tak zachovám, slibovali. On pak biskup Římský najvyšší ustavičná činí do země psaní, mně i jim, abychom napravili, řády držali a svým slibuom dosti učinili i své pečeti vypravili, a oni pro ty pečeti mně ustavičně píší a teď i skrze poselství napomínají.“

Mistr Jan vyslyšav krále řekl: ‚Ale milý králi, toliž jest řád křesťanský přijímati pod jednú zpuosobu? však jest to neřád, ale přijímati pod obojím zpuosobem to jest řád křesťanský. A tak ty řád křesťanský držíš a ten jejich neřád kazíš. Také nepochybuji o tom, žes toho zápisu nerad učinil, ale přinucen jsa. Práva všecka ukazují, že žádný člověk k neřádu nemá nucen býti, a každý zápis má býti dobrovolný. Rozumím tomu, žes jinak myslil na ten čas a jinak mluvil, a větší věc jest mysliti než mluviti. Jakož pak oni dokládají, žeby svým slovuom, slibuom a zápisuom otci svatému dosti nečinil? Co jest otec svatý? Jest člověk, člověku jsi slíbil a pánu Bohu jsi přisáhl; lépet jest, milý králi, pochybiti člověku než pánu Bohu.‘

Král přijav od něho takovú radu, pánuom těm na jich poselství nedal žádné odpovědi, než obeslal je na sněm do Prahy, a v tom hned s Pražany a některými jinými městy se proti nim spuntoval. A páni ti zobsýlavše se na *Zelenú horu*, tu se uradivše, na tom zuostali, aby proti svým pečetěm a poctivostem nic nečinili, a toho, v čemž jsú spravedliví, neustupovali. Některá pak města, znamenavše mezi králem a pány takovú rozepři a rozváživše, že to všecko zlé pochází z rady mistra Jana z Rokycan, nechtěli se jeho učení přidržeti. Ač byli králem nuceni, nechtěli svoliti, ale přidržali se těch pánuov, oč jest taková pře, od ních o tom zprávu vzavše. Král maje naději v síle měst Pražských a jiných, sebrav vojsko obehnati dal Roudnici, potom Leštno, Konopiště, Kostelec na Sázavě, Střmelice a jiné hrady páně Zdeňkovy, chtě moci svú vuoli Rokycanovu proti svým zápisuom vyplniti. A on Rokycana ustavičně napomínal, aby král jinak nečinil, ale ty adversáře aby pod sebe podmanil, a on že se chce s papežem i se všemi kardináli o víru hádati, a je všecky zákonem božím přemoci.

8. *Leta 1467* času postního *Zdeněk z Štermberka* přijel od císaře (Fridricha) z Vídně až do Jihlavy a tu znamenav, co se v Čechách děje a zvláště na jeho zboží bez odpovědi, i činil odtud do země králi velikú škodu a zvláště okolo Chotěboři, Čáslavi a Hory Kutny. A jiní páni v Bechynském, v Plzenském, v Prachenském i v Poděbradském kraji sedláky šacovali, vsi hubili a pálili, a tak s obou stran velikú záhubu chudým lidem činili a *přílišnú drahotu*. Neb sedláci nemohli síti ani směli vorati; neb kdež se kdo v lese neb na poli ukázal, hned ho šacovali.

Při tom času měšťané Písečtí a Vodňanští, jenž se pilně krále Jiřího přidržali, a někteří z rytířstva též v kraji Prachenském mnohé pánům, králi odporným, činili škody. Rytíři předřečení času letního, snesše se spolu s týmiž měšťany, i sebrali se tajně a časem večerním položili se u hradu *Zvíkova*, kteréhož na ten čas v držení byl Jan z Rožmberka. A když se na něm lidé upokojili, oni nočním časem přistavivše řebříky, na zdi již byli v nemalém počtu vlezli; ale někteří hlásní když je spatřili, toho hned Smilovi z Hodějova, hajtmanu téhož zámku, tajně nezmeškali oznámiti, a on, rychle pojav lid, kterýž měl na zámku, na nepřátely se mužně obořil, a v tom stal se s obú stran křik. A tu jsú mnozí od nich zmordováni a někteří zjímáni, někteří pak utíkajíce, rychle zase slezli, a někteří po hlavách padali. Jiní, kteří ještě dole byli, srozuměvše tomu, že nic nedobudú, a že jsú jejich biti, zase se k Písku obrátili. Potom týž Smil chtě se svého pána a svým nepřateluom týmž odplatiti, časté i s syny svými sjezdy a škody okolo Písku činil.

Král *Matyáš Uherský*, uslyšav, že se takové věci v Čechách páší, psaní učinil pánuom předpověděným, aby se králi tomu nepoddávali, ale jednali to tak, aby ho prázdni byli i s tím Rokycanú, že on chce býti králem jich a pánem milostivým. A hned druhého téhodne učinil psaní králi Českému, aby to, co jest Bohu a biskupu Římskému přiříkal, držal a plnil, a svých poddaných pečeti vypravil; pakli by toho zúmyslně a svévolně nechtěl učiniti, že by on chtěl také vedlé pána Boha a týchž pánuov proti němu býti. Král, povolav mistra Jana, to psaní jemu ukázal, a on zasmáv se odpověděl: ‚Bude-li Buoh s námi, kdo proti nám.'

A Matyáš, nemoha se žádné dočekati odpovědi, i sebrav lid táhl k *Moravě*, aby jí sobě najprvé podmanil, a položil se nedaleko od hradu, jenž slove Stožek. A král Jiří, vyjev s lidem z Čech, položil se u Lávy, města nedaleko od řeky, jenž slove Dyje. A tu král Český poležav a vida, že žádná bitva nebude, do Čech se obrátil, nechav syna svého Viktorína v městě Třebíči. Král Uherský o tom uslyšav, táhl k Třebíči a tu se položil; a kníže ušel s měšťany na klášter Třebíčský a Uhři vybravše město, vypálili.

Kníže Míšenský, zeť krále Českého, uslyšav o Matyášovi, že by chtěl do Čech na záhubu krále Českého i jeho poddaných, posílal tisíc lidu jízdného, dobře oděného, a mnoho pěších i vozuov, rozkázav jim, aby táhli až k Hoře,

a tu aby se položili králi Českému k pomoci, a Matyášovi do země České a zvláště k Praze aby nedali. To když se stalo, Čechové neskrocení skrze ponuknutí některých kněží, v ty Němce Míšňany, kteříž přijeli jim na pomoc, často vskakovali, loupíce je i mordujíce, tak že se jich do Míšně zase málo navrátilo.

9. *Léta 1469* král Matyáš, opět sebrav vojsko, táhl skrze Moravu až k Litomyšli mimo Majto a tu dobyl tvrzi Uherska, a přitáhl až pod Železné hory a položil se u vsi řečené Semitěš. A král Jiří, sebrav mnoho Čechuov, táhl od Hory Kutny s velikým počtem lidu proti němu mimo město Čáslav až k klášteru *Vilemovskému*, a uhléři toho času již byli na Horách železných zásseky zdělali, aby Uhři nikterakž zase nemohli.

Matyáš, král Uherský, znamenav, že jest lidem neroven králi Českému a maje zprávu i o zásekách, rychle poslal k králi Českému Albrechta Kostku z Postupic, pravě, že chce s králem Jiřím příměří i věčný pokoj učiniti a proti němu jako proti otci svému nikdá nebývati, a nad to že jemu chce dáti *velikú sumu zlatých*, aby to měl král Český na pomoc proti Zdeňkovi z Štermberka a jiným pánuom Českým, svým nepřáteluom.

Král Jiří rozváživ, že má války doma dosti, vděčně to od krále Uherského přijal, aby s ním pokoj měl, a hned některé své věrné pro tu sumu poslal. Král Uherský, odevřev truhlici nemalú, plnú zlatých, týmž posluom ukázal a zase zavřel a zamekl, a nad to svým prstenem zapečetil, a oni učinivše smlouvu, od krále ten dar přijali s radostí, a vděčni jsúce a pospíchajíce, klíčuov sobě od té truhlice dáti rozkázati zapomněli. A v tom Matyáš, propuštěn jsa, s svými Uhry pokojně odjel, a jakž do Moravy přijel, hned pálil a tu zemi velmi hubil.

Král Český psaní k němu učinil v tato slova: „Pane Matyáši, králi Uherský, bratře a synu muoj milý, jistě věz, že jest mi to s nemalým podivením, proč ty takovú škodu mně a mým poddaným proti smlouvě činíš etc.“ A on odepsal zase: ‚Pane Jiříku, králi Český, bratře muoj milý! Jakož mne nazýváš králem Uherským, věziž žeť já nejsem (toliko) král Uherský, ale (i) král Valašský; Uhru ty žádnému nevěř, leč který má třetí oko v čele.‘ Král Český vida, že jest oklamán, poslal pro zámečníky, kázal truhlici s zlatými odevříti a nalezl v ní jednu vrstvu zlatých, a zezpod byla plná písku; i z toho se velmi rozhněval, až upadl v těžkú nemoc.

10. *Léta 1470.* Král Jiří vždycky smutně a jako truchliv jsa chodil za několik dní tak, že mnozí z jeho dvořanuov tvář jeho smutnú vidúce, zvláště ti, kteříž jemu dobrého přáli, také smutni byli. Až dne jednoho všed do zeleného pokoje, jenž jest postaven na příkopě proti klášteru bosáckému svatého Ambrože, povolav k sobě svých rad, oznamoval před nimi příčiny svého zármutku, a řka: „Moji věrní milí! oznamuji vám, že rozličná myšlení vstupují na mé srdce, proto že za času mého zpravování České země mnozí jsú kláštorové zloupení a lid obecný velmi zchudl, drahota veliká nad míru učiněna, krve

prolití mnohá se stala, lidé chudí před pánem Bohem klnou a zlořečí, ještě pro takové věci mne mé srdce bolí."

Páni to slyšíce, jej těšili pravíce: ‚Králi milostivý, jestli že jest co od VMKé proti pánu Bohu i proti lidem učiněno, však se to může napraviti.' Při tom dávali jemu radu, aby s císařem, s kterýmž jsú jej páni bez jeho provinění svadili, v mír všel, Zdeňkovi z Štermberka a jiným pánuom Českým aby milost dal, a co jest slíbil pánu Bohu, to jakž bude moci, aby vyplnil.

A on jako muž upřímný k radě jich přivolil. To uslyšav mistr Jan, k králi přišel a horlivě k němu mluvil řka: ‚Králi, buď mužem, nedaj se od kalichu božího odvésti, vypleň z země buřiče, a ty ďábly a svuodce, mnichy, kaž ztopiti.' Král obrátiv se k němu řekl: „Mistře, dosti's mistroval, nechť já také mistruji. Bych byl tvé rady neposlúchal, byl bych slavným učiněn králem, a takové krveprolití bylo by se nestalo; chudí lidé nebyli by hladem zemřeli. Protož jdi do svého příbytku a více mi před mé oči nechoď. Pakli tě uzřím, konec života vezmu, všem za pověst býti musíš!"

11. *Léta 1471* na den sv. Fabiana a Šebestiana král Český *sněm* držal v Praze, a tu porozuměv, že má málo mezi pány a rytířstvem těch, ještě by jemu přáli, (neb města se jeho toliko přidržela), i posadiv se na stolici, učinil řeč přede vším sněmem těmito slovy: „Páni a rytířstvo i města království Českého! Již teď vidíte osobu mú věkem přemožnú a přílišnú pečlivostí (kterúž jsem měl v mém království o toto království) utrápenú. Z vás každý to znáti muož na mé osobě, že dlúho trvati nemohu. Také znáte všickni, co jsem já dobrého tomuto království předešle zpuosobil neb nezpuosobil. Ještě bych tomu nerad, aby po mé smrti jaké měly býti nevole, ale abyšte měli krále, kterýž by uměl tak aneb lépe než já zpravovati království toto. Protož co se vám zdá, kdyby mne pán Buoh smrtí zachvátil, kto by pánem byl vaším aneb koho mínite vzíti za krále?"

A oni poradivše se odpověděli: ‚Králi, pane náš! Není nám na tento čas potřebí voliti ani jmenovati; máme Vaši královskú milost.' A on jim řekl: „Na to jest přijíti, že já musím v brzce umříti; protož vás prosím, zjevné mi povězte, koho za krále vzíti chcete." A oni krátce uradivše se, řekli jemu: ‚Kdyby pak pán Buoh VMKé neráčil nám déle zde nechati, ale vás k své milosti pojíti, kohož bychom jiného voliti měli, než některého z synuov Kazimírových, krále Polského? neb Čechové s Poláky dobře se smluviti umějí.' A král odpověděl: „Ano, mi se také tak zdá, že to dobře bude." A porozuměv, že žádného z synuov jeho za krále vzíti nemíní, hned z Hory Kutny kázal všecko stříbro na Poděbrady voziti, a loupil všecku zemi a na své zámky k svým synuom voziti kázal.

Potom v pátek po neděli, jenž slove Oculi, to jest nazajtří po sv. Benediktu (22. března), čtvrtú hodinu na noc *umřel král Jiří*, a v pondělí na den zvěstování panny Marie (25. března) na hradě Pražském v kostele sv. Víta v kúru panny Marie vedlé jiných králuov Českých, předkuov svých, od

těch, jenž ho milovali, s královskú poctivostí pochován byl; ač páni někteří, zvláště ti, jenž k němu chuti neměli, též i kněží tomu na odpor býti počali, pravíce: Poněvadž měl kostely ty, v nichž se řád církve svaté a Římského kostela zachovává, v ošklivosti živ jsa, mrtvý také aby do téhož kostela nebyl nesen, že jest za spravedlivé. Také, že jest mnoho odcizil od kosteluov a císař Karel že jest kostely nadával, i není slušné, aby tu měl pohřben býti. Jiní pravili, že to tělo nic vinno není, byl-li jest v něm jaký zlý úmysl. A tak po mnohých o to hádkách a rozepřech tu jest pohřben.

Pláč veliký a oupění v lidu Pražském pošlo pro smrt jeho, a někteří pravili, že takového a k Čechuom tak náchylného krále nikdá v Čechách nebude; neb byl velmi snesitedlný a trpělivý, a mnohé věci že jsú se dály proti němu z nenávisti.

3. MARTIN KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA.

Z Kroniky o Žižkovi (vyd. l. 1564.)

Papež kříž vydal na Čechy, že jsou kacíři, kdož tělo a krev boží přijímají, a dal odpustky: kdož by takového Čecha zabil, neb kterak kolivěk zahubil, že jest hříchův i muk prázden. Tehdy jeden Čech z řádu rytířského, rytíř velmi udatný, jednovoký, jmenem Žižka, z boží milosti povstal zhůru, i táhl vojensky polem; a kdož jest nepřijímal těla božího a krve boží pod obojí spůsobou, tohoť jest byl nepřítel a za kacíře měl. A tak se jest strana proti straně zastila: která strana přemohla, ta jest ukrutně bez milosti mordovala, pálila, neb rozličnou smrtí hubila; leč koho sám bůh ráčil zachovati, ten živ byl. A zvláště Němci Čechy hubili, a Čechové Němce.

A ta jest válka ukrutně stála čtrnácte let. A Žižka a jiní Čechové vždy polem leželi, v Čechách i v jiných zemích bojujíce o boží zákon. Tehdy pak dobyli Sazemy na Oustí, a odtud sou dobyli Hradiště, i osadili sou hrad i horu, i přezděli sou městu Tábor; a Žižka jest táhl vojensky po zemi, hradův a měst dobývaje. A časté bitvy s silnými nepřátely míval, a však jest nikdy pole nestratil.

Žižka Plzeň obehnal; a tu jest škodu vzal na lidech a nedobyl. I táhl jest Žižka k Chomútovu na květnou neděli (1421) šturmem, a tu jest na tři tisíce na městě lidu zbito i spáleno. Odtud táhl k Berounu šturmem, a tu jest také drahně zbito a spáleno. I táhl jest tudy do Prahy.

Z Prahy pak s velikou mocí k Českému Brodu táhl, a tu Němci se zavřeli; i dobyl jest města šturmem, a Němci na kostel utekli, a tu pod nimi kostel zapálili a tu jich něco pohořelo; a někteří s věže skákali, a proto zbiti, kteří sou hlav nezlámali.

Jiná se pak města poddávala: Kouřím, Limburg, Kolín, Hora, Čáslav, Chrudím, Litomyšle, Polička, Dvuor. Jaroměře pak dobyli šturmem; neb sou

ufali v své obraně, že jest to město velmi dobré. Tak sou ta města i jiná k zákonu božímu přistoupila.

Potom táhl jest Žižka a obehnal Rabí, a tu jest mu druhé oko vystřeleno; i byl jest slep a ledva živ zůstal. Potom Žižka zhojivši se, a jsa slep na obě oči, táhl jest do Plzeňska; tu se naň velmi silně Čechové a Němci sebrali, a tu se s nimi Žižka u Plané bil. A když mu již těžko bylo, jel jest brannou rukou několik mil, a tu se nepřátelóv odbiv, na horu velmi vysokou ujel s vojskem; a tu jich s obou stran mnoho zbito. Odtud pak Žižka s vojskem do Žatce utekl. A odtud jest táhl na Pikharty, i dobyl jest jich na ostrově u Valův, i kázal jest je zapáliti.

Tedy král Uherský s velikou mocí přitáhl do Čech, maje s sebou Turky, Valachy, Ráce, Uhry, Kanygaše, Němce i jiné rozličné cizozemce, a Žižka s vojskem přitáhl do Hory. A král zvěděv, že jest Žižka u Hory, táhl jest k Hoře, chtě jej zastihnouti. Tehdy Žižka táhl ven proti králi z Hory, otočil se jest vozy před Horou, a tu se bil celý den.

A když bylo večer, položil se král jedvy na dostřelení od Žižkova vojska. Když pak bylo pět hodin na noc, tehdy Žižka táhl jest na královské vojsko, a tu se jest skrze vojsko probil; neb jest odtud jinudy s vojskem nemohl a méně než čtvrt míle jest odtáhl, až jest byl den, i kázal se jest vozy otočiti. A když se jest král k bitvě nestrojil, ale ještě více svého vojska čekal, neb sou již blízko táhli, tehdy Žižka kázal se jest hnouti od Kolína, a odtud poslal po více lidu, aby se vždy s králem Uherským bil. A král Horu maje, položil se jest blízko od ní s vojskem, a jest kázal všudy páliti. A když jest lid Žižkův přitáhl, tehdy táhl jest Žižka, chtíc se s králem Uherským bíti.

A když sou proti sobě leželi, tehdy král Horu zapáliv třetí hodinu na noc, táhl jest k Brodu Německému před Žižkou, a Žižka po něm. A když bylo za Habrem, tehdy sou vojska postíhali, a bili sou je až do Německého Brodu, a množství jich stonulo s koňmi, ježto se s nimi prolamoval led, i vozy všecky s velikým zbožím. A na zejtří Žižka kázal k městu šturmovati celý den, avšak nemohli ho dobyti; neb se rytířsky bránili. Teprv na zejtří bez braní ho dobyli, a všecky zbili, kromě pana Záviši Poláka, a pana Krakovského, a pana Mrtvici; ty tři rytíře u vězení vzali. I vrátil se jest Žižka s vojskem zase.

Potom jest táhl Žižka do Plzenska i dobyl jest Žlutic šturmem na velikou noc. Odtud Kukšteinu dobyl. A odtud táhl k Tejnu, k městu šturmovali a dobyli sou ho, a mnoho statečných lidí zbili u šturmu.

A v tu dobu jedno kníže přijelo rytířsky, maje s sebou na čtyry tisíce koní; a byla jemu Praha poddána, a Žižka jemu říkal synu, a kníže Žižkovi otec. A v té chvíli obehnali Pražané Karlštein, a kníže obehnal Opočno a toho sou nedobyli. A v ty časy Táboři s velikou mocí přitáhli do Prahy do Nového

města a odtud sou outok učinili nepřátelský do Starého města, an na ně péče neměli. A v tom Staroměstští opatřivše se, i smetali sou některé z domů, a jali jich několik set, a jiné sou hanebně z města vyhnali. A když to kníže nechtělo pod obojí spůsobou přijímati, tehdy sou jej Pražané opustili i Žižka; i jel jest kníže zase do Litvy, a potom zase přijel, maje za to, že mu tak přijde jako prvé, ano nic.

Potom se Pražané svadili s Žižkou. Když pak Žižka přitáhl do Kostelce nad Labem, tehdy Pražané s velikou mocí táhli sou naň; i vida moc velikou na se, i táhl jest před nimi, a Pražané po něm. A když bylo blízko k Malešovu, tehdy se Žižka na ně zase obrátil, i bil se jest s nimi a porazil jest je.

A pro to pobití mnoho jest vdov a sirotkův v Praze a jinde zděláno.

Potom Žižka přitáhl s vojskem na Špitálské pole, a tu jest s Pražany smířen. Potom táhl do Moravy i dobýval Přibislavě; a již sou Táboří Žižku dobře v nenávisti měli, nejvíce proto, že Žižkovi kněží řádně mše sloužili v ornátě a s pleší, a v komži boží tělo nosili v monstrancí. Protož sou Žižkovým kněžím říkali „plátenící", a Žižka Táborským „ševcí": neb Táborští kněží jediné v sukni bez pleší a druzí s bradami mši sloužili, i v tom sou sobě rozdílni byli.

Tehdy se tu v Přibislavi Žižkovi vyvrhla hlíza i umřel jest Žižka; i pochovali sou ho v Králové Hradci, a tu leží.

Tehdy jeho vojskám přezděli Sirotci, a tak sou vždy slouli.

4. PROKOP LUPÁČ Z HLAVAČOVA.

Z Historie o císaři Karlu IV. (z r. 1584.)

Charakteristika Karla IV.

Téhož léta (1379) v pondělí po první neděli adventní, to jest u vigilii sv. Ondřeje, Václav Karel, císař římský, toho jmena čtvrtý, před tím roznemoha se, a povolav svých synův a je poděliv, při tom i o svých věcech učiniv porízení, v Praze, v své milé vlasti, kdež se rodil, tu také i život svůj jest dokonal v pánu, a na hradě buďto zámku pražském v hlavním kostele sv. Víta v kúru panny Marie vedlé hrobův svých manželek s slavností, na takového mocnáře přislušející, jest s pláčem slzavým a s velikým a žalostivým křikem všeho lidu českého pochován.

Neb ho uznali a skusili býti pána zbožného, moudrého, rozumného, rozšafného, a krále českého milostivého, spravedlivého, obranci sirotkův, vdov i jiných chudých, nuzných, a spomocníka v svých těžkostech potřebujících lidí, jež latiníci miserabiles personas jmenují. Měl věku svého 62 létě. Kraloval v Čechách po smrti krále Jana otce svého 32 létě, tolik let i císařství držel i spravoval u velikém panství; však od volení jeho účet berúce. Smrt tohoto

císaře předešlo jest zatmění slunce, a k tomu i kometa buďto hvězda s ocasem (jakž ji vůbec jmenují) se ukazovala.

Po smrti císaře Karla tři jeho synové pozůstali, totižto: Václav, věkem nejstarší, jenž po svém otci byl králem v Čechách, ano i králem římským voleným. Druhý Sigmund císař, také uherský, až potomně i český král. Třetí Jan, brandenburský a lužický markrabě, kteréžto panství mimo markrabství moravské Karel, otec jeho, ještě za dnův života svého jemu oddal, a tím jej oddělil.

Měl čtyry manželky císař Karel. První Blanku aneb Margaretu z Frankreichu; druhou Annu aneb Agnežku z Rejna buďto z Pfalcu; třetí také Annu svídnickou aneb slezskou; čtvrtou Alžbětu z Polska, vnučku Kazimíra krále polského. Ty pak manželky odpočívajíce v pánu, jsou pochovány na hradě pražském v hlavním kostele sv. Víta.

Tento císař pateru řeč jest uměl, totiž: českou, ta mu byla přirozená, německou, latinskou, franskou a lombardskou, aneb raději vlaskou, jakož pak v tom ho takměř všickni historikové velmi velice vychvalují. A že umění aneb známost mnohých a rozdílných jazyků porozuměl, ano i skutečně shledal jest velmi platnou, též i potřebnou býti velikým potentátům, protož mezi jinými důležitými artykuli v své zlaté bulli takto toho jest doložil: I hodné (prý) a příslušné jest na vysoké pány a jiných správce, i všechněch múdrých a rozumných lidí zdravým usouzením poznává se býti netoliko za užitečnou a platnou, nýbrž za velmi potřebnou věc, aby kurfiřtové a volenci jakožto sloupové svaté římské říše v rozličných jazycích a řečech buďto mluvení byli vyučováni oc.

Často jmenovaný císař, poněvadž v mnohém umění literním velice byl jest vycvičen, k tomu výmluvný a vysoce moudrý, i aby hřivny od pána Boha sobě svěřené do země nezakopal, mezi jinými rozličnými pracemi obecními oc. složil jest sám od sebe, a dle ostrosti vtipu svého sepsal některé kniby, a je jako za poklad buďto klénot budúcím na památku pozůstavil, mezi nimiž sou tyto, jmenovitě:

Zlatá bulle Karla čtvrtého, Diarium Caroli Quarti, jakž Hájek poznamenal: Ritus seu modus coronationis regis Bohemiae; Vita D. Venceslavi, a Karolo Quarto abbreviata; Canciones aliquot sacrae; Constitutiones terrae seu regni Bohemiae; Život císaře Karla: kterýžto život netoliko sám sepsal, ale i na česko přeložiti dal. A hned sprvpočátku předmluvy potomkův svých k pobožnosti i ctnostem svatým, i životu šlechetnému nabízí.

Díla a stavení, kteráž císař Karel netoliko k užitku, ale i k poctivosti a okrase dal postaviti, mnohá jsou a rozličná, jako kostelové, kláštery, města, městečka, hrady jak v království českém tak i v jiných zemích, o čemžby se, kdyby čas stačil, široce psáti mohlo, ale tuto některých toliko kratičkými slovy připomeneme. Nejprvé jest kostel z kvadratového kamene vzdělán na způsob kolínského na Rejně kostela hlavního. Druhé, palác na hradě pražském, stavení jistě královské a nákladné i podivné, a to tím spůsobem aneb formou,

kterouž jest vystavěn palác v Paříži, hlavním městě království francké-ho. Třetí, most kamenný, vysoký a přepevný u Prahy mezi Větším s této, a Menším městem s oné strany nad řekou Vltavou, jehožto širokost tak velika a prostranna jest, že tři vozy pospolně přeseň bez tísně a zaměstnání jeti mohou. Dlouhost pak přes osmnácte klenutí širokých se vztahuje.

Též věže u mostu u špitálu. Též zdi (od řeky přes horu petřínskú až k strahovskému klášteru, a odtud až okolo Hradčan), jimiž obehnal a jako zavřel Menší město pražské, veliké dlouhosti, přes hory a údolí se vztahující, kteréž i velmi milý a utěšený spůsob činí těm, ješto na ně patřiti a se dívati chtějí, tak že Praha tím položením a místem velmi k Římu městu se zdá podobna oc. Též Nové město pražské, jež z gruntu vyzdvihl a postavil.

Též mnoho zámků jak v Čechách tak i Němcích oc.

Učených mužů za císaře Karla v Praze bylo veliké množství. Neb on, jakožto pán a mocnář hluboké moudrosti vyzdvihnuv akademii pražskou, znamenitý koruny české klénot, a opatřil jim jisté obydlí a sídlo, i protož pozval jest a svolal jak z Frankreichu a ex universitate pařížské (kdež toho času nejzvláštnější bylo studium) tak i z jiných zemí lidí, ve všelijakém umění literním zběhlých a vycvičených, žádných na to nákladův sobě nelituje. A takž ta universita, milostí a láskou i přízní nicméně i fedruňkem a pomocí císaře Karla, své milostivé a hojnoštědré vrchnosti, v krátkém čase tak se zžala, zmohla a bohatě na študentích vzrostla, že z jednoho toliko německého národu našlo se podlé jistého účtu na pět tisíc učencův aneboli studiosův. An i o tom v starých kronikách víry hodných, se zapsáno nachází, že dokudž ještě universita pražská v svém (podlé přísloví) květu a mohútnosti jest byla, toho času intitulovaných a připsaných do třídceti tisíců a ještě výše a více, kromě těch, ktož sou ze škol neb lekcí do kollejí chodili, tak že tomu člověk nerad uvěří, kterýž jest toho neviděl.

Těmi nadepsanými slovy dokládá starý kronikář, a za svědky přivozuje staré mistry a professory, totiž mistra Příbrama a m. Šindele, m. Borotína, Mathiáše Loudu z Chlumčan, kteříž jsou o tomto o všem své učedlníky a mladší spravovali, a že tak, a nejináč jest bylo, za pravdu jistili. Neb (ať i toho tuto kratičce dotkneme, poněvadž v kronikách českých častá se o tom zmínka děje) universita buďto učení pražské bylo hned s prvopočátku rozděleno na čtyry národy, totižto na český, na saský, na bavorský a na polský národ, kteřížto všickni pospolu a zároveň užívali svobod a privilegií téhož učení od císaře Karla sobě daného a propůjčeného. Jeden pak ten národ mnoho jiných v sobě obsahoval, jako u příkladu, kde se jmenuje národ polský, tu pod tím jmenem zavírali se Poláci, Čechové, Moravané, Slezáci, Mysi, Valaši, Rascii, Bulgaři, Slováci, Srbi, Prušáci, Rusové, Litvané, a summou všickni ti, kteří slovanského jazyka, ač v rozdílnosti řeči a mluvení užívají. Tak kde se mluvilo o národu bavorském, mínili se také i Rakušané, Štyrčané, Krajni, Švábi, Švejcaři, Rejnští, Frankové,

I (navrátíce se k prvnímu) mezi jinými učenými muži též i theologi, t. j. učitelé a vykládači písma sv., byli jsou i tito, ač rozdílného času: m. Havel, vznešený, slavný a znamenitý hvězdář i v umění lékařském dospělý. Ten mnohé knihy psal, jakž se v starých kronikách dokládá, ale, kteréby byly? a jsou-li na světlo skrze vytisknutí vynešeny? věděti se v jistotě nemůže. M. Kundrát, rodem z Rakous, slovutný kazatel v Praze v kostele u matky Boží před Týnem, o něm i Hájek píše. Mistr Milič, ponejprv pán světský, panského stavu a vysokého rodu, potom pak kněz a kazatel slova božího jak jinde, tak i v Praze větší v klášteře, jenž sloul sv. Vavřince v Jerusalemě, jsa k tomu ouřadu tajně povolán skrze vnuknutí ducha Páně, o čemž sám v své jedné knížce obšírně píše. Jest jeho kniha tištěna o kříži a zármutcích a náramném trápení církve boží atd.; někteří z starých ji křížovou knihu jmenují, v pravdě hodna k čtení.

M. Matěj, příjmím Pařížský, ale však rodem z české země. Neb, že v pařížské akademii do osmi neb devíti let pořádně jest byl, umění liternímu pro své i obecné dobré se uče, odtud to pošlo, že ho vůbec Pařížským jmenovali, kteréhožto příjmí i sám potomně jest užíval. Ten několikeré knihy sepsal, a mezi nimi i výklad pro evangelia nedělní. Velmi veliký (jakž nadpověděno) počet učených mužův a vznešené pověsti i jména toho času jest v pražském učení bylo, ale že jmen jich ještě vyhledati jsme nedostačili, protož i mlčením tuto jich pominouti jsme musili.

Na umění literní tento císař byl velmi laskav, což mezi jinými mnohými věcmi i z tohoto se může poznati, že v pražské akademii, kterúž vnově ustanovil, při obecných disputacích a rozmlouváních i řečech o literním a filosofickém umění až do několik drahně hodin jest bývati, a tu o rozličných věcech, jakž jest obyčej filosofů, i sám se vytazovati, a zas od učených mužův jejich zdání a sentencí vyslýchati a vyzpytovati, jeho milost císařská, nad tím obzvláštní své zalíbení a rozkoš majíc, ráčil. Protož když se jednoho času příhodilo, že mistry do tří neb čtyř hodin se disputující jest s velikou bedlivostí slyšel, přistoupili jsou k jeho milosti císařské někteří z dvořenínů přednější, žeby již byl čas večeře, i aby na hrad pražský, dosti podál, se odebral, odpověděti ráčil: „Jděte vy nyní k stolu a jezte, neb toto rozmlouvání jest má večeře.“ Ačkoliv ten mocnář mnoho jest zkusil, a znamenitým věcem se jest za živobytí svého naučil, mnoho krajin, mnoho zemí i království projev, a tak i řádův a obyčejův rozličných národův skusiv; však nicméně předce chut, chtíč, a jako podpal ke všeho dobrého srozumění a dosažení jest měl obzvláštní příkladem císaře Karla příjmím Velikého.

Týž císař Karel, když projel na větším díle všecka říšská města, a v nich nevole, nesnáze a spory, kteréž byly za císaře Ludvíka, předka jeho, prošly, pokojiv rovnal a v dobrý mír uvozoval; i slyše, an jiní potentátové svá panství vychvalují, mezi jinou řečí takto propověděl: „Mámeť i my (prej) také znamenitá a nejpřednější města, jimiž se všecko téměř císařství říšské, jakžkoli

jest rozšířeno, okrášluje i ozdobuje, a jmenovitě tyto: Řím největší, Lubek najpěknější, Norenberk najbohatší a Prahu najveselejší a milou."

To propovědění císařské o slavném městě Pražském jest samo v sobě pravé, jedno pro položení výborné, s strany živlův člověka obživujících, a jeho v dobrém, zdravém a dlouhotrvalém živobytí zachovávajících.

Druhé, že týž císař slavné paměti zdmi pevnými a jiným oslavným a nákladným stavením město Prahu ozdobně a spanile rozšířil a zvelebil.

Třetí, že tu těla netoliko knížat, ale i králův českých, ano i císařův římských na hradě pražském v hlavním kostele sv. Víta v hrobích, tu jim připravených, po smrti odpočívají.

Čtvrté, že město Prahu často psaný císař mnohými privilegiemi a svobodami, buďto výsadami, nicméně i právy zřízcnými, jenž jsou jako studnice, z nichžto v každé obci a shromáždění měšťanském všecko dobré k zrůstu a vzdělání města plyne a bohatě se prýští, je proti nespravedlnosti a křivdám, i nezřízené cizího žádosti obmezil, a pevněji nežli kterými zdmi městskými ohradil.

5. VÁCSLAV BŘEZAN Z BŘEZÍ.

Ze Života Víléma z Rosenberka (z r. 1610).

a) O rozepři s Matějem, opatem Korunským.

Léta páně **1556** pan Vilém z Rosenberka dvoje soudní zaneprázdnění nemalé jměl. O jednom již napřed dotknuto, totižto s knížaty z Plavna (pro jich osobení sobě prvního místa v soudě zemském).

Druhá nevole, kterúž pán jměl s knězem Matějem mnichem, kterýž se opatem Korunským tituloval, ale od pana vládaře za to nikdy, nežli jen za průbu do roka, až by se o jeho životu a chování přezvědělo, přijat nebyl, taková byla:

Týž rozpustilý a lehkomyslný mnich stížnosti nejedny od jakéhožkoli návodu na krále Ferdinanda vznášel, žalovav na pána z Rosenberka a předky páně, že mu panství, klenoty, majestáty, svátosti z toho kláštera odňali, a že se mu v jeho právo a spravedlnost vkládají, a že mnohá příkoří od ouředníků páně snášeti musí, chtěje se docela jako jiní klášterové královští z poddanosti páně vytáhnouti. Pan vládař proti tomu mírnú, slušnú a dokonalú zprávu učinil, že mnich nezbedný a neřádný zbytečně krále zaneprazdňuje; aby JMKá jim kommissaře k vyslyšení, že svú nevinu proti němu ukázati chce, vydati ráčil; což tak vykonáno, že král, vybrav lidi světské i duchovní, poručiti ráčil, aby k jistému dni strany do Soběslavi k vyrozumění těm stížnostem obeslali.

Mezitím když ten mnich tak zlý vítr na Krumlově při panu vládařovi jměl, stěhoval své věci potají v noci z kláštera do Budějovic. Nicméně to tak

vykonalo se, že páni kommissaři přijeli i obžalována strana, pan vládař; ale mnich se nedostavil, neb čila kosa kámen; a tu se našlo z mnohých svědomí, že ten mnich, kněz Matěj, pesky, rufiansky v své řehole se choval, z kláštera pod Zelenou horou ušed, žádá je pan vládař, aby před takovým lehkomyslným mnichem pokoje a práva svého užíti mohl, a aby pro své nepravosti mnich ztrestán byl. Tito byli kommissaři: doktor Jindřich, probošt kostela Pražského, Antonín z Mohelnice, mistr křižovníkův s červenou hvězdou, který potom arcibiskupem Pražským byl, Petr Chotek z Vojnína na Vraném, JMti v království českém prokurator, Petr Bechyně z Lažan.

Rok podruhé položili v místo předepsané v středu na den matky boží sněžné; ale jak ta nevole dále šla a konec svůj vzala, královská psaní znáti dávají, jež tuto slovo od slova položím:

Urozenému Vilémovi z Rosenberka na Českém Krumlově, věrnému našemu milému.

Ferdinand, z boží milosti Římský, uherský, český &c. král, infant v Hišpanii, arcikníže rakouské a markrabě moravský.

Urozený věrný náš milý! Psaní tvému poníženému, v kterémž nám s strany opata Korunského, že jest se před kommissaři našimi na den od nich jmenovaný nepostavil, zprávu činíš i také o spůsobích a neřádech jeho nám oznamuješ, a při tom, aby mohl týž opat pro své takové neřády ssazen a jiný na to místo postaven býti, poníženě žádáš, všemu tomu jsme tolikéž i z té zprávy a relací, kterúž nám kommissaři naši v té věci od nás zřízení dávají, porozuměti ráčili. I jakž nad dobrými lidmi duchovními vždycky svú milostivú ruku, aby ochraňováni a od žádného utiskáni nebyli, držeti, tak také zlí aby svého průchodu nejměli, nýbrž k trestání a takových neřádných věcí k skutečnému přetrhování každého času přicházeli, to obmýšleti ráčíme. A poněvadž týž klášter svaté Koruny visitatora svého, opata Plaského, jmá, psáti jemu ráčíme, tolikéž proboštu kostela Pražského, aby k tobě oba sjeli, téhož opata Korunského k sobě obeslali, a podlé náležitosti a provinění jeho trestati dali, a z téhož kláštera vzali, a to místo kláštera sv. Koruny jiným opatem, kterýžby službu boží i týž klášter, jak náleží opatroval, bez prodlívání s radou probošta Pražského a tvou osadil, tak aby se v něm, jak náleží služba boží říditi a díti mohla.

Však poněvadž v svých předešlých i také nynějším psaní tvém toho dokládáš, že předkové tvoji na týž klášter svaté Koruny od předkův našich, králův českých, obdarování a od nás potvrzení jmáš na dědičnú vrchnost téhož kláštera; a protož jest poručení naše, abys buď original anebo hodnověrný vidimus téhož obdarování a od nás potvrzení týmž proboštu Pražskému a opatu Plaskému ukázal, tak aby oni podlé tvého obdarování tu věc opatřiti a téhož opata ssaditi, a jiným s radou tvou to místo opatřiti mohli; na tom na všem jistú vůli naši naplníš. A oni jak tu věc vyřídí, mají nám o tom o všem zase

oznámiti. Toho jsme tebe na psaní tvé milostivě tajna učiniti neráčili. Dán v Vídni v středu po sv. Jiljí l. oc. 56 a království našich Římského 26 a jiných 30.“

Ne pojednou mnich se spokojil, nejedněch cest koštovávav, chtěv panu vládaři i při soudech na hradě Pražském, aby podlé kšaftu někdy pana Petra staršího z Rosenberka zboží všecko k tomu klášteru náležející postoupeno bylo, zaneprázdnění učiniti, až naposledy pravdou přemožen a ztrestán, jakož o tom níže psaná copia listu královského navrhuje.

„Velebnému Jindřichovi, proboštu kostela hradu Pražského, a Volfovi, opatu kláštera Plaského, společně neb rozdílně, věrným našim milým.

Ferdinand, z boží oc.

Velební věrní naši milí! Psaní a relací vaši, kterúž jste nám s strany Matěje, předešlého opata sv. Koruny, jsúce v té věci zřízení kommissaři naši, učinili, jsme vyrozuměti ráčili, a že jste toho jistého Matěje z dotčeného opatství Korunského ssadili, a jeho z toho naň zjevného průvodu podlé poručení našeho do trestání vzali, a jiného pořádného, dobrého a křesťanského člověka téhož zákona, kněze Jana, za opata usadili oc. Takovú práci a pilnost vaši, kterú jste při tom jměli, i o privilegiích a svobodách urozeného Viléma z Rosenberka na Českém Krumlově, věrného našeho milého, kteréž na ten klášter jmá, že jste nám oznámili a zprávu o tom dali, to všecko od vás přijímati ráčíme. A tobě kněže Volfe, opate Plaský, jakožto visitatorovi téhož kláštera Korunského, poroučeti ráčíme, aby jej, kněze Matěje, někdejšího opata, pokudž se tobě za slušné zdá a viděti bude, v témž vězení jiným ku příkladu trestati dal. Na tom naši vůli královskú naplníš. Dán v Řezně v sobotu po sv. třech králích l. 1557.“

Byl tedy týž opat dán na panství JMti pana vládaře do kláštera Vyšebrodského do trestání, a visitator jeho, opat Plaský, pana vládaře žádal, aby vezma jej JMt na závazek k dostavení před něho, z toho vězení propustiti ráčil; což pan vládař, když svú chvíli uhlédal, vykonal a k visitatorovi jej odeslati ráčil.

b) O alchymistech.

Léta páně *1576*. Již toho času i před tím pán (Vilém z Rosenberka) ráčil alchumisty fedrovati, nějakého Claudia Syrra, Daniele Prandtnera, nějakého Jeremiáše, item Bavora Rodovského oc. Pan Václav z Vřesovic a Petr Hlavsa z Liboslavě byli patroni alchymistů; než Hlavsa s Prandtnerem a Jeremiášem laborovali v klášteře Třeboňském; v čemž jim nějaká Salomena kouzelnice nápomocna byla.

Před tím léta *1574* nějaký pokladač alchymista byl na Krumlově, jménem Krištof z Hiršberku neb Jelení hory. Ten pána k jisté smlouvě přivedl, jakoby svým uměním jist byl; ale nedoveda nic, jako jiný podvodník vyvázl.

Léta *1566* laboroval jeden doktor Leonhart Vychperger z Erbachu v Prachaticích; i toho sobě mnoho pan vládař vážil, a vlastní rukou mu psával. Carolus Vidman z Augšpurku ten také alchumisty fedroval. Léta páně *1565* Magister Antonius Michael již znám byl panu vládaři Rosenberskému; o jeho podvodích mnoho by bylo psáti. Léta *1570* Nicolaus Reusperger mathematicus (jakož se tituloval z Jochimstalu) v tom se slyšeti dal, že vynalezl motum perpetuum, takovú věc, o níž žádný od počátku světa nevěděl, a to kolo vyrýsované pánu odeslal, jen aby něco na pánu vylouditi mohl.

Léta páně *1577* 9. Januarii předepsaný alchymista Claudius Syrrus Romanus, přijat byv od pana vládaře za laboranta, podal JMti těchto artikulů v Praze: 1. že při té službě páně svobodu duše i těla sobě vyhražuje; 2. než obranu v věcech poctivých od pána jmíti žádá; 3. v čas laborování aby žádný do příbytku jeho kromě JMt pán nechodil; 4. umění jeho aby zjevováno nebylo, než aby všemi živnými věcmi náležitě opatřen byl; 5. ač by při té práci o zdraví přišel, aby vychování své od pána do smrti jměl; 6. kdyby z požehnání božího se zdařilo a filozofský kámen dokonán byl, pán aby s ním o něj právě se rozděliti ráčil; 7. než za dokonání toho díla a kamene že Claudius nepřipovídá, ale v rukou božích zanechává; než toliko práci že vynaložiti chce v tom se zavazuje. Ten jistý skrze Václava Vřesovce k JMti pánu byl kommendován.

Léta páně *1588* 28. Aprilis tak poznamenáno rukou někdy dobré a vzácné paměti pana Viléma z Rosenberka: Toho dne vsazeno do díla a začato od písaře Třeboňského; nebo pan Edvardus písaři dal tincturam, aby dělal. Než co tingováno, zlato-li či stříbro, a jak mnoho, nenacházím a s jakým užitkem, ale sotva, nebyl-li to podvod.

Léta páně *1592* 15. Julii pan vládař (Vilém) tak byl velice od těch podvodných alchymistů jatý, že jim divné zápisy od sebe činil, jako i nějakému Krištofovi z Hirštemberku, hejtmanu, když lživě dal se slyšeti, že dvě tajnosti umí, předně v měsíci jednom stříbro v zlato ryzí proměňovati s pateronásobným užitkem, druhé z jedné hřivny stříbra tři loty čistého zlata vytáhnouti. Chtěv pán tomu se naučiti, kdyby mu to ukázal, přislíbil mu darovati, a k tomu se zapsal, 6000 dukátů.

Nad to výše tak mnoho jim věřil, že jeden pána navedl, že zlatí v zemi jako jiná semena, když se k tomu připraví, růsti mohou, a tudy vymluvil na pánu 80 dukátů, a sázel je v jistém místě do země, pokropovav k tomu strojenými vodami. Za některý den dohlídnuv k nim, a když svú chvíli uhlídal, vybral semeno, vyvázl preč, a tak pána podvedl.

X.

Z DIADOCHU

BARTOLOMĚJE PAPROCKÉHO Z GLOGOL,

(vyd. 1602).

1. O rodu a erbu pánů Maloveň z Malovic.

Rod tento velice jest dávný v království Českém a užívá za erb při koně bílého v poli červeném, jakéhož užíval i první arcibiskup Pražský Arnošt a psal se z Pardubic, jakož i pocházející z rodu toho tolikéž, vedle vypravování pamětí dávnějších, psali se z Pardubic dávněji nežli odkud jinud, a potomně když jeden z nich od Kunrada arcibiskupa dostal město Chejnov i zámek v zástavě, počali se psáti z Chejnova, a jiní psali se z Březí.

Viděl jsem obdarování učiněné rodu tomuto od Neklana knížete, v kterémžto že doložena jsou jména křestanská a Neklan kníže bylo pohanské, při tom že datum jeho jest na den sv. Jana Křtitele, o němž toho času žádná ještě zmínka nebyla, k témuž že psáno léta 700 a Neklan teprv léta 852 za kníže vyvolen, vedlé Kroniky české, pro ty příčiny nezdálo se mi za dobré takové obdarování tuto vložiti, zvláště když toho času Jan, Vilím a Zdeněk, jmena taková nebyla v obyčeji, a oni z Chejnova ani z Vinterberka se ještě nepsali.

Viděl jsem tolikéž smlouvu pana Jana Malovce z Vinterberka a na Chejnově, kterýž se v té jisté smlouvě hofmistrem krále Otakara jmenuje, kteréžto dátum jest léta 1151. Ale ani ta tuto místo míti nemůže, neb teprva l. 1200 Přemysl jmenován byl Otakarem a na království korunován, a jmena pánů v ní doložených mnohem později v jiných pamětech položena jsou a k tomu Jan z Chejnova tak v té smlouvě podepsaný neměl v držení Chejnova, poněvadž ještě město dotčené přináleželo biskupu Pražskému.

L. P. 1384 poznamenána jest památka v knihách kostela Pražského, svědčící rodu tomuto pánův Malovcův.

V týchž knihách při l. Božím 1400 zůstavena jest paměť o panu Petrovi Malovcovi a panu Bohuslavovi.

V l. 1407 nacházíme mezi listmi kapitoly Pražské paměť o Gebhardovi Malovcovi a synu jeho Janovi.

Panu Janovi z Malovic dán majestát od Ladislava krále, potvrzující list arcibiskupa Kunrada, daný na Chejnov, jehožto tato jest kopie:

„Ladislav, z Boží milosti etc. Známo činíme tímto listem etc. Velebnost naši pokorně jest prosil věrný náš milý Jan z Malovic, abychom jemu z dobrotivosti ráčili potvrditi listův někdy kněze Kunrada, arcibiskupa, na tvrz a zboží řečené Chejnov, i což k tomu přisluší, kteréž někdy urozenému Hanušovi

z Ronova a bratřím jeho v osmi stech kopách grošův zastaveno bylo. A my jsouc nakloněni prosbami jeho, k tomu jsme povolili. Datum ve Vídni den sv. Vavřince l. 1457.“

Majestát tento potvrdil král Jiří l. 1462 a připsal sumy 200 kop grošův témuž panu Janovi Malovcovi a opět l. 1466 připsal sumy 700 kop gr. Po- tomně (l. 1512) zboží dotčené vzdáleno jest odvodu tohoto a přináleželo k rodu pánův z Hradce prostředkem majestátu krále Vladislava.

Hájek v listu 438., v létu pak 1462 pana Voldřicha Malovce připomíná těmito slovy: „Po slavnosti tří králův vysláni jsou od krále Českého poslové do Říma k papeži, totiž Prokop z Rabštejna, Zdeněk Kostka, Oldřich Malovec, M. Václav Vrbenský a M. Václav Koranda, tam aby jednali o poslušenství krále Českého etc.“

Druhého dne měsíce srpna léta 1512 vypravuje Lupáč v Kalendáři smrt urozeného a statečného rytíře pana Zdeňka Malovce z Vinterberka, jenž byl nejvyšším písařem desk zemských.

Vedlé *Tituláře* vydaného léta 1589 při témž čase živi byli páni Malovcové tito:

1. Bohuslav Malovec z Malovic na Držitní a Vejhlavech.
2. Humprecht Malovec z Malovic a na Vrbici.
3. Jan Malovec z Malovic na Kamenici a Chejnově, JMCé rada.
4. Jan mladší Malovec z Malovic a na Dulkovicích.
5. Mstidruh Malovec z Malovic.
6. Vilím starší Malovec z Malovic na Valečově a Kolodějích, nejvyšší berník království Českého.
7. Vilím mladší Malovec z Malovic a na Štipoklasech a Zbraslavicích.
8. Oldřich Malovec z Malovic na Horkách.
9. Zdeněk Malovec z Malovic.
10. Ezechiel Malovec z Chejnova, z Vinterberka a na Čkynech.
11. Václav Malovec z Chejnova, z Vinterberka a na Vysokém dvoře.
12. Zdeněk Malovec z Chejnova na Vanšovicích.
13. Jan Malovec z Pácova a na Nehošovicích.
14. Pavel starší Malovec na Postupicích.
15. Pavel mladší Malovec z Liberovic na Hrádku a Březí.
16. Zikmund Malovec na Vesci.

2. Dobytí Sigetu.

Leta *1566* císař Maximilian toho jména druhý, zvěděv, že turecký císař uherské království s okolními krajinami s velikou silou vojenskou opanovati se strojí, radil se o to s knížaty říšskými v Augsburce, jakým by způsobem tomu úhlavnímu křestanského jména nepříteli odpíráno býti mohlo. Protož shromážděno

vojsko nemalé, jízdných i pěších, kteréž k ochraně království uherského mělo býti vysláno.

Zatím Soliman vtrhl do království uherského s lidem svým a přiblížiti se mínil k Sigetu, kterýž na pomezí Slovanském leží, na místě od přirození dobře opatřeném a pevném, se všech stran bahništi otočeném, kteréhožto města s zámkem jak pohané dostali, nyní oznamovati se bude.

Mikuláš hrabě Zrinský, pro hrdinské správy a věrnost králi svému zachovanou věčné památky a slávy hoden, zvěděv o přijetí tureckém dne 15. měsíce června, strojil se k odporování. Ležel zajisté Turek nedaleko od Sargana s vojskem, kteréž dvě míle na dél obsahovalo, a vzdělav most u Varadína, k Sigetu pospíchal.

Zatím Mikuláš hrabě Zrinský lid svůj jízdný i pěší náležitě zřídil k snášení všeho protivenství tureckého, poněvadž už krom konečné zprávy o příjezdu císaře pohanského, vojsko jeho očima svýma mohl spatřiti. Povolal tedy k sobě na zámek rytířův a měšťanův, anobrž i všech jízdných i pěších žoldnéřův, a rozkázav brány uzavírati, stoje uprostřed nich řeč k nim učinil, vypravuje moc pohanskou a moc božskou, v kterouž doufající, sílu tureckou že by snadno potříti mohli, zvláště když k tomu a k srdci nelekavému modlitba srdečná, žádající pomoci nebeské, přistoupí. Při tom napomínal všech k svornosti a věrnosti, aby tak pohanským houfům udatně odpírati byli hotovi, jak by koli dlouhý čas pán bůh ráčil je uzavřené a obklíčené míti, a nejvíce svornost schvaluje, srdce všem přidával udatného. Protož k lepšímu vyrozumění svornosti a věrnosti své k vrchnosti žádal všech, aby učiníce závazek a přísahu pánu bohu, vrchnosti a krajině té stálost a věrnost dokonalou slíbili, kteroužto přísahu svou začal v tato slova:

„Já, Mikuláš hrabě Zrinský, slibuji předně pánu bohu všemohoucímu víru a stálost neporušitedlnou, a Jeho Milosti císařské, jakožto své vrchnosti, i této mé vlasti věrnost a hájení, pokavadž života mého stávati bude, tolikéž i vám hrdinským nyní vespolek shromážděným, že vás nijakž neopouštěje, s vámi živ jsa i mrtev, zlé i dobré trpěti chci, podlé štěstí i neštěstí na mne i na vás připadlého.“

Po vykonání takového závazku napomínal všech k témuž, řka: Nyní i vy v přísaze mne následujte, a zdvihnouce dva prsty a boha za svědka vezmouce, po písaři závazek v tato slova hlasitě říkejte: „My rytíři, měšťané, jízdní i pěší, a vojáci žold mající od JMti císařské, přísaháme a slibujeme napřed pánu bohu všemohoucímu, potomně naší křesťanské vrchnosti a této zemi slovanské, a pánu našemu Mikulášovi hraběti Zrinskému věrnost, poddanost a poslušenství, v kterémž ustavičně stojíce, s pánem naším v štěstí i v neštěstí, v životě i v smrti, v svobodě i v zajetí trvati a při něm zmužile státi připovídáme.“

Potom oznamoval všem, jestliže by na něho smrt pán bůh jakým koliv způsobem dopustiti ráčil, že ustanovil za nejvyššího správce Kašpara Alapiana,

přítele svého zkušeného a v rytířských činech dospělého, kteréhožto vůli a přikázaní aby vyplňovali s pilností. Dále těch neživiti přísně poroučel, již by proti rozkazu správcův svých povstávali, a jimi spravovati se nechtěli. A pro větší strach šibenici na vrchu Sigetském dal vystavěti. Poručeno potom obyvatelům města většího, aby věci své vynesli a předměstí zapálili. Tolikéž učinili bydlící v městě novém, kteří, aby předměstí dřívím toliko a ploty ohrazené tím spíšeji shořelo, slámu s krovův snímali a do domův snášeli. Shromáždil se tehdy lid na zámek Sigetský a bašty, kteréhož něco více bylo přes 2300, krom žen s dítkami, a tak tureckých útokův očekávali.

V tom přibližovaly se k Sigetu blíže a blíže houfy pohanské.

Přitáhl nejprvé Vrumlibeglerbeg s bašetem Akanským, již při sobě měli Turkův devadesát tisíc, a za nimi sto tisíc vojska císařského.

Dne šestého císař opanovav s lidem svým vrch při vinicích Sigetských silně se ze všech stran okopal. Vojsko pak, jež ho předcházelo, valem se k Sigetu pouštělo a jej tak zhusta oblehlo, že stan stanu se dotýkal a žádný do zámku vcházeti pro veliké množství nepřátel, ani ven vycházeti nemohl. Téhož dne při baštách bitva byla ukrutná až do noci, a když slunce zapadlo, císař turecký ze všech kusův a ručnic střelbu vypustiti rozkázal, neb i janičaři, kteréž císař pro stráž života svého chová, z svých ručnic stříleli, od čehož pošel hřmot a hluk hrozný a straślivý, kterýž několik mil od Sigetu mohl býti slyšán.

Osmého dne hned na úsvitě Turci ke zdem města nového z děl stříleti začali, což i janičaři vykonávali ze tří stran. Času pak nočního Aliportuk příkop veliký poručil zametati a baštu pevnou pod novým zámkem blízko od zahrady hraběte Zrinského právě nad močidlem a bahništi vystavěti a na ní děla rozstaviti. Což když uzřel hrabě Zrinský, an mnoho svých od střelby z té bašty hyne, kázal nové město do gruntu spáliti a starého hájiti. Devátého dne ze tří stran Turci na staré město střelbu pouštěli, a janičaři hráz spravivše prstí a valy ohrazenou, děla k městu spálenému přitáhli, z kterých zdi města starého silně otloukali. Téhož dne z poručení Aliportuka pohané bahniště rumem zasypávali, činíce přes ně most přikrytý trámy, kteréž na hlavách nesli, aby se blížeji k zámku přišancovati mohli. Protož všickni v zdělání mostu rychle pospíchali, neb žádného bez práce nezanechali; někteří dříví a chrastí snášeli, někteří lesy podtínali, kteréž při jedné straně Sigetu ležely.

Po dokonání takového mostu, jenž se téměř ke zdem vztahoval, spravili divné pavézy z kožní nevydělaných, kteréž drobnou zemí vycpali; kterýmiž zakryti jsouce příkopy vzdělali, a střelbu ke zdem ustavičně pouštěli, tak že našim na nich nebylo možné setrvati.

Devatenáctého dne, to jest v pondělí před sv. Bartolomějem, dobyto město staré, a křesťanův mnoho pomordováno, poněvadž se zmužile bránili moci pohanské. Hrabě pak Zrinský u velikém hoři a zármutku jsa postaven s pozůstalými vojáky na zámku se zavřel.

Dvacátého dne srpna stříleno k zámku Sigetskému ze čtyř stran a k témuž dvě cesty z rumu učiněny; neb tehdáž příkopy a bahniště skoro vyschly pro nečasté prše. Dvacátého čtvrtého dne pohané po mostu a po cestách dotčených z násypu Aliportuka učinili první útok k zámku a ten ztratili. I dobývali potom zámku dolejšího mocně ze tří stran.

Pátého dne září na úsvitě zapálena bašta zámku hořejšího, kteráž od větru poledního více a více se zapalovala, tak že oheň i do zámku pronikl, popáliv trámy, dříví narovnaného, kteréž k opravení bašt bylo přichystané, ano už i marštale pana hraběte s jiným stavením zámku hořejšího zachvátil. V čas takového ohně zasazena byla děla pohanská v čtyřech místech, z kterýchž bez přestání stříleno k zámku a janičaři baště u samé brány velikou škodu činili; jiní pak hnali k baště řečené Duhkov, a k zámku úprkem se valili. Při hájení té bašty sám hrabě Zrinský byl, a Turkům zmužile s vojáky svými odpíraje je po dvakráte z zámku vypudil.

Ale vida, že se oheň nad míru rozmáhá, a k prachu, kteréhož veliké množství na zámku bylo, přibližuje, nemoha se déle brániti, ustoupil do zámku dolejšího s vojáky pozůstalými a brány poručil uzavírati, neb už byli v úzkosti veliké postaveni, poněvadž nepřítel v zámku byl a křesťanův mnoho zbil, ačkoliv i pohanův nemalý počet zahynul. Dostali Turci všech děl, kteráž na vyšším zámku byla, a jich užívali, dokavadž i dolejšího neopanovali, na němž toliko dva moždíře s čtrnácti r učnicemi byly. Spíše tolikéž jenom tisíc korcův mouky pozůstalo. Pročež nedostatek chleba a nápoje veliký, mnozí hladem a žízní mřeli, zvláště ženy s dítkami. Oheň na zámku hořejším od Turkův skoro shašen býti nemohl, z kteréhož Turci práporce vyvěsili, odpočívajíce dva dni, jako ve čtvrtek a v pátek. Křesťané jsouce v zámku menším radit sobě nemohli, neb ani k pohanům, ani pohané k nim přístupu míti dobrého nemohli. Však sedmého dne září ráno pohané vrhli oheň do pokoje pana hraběte při dolejším zámku, a udeřivše v bubny a trouby, lid pěší však k útoku hnali, kteréhož takové bylo množství při zámku obleženém, že křesťané luk, vod ani stromův spatřiti nemohli.

A v tom zámek dolejší hořel se všech stran, poněvadž křesťané v malém počtu jsouce, nevěděli, čeho se dříve ujíti, zdaliž oheň hasiti, čili nepřítele ode zdí odháněti.

Vida Mikuláš hrabě Zrinský, že v zámku zůstati nelze, rozkázal Frankovi Šerenkovi, komorníku svému, sukni aksamitovou a jiné roucho hedbávné přinésti a takto k přístojícím vojákům promluvil: „Nepotřebuji nyní oděvu těžkého, ale lehkého, abych v něm bez překážky a tíže rytířsky se brániti mohl.“ A opět poručil sobě dáti klobouk černý hedbávný s záponou zlatou a peřím čapátkovým, kteréhož při svatbě obyčejně užíval, a roztrhv sukni dotčenou, sto dukátův, mezi kterými žádný nebyl rázu tureckého, v ni vložiti kázal, řka: „Aby snad pohané neřekli, svláčejíce mne, že žádné kořisti při mně nenalezli.“ A vzav klíče od komorníka, kteréž každé noci při sobě míval,

přiložil je k zlatým a řekl: „Jistě tomu věřte, dokavadž ruce mé tímto mečem (okazuje na ten, kterýž komorník držel) budou moci vládnouti, žádný toho ode mne neodejme; ale po smrti mé kterému koliv z nepřátel se dostane, ten nechť toho užive; neb sem se zavázal Bohu, že se nedopustím pohanům jíti a na divadla po vojsku voditi.“ V tom ohledávaje ruku svou, popadl meč jeden ze čtyř otce svého, řka: „Tatoť jest zbraň má, kterouž sem cti a chvály dosáhl, a nyní s touž, cožkoli Pán Bůh na mne dopustiti ráčí, statečně snesu.“ To mluvě bral se z pokoje svého, maje za sebou pavézu a v ruce meč; neb žádnou jinou zbraní se zaneprázdniti nechtěl, ale poroučeje se Pánu Bohu, z Sigetu ujíti nemínil, než s stálou myslí všeliké protivenství strpěti.

I vešed na plac zámku, našel jízdné i pěší pohotově, jenž s dobytými meči nepřítele očekávali. Zatím zámek dohoříval a žádným spůsobem oheň nemohl býti shašen, od čehož povstal dým hustý náramně, tak že křesťanům déle v zámku zůstati možné nebylo. Protož hrabě Zrinský, zšikovav lid k bráně, takto k vojákům svým mluvil: „Nejmilejší bratří a bojovníci hrdinští! sami to očitě spatřujete, že nepřítel náš více ohněm nežli branným mečem nad námi zvítězuje; ale poněvadž to boží dopuštění jest pro nepravosti naše, nelze než takovou pokutu snésti trpělivě a udatně. Poněvadž pak zavázáni sme vespolek, abychom pospolu živi aneb mrtvi zůstali, nebyla by věc chvalitebná, přísaze své zadosti neučiniti. — Protož, když nás oheň ze všech stran obkličuje, když nás již malý počet jest, když pro nedostatek potravy bližní naši mrou: kterakž na to neslzavýma očima patřiti můžeme? A mimo to všecko zdaliž zde shořeti chceme? Ne ovšem, ale vyrazme z zámku ven doufanlivě, a potkajíce se s nepřítelem, s ním branně se potkáme; neb jestliže statečně zemřeme, v nebi na věky věkův nepochybně živi budeme. Pakli při životě zůstaneme, v pravdě slávy a chvály nemalé dosáhneme. Ajhle v čele stoje předchůdcem vaším budu, abyste věděli, koho následovati máte, a poznali, že srdce mé do smrti vás opustiti nechce.“

Tu poručil před sebou rozvinouti a nésti praporec císařský Vavřincovi Juraničovi, a brány zámku otevřiti. Stál pak u brány moždíř broky železnými nabitý, kterýž vystřelen jest s dýmem velikým. V tom hrabě Zrinský, zvolav třikráte Jesus! z brány úprkem s dobytou šavlí vyskočil, a lid jeho za ním, jenž se potkal s Turky na mostě a zmužilou s nimi bitvu svedl. Ale po dlouhém bojování padl s koně Mikuláš hrabě, jsa od janičarův na třech místech postřelen. Z čehož Turci veselí jsouce křičeli: Halaj, halaj, halaj, a křesťané do zámku ustoupali, kteréž Turci s zuřivostí stíhali, a hrnouce se valem za nimi do zámku, všecky mečem zbili, krom těch zajatých, jenž klobouky turecké s pintami na hlavách postavené měli. Janičaři, o kterého se vězně, buďto muže aneb ženu, srovnati nemohli, hned ho na drobné kusy šavlemi rozsekali. V placu zámku ležely křesťanův velké hromady, že vcházejíce tam po zabitých šlapati musili. Mezi valy zámku dolejšího krve se mohlo nabrati jako vody.

Když Turci zámky obadva opanovali, oheň, kterýmž ještě zámek dolejší

hořel, dostal se do prachu v věži nějaké při zemi, kterouž z gruntu vyvrátil, od čehož zahynulo Turkův tři tisíce, kteří od kamení a dříví sem i tam lítajícího byli pobiti. Pročež křik byl ve všem vojště plačících otcův, synův, bratří atd.

Janičarský hejtman hraběti Zrinskému hlavu stal a ji tureckému císaři odeslal, nevěda, že by již byl smrtí sešel; neb Mehmet baše chytře tajil smrt Solimana, že ani jiní bašata ani begové ani janičaři o smrti pána svého nevěděli, kterýž byl 4. dne září první hodinu po obědích u Sikloše, míli od Sigetu, skonal. Což aby v skrytější tajnosti bylo, dotčený Mehmet doktora císařského zamordoval, a nicméně jako by císař živ byl, rozkázal každého dne bubnovati, troubiti a na jiné nástroje hráti, nébrž i jídlo přistrojené na jeho stůl nositi.

Osmého dne září hlava hraběte s jinými hlavami vojákův sigetských na kůl vysoký vystrčena a postavena od stanu císařského co by kamenem mohl dohoditi. Při nich byly praporce Sigetské špicemi dolův obráceny a do země vstrčeny.

Tak skončil Mikuláš hrabě ze Serina, hoden slávy a pověsti věčné, 7. dne měsíce září léta Páně *1566*, života svého let 48.

XI.

PAMĚTI HISTORICKÉ.

1. BARTOŠ PÍSAŘ.

Z Paměti o bouřce Pražské (ok. r. 1530).

a) Administrator Havel Cahera.

Havel Cahera, jsa rodem z Žatce, od chudých zplozený rodičův, maje otce řezníka, byl člověk postavy neveliké, k člověku zdravého rozumu nepodobný. Avšak v takovém skrovném toulu ďábel množství šípů a střel v něm byl sobě složil. Ten se dal do Pražského učení, a z toho vždy výše postupoval, až mistrovství došel. Potom jsa knězem byl farářem v Litoměřicích. Tam svadil měšťany, a v kyselost nemalou uvodil jedny s druhými, a potom brzy z toho města dosti nepoctivě a s nechvalitebnou pověstí vyjíti musil.

Odtud vybral se do Vitmberka v Sasích k mistru Martinovi Luterovi, učiteli zákona božího. A tam jsa, vzal na sebe postavu pokrytou, jakoby velmi horlivě při pravdě zákona Kristova stál, vymakávaje a vyptávaje se v tom městě při rozličných učitelích na pravou pravdu pod falešným přikrytím

a úmyslem zlým, kteréhož potom sám na sebe, když se do Prahy vrátil, nezatajil, mluvě, že to jest nejvíc proto učinil, trvaje při Lutrovi, aby vyzvěděl jeho a jiných tudíž obyčeje pikartské, a poznaje je, snáze mohl míti přístup ke zkáze narčených pikartův.

A tak tam v tom trval, podlé správy lidské víc než čtvrt leta. A téhož času snažně nabádal a staral Lutera, aby spis a knihy o ustanovení a volení kněžstva, tak řečené, udělal a sepsal a do Čech vydal, jakož se po nemnohém času tak stalo; nebrž některé artikule sám z své hlavy do toho spisu jmenem jeho přidával a Luterovi to všecko připsal, jakož pak potom on Luter do Čech některým osobám, zvláště Burjanovi doktorovi, vězni a kancléři Pražskému, oznámil o tom psaním svým.

A když se odtud z Vitemberka do Čech vrátil, tehdy po smrti předešlého administratora, mistra Václava Šišmánka tak řečeného, volen byl sám čtvrtý za administratora časem letním, leta předešlého *1523*.

Mezi těmi pak časy na každém téměř kázání chtěl Římskou stolici čelem vyraziti a papeže hlavou dolů a nohama nahoru postaviti, dosti potupně o něm mluvě, a lidi napomínal, aby za nábožného, bohabojného i svatého doktora kněze Martina Lutera, pána boha prosili, aby v tom dobrém začatém setrval, a pán bůh aby mu ráčil prospěch dáti, to dopovídaje, že jest Čechům mnoho dobrého učinil tím dobrým a svatým skutkem, že jest Němce okolní v známost zákona božího a pravdy jeho uvedl a s Čechy je srovnal

A po tom po všem o hromnicích tehdáž přišlých při sjezdu všech stavů pod obojí způsobou, znamenavše všichni stavové, k čemu se jest nachyloval podlé zdání jich, tak jakž jsou v kostele na kázání jeho slýchali, domnívajíce se, že bude syn pokoje, a neznajíce pod přikrytím jedu, potvrdili ho samého za administratora, do kteréhož úřadu se ošemetně a nevěrně vplakal.

A když již dokonale ten úřad byl mu puštěn, přijal také k tomu faru v Týnském kostele. Tu se již byl napravil, a co v něm pokrytého bylo, pomalu dále a dále z sebe vyléval, zapíraje všeho toho, což jest prvé mluvíval o Římanech i o té stolici, obyčejem Rokycany, a na narčené pikarty bez jich provinění se obrátil, hromem tepa na ně ze všech stran nestydatě, leč nestydatou a nešlechetnou sám sobě i ústům svým dávaje, že jest bylo čemu se podiviti proti prvnímu jeho spůsobu; — a tak tento ne kněz Kristův, ale sluha ďáblův na to se vydal, aby lidi v hromadu vadil a v ošklivost zlou vůli, různici, v nelásku i v jiné zlé věci uvodil, jsa největší příčina z kněžstva toho pozdvižení, kteréž se již stalo v Praze.

Neb maje z povinnosti titule kněžského podlé smyslu Kristova i apoštolů jeho lidi na odpor tomu všemu zlému vésti, i popouzel k krveprolití, důvody čině k tomu skutku z zákona starého o pomstách, a z kronik země České za císaře Zigmunda a za jiných králův, za kterýchžto hrozné války někdy mezi samými Čechy, někdy s cizozemci v České zemi bývaly, přirovnávaje v mnohých věcech předešlé časy k nynějším.

A tak tím způsobem učitelem byl muž krve a nepokoje bez přestání, nejsa kněz boží, ale antikristův.

---

b) Vypovězení Paška z Prahy.

Král (Ferdinand I.) jsa na hradě, povolal k sobě mistra Paška v úterý před květnou nedělí (5. dubna *1530*), připomínaje a vinu jemu dávaje z některých věcí o pozdvihování proti králi Ludvíkovi i proti němu. Ale on jako zajíc okliky dělal v léči, nechtě do tenat jíti, a logikářskými okolky se bránil, pravě: že k tomuto a k tomuto rozumu jest to činil. Král vyslyšav ho, odložil mu toho do jiného dne, že se chce na to lépe ptáti.

Potom obeslal jej po druhé v pondělí příští, to jest čtvrtý den před sv. Tiburcím (11. dubna) i mluvil k němu, maje jistotu o jeho výstupky, pro kteréž jemu upadl u veliký hněv, v tento rozum:

Nejprvé, co se Havla Cahery, někdy administratora, dotýče, když jest kázaní rozličná a mnohá i bouřlivá činil, zvláště tehdáž, když jest lidem připomínal císaře a krále předešlé této země, že jsou je Pražané sobě k vůli přivolali, když jsou chtěli, popouzeje jich ke zlému proti pánu jich dědičnému: „aby se žádného člověka nebáli; jsouce za jednoho člověka spolu, že jim žádný nebude moci, ani tento prý nynější král nic zlého učiniti;“ a že jsa prvním konšelem volen a učiněn v městě Pražském, psaní jsme k tobě i ke vší radě o to několikráte činívali, i ústně s přísností přikazovali, aby témuž Havlovi to zastavováno bylo: ale že jsi nechtěl ty mu v tom překážky činiti žádné, nýbrž že jsi býval na takovém jeho kázání, a jemu jsi v tom povoloval a srozumění jsi s ním míval.

Druhé, když pan Švihovský měl něco činiti s knížaty Bavorskými, a chtě rád míti proti nim nějakou podstatu, aby mohl s mocí s nimi se potkati; doprosil se toho na králi Ludvíkovi, aby jemu k tomu povolil, aby mohl sobě lid sebrati z kraje Plzeňského. A o to jest bez meškání král Ludvík do Plzeňska psal a rozkázal, aby s ním táhli. A v tom některá města téhož kraje sjela se do Prahy na radu k Pražanům, oznamujíce, co jim král psal: mají-li to učiniti, či nic? a že na to jim on Pašek odpověď tu dával: „chtí-li se psaním královským spravovati, tehdy není jim potřebí jich rady, než aby se tak zachovali, jakž král píše; pakli se chtí jimi Pražany spravovati, že oni také jim chtí raditi i pomáhati.“ A s tím se rozjeli a psaní královské v nic obrátili.

Třetí, když jednota měst Pražských byla rozdělena proto, aby byli zachováni podlé zřízení císaře Karla za dvě města, že jest bylo Pražanům tudíž od krále přikázáno: aby žádný na budoucí časy se o to nepokoušel skutkem ani radou, aby měla zase ta města v jednotu spojena býti. A že jest on Pašek proti vůli takové královské lůni přimlouval se v obci Staroměstské k tomu, aby zase jednáno bylo s Novoměstskými měštany společně u krále o tu jednotu.

A když mu to všecko vyčteno bylo, seznal se k tomu na otázku královskou na každý artikul, že jest se to stalo tak, počav některé výmluvy své v to vkládati, kteréž mu všecky klesly.

Potom král kázal mu dáti ceduli jednu řezanou, a panu Janovi z Vartemberka, tehdáž purkrabí nejvyššímu, druhou, v kterýchžto rozum ten byl sepsán: „že on Paše k k tomu se přiznává, slibuje svou čest a víru, tak podlé nich se zachovati úplně, což v nich psáno stojí, totiž: aby ve dvou nedělích pořád zběhlých z Prahy se vybral a v ní nebýval a tam se nenavracoval leč k soudům, ač měl-li by co s lidmi činiti; a po vzdání soudu, nebo prvé, kdyžby svou věc toho času k místu přivedl jakýmkoliv způsobem, aby v Praze déle nebýval přes tři dni, a v tom tu ani jinde, kdežkoliv, aby s žádným člověkem žádných schůzí, ani sjezdův, ani rady nemíval. Druhé opět zavázal se vysoce ctí a věrou: kdyby mu dáno bylo od krále, nebo od pana purkrabě nejvyššího napřed čtyry neděle věděti, aby se stavěl, kdežby mu koliv bylo rozkázáno. A to všecko rukou dáním slíbil samému králi dosti učiniti téhož leta a dne, jakož nahoře;“ přidav to král: „že nemá z toho závazku, leč od něho samého též rukou dáním, býti propuštěn.“ A při tom prosil milosti, aby mu přál král v Praze bytu, vzhledna na jeho starost a šediny, i také na veliký nedostatek zdraví jeho: poněvadž v tom městě z mladosti se zchoval, a jeho přátelé nebo předkové i syn jeho tudíž, sšedše z světa, odpočívají; aby i on též mohl podlé nich tu své kosti složiti. Král mu odpověděl: „Poněvadž jsi ty nechtěl mít lítosti žádné, netoliko nad starými a šedivými a tu zchovalými lidmi, ale taky ani nad zrodilými v tom městě, a zvláště tehdáž, když jsou někteří před tebou klekali, prosíc tebe pro nejvyššího boha za milost: že není slušné ani hodné, aby tobě byla ukázána.“

Potom v neděli na velikou noc Pražané obojího města na hradě u krále byli pro některé potřeby; a mezi jinou řečí král oznámil jim, že jest vypověděl Paška, a jak jest se to stalo dokládaje: „kdyby nebylo pro jeho starost, že by ho chtěl jináč trestati.“ Jakož pak tak bylo, kdyby nebylo zaň přímluv přátelských k králi od znamenitých lidí, že jest měl na hrdle trestán býti. — A po několika nedělích zalíbilo se králi, aby užší úzdu naň vzložil, aby méň bujen byl; rozkázal přísně hejtmanům psaním svým, aby víc v Praze stanoviště a hosped nemíval.

Avšak v tom času, na pilnou žádost a přímluvu lidí znamenitých, dal mu byl král při času sv. Václava glejt na 14 dní pořád zběhlých: „aby toliko v městě a v domu svém mohl bezpečně potrvati; ale však po vyjití těch 14 dní na první způsob, totiž aby prázen byl města, zase přišlo. A bude-li chtíti k soudům jezditi, tehdy pojede-li skrze město, nemá se v něm zastavovati, ale před se k zámku jeti; a jinde hospody své míti nemá.“ Potom opět s velikou těžkostí přátelé jeho nápodobný glejt mu byli zjednali u krále na první způsob, a to dotud trvalo, až ho král težce propustil, na pilné přímluvy lidí některých.

Ten člověk byl veliké strašidlo a bázeň lidí mnohých šlechetných a potěšení nepokojných, nespravedlivých i jiných nepořádných, jimž se nevelmi dobré líbilo. Neb to, co jest sobě v Praze dovedl jakýms štěstím nepořádným a podezřelým, osobiv sobě od obce té jakkoli místo první na stolici konšelské skrze jich samých posazení, na obdarování krále Vladislava, že není slýcháno ani v kronikách čítáno, aby kdy jeden člověk městský v Čechách z tak chatrného kmene dovedl sobě tolikéž, aby obec tak znamenitou obou měst, dosti mocnou a někdy svévolnou a zuřivou, tak uvázal, aby nesměli svobodně hlav svých pozdvihnouti bez jeho vůle. A netoliko Pražáci, ale i všecka téměř města královská měli ho již tak v větší vážnosti mnohokrát, nežli krále, pána svého dědičného. Nebo každý, kohož on požehnal, ten požehnaný byl, by pak král pán toho zlořečil; a kohož on zlořečil, ten zlořečený býti musil.

2. SIXT Z OTTERSDORFU.

Z Historie dvou nepokojných let v Čechách (1546—47).

Léta páně oc. XLVII, v pondělí po svaté panně Dorotě, v Litoměřicích z některých krajuov království Českého stavové se podlé mandátu JMti Ské sjeli. Z rozkazu JMti Ské pan Volf z Krajku, nejvyšší purkrabě Pražský, stavům, na ten čas shromážděným, takové předložení učinil, aby jeden každý, což naň vedlé šacunku vypraviti náleželo, s počtem svým k popisu se najíti a poznamenati dal. Na to vznešení páni, a páni z rytířstva, též poslové z měst, snesše se za jednoho člověka, poručili oznámiti: Poněvadž mandát od JMti Ské neobyčejný jest vydán, a v něm pokuta cti, hrdla, statku zbavení i z země ven vyhnání položena, že mnozí z nich, též pokuty se obávajíce, osobami svými toliko se sami zde najíti dali; ale aby měli k jakému popisu neb tažení bez obecního sněmu povolovati, že se jim za slušné nevidí učiniti: žádajíce jednomyslně toho, aby JMť Ská sněm rozepsati a položiti ráčil, že jeden každý se vedlé náležitosti a k dobrému JMti Ské přimluviti chce.

Na zejtří ráno, když sou se stavové na rathouze Litoměřickém sešli, JMť Ská nastalou a duoležitou potřebu jim předložiti a oznámiti ráčil, že pro krátkosť času sněmu obecního položiti jest nemohl. A poněvadž vedlé smluv dědičných od knížete Mauricia JMť Ská jest již o učinění pomoci napomenut, že z té příčiny, aby spěšně vytaženo bylo, JMť Ská takový mandát vydati a rozepsati rozkázal, oznamuje, že kníže Mauric od kurfiršta čtyři míle s svým vojskem leží, očekávaje této naší pomoci, a že on také s sebou kníže Mauric nemálo lidu čistého a čerstvého svého má.

Na to stavové od pánův soudcí zemských a rad krále toho žádali: možné-li jest, aby s stavy jednostejnou odpověď JMti Ské dáti ráčili? A potom na zejtří Jich Mti páni soudcové a úředníci zemští, rady krále, stavům tu od-

pověď dali: aby měl sněm položen býti, že se u Jich Mtí nesnáší, a že to JMtí Kské možné učiniti není. Přitom napomínajíce stavův, aby tu pomoc na žádost JMti Kské učiniti a do pole se vypraviti ráčili: neb kdyby v tom od nás, poddaných svých, JMť Kská opuštěn byl, jak by nám to od okolních zemí vykládáno a k čemu přičteno bylo.

Páni stavové, když sou od pánův soudcův a úředníkův takovou odpověď vyslyšeti ráčili, tuto odpověď jednomyslně králi skrze Gabriele Klenovského ze Pteni dali. Předkem, že mnozí z stavův a pánův přátel našich zde k položenému dni prvé se dali najíti, a již zase preč odjeli. A poněvadž pak tyto osoby z stavův nejsou všecka obec království Českého, že téhož tažení k rozkazu JMti Kské slušně k sobě přijíti nemohou. Také že i to JMti Kské připomínají, kterak slavné paměti král Ludvík podobným pospícháním, neráčiv vyčekati jiných zemí stržení, na radu pánův Uherských, bez jiných poddaných JMti rad, proti Turku, víry křesťanské nepříteli, neštastný boj začal. A skrze takový rozdíl stavův co jest se zlého zběhlo, o tom netoliko království České, ale i Uherské, i také všecky křesťanské země jistou vědomost mají. Co se pak smluv dědičných s knížetem Mauricem dotýče: poněvadž ty v společnosti stavův sou narovnány a na sněmích stvrzeny, nezdá a nevidí se toho stavům těmto na díle shromážděným vykládati, poněvadž se jich samých nedotýče, než předkem JMti Kské, potom stavův všech společně království tohoto, i také zemí k němu přislušejících. Kdež také od JMti Kské každé osobě to na vůli dáno, kdož by osobně nemohl táhnouti, aby místo osoby své jinou hodnou poslati mohl, k tomu stavové poručili odpověď dáti: kdyby JMť Kská prvé byl takový prostředek, bez závazku osob i pokut v mandátu položených, vyměřiti a položiti ráčil, byla by jedna každá osoba z stavův v tom se jináč zachovala, a ku potřebě JMti Kské jináč na svých místech vypraviti mohli; nyní abychom měli, opustíce manželky, dítky i statky, táhnouti a to všecko svým sedlákům poručiti, že by se nám to dobře (zvlášť pak bez sněmovního snešení) trefiti nemohlo. Aby pak nyní z stavuov někteří táhli, a JMti Kské dobře se v běhu válečném zvedlo, a ti, kteříž by doma zůstali a pána svého opustili, jakou by toho poctivost měli? na druhou stranu kdyby pán buoh všemohúcí zlú příhodu dopustil, jak by to těm osobám, kteříž by s JMtí Kskou táhli, stavové přičítali? to též k rozvážení JMti Kské připustivše, toho žádali, aby JMť Kská nic tak kvapně před se bráti bez uvážení všech tří stavův a sněmu obecního neráčil, ale takový sněm položiti a rozepsati rozkázal.

Na kteroužto žádost poníženou stavův JMť Kská toto za odpověď dáti ráčil: Poněvadž tak pilná a znamenitá věc nastává, že JMti není možné ani slušné, aby neníčko, poněvadž se z stolice své vojensky netoliko s děly, prachy a jinými potřebami válečnými, i také korouhví českou, aby s tím se vším zase se nazpátek hnouti a obrátiti ráčil: neb to nepřítel v posměch a v potupu by JMti Kské obrátil, jako by se jeho bál a strašil; že také JMť Kská poddaných

svých věrných, jimž se škoda od nepřítele ohněm a mečem stala a děje, opustiti neráčí, milostivě věrných svých, jakožto ctných udatných rytířův napomínaje, aby pamatujíce na zmužilost předkův svých, i také na své poctivosti, šetříce také v tom JMti Kské i dědice jeho, aby JMti Kské v tom neopouštěli, a toho knížete ničemného, zahnaného a potupeného se nestrachovali; a jakou nad tím těžkost JMť Kská míti ráčí, že jest se takové ničemné kníže o osobu JMti Kské i poddané JMti pokusiti směl, že toho pro bolest srdce svého vypraviti nemůže: žádaje na ten čas pro pána boha i s pláčem, aby JMti v tak pilné potřebě neopouštěli, přiříkaje na své důstojenství královské, že to chce jedné každé osobě milostí svou královskou nahražovati; dokládaje se v tom JMť Kská pána boha i svého královského svědomí, že jest nikdy té mysli a vuole nebyl, aby měl v čem nejmenším svobodám království toho Českého ublížiti; aby raději zvěčšeny než zmenšeny býti mohly. A to pak že hned JMť Kská chce zvěděti: kdo jsou jeho věrní poddaní, a kteří chtějí s ním táhnouti, ti aby s ním vstoupíce do světnice, dali se poznamenati a zapsati; kdož by pak táhnouti nechtěli, ti též aby doluov šli a také poznamenáni budou, a k takovým JMť Kská že se bude vědčti jak zachovati.

Tu skrze nejvyššího pana purkrabí žádosť na JMť Kskou vzložena, aby pánům soudcím a úředníkům zemským se stavy na toto milostivé předložení královské promluvení dopříno bylo. I ráčil jest k tomu JMť Kská povoliti na ten způsob: aby se všickni ctí a věrou JMti Kské zavázali a nikam se nerozjížděli, pokudž by konečné odpovědi JMti Kské na to nedali.

Na zejtří pak stavové takové předložení JMti Kské vážiti a opět se na tom snésti ráčili: aby mimo včerejší odpověď v žádné jiné jednání se nedávali, a při té že stojí jednomyslně; (nápotom) aby se žádný zapisovati nedával, a všickni doluov aby z rathouzu společně šli. A tomu snešení obecnému když by se dosti stalo, aby jedna každá z stavův osoba vuoli toho měla, s JMtí Kskou táhnouti, pomoc učiniti neb nechati; a jest-li že by kdo pomoc učinil, že to z své svobodné dobré vuole buďe moci učiniti, však tak: ne na pomoc knížeti Mauricovi, ale pro osobu JMti Kské že činí. Ta odpověď od stavův skrze pana Vršovce starého JMti Kské jest dána.

Tu opět JMť Kská pánům soudcím a úředníkům zemským, radám svým, poděkoval, a to že milostí svou jim i dědičům jich nahražovati, i také dědice své k témuž vésti a přidržeti ráčí; k těm pak, kteříž s JMtí Kskou táhnouti nechtějí, též bude se věděti jak zachovati. Však nicméně JMť Kská pro dobré a úžitečné království tohoto a zemí k němu příslušejících, a pro obhájení víry svaté že vzhůru býti a takové tažení předse bohdá šťastně konati chce.

3. MAREK BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA.

Z Příběhův za císaře Rudolfa II. (1575—96).

Dobývání Jagru.

Léta *1596*, když sultán Mehmet toho jména třetí turecký císař v steklosti své lid křesťanský mečem, ohněm a jinými přeukrutnými těžkostmi hubiti a trápiti umínil, s zběří svou tureckou šestého dne měsíce července z Konstantinopole vytáhv, do hořejších Uher cestu upřímo před sebe vzal, a aby tu nejhlavnější a nejpřednější pevnost v Uhřích hořejších Erlu oblehl, na tom s vezíry a bašemi svými se docela snesl. Že pak někdy jak křesťané tak i Turci, když pevnosti některé, v jakém by položení byla, dobře povědomi nejsou, k příhodnému oblehnutí jí sobě místo skrze štráfy vypatřují: divným spůsobem a řízením, obzvláštně pak také po častém okolo až k Erle Turka štrafování křesťané oumysl ten jeho a předsevzetí v ležení svém na konec vyzvěděli.

Když jej již jako očitě spatřovali, aby touž pevnost lidem tím lépeji opatřenou míti mohli, hrabě z Turnu s lidem svým moravským, kteréhož půltřetího tisíce měl, hned šestého měsíce září od Hatvanu, pan Vilém Trčka, horlivý své vlasti i všeho křesťanstva milovník, s pěti sty muškетýry 11. dne září z ležení od Vacova vytrhv, se šťastně do Erle dopravil, a spolu s Nyáry Pavlem, nejvyšším nad pevností, s hrabětem z Turnu, s panem Kokoranem, pánem vlaským a nad stavením mistrem, a panem Janem Vchynským, všeho svého lidu okolo pěti tisíc majíce při sobě, v ní se zavříti dali.

Turecký pak císař také, maje při sobě dvakrát sto tisíc lidu, jej všudy vůkol a vůkol velbloudy, kterýchž přes sto tisíc bylo, obehnati a tak v tom spůsobu, jakž prvé byl umínil, Erlu 22. dne září měsíce oblehnouti dal. Turci toho dne ležení sobě před Erlou zarazili a do ní z osmi velikých kusův silně zhusta střílejíc, i pevnosti i lidu v ní křesťanskému nemalou škodu činili, tak že křesťané skrze časté von na Turky vypadání, ano i skrze udatné a zmužilé své v pevnosti bránění za pět toliko dní, počítajíc ode dne obležení až do 26. dne měsíce, dvě stě lidu svého ztratili. A majíc již skoro na větším díle město, v němž do jednoho tisíce domů bylo, od Turkův rozstřílené: když se jim v něm déleji zdržovati a brániti možné nebylo, je sami dobrovolně téhož 26. dne měsíce září do gruntu vypálili a po vypálení von z města vypadše, nemálo opět lidu svého ztratili a od Turkův zraněného měli. Ale však naproti tomu i oni Turkům tehdáž několik kusův střelby hřebíky zatloukli, hned jedno a tři jiné begy jali a s nimi do dvou zámků, kteříž tu při Erle jsou, ještě ve třech tisících lidu svého se oddali a zavřeli.

Po spálení města císař turecký, po ty dni v Solnoku se zdržovav, teprve 27. dotčeného měsíce září osobně do ležení před Erlu přijel a tu stan svůj rozbiti a k zámkům ze čtyr rozdílně šanců silně střílěti i šturmovati dal. Kdež ani křesťané nezaháleli, nýbrž v dotčených zámcích silně se bráníc, také téhož

27. dne měsíce září přes dvě stě lidu svého v nich ztratili a zraněných nalezli. 28. pak dne m. září Turci takměř třetí díl hořejší pevnosti, jenž starý zámek sloul, již sobě byli podmanili.

Císař pak turecký hned brzy, jak se naší do zámkův zavřeli, do nich hlas pustil, jestliže mu toliko brzy pevnost dobrovolně vzdáti chtějí, že všecky při hrdlech zachovati a odtud propustiti chce a slibuje. Ale však na ten křik a hlas turecký když z přísného poručení p. Viléma Trčky pod hrdla trestáním žádný z pevnosti nic odpovědíti ani se ozvati nesměl: Turci žádné tak jisté odpovědi na své volání míti nemohouce, ihned zase poznovu do zámkův stříleli, a v nich od 26. dne m. září až do 3. dne m. října dvě stě našich postříleli a v šturmích pobili.

Že tak císař turecký uznával, kterak by dotčeným zámkům stříleními nemnoho uškoditi, nýbrž něco víceji zaházením okolo nich příkopův dovésti mohl: ve všem svém ležení provolati dal, aby jeden každý, byť byl kdo chtěl, otýpky z viničného réví, týček aneb jiného jakéhokoliv dříví dělal, a v tanystřích zem aneb písek snášel, a tím tak příkopy mezi vinohrady a starým zámkem pod trestáním hrdla aby zahazoval. V čemž když se tak všickni poslušně zachovali, takměř polovici dotčených příkopův zaházeli: posledního dne m. září na den sv. Jeronýma hned ranním jitrem k starému zámku šturm pustili; ale s nemalým jej počtem lidu svého ztratili. Nebo naši se zmužile a statečně bráníc, je s pomocí boží od zámku odehnali. Nicméně však Turci předce den ode dne vždycky silněji a silněji zámku starého dobývati nepřestávali.

Třetího pak dne (m. října), když císař turecký zase poznovu dvaceti tisíc lidu svého, mezi nimižto mnoho spahův a Tatarův bylo, k hlavnímu šturmu pustil: jim naší podtud, pokud jim nejvýšeji možné bylo, se zmužile a statečně bránili. Ale že veliká moc a síla té zběře turecké byla a právě tehdáž na naše, když se nejsilnéji brániti měli, vítr do pevnosti se obrátil a všecken také dým z ohnivých koulí a jiných ohnivých nástrojův, kteréž na Turky dolů pouštěli, na ně se zase obracel: tu již pro dým, jak by se Turkům dáleji brániti měli, věděti nemohouc, chtějíc neb nechtějíc naposledy zámek ten vzdáti a někteří ještě do druhého zámku, jenž nový sluje, uteci museli. Našich tu tehdáž osm set, Turků pak čtyři tisíce padlo a Nyáry Pavel, nejvyšší v Erle, smrtedlněraněn byl.

A tak když již Turci sobě starý zámek v moc uvedli, janičáři turečtí čtyry sta hlav císaři svému do ležení přinesli. Nad čímž on nemálo potěšen jsa, hned také se o to snažně staral, jakým by spůsobem i toho již posledního zámku co nejdříve dostati mohl. Ale že mu jak šturmem tak i stříleními pro vysokost skály, a to pískovaté, na kteréž postaven jest, nemnoho uškoditi mohl: natom zavřel, aby, jestliže jináč býti nebude moci, touž skálu podkopajíc, zámek prachem rozhodil. Tak jakž ji již na čtrnácti rozdílně místech podkopati dav, 11. dne m. října k zámku, ale však nadarmo, šturm pustil. A teprva na druhý den prach k zámku snášeti dal a na dvou místech zapáliti prach dav, jím poněkud skálu roztrhl.

Což když soldati křesťanští obzvláštně pak Valouni spatřili, že Turci k ničemuž jinému nesměřují, než aby prachem tím i je i pevnost do konce zkazili: proti nejvyšším svým se pozdvihli a vší mocí a kvaltem je k tomu nutili, aby Turkům pevnost vzdajíc, i sama sebe i je při hrdlech zachovali. K čemuž když jim nejvyšší svoliti nechtíc, se toho učiniti zbraňovali, ano i také Valounův, aby věci takové před sebe nebrali, snažně za tři dni pořád žádati nepřestávali: 15. potom dne m. října dotčení nejvyšší, jako Nyáry Pavel, hrabě z Turnu, p. Vilém Trčka, p. Jan Vchynský a p. Kokoran se spolu do jedné světnice zavřeli a, co by tak v té věci učiniti měli, radu drželi.

Valouni pak někteří u též světnice dvéře zastoupivše, ihned bez meškání také některé z prostředku svého ven z pevnosti do tureckého ležení vypustili a skrze ně Turkům oznámiti poručili, jestliže je spolu s manželkami, dítkami, pintami, svazky, šavlemi, ano i se vším zbožím jejich odtud propustiti a při hrdlech zachovati chtějí a slibují, že jsou toho oumyslu, aby jim pevnost vzdali. K čemuž ke všemuž ačkoliv jim Turci svolili a všecko tak, čeho při nich vyhledávali, zdržet a splnit slibovali: ale však předce Valounům nevěříce, zase některé z prostředku svého do pevnosti vyslali, a aby k jednání a porovnání takové věci k nim jeden z nejvyšších vyslán dolů byl a s nimi na něčem jistém zůstal, poručili. Pročež když již zase jak valounským tak i tureckým vyslaným nějaké malé dvéřce od pevnosti otvírány byly, nenadále několik janičárův a potom i hned několik set jich dvéře vyrazivše, za nimi do ní vskočili a bez meškání do světnice mezi nejvyšší vběhli, jich se tu, zdali by jim pevnost vzdáti chtěli, dotazovali.

Což když se nejvyšší učiniti zbraňovali, ihned dotčení janičáři se jich zmocnili a je jali a vlaským jazykem křičeti počali: kteří se k nim připojiti a poddati chtějí, ti aby na stranu ustupovali. Kdež ihned Valouni na stranu ustoupili a po vzdání pevnosti díl jich se k Turkům připojili. Jiní, kteří se poddati nechtěli a utíkati rychlo nemohli, dotčení janičáři těch něco postínali, některé zjímali; ano i když potom někteří dolů utíkati chtěli, v tom takovém tlačení ještě dvě stě těl křesťanských se pomačkalo a zardousilo.

XII.
DĚJEPIS JEDNOTY BRATRSKÉ.

1. MATĚJ ČERVENKA.

Z Poznamenání některých skutků (v l. 1541—45).

Rozmluva Ferdinanda I. se Sixtem z Ottersdorfu a jinými dvěma Pražany.

Předešlý primas staroměstský v Praze, nějaký pan Šimon z Apatéky, maje nelibost k některým osobám, kteříž s ním předešle byli v raddě, že pro ně v soudech lidí utískati a své vůle provoditi nemohl, ano že byl králi skrze jakousi svou všetečnost v pokutu a v nemilost upadl a již byl s úřadu ssazen, pak chtěje se i na oněchno vymstiti, k kterýmž choutku měl a králi sa tudy něco přikolizovati: i obžaloval před králem tyto osoby v Starém městě, pana Václava Jaroše, a pana Petra Velikého soukeníka, a pana Sixta z Ottersdorfu, že by byli pikharté a pikhartští nákladníci a fedrovníci, a že sou se pikharté v Praze za jejich ouřadu a spravování nejvíce rozmohli, a zvláště když byl primasem pan Jaroš a pan Sixt do zboru mezi pikharty do Brandejsa jezdíval, a pod tím že sou obecné věci opouštěli a lidem dopouštěli mezi pikharty choditi a k nim přistupovati. Tak byl těch věcí nažaloval králi, že se král nemálo pohnul z toho proti Bratřím; maje zato, že jsou již i oni Bratřími, počal se opět hněvati a bouřiti na Bratří.

I obeslal před sebe ty tři měštany staroměstské, o nichž zmínka, žeby byli před ním obžalováni, a mluvil k nim sám německy, obviňuje je z toho, jedno že sou zpikhartěli a mezi pikharty jezdili do zborův do Brandejsa; že sa svého úřadu svobodu pikhartům dávali a rozmáhati se dopouštěli, a tudy že jest k roztržkám obec přicházela, a oni že se tomu dívali a toho že nepřetrhovali; též že pod tím zanedbávali obecného dobrého i se škodou, a svého toliko úžitku hleděli a obecné dobré že sou opouštěli.

Tedy oni vyslyševše pokorně a rozumně jako dobří a rozumní muži, zpravili se těch všech věcí králi: Jedno že pikharti žádní nejsou a že sou k žádným pikhartům nepřistoupili; toho že bohdá žádný na ně neukáže. Též že sou se žádným pikhartům nedopouštěli a nedali rozmáhati za své správy a že ani o jednom nevědí ve všem Starém městě. A co se jezdění jich do Brandejsa dotýče, k tomu se znají, že sou tam jezdili. A pan Jaroš že jest také jezdil ku pánu*) na štvaní a na dobrou vůli, ale v zboru nebyl nikdyž. A pan Sixt že jest též dvakrát na myslivost jezdil ku pánu na Brandejs, a jednou

*) Konrádu Krajíři z Krajku.

že jest s pánem Krajířem i do zboru šel, ale že jest nepřijímal od Bratří, ani nic nečinil, než díval se na náboženství bratrské. A pan Petr že jest nikdyž ani v Brandejse ani nikdež v zboru nebyl, a že o tom nic neví. A v tom ve všem že se na svědomí táhnou vší obce pražské obojího města. Aš i v tom, že sou obecné dobré opatrovali, jeho pilni byli, a za úřadu a spravování jich i že se toho nebojí, aby mohl kdo ukázati spravedlivě, by co kde sešlo neb zhynulo skrze ně v obci. Nad to že sou v pokoji věrně se chovati hleděli a zachovati tu obec všecku, i všeho obecného dobrého hleděli, nedadouc napřed žádnému, kdo sou ji kdy před nimi spravovali.

K tomu též i nadtím naříkali žalostivě, téměř i s pláčem: jedno že se jim děje a stala lehkost bez provinění jejich ta, kteréž se nestalo za paměti lidské, ani prvé žádnému, že byvše konšelé a přední v raddě, i sou s úřadu ssazeni, i z obecních starších vysazeni beze všeho jich provinění, na jejich potupu i posměch; čehož v pražských obcech nikdy nebývalo, než za nich se začalo, a to za jejich věrnou službu té obci i mnohou práci při ní za mnohá léta. Druhé naříkali nad tím, že sou tak obžalováni před J. Mstí Kr. beze všeho provinění, jakoby lidé nějací postranní a nepraví a neupřímní byli; což jest velmi žalostivé, a nevědí co jiného říci než Pánu Bohu to poručiti. Však že zato JMst. Kr. poníženě prosí, aby tomu obžalování na ně neráčil místa dávati, ani jich za lidi nějaké postranní držeti, ale za pravé věrné poddané. Zato že J. Mst. jako svého milostivého pána prosí.

A z takových řečí jejich Bůh jest to spůsobil, že jest se jich králi slitovalo, a jakož jest jeho srdce prvé zuřivé a jakési zlostné býti se zdálo, tak je zase k nim laskavé a milostivé obrátil, tak že pokojně vyslyšev řeči jejich, potom toto k nim promluvil sám král: „Nu rádi sme vyslyšeli tuto zprávu vaši sprostnou a upřímnou. A poněvadž se nám tak sprostně zpravujete, vděčni jsme toho a přijímáme to od vás za pravdu, jakž nám oznamujete; neb sme porozuměli z vašich řečí, že ty věci tak samy v sobě jsou, jak jsme je slyšeli od vás. Podlé čehož vás nemáme za lidi scestné a bludné ani pikhartské, ale tomu rozumíme, že vy s našimi poddanými jedno jste. A nemámeť vám i v tom nic za zlé, že ste do Brandejsa ku pánu Krajířovi jezdili; neb my sami rádi k němu jedeme a on nás rád také vídí, i ukazuje nám dobrou vůli, a jest v pravdě dobrý člověk. Jsme naň laskavi, a rádi bysme mu něco dobrého učinili, byť nás jedné zač žádal; než aniž nás kdy oč stará.

Že ste vy, pane Sixte, i do toho jich zboru tam s nimi šli, tou měrou vám ani v tom nic za zlé nemáme, když ste nám to sprostně všecko, jakž samo v sobě jest, oznámili; neb my na tom nejsme, abychom měli komu jakou těžkost činiti bez jeho provinění, a ovšem co ubližovati. Zachovejž nás toho Bůh. Než jakž zpraveni sme, tak my musíme přijíti, nevědouc, tak-li jest vše, či jinak. Když se pak nám kdo sprostně zpravuje a otevře, my jej rádi s milostí přijímáme, jako sme teď i vás přijali a přijímáme ve vší té vaší zprávě. A jsme tomu rádi, že jste k nám tak srdce sprostného; jsme na vás laskavi a milujeme vás, a vy bohdá poznati

máte, že vaším milostivým pánem býti ráčíme; neb bychom vám rádi, by možné bylo (ujav se za ňadra a pootevřev kabátu) tak, prý, ukázali srdce své, že vás milujeme.“

Tu pak jich již i prosil, aby sobě toho neztěžovali, že sou ze všech úřadův vysazeni; že se jim to více z nedopatření a omylu stalo, než z úmyslnosti, a že jim to všecko má hojně nahrazeno a napraveno býti. Tu potom mezi jinou řečí i to mluvil, aby ani to o něm nesmýšleli, žeby on chtěl jakou překážku činiti slova božího kázaní, ale že on také miluje slovo boží, a více nežli některé ty ceremonie lidské, a že není na tom, aby chtěl jakou překážku činiti kazatelům pravým slova božího, než těm novověrcům a nových věcí vymýšlitelům.

A tak potom laskavě se s nimi rozžehnav, po mnohých řečech pustil je od sebe. A potom hned třetí den byli obesláni na rathouz staroměstský všickni tři, s nimižto král tyto řeči měl, a tu je zase sdělali předními staršími, pana Jaroše a pana Petra, a pana Sixta udělali nejvyšším úředníkem nad úředníky obecními a nad písaři v kanceláři.

2. JAN BLAHOSLAV.

Ze Života Jana Augusty (dokonč. r. 1579).

Když bylo léta páně *1560* a vězeni jich léto třiná cté, nastaly jim (totiž Janu Augustovi a Jakubu Bílkovi) na tom Hrádku příčiny nové a to takové, že arcikníže Ferdinand nastrojil sobě příčiny k častému bývání tam, až i uvedl na ten Hrádek pana Ladislava z Šternberka, komorníka svého předního, aby on tam byl a jako pánem toho panství křivoklátského, aby on tu za ním volněji bývati a své věci mívati a děti chovati mohl. I takž se stalo panu Šternberkovi toho hradu Křivoklátského postoupení l. 1560 ve čtvrtek před sv. křížem.

Tu pak hned v brzkých dnech pan Ladislav ze Šternberka přišel sám k bratru Janovi a velmi se přívětivě k němu měl a za přítele dobrého jemu se býti ukazoval, do žaláře k němu chodívaje i s manželkou svou paní Kateřinou; až pán počal to obmejšleti, aby br. Janovi jak pomohl z toho vězení tak dávního. A když často (spolu o to mluvívali), přišlo na to, že br. Jan dal i suplikací podlé rady pana Šternberka, žádaje v ní o milosrdenství a slitování k nějakému vždy polehčení ano i vysvobození, a to jakž sobě takž podlé sebe i Jakubovi. A ta suplikací knížeti v ruce přišla pomocí pana Šternberka a od JMti laskavě přijata byla.

Z toho se již počátek stal jednání o vysvobození jeho, neb arcikníže při pánu otci svém, to jest při J. Velebnosti císařské hned to jednal, až i to obdržel, že se císař k tomu naklonil, aby propuštěn byl; však toho sám učiniti

nechtěl, poněvadž se tu dotýkalo víry. Vložil to na kněžstvo své, totiž římské pod jednou, a jim tu věc poručil, aby oni to soudili a radili, kterak a na jaký způsob měl by propuštěn býti. Tehdy kněží, bez pochyby i s jesuity majíce to sobě poručené a v ruce dané, tak usoudili, aby jemu instrukcí neb revokací podali, totiž odvolání, jaké by měl a musil učiniti, jestli by chtěl propuštěn býti.

I podána jemu ta instrukcí, od nich způsobená, od arcikníže skrze pana Šternberka a on přehledna ji, hned sobě pokoj o to vysvobození dal, a chtěl tak již všecko nechati, rozuměje tomu, že z toho nic nebude, když to půjde a jíti má skrze kněžstvo protivné.

Potom po třetí neděli velikonoční v pondělí arcikníže přijel na Hrádek, a tu sám se trochu k věznům milostí naklonil. Chodě tam po pavlačích mezi děti, kdež chovány byly, na proti oknům jich se postavil a k nim hleděl, až mu se i trefilo je viděti, ježto prvé nikdy, co tu býval a tudy chodíval, hned tam ani nevzhlédl. Tu již v tom byli jeho přátelé, totiž pan Šternberk se svými, dobrého jim žádostivými, že pokoje mu nedali, ale vždy a vždy tloukli, příčin rozličných hledajíce, a dosti někdy tuze na arcikníže doléhali, vidouc ho veselého a dobromyslného býti. A tak o vysvobození jich pilně a věrně pracovali, až z toho jich takového usilování arcikníže k tomu se velmi naklonil, aby puštěni byli, pravě, že což na něm jest, žeby jim toho přál.

Kdyby ale chtěl bratr Jan svoliti k tomu, aby mezi Jesuity poslán byl, mohlo-li by mu od nich nějak poslouženo býti, aby na svém předsevzetí tak urputně nestál, ale k té revokací aby přistoupil, poněvadž to na samém knížeti a v moci jeho není, aby on měl jej propouštěti mimo uložení a poručení pana otce svého velebnosti císařské, a proti nálezu kně žstva zvlášt pod jednou.

I bylo bratru Janovi o ty Jesuity podáno od pana Šternberka, chce-li to tak učiniti a mezi ně se vypraviti. A on odpověděl, že se mu toho učiniti nevidí. Tu mu vždy pokoje dáno nebylo o ty Jesuity až do třikrát; jedno za druhým k němu chozeno bylo s rozličným připovídáním, že k ničemuž nucen nebude; můž koštovati a jich povyslechnouti. Po tak mnohých šturmováních o to na se přivolil jim k tomu mezi ty Jesuity jíti na ten způsob, Jakuba s sebou že chce vzíti, aby tam sám nebyl, a je v jejich věcech vyslýchati, že chce jim vyrozuměti; než aby od nich ani od žádného k některému nucen nebyl v jejich věcech.

Tedy oni hned potom kázali také Jakuba k sobě povolati. Jakub vyslyšev to od nich, ozval se k tomu, že chce a to vše tak přijímá na ten způsob jako bratr Jan, a že chce s ním také se vypraviti. S tím pak zase odšel do svého ložamentu a bratr Jan též.

Však potom k večeru bylo jim to zjednáno, aby vypuštěni byli ven na vítr, a tak již na zejtří do Prahy jeli. V tom pak pan Vilém z Hradešína vyjednal jest sobě na arcikníže, aby mu poručeni byli, že on je oba sám chce do Prahy dovezti a postaviti tu, kdež JM. káže, slíbiv za ně statkem

i hrdlem svým, že tomu za dosti učiní a jich nezmrhá, aby o to žádné péči neráčil míti, neb on již prvé dobrou vědomost měl, že ho nezavedou, a nějednou přátelství dobré k nim prokazoval podlé pana Šternberka. I dovolil mu toho arcikníže, aby tak učinil, jakž připovídá, že mu je již mocně poroučí.

Když pak do Prahy přijeli, hned je tu jich některým dobrým přátelům, kteříž jich žádostivi byli viděti, ukázal. Přišed pak s nimi k těm Jesuitům pan Vilém, tu je v péči uvedl těm dvěma starším, jmenovitě rektorovi a doktoru Henrichovi, prose jich, aby na ně laskavi byli, a je jako věrné císařské a lidi dobré opatrovali, což by náležitého a potřebného jim bylo. A oni je k sobě přijali rukou dáním, a tak připověděli činiti.

I byli tu v tom kláštere neb kolleji mezi nimi sedm neděl a dva dni a dali jim Jesuitové zvláštní pokoj k bydlení, světnici čistou, velikou, jenž sedm oken měla; komůrku vedlé světnice, kdež místo dveří rohoží zastrčeno bylo. Lůže k líhání každému zvlášť, ustlané obyčejem jejich. Strava pak dosti dobrá a opravná byla, ježto takové po všecka ta léta neměli. Pacholíka svého tak výrostka k sloužení k stolu jim oddali, ten aby jim na stůl připravoval a jídla nosil; jemuž přikázaní vydali tuhé, aby s nimi nic nemluvil. Z té pak světnice, v níž byli, nikam choditi nesměli, jen do síně před tu světnici, a ta vždycky zavřena byla, aby tam dále ani pohledětí nemohli, a k ním také žádný z jich čeledi nikdá jíti ani hleděti nesměl; než dva ti starší svrchu jmenovaní časem mezi ně zacházívali, a tu chvilku porozprávěli, kterýž koli přišel. Třetí nějaký Štěpán (hlava velmi bystrá a zběhlá v jejich věcech, kazatel toliko, an mše neslúžíval) také k nim vcházeti měl svobodu, a u nich posedětí; latině toliko mluvíval s bratrem Janem. A tak v té částce strany mluvení měli u nich těžší vězení než na Hrádku za bytu pana Šteraberka.

Když pak bylo již na zejtří po dodání jich mezi ty Jesuity, přišel mezi ně ráno ten jistý doktor Henrich sám, a tu započal mluviti s nimi a jednati o náboženství a o napravení jich. K tomu bratr Jan odpověděl, na jaký způsob přivolil mezi ně se vypraviti. Po té řeči jeho řekl dále doktor: „Není pak potřebí mluviti s vámi o všecko symbolum apoštolské; neb vím, že je držíte a věříte, než toliko o ten artikul o církvi svaté, nebo při tom ste zbloudili.“ Hned tu maje s sebou jeden artikul napsaný a přihotovený, a to tento jmenovitě: I. *Že církev svatá jest pravá choť Kristova, a matka pravá všech křesťanův*, na to položil tyto důvody své: 1. *Písma svatá*, 2. *Koncilium*, 3. *Doktory*. To jim dav, rozkázal, aby sobě to velmi přečtli a rozsoudili (sám jim to nejprv přečetl), a na to aby odpověď dali. Na zejtří pak přišel mezi ně pro odpověď, jemuž ostatně hned dal odpověď bratr Jan, řka: „Naše strana pod obojí také tak při tom artikuli drží a smejšlí, a my s ní spolu.“ I dal tomu místa ten doktor Henrich, a hned tu s sebou druhý artikul pohotově napsaný a připravený přinesl, a opět jim jej přečetl, a to tento: II. *Že v boha žádný věřiti nemůže, kdo by právě o církvi nesmejšlel a ji za matku neměl, a že bez církvi spasení není.* A nechav jim to tu opět, kázal čísti a soudíti i ty důvody všecky.

Velmi zajisté na ně opatrně a chytře šel, z daleka to tenýtko rostáhna, do něhož je uloviti chtěl, aby jich nespladil; protož tiše takových artikulův přijemných jim podával. Potom přes den přišel mezi ně, a na odpověď jich se ptal na ten druhý artikul. I dána mu odpověď týmž způsobem jako i na první. Též mu dal místa, a to přijal. V tom doktor odešel k obědu, a oni také obědvali. Po obědě pak opět po dobré chvíli přišel k nim zase, a tu jim přinesl artikul třetí tento: III. *Že církev svatá křesťanská nebloudila a blouditi nemůže.* A též tou formou, jako první, velmi bystře těmi důvody trojími opatřený. Tu jim opět jej sám přečetl a souditi kázal pilně, a jich psanou odpověď naň dáti. S tím odšel. Na zejtří pak dosti ráno přišel mezi ně, a psané odpovědi na ten artikul nenašel; než oustně byla mu dána taková: že naše strana pod obojí tak nesmejšlí. Velmi tuze se o ten artikul potýkali, a důvodně za nemalou chvíli, až v tom ten doktor odšel od nich bez zpravení toho artikule, zůstávaje v horlivosti a bratr Jan též. Po obědě na síni všedše, počali se opět o to zacházeti, až se dobře posvadili.

Na zejtří přišel zase k nim ten doktor, a tu již pěkně je na to namlouval, aby radší psané odpovědi dávali, že lépe bude. Až po mnohém mluvení o to bratr Jan povolil k tomu, že chce tak učiniti, ale s tímto doložením: aby mu jen dopustili dodati knih, kterýchž by on potřeboval k tomu více, a aby dovolili k němu přicházeti dvěma nebo třem z tovaryšů jich, kteréž by on míti chtěl, že chce tak učiniti, a na každý artikul, co jich koli bude i bylo, psané odpovědi jim dávati; „neb já, prý, sám s vámi dostatečně mluviti ani psáti latině neumím, a také vás jest několik; o to vy spolu se snášíte, oč s námi chcete míti činiti: nechažt i já tolikéž mám.“ Řekl Henrich: „I toť nemůže býti tak, aby těch věcí dopuštěno bylo.“ Takž to zůstalo; nedali žádných knih potřebných jim dodati, než své jim dávali, jakéž se jim vidělo, zvlášť svou konfessí a jiné.

Nesl jim jednu chvíli ten pan Vilém z Hradešína konfessí naši, a tu ukázal Jesuitům; i vzali mu ji, a nedali jim jí dodati, ani sami nedali, zatajivše ji před nimi. Než ten dobrý pán přišed k nim, pověděl jim předce o tom, jináč by byli o tom nevěděli. I vyrozuměli tudy výborně a světle příčinami nejedněmi ducha i mínění jich, proč chtěli míti od nich psané odpovědi, že jiného nebylo obmejšlíno tím než totó: Jest-li by je jakkoli napravili a v víru svou uvedli, jakož na to myslili, a zdálo se jim, že toho dovedou: tehdy aby to sebrali v jednu knihu, své jim povídání takových věcí a jejich na to odpovědi, a vytisknouti dadouc, to svým všudy rozeslali, i samému papeži, jak se jim hrubě daří v království Českém: že jednoho biskupa pikardského, a to hned předního, zejskali, a s ním i kněze jeho, a to čím a jakými důvody mocnými, aby sobě z toho slavné jmeno přivedli. A pakli by od nich nebyli napraveni a získáni, tehdy aby teprva, jak slušíť, bratřím lázeň zatopili, vrchnost na ně zbouřili, jak jest to sekta tvrdočelná, kacířská a neopravitedlná: toliko přemocnými důvody a světlými nedali se pohnouti, ani pravdě povoliti a jí

přijmouti nechtěli, jiného proti tomu nemajíce nic než samu zarputilost a neústupnost; že nejsou hodni na zemi nikdež trpěni býti. Toť jest jejich mínění konečné bylo těch odpovědí psaných, proč sou je míti chtěli.

Po takovém setření se o ten třetí artikul ne tak zhusta jim nošeno bylo jiných artikulů mimo ty tři. Starší svrchu jmenovaní často k nim přicházeli, jednak jeden, jednak druhý, a tu s nimi mluvení o rozličných věcech mívali, velmi hladce a uctivě k nim se stavějíce. V tom když k nim přišel pan Vilém z Hradešína, jejich milý a dobrý přítel, zeptal se jich, těch Jesnitů, na ně, jak se mají ti vězňové. I řekli jemu, že jsou hrubě tvrdí a neústupní. On pak z toho jich mluvení a toužení na tu jejich tvrdost vzal příčinu, a jednal s nimi o to, aby dopustili jim, časem dále vycházeti z toho jejich ložamentu až na velikou síň neb palác, kdež oni sami bývají, aby se tu mohli projíti, a také jejich náboženství vídati a slýchati, že by prý snad snáze tomu, což jim předkládají, mohli obvyknouti. Nebo z toho paláce bylo i okénko do kostela, aby tam také pohleděli na jejich náboženství. I učinili tak a dopustili jim toho; a oni oba tomu byli velmi rádi a hledívali tím okénkem do kostela.

Bylo všecko viděti i slyšeti, co tam dělali, i jak mnoho lidu při náboženství bylo v neděli i všední den. A bylo v ty časy jakés uložení císařské a královské pro napravení židů na víru křesťanskou, aby chodívali k nim na kázaní tu k sv. Klímentu každý outerý, a kázával jim ten doktor Henrich, kteryž tuto naše bratří také napravoval, německy a něco židovsky. A na druhé místo chodívali do kostela sv. Ducha, a tam jim kázával česky Frantův syn, kněz Václav; bylo to léta *1561*. Jakub pak obzvláštně byl pilen hledívati tam do kostela na způsob těch židův, jaký zachovávali na těch kázaních: že víc, zvláště šedivých, hledělo ke dveřům než na toho kazatele knížecího (neb on také kázával každou neděli arcikníženi, na zámek chodívaje). Bylo pak těch židů několik k tomu přivedeno těmi kázaními, že se dali pokřtiti, z nichž jeden čistý jonák a mladý i ženu svou opustil, maje svých tré dítek; ale ona nedala se žádnému ani jemu na to navesti, aby se také pokřtiti dala. Ty děti on pobral a pokřtiti je dal. Potom pojal sobě jinou ženu křesťanku, dceru jednoho měštěnína Nového města Pražského, a dála se ta svatba velmi slavně.

3. JAN JAFET.

Z Meče Goliášova (z l. 1607.)

O prvotném zřízení Jednoty bratrské.

Když jsou se Bratří oddělili, tedy hned spolu s nimi jsou se oddělili muži mnozí slovutní z kněží, mistrů, bakalářů etc., a též někteří potom k oddělenym přistupovali. A ti již, majíc jakouž takouž společnost a jednotu mezi

sebou, hned jsou se uvedli v řád a vybrali z sebe některé přednější učené a rozšafnější osoby více než do dvacíti z rozličných krajů, zde i onde rozsazených, pro správu toho lidu, kteří kde byli, a zvolili je sobě za starší, aby jich nyní všickni poslouchali a bez nich nic nečinili než což oni z společné rady usoudí. A to jsou byli tehdáž jako rektores toho všeho lidu odděleného a Jednoty, ještě před vyzdvižením kněží a biskupů, téměř za 10 let.

A to bylo vše za krále *Jiřího* a Rokycana, až sou se na tom z příčin nevyhnutedlných svolili, aby mezi sebou služebníky z lidu svého domácího vyzdvihli. Což jsou i učinili svolavše synod ve Lhotě o to *l. 1467.* Osob bylo okolo 70. Ti jsou z toho ze všeho lidu řádem církevním skrze suffragia k kněžství i biskupství vyvolili nejpobožnějších a nejhodnějších osob *devět.* A z těch 9 skrze los s modlitbami a postem vyhledali jsou tři osoby tyto:

1. B. Mat. *Kunvaldského,* muže velice pobožného,
2. B. Tom. *Přeloučského,* učeného a opatrného,
3. B. Eliáše *Křenovského,* rozšafného a bedlivého.

A tu jsou všickni jim se k správě poddali a poslušenství jim na místě vší Jednoty rukou dáním slíbili. Ale že jsou ty osoby žádnými ordinovanými kněžími nebyli, protož jsou tu hned v tom sněmu opět ku potvrzení jich vyvolili tři osoby nejpřednější z kněží těch, kteréž jsou mezi sebou prvé měli, aby byli ordinatory jejich buď na kněžství neb na biskupství:

1. Kněze *Michala,* faráře tehdáž Žamberského.
2. Kněze jedneho starého z *Valdenských,* jenž k nim byl přistoupil.
3. Též kněze *římského* svěcení druhého, jichž těch obou dvou kněží jména se nekladou.

Ty jsou přijali za ordinatory své. Ale že jsou byli toliko prostí kněží a nebyli podlé řádu církevního na biskupství ordinováni, a srozuměvše, žeby toho v římské církvi k svému oddělení sobě nezjednali, a měvše námluvu o to prvé s Valdenskými (kteříž tu tehdáž nedaleko v Rakousích svá shromáždění mívali) a byvše jimi ujištěni, že oni tak dobře jako Římané ten řád posloupně od první církve mezi sebou zachovaný mají: poslali jsou tyto tři kněží k nim na ordinaci biskupskou, aby od nich k tomu tím řádem církevním potvrzeni byli. Což se i stalo tak že přední jejich biskup *Štěpán,* svolav konvent jejich služebníkův a tu s milostí rád chvále Pána Boha, přijav k sobě jiné dva biskupy, řádem tím celým s modlitbami sám třetí ty vyslané též ordinoval a potvrdil na úřad biskupský a dal moc, aby mohli i jiné týmž řádem ordinovati. Kteřížto když se navrátili domů, svoláno jest opět shromáždění.

A tu hned z moci své biskupské kněz a biskup řádný *Michal* zordinoval jest tyto tři prvé dávno zvolené týmž řádem církevním na kněžství. A potom z těch tří domácích již kněží řádných vyvolen jest k. Matěj *Kunvaldský* na úřad biskupský a od téhož kněze a biskupa Michala zordinován jest. A tu Jednota měla již čtyry biskupy pořádné.

A tu jsou hned ti biskupi uvedli se v řád, kdoby měl přední místo míti

a držetí a kteří po kterých sedati. A zůstáno na tom, aby přední místo držel kn. *Michal* a po něm kn. *Matěj*, a potom ten starý Valdenský a naposledy ten druhý z římských anonymus. A tak sou tu hned to tělo služebné založili, aby nebyla papežská monarchia ale aristokracia tovaryšská.

A tu sou také ti tak spořádání biskupi zvolili hned a pořídili sobě ku pomoci práce církevní ještě jiných 9 osob za starší a spolulosní, aby s nimi v soudu a radě zasedali. A tak sou se jako v nějakou konsistoř spořádali na způsob poněkud apoštolský. A když který zahynul, zase jinými osobami buď na přední místo buď do rady dosazovali: na přední místo z té rady a do rady zase z obecných kněží a služebníků. A tak se děje až po dnes, tak že podle nejvyšší možnosti v čele napřed sedí tři neb čtyři osoby, a s nimi v radě 9 aneb okolo toho více nebo méně. A to se vše děje prostředlně v konventích služebníků a někdy i obecného lidu, tak že všickni vědí, kdo komu jest představen.

To pak první spořádání a postavení těch biskupů nestálo tak dlouho. Nebo poznamenali předkové naši o tom druhém římského svěcení biskupa, že jsa posazen na poslední místo zhořkl se prý odešel s reptáním. A tak vypadl z svého biskupství a obrátil se mezi nepřátely a toto dílo Boží, kteréž se v tajnosti dálo, prozradil. A protož nebyl ani hoden toho, aby jméno jeho bylo zapisováno, ale aby zůstal anonymus. Na jehož místo ti tři pozůstalí biskupi zřídili zase jednoho z rady B. *Prokopa* a k sobě ho připojili.

A mezi tím také brzy proměněn jest ten pořádek biskupův. Nebo z příčin hodných vzdal jest B. *Michal* prvotnost úřadu neb místa svého B. *Matějovi*, a sám sedl níže pod něho a jeho jakožto již doma ordinovaného tím poctil, aby Jednota již *svého* předního biskupa měla. A za té přednosti B. *Matějovi* z dopuštění Božího vznikla nesnáz mezi Bratřími o smysl, o moci světa, o přísahu, o trestání zločinců a tak o moc meče, a to z příčiny psaní Petra *Chelčického*, kteréhož jim byl k čtení *Rokycan* schválil, tak že jedni všecko to potupovali, že toho v církvi býti nemá, druzí pak toho obhajovali a zastávali a byly o to hádky za některý rok. V té straně odporující byly jsou osoby prostější. S nimiž v ten smysl upadl i B. *Matěj* biskup nejpřednější. Jiní pak tomu odpírali, i tovaryši B. *Matěje*, jako B. *Michal*, B. *Prokop* a jiní z starších, kteříž byli učení, tak že B. *Matěj* nemohl se srovnati s radou, neb v ní byli učenější muži než mezi biskupy, protož přemáhali onyno.

Až B. *Matěj* podle své přednosti, maje nějaké dávné napomenutí od B. *Řehoře*, aby měl pozor na učené, aby skrze ně Jednota nebyla zavedena, nesrozuměv mu dobře, na jaké učené myslí, že ne na takové upřímné jako tito byli, ale na chytráky: protož vysadil všecky učené z rady a nasadil sobě jiných svého smyslu, prostých, aby mu pomáhali toho smyslu hájiti.

Tomuto zřízení a smyslu B. *Matějovu* Bůh nepožehnal; nebo to proti učeným nemohli obhájiti. A zvláště B. *Prokop*, B. Jan *Táborský*, B. *Lukáš*. A nestála ta rada dlouho, nebo nic nemohli spraviti, až B. *Matěj* poznal se s některými a poddal, a činil pokání a žádal, aby z té práce i přednosti místa

propuštěn byl a jiný na to místo posazen, rada pak prvnější aby zase na své místo dosedli a dílo Boží dělali a Jednotu řídili. A tu jsou se již spořádali tito první a jaké i prvé do rady sedli a onyno zase vyvrhli z rady. A B. *Matěje* též z předního místa ssadili a posadili na místo poslední mezi biskupy a B. *Prokopa* na přední místo postavili. Někteří pak zatvrdilí v tom smyslu zůstali a nedali se napraviti, jako *Amos*, *Kubík* etc., a ti sou od těchto vyloučeni a jsouc nenapravitedlni odtrhli se a učinili sektu a slouli *Malou Stranou*, (Malostranští neb Odtrženci. Odtrženci je naši proto nazývali, že se pro své bludy odtrhli, Malou pak Stranou oni sami se nazývali, proto že jich málo bylo. A naše jmenovali Velkou Stranou, protože jich bylo více při tom pravém smyslu).

A tuť již jednomyslně dobrý smysl o vrchnosti světa určen, a o všecko sou se pěkně snesli a jakž *Krasonický* píše i pracemi se vespolek podělili, aby rada biskupům pomocni byli i B. *Prokop* aby přede všemi předěl a všichni aby k němu hleděli, B. *Michal* pak již jsa stár, aby což může pomáhal, a B. *Matěj* aby ordinatorem s jinými byl a požehnání dával a s B. *Prokopem* o všecko se radil, B. *Klenovský* aby byl zpovědníkem v Čechách i v Moravě, a pánům radil a k *Prokopovi* se utíkal, B. *Táborský* aby v Litomyšli kázal a s *Klenovským* se radil, B. *Lukáš* aby v Boleslavi a na Vinařicích kázal, a ten kraj spravoval, a *Eliáš* též aby byl zpovědníkem a B. *Krasonický* aby jiným všechněm pomáhal a o věci Jednoty pečoval.

To všechno dílo se kolem l. *1489*.

XIII.

HISTORIE CÍRKEVNÍ

Eusebia Pamfila, přeložena l. 1594

JANEM KOCINEM Z KOCINĚTU.

Z přípisu.

Vysoce urozenému pánu, panu Petrovi Vokovi z Rožmberka a na Českém Krumlově atd., vladaři slavného domu Rožmberského atd., pánu a ochranci mému milostivě příznivému.

Vaše Milost vysoce urozený pane, pane mně milostivě a dobrotivě příznivý! Od všemohoucího a nebeského pána boha VMti dlouhého zdraví, šťastného panování, úžitečných prospěchův v správě obecné i domácí upřímné a věrně žádaje, vedlé toho služby své každého času hotové a volné vykazuji. Jest VMti, jakožto pánu moudrostí a uměním osvícenému, dobře vědomé, kterak o úžitku čítání historií mnozí mnoho psali; ale žádný kratčeji a podstatněji

nad onoho Římana, kterýž je mistrem života nazval. Však ne každá historia jest mistrem života, jako ne každá ruda zlato nese; a byť pak i taková byla, ne každý ji dobře užívati umí. O tom vidělo mi se něco v místě tomto předložiti, ne že bych VMti naučení dávati chtěl, ale aby se jimi mladší a neumělejší v té věci spraviti uměli.

Historia tedy, má-li býti mistrem života lidského, tyto tři povahy a vlastnosti do sebe míti musí, totiž: jistou a neomylnou pravdu, zřetedlnost a srozumitedlnost, a soud rozumný a vtipný. Pravda pak, ať mnoho řeči nešiřím, na tom záleží, aby historia všecky věci a skutky, s jejich případnostmi, příběhy a zřízenými průchody věrně vypravovala, beze všech marných přídavkův a řečí povětrných.

Druhá ctnost historie jest srozumitedlnost a zřetedlnost: aby historia všecky věci a skutky nejen věrně a právě oznamovala, ale také místně je spořádala, a podlé vlastních cirkumstancí patrně vysvětlovala a vyjadřovala, dokládajíc vždycky, co se kde, kdy, jak a proč stalo.

Třetí ctnost historie jest soud a neb rozsuzování, kteréž činí rozdíl mezi věcmi, o nichž se píše, to jest: aby historia dobré věci chválila a velebila, zlé tupila a haněla, na ten konec, aby ctnosti mlčením se nepomíjely, nešlechetnosti pak hrůzu a strach přinášely. Toť jest tedy trojí znamení, po němž se pravá historia poznávati má, kteréžto když se koli pospolu nachází, tu každý bezpečně čísti a moudrosti hledati může.

Kdož pak z čítání historie úžitkův nabyti chce, ten předně šetřiti má cíle a konce, k němuž ona směřuje; kterýž se v dvojím způsobu nachází: nebo historia slouží lidem nejprvé k umění a známosti, potom i k činění a skutkům. O prvním takové jest naučení: že historia podobná jest nejčistšímu křišťálovému zrcadlu, v němž lidé předivné skutky správy a opatrování božího spatřují, aby znali a věřili, že všecky věci pod nebem, obecné i zvláštní, vůli boží se řídí. Toho nacházejí se v historii zřejmí příkladové, vyučující nás, jak bychom se v povolání svém, buďto šťastném aneb nešťastném, chovati měli. Při čemž sluší také na toto tré bedlivý pozor míti, totiž: na osoby, na skutky a na cirkumstancí. Při osobách znáti máme jednékaždé povinnost a povolání, a jak se kdo v něm, buďto v líbém a neb odporném způsobu choval.

Což se věcí a skutkův pro paměť zaznamenaných dotýče, při těch šetřiti máme nejprvé rad a uvážení, potom působení a konání, a naposledy průchodu a skončení.

Kdož o svá předsevzetí s Bohem *radu* béře, šťastný jest, a dobře mu se povede, ale kdož se s světem o své věci radí, to jest, soudu množství lidu obecného následuje, rozumu vlastního poslouchá, ten zlých a škodných rádcův požívá, a nevelmi šťastná skončení mívá, ač snad někdy zdá se lidem, že mu se vše dobře a šťastně vede.

Rad následují *činové*, a ti nejednostejní: jiní zajisté jsou náležití a jako povinní; jiní pak zbyteční, kratochvilní a žertovní. Kteréhožto rozdílu považiv

Seneca, pověděl: že veliký díl života lidem pomíjí v činění zlého, větší v prázdnosti a zahálce, a největší pak v činění věcí cizích, kteréž jim nenáležejí.

O průchodu a neb skončení lidských předsevzetí toto naučení mějme: Když se nám dobře a šťastně vede, samému Bohu, jakožto dárci všeho dobrého, to připisujme, což i pohané zdravějšího smyslu o bohu činívali. O nezdárném a neštastném skončení výborně Cicero napsal: My častokrát o radách lidských z skončení předsevzetí jejich soud činíme, a komuž se dobře zvedlo, říkáme o něm, že mnoho moudře přezvěděl a dobře se uradil; komuž pak zle, pravíme, že zlou radu měl a ničehož neznal. Ale však když dobré rady nedobře se zvedou, neštěstí toho příčina dobrým a upřímným radám nemá se přičítati a slušně nemůže: poněvadž moudří dobře poraditi umějí a mohou; než aby se všecko tak, jakž oni naměřili, vedlé dobré rady jejich zvedlo, toho dovesti nemohou, proto že to v moci jejich není. Dobří tedy muži v radách svých ne z skončení, kteréž potom následovalo, ale z upřímného úmyslu souzeni býti mají.

K skončení přisluší udělování mzdy a pokut zasloužilých, v kterémž se veliká nerovnost mezi lidmi vždycky zachovávala. Příkladové nesčíslní to ukazují, a skušení každodenní nasvědčuje.

A poněvadž *historia* bez *chronologiae*, totiž vypsání časův, jest toliko pouhá rozprávka; bez *geographiae* a *chorographiae*, to jest vyměření země, vypsání krajin, zhola slepá: z té příčiny v čítání historií bedlivý pozor míti musíme na čas, kdy, a na místo, kde se co zběhlo.

O druhém cíli, kterýž se k činění a neb skutkům vztahuje, této obecné propovědění v pamětech svých bedlivé složme: že historia předloženými příklady lidí, jak dobrých tak zlých, tomu nás vyučuje, čím jsme Bohu, sami sobě, a všechněm bližním i lidem v tomto životě povinni, a jak to vše snažně, podlé nejvyšší možnosti, vykonávati máme. Nebo ačkoli křesťan k navedení pobožného života potřebuje správce a vůdce nebeského, totiž ducha páně: však i historia velmi jest k tomu nápomocna, poněvadž příkladův všelijakých povolání, ctností, nešlechetností, činův náležitých a povinných, nenáležitých i zbytečných, hojně dodává.

K ctnostnému a šlechetnému životu mnoho také napomáhá pravá známost samého sebe, kterážto, jak *Thales* vysvěděl a skušení potvrzuje, jest mezi všemi věcmi nejtěžší a nejnesnadnější. Odkudž pohané moudře říkali: že to přísloví: „Znej samého sebe," spadlo od boha s nebe. Pročež i *Amphictiones* táž slova na dveřích chrámu Apollinova v *Delphis* zlatými literami napsati poručili, chtěvše ukázati, že k navedení ctného života nic není platnějšího jako poznati samého sebe. Tomu tedy, jak by se každý poznávati a rozsuzovati, to jest k dobrému ponoukati, od zlého odvoditi, na svou mdlobu, původ i skončení rozpomínati měl, historia velmi pěkně vyučuje. Takž onano pobožná a moudrá kněžna *Placilla* císaře Theodosia, manžela svého, napomínati se ne-

ostejchala, aby se na to ustavičně rozpomínal: Čím prvé byl, čím nyní jest, a čím potom bude.

Potřebí jest v tomto životě i na ty lidi pozor míti, s nimiž bydlíme aneb nějaké obecenství máme. Neboť veliký díl moudrosti a opatrnosti světské na tom záleží, uměti obcovati s lidmi vyššího, nižšího a sobě rovného zavolání a stavu v obojím pohlaví, buďto oni známí aneb neznámí, přátelé aneb nepřátelé.

Jestli tedy historia světská, jakž povědíno, hodna jest té chvály, aby mistrem života lidského sloula, mnohem se to slušněji a náležitěji historii církevní, to jest pravdivému vypsání běhu církve boží na světě, přivlastniti má. Nebo onane jakžkoli užitečná jest k nabytí moudrosti a opatrnosti, však toliko věci vezdejšího života, brzce pomíjející a k budoucímu nemnoho pomáhající v sobě zavírá: tato pak předně vyučuje bázni boží, jenž jest počátek a studnice pravé moudrosti; potom z bídného a zlého života i světa ukazuje přímou cestu do nebes k věčnému životu.

Vypisuje, co se dálo v lidu božím od Adama až do Mojžíše, od Mojžíše až do Zorobabele, a odtud až do narození Syna božího; co po apoštolích v církvi nového zákona bylo, a kterak satan skrze své holomky a náhončí rozličná kacířství, sekty a pohoršení mezi křesťany vzbuzoval.

Historia církevní i to užitečně připomíná, kterak nejmocnější a nejmoudřejší Bůh náš v takých bouřech a mrákotách někdy taky jasné paprsky nebeského slunce svého do církve pouštěl, a svým i pokoj líbý, když a jakž se mu líbilo, spůsoboval. Nebo pravda jeho vždycky své zástupce a ochrance, ač časem v dosti skrovném počtu mívala, kteříž lživé svody bludů mocnými a podstatnými důvody poráželi a nad nepřáteli slavně vítězili, a jakby se i potomci jejich v podobných příčinách chovati měli, příkladů pozůstavili.

Jest tedy historia církevní daleko moudřejší a platnější, nežli světská. Ale národ náš český nevím, proč jest až dosavad tak nešťastný byl, že v obojí té (věci) veliké nedostatky trpěl, až těchto let pán Bůh z milosti své některé věrné Čechy zbuditi ráčil, aby podle darů sobě od něho propůjčených, nedostatek takový poněkud vynahražovati se snažili.

A poněvadž i o mně ta vůle boží byla, abych se v národu svém osadil (ačkoliv mi se před lety dvacíti nejedny příčiny k ustavičnému bytu a osazení se mezi cizími podávaly, zvláště když jsem byl na učení v Štraspurku, kdež mne taky dobré paměti Vysoce urozený pán, pan Vilém z Rožmberka, nejvyšší purgrabě pražský, pan bratr Vaší Milosti nejmilejší, za příčinou jedné dedikací štědrou pomocí podporovati ráčil), nemohl jsem toho, jakožto věrný Čech a milovný vlasti i jazyka svého pominouti, abych se v tom chvalitebném předsevzetí jiným dobrým mužům, a zvláště M. Danielovi Adamovi z Veleslavína, kmotru svému milému, kterýž v té věci, nelituje žádných nákladů, nejvíce pracuje, za tovaryše a pomocníka nepropůjčil a přeložení některé částky historie církevní v jazyk český na sebe nevzal.

A teď nyní zhotoviv historii církevní *Eusebia*, příjmím *Pamfila*, biskupa

cesarejského v Palestině, na desatery knihy rozdělenou, a jiné čtyry knihy téhož o životě velikomocného a svatého císaře *Konstantina* Velikého, Vaší Milosti ji, jakožto pánu mezi rody království tohoto přednímu, a jak nejvyšší vrchnosť, tak vlasť svou horlivě milujícímu, připisuji a pod jmenem Vaší Milosti a slavného domu Rožmberského na světlo vydávám.

Datum v Menším městě pražském na den nového leta od narození Syna božího, Pána a Spasitele našeho, l. *1594*ého.

XIV.
DĚJINY CIZÍ A OBECNÉ.

1. PAVEL VORLIČNÝ.

Flavia Josefa o válce židovské knihy sedmery (z l. 1533).

a) *O zázracích, vyvrácení Jerusalema předcházejících.*

A zajisté bídný lid obecní těm nepravdomluvným a Boha utrhačům věřil. Jistých pak zázraků, a budoucí zpuštění předpovídajících, ani nerozvažovali ani jim nevěřili; ale jakáto znamení a očí nemající ani duší, výpovědí božích dělali se neviděti: jednak když nad městem v oblacích světlo nebeské stálo podobné k meči a za rok trvala kometa; jednak když před odstoupením od Římanů a před hanbením prvního boje ke dni svátečnímu přesnic lid se scházel (osmý pak den byl dubna měsíce) v devátou hodinu v noci okolo oltáře, též i chrámu, tak veliké se světlo ukázalo, že nejjasnější den býti se zdáli, a to až za půl hodiny trvalo.

Téhož dne svátečního vůl také, když jej k obětování vedli, beránka u prostřed chrámu porodil. Východní pak brána vnitřního chrámu, jsouc měděná a velmi těžká, ktepaně pod večer sotva 20 mužů zavíralo, a zámky pevnými se zamykala a závory dlouhé měla do kamenného prahu vstrčené, kterýž z jednoho celého kamene udělán byl: vidína jest v šestou hodinu noci an se sama od sebe odevřela.

Ale to neučeným znamení výborné se zdálo, neb pravili, že Bůh dobrých věcí bránu jim odevřel. Opatrnější pak smýšleli, že ochrana chrámu sama od sebe zkažena bude a že to za dar nepřátelům jest, když se brány odvírají, a že zpuštění tím zázrakem se vyznamenává, mezi sebou pravili.

Po dnech pak svátečních, po vyjití málo několik dnů, 21. dne měsíce máje, vidění nějaké se okázalo víru převyšující. Nebo před západem slunce vidíni jsou vozové v povětří, jezdící po všech stranách města, a zbrojná vojska, berouce se skrze oblaky a vznášející se okolo města. Na den pak svátební,

jejž padesátým dnem aneb letnic nazývají, v noci kněží do vnitřního chrámu podlé obyčeje svého k vykonávání posvátných věcí všedše, nejprvé hnutí nějaké a chřest učili, potom pak nenadálý hlas slyšeli, kterýž pravil: „Přestěhujme se odsud.“

Těchto věcí jestliže by kdo u sebe považil, jistě najde, že Bůh o lidi péči má a že všemi způsoby to před tím ukazuje, což by mělo jejich pokolení prospěšného býti; oni pak pro nerozum svůj že skrze dobrovolné zlé hynou.

Poněvadž i Židé po vzaté Antonii čtverhranatý chrám vzdělali, majíce v písmích svatých psáno, že vzato bude město i chrám, jestliže by chrám čtverhranný byl vystaven. Ale což nejvíce je k válce vzbudilo, proroctví bylo omylné, též v písmích svatých našlé, že toho času nějaký z jejich končin měl míti císařství po okršlku všeho světa. To oni zajisté jako vlastně o sobě předpověděné přijímali, a mnozí moudří při vykládání oklamáni jsou. Tím pak ovšem proroctvím Vespaziánovo vyznamenávalo se císařství, kterýžto jsa v Židovstvu ustanoven jest císařem.

Ale zajisté lidé osudu uvarovati se nemohou, by pak jej předzvěděli; Tito pak znamení některá podlé své libosti vykládali, jiné potupili, až potom skrze vyvrácení vlasti a zhouby jich nespravedlnost jejich dokázána jest.

b) O císařství Titovu a zavraždění kněží.

Římané zajisté, když chrám, též i všechna okolo něho místa hořela, praporců v chrámě nechali proti bráně východní a tam oběti vykonavše, s velikým křikem vyhlašovali Tita za císaře.

Pátého pak dne, kněží jsouce zsouženi hladem dolů sešli. A od strážných k Titovi přivedeni jsouce, aby jim zdraví popřál, prosili. On pak pravě, že čas odpuštění pominul a že již zahynulo to, proč by je hodně zachovati měl, též že náleží kněžím zahynouti s chrámem, vésti je na smrt rozkázal.

Ale tyranové s tovaryši svými, jsouce uprostřed války a nemohouc z obklíčení nikam utéci, Tita k rozmlavení volali. On pak podlé přirozené své vlídnosti, aspoň město zachovati chtěje, na západní straně vnitřního chrámu postavil se. Neb tu na Xystum byly brány a most, kterýž vrchní město k chrámu připojoval, a ten tehdy tyrany a Tita od sebe dělil. Mnozí pak z vojákův s obou stran zhusta stáli, Židé zajisté okolo Simona a Jana, v naději odpuštění očekávajíce: Římané pak při císaři, chtějíce se podívati, jakby je přijal. Přikázaní pak dav vojákům Titus, aby se od hněvu i od střelby zdrželi, připojiv k sobě tlumače, vyšší jsa prvé mluviti počal:

„Již-li jste nasyceni zlými věcmi vlasti vaší, o muži, kteříž jste se ani na udatnost naši, ani na nestatečnost vaši nerozpomínali, ale neopatrnou prchlivostí a vztekloství hubíte lid i město, též i chrám, sami také spravedlivě majíce

zahynouti, kteříž jste teprv když vás Pompejus silně vybojoval, nových věcí žádostiví býti nepřestávali, potom také zřejmou válku proti Římskému lidu vyzdvihli jste. Zda proto, že ste v množství vaše doufali? Ale malé množství Římanů vojska vám dosti odpíralo. Ale který národ jsa svobodný od našeho císařství, Židů nad Římany žádostiv by byl? Zda v moc těla? Ale víte že nám slouží Němci. Zda pevnost zdi? Ale která jest větší zeď nad moře, jímžto ohraženi jsouce Britanové, ctí a koří se zbroji Římské. Zda neustupností mysli aneb chytrostí vůdců? Ale věděli ste, že také Karthaginenští vzati jsou.

Protož vás proti Římanům jejich vzbudila vlídnost, kteřížto nejprvé i zemi dali jsme, abyste jí vládli, i z rodu vašeho krále jsme ustanovili, potom také práva jsme zachovali vlasti vaší, a živu býti vám netoliko na rozdílných místech ale s jinými také s vaší vůlí, k tomu jsme přivolili. A což největšího jest, daň bráti ve jméno boží a dary shromažďovati dopustili jsme. A těch, jenž je obětovali, ani jsme nenapomenuli ani jsme nebránili, abyšte nepřátelé nad nás bohatší učiněni byli, a na naše peníze abyšte se proti nám zásobili. Tehdy takové dobrodiní přijavše, sytost vaši na ty, kteříž vám k tomu dopomohli, obrátili jste a příkladem ukrutných hadů jed na chlácholící vám vypustili jste.

Nechť jest tak, že Nerona pro nedbanlivost jste potupili, a jakožto zkažený nějaký oud aneb neduhem zkrčený, nepokojni jsouce, v větším výstupku jste se pronesli a k nadějím nešlechetným také žádosti své nesmírné jste odkryli. Přišel otec můj do vlasti vaší ne proto, aby vás za to, čehož ste se proti Cestiovi dopustili, pokutoval, ale aby vás napomenutím napravil. A zajisté maje kořen váš vytíti, a toto město vyvrátiti, Galileji a při ní jiná místa raději hubil, aby tak ku pokání vám času dopřál: ale ta jeho přívětivost zdála se vám býti nestatečností.

A po smrti Neronově učinili jste, což nejnešlechetnější činívají, a z domácích vašich nesvorností doufání jste nabyli. A když jsem já i otec můj odebral se do Egypta, k způsobení války ten čas užitečný vám se býti zdál. Aniž jste se nestyděli vyhlášeným vrchnostem se protiviti, kteréžto velmi přívětivými správci býti jste poznali. Nýbrž když na nás připadlo císařství a když všichni na tom přestávali, skrze legáty pak cizí národové nám v tom všelikého štěstí žádali, ej! opět nepřátelé Židé. A legátství od vás až za Eufraten z strany nových věcí poslána jsou, zdi pak nové vystaveny, svárové také a tyranů nesvornost, i válka domácí, kteréžto samy věci na takové nejnešlechetnější slušejí.

Maje já tehdy žalostné rozkázaní od otce (ač on tomu nerad byl) abych k městu táhl, radoval jsem se, když jsem poznal, že lid obecní o pokoj přemýšlí. Před válkou napomínal jsem vás, abyšte přestali. Když jste bojovali, doněkud se vám odpouštěl. Těm, kteříž ke mně dobrovolně přicházeli, rukou dáním jsem se zavazoval. Nad mnohými zajatými slitoval jsem se. K válce kvapné bitím jsem zkrotil. Ke zdem vašim nástroje válečné beze dě jsem přitáhl, žádostivé vždycky smrti vaší vojáky jsem zdržoval. Kolikrát jsem zvítězil,

tolikrát vás k pokoji jakožto přemožen jsa nabízel jsem. Když jsem blízko k chrámu se dostal, opět dobrovolně na běh válečný zapomenuv, prosil jsem vás, abyšte vlastních svých svatyní zachovali i také chrám, dav vám svobodu k vyjití, za zdraví jsem přisíbil, aneb jiným časem bojovati jestliže by ste chtěli na jiném místě, svobodu toho jsem dával. Těmi všemi věcmi jste pohrdli a chrám rukama vašima jste zapálili.

Potom, nejnešlechetnější, nyní mne k rozmluvení pobízíte. Co takového zachovati chcete, jako jest zhynulo? Jakého zdraví hodné se býti usuzujete po vyvrácení chrámu? Nýbrž také nyní ve zbroji stojíte a ani při skončení kořití se nedáte! O bídní? s jakým doufáním? Zda lid váš zmámený není? Chrám pak zhynul a mně poddáno jest město, v rukou pak mých máte duše vaše. Avšak co se domníváte, že sláva síly jest smrt? Nebudu se zpěčovati neustupností vaší. Když pak odvržete zbroj a poddáte těla svá, životů vám dopřeji a jakožto v obzvláštním svém domě pánem jsa dobrotivým, pomstiv těžší výstupky, jiných sobě pozůstavují."

K těm řečem oni odpověděli, že slibu od něho nikoli přijíti nemohou. Neb kdyby přisahati měli, že toho nikdá neučiní. Žádali pak za to, aby jim dopuštěno bylo vyjíti s manželkami a dětmi skrze zeď, kterouž by Titus vystavěti vojákům rozkázal, pravíce, že chtí jíti na poušť a jim města zanechati.

Proto Titus velmi se rozhněvav, že jsouce již v spůsobu jatých postaveni, ty věci, jenž vítězitelům náležejí, sobě osobují, rozkázal jim skrze volání oznámiti, aby se k němu více neutíkali, a aby naděje k smlouvě neměli, pravě, že již žádnému odpustiti nechce. Než aby vší mocí bojovali, a jakžby mohli zdraví svého obraňovali, že již chce všecky věci podlé práva válečného působiti. Vojákům pak vybrati město a vypáliti dopustil.

2. VÁCLAV PLÁCEL Z ELBINKU.

Z Historie Židovské (vyd. r. 1592.)

a) Duchovní u Židův úřadové.

Duchovní úřadové poručeni byli kněžím a levitám. Povinnost kněží byla oběti v chrámě obstarávati a opatrovati, poněvadž mimo ně žádnému obětovati nenáleželo. Kněžstvo pak na trojí stupeň bylo rozděleno.

Přední místo držel nejvyšší biskup, jiným všechněm představený. Toho úřad byl báti při službě boží a náboženství, aby to obé jsouc v čistotě zachováno, průchod svůj mělo a bludové nějací škodliví nepodrostali. A ačkoli přidán byl k němu druhý také biskup, kterýž mu té práce vésti a k těm věcem s pilností dohlídati pomáhal, však největší moc předního byla, a ne oba dva, ale jeden toliko nejvyšší měl právo časem svým, to jest jednou v roce do sva-

tyně vcházeti. Musil také tento nejvyšší biskup s jinými kněžími, pomocníky svými, ustavičně při chrámu býti, proto že bůh k tomu místu právou svou poctu a čisté náboženství přikázal, a všecka země, města i školy k tomuto místu a nejvyššímu biskupu svůj pozor a zřetel míti musily. Tak byl toliko jeden biskup a jeden chrám, což k jednomyslnosti a svornosti učení i kněžstva užitečně sloužilo; nebo kdyby více bylo chrámův a mnoho biskupův, snadně by učení víry a pravá pocta na roztrhání a zmatky přijíti mohla. Snáze zajisté jednota v učení a svornost mezi učiteli zachována býti může, když se na jednom místě vždycky jednostejné učení vede a káže, a má také své jisté svědectví, kde a od koho počátek svůj vzalo, když totiž na jednom místě vždy zůstávají ti, již jsou v přednosti postaveni, čtříce toho všeho, což se děje, a zvláště to opatrujíce, co se lidu za vůli boží má předkládati.

Po těchto vrchních biskupech šli jiní kněží, kteří knížata kněžská slovou. Povinnosti těchto kněží rozdílny byly od biskupových, jimž poddáni byli a však vyšší byli nad jiné kněžstvo, protože jsouce nejstarší v tom úřadě, jim mladším byli představeni, a nad nimi pozor měli, aby dobře a náležitě s obětmi a jinými řády chrámovými zacházeli.

Kněží na třetím stupni byli na čtyrmecítma tříd rozdělení, proto aby práce chrámová s jedněch na druhé přecházela, aby totiž ne jeden aneb dva všecko břemeno služeb těch na sobě nesli, ale aby každá třída svým časem práci v chrámě vedla a odbudouc ji, jako sobě svobodna a volna, hospodářství domácího hleděti mohla, dokavadž by zase na ni pořádek nepřišel. Třídy pak tyto všecky měly svá jména po otcích, z nichž počátečně pošly a těch nižších kněží povinnost byla hovada bíti a obětovati v chrámě, kdyžkoli na ně pořádek přišel.

Kněžím ku pomocenství při službách chrámových přidáni byli levitové ze všeho pokolení Lévi. Ti nesměli nic obětovati, neb to samým kněžím vlastně náleželo, ale pomáhali jim hotoviti a strojiti, čehož k obětem bylo potřebí. Přihlíželi také k tomu, aby chrám i nádoby všelijaké v čistotě se udržovaly, řídili zpěv lidu, jiní byli za vrátné chrámu, mnozí také za správce nad almužnami a poklady chrámovými, jež ve svém opatrování měli.

A poněvadž pro množství jejich nebylo všech potřebí v chrámě, proto rozdávali se sem i tam po městech a po školách, aby tam zákon a proroky lidu obecnému četli a vykládali.

Nejvyšší nad levity, jemuž nad jinými přednost, správa a dohled k tomu, jak se lid učí a vede, poručen byl, a kterýž jiným vyměřoval, co kdy lidu čísti a předkládati mají, sloul knížetem neb vrchním školy. Bývali pak k tomu úřadu vybíráni nejpředenější a nejstarší levitové, zběhlí v zákoně a převyšující jiné dary velikými.

Ve svých školách měli též kázeň a pokutu, ne světskou, ale duchovní; nebo kteříž obcováním zevnitřním zjevně a pohoršitedlně zhřešili, a výstrah ani napomenutí uposlechnouti, aneb bludův svých zhostiti se nechtěli: ti ze školy

ven bývali vyloučeni a vyobcováni, tak že nesměli do shromáždění k modlení a k rozdělování almužen, kteréž se ve školách dálo, přicházeti a jim obcovati, ale museli toho všeho, jako mrtví a odřezaní údové, zbaveni a prázdni býti. A kteříž tímto způsobem vyloučeni jsouce ze školy pokání nečinili a vyznajíce se ve svých hříších nežádali zase přijati býti, ti také od vrchnosti světské vedle svého zavinění trestáni i na hrdle bývali.

Netoliko však levitové ve školách učívali a kázávali, ale i světských věcí vedlé zřízené vrchnosti se dotýkali, při ní pracovali, rozepře koncovali, výpovědi a nálezy činili, a potřebujícím toho, naučení právního podlé zákona udělovali a to vše do kněh městských památných zapisovali, vedouce téměř tuže práci, kterouž nyní u nás písařové městští konají.

Vůbec byla v lidu židovském tato trojí levitův povinnost: Nejprv v chrámě pomáhali kněžím jako jahnové, a nejtěžší díla za ně zastávali, chrám odvírali i zavírali, písně lidu začínali a kůr spravovali, až i zádušní peníze a chudých almužny opatrovali.

Druhé, čítalí a vykládali zákon a písma prorocká po školách v městech. A naposledy podlé vrchnosti světské byli jako písařové při soudech, vyslýchali pře a výpovědi stranám z práva a zákona dělali.

---

b) Alexander Veliký v Jerusalemě.

Když Alexander Veliký, král macedonský, dobýval města Tyru, požádal od Židův proti Tyrským pomoci na lidech i penězích. Biskup pak Jaddus dal mu takovou odpověď, že Židé, jsouce pod panováním králů perských a dávajíce jim tribut, jakožto těm, od nichž mnoho dobrého přijali za živobytí krále Daria, jiného žádného za pána přijíti nemíní a nemohou: poněvadž po všecken ten čas, jak se z Babylona domů navrátili, vždycky bez přítrže králům perským poddáni a poplatni byli a pod ochranou jejich seděli.

Král tedy Alexander, dobyv města Tyru a Gazy, byl té celé vůle, aby se toho na Židech, že mu pomoci odeslati nechtěli, pomstil, přočež i s hněvem táhl k Jerusalemu. Ale ve snách vystřahl Pán biskupa Jadda a dal mu návěstí, co by v takovém nebezpečenství učiniti měl. A tak když se král Alexander v znamenité zúřivosti s vojskem svým k městu přibližoval, vyšel mu v cestu a vstříc Jaddus v habitu svém biskupském se vším jiným kněžstvem i s měšťany oblečenými v bílá roucha, aby ho prosil za milost a za pokoj. Tu Alexander král, uzřev biskupa jdoucího proti sobě, rychle s koně skočil a udělal mu poklonu, nad čímž se všickni toho přítomní užasli a nemálo se tomu divili, co to král dělá, že nepřítele svého, na něhož se nedávno předtím tak náramně rozhněval, netoliko na milost přijímá, ale i první poctivost mu neobyčejnou činí, jakéž až do toho času žádnému z smrtedlných lidí neučinil. A když o tom tázán byl od nejvérnějšího

přítele a hejtmana svého knížete Parmeniona, dal mu v ten rozum odpověď: „Když sem (prý) byl v Dio městě macedonském a strojil se na vojnu proti králi perskému, viděl sem ve snách muže rovně takové postavy a v takovém habitu a rouše, jako tento jest, kterýž mne posiloval a napomínal k tažení proti Perským, anobrž i sliboval pomoc, že mne šťastně a bezpečně skrze Asií provede. Poněvadž tedy nyní takového člověka a v témž oděvu sem spatřil, jakýž mi se tam ve snách ukázal, z toho porozumívám, že mne Bůh k tomu tažení napomenul a že mi tak brzkého vítězství proti Perským popřál, i dále popřeje. A protož poklonil sem se Bohu tomu, jehož tento biskup knězem jest a jehož původem vzal sem tuto vojnu před sebe a vítězství sem dosáhl i ještě očekávám.“

Potom jel král Alexander s biskupem a Židy do Jerusalema, a netoliko nic neuškodil městu, ale i obět svou v chrámě Páně obětoval a dary velikými jej nadal. Svobodu také dal Židům, aby živi býti mohli podle zákona otcův svých bez překážky každého člověka, a sedmého roku, v němž země jejich odpočívala, žádnými daněmi a platy aby povinni nebyli: poněvadž Židé vedle přikázaní božího žádné rolí nedělali, neosívali, a tak ani co žíti a kliditi neměli.

Tehdáž také ukázali a vyjevili kněží králi Alexandrovi proroctví Danielovo, vztahující se na něho, totižto že kníže jedno řecké dobude království perského a na sebe je přenese. Kterýmžto proroctvím nepochybně posílil se král Alexander v svém předsevzetí, a ostatek těch bojův a válek, kteréž mu ještě s Perskými nastávaly, zpolehv na přítomnou a jistou boží pomoc, tím směleji, udatněji a srdnatěji dovedl, až i monarchii obdržel.

Tímto připomenutým spůsobem u prostřed znamenitých proměn nejpřednějších a nejvyšších monarchií a kralovství světa, když král Alexander s perským bojoval a jako Evropa s Asií se potýkala, Pán Bůh milostivě a mocně zachoval lid svůj proti rozumu a vší lidské nadálosti, a srdce Alexandrovo, hněvem od Židův odvrácené a ku pomstě nakloněné, k dobrotivosti a milosrdenství naklonil: tak aby mysle jim co nejhoršího učiniti, naproti tomu dobře jim učinil a pokojně i přátelsky k nim se ukázal. A tuť vidíme pravdu onoho propovědění ducha Páně: Cor regis in manu Domini sicut torrentes aquarum, srdce královo v ruce Páně jako potokové vod.

3. Z Pamětí tureckých Michala Konstantinoviče

(ok. r. 1510).

O bitvě varnenské.

Král Vladislav slavné paměti měl příměří s císařem tureckým za sedm let. Znajíce to páni duchovní i světští, že se Královské Velebnosti prvé šťastně

zvedlo proti pohanům, i namluvili krále nato, aby příměří Turkům zdrženo nebylo. Také hvězdáři, na hvězdách hledajíce a pochlebné víno pijíce, rytířstvo a Jankul, správce jsa království uherského, jenž byl otec krále Matyáše slavné paměti, ubezpečili krále nato, že se mu dobře a šťastně povede proti pohanům. I počal se král Vladislav na Turky chystati. Léta božího *1444* učinil poselství k despotovi, aby také hotov byl. Despot Jiří to poselství uslyšav, velmi se zarmoutil, i poslal přítele svého Dimitera Krajkovice, pána znamenitého, k králi Vladislavovi Jeho Milosti v ta slova:

„Králi milostivý, jáť sem se ubezpečil na první řeč, jakož ste pak VMst se mnou naposledy zůstali, že bez mé rady proti pohanům nic nechcete počínati. I nevím, jak ste se nadtím zapomněli. Také nevím, čí rady posloucháte, že tak velmi na pohany pospícháte bez potřeby. Račtež věděti, že já nikoli nemohu býti hotov; nebo dobře víte, že sem se v zahubenú zemi uvázal a musím některé hrady znovu stavěti i špíží opatřiti. Protož pokorně žádám, abyšte vojny tak nyní zanechali až do jiného času; nebo se chystám VMsti ke cti i k dobrému k tomu času padesát tisícův mužův připraviti a mé staré hrdlo vedle VMsti na pohany vážiti. A ještě vězte, čímkoli budu moci z mého pokladu VMsti pomoci, některé sto tisícův k onomu času přichystati; ale nyní nemohu tomu nic učiniti. A VMsti radím, nechte té vojny nyní. Chciť Vaším otcem býti, jakož sem i prvé byl, a k tomu s boží pomocí přivésti, že budete moci nad pohany zvítěziti.“

Uslyšav to král Vladislav, chtěl jeho rady uposlechnouti. Ale Jankul vejvoda, stoje vedle Královské Velebnosti, utekl se k poslům s řečí, prvé než mu král rozkázal a zasmáv se řekl: Pane Dimiteře, pán tvůj již na sucho vynesl. Odpověděl jemu Dimiter: Pane Jankule, věz jistě, že pán můj věrně a právě radí, a na tebe též neteče. Poněvadž se KMsti toho nezdá učiniti, buď Pánu Bohu poručeno. A tak král tuto odpověď k despotovi po Dimiteru vzkázal: Jestliže na tu vojnu pojedu, chci se u vás prvé na Smederově staviti, však ne ve mnoze, a tu chci sám s vámi o všecky věci rozmluviti. Tak se to poselství dálo.

Despot, vyslyšav to poselství, počal se na krále chystati, jakožto na Královskou Velebnost náleží: stany čisté a výborné, a zvláště jeden stan veliký, ale výborně čistý, a druhý byl vnitř obrazy, perlami a zlatem krumplovaný, koně čisté a jiné věci, kteréž k darům slušší. Potom král Vladislav se vší svou mocí přitáhl k Bělehradu, aby se převezl přes Dunaj, a z Bělehradu přijel k despotovi do Smederova, i ležel před Smederovem na větře (pod širým nebem) maje dobrou vůli, až se všecko vojsko přes Dunaj převézlo. I táhli a položili se nedaleko od Smederova. Potom král Vladislav, darován jsa od despota svrchu psanými dary, k tomu ještě dal mu despot padesát tisíc dukátův, prose ho žalostivě, aby s tím jel domův a té vojny nechal. Jankul, přitom jsa, řekl k despotovi: Nemíníme ležeti, ale chceme na pohany táhnouti.

Pohleděv král na despota a despot zase na krále žalostivě, vidúce oba,

že jináč nemůže býti než podle řeči Jankulovy, tak se požehnavše rozjeli se. Nebo Jankul více vládl než král a více sobě království přál nežli komu jinému; protož záviděl toho, že král s despotem dobře byl. A odtud hnuv se král Vladislav, táhl dolův podle Dunaje k jednomu městu, jenž slove Bdyn (Vidin). To město dal vzebrati a vypáliti. Odtud pak táhl velmi daleko skrze Turky, až přitáhli na jedno pole, jenž slove Varno, blízko černého moře.

Císař Morat turecký také tam přitáhl, a sjevše se obě strany, počala se bitva. Najprvé patnáct tisíc Turkův v bílém odění potýkalo se Také v zelených kaftaních byli, zlaté a stříbrné řetězy na koních majíce. Tu bylo nač se podívati, od zlata, stříbra, perel, kamení drahého dosti. Bylo Turkův s lidmi zámořskými na sto tisícův. Křesťanského vojska bylo okolo čtyřidceti tisícův jízdy krom lidu pěšího z Polsky, z Čech a z Moravy.

Křesťanům se na počátku bylo šťastně a dobře vedlo, též druhý i třetí den, až s ú jízdní pohanští všickni poraženi, že jedno císař sám s jenčáři svým na placu zůstal. Vidouce jenčáři, že jest zle, vyhledali sobě jedno místo pod horami mezi nějakými roklemi neb vejmoly hlubokými a mezi vřesem velikým, proto, aby nepřátelé toho nemohli znamenati, že by nějaký příkop před nimi byl. Položili se mezi těmi roklemi, a rokle dali sobě vřesem přikryti. A nechavše těch příkopův, dali se nápodobně k běhu, jako by utíkati chtěli do hor, mezi sebou císaře Morata držíce, aby jim neujel. To uhlédav Jankul, i namluvil krále Vladislava nato, aby na ně s svým houfem táhl, nebo sou prý jízdní poraženi, aby čest získal, a tak svou radou právě krále zmrhal proto, aby sám v království rozkazoval. Tehdy král hned bez meškání táhl upřímo na ně. Spustivše kapalíny (železné klobouky) a dřevce své vznesše, připravili se spěšně. Chvátajíce k nim, chtěli je koňmi potlačiti a rozraziti, vidouce, že jsou všecko pěší. A tak chvátajíce valem třeli jedni za druhými, aby spíše dorazili. A tak náramným pospícháním ta jistá rokle byla plná jízdnými zarovnána. Potom vyskočivše jenčáři na ně, bili je a mordovali, jak sami chtěli. Král Vladislav tu zůstal v té rokli.

Také mnoho pánův a služebníkův tu na tom místě zjímali, a jenčáři ty, kteříž do příkopův padali, rozvláčeli jedny tam, druhé sem, šaty z nich svláčejíce. Tehdy jeden jenčařín, na krále přišed, nevěděl, by král byl. Ten uhlédav tak čistú zbroj a na kapalínu peří a záponu čistou, utal mu hlavu a nesl ji s peřím i s kapalínem před císaře. Vrhši ji před něj, řekl: Šťastný pane, teď hlava nepřítele nějakého znamenitého vašeho! Císař hned poslal pro vězně, kteříž zjímáni byli, aby pověděli, čí by to hlava byla. A byli tu také někteří komorníci královští mezi těmi vězni, i ptal se jich, čí by to hlava byla. Odpověděli mu: Zajisté hlava krále Vladislava, pána našeho, jest. Někteří služebníci, uhlédavše hlavu královskou, velikou žalostí plakali a křičeli. Tehdy císař hned na tom místě velikou radostí dal všem věznům hlavy stínati a hlavu královskú vyňav z kapalínu, dal ji odříti, také rozličným vonným kořením, bavlnou kůži vycpati a naplniti, aby se nezkazila. Dal jí také vlasy rozčesati

á barvou ozdobiti, že tak byla připravena, jako by živá byla. I kázal ji vstrčiti na dřevo, po všech svých městech nositi a volati, že mu dal Pán Bůh svého nepřítele přemoci.

Tak se ten neštastný boj dokonal. Té porážky tři příčiny byly, a všechny zrádné od samých křesťanův. První, že měšťané janovští, bydlíce při moři, tu kdež jest moře pokojné a k převožování příhodné, převezli Turkovi lidu blízko deset tisícův, vzavše od každého člověka po zlatém. Druhá, že František, kardinál benátský, maje brániti přívozu, nedobře ho bránil, a neobrániv, křesťanům vejstrahy v čas nedal. Třetí, křesťané uslyšavše moc tureckou velkou býti, že chtěli ustoupiti, jako král i kardinál Julian, na místo obrannější; ale Jankul od toho je odvedl. Též když jízdní turečtí poraženi již byli, a král potom na jenčáře udeřil, Jankul krále neretoval, ale od něho preč ujel.

4. ABRAHAM Z GYNTERRODU.

Z Herodota.

O některých obyčejích starých Peršanů (přel. 1605).

Peršané nedělají žádných modl a obrazů, aniž je cti, ani chrámův nestavějí, ani oltářův: nýbrž těm, kteříž to činí, za bláznovství počítají, protože oni tak nemyslí jako Řekové, žeby bohové z lidí se zrodili. Jupiterovi na nejvyšších horách obětují a všecken okršlek nebe nazývají Jupiterem. Obětují také i slunci i měsíci i zemi i ohni i vodě a větrům, kterýmžto věcem od starodávna toliko hovádka obětují. Naučili se také od Assyrských a Arabův Uranii obětovati. Říkají pak Assyrští Venuši Mylitta, Arabové Alytta, Peršané pak Metra.

Těm pak svým bohům takto obyčejně obětují: Nedělají k oběti žádných oltářův, ani oběti ohněm pálí, ani vína ani věnců, ani mouky k obětem neužívají, ani při nich netroubí; ale kdož chce kterému z těch bohův obětovati, přivede hovádko na čisté místo a věnec myrtový staví sobě na čepici, a tak Boha vzývá. Nesmí pak žádný samému sobě toliko něčeho dobrého od Boha žádati, ale musí se za to modliti, aby Bůh všechněm Peršanům dobře učinil, i králi. Nebo každý ten, kdož obětuje, zavírá sebe mezi jiné Peršany, z nichž on jeden jest. Potom rozetne všecko to hovádko na kusy a svaří maso, a když je svaří, nastele hromadu trávy co nejměkčejší a tak na tu trávu všecko to svařené maso klade, vzláště pak nejraději na dětel. A když to učiní, tedy magus zpívá nad tím masem jakousi píseň, o kteréž praví, že jest nejmocnější k žehnání a posvěcení oběti; neb sic bez magův nikdy nesmějí obětovati. Potom po malé chvíli ten, kterýž obětuje, vezme to maso pryč a dělá s ním co sám chce.

Nejvíce pak světívají ten den, v kterémž se kdo z nich narodil. Na kterýžto den také mnohem více a skvostnější krmě sobě strojívají, nežli v jiné dny; nebo bohatší na den narození svého dávají v peci péci celé voly neb celé velbloudy a neb koně neb osly; chudší pak menší hovádka dají péci a na své stoly nositi. Od jiných jídel ne mnoho sobě strojívají, ale těch pokrmův, kteříž se po jiném jídle jídají, dosti mnoho na svém stole mívají, ač ne příliš dobrých. Protož Peršané říkají, že Řekové ještě hladovití od jídla jdou, protože po jejich jídle nic obzvláštního nepozůstává; nebo kdyby prý co zbylo, že by to předce dojedli.

Vína velmi mnoho pijí. Nesmí pak žádný dáviti, ani s vodou jíti, aby ho měl někdo viděti. Což až posavad zachovávají. Když jsou opilí, tu o nejtěžší věci spolu radu držívají, a na čemž se tehdáž v svém opilství snesou, to jim potom na druhý den hospodář toho domu, u kohož byli, když jsou při střízlivosti, zase přednáší. Kterážto rada, jestliže se i střízlivým oblíbí, tedy teprva podlé ni činí; pakli se jim střízlivými ta rada nelíbí, i nechají ji tak; pakli se prvé ještě, dokud jsou střízliví, o něco uradí, opět tu radu, když se podrouší (podnapijí), znovu rozvažují a tak teprva na něčem jistém radu svou zavírají.

Na cestě, když se jeden s druhým potká, nejlépe se tu pozná, jsou-li ti dva, kteříž se spolu setkají, sobě v stavu a důstojnosti rovni; nebo obyčejně všickni, když se spolu potkají, jeden druhého v ústa políbí. Pak-li jeden z nich jest menšího důstojenství, tedy políbí druhému líce; pak-li jest mnohem nižšího stavu než-li druhý, tedy padne před ním a klaní se mu. V největší pak poctivosti mají ty, kteříž co nejblíže od nich bydlejí, a potom něco méněji ctí ty, kteříž něco dáleji od nich jsou: a týmž způsobem jakž kdo bližším aneb dalším jejich sousedem jest, takž ho sobě také váží, v nejmenší pak vážnosti mají ty, kteříž v příliš dalekých krajinách od nich bydlejí, a čím jsou kteří bližší jejich sousedé, tím je mají za své věrnější přátely.

O sobě pak takově smýšlení mají, že jsou ze všech lidí ve všech věcech nejvýbornější, nejctnostnější a nejudatnější. Čím pak kteří od nich blížeji bydlejí, ti jim jsou také tím ctnostnější a lepší, ale, kteříž v nejdalších krajinách od nich bydlejí, ti také mají za nejhorší. Avšak Peršané ze všech jiných lidí nejraději se cizozemských obyčejů chytají; nebo již i médský kroj na sebe vzali, domnívajíce se, že jest pěknější nežli jejich, a v válkách užívají egyptských pancířů; nýbrž i všelijakých rozkoší, o kterýchž jenom zvědí, hned také požívati usilují.

Za manželky sobě více panen pojímají. Který má nejvíce dětí, tomu král každého roku poctivý dar posýlá: nebo se domnívají, že všecka síla jejich záleží na velkém množství jich. Dítky pak své, hned od pátého léta věku jejich až do dvacátého, toliko trému vyučují: na koni jezditi, z luku stříleti a pravdu mluviti. Žádný syn dříve pěti let věku svého otci svému na oči nepřichází, ale vždycky mezi ženami bývá chován, což proto dělají, kdyby ten

syn dříve nežli se odchová, umřel, aby otec jeho dříve žádného zámutku pro něho neměl.

Pro jeden výstupek ani sám král žádného trestati nesmí, an i jiní Peršané svých služebníků těžkým trestáním pro jeden hřích netrescí: ale nejprvé to bedlivě rozváží; jest-li větší jeho provinění, a více-li jich jest, než-li jeho zásluh a služeb, tedy potom teprva podlé svého hněvu k němu přikročují. Praví také, že žádný z nich nikdy svého otce neb své matky nezabil: ale, kteříž se koli toho dopustili, kdyby se to pilně vyhledalo, našlo by se v pravdě, že takoví nešlechetníci byli aneb podvrženci, aneb mimoložňata (pankharti); nýbrž praví, že to není k víře podobné, aby který vlastní syn mohl svého vlastního otce zabíti (zamordovati); čehož koli u nich nesluší činiti, toho také nesluší ani mluviti. Toto pokládá se u nich za největší lehkost a hanbu, klamati a dlužnu býti: a to jakž pro jiné mnohé příčiny, tak i pro to, že ten, kdož jest mnoho dlužen, musí také časem i klamářem býti.

Kdokoli z Peršanův jest málomocný, aneb bílou prašivostí nakažený, ten nesmí mezi jiné lidi do města jíti, ani mezi jinými Peršany bývati. Praví pak oni, že ta nemoc na ně přichází pro nějaký hřích, kteréhož se proti slunci dopustili. Cizozemce, ten neduh mající, ze země své vyhánějí, tolikéž i bílé holuby pro túž příčinu ze země své zahánějí.

Do řek a potokův ani neodplivají, ani vody své, ani jakkoli jiné nečistoty nepouštějí, aniž se z nich neumývají; ale potoky a řeky v největší poctivosti mají. Toto pak někteří ještě o nich praví, což sic za jistou věc se nepokládá, že žádný z Peršanův nebývá dříve do země pochován, leč prvé jeho tělo mrtvé od ptákův neb psův bývá nažráno. O magech sic to vědomé jest, že to dělají, nebo to zjevně činí. Mrtvé tělo Peršané nejprvé voskem polívají a potom je do země kladou. Magové pak dělí se netoliko od jiných lidí, ale také i od kněží egyptských; nebo tito nechtějí se žádnou krví poskvrniti, ani co jiného zabíti nežli to, což mají obětovati. Ale magové perští všecko sami bijí, kromě psa a člověka: nýbrž to sobě za znamenitou věc pokládají, když co nejvíce mravencův, hadův a jiných zeměplazův a ptactva sami svou rukou pobijí. To buď oznámeno o obyčejích perských.

---

5. BURIAN SOBEK Z KORNIC.

Z Kroniky Karionovy (z l. 1541).

O válkách měst řeckých.

Grékové po porážce Perských mocnější a nezbednější učiněni byli: neb častokrát za velikým štěstím pýcha a smělost chodievá. A takž za času té monarchy veliké a dlouhé boje a války mezi sebú mievali, kterýmižto potom všecka Grécia z gruntu zahynula a v nic přišla, tak že odevřeno bylo a svobodno

každému, kdož jedině chtěl, do nie vpadati. Ano na místo utěšených pořádkuo a zpráv, kterýchž v obcech svých užievali, všecka ohavnost a zkáza dobrých mravuo uvedena. A koho by v slitovánie nepřivedlo tak žalostivých věcí čtenie, že tolik a tak zlých i škodných věcí a tak dlúhých a ukrutných válek vzrostlo mezi nimi z příčin zhola ničemných? 5

Všech těch válek vypisovati sem neuložil; neb o nich dostatečně od Tukydida a Xenofonta vypsáno jest; než jedině to mimo jiné připomenu, jaký pád město athenské v těch válkách vzalo, a jaké žalostivé věci na ně přišly, jakž to město se v moc nepřáteluom dostalo, a zase kterak některých dobrých lidí rozumem, mierností a trpělivostí k prvniemu spuosobu navráceno bylo. 10

Počátek válek zhola cizí a ne jejich příčina byla, kteréž se snadně mohli Athénští vyvarovati. Korintští byli nepřátelé Korcyrských. Ti Korcyrští pomoci žádali od Athénských, a tiem snáze to obdrželi, že Athénští, kteříž již mocní na moři byli, naději měli, že skrz spřiezněnie s Korcyrskými, kterýchž také veliká moc na moři byla, budou moci páni všie Grécí býti. Zase 15 Korintští u Lacedaemonských pomoci hledali, a tak roztržena byla Grécia. Lacedaemonští pak k Perským se přivinou, od kterýchž pomoc penězi i potravami měli, a přitom Perští lsti a chytrosti užívali, aby se Lacedaemonští nevelmi zmocňovali.

A trvaly ty války, jak Xenofon vypisuje, 28 let, od času Longimana až 20 do Artaxersa Mnemona. A mnohá jiná města v těch válkách biedně zhynula, a naprosto divná proměna štěstie zjevně v příkladech těch válek se spatřuje. Neb za Alcibiada hajtmana Athénských těžce poraženi Lacedaemonští léta 24. a též i 25. léta, tak že již žádné naděje nebylo, aby kdy k prvniemu spuosobu a moci povstati mohli. Ale hned na druhý rok změnila se hra těch vrchcábuo. 25 Neb když Alcibiades skrze závist některých zlých lidí z města vyhnán byl, poraženi sou Athénští od Lysandra u města Aegospotami, kdež při počátku té války podivný všem zázrak ukázal se. Vidien zajisté byl veliký oheň v povětří, a to za dní 75. Potom veliká skála shuory do města spadla.

Po té bitvě mocně a těžce obleženo město athénské; množstvie lidu 30 hladem pomřelo. Však na své mysli zatvrdlí a neustupní, když jim podáváno, aby se poddali, a to takovou měrou, aby věže a bašty a jiné ohrady města zbořili, nechtěli na ten spuosob pokoje přijieti, anébrž vuobec všem věděti dali a zapověděli, aby žádný k mieru s nepřátely neradil, pod hrdlem.

Po pěti měsících hladem přinuceni Athénští posly do vojska nepřátel- 35 skéko vypravili, o pokoj žádajíce, o kterémž, když rokjímáno bylo v radě všech společníkuov a pomocníkuov, Korintští a Thebanští k tomu vedli, aby naprosto z gruntu město Athény vyvráceno bylo, a ze všeho jejich panstvie aby obecná pastviště byla. Lacedaemonští toho nelibovali, za nepoctivou věc držiece, kdyby se nade všemi dobrodiemi zapomenúti měli, kterýmiž jest to 40 město všecku Grécí retovalo proti Medským a Perským; k tomu že vyvrácenie toho tak přeslavného města nemúž bez veliké a k vieře nepodobné škody všie

Grécí býti. Neb o Grécí pravováno, že dvě má oči, z těch jedno že jest Sparta a druhé Athény; protož varovati se jest, aby Grécia nebyla učiněna jednooká. A takž naposledy zuostáno na tom, aby nebořiece Athén, zdi toliko a věže povalili, a jistá správa, jak by se držeti měli a chovati, aby jim vyměřena byla. A pokoj s obú stran aby zachován byl.

Přistoupili k tomu Athénští rádi, a vyvráceny zdi s velikým triumfem, totiž vítězstvíem veselým, s troubením a tancováním. Lodí, což jich měli, něco spáleno a ostatek pobráno. Přihodilo se to při konci 27. léta, kteréhož ta žalostivá válka trvala ještě.

Mezi tiem však proto obávali se jediného Alcibiada Lacedaemonští, kterýž byl k Perským ujel po vyhnání svém z města. Protož žádali Lacedaemonští Perských, aby Alcibiada zabili, což sou Perští učinili, ačkoli přijali Alcibiada právem hostinským a on sobě na vieře Perských všecku byl naději založil. Ten Alcibiades mimo jiné zběhlý byl v věcech válečných, ale mysli nepokojné, a kterýž pokoje někdy mezi Athénskými a Lacedaemonskými učiněného počátečně rušitel byl a ve všie Grécí tolik takových a tak rozličných tálcuo a forteluo užíval, že i vůbec již to mluvievali, kdy by se byli dva Alcibiadové v Grécí narodili, že by všecka z gruntu musila padnúti. Ale takoví obmyslové a spuosobové dlouho státi nemohou ani prospievati, a protož i ten také konec života svého Alcibiades vzal.

A ačkoli již tu války měst mezi se bú konec vzaly, však záhuba ta hrozná a pád města Athén tu teprúv se začal. Neb když město athénské plné mužuo svárlivých a rotných bylo, ustanoveno od Lacedaemonských mužuo 30, kteréž tyrany jmenovali; kterýmž moc dána jest, aby bez práva, bez soudu nad těmi rotníky a buřiči pomsty na hrdliech jejich činili. A aby žádný nějakým srocením proti té moci vystavené nemohl a nesměl povstati, veliký počet lidu zbrojného na zámku postavili.

XV.

ZEMĚ- A NÁRODOPIS.

1. ZIKMUND Z PÚCHOVA.

Z Münsterovy Kosmografie (vyd. l. 1554).

a) Srovnání Hannibala se Scipionem.

Jest potřebí, abychom Scipionovy a Hannibalovy činy a skutky a ty věci, které k domácímu životu a obcování náleží, krátce srovnali.

Předkem pak budeme-li na věci válečné patřiti, najdeme, že oba dva

největší, nejvzácnější, nejsprávnější a nejzběhlejší vůdcové a válečníci byli, netoliko pak věku svého, ale také věku předešlého. Tomu se pak nejvíc diviti sluší, že nejmocnější protivníky a nepřátely v své vlasti majíce, kteří se všem jich radám a předsevzetím na odpor stavěli, tak veliké věci, v cizích zemích válíce a bojujíce, vyvozovati mohli. At jiných věcí pominu, jak se Publiovi Scipionovi Fabius Maximus a jiní přední v městě Římě na odpor stavěli, Hannibal pak jak velikého a znamenitého protivníka kníže Hannona z strany odporné měl.

Protož obadva, doma i vně mnohé těžkosti přemohše, ne nějakou všetečností šťastnou, než uměním, vtipem, radou věci veliké, paměti věčné hodné provozovali. Však Hannibalově zuřivosti mnozí se vydiviti nemohou, kteréžto města Saguntu dobyv, že od tak daleka do země vlaské směl přitáhnouti, tak veliká vojska pěších a jízdných s sebou vésti a nejmocnější obec římskou, kteréž se předkové jeho nemálo strašili, válkou obtěžovati a tak mnoho římských houfův, koňselův, knížat a správcův pobiv, u města Římu s svým vojskem se položiti, mnohé krále, daleké národy k válce proti Římanům pozdvihovati.

Jiní pak k Scipionovi se obracujíce, nejvejš ho vychvalují, kteréž čtyry nejurozenější správce a čtyry vojska v Hišpaný přemohl a pobil, a nejslovútnějšího krále poraziv jal. K tomu v věčné paměti zůstane ta znamenitá a veliká bitva o panství všeho světa s Hannibalem svedená, v kteréž Hannibal od Scipiona jest přemožen a poražen. Poněvadž jest Fabius veliké chvály došel, že od Hannibale nebyl přemožen: co pak díme o Afrikánovi, kterýž jest nejsprávnějšího a nejzběhlejšího válečníka velikým bojem přemohl a válku nejtěžší vykonal a k konci přivedl?

Scipio obyčej měl upřímně a polem zjevným s nepřátely se potýkati: Hannibal proti tomu všelikých záloh, lstí a sklamávání proti nepříteli svému zvykl užívati, a protož ho všickni řečtí i latinští škribenti chytrým správcí jmenují a nazývají.

Někteří také Hannibale proto chvály hodného býti soudí, že vojsko své z rozličných národův shromážděné ten všecken čas, dokud s Římany válel a bojoval, v takové jednomyslnosti a svornosti spravoval, že nikda žádné různice mezi nimi v ležení nevznikly a nepovstaly. Proti tomu jiní Hannibale tupí, že na hlavu Římany poraziv, velmi lénivé vítězství tak velikého užíval, že v Apulí a Kampaný tak velmi svůj lid válečný rozkošemi pokazil, že se potomně ti býti nezdáli, kteří Římany u řeky Trebie, u jezera trasimenského a města Cannae řečeného přemohli a porazili. Tyto věci všickni škribenti na něm tupíce, velice přitom jeho nevěru a tyranství zlořečí. At jiného mlčením pominu, jak veliká a nelidská ukrutnost to byla, když povolav před se manželky a dítek muže jednoho arpinatského, všecky za živa spáliti kázal!

Ale Scipio, ač sluší-li škriptorům více než nepřátelům a útržkám jejich věřiti, byl takový vůdce a správce, kterýž ve všech věcech pravý mír a prostředek zachovával. A netoliko v válce byl udatný, ale po vítězství také

milostivý. Protož se to častokráte přiházelo, že nepřátelé jeho udatnost a statečnost, a přemožení od něho jeho milosrdenství, víru pak národové jiní shledávali.

Obadva v svobodném umění vyučeni byli a lidi učené milovali; nebo praví, jako Afrikanus s Enniusem, tak Hannibal s Ozillusem Lacedaemonským tovaryšsky obcoval, přidávaje k tomu, že Hannibal netoliko v jazyku řeckém zběhlý byl, ale také v tom tak veliké a znamenité chvály došel, že historý o věcech a činech Manlia Vulsona jazykem řeckým sepsal.

Obadva výmluvní byli, zvláště Hannibal odpovídek smyslných a ostrých byl. To se v pravdě říci může, že Hannibal věcí největších dokazoval, ale obci své velmi škodlivých; neb byla příčina nejhorší a nejukrutnější války a vší vlasti své zkázy. Scipio proti tomu obec ochránil, vlast v celosti zachoval a římské panství rozšířil, rozmnožil, že kteří sobě ty věci k paměti přivozovali, město římské nevděčným nazývali, kteréž jest raději Afrikána, svého vysvobo-ditele, od sebe pustilo, nežli by vzteklost osob některých bylo potlačilo.

Ale Scipionovi, muži mysli udatné a veliké, líbilo se raději z města ustoupiti než skrz domácí různice město k zkáze přivésti. Nedomníval se za slušné, aby jako Coriolanus, Alcibiades a jiní mnozí z předků starých proti vlasti své válku zdvihl a násilí na město uvedl, kteréž tak slavnými triumfy a znamenitými loupežemi ozdobil a obohatil. Neb jak velmi obci římské prospěl a ji upevnil, snadno se z toho porozuměti může, když nejdůstojnější jméno královské — císařské tehdy ještě nebylo — od národův hišpanských na se vložené s sebe složil, a když se na lid římský hněval, když ho ustavičným nad sebou diktátorem a konšelem ustanoviti chtěli, když nedal sobě obrazův v sněmích obecních a v nejvyšším chrámě řečeném Capitolium stavěti. Protož ty a takové vlastní ctnosti jsú Afrikánovi nejvyšší a největší chvály jeho mírnosti a zdrželivosti.

Abychom sumou všecky věci o nich oznámili, tito dva nejslovútnější a nejvzácnější vůdcové ne tak domácími ctnostmi, kterýmiž Scipio Hannibale vysoce převyšoval, jak zběhlostí válečnú, udatnými, slavnými a statečnými činy sobě rovni jsú.

Smrti jejich společného jakékosi života obcování ukazují podobenství, že obadva krom svých vlastí životy své skonali, ač Scipio nebyl od své obce jako Hannibal odsouzen a potupen, ale dobrovolně vlasti své se zbavil a jinde umřel.

---

b) O ledu stvrdlém.

Ač led tento stvrdlý a nikda nerozpustitedlný není kámen ani kov, však jasností a stkvělostí mnohého se dělí od křišťálu pučerovaného. A takový led nejvíce se nachází k poledni na horách nejvyšších, kteréž sněžné slovou,

a není vlastně podle spůsobu přirození svého sníh ani led, ale jest led stvrdlý, kterýž se na vrchu hor nikda nerozpouští, ale ode dvou neb od tří tisíc let led ten na svrchku hor leží, kterýž oudolí naplnil a v kámen se téměř obrátil. A spadne-li kdy kus jaký dolův, za dlouhý čas trvati bude, než se horkostí slunečnou v vodu promění. Tento led má přirození takové, že se sám od sebe čistí a puleruje, že ani země ani písek ani kámen velký neb malý aneb jiná nějaká materia žádná v něm nezůstává, ale učišťuje se jako křišťal. Na mnohých místech má hlubokost velikou a mnohokrát se na veliké díry trhá a puká, z čehož pocestným a myslivcům veliké přichází nebezpečenství, zvláště když zpukliny takové sněhem přikryty bývají. Někde tyto díry a pukliny tak hluboké jsou, že čtyry sta největších láter nevystačí, a místem se pro velikou hlubokost stihnouti měrou nemůže.

A když se časem letním tento led trhá a rozstupuje, tak hrozný z toho hřmot pochází, nejináč než jako by se všecka země trhala. Lovci obyčej mají do takových rozpuklin zvěř letního času věšeti, aby se nezsmradila, ale do času dotrvala. Obyvatelé tohoto ledu užívají v nemocech smrtedlných místo lékařství, totiž k zastavení ouplavice a k shlazení febry; neb věcem odporným spomáhá se věcmi odpornými a protivnými. Praví také, že ta voda, která se z toho ledu dělá, když se rozpustí, k mnohým věcem jest užitečná a rozličným neduhům spomáhá. Času letního jest příliš studená, kalná a barvy popelové, rovně tak jako by s mnohým popelem smíšena byla, a všudy z oudolí velikými potoky se prejští. V některých místech s vysokých skal dolův teče. Zvláště mezi Agaunem a Oktodurem veliký potok s skalí vysokého padá, že se nato hrozno dívati. Tento led jest věc tak studená, že když ho kousek co vejce do konvice vína horkého plné vundáš, to víno všecko bude velmi studené. Z lidí starých učených někteří také zmínku činí o tomto ledu, zvlášte poeta Silius, kterýž se stkvěl času Tita a Vespasiána.

---

2. JAN MIROTICKÝ.

Obyčeje, práva, řády anebo zvyklosti všech národův

(vyd. l. 1579).

O zemi Moravské (Výňatek).

Toho času, kteréhož Konstantin císař, od obrostnutí brady *Pogonatus* příjmení měv, císařství mezi Řeky držel, Bulgaři jsouce nových věcí žádostivi, přivzavše k společnosti války Slováky, krajany své, vpád do Thrácie učinili. Těm obojím Konstantin s vojskem silným na místo, kterémuž Honglon říkají, vstříc jest vytáhl. Ale Bulgaři i také Slováci potejkáním prodleli v ležení zašancovaném, mezi tím příhodnosti četříce, zda by snad císařští v nějakou

nedbanlivost se vydali; to když se shledalo, na neopatrné císařské otevřevše ležení vyskočili, je rozplašili, pobili, a k tomu Konstantina přivedli, že ještě i země Bosňácké jim postoupiti musel. Kteroužto k bydlení Bulgaři sobě oblíbili, a namluviwše Slováky, aby se oni v Uherskou zemi, již dávno vyjitím z ní Hunnov, a nedávno před tím Avarue spuštěnou, uvázali. Sedm národuo Slovenských v tom jednom vojsku že jest tehdáž bylo, a toho času že sou Uherskou i Moravskou zemi k bydlení v nich opanovali, se praví. Těm všechněm společně když se zlíbilo, aby vrchnost jmena královského nad sebou měli, a nad kníže Moravské hodnějšího k kralování jiného se nenachásselo, toho sou, aby kraloval i s potomky svými, nejraději vyvolili. Však některých těch králuo jmena zhynula. Až potom po vyjití okolo šedesáti let jmeno krále Raslava, a potom Hormidora a Svatoboje, a nejvejše Svatoplaka se zastkvělo, kterýž s této i oné strany Dunaje velmi široce kraloval.

Toho času na Vesperíně v Uhřích téměř ustavičně přebýval, když Hunové k ujetí z novu země Uherské, kterouž sou byli po smrti Attily opustili, vpáduo zase do ní činiti počali, posly na Vesperín k Svatoplukovi před sebou vyslavše s darem a s prosbami. Dar byl: kuoň bílý, úzdou, sedlem, pochvami zlatem třpytícími osedlaný a ozdobený. Prosby pak byly: aby Hunům z svých sídel vyhnaným, v tak velikém království nějakého koutku, v kterémž by bydleli, uděleno bylo. Král o množství těch Hunuo vědomosti nemaje, a domnívaje se, že jsou raději ovčáci nežli vojáci, jenž by sobě nějakého místa k pastvám v Uherské zemi, v níž jsou pole přeširoká, hledali, přijav toho koně, prosbám těch posluo povolil. I prosili ho opět poslové, aby za tak drahého koně jim dopuštěno bylo drn z té země sobě uryti a s sebou jej k svým přinesti. Proti tomu král zasmáv se, řekl: Proč by, prej, chatrného drnu za drahého koně vzíti nenáleželo? Neb nesmejšlel, aby ti poslové co lstivě jednali. Ale hned se to lstivé poselství ukázalo, když ti Hunové vtrhnouce do končin země Uherské, již více ne koutek nějaký, ale zcela zemi Uherskou, všecko od Svatopluka míti chtěli, jakožto od nich za mzdu jediného koně koupenou; a té věci u nich že se jistota nachází, drn jim na to darovaný, tím se chlubili. Sedmi houfy Hunové táhli, a v každém bylo vójákuo více nežli třidceti tisícuo, tak že netoliko proti nim se postaviti, ale ani jim se ukázati Svatopluk nesměl. Utíkali s ním také mnozí poddaní jeho, a když král za Dunaj ustupoval, nebo napřed táhli a nebo na zad. Ten král z věčší a spanilejší částky toho království od Hunův jsa obloupen, ačkoli ostatek Uherské země, mezi Vahem a Dunajem řekami ležící, v poddanosti své ještě měl, však ne v ní, ale na Moravě, v městě tehdáž Velehradě, královský duom k bydlení sobě a potomkům svým jest ustavěl. Jakým způsobem Moravané království sou dostali, o tom až dotud nechť jest za dosti povědíno.

Dále již se pokládá o Moravě, kteroužto, jakováž nyní jest, ode tří stran vrchové hor a nebo lesové i také houště neb křoviny a řeky obmezují. K vejchodu slunce od Uhruo, k západu od Čechuo, k půlnoční straně od Slezákuo;

nebo ku polední straně k Rakouské zemi jest rovná, a někde Dyjí řekou, jinde pak potokem jakýms nespanilým se od ní odděluje. Z řek na Moravě za nejpřednější se pokládá Morava, kterážto vůkol Olomouce, města hlavního, teče, a odtud doluo do země Uherské tekouc, do Dunaje potom své i jiné, které do ní vtékají, vody z sebe vypouští. Nebo i Švarcavu i Svitavu, která mimo Brno, město vzácností podobné k Olomouci, potom Dyji, jenž mimo Znojmo, smrtí Zigmunda císaře slovútné, a potom Iglu, kteráž mimo Jihlavu teče, Morava do sebe přijímá, a hned je zase Dunaji oddává.

Než řeka Odra, která se nedaleko od Olomouce začíná, své jmeno až do moře vpadajíc drží. Nacházejí se někteří, jenž smejšlejí, že by od Ptolomea Viadau jmenována byla. Ale naši ji Odrou jmenují, vypůjčujíce toho jmena od ptáčníkuo, kteříž boudky k lapání a spatřování ptactva na dříví udělané mají, a těm odry říkají; a podnes takové boudky na Moravě při začátku řeky Odry od ptáčníků se dělají.

Ale ani Hany pominouti se nevidí, ačkoli chaternou vodou druhdy tekoucí, a však ty pole svlažující, nad kteréžto na Moravě na obilé ourodnějších není, tak že ty pole sedláci, o obilí pracující, od veliké hojnosti obilí jako nějakým výmenem země Moravské slušně jmenují.

A v těch rolích častěji nežli v jiných mince starých císařuo Římských, Marka Antonína, Commoda i jiných některých, tak zlatá jako stříbrná se vyorává. Kteréžto věci toho zřejmě pojišťují, že sou na ony časy s Markomany na Moravě války mívali.

Ale tomuto se nyní někdo podiví, a v pravdě jest se čemu diviti, že se nachází na Moravě kadidlo i také mirra: ne ta, kteráž z stromuo jako jinde teče a zbírána bývá, ale ta, kteráž se z země vykopává, a to od dávna, na jednom tolíko místě, kterémuž Hradištko říkají. A nedávno urozený Václslav, z starožitného rodu panského, těch jenž od Dubu přijmení mají, když na panství svém Šternberském základ neb grunt k hrázi rybničné dělati dáti chtěl, celé tělo lidské jest nalezl, kteréž nic jiného nebylo nežli mirra; kterouž on mezi přátely rozděliv, nás také tehdáž v zvláštní paměti maje, toliko polovici ramene lidského daroval: kteréhož sme několikrát k kazení užívali.

Položení té krajiny, jakž se po vnitřku spatřuje, jest rovinovaté, a pole jsou měkké a mastné země, a z té příčiny k osením velmi způsobné, tak jako pahrbci nebo vršková k vinicím, pro příjemnější k takovým vinicem zemi, nežli jest sic v Čechách; a protož hojností a dobrotou vína ji převyšuje. Všecka pak jest k rostlinám zemským vypravena a obyvateli tak naplněna, že stádům dobytkův velikých, jenž se kromě na pustinách způsobně pásti nemohou, žádného místa nepozůstavila. Dále Moravané řeči, obyčejuo i mravuo takových užívají jako i Čechové.

3. Kronika Mozkevská
(vyd. r. 1590).

a) *Z předmluvy Daniele Adama z Veleslavína.*

Slovútné a vzáctné opatrnosti pánům, purgmistru a radě města Kolína nového nad Labem, pánům a přátelům mně laskavě příznivým.

Službu svou vzkazuji, slovútné a vzáctné opatrnosti páni a přátelé mně laskavě příznivi. Od všemohoucího Pána Boha přeji vám dobrého a dlouhého zdraví, a jak při správě obce vaší, tak i při domácích práceoh šťastných prospěchův a hojného Božího požehnání.

Od mnoha let byl jsem v dobré známosti a v důvěrném přátelství s Matoušem Honiem, rodičem z Vysokého Mýta, měšťáninem a spoluobyvatelem města vašeho. Kterážto známost jakž začátky své vzala v mladším věku našem, tak trvala mezi námi bez pořšení i v starším věku až do jeho smrti, a bezpochyby déleji trvati mohla, kdyby mu byl Pán Bůh delšího života popřáti ráčil.

Ten nedávno před smrtí svou žádostiv jsa ne v zahálce (což učiniti mohl, maje z požehnání Božího strany věcí časných slušné zásobení), ale v počestné práci život svůj tráviti, a dary sobě s hůry propůjčenými vlasti své a českému národu prospívati, přeložil z jazyka latinského v český *kroniku Mozkevskou*, kterouž latině vydal nějaký *Alexandr Guagninus*, Vlach, rodem z města Verony, a u Štěpána Bathora, krále polského, na zámku Vitebsku, při pomezí Mozkevském nad pěším lidem hejtman.

V kteréžto krátce, zřetelně a summovně obsáhl vypsání všech předních krajin národů, knížectví, měst, městeček, zámků, hradů, řek a jezer v zemi ruské, velikému knížeti poddaných. Dotekl i obyčejův, zvyklostí, mravů a spůsobu vedení života i víry a náboženství téhož národu ruského aneb Mozkevského. A nejvíce (o čemž snad až do toho času, v těchto krajinách, žádný vědomosti neměl), vymaloval přenešlechetné a v světě neslýchané, anobrž více ďábelské než lidské tyranství Ivana Vasilovice Velikého, knížete Mozkevského, otce tohoto nynějšího knížete Theodora, jemuž Mozkvané Fedor říkají.

Kterážto knížečka, když mi od jmenovaného Matouše jak ku přehlédnutí a v češtině poopravení, tak k vytištění podána byla, rád jsem ji k sobě přijal a vydati umínil. Ale když se to za jinými prácemi a příčinami státi nemohlo, prodlelo se s ní, až téhož Matouše Pán Bůh prostředkem smrti z tohoto světa pojíti ráčil: tak že se z vydání jejího na světlo těšiti a práce své úžitku účastna býti nemohl. Nicméně, aby práce jeho daremná nebyla, vidělo mi se, aspoň po smrti jeho předce ji vydati, a vašim milostem, páni a přátelé mojí milí, jeho jménem dedikovati a připsati. Nepochybuji pak, že knížku tuto, sobě ode mne připsanou, vděčně a ochotně přijmete: netoliko pro přívětivou lásku a náchylnost, kterouž jste k vykladači jejímu měli, a ke mně až posavád

máte: ale i pro úžitek její, kterýž se předně k vám a obci vaší, potom ke všechněm krajanům vlasti této české vztahuje.

Nebo poněvadž Mozkvané a Rusové pošli jsou z téhož národu sarmatského, jako i my Čechové, a téhož jazyka, kteréhož my a jiní národové slovanští, ač nemálo rozdílněji, jako i Poláci, Charváti, Slováci, Srbi atd. požívají, úžitečné jest Čechům našim to znáti a věděti, jak daleko rozšířený jest národ jejich, a že ne v samých těchto krajinách toliko, mezi Černými lesy, a odtud k Uhrům a Polákům, ale i mnohem dále na východ slunce i půlnoci, a od lednatého moře, kteréž jest daleko za Mozkvou, až k moři prostředzemnímu a adriatickému se vztahuje, tak že téměř polovici dvou dílů světa Asii a Evropu obsáhl a naplnil. Nebo i při dvoře tureckého císaře mezi předními dvořany obyčejný jest jazyk slovanský, a před časy u žoldána egyptského a mamelukův jeho v zvyklosti byl, jak poznamenal Paulus Jovius v knížce své o národu Mozkevském.

Mozkvané pak za mnoho věků neznámí byli tímto našim krajinám, na díle pro dalekost cesty a příkré zimy, kteréž v těch zemích jsou, na díle pak že nic slavného a vznešeného neučinili, čímž by se jiným dalekým národům oznámiti mohli. Přijali ovšem víru křesťanskou, podlé řádu náboženství řeckého, okolo léta Páně 987 aneb vedlé počtu jejich, léta od stvoření světa 6463, a první se pokřtíti dala kněžna jejich Olha, kteráž potom Helena nazvána: ale však knížata jejich téměř vždycky poplatná a poddána byla Tatarům, až do knížete Basilia, tohoto nynějšího (t. Theodora, jinák Fedora) děda.

Ten nejprvé jho tatarské z sebe svrhl, a odjav Polákům Smolensko a veliký díl zemí k Litvě náležejících, králem a pánem vší Rusie a velikým knížetem psáti se začal. K tomu léta Páně 1516 *Zigmund, svobodný pán z Herberštejna*, poslán byl od císaře Maximiliana I., aby mezi ním a Zigmundem, králem polským, pokoj smluvil: potom podruhé o touž věc k témuž vypraven byl od arciknížete Ferdinanda léta 1526, jakž to sám v knize své, kterouž o věcech Mozkevských obšírně sepsal a na světlo vydal, vypravuje.

A od toho času, jakž mně se vidí, počali Mozkvané známější býti říši a jiným národům. Nebo týž kníže Basilius i legáta svého Demetria Erasma vypravil do Říma ku papeži Klimentovi, žádaje od něho a stolice římské povolení, aby královského titule užívati mohl, jakž poznamenal Paulus Jovius. Syn jeho Ivan Vasilovic poslal legáty své k císaři Maximilianovi II., Ivana Sugurského a Ondřeje Gavrylovského, kteříž to léta 1576 ve středu po sv. Janu Burjanu přijeli do Prahy, a nenalezše tu císaře, pospíšili za ním do Řezna, na sněm říšský, a tam poselství své sdílí 18. dne července.

Před tím časem nenacházím, aby kdy Mozkevské poselství v Čechách a v Praze bylo, krom těch orátorův, kteříž s Zigmundem z Herberštejna léta 1527 po zahynutí krále Ludvíka do Prahy přijeli, a 24. dne února korunování krále Ferdinanda slavné a svaté paměti na hradě pražském přítomni byli.

Co se pak náboženství a obyčejův národu Mozkevského dotýče, to se

na díle v této knížce vypsáno najde, a více časem svým na jevo přijíti bude moci. Nebo poněvadž již těchto časův častější jednání bývají potentátův křesťanských s velikým knížetem Mozkevským, a nejedna poselství ve nemnoha létech od jeho milosti císařské tam vypravena bývají, více se také toho vyhledati může, což by k hojnější známosti těch zemí sloužilo. Jakož pak i *Antonius Potencinus* jesuita, legátem jsa od papeže Řehoře XIII. léta 1582 a jednaje o pokoj mezi Štěpánem, králem polským, s jedné, a Ivanem, knížetem Mozkevským, s druhé strany, nemálo poznamenal o věcech Mozkevských, čehož jiní pominuli.

Strany tyranství a k víře nepodobné ukrutnosti předešlého knížete Ivana žádný tak patrně nepsal, a na světlo nevynesl, jako tento Alexandr Guagninus, ačkoli o přítomnosti otce jeho Basilia něco, ale velmi střídmě Herberštein dotekl. A v pravdě takového a tak ukrutného tyranství v žádných téměř kronikách křesťanských ani v pohanských se nenachází.

Nebo ačkoli mnoho se vypravuje o tyranství Kambysa, krále perského, císaře Nerona, Valensa, Aureliana, Kara, Falarida, kterýž sobě vola měděného k mučení lidí slíti dal; item Triza, kterýž poddaným svým společná rozmlouvání zapověděl, a Alexandra Ferea, kterýž lidi do koží medvědích, lvových a vlčích zašívati a potom chrtům rozsápati dal: však ti všickni proti tomuto Ivanovi jako hasnou, a jejich ukrutní skutkové, přirovnání k této, poněkud mizejí: tak že nejeden čta pekelná knížete Mozkevského páchání, pochybovati o tom může, byl-li jest člověk přirozený, čili v osobě člověka vtělený ďábel, kterýž se na to oddal, aby netoliko lidi hubil, ale i všecku ctnost, šlechetnost, pobožnost, vlídnost i spravedlnost dokonce vyhladil. Nebo ani přátelům příbuzným a krevním neodpustil, nýbrž i vlastního syna svého Jana, mládence ve dvadcíti létech, málo před smrtí svou usmrtil. A jak jest s křesťany v zemi finlandské léta 1555 a v Liflandu léta 1558 nekřesťansky nakládal, o tom také kroniky jinde vypravují.

Což vše k tomu nám sloužiti má, abychom znajíce, že zlá a tyranská vrchnost dává se od Boha k strestání lidu nešlechetného a dobrodiní božských nevděčného, děkovali mu za vrchnost křesťanskou, milostivou a dobrou, kterouž nám dávati ráčil, aby nad námi, nad spravedlností, řádem a právem ochrannou ruku držela, a za ni se modlili ustavičně, vedouce život pohodlný a pokojný ve vší pobožnosti.

Znejmež tedy obzvláštní božskou milost v tom, že nás před těmi národy, jako jsou Turci, Mozkvané a Tataři, dobrotivě chrániti ráčí: na něž i David svatý naříkal v žalmu CXX. řka: „Běda mně, že pohostinu býti musím v Mesech a přebývati v salaších Cedar," to jest, jakž vykládají, mezi Mozkvany a Araby. Nebo Mozkvané za starodávna bydleli v Kappadocii, kterážto krajina nedaleko byla od Syrie, a protož i známi býti mohli Židům. Turci pak pošli z Arabie od Cedara, jednoho z synů Izmaelových. Jako by prorok předpovídal, že v posledních těchto časích církev Boží veliké násilí a protivenství trpěti od Mozko-

vitův a Turkův. Čehož ji sám přemocný Bůh uchovati rač, a zanechati nám semena svatého, abychom nebyli učiněni jako Sodoma a Gomorra, pro čest a slávu jména svého, kteréž jest požehnané na věky, Amen.

Dán v Praze v pondělí, den moudrosti Boží, 17. dne prosince léta poslední trpělivosti Boží *1590*.

b) *Z překladu*
MATOUŠE HOSIA.

O náboženství národu Moskevského i jiných všech Rusů.

Jakž jednou Rusové víru křesťanskou podlé řádu a obyčeje řeckého, léta od narození syna božího 942, přijali, za času kněžny Olhy a syna jejího Volodimíra, dědičného pána Ruského, v tom náboženství až do dnešního dne jednosvorně a udatně trvají.

Někdy pak vší země Ruské jeden metropolita, to jest arcibiskup, býval, a tak dobře knížatům Moskevskému a Litevskému, jako králi Polskému pod tribut a plat náležel; a ten stolici svou nejprvé měl v Kyjově ruském, kteráž potom odtud do Volodimirie a naposledy do Moskvy přinešena jest. (Nápotom) Vitoldus, veliké kníže Litevské, arcibiskupství v zemi své Ruské vyzdvihl, kteréž stolici svou má v Vilně, hlavním městě litevském. Biskup Vilenský zpravuje se řádem církve římské; nebo i město Vilno drží se náboženství římského.

Všickni arcibiskupové ruští ouřad svůj a posvěcení od patriarchy Konstantinopolského přijímají, a nejprvé podlé soudu a snešení všech biskupův, opatův i všeho řádu duchovního arcibiskup volen bývá. Ale již takovou moc kníže Moskevské na sebe vztáhl, a podlé svého zdání v Moskvě arcibiskupa ustanovuje.

Arcibiskupové po všem knížetství Moskevském toliko dva jsú: jeden u Velikém Novogrodsku, druhý jest v Rostově. Biskupů jiných mnoho jest. Habit a oděv jejich jest jako jiných mnichů, černý, kromě že někdy hedvábného užívají, a zvláště pak plášť černý, kterýž napřed má tři bílé prýmy, ku podobenství potůčků nerovně tekoucích vyšité. Metropolita pak, arcibiskupové, biskupové, opati, mniši, ustavičně od jedení masa se zdržují. Vychování své a jiné potřeby mají z dědin, rolí a jiných postranních případností, z prebend a z almužen. Města, zámkové i všeliká panství světská jim odňata jsú.

Opatové, kterýmž oni *igonomei*, převorové, jimž *archimandritae* říkají, i všickni jiní mniši, přetvrdé a přetěžké zákony a regule sepsané sobě a uložené mají, a žádným spůsobem potěšiti a neb obveseliti se jim nedopouští. Všickni poddáni jsou rozkazu netoliko knížecímu, ale i jiných zemanů. Mnozí z nich z klášterů na poušť odcházejí, a tam v těsných chaloupkách buďto sami, aneb s tovaryši svými obývají, pokrm z koření od stromův a z rozličných zelin sobě dobývají a hledají.

K úřadu kněžskému ti toliko se připouštějí, kteříž dlouhý čas při církvích sloužili. Na kaplanství žádného nesvětí, leč má svou manželku; pročež se trefuje, že některý druhdy i žení se, i na kaplanství řízen bývá. Kterému knězi manželka umře, ten s kněžství složen býti musí, leč by se dal do kláštera a podlé řeholy živ byl. Pakli kněz vdovec jinou sobě manželku (což jim svobodné učiniti) pojme, ten docela povolání a úřadu kněžského zbaven bude.

Knihy svatého evangelium u veliké vážnosti a poctivosti mají, aniž rukama jich se dotýkají, leč by prvé mnohokráte hlavu skloníce, křížem se znamenali. Všickni kněží z společné zbírky vyživení své mají. Postupují také jim i domečků s polemi a lukami, odkudž oni živnosti svými rukami neb skrz služebníky své, jako jiní sedláci, dobývají.

Habitem a oděvem od lidí světských nic se nedělí, toliko že klobouk okrouhlý černý, jímž pleše své přikrývají, nosí. Vlasů dlouhých až na ramena růsti nechávají; všecky hole, na něž se zpodpírají, při rukověti nakřivené mají, a říkají jim „posoch.“

Rusové podlé kalendáře svého mnoho svátkův svatých světí, ale ne na ty dny jako Římané. Nejznamenitější lidé mezi nimi, po vykonání náboženství svého, dny sváteční v pití a v žrádle tráví. Měšťané a řemeslníci službám božím přítomni bývají, a po dokonání jich k svým pracem domácím a řemeslům i všelijakým obchodům se navracují, říkajíce, že světiti a zaháleti náleží na pány.

Mezi všemi svatými nejvíce sv. Mikuláše slaví a nejináč než jako boha cti. Nejpřednější kostely ve jmenu jeho stavějí a o jeho mnohých divích a zázracích častokrát vypravují. Mají také v počtu svatých zapsané některé biskupy římské, kteréž mezi svatými cti; jiné pak, kteříž po rozdvojení jich byli, klnou a za veliké kacíře drží, a odtrženci od církve svaté nazývají.

Doktoři, jichž učení Rusové následují, jsou ze jmena tito: Basilius Veliký, Gregorius Nazianzenus a Johannes Chrisostomus. Mají také Řehoře, papeže Římského, knihy psané o ctnostném a mravném chování.

Mše a neb služby boží konají se u nich jazykem slovanským, i písně některé řeckým jazykem druhdy se zpívají; epištoly svaté a evangelium, aby tím lépe od lidu slyšány byly, u prostřed kostela před kůrem pozorným hlasem přistojícímu lidu se čtou. Kazatelů žádných nemají, dosti býti pravíce, když lid přítomen jest službám božím a mši, a slova evangelium a epištoly svaté od kněze jazykem svým čtená slyší.

Chlubí se Rusové, že oni sami s Řeky praví křesťané jsou; Římany pak a jiné všecky křesťany potupují a klnou, jako poběhlce od prvotní církve.

Když se dítě narodí, hned pro kněze pošlí; ten přijda, přede dveřmi pokoje jisté své modlitby říká, a dada nemluvněti jmeno, domů se navracuje. Potom to dítě do kostela nesou, a tímto spůsobem křtí: potopí je u vodě, a křižmem maží, a potom mirrou; za tím kněz dítěti vlásky odstříhá a obale je do vosku, na zvláštní místo v kostele položí. Kmotrové toho dítěte, kolikrát

koli tázáni bývají na místě dítěte, odříká-li se ďábla? odpovídajíce, tolikrát na zem plijí.

Svátost potvrzení a neb biřmování velmi v nenávisti mají. Řekové a Rusové tomu místa nedávají, aby měl býti jaký po smrti očistec; ale praví, že jedenkaždý podlé skutků svých má sobě po smrti místo připravené a ukázané, kdež by posledního dne soudného čekal: pobožní zajisté že s anjely dobrými v jasných a rozkošných místech, v zeleném a veselém ráji, odpočívají; bezbožní pak v místech temných, hroznych, černých a osmahlých propastech, s angely zlými a strašlivými obydlí mají, očekávajíce dne soudného.

A že duše po smrti ani do nebe, ani do pekla se nedostávají, tvrdí. A tomu věřiti nemohou, aby duše od těla oddělená pokutám jakým poddána býti měla: poněvadž duše spolu s tělem hříchy se poškvrnila, také že spolu s tělem za to trpěti a pokutu nésti má.

Za mrtvé pak modlí se a mše slouží. Když nějaký znamenitý člověk umře, tehdy arcibiskup neb biskup napíše list k svatému Petrovi, a podpíše se svou vlastní rukou, a pečeti zapečetě, vloží tomu umrlému na prsy, chválu a svědectví jemu dávaje, že jest ctně a chvalitebně na světě živ byl. Mimo to hloupý lid sedlský při pohřbu rozličných a zbytečných ceremonií, řádů a obyčejův užívá. Pohřbové jejich jsou v lesích a na polích, kteréž příkopy velikými navožují a zdmi ohražují, a kříž na vrchu hrobu stavějí.

Vyznávají také, že Duch sv. od Otce toliko a ne od Syna pochází, a Římany říkající: „Věřím v Ducha svatého, kterýž od Otce i Syna pochází,“ potupují.

XVI.

MINUCE.

ŠIMON PARTLIC ZE ŠPICBERKA.

Z Kalendáře hospodářského (l. 1617).

1. Martius, březen.

Má *jméno* od Marsa, kterýžto byl otec Romula, a ten měsíc Romulus na památku otce svého Martius nazval. Židé jmenují jej Adar, měsíc setí, proto že toho měsíce začíná se setba a štěpování. Cymbri jmenují jej ne od Marsa, než od slova mert aneb mehren, že působí dny delší.

Byl před lety tento měsíc první, od něhož starší rok začínali, který my již osmého dne po narození Krista pánaod prvního dne Januarii začínáme. A jakž učení muži se na tom snášejí, svět jest stvořen tohoto měsíce, 13. dne Martii.

Dieta Martii. Tohoto měsíce jest povětří velmi nestálé a nezdravé,

odkudž na lidi mnohé nemoci přichází a vlhkosti od světel nebeských v těle se hejbí, jako zimnice atd. Staří i podagrici tohoto měsíce se zle mají.

Voda žádného času horší není jako tohoto, v níž se všelijaké nečistoty hadí a žáby mejí; protož tohoto měsíce vody se střež, leč z potřeby, a to vařenou, pí. Staří lidé se mají zdržovati od přílišného jídla, mají užívati při jídle vína rejnského, muškatelového, mladého a čistého (Vinum Rhenense decus est et gloria mensae), ráno malvazí, které zahřívá staré lidi, když se pije tantum ad hilaritatem, jinač jestli mnoho piješ, škodí zdraví i měšci.

Počištění nepřijímej ani nepouštěj do lázně, aby se vypotil, střídmě choď. Můžeš toho měsíce sbírati *žabí vejce* (Ranarum sperma) a to distilirovati, jakž Theophrastus píše, a to medicamentum jest dobré proti horkosti. A kdo v těch vejcech těchto dnův ruce zmyje, odejme od nich všecken svrab a drsnatost. Činí také pěkné tělo i tvář. Zahání také vlas živý, který v prstu bývá. Máš i *koření* sbírati, které chceš k lékařství užívati, na schod tohoto měsíce; nebo toho času jsou lepší a déle trvají. Některé se sbírají byliny na počátku jara, když kvetou, jiné na konci jara, když jsou plné semena.

Tohoto měsíce slunce vstupuje na *skopce* 21. Martii. Měsíc když bude v tom znamení, šetř aby hlavy neobrazil nižádným železem, a to proto, jakž praví Ptolomeus mudřec, že takový ouraz aneb smrt aneb dlouhou nemoc uvodí. — Na skopci dobré jest s kovy zacházeti a s ohněm, nové roucho obléci, na cestu jíti, kupovati atd. Zle jest služebníky jednati, domy stavěti, ženiti se, sváry srovnati atd.

Dítě narozené na znamení skopce jest cholericus, postavy bývá slušné, chlupatého těla, barvy snědé, vlasů kučeravých, bývá hněvivý, nemilosrdný, smělý, koně a zbroje milující, bohatství stálého nemívá, rád z bratří svých přední bývá atd.

Dominica judica, *neděle smrtedlná* proto se jmenuje, že děti toho času ještě v mnohých krajinách smrt z města a ze vsi nosí, zpívajíce:

Již nesem smrt ze vsi,
vítej léto líbezné,
nové léto do vsi,
obilíčko zelené.

Dominica judica, *černá neděle* někdy proto se jmenovala, že se lidé obláčeli do černých šatův v tuto neděli a s Kristem Pánem žalostili, který za hříchy naše umřel.

2. *Z pranostik.*

Měsíce *prosince pranostiky* jsou tyto: Není čas žádný horší a nestálý v roce jako 12 dní a 12 nocí okolo vánoc, počna od narození Krista pána napořád položené.

Nejprvé o dvanácti dnech, o jich jasnu:

1. Den rození Krista jasný,
přinese nám rok dost šťastný.
2. Bude-li druhý tak stálý,
žito bude dosti drahý.
3. Svítí-li slunce třetí den,
biskupi, kněží půjdou ven.
4. Těžkosti a naříkání,
mladým přinese stýskání.
5. Ovoce zimní se zkazí
a na podzim nepodaří.
6. Hojné ovoce v zahradách,
bude i obilé v horách.
7. Ryb a medu hojně bude,
žita a vína ubude.
8. Bude hojný rok na ryby,
a jiné vodní zvěřiny.
9. Na ovce bude šťastný rok,
šetř jich pilně, dej jim obrok.
10. Budou zlí částí přívali,
dost zlého na lid uvalí.
11. Mnoho mlh hustých spatříme,
i o moru uslyšíme.
12. Budou války, potýkání,
divných věcí proslýchání.

O větších a dvanácti nocích.

1. Jest-li bude vítr váti,
budou mříti potentáti.
2. Málo se obrodí vína,
pro hřích jest na nás ta vina.
3. Králové a slavní páni,
nechajíc statku uprázdní.
4. Hlad vznikne hrubý na zemi,
buď pobožný, bůh to změní.
5. Smrt mnohé mistry učené
udáví i neučené.
6. Hojnost oleje na díle
bude, vína i obilé.
7. Bude rok nehrubě dobrý,
prostředně se vše obrodí.
8. Budou hrubě mříti staří,
mnozí mladí svůj věk zmaří.
9. Nemálo lidu uprázdní
a nemocí svůj čas stráví.
10. Mnoho dobytka zcepení,
a draho lidem učiní.
11. Malé i veliké stádo,
přinese nemalé draho.
12. Bude válka, potýkání,
na vojnu zhusta volání.

Rozuměj, že těchto 12 dní a 12 nocí jsou jako 12 měsícův do roka. První den narození Pána Krista znamená Januarium, druhý Februarium etc.

3. *Z historického kalendáře.*

Februarius, únor. Dne 2. léta Páně 542 svátek Hromnic, za příčinou velikého moru ve vší téměř české zemi, za císaře Justina v Konstantinopoli ustanoven.

Dne 3. l. 1264 kapla všech Svatých na hradě Pražském, kterouž předešlého roku král Přemysl dal vystavěti, od Jana III., biskupa Pražského, posvěcena.

Dne 5. l. 1555 sněm začal se v Augšpurce za příčinou náboženství a konfessí Augšpurské.

Dne 8. l. 1526 nějaký Novokřtěnec jmenem Tomáš stal bratra svého

Linharta před očima rodičův v Starém městě u sv. Havla, pravě, že z rozkazu Božího následuje v tom příkladu Abrahamova.

Dne 9. l. 1579 sněm valný v Praze držán byl.

Dne 11. l. 1566 umřel Jan st. z Hodějova na svém zámku Řepici, někdy místosudí království Českého.

Dne 12. l. 1364 knížata Rakouská zapsali se Čechům.

Dne 13. l. 1431 bylo zatmění celého slunce, jehožto oučinkové vlekli se za dvanáct let. Toho roku Čechové porazili vojsko německé na Černých lesích.

Dne 14. l. 1546 doktor Martin Luther poslední kázaní své učinil v Eisleben, vlasti své, čtyry dni před smrtí svou; nebo umřel téhož léta 18. Februarii, jsa živ let 63.

Dne 15. l. 1611 v Praze na Malé straně s Pasovskými šarvátka se stala a Pražané smutně koblihy jedli.

Dne 16. l. 1497 Melanthon se narodil.

Dne 24. l. 1581 Řehoř XIII. papež vydal bulli o nařízení nového kalendáře.

Dne 25. l. 1260 Naháči, lidé na poli nazí, přišli do Prahy.

Dne 26. l. 1114 Soběslav, kníže České, a Čechové Slézko hubili.

Dne 28. l. 1605 umřela Kateřina Vencelíkova z Kolovrat Lipštejnská, manželka urozeného a statečného rytíře pana Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť a na Třešti, kteryžto po smrti její brzy pojal sobě urozenou pannu Judith, rozenou Gerštorfku a nedlouho s ní v manželství trval l. 1606.

4. *O kometách.*

Pán Bůh, všemohoucí stvořitel všeho světa, dlouho shovívá nad hříchy našimi a jako otec laskavý, prvé nežli by vylil hněv svůj, nás ku pokání volati a nám výstrahu dávati ráčí. To pak činí netoliko skrze kázání slova svého svatého, ale také i skrze znamení rozličná a zázraky předivné, jakož jsou: strašlivá zatmění slunce a měsíce, úkazové ohniví v povětří a hrozné kométy, kteréž jsou obzvláštní posel boží, hněv jeho nám oznamujíce a těžkosti mnohé a trápení předpovídajíce, na něž my také obzvláštní pozor míti máme, poněvadž se nikdá nadarmo neukazují.

Od narození Krista pána *1401* léta kométa vidína 28. dne m. dubna. V Čechách mezi Němci a Čechy v *učení Pražském* mnohé byly *nevole a různice*, neb Němci, vidouce nedbanlivost krále Václava, počali velmi pejchati a Čechům se protiviti, a je rozličně hanějíce potupovati, což mezi nimi trvalo až do výpovědi krále Václava, kteréžto Němci nepovolujíce, z Prahy do Lipska odešli l. P. 1409.

L. P. *1439* při slavnosti Ducha sv. ukázala se kométa, potom (jakž

Hájek pokládá) začal se *mor* veliký, v kterémžto zemřelo množství pánův, rytířův a vládyk, tak že to všechněm bylo ku podivení, že lidé povýšení tak zhusta mřeli. Toho roku 26. dne m. srpna císař Albrecht, král český, umřel. A po něm M. *Křištan*, slavný mathematicus a velmi zběhlý v umění hvězdářském, kterýž byl první administrator pod obojí spůsobou přijímajících, od císaře Zikmunda volený, 5. dne m. září život svůj dokonal.

L. P. *1444* ukázala se kométa, hvězda se třemi ocasy rovnými proti poledni, a ta někdy ve dne někdy v noci vidína byla, ješto se tomu i lidé učení velmi divili. Roku toho Vladislav, Uherský král, proti přiměří, kteréž učinil s Amuratem, císařem Tureckým, táhl silně do Turek a tu při místě, jenž slove Varno, s vojskem svým 10. dne m. listopadu poražen jest a sám také zahynul.

L. P. *1539* ukázala se kométa 1. den m. máje na znamení býka. Předpovídala podlé jiných znamení žalostivou a velmi velikou škodu všemu království Českému; zkázu zámku Pražského, kterýž l. P. 1541 před sv. Duchem t. j. 2. den m. června téměř všecken vyhořel, a s mnohými klenoty, ozdobami svatými pokažen jest. Tehdáž také Malé strany, odkudž oheň vyšel, asi polovice shořela, a Hradčan málo zůstalo.

Rok *1556* nešťastně se začal a velmi žalostivě. Neb hned při nastání nového léta neobyčejné bylo v české zemi povětří a hromobití, obzvláštně na věže kostelní a domy posvátné, kterézto na Měllníku, u Hory, na Písku i jinde na mnoha místech škody veliké učinilo.

Templa, arces, nolae, conflagrant igne corusco.

Potom pak 6. dne m. března ukázala se strašlivá kométa, kterážto ačkoliv toliko dvanácte dní trvala, však mnoho zlého vyznamenávala. Nebo toho roku začala se válka mezi papežem Pavlem toho jména IV. a Fflipem Hišpanským králem a Henrichem králem franským. Tehdáž Turecký císař oblehl Seget a silně k němu šturmoval, ale nic nezjednavše odjel. Potom také Hanuš Zápolský s pomocí Tureckého císaře Sedmihradskou zemi zase sobě mocnou rukou dobyl a osobil.

XVII.
ZNÁMOSŤ PŘÍRODY.

1. JAN JEVIČSKÝ ČERNÝ.
Z kněh o pravém umění destillování (l. 1556).

Nebuď vás tajno, že nevidělo mi se příliš mnoho zbytečných definicí a vyjadřování při každé bylině, odkud která jména svého puovod neb počátek

vzala, aneb proč se která tak latině neb německy, některé také i řecky a arabsky jmenují, klásti, ješto ty věci prostým lidem jazyku českého, kteříž jiných řečí neumějí, k žádnému úžitku a prospěchu nejsou. Chtěje zbytečností poodložiti, umínil sem toliko každé byliny jména prvotně česky větším písmem na vrchu položiti a hned pod tím proti sobě, kterak se táž zelina latině a německy jmenuje buďto jedním jménem aneb více.

A to proto, jest-li by kdo které byliny neznal a jí potřeboval, aby se mohl doptati, majíc jména latinská, na doktořích a lékařích, aneb česky a německy na babách a těch, kteří koření znají, na trhy nosí a prodávají. K tomu také učinil sem to z té příčiny, že mnoho herbářův na světlo vychází, v kterýchž sami doktoři a učení o některé byliny jako v zápas chodí, a jak by která nejvlastněji jmenována býti měla, ještě až do té chvíle srovnati se nemohou. Jakož pak i Otto Brunsfelsius v svém herbáři latinském i německém jiným doktorům a lékařům nemalou příčinu dává, žádostiv toho jsa, aby to, což od dávního času zplundrováno a jinak cizoložně pokřtěno, zase k prvnímu spuosobu a heslu vajborných starých řeckých a latinských lékařův, kteréž on zejména vyčítá, navráceno, napraveno a přivedeno býti mohlo. Ale s těžkostí od toho lidé, čemuž navřeli — zvláště pak prostí a neučení lékaři — odvedeni budou.

I necht se o tu kápi Řekové a Latiníci, jakž nejlépe mohou, hadrují a vadí: vždyt se nám také něco dostane. Totiž, jestliže oni na gruntovní a pravá jména bylin a koření přijdou, hned budou rozuměti jistým spisům starých zkušených lékařův, k čemu kterých zelin neb kořenův a k jakým nemocem a nedostatkuom užívali a potřebovali. Kterážto věc skrze jich tak bedlivé vyhledávání a z jedné řeči v druhou tulmačování a překládání i k nám — bude-li vuole boží — bude se moci dostati.

My na tento čas při těchto našich českých jmenech, pokudž se to gruntovněji nevyhledá, zůstaňme. Však nebrání se žádnému, aby neměl všelijakých bylin podle spuosobu krajiny své jináče, než tuto poznamenáno, jmenovati aneb sobě připsati. Anobrž i při tom bylo by potřebí, jestliže by herbář český měl kdy dokonale na světlo vydán býti (jakož sem srozuměl, že oumysl mají jej tisknouti), aby rozličnosti jmen českých při každé bylině neb koření (poněvadž se některá jináče v Čechách a jinak v Moravě jmenují) podle řeckých a latinských jmen, ano i, mohlo-li by to býti, polských jmén poznamenány byly. Však ne takž, jakž je každá bába podle zdání svého křtí, ale tak, jakž se v dobře napravených a nařízených apatékách aneb od zkušených lékařův jmenují.

2. THADEÁS HÁJEK Z HÁJKU.

Z Herbáře (l. 1562).

a) *O kaštanech.*

Kaštan jest strom mnohým známý, ačkoli není ho tak mnoho v Čechách jako ve Vlaších a v jiných některých krajinách. Jest vysoký, rozložitý, kůra barvy sivé. Listí nese jako vlaský ořech, než širší, žilovatější a vůkol zstřihané. Kvetne v létě květem obdloužným, huňatým jako řása, barvy bledé a voní jako vosk. Nese ovoce v jakési okrouhlé a bodlavé šupině zavřené a v jednom zavření dva i tři kaštany mívá, z nichž ti, kteříž po stranách jsou, okrouhlejší a vypuklejší bývají, kteříž pak v prostředku sedí, pleskatí. Dvojí mají kůru na sobě: první tlustou barvy hřebíčkové, druhou tenkou skrčenou a zškvrklou, chuti náramně trpké a hořké; jádro pod ní bílé a sladké.

V Hetrurii nachází se v dvojím spůsobu, jeden domácí, druhý lesní. Domácí pak dvojí, jeden ovoce větší nese a druhý menší. Domácího kaštanu ovoce, jakž málo pozvadnou, snadníčko se vylupují a chuti jsou libé a sladké. Lesní nijak se loupati nedadí, leč je prvé zvaří; protož k chování vepřův a sviní příhodnější jsou nežli lidem k jedení. A ty také mnohem trpčejší a sušší jsou nežli domácí, což každému ovoci planému a lesnímu obyčejné jest.

Kaštan raději roste na horách a v místech tmavých nežli na lukách a na sluní. Ovoce k podzimku dozrává; nebo, jakž se ta šupina svrchní zpuká, hned snadno samo vypadá, ačkoli někde i bídlami a holemi jako vořechy klátí se. Při horách, kdež obilí neroste, horáci samými kaštany živi jsou. Najprvé praží je na rendlících v peci a, vyloupajíce je od obojí šupiny, netoliko je s jiným vařením vaří a až do sytosti jimi se nasycují, ale také mouku z nich melí a chléb pekou. A protož, kdež jest hojnost kaštanův, nebrzo tam draho bývá.

Dřevo k stavení a k rozličným domácím půžitkům užitečné jest; nebo netoliko z něho trámy, břevna, prkna, kolí, ale i deštky k vinným káděm dělají. K palivu nehodí se proto, že vždycky piští a praská a uhlí rozhazuje. Samy kaštany mezi žaludy najlibější jsou k jedení a dávají dobrou živnost.

b) *O kapradí.*

Kapradí jest dvojí, jedno samec, druhé samice.

Samec roste na horách bez ratolestí, bez květu a bez semene, jakž někteří tomu chtějí. Však bedlivější zpytatelé věcí přirozených na odpor tomu se stavějí, pravíc, že by semeno měl zespod na listí, ale tak drobné, že sotva se poznati můž. Sbírají je, podložíce pod ně papír, při konci měsíce června; neb toho času dozrává. Baby a šebryňkáři praví, že je musí tu noc před sv.

Janem Křtitelem sbírati s jakýmisi slovy, jimiž praví se zlé duchy zaháněti, kteříž toho semena ostříhají a sbírati nedopouštějí; ale to jest poboňk a šejd.

Listí zprvu vychází vinuté s jakýmsi ryšavým chmajříčkem; špičku, na níž visí, má chlupatou. K dyž pak to listí vyspěje, bývá lokte zvýší a má s obou stran jako nějaká křídla, a nerovně jeden list proti druhému vychází, vůně těžké. Kořen počernalý s malým kořeníčkem, po vrchu země se rozkládající, a jest tak bujný a jemný, že kde se zasadí, nesnadno vyhyne. Ač ve dvou letech mohl by zahynouti, kdy by mu ratolesti často posekával aneb kdy by mladistvé pazoušky jeho kyjem dolův srážel; neb mízka ta, kteráž z nich na kořen teče, jej kazí a moří. Někteří chtějí tomu, kdy by kapradí při sv. Vítě vytrhal, když slunce vchází na raka, že zas neporoste, aneb aby je třtinou porážel, aneb opět třtinou radlici přiváže, tak je vyvorával.

Samice výše roste s ratolestmi a svrchu listí má široké, zstřihané a ne tak dlouhé jako první. Koření dlouhé, počervenalé černosti neb žlutosti.

3. MATOUŠ KONEČNÝ.

Z Divadla božího (1616).

O úkazech povětrných.

Oblak jest pára hustá, v povětří nahoře se vznášející a časem případným deště, sněhy i krupobití vydávající, poněvadž páry, z země i z vod zemských vystupující, vzhůru se vznášejí a povětří temné činí a tak, studeností i světlem i větrem zhuštěné jsouc, oblaky působí. Ti pak, vlhkostí plni jsouce, jako láhvice boží, podle vůle Stvořitele svého, kdy a jak on ráčí, zemi svlažují.

Všecky ty věci, dešť, sníh, jíní a rosa, jsou sobě v něčem podobní a v něčem rozdílní.

Dešť jest vlhkost oblaků, sluncem a jeho horkostí rozpuštěná, kteráž krůpěje z sebe vydává a z prostřed povětrného nebe dolů padá. Podobně i *sníh* takováž vlhkost jest a týmž spůsobem se rodí z oblaků, kromě že subtylnější a lehčejší jest, od studeného povětří vyčištěný, zmrzlý, bílý, lehce padající, zemi pak velmi úžitečné svlažující. *Jíní* jest podobná věc k sněhu: v tom rozdíl maje od sněhu, že sníh s nebe padá na dříví i na zemi, ale jíní roste mrazem z drobničkých deštných krůpějiček, kteréž se zhušťují zimou a usazují na stromích a trávě suché. A jíní co jest jiného než rosa zmrzlá? *Rosa* pak nebeská, k dešti subtylnému podobná, ta jest pára letní vlhká, kteráž divným božím působením na zemi, na stromoví a na bylinky zemské k jich rozvlažení se usazuje, aby horkostí slunečnou nesvadla a nehynula, v čemž veliké pohodlí Pán Bůh činí lidem i jejich zdraví, působě skrze to mírné a chladné povětří; tolikéž úrodám zemským velice prospěšná taková rosa nebeská bývá.

Krupobití jest zmrzlý dešť, kterýž v povětří když dolů sstupuje, příčinou studenosti v krůpějích svých svírán jsa, v ledovatou tvarnost obrácen a proměněn bývá. Aj toť jest jeden skutek boží předivný, že v povětří subtylném, kdež hmotných věcí žádných není, taková věc makavá, tvrdá, těžká a někdy dosti veliká rodí se, a dolů, někdy menší a někdy větší, prudce sstupuje a věci zemské uráží, i všecky ourody časem kazí a potírá.

Blýskání jest světlost ohnivá, z oblaků vynikající a povětří osvěcující, větší nebo menší, s hřímáním aneb i bez hřímání; nebo pára suchá a horká, jsúci v oblacích obklíčena a zapálena, tajiti se nemůže, ale ven se dobývá a světlost velikou v povětří vydává. Jestit pak blýskání dvojí: silné a mdlé.

Blýskání silné a prudké bývá, když jest mnohá materia. A toto nikdá bez hřímání nebývá, ani hromobití bez tohoto silného blýskání. Avšak někdy bývá blýskání silné s samým zahřměním bez hromobití, někdy pak s hromobitím děje se. Pára suchá a zapálená chvíli v oblacích se sem i tam zmítá, místa nějakého hledá, a nenalezaje, mocí násilnou s hřmotem vypuzena bývá. Podobně jako prach zapálený z ručnice vychází, též vlhkost v dřevě se kryjící ohněm se vypuzuje, a mnoho podobných příkladů jest.

Blýskání mdlé jest osvěcování z oblaků také vynikající a všecku povětrnou krajinu vzhůru nad námi i dole na zemi osvěcující, a to z menší a subtylnější páry, buď s malým nějakým zvukem a zahřměním, aneb tiše beze všeho zahřmění. A že jest subtylná materia tohoto blýskání, protož také věcem mnohým škodlivé bývá, i bylinkám zemským, a zvláště outlým. A obyčejně toto blýskání bývá v časech bouřlivých a nocech přšlavých po silném prvním blýskání.

Hřímání jest zvuk a hřmot strašlivý, buď v oblacích samých bouřící a sem i tam procházející, neb i ven z oblaků vycházející, a hlasem svým netoliko lidi a hovádka předěsující, ale i zemí a stavením pohybující. Hřímání s jinými věcmi spojené jest dvoje: blýskavé a hromové.

Blýskavé hřímání rozumí se to, když silně a mocně hřímá, oblaky protrhuje, a s bleskem vycházeje, hlas v povětří i na zemi silný vydává. *Hromové hřímání* jest nejprudší, nejsilnější a nejstrašlivější, kteréž netoliko s blýskáním prudkým a hrozným se děje, ale spolu i s hromobitím.

Hrom jest posel boží hrozný, strašlivý, ohnivý a prudký, z oblaků rychle jako střela boží vyslaný, aby skutek moci a spravedlnosti boží, tu kdež Bůh chce, prokázal, buď něco zapálil, neb zabil, neb roztrhal. Podle pak přirozených případností a materie hrom jest pára suchá a horká, v hojnosti v oblacích shromážděná, kteráž od studenosti ze všech stran ji obkličující, více a více súžující a svírající, bývá sama v sobě rozněcována a zapalována, a nemohouc dále v oblaku býti trpína, protrhuje násilně oblak s hřmotem a bleskem, tak že vypuzena dolů na zem jsouc, podle rozličné materie, a hustosti i horkosti a zapálenosti své rozličné také úžitky činí při věcech, na kteréž doráží. Jest

pak zkušením vynalezeno, že hromobití jest ve čtverém spůsobu: rozmítající, opalující, spalující a kamenné.

XVIII.
KNIHY LÉKAŘSKÉ.

1. TOMÁŠ JORDAN Z KLAUSENBURKA.
O vodách hojitelných neb teplicech moravských (l. 1580).

Jezero u Čejče.

Pan Čeněk z Lipého, najvyšší maršalek království českého, má dvůr veliký na panství hodonínském, při kterémž leží jezero patnácti set krokův zšíří, do kterého žádná voda odnikud nevpadá ani zase z něho ven vytéká. Poněvadž sem pak pozdě zvěděl, aby vody z téhož jezera k lékařství užíváno bylo, protož sem najposléze ji spatřoval. A jsa času letního a podzimního vyhledáváním jiných vod zaměstknán, této sem zprůbovati nemohl až teprv času zimního, když den najkratší byl.

Bylo tehdáž to jezero zamrzlé; protož sem led, kterýž dlaní ztlouští byl, prolomiti a vody nabrati dal. Kteréž okusiv, nad její hořkostí velmi sem se zstrašil; nebo tak velmi hořká byla, že mi se zdálo, že hořec, zeměžluč menší, pelyněk, anobrž i všelijakých živočichův žluče svou hořkostí převyšuje. Hustá jest a nepříliš čistá, a jsúc do sklenice vlita, barvy byla zelené a jako nažloutlé. Ropouchové zmrzlí nebo kusové ledu, ačkoli byli dosti prozřetedlní, barvu mezi zelenou a žlutou měli. Tři pídí pod vodou dno se nalezlo. Odtud sem motykami a háky dal vytáhnouti něco bláta, kteréž bylo těžké, černé, mastné a naprosto smrduté, prachem ručničným zapáchající.

Potom povolav k sobě obyvatelův, dotazoval sem se na nich, zdali by o mocech té vody jakou vědomost měli. Pravili mi, že jest ke všem neřestem povrchním na kůži užitečná, a že se do té vody koňové prašiví honívají, kteřížto vyplavíce se jednou nebo dvakrát, že zhojeni bývají. Úředník toho místa rozprávěl mi, že předešlého úředníka bratr tu vodu ve džbáně dobře zacpaném několik dní choval, potom že vnitř v tom džbáně, kde se jeho voda dotýkala, ta střepina jako kůra nějaká se loupala a do vnitřku padala, a však zevnitř že ten džbán zůstal v celosti.

Ryby v tom jezeře nejsou žádné, a když, odjinud jsouce přivezeny, do něho uvrženy bývají, hned zemrou. Však divná věc jest, že hovada a stáda, kteráž v tom dvoře jsou, tu vodu pijí; když pak tam odjinud přihnána bývají, tehdy se jí netknou; pakli ji pijí, tedy zemrou. Takovú moc má zvyklost!

Před časy kačata, husi, když do jezera uvrženy byly, hned zemřely; nyní pak praví, že beze škody tu vodu pijí. A tak mnoho lysek, husí divokých a kačat jistého času v roce na tom jezeře bývá, že pro množství toho ptactva voda se zdá, jako by černým suknem přikryta byla.

V létě, když jest v jezeře méně vody, břehové bývají bílí, jako by sníh nebo mráz na nich ležel, což oni praví, že pochází od sanýtru, kterýmž místa okolní potroušena bývají, a z daleka těm, kteří tam přicházejí, zdá se mnohokráte, jako by kvítí bílé bylo. Též praví, že času letního smrad těžký z toho jezera pochází.

2. ADAM HUBER Z RIESENBACHU.

Z Regimentu zdraví (l. 1587).

O povinnosti šetření těla a zdraví jeho.

Mnohé a důležité příčiny se nacházejí, pro kteréžto jedenkaždý člověk povinen jest bedlivě a pilně, anobrž po duši nejvýše těla svého šetřiti, a zdraví své opatrovati. Ale mně nevidí se tuto pro krátkost všechněch vyhledávati, toliko šesti předních a hlavních co nejskrovněji dotknu a o nich něco málo předložím.

První tedy jest rozkaz pána Boha, všemohoucího stvořitele našeho, kteréhož každý pod uvarováním těžkého hněvu Božího a přísných pokut uposlechnouti má. Poroučí pak Bůh, abychom těla svá opatrovali a zdraví jejich ochránili v zákoně desíti svých přikázání, kdež dí: nezabiješ.

Ačkoli pak lidem pobožným dosti by mělo býti na té samé a jediné příčině, jenž jest vůle Boží, by pak k ní žádné jiné nepřistoupilo: však poněvadž přirozené jest lidskému pokolení po pádu Boha neposlouchati, považme při druhé příčině toho, také-li jest tělo lidské hodno, aby bedlivě chráněno a chováno bylo? Nebo jedna každá věc vedlé přirozené podstaty a povahy své má mnoho aneb málo vážena i ostříhána býti. Jako mezi kovy zemskými nejvzácnější jest zlato, pro největší čistotu a dokonalost, a mezi kamením perly jsou nejznamenitější, a to z nařízení božího, pročež i lidé po nich dnem i nocí dychtí a za nejdražší poklady sobě pokládají: tímž způsobem pán Bůh tělo lidské nad všeliká jiná těla, kteráž jaký život v sobě mají, zvelebil a oslavil, a nad nebesa i všecky tvory viditelné v nejvyšším důstojenství postavil.

Třetí příčina, proč bychom pilni býti měli zdraví těla našeho vedlé přešlých také dosti mocná jest, že tělo a zdraví jeho není naše vlastní věc, ale toliko k důvěrnému chování a ostříhání nám od Boha dáno jest. Jest pak povinnost toho, kdož k sobě věc cizí k chování a opatrování přijímá, jakž práva ukazují, aby ji zase beze škody celou a neporušenou tomu, od kohož přijal, navrátil a odvedl. Pročež i my hleďme i v tom Pánu Bohu svému upřímnost

a věrnost zachovati, a tělo i zdraví jeho, nám toliko k náležitému užívání do času propůjčené a svěřené, pokudž nejvýše možné v celosti zachovati, a o to aby na něm nedbanlivostí a nešetrností naší nic nesešlo, skutečně se snažovati a pracovati.

Čtvrté, napomíná a nutí nás k té bedlivosti a péči i vlastní nouze a potřeba naše. Nebo bez slušného opatrování a ochrany nemůže tělo při dobrém spůsobu svém dlouho a stále zůstati. Ale jakož i nejtvrdší železo a všickni živelní tvorové nedbánlivostí a nešetrností hynou: tak i člověk, byť pak měl sílu Samsonovu, v nemoci upadá, když sám svého těla nešetří a neopatruje před těmi věcmi, od kterýchž ono ku proměnění a ourazu přichází. A skrze nešetrnost těla a nechování jeho častokrát dědičné nemoci v ukrutnosti své tak se posilují, že potom ani od rodičův ani od dětí jejich odehnati se nedají, by pak i sám Hippokrates aneb Galenus vší svou mocí a uměním lékařským proti nim se vynasadili a snažili. K tomu nad dědičné neduhy i jiné případné těžké nemoci na tělo tudy se uvozují, kteréžto nejednou lidi až do hrobu provázejí a s nimi se skládají.

Pátá příčina šetrnosti a vážnosti těla i zdraví jeho jest dobrota boží v tom prokázaná, když sme pádem prvních rodičův v hroznou neduživost, v mnohé nemoci, ano i v smrt spolu s nimi a po nich upadli, že dobrotivý pán Bůh nedopustil na nás i hned věčné smrti, ani v těle, jako v nějaké katovně aneb mučírně ustavičného trápení: ale dostatečně nás všelikými prostředky a léky opatřil, a nám naučení dal, abychom živi jsouce mohli dobrého zdraví užívati a před nemocmi obrany míti, pokudž sami chceme. Pročež i k tomu nařídil, aby všecka oeconomia nebeská i zemská, i ta nejmenší bylinka, zvláštní moc měla k utvrzování a napravování lidského zdraví, kterouž on lidem skrze prostředky poznati dává: ač pro hřích i tu jsou věci a moci škodlivé, životu lidskému zhoubné, kteréž člověk znáti, a jich se varovati má. Ano i věci samy v sobě a v svém přirození dobré, jako povětří, potrava a t. d. škodí našim tělům a zdraví, když jich nemírně a nepotřebně aneb proti vlastnímu přirození našemu požíváme. Kdyby nám byl milostivý pán Bůh té dobroty a lásky neučinil, život náš ač prvé dosti bídný jest, musilby mnohem bídnější a nuznější býti.

Naposledy i proto máme býti následovníci a opatrovníci dobrého zdraví, že jakž napsal Martialis, život jest, ne jakž koli živu býti, ale na zdraví dobře se míti. Syrach také o tom povědělː lepší jest smrt, nežli ustavičná nemoc. A vždycky snáze bývá, nepřítele do města nevpouštěti, nežli z města ho vybíti a vyhnati. Ale takový život potřebuje náležitého opatrování, kteréhož kdož se neujímá, ten snadno v nebezpečenství smrti, by pak i trápě se dýchal, upadá.

Poněvadž tak veliké příčiny k šetrnosti a opatrování zdraví nás zbuzují a vedou, jako vůle boží, vlastní hodnost těla, klénot toliko k užívání nám od Boha propůjčený, přirozená mdloba, dobrota Boží, a povaha života našeho:

potřebí jest jednomu každému jistou správu míti, vedlé níž by své tělo a zdraví rozumně opatroval, a před nemocmi chránil.

XIX.
SPRÁVA STATKŮ.

1. JAN BRTVÍN Z PLOŠKOVIC.

Z knihy o hospodářství (l. 1535).

O rybníkářství.

Fišmistr má býti velmi bedlivý, k rybníkům časně přihlédati a s pilností je opatrovati. Předkem vyzvěděti má, rybníci jsou-li spravení; padli by který opravy potřeboval, aby se to spravilo buď při hrázi, na tarasu aneb v splavě, voda aby se volně držeti mohla. A zvláště opatřiti to, aby ryby dolů ani proti vodě ucházeti nemohly.

Maje tak již rybníky, jakž sluší, spravené, starej se hned o plod, kterýmž by je, když čas přijde, nasazovati měl. Jsou-li jací rybníkové, v nichž by plod obživati mohl, daj do nich kaprův dobrých, mladistvých, jakž se do kterého co vsaditi může, a sázej je po třikrát. Neb nezdaří-lit se jedni, zdaří se druzí, třetí. Potom když se kapři trou, nechť se jich pohlídá, aby pokradeni nebyli. A kterýž plod roční jest, ten nechť se na výtah do jiných rybníčkův, kteříž by najmělčejší a najvýhřevnější byli, dává; neb tu se najspíše vytáhnou.

K násadám pak plod ať se loví měsícův dubna a března v den jasný a tichý. Do velikých pak rybníkův ať se dobrý plod tříletý dává, kterýž by růsti mohl a od vln aby nehynul. Štik také některou kopu prostředních aneb štičat něco, i drůbeže, jestli by se který rybník neměl sám čím nasazovati, ať se do nich dává.

Již pak fišmistr, maje rybníky všecky nasazené, mějž také o to pilnost, jak je máš opatrovati, aby se k užitku přivésti mohly. A maje na pomoc jednoho holomka z rozkázaní ouředníkova, ty vždycky aby v jednu stranu šel a holomek v druhou. Trefuje se také, že druhdy rozkážeš holomkům k opatření tam aneb jinam jíti, a oni půjdou do krčmy, a skrze to mohla by se škoda znamenitá na rybách aneb na rybnících státi. Protož, rozkáže, hned za nimi jeď aneb jdi a, neučiní-li tak jak se jim rozkáže, hned ať sou trestáni; potom bedlivější budou.

Jest také fišmistru potřebí o všelijaké rybničné potřeby v čas se postarati a zvláště, což k lovení náleží, aby všecko pohotově bylo, ne teprva, když by se loviti mělo, aby se s tímto neb s oním shledával.

Při lovení rybníkův tento spůsob zachován býti má. Najprvé, než se rybník spustí, má se podtrubí opatřiti a ohraditi, aby ryby dolů ucházeti nemohly. A sprouha má se dobře vypraviti, aby voda volně odpadati mohla. Potom teprv ať se rybník spustí, jakož toho najvíce v podzimku bývá.

A když rybník již teče, potřebí jest k němu často přihlédati, aby se na rybách škoda nedála. Také za času dáti sobě nevody a jiná nádobí na rybník svézti, aby pohotově byla, a lidem v místech aneb v městečkách přísedícím oznámiti, kdy by se ryby loviti měly, aby o tom věděli. A nechť by pohotově košové aneb vazby, kdež přístupno jest, u kraje byly na hrázi aneb dole kádi, aby se z nevoda do košů aneb na vazby ryby dávaly a z košův teprv do kádí a z kádí do voznic, tak jakž obyčej jest.

Než fišmistr ať lovce rozumně spravuje, jak vláčeti a loviti mají, aby se rybám neubližovalo.

Rybník když se sloví, hned nevody a jiné vazby ať se vyperou a vysuší; též kádi i jiné nádobí všecko pěkně do sucha nechť se sveze a sklidí, škorně lovecké vymažíc zase se schovají, a rybník přes zimu aneb přes léto ať se suší.

2. JAN DOBŘENSKÝ NA DOBŘENICÍCH A BŘEZNICI.

Ze Správy statkův (l. 1550).

O řízení poddaných a sirotkův.

Když hospodář některý osedlý z tohoto světa prostředkem smrti vykročí, ihned potom statek jeho, na čem ten koliv, na mále neb na mnoze, pozůstane, pořádně zinventován a v obzvláštní k tomu založená registra vepsán býti má, s tím při tom doložením, jak mnoho sirotkův mužského i ženského pohlaví, většího neb menšího vzrostu, se k tomu nachází, a kterak kterému říkají, tak aby každá vrchnost na každý čas o týchž sirotcích jistou vědomost míti mohla, a oni také když k letům přijdou, kde spravedlnosti hledati věděli.

A poněvadž mnoho na tom záleží, aby mládež hned od dětinství v bázni boží odchována byla: protož hejtman obzvláštní a přední pozor na to míti má, aby matky samotné v stavu svém vdovském pobožně a poctivě živy jsouce, podle toho i dítky své ke všemu dobrému vedly, jim v rozpustilosti a zahálce růsti nedaly, anebrž hned z mládí k pracem, seč kteří mohou, přivyknouti naučily. Nicméně má se k tomu dohlédati a to tak nařídíti, aby sirotci menší podle matek svých až do většího vzrostu náležitě opatřeni byli, a vychování své tu, kdež sou osiřeli, míti mohli. Kteří pak sirotci již větší a vyrostlejší jsou, jichž by se doma nepotřebovalo, ti k službám obrátiti aneb jiným lidem poddaným, pobožným a správným hospodářům, v službu propůjčiti se mají.

Aby tím lepší pozor na sirotky a vdovy býti mohl, protož má každý hejtman při témž času, když čeládka dosluhuje, podle příležitosti obyčeje téhož

kraje všecky sirotky k jistému dni před sebe obeslati a tu s pilností na to se vyptati, kterak sou se předešlého roku buďto doma neb jinde chovali, a zase proti tomu od hospodářův svých chováni a opatrováni byli, a jak jim službu jejich podle předešlého projednání zaplatili. A maje hejtman ty všecky sirotky před sebou, tu opět toho s pilností šetřiti má, jestliby se kteří sirotci ostřejšího vtipu mezi sebou našli, vezmouce od jejich přátel zprávu, aby ti mimo jiné fedrováni, na díle k liternímu umění aneb na řemesla, pro rozličné potřeby panství odáni byli. Jiné pak sirotky mužského a ženského pohlaví k hmotným prácem mají obrátiti. A aby na každý čas se věděti mohlo, kde který sirotek zůstává, protož každého roku v obzvláštní k tomu připravená registra zcela a zúplna, na jakých penězích aneb jiných příměncích který u koho smluven jest, se vší pilností poznamenáno býti má.

Pakliby kteří hospodářové, jimžby sirotci v službu podáni byli, nekřesťansky s nimi nakládali, je podle náležitosti stravou a zaplatou neopatrovali, a tak zúmyslně k tomu příčinu dali, žeby čeládka sobě zoufala a pryč ušla, ti a takoví hospodáři netoliko jsou povinni, takové od nich ušlé sirotky na svůj náklad zase hledati a před hejtmanem postaviti, ale mají ještě k tomu, jiným ku příkladu, skutečně trestáni býti.

Kteří by pak lidé poddaní aneb sirotci pro své zlé chování poctivosti své potratili, vrchností se spravovati nechtěli aneb z gruntu zběhli: ti netoliko žádného nápadu, ale ani svých vlastních spravedlností užiti nemají.

Poněvadž hříchové a rozličné nepravosti na všecky strany mezi lidmi již se velmi rozmohli a čím dále více se rozmáhají, i protož hejtman má se na ty lidi, kteřížby tak hanebně proti pánu Bohu živi byli, se vší pilností vyptávati, a takové neřády skutečným trestáním, bez šanování osob, časně přetrhovati.

Soudové a posudkové v městech, městečkách a vesnicích každého roku zimního, hned po novém létě, skrze hejtmana a písaře sirotčího, a kde se jeho nechová, písaře důchodního, v přítomnosti rychtářův a konšelův pořádně držáni býti mají.

Co se pak dotýče zlých a nedbanlivých hospodářův, kteřížby více v krčmách leželi neb pilnější karet býti, nežli živnůstek svých hleděti chtěli: k těm hejtmani a purkhrabě pilně a často dohlížeti a zvláště pak na to, jak kteří rolí své osívají, po všecky časy veliký pozor míti mají, a pokudž by jakou nedbanlivost a zlého hospodářství příčiny při kom shledali, tu předkem hejtman týchž lidí k tomu, aby gruntův svých neopouštěli, anobrž časně zase opravovati hleděli, přísnými slovy napomenouti má.

A jestliže by kdo po takovém napomenutí ještě vždy toho, co k napravení přivesti, obmeškával, tomu hejtman dále vězením i na rukojmě bráním při týchž lidech časně přetrhnouti má. Pakli by i to při kom žádné platnosti míti nechtělo, tedy hejtman již dáleji má míti moc, toho každého, by i dobro-

volně prodati nechtěl, z gruntu vybýti a takové grunty lepším hospodářem osaditi.

3. MIKULÁŠ ČERNOBÝL.

Ze Zprávy pánům, kterak svůj statek a úředníky své říditi (l. 1587).

Každý pán má míti čistú dobrú veselou mysl a svú kratochvíl vésti a kvasy své s dobrými lidmi. Svým pak časem má na obecné dobré mysliti, o zemskou věc se raditi, krále pána svého dobré věci obmejšleti, pokoj dobrý jednati, hněvy, sváry krotiti, lidi mířiti a ze zlého k dobrému vésti.

Má pán býti schopný k slyšení, ale zpozdilý a nesnadný k uvěření: a což kde uslyší, aby to prvé s pilností rozvážil, pravda-li při té řeči čili klam, aneb škodí-li komu a co obmýšlí, není-li ten, kdož mluví, pochlebník. Nebo každý pochlebník jest škůdce panský a podobný bývá k kocouru, kterýž s předu líže a z zadu drápe. Těch a takových mají se páni varovati a od svých dvorův je jako zhoubce preč hnáti.

Sluší také pánu, aby nebyl k svým služebníkům a k svým lidem příliš tvrdý; než ve všech věcech aby míru zachoval a, což na něm jest, se všemi pokoj měl, přílišného hněvu nedada zřetedlně na sobě znáti. Nebo veliká jest věc, nedati se hněvu přemoci ani nad sebou panovati, poněvadž hněv jest žádost pomsty i všeho zlého. A protož, když se pán koli rozhněvá, má hněv svůj ihned skrotiti a potom to rozvážiti, veliká-li čili malá příčina hněvu jeho byla.

Má také každý pán býti milosrdný a jako pastýř a správce stáda lidí svých s pilností opatrovati, nedati jim zaháleti, k robotnému životu vésti a ke vší poddanosti. Sám také má nejprvé hledati království božího a chvály jeho, a tak ráčí mu Pán Buoh dáti pomoc ve všech věcech.

Každý pán má s rozmyslem odpovědi rozumné dávati jednomu každému, chudému i bohatému; a což komu přiřkne aneb slíbí, již toho aby neměnil pro nižádnou věc. By mu pak to potom i protimyslné bylo, splň, aby nebyl podezřelý v slibu nalezen. Neb lépe jest nic nepřiříkati a neslibovati, kdy by nemínil učiniti neb dáti, nežli mnoho přiříknouti a nepliniti.

A jakoužkoli věc má pán před sebou, hleď ji prvé bedlivě s radou svou uvážiti, k jakému ji konci přivésti muože, aby toho potom neželel. A protož má o to s pilností jednati, aby sobě upřímné dobré zachovalé lidi k radě zřídil, kteříž by, vidouce a znajíce na pánu něco neslušného, pěknými rozumnými řečmi a příklady starých mudrcův pána od toho odvedli a napravili.

Maje již pán dobré rozumné a zachovalé úředníky, poruč jednomu každému podle povahy jeho, co, pokud a jak spravovati má s pilností, aby jeden

každý, což mu náleží, opatroval a pánu nic jiného nemluvil, nepravil a nežaloval, než samu toliko pravdu vždycky oznamoval.

Též s jedním každým úředníkem aby se častý počet dělal a vyšší k nižším aby dohlédali, což uznají škodného, to aby jim ukazovali a slovy je napravovali.

XX.

SPRÁVA OBCÍ.

1. JAN KOCÍN Z KOCINÉTU.

Z Naučení správcům obecním

(*podlé Plutarcha*).

Kdož se správě města neb obce oddati chtějí, těm jest předně toho potřebí, aby k tomu s dobrým rozmyslem, zdravou radou a bedlivým uvážením přistoupali; ne z lehkomyslné žádosti, aneb marné chvály; ani úmyslem vyhledávání vlastního úžitku a zisku, jakoby na nějakou zlatou žeň jíti měli; ani z všetečnosti, a žeby se neměli čím jiným zaneprázdniti. Nebo jako zahálčiví a prázdní lidé po rynku se třebas celý den, by jim toho žádná potřeba nebyla, procházejí: tak mnozí, nemajíce co užitečného dělati, pletou se v úřady obecné, a pokládajíce je sobě za hru a žert, netoliko za ně žádají, ale někdy i drahými dary se v ně kupují.

Takoví podobni jsou těm lidem, kteříž z kratochvíle vejdouce do lodí, aby se toliko pro ukrácení tesklivé chvíle provezli, když je potom mimo naději na hlubinu mořskou vítr zanese, teprva se zpátkem k břehu ohlédají, a kterak by zase k zemi přijíti mohli, o to se žádostivě starají: však nicméně se strachem a s velikou nechutí, chtěje nechtěje v nebezpečenství s jinými zůstati a vytrvati musejí.

Rovně též i onino dosáhnouce úřadův a za nedlouhý čas jich pokusíce, teprv potom předsevzetí svého pykají, a ustavičně bych bych volají, zvláště když místo chvály potupy, místo poctivosti pohanění, místo vážnosti a šetrnosti od lidí lehkosti, místo zisku škody docházejí; tak že nejednou těm poddáni býti musejí, jimiž sami vládnouti chtěli, a kterýmž se myslili zalíbiti, těm v nelibost a hněv upadají.

Ale kteříž správu obce jako věc samu v sobě šlechetnou, ctnou, starostlivou, nesnadnou a pracnou, však svému řádu a stavu náležitou, bedlivě a zdravě uvažují a v úřady s radou a rozmyslem vstupují, ti se toho ničehož neobávají.

Nacházejí pak dvě cesty aneb dvojí přístup k správě obcí a měst. Jedna cesta jest kratší, k dojití poctivosti a slávy v brzkém času velmi příhodná, ale

nebezpečná: druhá pak prodlenější a jako pěším příjemnější, však bezpečnější.

Někteří zajisté zmužilou smělostí svou a udatností hrdinských skutkův velmi rychle sobě přístup k správě a úřadům obecným učinili, jichžto příkladův veliký se počet nachází v historiích řeckých a římských. Takoví lidu vděční a milí bývali, aniž jim co závisť protivníkův a nepřátel uškoditi mohla. Nebo, jakž pověděl Aristoteles, ani oheň dýmu nevydává, ani sláva závisti neplodí, když se to obé pojednou a brzo vyskytne a rozsvítí. Než kteříž poznenáhlu rostou, pomalu a váhavě se vyvyšují, těm se jiné odjinud překážky namítají, tak že nejedni prvé než dobře rozkvětli, před soudnou stolicí uvadli.

Když pak někdo pojednou a jako v skok, vyřídě platné poselství aneb obdrže slavné vítězství, nejvyššího úřadu v městě dosáhne, proti tomu ani závisť ani potupa jiných nic nemůže. Tou cestou šel Aratus k slávě, když Nikokle tyrana zamordoval. Tak Pompejus nejsa ještě senatorem žádal triumfu z podmaněných nepřátel, a když mu toho Sylla zbraňoval, pověděl, že více lidí klaní se slunci vycházejícímu než zapadajícímu. Což slyše Sylla, přestal mu býti na odpor.

Za našich časův slavný začátek k úřadům dávají legací ke králům a knížatům, též obecní soudové v rozepřech těžkých a nesnadných, ke kterýmžto věcem potřebí jest muže vtipného, srdnatého, opatrného, upřímného a smělého. Nacházejí se také v městech mnohé věci poctivé a užitečné, skrze nedbanlivost zapuštěné a téměř dokonce zahynulé, kteréž kdož by zase napravil a v předešlý dobrý způsob uvedl, aneb což s hanbou a škodou obce zlého v zastaralou zvyklost přišlo, to zase rozšafně vyplenil, velikou by platnost městu učinil, a sobě slavné jméno a lásku u dobrých lidí způsobil.

Mnohým také spravedlivý rozsudek v rozepři těžké, spletené a nesnadné; zastoupení a ochránění člověka chudého proti bohatému, mdlého proti mocnému, a sprostného proti chytrému; svobodné a smělé zastání a obhájení spravedlnosti a práva proti vysokému, ale nespravedlivému knížeti a pánu okázalo i dobře obmezilo cestu k předním úřadům městským.

Někteří se zmohli, a jak sobě tak potomkům svým poctivé jméno způsobili skrze nepřátelství, kteráž měli s úřadníky a vrchnostmi neřádnými a tyranskými, nebo svrhše je s důstojenství, sami s pochvalou a dopuštěním všeho lidu na místa jejich vstoupili. Ale ze závisti odpůrcem býti člověka poctivého a dobrého, kterýž svou ctností slávy a chvály došel, ani chvalitebné ani užitečné není. Když zajisté lid obecný ublíží něco muži dobrému a potom rychle hněv jej pomine a on litovati toho počne, nejsnadnější tu cestu k výmluvě hříchu svého mívá, že se křivdy dobrému člověku učiněné nad původem a rádcem vymstívá. Takoví tedy a mnozí jiní jsou přístupové slavnější k dojití předních úřadův obecných.

Kteříž pak druhého způsobu dojíti cti a slávy požívali, ti v předsevzetí svém následovali břečtanu. Nebo jako ten, připna se k některému mocnému

stromu, spolu s ním a po něm nahoru se táhne a roste; tak oni jsouce mladí a neznámí v městě přidrželi se lidí starých, vznešených a moudrých, pod jejichžto mocí a opatrností pomalu se skloňujíce a spolu s nimi rostouce, v správu města a obce se vkořenili. Tak Aristida vzdělal Klisthenes, Phociona Chabrias, Lukulla Sylla, Katona Maximus, Agesilaje Lysander atd.

Takoví pak, kteříž jako za ruku od jiných k slávě a správě vedeni bývají, netoliko jednomu, ale i všechněm měšťanům vděčnou službu činí, a přihodí-li se jim co potom neštastného a protivného, v menší nenávist upadají. Pročež i Filip král macedonský napomínával syna svého Alexandra, dokavadž jiný kraluje, aby sobě vlídností, přívětivostí a prokazováním jiných náležitých povinností jak může nejvíce služebníkův a přátel třebas ze všeho světa způsobil.

K takové pak pomoci za přítele a patrona volen býti má ne zprosta slavný, vznešený a mocný, ale ten, kterýž pro svou šlechetnost a ctnost takový jest. Nebo jako nekaždý strom trpí při sobě vinného kmene, aby se okolo něho otočiti aneb nahoru při něm růsti mohl, ale některý jej hned udušuje a žádného zrůstu mu nedopouští: tak v obcech, kteříž dobrých jonáků nemilují a nepodporují, než toliko jsou pyšní soběhrdové a žádostiví vyhledavatelé své cti, moci a chvály, mladým měšťanům nepřejí žádných příležitostí a příčin, kudy by také zrůsti a něco dobrého v městě učiniti mohli, nýbrž z neřádné závisti, aby se sami úřadův nasytili a bojíce se, žeby jim snad mladí tu vlastní živnost jejich odjali, všelijak je od toho odvozují a potlačiti usilují.

Tak Marius těžce nesa štěstí Syllovo, odstrčil ho od sebe. Ale Sylla připojiv se k Mariovým nepřátelům, mužům dobrým a šlechetným, zkazil Maria a vyhnal ho, kterýž byl už téměř město římské vyvrátil. Proti tomu Sylla hned od mladosti Pompeje zvelebiti hleděl; nebo i povstával proti němu i klobouk před ním uctivě snímal, a jiným také mládencům příčiny dával ke skutkům rytířským a slavným, a lenivějších ponoukaje naplnil vojsko své, žádostí, cti a chvály, chtěje ne sám toliko velikým a slavným, ale mezi mnohými velikými a slavnými nejprvnějším a největším býti. Takových tedy příznivých a nezávistných lidí přidržeti se sluší.

Na druhou stranu mladí měšťané nemají činiti jako onen Esopův králíček kteryžto pod křídly orla vynešen jsa vzhůru blízko až k slunci, rychle nad orla vyletěl, a tak království nad ptáky došel, to jest, nemají svým mistrům, patronům a otcům cti a slávy jejich nenáležitě a nevděčně uchvacovati, ale je raději od nich a s povolením jejich přijímati, dokazujice tudy, že žádný neumí dobře panovati ani jiných spravovati, jakž pověděl dobře Plato, kdož se prvé sloužiti a poddán býti nenaučil.

2. DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA.

Z Politia historica (1584).

O vychování mládeže.

Aristoteles, veliký a vznešený mudřec, píše mezi jiným a napomíná v svých knihách, kteréž o policii sepsal, že ti, kteříž jsou v městech a obcích za správce nařízeni, a jiným práva, řády a statuta vydávají, předně na to s pilností mysliti, a o to bedlivou péči míti mají, aby té částky nezapomínali a nezanedbávali, kteráž se k počestnému zvedení a dobrému vyučení mládeže vztahuje. Nebo kdež se ta věc, za jakými pak koli příčinami opouští, tu nemůže město aneb obec než velikou a znamenitou škodu vziti. A protož chce-li kdo dobře nařízenou policii a řád v městě míti, ten musí nejprvé od mládeže začíti, aby ji v dobrém umění a křesťanských počestných mravích založil a vzdělával. A pověděl Aristoteles, že ta věc netoliko v každé dobře nařízené obci vysoce potřebná jest, ale také že vládařům a správcům náleží nad tím ruku držeti, a to s pilností opatrovati.

Tak *Apollonius* velmi krátký list napsal hejtmanům a ouředníkům římským v tato slova: „Mnozí z vás velikou péči a starost mají o své paláce, stavení, zdi městské a procházky. Ale o děti své a manželky, aby ctně a chvalitebně vedeny byly, o to ani vy nepečujete, ani práva vaše toho neopatrují. Což kdyby se dálo, jak by utěšená a poctivá věc byla ouřad v městě.“

A onen moudrý *Sokrates* často říkával, jakž o něm to poznamenal Plato: „Co myslíte, a co předse beřete lidé, že se nejvíce o to staráte, abyste mnoho peněz a statků nashromáždili: o děti pak a syny své, jimž toho zanechati míníte, žádné bedlivé péče nemáte?“ „K tomu já přidám, dí Plutarchus, že takoví rodičové rovně tak činí, jakoby někdo staral se toliko o střevíc, o nohu pak žádné by péče neměl.“

Z té příčiny chválí se císař *Trajanus*, že nařídil a poručil, aby z obecné komory a na obecný groš každého roku pět tisíc pacholat z dobrých a poctivých rodičů pošlých chováno a k dobrému vedeno bylo. Item, císař *Karel Veliký*, že tři slavné akademie ustanovil a štědře nadal; jednu v Paříži ve Francousku, druhou v Bononii a třetí v Padui ve Vlaších. Založil také a vystavěl mnoho bohatých klášterův v zemích německých a v říši, kteříž toho času nic jiného nebyli než školy, v nichž se mládež dobrým mravům a svobodným uměním učila a v počestné křesťanské kázni hned z mládí zvykala.

Jakož pak i nyní na panstvích a zemích knížete a kurfiršta *saského* v některých klášteřích začaly se zase takové školy vyzdvihovati, v nichž mnoho čistých učených lidí zvedeno a vychováno. A dejž to milý Bůh, aby i jiní mocnářové a knížata křesťanská příklad sobě z toho vzali, a tím způsobem všecky kláštery na panstvích svých zase obnovili. Nebylo by se obávati potom

v časích budoucích nedostatku učených lidí, jakož nyní činiti musíme, poněvadž klášterové aneb zhola zpuštěni a lidem světským poddáni jsou, aneb bydlejí v nich a nadání i důchodův jejich užívají lidé ničemní, zahálčiví a leniví, kteříž to ani Bohu ani světu v ničemž užiteční a platní nejsou.

Tuto bylo by zapotřebí i to připomenouti, že obzvláště velicí páni nejvyšší pilnost a péči o to míti mají, aby jejich synové a dítky co nejlépeji a nejpočestněji zvedeni byli: myslice a pamatujíce na to, že jsou se dítky jejich k dobrému a prospěšnému vlasti zrodily. Nacházejí se mnozí, kteříž slavnými pohřby a jinými velikými náklady památky po sobě zanechávají. Ale v pravé pravdě žádný pán nemůže lepší a chvalitebnější paměti pozůstaviti, jako když po sobě zanechává dobrého syna, kterýž v počestnosti, šlechetnosti a ctnosti otci svému podoben jest. Aniž může ten pán za mrtvého jmín a držán býti, kterýž takový ušlechtilý a krásný obraz zplodil, na svět vyvedl a na svém místě zůstavil.

Chvalitebný příklad jest na králi *Filipovi Macedonském*. Tomu když se syn Alexander, kterýž potom veliký sloul, narodil, napsal list k mudrci Aristotelovi v tato slova: „Král Filip Aristotelovi mudrci pozdravení. Věz, že mi se syn narodil, za kteréhož všem bohům děkuji. Ne tak že se jest narodil, jako že mu se za života tvého narditi trefilo. Nebo naději se, že od tebe zveden a vyučen jsa, hoden bude i mne i království, kteréhož mu zanechám."

Císař *Karel* (*Veliký*) jsa pán učený a maje syny i dcery, ke všemu dobrému je snažně vedl. A syny ovšem, dokudž malí byli, dal učiti literám, a když odrostli, poručil je vedlé obyčeje francouzského cvičiti, jak by na koních jezditi, zbroj na sobě nositi, a mírně střílet měli. Dcery své pak k tomu měl, aby předly, šily a tkaly, a to proto, aby žádné příčiny k zahálce neměly. Syny své vždycky s sebou za stůl sázel, a když někam jel, při boku svém jeti jim rozkázal. Taková (hle) péče byla toho velkomocného císaře a pána o dobré a chvalitebné zvedení synův, že je sám téměř vždycky před očima svýma míti, a sám jejich pěstounem a učitelem býti chtěl. Jako onen římský *Kato* žádnému jinému synův svých neporučil, ale sám je k ctnosti příkladem svým vedl a svobodnému poctivému umění vyučoval.

Co my pak medle nyní činíme? Mnozí o koně a chrty větší starost máme, než o děti. Když jen mají co jísti a píti, a čím se pěkně odívati, dosti jest. A poručíc je nějakému nezvedenému a neučenému Rybaldu, kterýž toliko jmeno má, že jest succentor, aneb bakalář, aneb dětinský mistr, co se učí a k čemu se vedou, na to třeba v roce se neoptáme, ani nepomyslíme. O tempora, o mores!

XXI.

PUTOVÁNÍ DO SVATÉ ZEMĚ.

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA.

Z úvodu k Itinerarium sacrae scripturae (l. 1592).

Jest vůbec dobře vědomé a známé, kterak mnozí slavní a znamenití muži, za předešlých let i našeho věku, putování do města Jerusaléma, i do Palestiny předsebrali, a z dalekých končin s nemalými outratami i nejednou s nebezpečenstvím života, vykonávali, a snad i po dnes někteří vykonávají. Na větším díle a snad všickni, dělali to z horlivé žádosti a s dobrým pobožným úmyslem, chtíce ohledati a shlednouti ta svatá místa, na nichž Pán Bůh a Svatí jeho divy a zázraky činili, a o nichž často v písmech zákona Božího čítali; aby se tím prostředkem v bázni Boží rozhorlovali, a v pravé pobožnosti hodnějších prospěchův nabývali; poněvadž vždycky mocněji v srdce naše skládá se to, nač očima svýma patříme, nežli o čemž toliko čteme neb slyšíme.

Ale jakož rozdílní jsou v povahách lidé, a jedni druhých jak vtipnější tak bedlivější a zdílnější bývají; tak i mezi poutníky země svaté nacházeli se jedni pilnější nežli druzí, a když někteří, což tam dobrého a užitečného nabyli, to sami sobě zachovali a zatajili, jiní zase všecko, což spatřili a shlédli, v poznamenání a spisy jisté uvedli a na světlo vydali; aby i ti lidé, kteříž tak daleko docházeti, těch svatých míst očima svýma spatřovati nemohou, čtouce ty nábožné cesty a pouti, duchem a myslí v těch místech se stavěli, a vnitřním zrakem srdce na divné skutky a zázraky Boží hleděli.

Nacházím v historiích, že i z národu našeho českého, kterýž vždycky nad jiné nábožnější býval, mnozí jak z obecných tak z urozených a slavných lidí na ty svaté pouti se vydávali; jako Menhart, biskup pražský, v počtu desátý, vypravil se do Jerusaléma za příčinou náboženství, léta Páně 1130.

Ač pak koli dosti podobné jest, že před tím i potom nejedni z Čechův takové cesty předsebrali; však žádný z nich cesty své a příhod rozličných, i co tam kde viděl, nevypsal a v známost neuvedl, o nichž by vůbec vědomé bylo, kromě dvou: z nichž jeden byl *Martin Kabátník z Litomyšle*, kterýž po zemi z Čech skrze Moravu, Slezsko, Polsko, Rusy, Valachy, Turky šel až do Konstantinopole. Odtud přeplaviv se přes úzké moře Bosphorus Thracius řečené, prošel všecku Asii po zemi až do Syrie a Palestiny i do města Jerusaléma. Tam pobyv za tři neděle a ohledav místa svatá, k nimž ho pohané připustili, jel odtud do Egypta, a v městě Memfis aneb Alkairu převelikém, spatřiv což mohl, zase touž cestou domů se navrátil, a tu svou jízdu, jakž možné bylo člověku sprostému, v spis uvedl, kterýž také vytištěn jest a mezi rukama lidskýma. Léta ovšem nepoznamenal, kdy jest takovou dalekou (snad přes devět

set mil) pout vykonal, však z knížky jeho rozuměti se může, že se to stalo za království v Čechách a v Uhřích krále Vladislava, Ludvíkova otce.

To o Kabátníkovi krátce jsem připomenouti chtěl, poněvadž člověk obecný tak mnoho zcestoval (zvandroval) a památky cesty své po sobě zanechal; ač ne jedni za to mají, že více básní psal nežli pravdy, a proto ho i zamítají; ale není pochybné, že nepsal jiného než což tam viděti mohl, a což slyšel od jiných, s nimiž buďto sám anebo skrze tlumočníka mluvil, a jakž spraven byl o čem, tak sobě to poznamenal; buď že všemu sám věřil aneb nevěřil, práva žádnému k věření neukládá, ano že sám o mnohém pochybuje, zjevně na sobě znáti dává. Jest pak i to pamatování hodné, že tam v Egyptě nalezl lidi s nimiž se jazykem naším slovanským bez tlumače smluviti mohl.

Druhý z Čechův, kterýž cestu do země svaté a do Jerusaléma vypsal a vůbec na světlo vydal, byl *Oldřich Prefát z Vlkánova*, rodič pražský. Ten léta Páně 1546 nejprv z Prahy do Benátek na svůj vlastní náklad, a odtud, po moři s mnohými spolutovaryši a poutníky plavil se až do Palestiny k portu Jaffa aneb Joppen, a potom po zemi do města Jerusaléma a k hrobu Božímu. Jak mu se pak na té cestě vedlo, jaké půtky měli na moři, k kterým ostrovům přistáli, a co v Jerusalémě i v okolních místech spatřil, to všecko bedlivě v poznamenání uvedl, a v jazyku českém léta Páně 1568 vytisknouti dal.

Ty tedy knihy o zemi svaté a městu Jerusalému Čechové naši v řeči své až posavád čítávali, a čísti mohli: jiného nic o té materii neměli. Kteříž pak cizím jazykům, zvláště latinskému a německému rozuměli a rozumějí, z čítání mnohých autorův lepší vědomosti nabývati mohli, poněvadž nejedni staří i noví o nich psali, a putujíce do těch krajin, všecko s pilností zaznamenali, což tam koli ušima slyšeli, aneb očima viděli.

Ale však, dle sprostého zdání mého všecky ty a takové traktáty, buďto latinské, německé aneb české, v nichž se země svatá a město Jerusalém vypisuje, mnohými příčinami převyšuje ta kniha, kterouž *Magister Henrichus Buntingus*, kazatel slova Božího v knížectví brunšvickém, pod titulem latinským *Itinerarium sacrae scripturae* a německým *Reisebuch* v jazyku německém před několika lety na světlo vydal. Nebo v té knize své vypsal nejprvé a spočítal na míle německé cesty a pouti, kteréž ze starého zákona ovšem svatí první otcové, patriarchové, soudcové, králové, knížata a proroci, za nového pak zákona Josef, panna Maria, sám Kristus Pán a Spasitel náš, a někteří z učedlníkův a apoštolův jeho zde na světě pracně vykonali.

Potom ačkoli nerozumím, aby sám osobně tento Buntingus v zemi svaté býti a ji projíti měl, však což jiní pobožní a víry hodní muži a poutníci v svých spisích zaznamenali, to on rozšafně a bedlivě z nich vybral, a čistým pořádkem připomenul, místa všecka i města, hory, lesy, pahrbky, údolí, potoky, jezera, řeky a cožkoliv k chorografii z potřeby náleží, z starých i nových spisovatelův vypsal, rozličnými a utěšenými historiemi doplnil a pěkně vysvětlil, tak aby to vše natoliko církvi Boží k snadnějšímu vyrozumění písmem svatým,

ale i k běhu světskému, pro mnohá politická napomenutí a potřebná naučení, užitečně sloužiti mohlo.

Naposledy i to má zvláštní kniha tato, že jsou k ní přidány tabule geografické, v nichž se maluje a čtenáři hned před oči staví netoliko země židovská, jakáž byla za kananejských, před rozlosováním mezi dvatero pokolení israelské, i potom za času Krista Pána, s poznamenáním těch míst a měst, na nichž svatí putovali; ale i všeho okršlku zemského a každé částky jeho, totiž Evropy, Asie i Afriky. Jest vymalováno i vyobrazení svatého města i chrámu jerusalemského, a dílů jeho, což jistě k srozumění těch věcí a historií, kteréž se v písmích svatých i v knize této přivozují, náramně jest potřebné. Ještě v novém zákoně doložená jest i tabule putování sv. Pavla, apoštola pohanům oddaného, kterýž v evangelium Kristovu nad jiné apoštoly mezi pohany nejvíce pracoval, a za tou příčinou i putoval, tak že všecku téměř Asii naskrze prošel, mnohé ostrovy v moři Prostředzemním a Velikém navštívil, až se i do Evropy a do Říma i do Hispanie dostal. Z čehož se na rozum dává, jak se v brzkém času evangelium svaté téměř po všem světě rozhlásilo, a s jakým prospěchem práce apoštolské mnozí národové z temností pohanských ku pravému světlu víry Kristovy přivedeni.

Tyto tedy a jiné věci já maje v svém uvážení, a vida, že se takových knih v jazyku našem nenachází, poodložil jsem na stranu jiných prací povolání svého, a vzal před sebe již dotčené Itinerarium s. scripturae, abych je na česko přeložil, předně pro zvelebení cti a slávy Božího jména, potom pro obecný užitek a rozšíření národu a jazyka našeho slovanského, a nelituje v tom ani práce, ani statečku svého, s nemalým nákladem vytisknouti jsem dal.

2. OLDŘICH PREFÁT Z VLKÁNOVA.

Cesta z Prahy do Benátek a odtud až do Palestiny

(vykonaná l. 1546).

a) Položení hory Sion, údolí Jozafat a hory Olivetské.

Věděti se má, že jeden vrch neb hora leží na západní stranu, a na stráni toho vrchu, která jest proti východu, leží nynější město Jerusalem, a ten vrch neb hora slove hora Sion: proti ní, na druhé straně na východ, leží jiný vrch, který slove hora Olivetská. Mezi těmi dvěma vrchy, totiž horou Sion, na které město leží, a horou Olivetskou, jest údolí hrubé, které slove údolí Jozafat, a prostřed toho dole teče potůček skrz údolí, který se jmenuje Cedron.

Ale aby tomu se mohlo lépe vyrozuměti, dám toho příklad zde u nás v Praze. Kde jest to dláždění, kterým chodí k Strahovu, item, kde leží stupně, po kterých na zámek Pražský chodí, a díl malé strany, co jí s vrchu dolů

leží, tu rozuměj, jakoby z toho vrchu dolů ležclo město Jerusalem. Item, kde klášter Strahov jest, tu jako by byl klášter hory Sion Jerusalemský. A tak ten vrch, na kterém leží zámek Pražský, Hradčany a Strahov a díl malé strany, co jí svrchu dolů jest, jako by byla hora Sion s klášterem a městem Jerusalemem. Ten vrch pak na druhé straně přes řeku, kterému říkáme Karlov, jako by byla hora Olivetská, a to místo na kterém klášter Karlov stojí, jako by bylo ono na hůře Olivetské, s kterého Pán na nebe vstoupiti ráčil. Item, pod Karlovem, jak říkáme na Botiči, kde kostel matky Boží stojí, to jako by bylo to místo, kde blahoslavené panny Marie hrob jest; to oudolí, které mezi Strahovem a Karlovem, kudy Pražská řeka teče, jakoby byl potok Cedron.

Neb i tak, jak tomu někteří chtějí, císař Karel čtvrtý to vyměřil, který ty kláštery a kostely zakládal, totiž Karlov a Botič. Strahovský klášter také položením velmi podobný jest klášteru hory Sion, kterýžto někdy kníže Vladislav založiti a stavěti dal, a Sionem jej jmenoval, o tom sobě přečti v Hájkově Kronice v listu 182, neb i ještě po dnes opat Strahovský se píše opatem hory Sion.

A tak máš toho poněkud podobenství, ačkoli v Jerusalemě hora Olivetská skoro právě leží proti městu Jerusalemu, a také oudolí mezi tím není tak velmi široké, jako u nás zde mezi Karlovem a Strahovem, než toliko to položení zde v Praze jest podobenství poněkud onoho, které v Jerusalemě, o čemž jsem tuto proto zmínku učinil, aby hloupější spíš porozuměti mohli, jaký toho tam v Jerusalemě způsob a položení jest.

Tu v oudolí Jozafat, jak nám mniší hory Sion pravili, má býti soudný den, když Kristus Pán živé i mrtvé souditi bude. A protož tomu někteří chtějí, že kdo jsa živ na tomto světě, v tom údolí Jozafat vezme kámen, na kterém by jej koli místě v témž oudolí položil, že na tom místě když z mrtvých vstane, a Pán poslední a hrozný soud souditi bude, že on stane: protož my někteří poutníci kamení jsme sobě kladli, na kterém místě sě komu vidělo a zdálo, žeby nejlépe a nejraději v den soudný stál, ale bojím se když k tomu přijde, že nebude na tom, aby sobě každý místo vybíral, kde by státi chtěl, než kdekoliv postaven bude, tu státi musí.

b) O zemi svaté a obyvatelích její.

Země svatá respectu Bohemiae, to jest patříc na položení této země naší české, leží na východ slunce, mezi východem a polednem, kterážto země v písních svatých i v jiných historiích rozličnými jmeny se jmenuje, neb se jmenuje zemí Kananejskou, zemí zaslíbenou, zemí Izraelskou, zemí Židovskou, Syrií, Palestinou, a od nás křesťanů nyní se jmenuje zemí svatou.

Tato země někdy byla velmi úrodná a hojná, mlékem a medem oplývající, jak písmo o ní praví, ale na tento čas hrubě spuštěná, neb málo co celého

od měst, městeček, vsí a jiného stavení v ní jest, co jsme my viděli, neb na větším díle všecko splundrováno a pobořeno stojí; však proto i po dnes ještě od chléba, masa, vína, ovoce rozličného, i jiných věcí dosti hojná jest, neb nedraho a za slušné peníze se to všecko v ní kupuje, a mám za to, kdyby do rukou a pod správu křesťanskou přišla, že by v krátkých časech zas povstala, a zvelebena byla, a k své staré úrodnosti a hojnosti by přišla: této zemi svaté nyní vlasky Suria říkají, a jest na větším díle hornatá.

Toho tuto také pominouti nemohu, abych o tom zmínky neučinil, že jsou mnozí lidé, kteří se s toho svésti nijak nedají, než že v Jerusalemě přes celý rok v zimě jako v letě jednostejně, jak noc tak den 12 hodin jednostejné dlouhý jest. Ale toho není, neb ho v letě v Jerusalemě přibývá nad 12 hodin 2 hodiny víc, též v zimě ho o 2 hodiny méně 12 ubývá: a tak v Jerusalémě v létě okolo svatého Víta, tehdáž když zde u nás v Čechách nejdelší den bývá, tam jest den 14 hodin a 6 minut zdélí, a noc jest tehdáž 9 hodin a 54 minut, to jest bez mála 10 hodin zdélí. Tolikéž zas v zimě, o svaté Lucii jest v Jerusalemě den bez mála 10 hodin zdélí, a noc maličko drobet víc než 14 hodin, a to jest jistě tak.

I mohl by snad tuto někdo říci, ty pravíš, že v Jerusalémě v létě bývá den 14 hodin zdélí, a v zimě 10, však Kristus Pán ve čtení svatého Jana v 11. kap. k svým učedlníkům mluví, řka: však 12 hodin jest den atd.; kterakž se to pak spolu trefiti může? I věz, že Kristus pán dobře jest ráčil mluviti, neb těch časů Židé v Jerusalémě užívali jsou hodin (které slovou horae planetariae inaequales) planetních, kterýchžto hodin vždycky 12, buď den dlouhý nebo krátký, v létě nebo v zimě, přes den jest a tolikéž 12 přes noc bývá, což se z mnoha míst ze čtení svatého dostatečně dokázati může, a o těchto hodinách planetních Kristus pán mluviti ráčí etc.

Jsou také i jiní lidé, kteří tomu chtějí, a někteří i za pravdu jsou to psali, že v Jerusalémě, když jest právě o poledni, nad tím místem kde Kristus pán ukřižován jest byl, člověk stoje na slunci, žádného stínu nemá. Ale není tak, neb kdekoliv a kterého času koli člověk v Jerusalemě a po zemi svaté chodí, když slunce svítí, všudy stín svůj vidí, než jsou to všecko rozprávky od lidí hloupých pošlé, kteří tomu nerozuměli a astronomii neuměli, totiž že Jerusalem leží právě u prostřed světa, že v něm den a noc vždycky jednostejny jsou, též že člověk žádného stínu o poledni nemá. Item, kdo se v Jordáně řece skoupá, že nikdy starý a šedivý nebude, a jiných mnoho k těm podobných rozprávek, kterýchž pro krátkost psáti tuto zanechám.

Tato pak země svatá nyní všecka jest pod panstvím a vládařstvím císaře Tureckého, který do ní své hejtmany a vladaře Turky posílá, kteří ji na místě jeho zpravují, a bydlí v ní těchto časův rozliční národové, totiž Turci, Suriánové, Arabové, Mouřenínové, Židé a křesťané, však mezi těmito národy obyvatelů této země mnoho, a skoro polovice jest křesťanů, toho mi jistě věř.

Ač my se domníváme zde v těchto našich zemích, že v těch krajinách,

které pod mocí pohanskou jsou, jmena Krista Pána a víry jeho již není, ale není tak; mát pán Bůh všemohoucí a věčný i v těch východních krajinách mezi pohany nesčíslný počet svých volených křesťanův, lidí sprostých, robotných, dobrého obcování, kteříž bydlíce mezi pohany, mnohá protivenství, úzkosti a soužení pro jméno a víru pána Ježíše, od Saracenů a pohanů trpí a snáší (a snad lepších nežli my zde v těchto našich krajinách jsme, kteří nejsou tak nespravedliví, neupřímní, nestřídmí, pyšní, rozpustilí, a bezbožní jako my jsme), kteří všickni v Krista pána věří, jmeno jeho vyznávají, a slovem jeho se spravují: neb nedomnívej se, byť pán Bůh toliko svou církev měl v Čechách neb v Moravě, než mát ji po všem světě.

To o zemi svaté dosti buď. Kdo pak o této zemi svaté a obyvatelích jejich více věděti chce, přečti sobě knížku Descriptionem terrae sanctae Brocardi monachi etc., tam o tom o všem obšírněji najdeš.

3. KRIŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC.

Cesta do Svaté země a do Egypta (vykonaná l. 1598).

O příjezdu do města Kairu.

Když jsme se před dům consula dostali, šli jsme do něho a potkali jsme se s samým consulem; kterýž zvěděv, že tu jsou poutníci, nám vstříc vyšel a tu nás přívětivě řečí vlaskou vítal a do svého pokoje na horu vedl. Až něco málo spolu porozprávěvše, jak jsme z Jerusalema a potom z Damiáty od viceconsula, od něhož jsme jemu ledacos oznámiti měli, vypraveni byli, byl jemu čas obědu od služebníka oznámen, k kterémužto nás přátelsky zval a míti chtěl, i my toho také potřebovali.

Byl pak velice zdvořilý, učený a několik řečí povědomý pán, vedl sobě pansky, mnoho služebníkův měl a ve všech věcech skvostně a pořádně sobě počínal a jako jiný turecký pán v hedbávných šatech chodil.

Při jídle pěkná rozmlouvání a mysli obveselení s námi měl. Od krmí pak nákladných a mnohých, s dobrým vínem cyperským, tak silným, že ač jsme ho čtvrtý díl ke třem dílům vody přilívali, přece co nejsilnější uherské víno bylo, velmi dobře nás choval.

Po obědě důvěříce se témuž consulovi, oznámili jsme, odkud jsme. Čemuž se on velmi podivil, že v tak nebezpečné časy, pro válku JMC. pána našeho s Turky, mezi úhlavní nepřátely naše jsme se pustiti směli; pročež radil nám, jak bychom se v tom městě chovati měli, abychom vyzvědíni nebyli a do věčného vězení se nedostali, zvláště pak Židův se vystříhali a s nimi mnoho nemluvili, žeby nás po řeči nejspíše poznati mohli. Nebo ten národ, jest-li u nás chytrý a obmyslný, jest mezi Turky mnohem více, a to tím, že jsou Turky od přirození dosti sprostné, avšak lakomé, svým šejdům vycvičili, tak že všecko lotrovství a oklamání jako Židé beze všeho svědomí hledí. Nemají tam jako

i u nás žádného dědictví ani pozemků, ale šejdy a obchody se živí, a tak tam bohatí jsou, že nejpřednější cla a jiné důchody, buďto sami, aneb spolu s Turky, sobě k ruce najaté drží, za kteréž tureckému císaři, vedlé velikosti a malosti, v jisté termíny jistou sumu hotových peněz beze vší starosti Turkův dávají. A ačkoli jim uloženo jest, jak mnoho od čeho vybírati mají, však dobře umějí lidi přetahovati, že z toho veliký zisk a užitek berou a dobře se mají.

Obyčejně několik řečí umějí, by se v těch zemích nezrodili; jako k. př. když léta 1492 Ferdinandus a Isabella a po nich Emanuel a Carolus V., králové hišpanští, do 144000, a císařové římští léta 1340 z svých zemí mnoho tisíc Židův vypověděli, kteříž táhli do Turek, a tam řečem navyklým své děti učili, že posavad mnozí dobře španělsky, vlasky a slovansky mluviti umějí. Od kteréhožto času Turci řemesel mnohých a nástrojův válečných od děl, ručnic atd. strojení k nenahradné škodě všeho křesťanstva dostali, tak že sám turecký císař tehdejší tato slova propověděl: že se diví veliké zpozdilosti králův křesťanských; jest-li že jsou nechtěli takového množství lidu židovského pobiti, že jich aspoň za chlapy k službám a prácem potřebným nezachovali, ale je raději k svému horšímu vyhnati, nežli k dobrému zdržeti chtěli.

Kupecké obchody od drahého kamení, zlata, stříbra a drahých tkanin nejvíce vedou, a převyšují v tom Turky a téměř i všecky východní kupce, jakož pak v Kairu nejbohatší krámy a sklepy mají.

Obírají se také s lékařstvím a hojením lidi, a jsou tam nejlepší lékaři a materialistové Židé; také není žádný křesťanský apatykář aneb materialista, kterýž by tolik species a všelijakých bylin v jednom krámě aneb v své moci, jako oni měl, a to proto, že mají mnohé staré arabské psané i tištěné lékařské knihy a herbáře, kterýchž my v našich zemích nemáme; mají přes to jiných nám známých spisovatelův knihy, jako Galeni Hippocratis, Almansoris, Serapionis, Aristotiles, Platonis a jiných v řeči turecké a arabské, z nichž mohou umění dobrého nabývati; a nacházejí se někteří mezi nimi, zvláště v Egyptě, kteříž dosti učení jsou a vedlé pravidel lékařských v hojení se zachovávají a o tom disputovati dostatečně mohou.

Spravili sobě také dotčení Židé v Konstantinopoli tiskárnu aneb impressi, jíž sami Turci nemají; v té tisknou ve všelijakých jazycích knihy, jako vlasky, španělsky, řecky, latině a židovsky, a mohou je i v jiných řečech vydávati, krom v turecké a arabské, pro zápověď tureckou, jako by ty dvě řeči svaté byly a oni jich hodni nebyli, aneb žeby je poškvrnili. V tiskárně užívají křesťanův učených a od Turkův z zajetí vykoupených, s těmi jako s otroky nakládají a je i v svátek k robotě a dílu ženou.

Kupují také svobodně, jako jiní Turci, křesťanské děvčata, panny i ženy, a zase vedlé libosti prodávají. Že pak u Turků v žádné vážnosti nejsou, kteříž s nimi ani jísti, ani z jich pokolení žen sobě bráti nechtí, a pro rozdíl od jiných lidí místy žlutý tulbant, a jinde, jako v zemi Svaté a v Egyptě, červené

vysoké klobouky na hlavě nositi musejí, všelijak pak křesťany zošklíviti, prozraditi a sebe zvelebiti hledí. Pročež umějí tisíc řemesel, jak by něco na křesťany vymysliti a je k vrchnosti donesti mohli, tak že každý křesťan, zvláště přespolní, jich se jako čerta vystříhá; ač jim Turci také ne tak lehce všemu (znajíc je prvé dobře) uvěří.

Vyrozuměvše pak všelijakému dobrému zdání pana consula, také jsme ho žádali za dopomožení k hoře Sinai, abychom se tám co nejdříve vypraviti a odtud zase navrátiti mohli, dříve nežli bychom křesťanské lodí, toho roku z Alexandrie odjeti mající, zmeškali.

I vypravoval nám o nebezpečenství té cesty, a zvláště o tehdejší Arabův s mnichy kláštera hory Sinai nevoli a nesvornosti, že též mnichové od Arabův obležení jsou a do kláštera ani z něho zase žádný nesmí. Pročež nám radil, abychom té cesty zanechali, ani se na karavanu nebezpečili, že bychom se pro lodí křesťanské obmeškali.

Tovaryšstvo jakž to ualyšelo, hned se někteří ohlásili, že tam jeti nechtějí, kromě my dva, pan Černín a já, na rozmyšlenou jsme sobě vzali. A ačkoli jsme toho i od jiných doslýchali, jak by nám nebezpečné bylo v tak malém počtu mezi zásluhy lotrův se pustiti, však nás vždy od předsevzetí našeho odvesti nemohli, abychom dostavše se tak daleko ještě posledního touženi našeho vykonati neměli. Zvláště nemajíce se jaké ztráty peněz a statků obávati, a mohouce všech svých věcí v Kairu až do navrácení se zase nechati (nebo smrt nebéře, kdež nic není), protož na tom jsme my dva zůstali, že bychom sami jeti měli, přece se tam vypraviti chceme. A hned žádali jsme pana consula, aby nám dvěma tam dopomohl, že jsme se na to rozmysliti, abychom se přece na tu cestu vydali.

Kterýžto vida náš úmysl stálý býti, zakázal se nám, že druhého dne s námi k patriarchovi řeckému, kterýž v Kairu bydlí, sjíti a vedlé zprávy neb rady jeho nám dále dopomoci chce. Což jsme s velikou radostí a vděčností přijali, jemu z obědu i z laskavé té jeho k nám neznámým náklonnosti poděkovali, a na ten čas od něho odpuštění vzali a do příbytku nám od něho vykázaného odešli.

XXII.

CESTOPISY.

1. MATĚJ ČERVENKA.

Ze zprávy o cestě do Štrasburku (1540).

Léta Páně *1540* když Petr Barvíř Litomyšlský oznamoval předložením svým, že by chtěl do vlasti své pro list zachovací se bráti a na Štrasburk

cestu svou činiti, při tom i to předložil, chtěli-li by Bratří jaké psaní učiniti Bucerovi, že by tím poslem rád chtěl býti. I vidělo se bratřím za slušné, poněvadž hotový a věrný posel se nahodil, aby psaní nějaké k tomu pobožnému muži kazateli i pastýři sboru Štrasburského Martinovi Bucerovi učinili pro seznámení. A při tom jemu knihy své konfessi a apologí latinskou ve Vitemberce tištěnou poslali.

V kterémžto poselství i já spolu s ním od Bratří starších vystrojen jsem byl, abychom spolu jak v Štrasburce tak i jinde, kudyžby se nám jeti neb jíti událo, učení i náboženství, obyčeje, mravy jejich spatřili, a zase o tom poznamenané jisté věci a zprávy přinesli. Protož jak se jest nám s tím v tom poselství vedlo, což potřebnějšího tuto se krátce oznámí.

Nejprvé vyjeli jsme v úterý svatodušní léta svrchu psaného z Litomyšle a přijeli jsme druhé pondělí po sv. Trojici do Štrasburku. Tu v ten den odpočinuvše a zpravivše své věci, v outerý jsme k Bucerovi se brali do jeho domu, k němužto když jsme šli, setkal se s námi jeden dobrý a znamenitý člověk z měštanův nedaleko od jeho domu, jehož když jsme se ptali na Bucera a dům jeho, pilně se vytazoval, kdo a odkud jsme, a jaká by potřeba naše k němu byla, a my promluvivše s ním málo, porozuměli jsme z řeči jeho, že jest milovník jeho.

I oznámili jsme mu, kdo a odkud jsme a čeho hledáme. Z kteréžto kratičké zprávy zradoval se a potom nás hned sám k Bucerovi s ochotností vedl, až i dovedl k němu do jeho světnice, a tu nás jemu oznámil. Bucerus pak hned se k nám obrátil, na potřebu se ptal, jemuž oznámena jest i list od Bratří dán.

Z listu obveselen jsa propustil nás pro knížku, již jsme byli v hospodě zanechali z příčiny té, neb nás řeč došla, žeby ho doma nebylo. Potom když jsme mu ji přinesli, mile jí přijal a k nám se velmi přívětivě měl, tak až i když jsme se s ním radili, kde bych já měl hospodu míti do navrácení Petrova z vlasti jeho, nechtěl abych jinde hospodu měl nežli u něho. Potom hned tu pozval nás spolu k večeři. A před večeří když ještě několik hodin k ní bylo, propustil nás k doktorovi Kapitonovi Volfgangovi, na něhož jsme se ptali, poslav s námi jednoho z študentův svých s cedulkou, kdežto i on také nás i knížku bratrskou sobě danou mile přijal, těše se a Bohu z Bratří děkuje. A tu abychom k němu k obědu na zejtří přišli nás zval, ale byli jsme nemohli.

Třetího pak dne po příjezdu našem do Štrasburku, jmenovitě ve čtvrtek pozváni jsme byli opět od Volfganga Fabricia Kapitona k obědu k jednomu doktorovi, kdež jsou mnozí učení muži byli, jako Martin Bucerus, Volfgangus Kapito, Doktor Kašpar Hedio, Joachimus Camerarius, Johannes Šturmius, Johannes Saepidus Poeta, Petrus Pasipodius gymnasiarcha Strasburský, Petrolus, tři doktoři v právích, Johannes Kalvinus a Klaudius lector řecký, oba Francouzové. A ač jiní vše učení přítomní byli, však tyto nejznamenitější toliko jsme poznamenali.

Tu mnohé řeči velmi utěšené byly i přeptávání nemalé o českém národu, o příbězích starých Čechův, o víře a náboženství jejich, o Bratřích. A když jsem já (vyslaný s Petrem) mezi jinými řečmi zmínku učinil o Kalvinovi, ptaje se přísedícího Petrola, jak by se jim líbili knihy jeho a kdoby on byl, odpověděl mi: Teď (prý) jest Kalvinus. Řekl jsem: Snad ne, ten-li Genevenský? Odpověděl: Ten. A já přidal k tomu, že knihy jeho a zvláště dvě epištoly o utíkání falešného a přidržení se pravého náboženství u nás se roznášejí. Tovaryš pak jeho Klaudius řekl k němu kratochvilně: A ty již i v Čechách létáš? On pohleděv k zemi zasmál se. Potom po stole širší ozvání a promluvení vespolek s Kalvinem učinivše v známost jsme vešli.

Řeči mé s Janem Kalvínem velmi učeným mužem ač mnohé byly, tyto mi se krátce vidí připomenouti. A nejprvé, když se zmínka stala o Bratřích Valdenských, kteříž jsou v krajinách Švýcarských i jinde, a jak dva z nich jeden Daniel, druhý Jan jménem nevelmi dávno v Čechách u Bratří byli, pověděl, že on také z nich totiž z Valdenských jeden jest, ač nyní pro roztržku při náboženství od nich se odmísil, zvláště a nejvíce proto, že všecko zásluhám svým připisujíce artikuli tomu o ospravedlnění z víry Jezu Kristovy ne docela místa dávají. Při tom i to doložil, kdo jsou ti jistí dva byli, od koho vysláni a kam se po navrácení z Čech obrátili, zvláště o Janovi dlouhou zprávu dával, s nimž se byl jednýž před naším do Štraspurku příjezdem shledal.

Ptal se potom proč Bratří naši slovou Pikharté, zdali proto žeby snad původ měli z té krajiny franzouzské, kteráž slove Pikardia, z níž jest on rodem, jakž mi sám pravil. Též jak Bratří mluví jakým jazykem? Jemuž jsem na to oboje zprávu obšírnou dal. Nejprvé že Bratří jsou přirození Čechové, svou přirozenou českou řečí mluvíce, ne odjinud než z toho národu původ mající, potom zvláště na to slovo Pikhart, kterak jest to jméno Bratřím na potupu od protivníků dáno. Jakož pak netoliko to jméno na zošklivení všem, ale také i jiná mnohá potupná jména jim převzděna byla od protivníkův.

Tak potomně při jiných shledáních i na jiné věci se vzeptával buďto na smysl o svátostech buď na slova, kterýmiž Bratří víru i smysl svůj vypravují, též na pořádky a obyčeje křesťanské, na průchod čtení sv. v našich krajinách, na činy a příběhy starých Čechův.

Jakož v pravdě nejedni znamenití a učení mužové o ty věci velmi rádi se mnou zmínku činili, jimžto k nemalému podivení jsou věkové tehdejší a zase i nynější. Ty a jiné řeči i mnohem důležitěji a šířeji na ten rozum i v těch a k tomu podobných slovích bývaly mezi mnou a jimi, kteřížto jakou přízeň a lásku se míti ukazovali k Bratřím, já toho vypisovati zanechávám. Nechť jsou svědkové těch věcí ti, s kterýmiž jsem tam z Čech byl (neb se ještě jeden Bratr třetí s námi tam byl vypravil na tu cestu pro kupectví). To toliko pravím, že jsou naposledy všickni modlitby k Bohu s mnohým vinšováním vzkazovali.

2. PAVEL SLOVÁK A MATĚJ CYRUS.

Z Leryovy Historie plavení se do Ameriky (1590).

Pohostinství prabydlitelův brasilských.

Host, jak do domu toho hospodáře vejde, u něhož sobě hospodu obeře, na visuté bavlněné lůže sednouti a na něm tak tiše a mlče chvíli poseděti musí. K němuž brzo potom přijdou ženy některé, okolo lůže na zemi se usadí a rukama svýma sobě oči zahradí. Tím pak spůsobem příchod svého hostě, aby vděčnosti dokázali, oplakávajíce, nejedny věci o něm ku pochvale jeho vypravují, jako ku příkladu toto: „Ty hle, aby k nám přišel, takovou si práci nato vážil! Ty jsi dobrý, ty jsi silný! Ty hle koupě znamenité, jichž zde nemáme, s sebou si nám přinesl.“ A sumou, jakž povědíno jest, s pláčem a se slzami, takovými a jinými úlisnými slovy ženy ty amerikánské hosti své velmi přívětivě vítají. Host pak, kterýž na tom loži bavlněném sedí, jestliže k sobě je nakloniti chce v milosti a u nich lásku vyzískati, a jestliže opravdu plakati nechce, — jakž sem sic nejedny z našich tak měkkého a lítostivého srdce viděl, že slyšíce žen těch pláč a vytí, sami také plakali a slzy z očí pouštěli — nechce-li, řku, host plakati, tedy aspoň tvář zahradě, žalostně vzdychati, něco odpovídati a na sobě spůsob pláče ukazovati musí.

Po vykonání od žen toho milostného pozdravení a uvítání, hospodář nemnoho si toho všímá, ale tehdáž s děláním šípův svých pilně zacházeje, ani očí svých za dosti dlouhý čas jinam neobrací, než tak se staví, jako by hostě toho neviděl. Až po dobré chvíli teprv k hosti přistoupě, ta slova mluviti obyčej má: „Což's přišel? Jakť říkají? Cos vlasti zanechal, aby potom zde bydlil?“ Zatím dále se ptá: „Chce-liť se jísti?“ Jestli že díš, že chce, tedyť ihned pokrmy rozdílné, jmenovitě mouky, jíž místo chleba užívají, zvěřiny, ptáků, ryb a jiných k tomu podobných věcí v nádobkách hlíněných dáti poručí. A že pak stolice ani lavic užívati u nich obyčeje není, tou příčinou všecko na zem představují. Což se pak nápoje dotýče, jestliže chceš toho jich kauinu, tedyť ho ihned přinesou, leč by ho doma neměli.

Zatím potom ženy, když již tím svým příkladem příchod hostě všelijak oslavily, k němu přistupujíce, všelijaká ovoce a jiné dary jemu nesou. Skrze což tak nepatrně holdují a na něm zase vytáhnouti se snažují hřebénky, zrcádka, sklenné kuličky, jichž k páteřům*) potřebují.

Dáleť pak, jestliže v té vsi přenoclehovati míníš, tedyť poručí hospodář lože čisté zavěsiti, u něhož také vůkol ohníček rozdělati a jej v noci za časté malými fochry rozdmychovati rozkáže. Ty pak fochry jsou okrouhlé, nemnoho od talíře rozdílné, jimiž na sebe fochrovati a od sebe horkost odháněti obyčej mají rozkošné ženy. Ohníček pak ten neproto dělati poroučejí, žeby snad ta

*) páteř t. j. návlečka na krk, vlastně růženec.

krajina zimavá byla, ale pro vlahost noční, kteráž se z země vyráží, a nejvíce proto, že to u nich hned od starodávna v zvyk uvedeno jest.

Ale ponĕvadž se tuto zmínka stala o ohni, za užitečné mi se vidí, oznámiti o tom, jak jej oni zaněcují. Mají pak Amerikánští zvláštní zalíbení v ohni; nebo kdekoli jsou, buď doma, buď v lesích na myslivosti, buď při březích na rybářství, a zvláště v noci, bez něho býti nemohou. Protož místo kamene neb skřemenu, o nichž oni naprosto nic nevědí, dvojí jakési dříví mají, z nichž první jest měkoučké, druhé pak velmi tvrdé, a toho obojího k zažehání ohně takto užívají. Proutek nějaký z přetvrdého toho dřeva, asi šlépěje zdélí, udělají, a jej na jednom konci tak jako vřeteno zaostří, špic pak tu do kousku měkkého dřeva vstrčí, a tu buďto na zemi, buď na nějakém pařezu proutek ten mezi rukama, což nejrychleji mohou, vrtí a točí, jako by to podložené dřevo provrtati chtěli. Od kteréhožto tak prudkého a násilného točení nejen dým, ale i oheň se vzbuzuje. K němuž přistrčíce kus bavlnky aneb nějaké listí suché místo troudu, velmi lehoučce a případně oheň z toho vzbuzují. Čehož sem i sám zkusil.

Již tedy zase se obraťme k tomu, jak ti Amerikánští o hostě, kteréž k sobě přijali, pečují.

Když již tak, jakž oznámeno jest, hosté pojedí a odpočinou, jestliže jsou štědří, mužům nože, nůžky a klíštky k vytrhování vousů na bradě, ženám pak hřebínky a zrcádka, a dětem udice dávati obyčej mají.

Pakli host nějakých pokrmův ještě mimo to potřebuje, když se o to, co za ně hospodáři dáti má, smluví, tedy je s sebou, kamž se mu vidí, odnésti může.

Dále také, ponĕvadž koní ani jiných hovad naprosto nemají, všickni pěšky choditi musejí. Jestliže však který z příchozích neb hostí ustane, a nůš asi nebo něco jiného některému z těch Amerikánských daruje: tedy on ihned, jakž jsou sic sami od sebe k prokazování vděčnosti velice chtivi, sám se v tom s chutí ohlásí, že jej ustalého, pokudž bude chtíti, ponese.

Já sám, byv tam v těch zemích, nejednou sem takových mimochodníkův užíval a od nich někdy pořád i na dva tisíce kročejův nesen byl. Kteréžto když sme buď já neb jiní napomínali, aby s námi poodpočinuli, že jim snad těžko, tedy oni nám se těmito slovy posmívali: „Co? tak-liž nás máte za lhostejné a hedvábné, abychom měli, nesouce někoho na sobě, tak brzo ustati? Věřteż vy tomu, že bych jednoho spíše za celý den nosil, nežli bych s ním ustal.“ Což my slýchávajíce nejednou sme se těm našim dvounohým mimochodníkům do úpadu smáti museli.

3. FRIDRICH Z DONÍNA.

Z cestopisu.

Processí, kterúž v Mnichově l. 1592 na den Božího těla držána byla.

Ve čtvrtek den slavné památky Božího těla z jednoho domu jsme se na slavnou processí dívali, o kteréž, poněvadž jí rovné není, ani od kterého nejmocnějšího a nejbohatějšího v světě potentáta těchto let k této podobná držána kdy byla, něco v krátkosti pořádně od počátku až do konce oznámím.

Nejprvé šli dva z rady s pozlacenými hůlkami; za nimi devět rejtharův v černé a žluté barvě; purkmistr na koni, kteréhožto šest drabantů provázelo; tři heroldi, jeden z nich monstranci ozdobně vymalovanou nesl; velký obr s hůlkou na jedné hoře seděl, kterýžto jako předchůdce té procesí jest byl; několik set těch, kteří svíce nesli, v bílém oblečení s červenými pintami přepásaní, a každý na hlavě věnec měl.

(Potom následovala řemesla, z nichž „každé svou figuru a praporec jmělo.“ Bylo devětmecítma figur ze starého a tři a třídceti z nového zákona. Některé figury z starého zákona:)

Rybáři měli stvoření nebe a země, veliké tři koule, z nichžto na jedné vymalován svět, na druhé nebe, na třetí moře, a vedlé nich čtyři větrové. *Bečváři* Adama a Evu, kteří pro zapovědené ovoce z ráje vyhnáni jsou. *Plavci*, kterak Abel od bratra svého Kaina pro boží službu zamordován jest. *Truhláři* archu Noe, v kteréžto všeliká hovada a lidé před potopou zachováni jsou.

Řezníci, Mojžíš u červeného moře, skrze kteréžto synové Izraheliští s suchými nohami přešli, ale Faraonovi vůdcové, kteřížto je honili, se potopili; ve Faraonovém vojsku bylo osob devadesát ve zbroji po pohansku připravených, a za nimi Farao na voze jel, vůz pozlacený byl a v něm čtyři koně. *Kuchaři* hrozen vína na sochoru nesou, když je Mojžíš do země zaslíbené vyslal, aby zvěděli, zdali by ta země úrodná byla.

Řešetáři, prorok Jonáš, kterýžto od velryby pohlcen a třetí den zase na břeh vyvržen jest byl. Nejprvé velká lodě byla, jako na moři užívají, z kteréžto Jonáše do moře uvrhli, potom velký velryb, kterýžto Jonáše pozřel, za ním Ninivetští, oblečení v kápích pytlových, jak jsou pokání činili. *Pasíři* Judyt s hlavou Holofernovou, kterážto když do nepřátelského ležení přišla, Holofernovi, kterýžto vínem obtížen byl, hlavu sťala.

(Některé figury z nového zákona:) *Knih vazači*, císař Octavianus Augustus, za kteréhožto pán Kristus se narodíti ráčil. Nejprvé jelo šest rejtharův v zlatohlavových dekách, za nimi slon z plátna připravený, a císař Octavianus Augustus na voze vítězitedlném, a v voze šest bílých koní bylo. *Postřihači*, narození Krista Pána. *Kožišníci*, svaté tři krále, jak Pánu Kristu zlato, kadidlo a mirrhu obětovali, každý král s svým dvorem v jinačejší barvě byl.

Školní mistři, kterak pán Kristus v prostřed doktorů v chrámě seděl,

je slyšel, jim odpovídal. *Hospodáři*, poslední večeře, na kteréžto náš milý Spasitel p. Ježíš Kristus nejsvětější svátost oltářní ustanoviti ráčil. *Tkadlci*, kterak p. Kristus kříž nese a ukřižování pána Krista mezi dvěma lotry, kterak hrob pána Krista ostříhají a tři Marie k hrobu jdou. *JM. knížecí této figury patronem byl.* Sv. Jiří rytíř, kterak jest draka přemohl a zabil, a skrze to celou krajinu z bídy a z nebezpečenství vysvobodil. Sv. Jiří byl v celé zbroji přistrojený, kůň v zlatohlavovou deku, a měl s sebou padesáte rytířů na koních v bílé barvě, a měli červené kříže po straně a v rukou praporce, za nimi sv. Marketa, jak toho draka vedla. *Zlatníci*, poslední soud, kterak syn člověka přijde v oblacích, a okolo něho mnoho anjelů, s velikou mocí a důstojenstvím souditi bude živé i mrtvé.

Ty pak figury byly připravené na skále, na zemi, na vodě, jak toho potřeba ukazovala, a místo té skály, zemi, vody bylo plátno malované, a vespod pod plátnem byli lidé, kteří tu figuru táhli neb nesli, jakoby sama od sebe šla; bylo také v té processí mnoho měst a kostelů, které také lidé pod plátnem nesli; každá figura byla s velikou pilností připravená. Někteří také sami od sebe šli, jako Judyt, David, Goliáš a jiní, a jiní pak na koních jeli, jako Farao s svým vojskem, a sv. Jiří s svým tovaryšstvem. Šaty, které osoby v těch figurách měly, od tykyty, tuplytkyty, damašku, karmazinu, též zlatohlavu rozličných barev byly.

Bratrstva neb tovaryšstva v svém pořádku následovaly. Po nich šlo kněžstvo, mniši. Za nimi šli prelatové. Trubači knížecí. Instrumentistové. Kantoři knížecí. Anjelé nesli kříž, řebřík, kopí, houbu, biče, metly, sloup a jiné věci. Jiní anjelé s cimbálkami po obou stranách. Diaconus a subdiaconus před velebnou svátostí.

Velebná svátost v drahé monstranci nesena byla pod nákladnými nebesami, kteréžto nebesa ven z kostela až do jedné brány nesli knížecí komorníci, odtud zase až do kostela mladí Patricii. Kněze, který velebnou svátost nesl, vedli dvorského soudu president, nejstarší purkmistr; za nimi šel kníže Ferdinand (a jiná knížata). Okolo nich drabanti, za těmi nejpřednější z rady ouředníci a dvořané s rozsvícenými fakulemi. Potom knížecí drabanti na koních, za nimi jeden z rady na koni, po něm sto mužův zbrojných, za nimi obecný lid.

V ulicech pak stálo, aby se lid netlačil a pro větší bezpečnost, po obou stranách osmnácte set mužův zbrojných. Před čtyrmi přednějšími branami, před každou stálo jedno velké dělo a sto jiných nevelkých děl, kterým háky říkají, kteréžto dělo velké a jiné menší všecky po každém evanjelium vystřelili.

Osob v té processí 7460 se nacházelo, lidu mnoho z Augšpurku, z Ingolštatu i od jinud z jiných měst přijelo na tu processí, všecky hospody plné byly, tak že se sotva směstnati mohli, neb bez toho lidné město jest, tak že 18000 hospodářů v sobě má. Mnoho by se mohlo o té processí praviti, já

o její pěknosti vypraviti nemohu, toliko toto jsem krátce napsal. To jistá věc jest, že ve všem světě pěknější se nenalezá.

4. VÁCSLAV VRATISLAV Z MITROVIC.

Z Příhod (1599).

Na galerách.

Přišly noviny, kterak naši v Uhřích slavné vítězství nad Turky obdrželi a mnoho tisíc Turků potloukli; což my slyšíce, jsme u velikém strachu byli, neb na nás Turci škaredě hleděli, zuby skřípěli, a že nás na háky zvěšeti dají, hrozili. Pak přišed císařský kihaja, všecky nás ven vyvolati dal, a že nám nohy i uši odřeží, pravil, protože naši přátelé, bratří a strýcové tak mnoho Musulmanů pobili. My se jak jsme mohli, že tím vinni nejsme, vymlouvali. Když ten odešel, přišli jiní v dověrnosti nám oznamujíce a velice klnouce, že konečně nám nosy a uši uřezati mají. Tu my smutní a zarmoucení již nevědouce, co strachem činiti, svých nosů a uší srdečně jsme oplakali a společně všickni přísahou se zavázali, jestliže nám to učiní, a nám dá pán Bůh do křesťanstva se vrátiti, že do své smrti proti Turkům válčiti a kterého zase dostaneme, nosy i uši uřezati chceme, i jiných k tomu také napomínati budeme.

Tot přijde k vězení náš strážný paša a nás všecky, abychom ven šli, vyvolati dá, maje s sebou dva holiče neb bradýře, a nám všem na zemi se posaditi kázal. My pak celí uplakaní jináč jsme se nedomnívali, nežli že již tak, jakž nám pravili, se stane; protož nechtěl žádný první býti a se posaditi, dokad jsme karabáčem k tomu přinuceni nebyli. Nyní může sobě každý myslíti, jak nám okolo srdce bylo. Všickni jsme zbledli co roucha, a bradýři přistoupivše, a nás tak ustrašené vidouce, srdečně se smáli, a nám všecka střeva se kormoutila. Na zemi když jsme se posadili, všechněm místo uřezání nosů a uší hlavy a brady břitvou oholili, neb někteří obdýlné měli, a nasmávše se nám do vůle, zase do vězení nám jíti kázali. Když nás strach minul, a my jeden na druhého jako telecí hlavy všickni okroužení holobrádkové se díváme, nemohli jsme se od smíchu zdržeti, protože sotva jeden druhého poznati mohl: aniž jsme jim co od holení dali, a mělit dosti na tom, že nám darmo dostatek strachu nahnali. Dávali nám potom věrnější Turci jistou toho zprávu, že nejvyšší vezír skutečně poručil, aby se nám nos i uši uřezali, a že nás tak zohavené do křesťanstva propustí: však ale dověděv se toho mufty, jejich nejvyšší biskup, že proti tomu byl a svoliti nechtěl, aby ta potupa nám se stala, ponévadž jsme proti nim neválčili, toliko v poselství byli a ničímž vinni nejsme; sice že by nás tak zohaviti hřích byl. Nemoha se pak jináč nad námi nejvyšší vezír pomstíti, nám břitvou hlavy a brady oholiti a druhý den všecky na galery mezi jiné vězně k veslům ukovati dal.

Na tu galeru, neb vojenskou velikou lodí, s opatrnou stráží my dovedeni byvše, hned Achmed Reis neb hejtman, kterýž na té lodi vládl, křesťan v zemi vlašské rozený, ač již poturčený, nás přijav, k veslům všecky ukovati poručil. Byla lodí dosti veliká, kde po pěti vězních na jedné lavici, kteří veslo společné táhli, sedělo: a jest k víře věc nepodobná, jaká to bída jest, vesly na galerách táhnouti; žádné dílo nad to v světě těžší býti nemůže. Neboť ukovají jednoho každého vězně za jednu nohu na řetěz dolů pod stolici tak sice volně, aby na tu lavici vstoupiti a veslem táhnouti mohl; když pak táhnou, tehdy pro veliké horko jináč nelze nežli nahým bez všech svršků táhnouti, nemajíce na svém těle nic jiného nežli spodky plátěné; když pak z ouzkého moře na široké taková lodí skrze Dardanelly připlave, hned každému vězni dají se na ruce železné náramky neb kruhy, aby se Turkům zprotiviti a brániti nemohli. A tak za ruce i za nohy ukovaní vězňové dnem i nocí, když větru není, bez odpočinutí táhnouti musejí, až kůže na těle nejináč, než jako z opáleného vepře osmahne, horkem se puká, pot oči zalévá a všecko tělo svlažuje, z čehož přeukrutná bolest přichází, zvláště hedbávným, práci nezvyklým rukoum, na nichž se od vesel puchýře dělají, avšak přece veslem cloumati se musí. Nebo když správce lodí kterého, že sobě oddychuje a odpočívá, spatří, hned tak obnaženého buď býkovcem, neb mokrým v moři omočeným provazem tak bije, až po všem těle hojných krvavých klobás nadělá; však musíš mlčeti, na něj se neohlédati, ani ouve! naříkati, sice máš hned dvojnásobné rány, a k tomu tato bolestná slova: pregidy anaseny, sigligum, irlasem? Ha, což pse, broukáš, odmlouváš a se hněváš?

Také se také jednomu z našeho tovaryšstva Rakušanovi stavu rytířského, muži šedivému, přihodilo, že když jej Turek býkovcem přes nahý hřbet uhodil, a on dvakrát neb třikrát ouve! pro pána Boha nebij! vzkřikl; Turek nerozuměje té řeči, domníval se, že mu laje, a protož nebohého tak zbil, že se trpělivosti s jinými učiti musil. Nemůže žádný člověk té převeliké bídy vypraviti ani uvěřiti, aby všelikou psotou ztrápený život lidský tak mnoho snésti a vytrpěti mohl; když předně nesmírným horkem přes celý den netoliko se člověk péci, ale i smažiti, a druhé veslem táhnouti musí, až kosti i všecky žíly praštějí; za třetí, každého okamžení na sebe býkovce neb omočeného provazu očekávati musí, a častokráte leda jakés klouče, pachole turecké ničemné, kratochvíli sobě učiní a od jedné lavici k druhé vězně po pořádku biti a jim se posmívati bude; což všecko od toho uvozhřence netoliko trpělivě snášej, mlč, ano můžeš-li k tomu přijíti, ještě mu ruku neb nohu polib, a aby se na tebe to nečisté pachole nehněvalo, jeho pros. Za stravu se jim nic jiného nedává, nežli dva bochníčky dvakrát pečeného chleba. Když se pak k některému ostrovu, kde přebývají křesťané, připlaví, tu sobě někdy kaše neb polévky vyprositi, aneb máš-li peníze, koupiti můžeš. Jakož také když jsme někdy den, dva, tři i více u břehu odpočívali, tedy rukavičky, punčošky z bavlny jsme tkali, prodávali a někdy vaření sobě za to nakoupili a sami na lodí kuchařili.

Lavice na té lodí ačkoli dosti malé byly, však nás na každé pět ukovaných sedělo. Také vší a stínek hojnost jsme měli, ale již kůže a tělo naše tak bylo okousané a slunečnou horkostí vysmáhlé, že toho neřádu málo jsme cítili. Měl sice každý z nás dvě modré košile a rudou sukni, jiných svršků nebylo žádných, však jsme se do nich toliko v noci obláčeli. Jistě přebídný, žalostivý a nad smrt horší život na té lodí jsme měli!

Někdy loček vína, kteréž na ostrově la Marmora, kde mramor lámou, nejlepší roste, nás v tom trápení obveselovalo i posilnilo. Také dobrý valašský sýr, jejž z valašské a moldavské země do Konstantinopole přiváželi a prodávali, nám velmi chutnal. Skládají pak jej Valaši tímto způsobem: vezmou kůž čerstvou z kozla nově zabitého, měšec z ní ušijí, syrovinu ven a chlupatinu do vnitř obrátí, jako nějaké dudy tvarohem jej vycpají, zašijí, ten tvaroh v něm, až se zkasí a s těmi chlupy čistě zmíchá, nechají a potom na prodaj vozí. Nás v tovaryšstvu šest, prodavše co jsme rukavic a punčoch nadělali, dosti velikou částku toho s chlupy smíšeného sýra jsme koupili, kterýž jistě nám velmi vděk přišel a nám tehdáž také nad marcipány chutnal. Nebo jsme sobě z něho polévku vařili, plesnivého dvakrát pečeného chléba nadrobili, a se znamenitou chutí pojedli, nic na to, že chlupy se sýrem byly, se neohlídajíce a sebě neošklivíce. Ach! kolikráte a jistě bezpočtukráte jsem na to zpomínal, kterak v Čechách i těm psům darmožroutům polévku z pěkného a dobrého sýra vaří, pěkného chleba do ní nadrobí a jísti dávají; já pak bídný tak mizerným chlupatým sýrem a plesnivým biskotem za vděk přijíti a hlad trpěti musil. Přál jsem si častokráte, abych tovaryšem těch psů v stravě býti mohl. Ale pro hříchy naše pán Bůh hodně a spravedlivě na nás to všecko dopustiti ráčil. Nebo prvé, dokad jsme v svobodě živi byli a v Konstantinopoli všelijakých rozkoší požívali, jiným vězňům, aby tak jejich život bídný a zarmoucený býti měl, věřiti jsme nechtěli, až jsme toho sami zkoušeti a zažíti musili. A jistě, dokavad člověk v rozkoši trvá, chudému a nuznému, jak mu okolo srdce jest, věřiti nechce a žádné lítosti nad ním dotud nemá, dokud sám bídy podobné nezakusí. O by takový jen dvě neděle k veslům ukován byl!

Bylo také mezi našimi tovaryši několik rozmazaných Rakušanů, kteříž od přirození žádného sýra nejídali, a když jim, dokud byli v svobodě, někdo nůž neb chléb sýrem namazal, divně sobě počínali a všecko ven, co jedli a pili, vyvrhnouti musili. Když pak nebozí Rakušané na lodí se dostali a valašské chlupaté sýry nás kupovati viděli, s počátku, nežli by tak nechutnou věc jedli, že by raději hladem zemřeli, směle vyjevili; ale velmi brzo chuť se jim změnila. Nebo nemajíce než ten chléb plesnivý dvakrát pečený, a to nikdy do sytosti, a vidouce nás polévku z něho ochotně a dobrou chutí jísti, an již sami hladem sotva očima blýštěli, abychom jim toho pokrmu okusiti dali, nás prosili. Což když se stalo, netoliko polévku, ale i ten chlupatý měch i se sýrem byli by srdečně rádi snědli, kdyby se ho jen vždycky dostati mohlo. A tak žaludek jest velmi dobrý kuchař, zvláště hladovitý; všeho zažije, všemu obvykne, byť

one na pohledění dosti nechutné se zdálo, když se jísti chce, nic nezavrhne, a tak mistr nouze člověka všemu naučí.

Jednoho také času přinesl Turek obvařených skopových hlav plný pytel na prodaj, od něhož my ty hlavy pokoupivše, jemu ještě jsme poděkovali; a on maje již z lodí vycházeti, potká se s ním správce náš, a kdo by mu dovolil, aby do lodí a bez jeho vůle vězňům hlavy prodával? jeho se táže. Ten pak Turek něco zpurného když správci odpověděl, pěstí byl uderen, a utíkaje zpátkem do lodí, od něho chycen sice byl, však z rukou se mu vytrhna, skrze nás k neštěstí našemu proběhna, utekl. I rozhněval se na nás správce tak prudce, proč jsme ho nelapili, že ihned, počna od první lavice až do poslední po obou stranách, každému z nás přes nahý hřbet po šesti ranách býkovcem dáti rozkázal; a tak pro toho neznaboha přes tři sta ubohých křesťanských vězňů trpěti musilo. Kdyby nám byl po druhé do lodí ten Turek přišel, byli bychom ho tak pomilovali, že by se nám ho bylo po kousku nedostalo. Já pak outlý jsa, dosti dlouho toho bití zažívati jsem musil, i někteří jiní; nebo klobásy krvavé po těle naskočily, nejhorčejší čas byl, my od ostrovu jeti a vesly táhnouti musili, kůže se spukala, pot bolest zahříval, svědilo, hryzlo, že jsem se zbázniti mohl. Ale milý Bůh opět to dáti ráčil, že jsem milosti u jednoho Turka došel, kterýž mně kus masti k obkládání dal; z toho se aspoň těšiv, když se již jináče státi nemohlo, že svých bolestí tři sta tovaryšů mám, podle onoho povědění:

Radost jest když není zbytí,
svých neřestí druha míti.
(Solatium est miseris,
socios habere poenarum).

XXIII.

AUTOBIOGRAFIE.

JIMDŘICH MICHAL HYSRLE Z CHODŮV.

Ze Života jeho (l. 1614).

Jízda horami tatranskými a Polskem.

Majíce já a pan (Albrecht) z Valštejna dvacet osob s sebou, vyjeli sme z *Přešova*, a s dosti velikým nebezpečenstvím sme jeli až na Spišský zámek ku panu Krištofovi Turzymu, který nám všelijakou adhesí prokázal a nás dobře choval, a poněvadž hejduci tudy hrubě a Tataři štráfovali, nás 15ti koni až do *Kazmarku* provázeti dal. Odtad sme táhli přes velké tatranské hory až do

Debna (jedné velké vsi), již na pomezí polském, kdež málo sedláků doma bylo; nebo nedaleko odtad v jedné vsi na posvícení hodovali. Nevědouce my, co velkou zimou činiti, majíce koně ustalé, cestu nepovědomou a noc na hrdle, dále nám jeti možné nebylo, nýbrž k šultesovi sme sešli. A poněvadž nám žádný z jeho čeládky nic nebránil, naše věci z saní a kočárků do světnice sme snésti dali. Kdež jeden z jeho čeládky, do vsi, kde posvícení bylo, přiběh, pánu svému pokřik udělal, že sou Němci do vsi vpadli a jeho dům mu s mocí vzali.

On lekši se toho, do okolních vesnic na pomoc volati a přes 300 sedláků s jich zbraněmi svolati dal a v samý večer nám do domu s takovým křikem vskočil, jakoby nás hned všechny pobiti chtěli. Tu my opěty nevědouce, co by tím obmýšleno bylo, jich sem se jazykem polským ptal. Oni vidouce, že polsky s nimi mluvíme a že Čechové sme, a také dobrou a přátelskou měrou, zahnavši nás noc a veliká zima, nevědouc se kam díti, do jeho domu sme sešli a se ohřáli, nežádajíce při tom žádnému škoditi, nýbrž co protrávíme, dobrými penězi zaplatiti že chceme, a jsouce z ležení od pana Basty z Uher do Čech vysláni, pro nebezpečnost nepřítele tu cestu že sme před sebe vzíti museli: tu oni drobet poobležili. Však vždy přece, jakoby nás stříleti a zbíti chtěli, k tomu se stavěli, a že sme bez odpuštění a dovolení pana šultesa neměli do jeho domu tak svobodně choditi a naše věci s vozů snášeti, protož že tím něco nepřátelského, kdyby nám silou odpíráno nebylo, před sebe vzíti mysliti musili. A vždycky na šultesa se ohlídali a ptali, mají-li na nás oheň dávati. K tomu nebyvše v světnici nežli já a pan z Walštejna asi sám sedmý, jiní pak v marštali u koní a po víc marštalí se ptajíc byli: nám dvéře a okna zastrčili, tak že z našich k nám žádný, ani my k nim sme přijíti nemohli. Ukrotivše my pak sobě šultesa, do dobrých slov sme ho sobě zase vpravili. Kterýžto sedláky okřik, sám dosti co pokojiti měl. Ale však jiným spůsobem z hrdla sme jich zbýti nemohli, až sme jim dva sudy piva vytáhnouti dali. Zežravši se pak někteří, nám do truhel se dobývati počali. Což vidouce my a že šultes na naší straně již zase jest, světnici jsme opanovali, aby se jiných více zase nahrnouti nemohlo. A majíce již našich lidí více při sobě, jim sme toho dobrou radou zbránili, a jim ještě jeden sud ven vytáhnouti dali. A když jsme je ven z světnice vybyli, tu sme se s šultesem dobře uzavírali. Však o koně, aby se nám ňáká škoda nestala, sme se báli; ale šultes nám to k nápravě po ránu (pokadž by se toho co stalo) přivésti se zakazoval.

Upokojivše potom pomalu tu luzu, a že se zase na poručení šultesa rozešli, žádali sme ho, aby nám za naše peníze něco pojésti dal. A však co sme koli jísti chtěli, za to sme napřed duplované peníze prvé dáti museli. A co nám kolivěc vařeného dali, to andělikou na místě zázvoru okořenili, pravíce, že pro zlé povětří jest dobré a že oni tak rádi jídají.

My pak té celé noci sme se nekladli, dávajíce dobrý pozor na naše věci a nedůvěřujíce se těm ušlým sedlákům, tu celou noc s šultesem v roz-

právkách sme přeseděli. Ráno pak, když se rozednívalo, odtud sme naší cestou jeli, a sami sobě se včerejší zdvořilosti a traktací smáli, až jsme k jedné řece dosti široké a však zamrznuté přijeli (k Dunajci), přes kterou sme jeti museli. Přijevše pak do prostředka (ač na větším díle sme pěšky přešli), řeka se místy s námi trhla, kdež sme my i koni u velikém nebezpečenství byli, a někteří se již i topili, tak že sme jeden druhého za vlasy vytahovali. Koni pak s saněma a s kočárkem s velikou nouzí a prací vždy přece s pomocí boží i my na druhou stranu, však všichni zmákáni, se přepravili. Z čehož jest jistě bylo co Pána Boha chváliti. Nemohše pak dále ten den dostačiti, že ta voda na nás se tak stydala a přimrzovala, přijeli sme nedaleko od té řeky do *Klokošova* (Klikoszowa), abychom se tu zase vyhřiti a vysušiti mohli. A však při tom s anděličkou potrav našich sme užívati museli, a napřed všechno syrové za duplované peníze kupovati.

Druhého pak dne jedouce odtud přijeli sme do *Jordanu* (Jordanów), tu na nás po třetí k šturmu udeřili a nás odevšad zaskočili, pravíce, že sme krále polského jatí, abychom se dali a s nimi dobrovolně v ta místa, kde nám ukázáno bude, šli. K tomu naše věci, co máme, i koně že sme propadli. Čemuž sme se opěty nemálo divili a jich se tázali, proč bychom měli krále polského vězňové býti, an sme žádnému nic neublížili a nepřátelským spůsobem také že netáhneme; k tomu o žádném nepřátelství mezi J. Mstí Cís. a králem polským, ani jich zeměmi že nevíme. Na to nám odpověď zase dali, že sme neměli bez dovolení krále a daného pasu tak silně přes ty hory táhnouti, protož že musíme špehýři býti a tu zem od uherské strany chtíti zraditi. Jiní pak pravili, že sme kupci a mýto královské že sme projeli, protož aby nám naše věci spolu s námi do arestu vzali. I dali jsme jim zase tu odpověď, že sme o tom (aby pas císařskému lidu v té krajině zavřín býti měl) nevěděli, aniž bychom se toho nadáli. Zrádci a kupci také že nejsme, nežli rytířští lidi a soldati, jsouce od generála Basty z horních Uher k J. Msti C. pro retuňk soldatů penězi odesláni. Čehož nám věřiti nechtěli, nežli abychom jim to ukázali, jestliže máme čím. Na to sme truhly naše zodvírati dali a jim listy od pana Basty J. Msti C. i od regementů pánům stavům království českého sme ukázali. A poněvadž od nich bez příčiny hindrováni sme, že to chceme na krále polského vznášeti. Zase sme se jim řečí na odpor postavili, a jak nás v své zemi traktirují, že také Poláci do Čech přijíždějí, že jim zase takovou kortezí prokazovati budeme. Načež byvše mezi nimi někteří rozumnější, obec z mnohého sráželi a nám pokoj davše se omluvna činili, že v tom opatrnosti užívati musejí, poněvadž vědí, že v horních Uhřích velké pozdvižení jest, aby se jim něčeho odtad nedostalo. A poněvadž sme vyslaní, že svobodně svou cestou jeti můžeme. Pakli se nám vidí tu přes noc zůstati, že nám chtějí jísti, píti a koňům obrok dáti. Ale my poděkovavše jim z toho naší cestou skrze město předse projevše, táhli sme až do *Slyma* (ves Šlémień). Byvši to náš poslední kvartýr v té zemi, tomu sme se těšili a Pána Boha z toho chválili. Neboť ča

sme tú zemí na 19 mil táhli, nebylo toho dne, abychom nějakého příkoří nepocítili, nebyle-li co od lidí, ale však vždy na vodách anebo hrubě zlých noclehách, kde sme v té zemi nic jiného nežli ovesný chlíb s hrachem smíchaný, svinské maso a ryby potoční, a to všechno s anděličkou, kde zázvor býti měl, jídali, a ovesné nebo z jablek planých vařené pivo pívali, a jakoby nás nejlépe chovali, to sme jim perně platiti museli.

Raním jitrem vytahše pak radostně odtad, přijeli sme do *Bílsce*, již na pomezí slezském. Tu sme sobě po takovém pohodlí den odpočinuli a jináče nic se nám nezdálo, nežli jakoby s nás velká hora spadla. A začasté připomínajíce sobě naši polskou jízdu, sme se sobě smáli, a že sme jak živi více sedlákům Vašnosti a Mošti-paně nenadávali jako tu; neb ta řeč jejich to sebou přináší.

XXIV.
ZNÁMOSŤ JAZYKA.

JAN BLAHOSLAV.
1. Z Grammatiky České (dokonané l. 1571).

O dialektech.

Kterak by jeden a týž jazyk na několikero podlé způsobu mluvení rozdílného dělen býti měl a musil, každý téměř člověk souditi a viděti může, zvláště kdož ven z vlasti své někam za jakoukoliv příčinou do jiných krajin vůkol ležících jezdil. Někde zajisté pěkněji a někde šeredněji mluví. Ačkoli každá liška svůj ocas chválí: sotva by se kdo nalezl, aby ten způsob mluvení, kteréhož užívá, haněl. Však dobré jest i to, rozdíly znáti. Aby někdo často se po krajinách sem a tam smejkaje, řeči sobě nezpletl, tak že by potom žádného dialektu právě neuměl, jakož se toho nemálo těchto let při našich dobrých přátelích vídalo; a protož příklad maje na jazyku Řeckém, také něco tomu podobného v naší řeči České ukáži.

Tito dialektové jsou nejpatrnější v našem jazyku:

První a snad nejpřednější dialektus jest *řeč Česká*, k níž i Moravané přináležejí a poněkud i Slezáci.

Druhý dialektus jest *Slovenský*, k němuž se připojuje způsob mluvení Charvatů rozličných, kteříž od Uherské země až k Konstantinopoli, odtud až k Benátkám do Vlach, potom také toho díl jest v Africe za mořem, kteréž slove Mediterraneum: a ta rozličná jména mají podlé krajin, jako Croatae in Croatia, Bosňané v Bosně, krajině nemalé, Illyrikové, ti jenž jsou v Illyrii, kteříž tam na větším díle slovou Slávi t. j. Sclavi.

Třetí dialektus jest *Polská řeč*, k níž téměř může přičítána býti Slezská (ač kteříž blíže Čechů a neb Moravanů jsou, ti podobnější k Čechům, nežli k Polákům mluví).

Potom *Ruská*, *Mazovetská*, *Moskevská* a nějaký díl *Tatarů*.

Kteráby pak z těch řečí a neb dialektů nejprvotnější, o to se nepotřebí s mnoho hádati, ani toho tak pečlivě vyhledávati. Nebo takové věci plné jsou rozličných i nejistot i mejlek. Též i kteráby z těch řečí nejušlechtilejší a nejozdobnější a neb nejpěknější, i ovšem nejbohatší byla, kdo o tom učiní vejpověď pravou, kteroužby všickni přijali?

Mněť se tak vidí, že Česká řeč jest nejvypulerovanější a nejlibější.

1. Český dialekt.

Já soudím, že jest i proto Česká řeč pěknější nežli jiné toho jazyku částky, že jest prostranná a volná, oudům od Boha nastrojeným k vypovídání slov jedněch od druhých snadná, nepotřebující žádného oust sem nebo tam nakřivování, jako francouzská; ani jaké sypění neb syčení, jako vlaská; ovšem i nepotřebuje nepěkného skrze nos mluvení: nebo Poláci jakýms nám nepříjemným huhňáním velmi sobě svůj hovor kazí. Aniž jedné litery příliš častým opětováním nehladkosti řeči působí: jako Rusové nemajíce hlaholu pravého dvojité litery *ss*, všudy prostého *s* užívají, a nemajíce litery *ř* samé prosté *r* kladou. Item jako Mazuši, kteříž častým dotýkáním *z*, nemajíce litery *ž*, řeč sobě hyzdí. Ano i německý jazyk pro časté litery *r* užívání jakýs tvrdý nám se býti zdá.

Moravané, ačkoli Českým jazykem mluví, však ne tak pěkně a slušně vyříkají slov někteří. Jako sedláci prostí, zvláště na *Hané*, velmi ústa otvírají, a naberouce některé litery hlaholu plná ústa, jaks nezpůsobně mluví: „klaučе, pacholejk, čejstej mouž.“ Někde příliš ukracují, diflongu nezachovávajíce a někdy přidávajíce liter nebo syllab. Někde literu příliš protahujíce jednu: jako v *Strážnici* a vůkol, kdež říkají „budú, súd, klúče (klíče) a u súsedů, Janových, Vavrových, Ondrových. Abychom ta poznali. Jedné sa varujma tých věcí. Sebrali sa na nás zlí ludé.“

Okolo *Těšína* říkají: „I veďť já nemám, než tu jedinú dceru.“ Toho slova *ved*, *věď* (t. j. doch něm.) mnozí Moravané velmi často užívají.

Některé věci na Moravě hned jinými jmény se jmenují nežli v Čechách. Jako Moravci řkou „sveřepý semenec“ a Čechové „ozimý“. Čechové řkou pěkným slovem „hlemejžď“, Moravci mrzutě „slimák“. „Podletí, jaro“: Moravci „vesno, z vesna,“ inepta vox. Moravci nevědí, co jest to „pařez,“ než říkají tomu „peň“ inepte. Čechové „nyní,“ Moravci „včilí, nyníčky, včiličky,“ ač Plzáci nemnoho lépe „večán“. Čechové „jilm“, Moravci „břest“ říkají. Též Moravci „pokrutinám“ říkají „záboj“. Veliký hrnec nepolévaný, jako mléko chovají v nich, slove „látka“ u Moravců. „Přinesli nám látku koblihů“. „Potkal jsem se s ním“: Moravci „potřetl jsem ho“. „Teď“ Čechové, Moravci „tot,

totka, totky, totejky" omnia ineptissima. „Pněl na kříži," staří Čechové, od pně, peň: Moravci inepte „strměl"; strmí nůž v stěně. Čech dí „vážiti vodu, navážiti vody"; Moravec „táhnouti vodu"; lepší české.

A i toto znáti sluší, že i na Moravě velmi nejednostejně mluví. Okolo Mezříčí jinak, v Prostějově a vůkol jinak, v Bystřici potom i v Třebíči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma; rozdílně v Strážnici a Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší jsou Slezákům, jiní Slovákům a jiní Čechům, tak se také v některých slovích a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sousedy činiti mívajíce.

Ano i Čechové mnohými způsoby jedni od druhých v řeči rozdílní jsou. V Praze a tu okolo Nimburka a Boleslavě za to mám nejpěknější a nejpravější jest Česká řeč, ano i v Králové Hradci a téměř i v Litomyšli. Hned potom jinak mluví v Litoměřicích a tam v Řípsku, jinak v Plzeňtě.

2. *Slovenský dialekt.*

Někteří za to mají, že to slovo *Slovenská řeč* jest generale, *summovní*, všecky rozdíly a dialekty již jmenované v sobě obsahující, a podlé toho Slovenský jazyk dělí na Čechy, Poláky, Charvaty, Rusy atd. Jiní chtí ty jazyky všecky v tom slovu *Bulhařská řeč* obsahovati. A jiní jiných slov k tomu vyhledávají.

Já, ač tomu nechci tuze odpírati a též toho potvrzovati hadrovně, že by řeč Slovenská byla jiných dialektů našeho široce po krajinách dalekých rozprostřeného jazyka původ a studnice; však to, což za nejbližší k pravdě mám, prostě povím, jiných soudu a smyslu při té věci nic nehaněje. Toto pak pravím, že my takového slova, v němž by všickni dialektové a rozdílové neb rozdílní způsobové jazyka našeho zavříni právě býti mohli, nemáme. Němci mají. Slováci jsou v krajině Slovenské, Charvati v Charvatské, Čechové v České, Poláci v Polské atd. A kteří koli z těch do jiných krajin se dostanou, jméno své *vlastní* (speciale) mají, buďte oni ve Vlaších, v Uhřích, v Němcích, předce Čechové zůstávají a slovou Čechové, a Poláci též Poláci a nebo Slováci jsou. Ježto Němec, buď on z kterékoli země, neslove než Němec, byť se s druhým Němcem, z jiné krajiny přišlým, nevelmi dobře smlouvati mohl.

Ten pak dialektus Slovenský jest nesnadný k rozumění i nám Čechům i Polákům ovšem. Má své trhy a spády v hlaholu mistrné, těmto Slovákům, kteříž v Uherské zemi při pomezí Moravském jsou, ne ve všem podobné a však ne příliš neslušné.

Ti, kteříž s nimi mluvívali, praví, že i grammatiku svou mají, však já jsem ji neviděl. Než mají mnoho metafor a jiných figur rozličných; a jest v tom jazyku písní a veršů neb rýmů množství.

3. *Polský dialekt.*

Blízko máme Poláky, a po Čechách a po Moravě nemálo se jich vídá,

zvlášté nyní v klášteřích, kdež téměř spíš Poláka nežli Čecha nebo Moravce kázati nebo mši sloužiti uslyšíš, ješto Čechové již za pilnými zaměstknáními nemnoho s náboženstvím se obírati obyčej mají.

Toto toliko o Polácích dím, že těchto časů počna od dvacíti let tak sobě řeč svou rozšířili, množství knih až i svatá písma (lépe nežli v češtině spcavená) jazykem svým vydavše, že se jest čemu podiviti. Ba Čechům jest zač se postyděti, že jsou v té věci tak šeredně oblevili, mrzutě od slovútné snažnosti a udatnosti předků svých tak daleko odšedše a zadu s lenochy a nedbalci zůstali.

Že jsem já zmínku učinil de dialectis, ne tou příčinou to se stalo, že bych snad za věc slušnou a potřebnou soudil, jedné kterékoli osobě dvěma nebo třem dialektům se učiti. Shledánoť jest při dosti opatrných a učených lidech, že ani jedním ani druhým způsobem dobře mluviti mohli, totiž ani polsky, ani česky, ani slovensky ani moravsky.

A však mám já za věc užitečnou, unam dialectum, jeden ten rozdíl řeči, jako Český neb Polský, dobře umějícímu také proto i na jiné dialekty tytýž popatřiti, a jim také z částky rozuměti: než neužívati jich mnoho v mluvení.

Příklad toho mohl bych dáti na znamenitém a velmi učeném muži, panu Zikmundovi Jeleniovi, kterýž jak velmi dobře česky mluvil, kteříž jsme ho slejchali, víme, a jak jiným dialektům řeči naší rozuměl a jich harmoniam i s jinými jazyky souditi uměl, Lexicon symphonon v Basilii vytištěný svědčí. Nebo kdož jsa dobrý Čech, i jiným dialektům rozumí, ten při mnohých slovích i původy jejich i ratolesti, vlastnosti a vlastností těch proměny rozličné lépe pozná a jim vyrozumí; a tak mnohem lepší a umělejší Čech bude, nežli by sic byl, toho nemaje. Ukáži to příklady některými pro vysvětlení.

To slovo „bohatý“ polsky „bogaty“, původ svůj že má od toho slova „Bůh“ snáze z Polského nežli z Českého poznáš: quasi Dei particeps. Odtud „zboží, zbožnčný, zbožný, pobožný“. Slováci říkají „Boh“, Němci „Gott“ od dobroty, my pak „Bůh“ od bohatství, že sám bohatý a obohacující (Eph. 1). „Bohatý“ totiž od Boha obdařený; odtud „zboží,“ což Poláci na samo poně obilí a ourody obracejí: „Má věle zboží“ totiž má hojnost obilí.

Slováci řkou: „Můj lubý Vaniš“: Čechové „můj milý Václav“.

---

2. Z Musiky (vydané l. 1558).

O syllabách.

Má-li (skladatel) lahody a bystrosti písničky nekaziti, musí i na syllaby všecky a ne na samy krajní v klauzulích, kdež rytmové jsou, patřiti a je souditi. Neb neučiní-li toho, nechť sou nejlepší slova i rytmové, předce často v písničkách bude skřípěti a se zadrhovati, hladce jíti nechtěje: podobně

jakoby na hladké a rovné cestě týž týž kámen byl a kolo na něj přijda (sic) nepěkně sebou trhlo a drklo. Proto necht i tuto něco málo povím, a zprávu kratičce, čeho by tu šetříno býti mohlo i mělo, dám.

Syllaby, aby se pod noty trefovaly a hladký činily nebo sladký zpěv, mají býti k dlouhým notám dlouhé a k krátkým krátké syllaby.

Syllaby pak, které by byly dlouhé, nepotřebí o tom mnoho psáti, a prosodii v řeči naší České vymýšleti, poněvadž samo přirození druhé, jenž jest zvyk, nás tomu vyučuje: však aspoň navrhu pro ty, jenž Latinské prosodie neznají.

V které syllabě jest vocalis dlouhá, tedy ta syllaba dlouhá bude, a takž i na odpor, krátká vocalis krátkou činí syllabu, jako v těchto slovích: máme, díme, píme, béře, půjde, můj, tu sou přední syllaby dlouhé, nebo vocales dlouhé sou. A zase v těchto slovích: „praví, činí, dělá, běhá“ etc. přední syllaby sou krátké. V těchto pak slovích: „pane, Beneš, Jene, pivo, lotr, duše, smysl etc.“ sou obě krátké, a jiné sou jim odporné, jako: „míjí, loudí, bloudí, píší etc.“

Že jedny a též vocales ano i syllaby v některých slovích sou dlouhé a v jiných krátké, to nebuď nic na škodu; zvyk snadně naučí rozeznati, kdy dlouhá a kdy krátká jest buď litera buď syllaba.

Také i to, což slove u Latiníků *positio*, dlouhou syllabu činí a ne sama dlouhá vocalis, totiž když dvě neb tři consonantes stojí v syllabě po vokální liteře, jako v těchto slovích: „otče, chodče, na mlatě žito, po straně běží“; a takové syllaby sou příhodné k notám (ad melodias) skočnějším. Nebo ne na té syllabě vokální se protahuje nota vlastně, ale více na těch dvou konsonantích jaks se pěkně vyzdvihuje slovo, a jako se samo škanduje, jakž říkávají.

Ač se to také někdy jako u Latiníků z rozličných příčin mění, a zvlášť při literách, kteréž slovou liquidae, takže někdy jedna a táž syllaba v tom slově dlouhá a v jiném krátká bývá, jako: Na mlatě (in area) leží žito, na mlátě pivo zůstalo. Na vrše, navrže. Potvrdil, podvrtlý.“ Ano i ta někdy divoká jiným jazykům slova jednosyllabná bezvokalní také jednak dlouhá, jednak krátká bývají: „vrch, vrz, vlk, plch, mrch, na vrch, za vrch.“

Nejlépe tedy zvyk dobrého Čecha v tom zpraviti má. Aby se regulemi bez potřeby tuto nešířilo, radše doložím tohoto, že ovšem ty syllaby za dlouhé počítají se, kteréž diftongy v sobě mají, jako: „doufání, moudrost, půjde, důvod etc.“ A nebo též dvojité syllaby v jednu se pojící někdy, jako „setrvání, Izaiáš, vynikl z hrobu“.

Znaje tedy způsob melodie nebo zpěvu, totiž jak říkáme prosté noty, kde v které klauzuli a která nota jest dlouhá nebo krátká, a též znaje, které syllaby v slovích dlouhé sou nebo krátké: i hleď při vkládání textův pod noty toho, pokudž možné, pilně šetřiti, aby dlouhých syllab pod krátké noty nedával a neb na odpor tomu. Nebo nebudeš-li toho šetřiti, tedy píseň ta, by byla plná nejčistších slov a sentencí jakými koli figurami pokropených, předce

v zpívání ukáže se drsnatá, nelibá, zvlášť když kantor jest prostý a neumí zdařilostí hlasu svého neumění přikrývati skladatele.

Zase pak, kdež se toho šetří, píseň bude v zpívání libá a hladká, bez těch zádrhlův, snadná zpívati, by i nepříliš dobrý kantor byl, podobně jako v dobrém písmě i špatný čtenář nezle čte.

Toto však znáti sluší, že se toho všudy naskrze ušetřiti nemůže, tak jako v Latinského jazyku verších, jenž slovou carmina; pročež naše všecky písně ne carmina ale rytmové sou, aby, což nemůže býti jakž sluší zpraveno cele jakosti slov šetřením, aspoň podobností konců klauzulí nahražováno bylo; neb sic jinak šetřiti těch konečných syllab nebylo by potřebí, jakž v Latinských verších příklad.

Ačkoli poně v krajině Bosenské, v níž též náš jazyk jest, alia tamen dialectus, také carmina Latiníkům podobná mají; ale velikát by musila s tím práce býti a téměř marná. Nebo my sme již přivykli na rytmích slušných přestávati; než pokudž kdy jest možné, i toho zamítati nesluší, nýbrž šetřiti pilně. Nebo ač pro nehojnost našeho jazyka nesnadně jest všudy naskrze tím se zaměstnávati, však pilnost mnoho může, a práce úsilná, praví, že vše přemáhá. Quia difficilia quae pulchra. Ne sami my na nehojnost a ještě nezpravení jazyka našeho naříkáme, ale i Latiníci na Řeky hleděvše hladkosti a bystrosti řeči jich jim záviděli; neb tak napsal Horatius in arte poetica: Graiis dedit ore rotundo Musa loqui.

Obláštně pak toho šetřiti sluší (poněvadž nelze všudy naskrz) v těch místech pilnějších, jako v syllabách předposledních (penultimis) na konci klausulí, když sou dlouhé, jako viz příklad:

„Kvítičko se prokvitává,
Zelená se tráva."

Ta syllaba *tá*, item *trá* obě sou předposlední a dlouhé, jakž ta nota dlouhá. Protož slušně připadá i hlahol i vlastnost syllab. A takž i při některých pianích, jako triplích, a ovšem v výskočnějších notách (notu míním jednoho zřeku hlahol, a ne celou jedné písně melodii), kteréž se cos obláštního býty zdají, sluší pilně toho šetřiti, podobně jako šperkovný člověk pilnost má, aby hlava (kteráž jest výše a znamenitější nežli jiné částky těla, bok, ruka, rameno) způsobněji a něčím dražším a krašším ozdobena byla.

KNIHOVNA
VYŠŠÍ ŠKOLY REALNÉ
V PARDUBICÍCH

XXV.
VZDĚLÁVATELNÉ SPISY PŘELOŽENÉ.

1. JAN POPEL Z LOBKOVIC.

Z knihy Erasma Roterodamského O dobrém a křesťanském hotovení se k smrti (1563).

Nemocnému žádnému, jakž nenáleží lékaři pohrdati, tak také nenáleží příliš lékařům se modliti. Nechť jeho všeckna naděje jest složena v pánu Bohu, kterýž jako sám duši v tělo vlévati ráčí, tak sám když ráčí a jakž ráčí, ji z těla vyníti může. A však také může někdy povolán býti lékař, aby nebylo nám toho příčtěno, že pána Boha pokoušíme, a zvláště pak při těch nemocech, kteréž náhle na lidi připadají, a kterézto nemoci sami lékaři těžké a nebezpečné nazývají.

Než mnoho lékařův míti, žádnému nemocnému neradím. Neb jakž staré přísloví v jazyku Řeckém ukazuje, že za příčinou mnoho správcův a hejtmanův Caria, tak řečená krajina, k zmrhání jest přišla, a častokráte mnozí nemocní od mnoho lékařův k umoření jsou přivozováni bývali, tak více proto, že oni přílišným svým mudrováním a jakýmsi subtilným příčin neduhu vyhledáváním, když jeden takto a druhý jinak radí, a každý umění svého raději na jiném nežli sám na sobě s nebezpečenstvím cizím chce koštovati, a tou příčinou usiluje schválen i na slovo vzat býti.

Kdyžby pak již hodina smrti se přibližovala, tu tehdáž a toho času potřebít jest řečí a napomenutí potěšitedlných a křesťanských. Tu tehdáž potřebí zvláštní rozumné pilnosti. Mnozí toho času, kdyby již měl nemocný jako dušičku z sebe vypustiti, mají obyčej pochlebovati a dobré trošty k zdraví nemocnému dávati. Také mnozí z nemocných sami se v tom oklamávají, dobrou naději sobě dávajíce a na jakýchsi pověrách lidských spoléhajíce, kteréž žádného ovšem užitku ani platnosti jim nepřinášejí.

Jako ku příkladu takto, když se nemocnému taková rada dává, aby přátelům svým v tom zvláštní učinil poručení, jakž by umřel, aby ho pochovati dali v tomto aneb onomno rouchu, aneb v kápi mnišské. Opět jinému aby slib učinil, jestliže mu z té nemoci pán Bůh pomoci ráčí, že se chce hned potom do řeholy Kartauské dáti. Ještoť stokráte lépeji by bylo k tomu vésti a napomínati nemocného, aby v svém nedostatku hned všech takových slibův zanechal. Dosti by na tom bylo, aby jediné nemocný svůj oumysl na tom postavil, že pomůže-li jemu pán Bůh z té nemoci, život svůj změniti a skutečně napraviti chce.

Jiní také smějí nemocnému takové trošty dávati, mluvíce k němu: Umři směle a bezpečně. Já prvé nežli v roce za tebe putovati budu do Jeruzaléma

aneb do Říma, a to ještě bosýma nohama. Aneb chci se vpustiti do rozsedliny sv. Patricia, kteráš to jest v zemi Škotské. Já znám dobře jednu dosti rozšafnou paní a rodu jistě znamenitého, kteráž sumu velikou peněz kšaftem svým jednomu knězi odkázala na ten způsob, aby jednoho každého dne do roku plného za její duši po smrti v Římě sloužil mši, jakoby mše Římské něco světější a dostatečnější byly, nežli tyto naše mše obyčejné domácí.

Jiní za obyčej mají raditi, aby nemocný některého bohatého kláštera aneb zákona všecka dobrodiní, to jest nadání, osvobození, odpustky, na ten klášter se vztahující, skoupil, tak aby tou příčinou k účastenství připuštěn býti mohl. Nejsem na odpor tomu, ani toho nehyzdím, aby jednomu každému člověku veliké potěšení na tom záležeti nemělo, býti účastníkem společnosti svatých. Ale ty a takové trhy a koupě jestli pán Bůh za pořádné přijímá, o tom já žádné vědomosti nemám.

Vedlé zdání mého bylo by nemocnému platnější, aby mu předkládána byla víš svaté církve křesťanské společnost a zdílnost, obsahující v sobě všecken počet lidí pána Boha se bojících, v jejímžto počtu jsou také i angelé svatí. To všecko přesvaté tovaryšstvo žádostmi a přímluvami svými svatými spomáhá nemocnému, (kterýž) jestli že se chce na jednom klášteru zabezpečiti a svou naději na něm založiti: však v tomto počtu velikém jsou zavříni a pojati všickni klášterové.

Ale nad ta nade všeckna předložená napomenutí, nejplatnější a nejprospěšnější toto jest potěšení, aby člověk všechno své zření a patření v pravé víře měl k samému Kristu pánu. Toho my u Boha Otce máme zástupcím. Ten ustavičně k nám volá: Pojďte ke mně všickni, kteříž pracujete a obtíženi jste, a já vás posilním. Do rozsedlin a do skulin té skály nechť se hledí nemocný vraziti, tam se skrejti, do ran jeho ať se hledí shrnouti, a ať snaží se jimi přikrýti, a tak bezpečen bude před satanem.

Bude-li nemocný očima pravé víry patřiti na znamení spasení věčného, neuškodí ani nezraní jeho smrtedlné to kousání duchův jedovatých, v povětří nad ním se vznášejících.

2. BAVOR RODOVSKÝ Z HUSTIŘAN.

Z Tajností Aristotelových (l. 1574).

O člověku.

Králi, rač věděti, že to všeckno, což se hýbe a k tomu čije, živočichem slove. Z kterýchžto živočichův člověk v svém přirození nejspanilejší a nejšlechetnější živočich. A více oheň i horkost v člověku nežli v jiných živočiších panuje, a v stvoření neb složení člověka scházejí se všeckny věci podobenstvím; protož když jest svrchní Bůh stvořil člověka, učinil jest jeho pánem nade všemi živočichy, zapověděv jemu, aby jeho přikázání nepřestupoval.

A tak když jest Bůh člověka stvořil, učinil jest tělo jeho podobenstvím velikého království, v kterémžto těle k spravování téhož království posadil jest za krále rozum člověka, a to v místě nejušlechtilejším, totiž v hlavě, nejvyšší částce těla jeho, a dal jemu pět pěstounův nebo správcův, kteříž by jej spravovali, ostříhajíc chovali a dobře opatrujíc všeckny věci jemu ukazovali i ode všeho zlého a jemu škodného jeho vystříhali. Bez kterýchžto správcův člověk nemůž býti v své svrchované dobrotě ani v náležité statečnosti. Protož jest Bůh z těch pěti správcův, totiž smyslův člověka, jednomu každému jistý a vlastní úřad ustanovil, skrze což by člověk mohl volně dobré od zlého rozeznati, po dobrém s pilností státi a zlého se varovati. Ale rozum (jakožto král od lidu obecného) od vazův tělesných věcí jest oddělen.

Dále věz, králi, že pěti smyslův člověku propůjčených úřadové jsou tito: Prvního jest úřad smysla vidění, druhého slyšení, třetího vonění, čtvrtého okušení a pátého dotčení. Kterýchžto pět smyslův opět vládnou úřady tělesnými: Oči vládnou tím vším, což může zrakem postřeženo býti, a těch věcí jest devět: světlost, tma, barva, těla, postava, ústava, dalekost, blízkost, hýbání i nehnutí k tomu.

Úřad slyšení má dvojí věc: hlas živočichův i neživočichův. Živočichův hlas jest dvojí: Hlas živočicha rozumného náleží k hlasu člověčímu, ale hlas živočicha nerozumného a nesmyslného i nemoudrého, jako řehtání koňské, štěkání psův, zpívání ptákův rozličných a což k tomu podobného jest, náleží k hlasu zvířat. Hlas z živočichův nepocházející jest lomoz stromův, štěrkot kamenův a hlahol vod tekutých a což toho více jest. Hlas věcí bezdušných jest zvuk hromový, hřmot trouby a znění zvonové. Protož věz, že každý hlas v svém pořádném hnutí nic jiného není než povětří, kteréžto povětří nese ten hlas a s ním spolu běží, až přijde k samému uchu, tu kdež jest moc sluchu neb slyšení. A v tom jest šlechetná moc duchovní, že se to povětří, jsouc obražené, nesrazí.

Čitedlnost pak jazyka jest skrze okušení i skrze chuť, pod kterýmžto okušením jest také devatera věc: sladkost, hořkost, kyselost, trpkost, slanost, štipavost, kousavost, chutnost i nechutnost. Ale což čije nos, jest vonnost neb smrad. Také cítění, kteréž rukou čijeme, jest jedna moc dotýkavá nebo makavá, jížto teplost, studenost, hladkost i ostrost můžeme cítiti, a taková moc jest složena mezi dvěma kožkama, z kterýchžto první kožka jest na vrchu těla a druhá kožka, která se masa přidrží.

Ještě, králi, máš věděti, že jest Bůh na věky všemohúcí nestvořil múdřejšího stvoření nad múdrého člověka, a v žádný živočich nevlil jest obyčeje toho, aby podobenstvím neměl na člověku nalezen býti. Nebo některý člověk jest jako lev udatný, některý jako zajíc strašlivý, některý jako kohout svobodný, jako pes lakomý, jako hrdlička milostivý, jako holub pitomý, jako lvice zlobivý, jako liška schytralý, jako vlk škodlivý, jako medvěd nevrlý, jako slon silný, jako osel hloupý, jako špaček štěbetný, jako včela užitečný, jako kozel

túlavý, jako býk nekrotký, jako mezek robotný, jako ryba nemluvný, jako myš škodlivý; a sumou nenajde se toho živočicha, žádného stromu ani byliny ani které věci a vlastnosti, aby ta tolikéž při člověku nalezena nebyla. Protož se také člověk menším světem jmenuje.

I z té příčiny nepohrdej žádným člověkem, by jeho i v špatné osobě uhlídal, když jej vidíš, an moudrost miluje a umění, a když ho spatříš, an po moudrosti dobrým obyčejem stojí, hříchův i ví zlosti se vystříhá. Protož takového miluj a měj jeho u vážnosti a vždy podle sebe, a zvláště tehdá, když jej usříš, an svůj úmysl rozšiřuje ke ví ctnosti nebo o to usiluje, aby byl dobrého jména, mravný, zdvořilý a kroniky uměje takové, kteréž sou předešly v rozličných vlastech. Nemysl sobě, aby co bez takového člověka rady měl činiti, nebo on spravedlnost miluje. Protož hodí se královské velebnosti, že jest stálého úmysla, ustavičného srdce, věrný věrným a spravedlivým, a takovíť lidé vesele království řídí, radu dobrou dávají a všecky věci k dobrému konci přivozují.

3. ADAM ČERNÝ Z VINOŘE.

Sv. Augustina O městě božím kniha XXII. (z l. 1589).

O vzkříšení těla.

Lidé, ještoto se zdají učení a moudří býti, vtipně se zdají odpor klásti a dovoditi proti *tělu z mrtvých vstání*, řkajíce, což v třetí knize o městské obci od Cicerona jest poznamenáno: „Že když Herkules a Romulus, bohové z lidí jsou učiněni, však (prý) těla jejich nejsou do nebe vnešena: nebo by toho přirození netrpělo, aby to, což z země jest, kde jinde leč v zemi zůstalo.“ Tuto příčinu za velkou pokládají sobě ti mudrci.

Kdybychom zajisté my toliko dušemi byli, totiž duchové beze všeho těla, a byt svůj v nebi majíce, zemská hovada nepoznávali, a praveno by nám bylo tam, že pro obživení zemských těl jakýms divným svazkem budeme k týmž tělům připojeni: i zdaliž mnohem moceněji bychom se proti tomu nezasadili, nijakž tomu věřiti nechtíce a říkajíce: že samo přirození trpěti toho nemůže, aby věc netělesná svazkem tělesným svázána býti mohla? A však hle! plná země jest těch duší obživujících, s nimižto tito tělesní naší oudové divným spůsobem jsou spojeni a smíšeni.

Pročby tehdy nemohlo z vůle téhož Boha, jenž jest toho živočicha učinil, zemské tělo do nebeských těl zdviženo býti, poněvadž duše, kteráž všeliká těla zemská i nebeská převyšuje, s tělem zemským mohla býti svázána? Zdaliž snad částka země tak špatná, mohla něco u sebe lépeji, než samo nebe, zachovati, aby tím smysl i život měla, a již tak živou i čitedlností obdařenou, nebude chtíti nebe přijíti, aneb přijatou nebude moci zdržeti, zvláště poněvadž

ona z takové věci svůj život i čitedlnost má, kteráž lepší jest nad každé tělo nebeské? Ale proto se nyní toho neděje, že ještě čas ten nepřišel, v němž uložil Bůh aby se stalo: kterýžto (Bůh) to což nám pro časté spatření již ovšednělo, mnohem divněji než ono, čemuž oni nevěří, učinil.

Připomeňme sobě také v tomto místě to, čemuž se o Romulovém domnělém božství Cicero diví, (řka), že proto božství Romulovo divně bylo uvěřené, že již tehdáž učení časové byli, kteříž by faleš neb oklamání fabulí nepřijali. I kdo jiný krom Římu Romula bohem býti věřil, kterýžto Řím ještě byl malý a počátky teprva maje? To potom posledkové zachovati museli, což jsou od předkův svých přijali, aby tak s tou pověrou, jakořka v mléku mateřiném přijatou, město rostlo a k takovému velikému panování přišlo, až jest z své vyvýšenosti i jiné národy, nad nimiž vládlo, tím svým domněním zlilo, že jsou ne tak věřili, jako raději praviti museli Romula bohem býti: aby snad to město, kterémuž sloužili, pro jeho zakladatele na sebe nerozhněvali, kdyby jej jinak jmenovali.

Kristus pak ačkoliv jest nebeského a věčného města zakladatel, však ne proto, že to město od n ěho založeno jest, ono jej bohem býti věří: ale proto raději má ono založeno býti, že jest tomu uvěřilo. Řím již jsa vystavený a posvěcený, zakladatele svého jako boha ctil v chrámě: tento pak Jeruzalém, aby mohl vystaven a posvěcen býti, zakladatele svého Krista, pravého Boha, položil v základu víry. O no město, milujíc onoho zakladatele, bohem jej býti věřilo: toto pak město tohoto zakladatele Krista bohem býti věříc milovalo.

O Romulovi pak, že jest Řím založil a v něm kraloval, slejcháme i čítáme, tak jakž se stalo, ne jak předešle bylo prorokováno. Ale že jest přijat mezi bohy, knihy toliko potud ukazují, že věřeno bylo: však aby se skutečně stalo, jistiti nesmějí.

Nebo aby se jemu opravdu tak přihoditi mělo, žádným znamením z věcí podívení hodných ukázati se nemůže. Vlčice ona ovšem, kteráž ty dva bratry (Romula a Rema) krmila, ač se zdála jako nějakým zázrakem býti, ale jakej a jak velikej to zázrak jest ku prokázaní božství Romulového? Jistě nebyla-li jest ta vlčice nevěstkou, ale opravdu zvířetem, poněvadž obému bratrům ten zázrak byl obecný, i proč není druhý bratr (Remus) za boha vyzdvižen? I komu bráněno bylo, aby Romula aneb Herkuleše aneb jiné takové lidi za bohy neměl, a ten raději chtěl umříti, nežli je za bohy nemíti? aneb zdaliž by který národ Romula mezi b ohy svými ctil, kdyby je Římského jména báseň k tomu nepřinutkala?

Naproti tomu i kdo bude moci spočítati, kterak mnozí mučedlníci raději se dali vymyšlenou ukrutností zamordovati, nežli by Krista pána bohem zapřeli?

Ale velmi směšná věc jest o Romulovém falešném božství zmínku činiti, když o Kristu pánu mluvíme. A však poněvadž skoro na šest set let před Ciceronem Romulus živ byl, v kterémžto věku již bylo se učení stkvělo, tak že to co by se nemožného událo, snadno by byl věk ten potupil a zavrhl; čím

více po šesti stech letech za živobytí Cicerona a nejvíce potom za času císaře Augusta a Tiberia, když časové ti uměním literním ozdobnější byli, mysl lidská byla by vzkříšení těla Kristova a jeho na nebe vstoupení, jakožto věc podlé zdání jejich nemožnou, nijakž snésti nemohla, nýbrž byla by ji potupíc, ušima i srdcem zavrhla.

4. TROJAN NIGELL Z OSKOŘÍNA.

a) Ze Schotenovy Vjta honesta (1597).

Co sluší k vlasti.

Mezi lidmi náleží přední místo vlasti, kterouž staří moudří lidé také nad rodiče sobě vážili, tím chtíc oznámiti, že sme více vlasti zavázáni nežli rodičům. Protož Plato pověděl, že našeho narození částku sobě vlast osobuje. Nebo k dobrému a úžitku vlasti sme zrozeni. V kterémžto dobrém obyvatelům a měšťanům paterým spůsobem můžeme býti užitečni.

Nejprvé, když o poctivost a slávu vlasti se staráme, abychom ti a takoví byli, z kterýchž by vlast naše poctivosti došla a chvály.

Druhé, když naším rozumem a moudrými radami ji chráníme, a jak čas a potřeba jest, ji vystříháme, a nenadálá její neštěstí předcházíme.

Třetí, když hledíme dobrého úžitečného vlasti a místa, na kterém sme se zrodili, vychováni a zvedeni sme, a jí vděčnost prokazujeme.

Čtvrté, když vlasti obhajujeme buďto opatrností nebo silou, to jest jazykem neb rukami, jakž čas a potřeba toho ukazuje.

Páté, když jsme pro vlast hotovi umříti, kdyby potřeba toho byla, a jiným spůsobem že nemůže se obhajovati, kterážto smrt za nejpoctivější jmína bývá.

Protož Horatius dí: „Jest milá věc za vlast umříti," což mnozí mezi pohany sou činili, jakž v historiích čteme.

b) Z Barlandových Institutiones vitae christianae (1597).

O přívětivosti.

Když tebe opovržený a chudý člověk žádá, aby mu něco dal, nebo za hospodu prosí, přijmi ho k sobě a dej mu jísti, jestli jsi možný, aby ho vychovati mohl. Taková přívětivost tobě veliký vejdělek přinese. Jestliže pak bohatý nejsi, aby mu něco mohl dáti, nebo nechceš, neodbývej ho hořkými slovy. Nebo on tebe nenutí, nedělát žádné násilé, ale prosí a žádá.

Máš-li pak, z čeho by mohl pomoci potřebnému, a toho nečiníš, a nedáváš nic, co řekneš Pánu Bohu, trému soudci? čím se vymlúvati budeš? Ty jsi živ skvostně, a zbytečně utrácíš každodenně víc, nežli je potřeba! Jak ty

tu velikou škodu sobě činíš, a jak mnoho úžitku z rukou dáš sobě vyníti? Zlato v truhle zavřené zrzaví a v nic přichází, a to, což ještě v truhle jest, zlodějům se schovává, aby je pryč odnesli: a zatím bližní tvůj umírá hladem! Máš mnoho zboží a užíváš ho jen sám, ba ani ho také sám neužíváš, a neuděluješ potřebnému nic, a domníváš se, že tudy věčnému ohni ujdeš.

Tvůj bližní a bratr hladovitý obchází, a ty sedíš v rozkoši, nepomáháš jemu, který tě za málo prosí, za kus chleba, aby hlad mohl ukrotiti. Pod nebesy sedíš, a on mře zimou: ty chodíš v aksamítu a hedvábí, a jdeš mimo toho, který křičí a malého peníze žádá! Jsouc nemilosrdný, nic mu nedáš. Soud nemilosrdný bude nad nemilosrdnými.

5. MATOUŠ KONEČNÝ.

Amanda Polana z Polandsdorfu Rozdílové theologičtí (1598).

Z předmluvy.

(Pověděv Polan nejprvé o důstojnosti slova Božího, o jeho vzácnosti, vyvýšenosti a velikém užitku, vypravuje pak takto:) A ta jest příčina byla, opatrní páni purgmistři, senátoři a měšťané (města Opavy), proč sem, když to Pán duchem svým svatým mne hned od mladosti k snažnému se učení theologie přitrhl, ničehož sobě více nežádal, jako abych učením slova Božího své vlasti, kteréž znám, že jsem nad jiné zavázán, někdy sloužiti mohl, kterážto žádost netoliko umenšena není, ale cítím to, že se ještě více a více rozmáhá. A protož srdečně nejmilostivějšího nebeského Otce prosím, aby, jestliže se jeho nejsvětější vůli líbí, toho čehož sobě vinšuji, mně dosáhnouti dáti ráčil.

Znám také a slavím i v tom zvláštní Boží ke mně dobrotu a milosrdenství, že takové dal mi rodiče, kteříž by mne netoliko k milování horlivému pravé pobožnosti ustavičnými napomínáními rozněcovali, ale také i příkladem napřed šli.

Ale otce mého Jindřicha Polana v vaší obci věrného spoluradního pána za mého pacholetství z tohoto života k nebeskému pán Bůh povolati ráčil, když to čtyři neděle před tím Valerius můj bratr navrátiv se z Frankfurtské akademie byl umřel. A matka má Marta, kteráž byla z rodu Cominiů, v šesti nedělích tehdáž těžkou nemocí obklíčena byla.

Ten rok našemu rodu byl zarmoucený, nebo přistoupila k tomu smrt dvou sester mých Kateřiny a Mariany, a Jana Kyače příbuzného mého, muže slovútného, kterýž mou sestru Martu za manželku měl.

Ale slitoval se nad námi Pán a nás ssoužené potěšiti ráčil, když to Zachea Goltšia, člověka pro mnohé znamenité dary vzácného, mé opuštěné

mateři za manžela, mně i bratřím a sestrám mým osiřalým právě za otce na nás laskavého dáti nám ráčil, kteryžto náramnou péči o učení Jiříka bratra mého i mé jest vedl a jeho zajisté nejprvé do Vídně v Rakousích, potom do Tubinku na učení odeslal, odkudž do Heidlberka, potom pak do Vlach se obrátil. Mne pak když tu doma u slavného muže Jana Grinea, kterýž okolo třiceti let v patrii mé školy byl správce, pilně odchoval, do slavné Vratislavské koleje poslal, v níž jsem já za 6 let s zvláštní pilností učen byl, potom sem se do Tubinku obrátil, odtud zvláštním řízením milosrdného Boha do Bazilee sem se dostal, kdežto upřímného a věrného v učení theologickém vůdce mi dáti ráčil, cti hodného a vysoce vznešeného muže doktora *Jana Jakuba Grinea*. A tehdáž aby mé učení nejisté a toulavé nebylo, počal sem se podle umění dialektického jistými mezemi a cíli obsahovati, a jakož při lekcích a disputacích, tak obzvláštně, když jsem sám rozjímal svaté písmo, definicí a rozdíly, na nichž nejvíce pravého umění a osvícení grunt záleží, poznamenávati, vybírati a shromažďovati a podle vyměření práv o pořádku v pořádek uvozovati, jednou a touž drahou předce sem šel i po tom, když po zavolání dr. *Grinea* od osvíceného knížete a udatného reka pana Jana *Kazimira* kurfiřství falckrabského administrátora neb správce k obnovení theologické školy v slavné akademii Heidlberské, do Geneve sem se obrátil. Kdežto pan K. milostivě mi popříti ráčil, abych ctihodného starce a právě čistého učení theologa doktora *Theodora Bezy* náramně důkladných theologických lekcí a velmi hlubokých disputací s náramným mým prospěchem užívati mohl. Od toho času nepřestával sem poznamenávati a shromažďovati definicí a rozdílů (nebo upřímně to vyznati musím, že já na větším díle definicí a rozdíly preceptorů mých a zvláště *Lutera*, *Filipa*, *Melanchtona*, *Kalvína*, *Bezy* a Zachariáše *Ursina*, J. Jakoba *Grinea*, Jiřího *Sohnia* učené zachovávám), některé také sám, podle daru míry mně udělené rozjímati a činiti, i jistým pořádkem pořádati: čehožto první vypsání a jako vyrejsování D. Jo. Jakobus Grineus, kterýž mi velmi mnoho dobrého učinil a u něhož na ten čas obydlí velmi milé a příjemné mám a stolu jeho požívám, před půldruhým letem za hodné usoudil, aby na světlo vydáno bylo pod titulem tím: *Gemmula partitionem Theologicarum* to jest *Perličky rozdílů theologického umění*.

Již pak ti rozdílové, na mnoha místech správnější, na mnoha rozšířenější chtěl jsem, aby teprv vůbec vydáni byli a to pod vaším jménem z hodných a spravedlivých příčin.

Nejprvě poněvadž jistotně vím to, že mé ze všech nejmilejší vlasti obzvláštně jsem zavázán, jejíhož dobrého z toho srdce žádám, o jejíž spasitelné dobré tak velice pečuji, že kdybych práce své všecky, zboží svá všecka i ten život vynaložiti měl pro napomáhání jí, velmi bych to rád učinil.

„Nad to vůbec vyslaným tímto svědectvím zjevně sem to chtěl učiniti (osvědčiti), že s vámi v evangelickém náboženství jedno jsem, kteréžto milosrdný Pán Bůh také i v mé patrii chtěl, aby až dosavád kvetlo.

A ačkoli má patrie mnohá protivenství, mnohá nepřátelství, mnohé války a to po mnohá léta snášela, a však Božského požehnání vždycky v tom okoušela, že pravdu evangelium svatého zachovala a jí se přidržela: nebo náboženství a pravda nikoli se nepochybuje a z místa svého se odstrčiti nedá.

XXVI.

VZDĚLÁVATELNÉ SPISY PŮVODNÍ.

1. TOMÁŠ BAVOROVSKÝ.

Ze Zrcadla věčného a blahoslaveného života (1561).

Předmluva.

Urozenému pánu, panu *Henrichovi staršímu z Švamberka a na Zvíkově* etc.

Zkušujeme toho, Milostivý pane, při našich častých a mnohých nedostatcích tohoto našeho života, kterak my smrtedlní lidé i s těmi všemi věcmi, kterýmiž vládneme a v užívání jsme, v nebezpečenství takovém každé hodiny zůstáváme, že mimo naději naši neb o všecky věci přicházíme, neb zdraví v těžkých nemocech tratíme, aneb dokonce s tímto životem všeho, což tento svět má, zbaveni býváme.

Mezi tím nemůžeme ve všem nic bezpečnějšího a potěšitedlnějšího najíti, jako k budoucímu životu prohlédati, o něm přemejšleti, a do něho jako z nějakého podružství z tohoto smrtedlného bytu se strojiti. Ač jest něco milého a žádostivého život nynější, kterýž hledíme a bedlivě všemi obyčeji usilujeme podržeti, a pokudžby nejdéleji býti mohlo zachovati i v něm trvati; ale pod tím chtějme neb nechtějme, ztratiti jej musíme, ano každého dne a každé hodiny tratíme.

Již z nás mnozí potratili spanilost věku mladého, silného, krásného Potratili jsme zdraví, nalezli jsme dosti bolestí, pominula mladost a přivlékla se s svými jistými neřestmi nelibá starost, a v té jiného neočekáváme, než do konce zbavení života tohoto, s kterýmžto zbaveni také býti máme všech věcí, kteréž jsme milovali, aneb sobě v nich něco velikého zakládali, a po takovém zbavení zase žádnému do tohoto života nepozůstává navrácení: nebo všickni mřeme a jako vody do země plyneme, odkudž zase se nenavracují.

Tyto věci ačkoli jsou tomuto našemu bytu nepříjemné a dosti strašlivé, však proti nim zase toto posilnění nacházíme, že o jiném dokonalejším a věčném životě víme, v němžto jak v časích, tak v bytnosti vyvolených svatých božích žádné není proměny. Toho kteří v jisté naději očekávají, nemnoho na tyto

časné věci se ohlédají; neb tomu z mnohých příkladův vyučeni jsou, kterak pomíjí způsob tohoto světa, a člověk narozený z ženy že musí s mnohými bídami se potýkati, a naposledy těžkými nemocmi setřín a umrtvěn bývá.

Poněvadž pak to uložení všem jest obecné a neproměnitedlné, snadně ti tomu obvykají, kteříž k onomu dokonalému životu prohlédají. Ztratí-li bohatství, kde se hojnější najíti může, jako v království božím? Pakli zbaveni bývají slávy tohoto světa, málo na tom škodují, když toliko věčné slávy boží užívati budou. Vyneseni bývají z domův svých a ze zámkův přepevných, aniž na tom budou co škodovati, poněvadž již mají připravený dům od boha v nebesích. Zbaveni budou dítek svých milých, manželek a přátel příbuzných, místo toho v nebesích budou užívati přítomnosti a tovaryšství čistých duchů anjelských a vyvolených božích svatých, a tam v těch místech rozkošných všech těch dočkati mají, s kterýmiž zde skrze smrt vyloučeni bývají; neb ti, kteříž před námi z tohoto světa vycházejí, k nám se nenavrátí, než my za nimi vyjíti musíme.

Ale tato snad věc těžká jest, že se tělo do hrobu klade a v tak poníženou pornšitedlnost přichází? I co to vyvoleným božím škodí, poněvadž sám Bůh má zde to tělo obživiti a věčnou nesmrtedlností oslaviti? Nejtěžší však věc zdá se býti smrt. Jest ovšem, ale těm toliko, kteříž o Bohu a jeho moci, a tak i o životu věčném nic věděti nechtějí. Vyvoleným svatým božím tak snadná jest smrt, že sobě také s tímto životem i postyskují, když přijíti prodlévá; neb té žádostivé i s pláčem vinšované a hotové vůle jsou, aby mohli brzy s tímto světem rozloučeni a Kristu Pánu nejžádostivějšímu přítomni býti.

Tyto věci jsou, Milostivý pane, kteréž mohou mnohé bídy, neřesti, nedostatky a těžké nemoci, v kterýchž my smrtedlní lidé nalezeni býváme, lehčiti, ale také proti hrůzám smrti nás silniti, vědouc, že kromě umoření těla tohoto nad námi nic více ta smrtedlná šelma provesti nemůže, a to ještě ne bez vůle boží.

A poněvadž já teď od některého času častými a těžkými nemocmi tak jsem obtížen býval, že někdy malá naděje o tomto mém smrtedlném bytu byla, jakož toho poněkud sami, když jste mne někdy milostivě z lásky křesťanské navštěvovati ráčili, povědomi býti ráčíte: pustiv od té naděje, kteráž mi trošty dávala, nabýti předešlého zdraví a ještě prodloužení tohoto života, obrátil jsem všecku mysl svou k budoucím věcem, a prohlédaje k onomu věčnému životu, a v své paměti uvažuje mnohá milostivá zaslíbení boha Otce všemohoucího a Syna jeho nejmilejšího o onom věčném a blahoslaveném bytu vyvolených božích svatých, v tom jsem se těšil a tak své bídy a neřesti lehčil. I toho něco, pokudž paměť přinášeti mohla, pozpamenal, aby i na potomní časy mně i jiným pobožným, kteříž se onomu životu věčnému těší a toho v jisté naději očekávají, hoditi se mohlo.

Může se pak, Milostivý pane, zřetedlně v pobožném rozjímání spatřiti a v svatém písmu a v obecném vyznání náboženství našeho křesťanského najíti,

že po tomto životě v pravdě jiný a dokonalejší věčný život zůstává, v kterémžto již nyní vyvolení boží svatí lidé vedlé duchův svých čistých živi zůstávají, a to životem pravým a dokonalým, užívajíce již přítomnosti boha svého s radostí nevýmluvnou, a očekávajíce v bezpečné naději svých vlastních těl oslavení. Ti také svatí vyvolení boží zůstávajíce s námi v jednom svazku lásky svaté a v společnosti těla Kristova, že nám jako spolucudům a bratřím téhož, kteréhož oni nyní užívají, blahoslavenství vinšují, a na božském milosrdenství svými svatými a boku dobře známými žádostmi skrze pána Ježíše Krista vyjednávati napomáhají.

To pak kterak činí, a v jakém způsobu, a jaký rozdíl jest mezi orodováním Syna Božího a přimlouváním svatých jeho, pokudž se v slovu božím a věrném učení svaté boží církve vyhledati mohlo, v tento spis v upřímnosti křesťanské hleděl jsem uvésti. A poněvadž jsem to při Vaší milosti shledal a v mnohých rozmlouváních znamenati mohl, že k onomu věčnému a nesmrtedlnému životu více prohlédati, nežli při nynějším se zastavovati ráčíte: proto Vaší milosti takové snešení a o bytu po tomto životě svatých božích lidí sepsání vlastně připisuji a dedikuji, aby pod jménem Vaší milosti i jiným jazyku našeho českého do rukou přijíti mohlo, kteréž jsem také proto *Zrcadlem onoho života věčného* jmenoval. Neb v něm, ano raději v těch důvodech, kteréž se v něm přivozují, to se může spatřiti, co jest vlastního a příbuzného onoho života věčného.

Ač nepochybuji, kterak to mnozí těžce ponesou, že v tomto rozjímání o přímluvách svatých zmínka učiněna jest, zvláště ti, kteříž se vždy obávají, aby pro připomenutí svatých božích pán Kristus o svou slávu a čest nepřišel. Ale já dotud při přivedených a v této knížce položených důvodech a jednostajném smyslu církve katolické, v kterém jsem se více o životu věčném i o bytu nesmrtedlnosti vyvolených božích naučil, zůstanu, dokudž nad to zdravější a kruntovnější ukázáno a zase od církve boží přijato nebude. Pro svaté Synu božímu cti a slávy neujímáme, než raději, v svatých a při svatých cokoli nacházíme, milosti a dary boží a ne zásluhy svatých býti poznáváme. Neb ne Krista pro svaté, ale svaté pro pána Krista, jako dárce vší svatosti, ctíme a velebíme.

Dán v městě Plzni na den rozeslání apoštolův svatých božích léta *1561*.

---

2. VÁCSLAV DOBŘENSKÝ.

Z Vrtkavého štěstí (1583).

Příkladové proměny všech věcí.

Člověk jsa narozen z ženy, vždycky dítětem malým jednostejně neostává, ale bez svého chtění, když v tom vůle boží jest, k prostředním, neb k starým

letům přijde. Kdež potom uhlédaje jiného mladého skákati a radovati se, na svou mladost zpomíná, že jest on také vesel býval, a již nemůže, a snad kdyby možné bylo, chtěl by zase mladý býti.

V tom pak životě svém jaké strasti, bídy, těžkosti, starosti, neštěstí přeméje a počije, kdož by se ho ptal, uměl by o tom vypravovati; však v té jedné váze nezůstává, neb mezi tím zase radost, potěšení, mír a pokoj, odpočinutí, štěstí a vůle naplnění dostává tak dlouho, až právě přijde jeho uložený čas, když se narodil, že také umříti musí, i sejde z světa. A jiných kolik na to místo na svět se jich urodí, i ti takovejž tanec a triumf v světě vedou, jako i první, kteříž již z světa sešli. Jakž Sirach toho potvrzuje a podobenství dává, řka: Rovně jako se děje při zeleném listí na krásném stromu, některé dolů padá a některé zase roste: takt se také i při lidech děje, že někteří mrou a jiní se rodí; neb každá věc pomíjející musí konec vzíti, a kteříž se s ní obírají, i onit konec berou.

Příkladové na velikomocných lidech.

Že pak hned summou nic stálého a věčně trvajícího na zemi není, než toliko všecko časné a pomíjející, učí nás to znáti sama skušenost, a příkladové tito: Kde jsou všickni patriarchové, proroci, svatí apoštolé a mučedlníci boží, slavní císařové, velicí králové, knížata, vévodové a jiní vysoce vznešení lidé, kteříž byli na světě od počátku světa, a až do tohoto našeho věku? všickni jakožto hosté a poutníci pominuli sou, a odešli svou cestou, tu kdež je pán bůh obrátil.

Příkladové na mocnářstvích světa tohoto.

Pohleďme na běh světa tohoto, zdali se skutkem toto propovědění Šalomounovo neplní: že všecky věci svůj čas mají a svým vyměřeným během míjejí. Kde jsou císařství a království mocná a znamenitá tohoto světa (o niehž Daniel prorok skrze vyložení snu předpověděl)? a obzvláštně mocnářství Assyrské, jehožto byl původ a počátek onen vysokomyslný král Nabuchodonozor, a stkvěl se tehdáž po všem světě jako zlatá hlava?

Též, kde jest mocnářství Perské, kteréž svůj původ vzalo od slavného a paměti hodného Cyra, krále Perského?

Též, kde jest mocnářství Řecké, kteréž svůj počátek vzalo od nejmocnějšího a nepřemoženého krále, velikého Alexandra?

Příkladové na městech.

Tak jako, kde jsou již i stavení pevná týchž králův neb jiných, totiž město Babylon nejohraženější, kteréž bylo vystaveno okolo oné věže Bábel, o němž vypisuje Orosius, že jest bylo čtverhranaté, rovné míry, a od jednoho úhlu k druhému bylo vzdáli šestnácte mil, zeď okolo něho z tloušti čtyřidcíti pěti, a z vejši sto loktův; item, sto bran mosaznych v sobě mělo, a věží veliký počet vůkol něho, a každá z nich z vejši půl druhého sta loket? To město jest potom od Cyra, krále Perského, zbořeno a zkaženo. Též kde jest znamenité a staré město Sidon, kteréž bylo vystaveno od syna Noelova, Chámu, atd.

Příběh o jistém soudci, kterýžto mezi bohatým a chudým člověkem spravedlivý nález učinil.

Bohatý měštěnín jeda cestou, ztratil tisíc zlatých. I nalezl je jeden chudý člověk, a přišed s nimi domů, manželce své dal schovati. Manželka jeho přijala je s radostí, řkouc: „Co se mně dostane, toho já ven nevyvrhnu; poněvadž nám pán Bůh ráčil dáti, umějmež schovati.“ Druhý den hned potom na zejtří dal ten měštěnín po městech zjevně volati, že by pytlík s tisícem zlatých ztracen byl, kdo by jej nalezl, aby zase vrátil, že má za to sto zlatých míti bez všeho odporu. Jakž to ten chudý člověk zvěděl, oznámil manželce své, a řekl jí: „Vrátíme zase ty ztracené peníze, a dají nám za to sto zlatých, kteréž bez hříchu míti a užívati budem moci; a lepší nám budou, nežli ten tisíc, kdybychom jej se zlým svědomím při sobě zadržeti měli.“ A ačkoli žena jeho všelijak proti tomu byla, aby těch peněz zase nevracoval, však předce vzav ten dobrý člověk těch tisíc zlatých, ohlásil se před právem, že by je chtěl zase vrátiti tomu, kdož je ztratil, ale aby mu také sto zlatých z nich dáno bylo podlé přípovědi. Měštěnín ten pak byl lstivý a příliš chytrý, chtěl toho chudého i o těch sto zlatých připraviti, aby mu jich nevydával, řka: „Příteli! však mi těch peněz všech nepřinesl, kteréž našel, neb mi se ještě nedostává čtyr set zlatých při nich: ty mi též přines, a hned podlé přípovědi tobě také sto zlatých odečtu.“ Chudý se zaříkal, což nejvíce mohl, že všecko to, což nalezl, vrátil. A když se o to snésti nemohli, podána byla taková věc na krále, a peníze na právo složeny byly, až do té pře skonání. Král povolav jednoho starého rádce svého, kterémuž říkali „chudých pomocník,“ tomu tu při k spravedlivému rozeznání poručil. A když již obojí strana přeslyšána byla, ten muž, moudrý rádce královský, vyrozuměv tomu hned, zavolal k sobě chudého a řekl jemu: „Pověz mi věrnou pravdu, vrátil-li's mu ty všecky peníze za se, kteréž si nalezl?“ Chudý ten vysokou přísahou toho potvrdil, že všecky vrátil. I dí soudce k králi: „Pane! ráčíš-li, abych já spravedlivý nález v té při vypověděl a vyřekl?“ Odpověděl král: „Ovšem, tak učiň, anobrž já tobě přikazuji.“ Vece soudce: „Milostivý králi! tento člověk bohatý a znamenitý jest, a mnoho se mu věří; k tomu potvrzuje a vysvědčuje svou věc svědomím mnohých lidí, kteříž napomáhají, aby slovům jeho věřeno bylo: z čehož se porozumívá, že on toho není žádostiv, čeho neztratil, ani toho viniti, kdo by mu dlužen nebyl. Z druhé strany tento chudý člověk také dobré pověsti vždycky byl, a žádný o něm nic zlopověstného nemluví; a tak jeho víře a dobrotě se může věřiti, že všecko, což jest nalezl, zase vrátil.“ I řekl král: „Tehdy vypověz nález.“ Odpověděl soudce: „Milostivý králi! vezměteż vy ten tisíc k ruce sobě, a z něho tomuto chudému sto zlatých dejte. Což pak více zbude, to vy schovejte do toho času, až by ten člověk přišel, který těch tisíc zlatých ztratil: neboť tento bohatý (podlé jeho přiznání a věrou potvrzení) ztratil čtrnácte set zlatých; když by pak přišel ten, kterýž ty peníze a tak mnoho nalezl, ty tomu bohatému přivlastníte a přisoudíte.“

Nález ten líbil se králi, i všem lidem přistojícím. To uslyšev bohatý, zarmoutil se velmi, a nevěda co činiti, promluvil k králi těmito slovy: „Nejmilostivější králi! prosím ponížené tvé milosti, aby mi ráčil milostiv býti; neb v pravé pravdě mohu oznámiti, že to jest ten tisíc zlatých, kterýž sem já ztratil; ale vyznávám provinění své, že sem tomu chudému těch přířčených sto zlatých dáti nemínil, chtě ho o ně připraviti, abych tak veliké škody neměl. Protož milostivý králi! prosím, rač mi milost učiniti a milosrdenství ukázati; poněvadž sem své viny nezatajil.“ Tehdy král rozváživ s radami svými to přiznání jeho, poručil chudému dáti sto zlatých a ostatek měštěnína tomu vrátiti. A tak ten chudý prostý skrze toho moudrého, spravedlnost milujícího člověka od té lstivé a zchytralé lišky byl vysvobozen. Z kteréhožto nálezu chudý ochotně poděkovav, šel odtud, nesa sto zlatých s potěšením a s radostí.

3. JIŘÍK ZÁVĚTA ZE ZÁVĚTIC.

Ze Školy dvorské (1607).

1. Stěžují sobě dvořané, že čím větší poslušnost a poctivost činí svým knížatům a pánům, tím prý menší milosti od nich dostávají. Ale snadna na to odpověď: Jako slunce na všecka stavení jednostejné svítí, však z nich bývají světlejší ta, kteráž mají větší a prostrannější okna: tak knížata a páni více sobě váží těch dvořanův, kteří jsou k správám a službám jejich schopnější a pilnější, a to skrze svou ctnost a snažnost, nežli těch, ježto se jim k ničemuž nehodí.

Dobře Tacitus dí: Čím kdo poslušnější, tím v bohatství a poctivosti vyšenější. Není možné, aby kníže, kohož vidí rozkaz a vůli jeho pilně a věrně vykonávati, toho také mimo jiné všecky sobě neobliboval a jemu se víceji nedůvěřoval. Žádné kníže ani pán tak nepilný svého není, aby tomu nerad byl, když se věci jeho dobře řídí a vykonávají.

2. Jaké by byly tovaryšky pejchy a jaké její dcerky a v čem záleží štěstí, věz, že tovaryšky aneb služebnice pejchy jsou: všetečnost, lehkomyslnost, svévolnost, vysokomyslnost, lakomství, veselost, pokrytská zasmušilost a hřešení z vůle. Dcerky pak její jsou tyto: neuctivost, neposlušnost, nadutost, pokrytství, chlouba, tvrdošijnost, nesvornost a závist. Falešné pak štěstí světské stojí na těchto pěti sloupích: na panství, bohatství, důstojnosti, pověsti a tělesné žádosti. Mudrcové to tvrdí, že štěstí jest slepé, nemoudré a škaredé: slepé proto, že neví, kde sebou hodí; nemoudré, že jest nejisté a nestálé; škaredé, že jest bezbožné, hltavé a neuctivé. Říkával Franciscus Petrarcha, že jest pět velikých nepřátel pokoje a ti všickni že s námi bydlejí, totiž: lakomství, žádost cti, závist, hněv a pejcha. A kdy bychom ty všecky nepřátely ven z země naší vypověděli, mezi námi dobrý by pokoj zůstával.

3. Svět tento se točí na dvou nohách, jedna jest odplata ctnosti a druhá pokuta nepravosti. Čímž Democritus jsa pohnut, pověděl, že dva bohové jsou na světě, jeden dobročině a druhý pokutuje. Které se z nich koli vrchnosti nedostává, svět tento jest kulhavý. Nedostává-li se obou dvú, tehdy sám člověk vláčí sebou po zemi. V Turcích bijí jednu minci mezi všemi jinými nejplatnější, kteroužto vrchnost správu svou jak v času boje tak i pokoje velmi dobře vyplácí. Ta mince nevynáší než toliko dva groše: jeden jest zlatý, jemuž říkají praemium, to jest, odplata ctnosti, a druhý železný, jenž slove poena, to jest, pokuta nešlechetnosti. A těmi dvěma groši každému, jak kdo čeho zaslouží, hned pojednou, žádnému mzdy jeho nezadržujíce, platí.

4. Když císař Ferdinand svaté a slavné paměti vyhlásil sněm v Frankfurtě, aby volil na císařství Maximiliana toho jména II. syna svého, byl tu přítomen i Ibraim baše, legát císaře tureckého, s Augeriem Gisleniem z Busbeku, legátem císaře římského. Kterýž když bašeti tří knížat, saské, bavorské a julichské, před Ferdinandem a Maximiliánem císaři na koni jeti okazoval a jemu oznamoval, kterak jednokaždé kníže z nich tak možné a bohaté jest, že by mohlo na svůj vlastní náklad dosti veliké vojsko sebrati a s Turkem válku vésti, jimžto podobných a tak mocných knížat že ještě mnohem víc jest, jako sedm kurfiřstův volencův a jiných knížat říšských v zemi německé, kteřížto kdy by všickni spolčíce se vespolek proti tureckému císaři vytáhli, co by hádal co by spůsobili, zasmál se Ibraim a pověděl, že z toho, co tu nyní vidí, snadno souditi může, jaká jest moc knížat jiných, ježto tu přítomni nejsou, a že musí velmi mocná říše býti; ale jemu že se vidí, že jednota říšská i s těmi sedmi volenci podobná jest oné sani o sedmi a víceji hlavách a tolikéž ohonech, kteráždy když chce projíti skrze plot, tedy rozdílné hlavy rozdílnými děrami lézti chtějí, tělo pak s ohony nikam nemůže, než musí v něm zůstati. Ale císař jeho že jest podobný sani o jedné toliko hlavě, kteráž má mnoho ohonů a ta, kdyžkoli chce skrze ten plot projíti, hned za ní celé tělo i ohonové velmi snadno prolezou.

A tudy ztrestal a znamenal knížat křesťanských roztržitost a nesvornost, že jedna hlava chce toto a druhá zas toto a že nejsou jednomyslní a za jedno tělo, Turci pak že jsou svorní a jednomyslní, a že moc a síla sjednocená větší platnosti přidává nežli rozptýlená.

XXVII.

ROZPRÁVKY.

1. MIKULÁŠ KONÁČ Z HODÍŠTKOVA.

Z Pravidla lidského života (1528).

1. Byl nějaký služebník u jednoho krále, jemuž dáváno na každý den k jeho živnosti z kuchyně královské jídlo a nádobka medu. On snídal vaření a med schovával v jednom soudku, zavěšeném nad hlavou lože svého; až by byl plný, ježto byl med velmi drah těch dní.

Jednoho pak dne, když jest ležel na svém lůži, pozdvih hlavy uzřel med visící nad hlavou. Zpomenuv, že medu přiskakuje, řekl jest v srdci svém: Až bude soudek tento plný, prodám jej za jednu hřivnu stříbra, za kteréž sobě koupím deset ovec, a ty když ve čtyřech létech se rozmnoží, bude jich čtyři sta. — Tehdy za každé čtyři ovce koupím krávu nebo vola a k tomu děděinu; pak i krávy se rozmnoží telci a jalovicemi. Telcův nechám sobě k dělání dědiny. Krom toho co užitku mléčným a vlnou, rozplodí se dříve druhých pětí let stáda má tak velmi, že budu míti veliké zboží a budou mne všickni míti bohatého a poctivého. Ustavím sobě pak veliká a krásná stavení nade všecky mé sousedy a přátely, tak že všickni o mém bohatství mluviti budou a mi poctivost činiti. Zdaliž to nebude utěšená věc? Pojmu potom ženu dobrou, urozenou, kteráž mi i syna urodí urozeného, šťastného i bohu líbezného. I bude růsti v učení a ctnosti, a zůstavím sobě skrze něj dobrou pamět po své smrti. Ano trestati ho budu na každý den, jest-li že by se mému protivil učení a nebude-li mne poslušen, budu práti ho touto holí.

I zdvihl hůl, jakoby ho bil, uhodil v soudek medový a rozbil jej, i vytekl med na hlavu jeho.

2. Byl jeden chudý kupec, kterýž měl tisíc liber železa, a když chtěl odejíti přes pole, složil železo u nějakého známého svého, aby mu schoval; i odešel. A když se vrátil po času, požádal železa od přítele svého. Kterémuž odpověděl: Položil jsem železo tvé v jednom koutě domu i snědly je myši. Ale on prodal železo a peníze projedl a utratil. I řekl jest kupec: Nikdá jsme neslyšeli, aby na světě bylo zvíře, kteréž by lámalo železo, a nyní pak snědly je myši. Ale však nic nedbám, když jediné bůh tebe od nich uchoval a neučinily tobě nic zlého. On pak radosten jsa tú řečí, kterúž slyšel od něho, prosil, aby s ním jedl ten den a položil čas přijití svého.

Když pak odcházel od něho kupec, vymysliv chytrost, vzal pachole jeho, jež ukryl v domu jednoho neznámého. A když se vrátil k obědu řekl ten, kterýž ztratil syna: Viděl-li syna mého? Jemuž on odpověděl: Dnes před tvým domem viděl jsem ptáka havrana, kterýž uchvátil pachole: nevím však,

byl-li jest syn tvůj. Otec pak, když to uslyšel, zvolal a mluvil lidem tu přítomným: Slyšel-li jste kdy to, že havrani uchvacují děti? I odpověděv kupec řekl: Takt jest; země, jejíž myši snědají tisíc liber železa, hodnat jest, aby její ptáci brali děti. Ale ten, jenž jest vzal železo, porozuměl tomu a řekl: Vrať mi syna svého, a já vrátím tobě železo tvé. Což se i stalo.

2. Z Pamětí bratra Jana Palečka (ok. 1550).

1. Když bratr Paleček byl s králem Jiřím na projížďce okolo Prahy, ptal se krále: „Čí jest to ves dobrá s rybníky a lukami?“ A král mu odpověděl, že jest těch ubohých lidí v špitále svatého Ducha u mostu. Tehdy Paleček nemeškaje dlouho, v pátek šel do toho špitálu k těm ubohým lidem k obědu a jedl s nimi; kteříž neměli na obědě než polívku, kroupy a drobné ryby z rosola. A druhý pátek šel k špitálskému mistru, ačkoli nebyl od něho zván, a jedl s ním; za kterýmžto stolem bylo jídla dosti. A nedočkav poslední krmě Paleček, vstal od stolu, běžel z špitálu k zámku s chvátáním a žalostivě králi řekl: „Bratře králi! zle tam, zle tam! nemůž hůře býti.“ I řekl král k němu: „Co se děje?“ Odpověděl: „To, že ubozí pánové, majíc veliké panství, musejí hladem přimírati, a jejich služebníci a šafáři na zbyt dosti mají.“ Král řekl: „Kde se tak děje? nebylo by tak dobře, kdyby se služebníci lépe míti měli, nežli jejich páni.“ Paleček králi zase řekl: „Víš-li, bratře králi! že sem se tebe, když sme byli na projížďce okolo Prahy, nedávno ptal, čí by to ves dobrá s rybníky a lukami velikými byla? A ty's mi pověděl, že jest ubohých lidí ze špitálu svatého Ducha. A protož sem já tam k nim musil jíti a přezvěděti, kterak takového panství užívají za svými stoly; a tak sem k nim tam šel k obědu dnes tejden, a jedl sem s nimi: kdežto ubozí pánové neměli než polívku, kroupy, a ty nemastné rybičky z rosola. A dnes také byl sem u jejich služebníka, špitálského mistra: tu měli všeho dobrého dosti: ryby několikery, s kořením, smaženy, pečeny, i víno dvoje. Protož, bratře králi! pošli se mnou hned pro toho jejich služebníka a šafáře, a rozkaž mu, aby svým pánům také z koření ryby dával a lépe je choval z takového jejich panství, ať již více tak hladu a nouze netrpí, aby tebe král nebeský, pro takovou šafářů nepravost a neopatrování těch ubohých pánů, netrestal.“ A tak jest král Jiří s bratrem Palečkem ihned svého hofmistra do toho špitálu poslal a nařídil, aby jim dávali v pátek dvoje ryby z rosola a z koření. Jakž to po dnes tak jest.

2. Bratr Paleček vždycky v svém měšečku na pasu některý groš měl; neb mu král Jiří dával každou sobotu patnácte bílých, a ty on rozdával těm, kteří měli dětí mnoho a statku málo. Někdy vyšev od krále, přišel na noc do jedné krčmy. A byl tam jeden zlosyn zběh, kterýž myslil, aby Palečkovi měšec,

když by spal, uřezal, čemuž Paleček porozuměl. Když pak spolu sami dva v jizbě leželi a přes půl noci nespali, Paleček vstal, vzbudil zlosyna toho, který se činil, jako by spal, i rozkázal mu světlo rozsvítiti, že chce jemu na pivo dáti. A jakž zlosyn rozsvítil, Paleček vysypal peníze z měšečku na dvě hromádky, po půl osmu bílým, a řekl k němu: „Milý bratře! rozumím tomu, že nespíš, chtě rád můj měšec uřezati, a já také bdím, boje se tebe, a tak sobě oba hlavy trápíme. A protož vezmi sobě teď půl osma bílého, a dadouc sobě pokoj, spěme. A prosím tě, nechej toho řemesla; nebo jistě, nenecháš-li ho, visneš."

3. V jeden pátek bratr Paleček v královské světnici sedl u dveří mezi mládence, kteří nemívali velikých ryb na svém stolu. A když jim dali na stůl ryby plodice, vzal Paleček jednu, přistrčil ji sobě k uchu, a ptal se jí: ví-li co o jeho bratru? podruhé i potřetí. Skrz to dali se ti mládenci v smích v královské světnici, až se král optal: „Co se to děje?" Maršálek odpověděl: „Milostivý králi! bratr Paleček sedě s těmi mládenci za stolem, mluví s rybami." Řekl k němu král: „Bratře Palečku! co tam děláš? proč k nám nejdeš k stolu?" Odpověděl Paleček: „Králi! povímť: měl sem bratra rybáře, a utonul mi v řece: protož se těchto ryb ptám, vědí-li co o něm." A král se ho optal: „I což praví?" Řekl Paleček: „Tak praví: že jsou ony velmi mladé, a proto o něm nic nevědí; než abych se ptal těch starých ryb, které jsou na tvém stolu." Král Jiří porozuměv tomu, kázal naklásti těch největších ryb na talíř a donesti Palečkovi. A tak Paleček nakrmil ty mládence starými rybami.

3. BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ Z GLOGOL.

Z Obory neb zahrady (1602).

a) Příklad o hvězdách.

Všeliká stvoření vrchnost nad sebou míti musí, tak na zemi jako na vodách, v propastech i v povětří, na oblacích a jinde na nebeských oblohách, kteréž nad námi jsú. Tak též hvězdy všecky mají jednu hvězdu, jenž Transmontana slove, a ta všecky jiné řídí a spravuje. Za velikou však křivdu sobě to jiné pokládaly, že Transmontana toliko na místě zůstává, a ony samy pracovat a všudy běhat musejí. O čež sejdouce se, rokovaly mezi sebou. A tak dobře se nato spolu uradivše, k ní houfem šly a jí to, co by se jim tak o ní zdálo, z oust v uši mluvily. Žalovaly tedy na ni, že jim žádné volnosti a žádného odpočinutí nedá, řkouce: My vždycky po nebi běháme, v ustavičné práci a službě jsme. A protož tobě napomínáme, aby již takovou vrchnost jiné hvězdě vzdala a sama také s námi popracovala a poznala, jakou my službu, jak těžkou na sobě zdržujeme.

Transmontana jim odpověděla: Nevíte, čeho žádáte. Zdaliž já se víceji nežli vy neupracuji, ačkoli na jednom místě stojím a vám rozkazuji? Kdy bych já vás neostříhala, však byste vy na cestách pohynuly mezi horami a v jiných místech nebezpečných. A protož vám radím, zanechejte takových bouřek, chcete-li při pokoji zůstati.

Hvězdy však na to nic nedbaly, nýbrž mnohem horší byly a ouřad jí vší mocí odníti usilovaly. Kdež ona, poznavši jejich velikou urputnost, jim ouřadu postoupila a sama se upokojila, na stranu odšedši. Z čehož se hvězdy, že vrchnosti nad sebou žádné neměly, velmi radovaly a jedna každá jiného krále po své vůli sobě hledaly. Když se pak na ničemž jistém snésti nemohly, počal býti neřád mezi nimi, toulaly se leckdes a hynuly, tak že potom samy k sobě přišedše, své hloupé rady náramně litovati počaly a k Transmontaně se obrátily, při ní toho všelijak vyhledávajíce, aby, jsouc k nim v první lásce nakloněna, ouřadu svého se zase ujala a jak prvé tak i budoucně je spravovala, jim tu vinu jejich milostivě odpustila a provinění takového nikdež víceji nepřipomínala. Kteráž jako rozumná tak a nejináč se zachovati slíbila.

b) Příklad o větru a povětří.

Vítr, jakž filosofi nám oznamují, všecko stvoření na světě obživuje; neb on jest suchost země a porušitelem vod, teplého povětří rozháněčem. A protož ho obvinilo povětří před vrchností, žalujíc na něho, že mu velkou křivdu činí. Křičelo tehdy, stoje před soudcím nejvyšším, řkouc: O stvořiteli nebe i všech věcí, rač mne míti v ochraně své; nebo to, co si ty mně dáti ráčil, to mně vítr odnímá. Činí mi zimu váním i škodu, tak že častokrát v své míře pro něho býti nemohu. A protož tebe ponížene prosím, spokoj a smiř nás; neb nestane-li se toho, škodlivě pohněvat se musíme.

Sudí nejvyšší jemu pak pověděl: Zle mluvíš, povětří. Vítr, cožkoli činí, to vše na poručení mé činí, a to za slušnou příčinou. Ač on tebe někdy studeným učiní, však tebe také činí mírným, čistotným, a světu libým, a přívětivým, a milým přítelem. A kdy by vítr nevál a skrze tebe neprocházel, tedy by byl velmi škodlivý a nepříjemný. A proto ne hněvu, ale lásky od tebe vítr hoden jest, proto, že tebe zouplného zůstavuje. Pomni tehdy na to, co psáno: Nebudeš haněti bližního tvého, ani jeho utíkati budeš.

Srozuměv povětří, že sudí nejvyšší neschvaluje jeho hněvu, k pokoře se udalo, pamatujíc na ta slova, kteréž napsal Ecclesiastes: Kdo se hněvá, když ho trestají, nedobře se spravovat bude.

c) Příklad o růži a koroptvě.

Růže v jedné zahradě velice rozkvetla pěkně a vůni znamenitou z sebe vydala. Koroptva, procházeje se po zahradě, divila se krásе toho kvítí a vůni velmi rozkošné, a tak přistoupivši k ní řekla: O kvítí v světě nejpěknější, nech rozkoše při vás dojdu a nasytím se vůně! Růže řekla: Pojď, sestřičko má

milá, a čeho žádá duše tvá, ať jest účastná. Nabeř sobě kvítí a nasyť se vůně do své líbezné vůle. Ona za tím povolením vlítla na keř růžový a nohy sobě pobodla. I zkřikla hlasem velikým: Běda mně, kvítky pěkné a vonné, ale ratolesti bodlavé náramně. Vybírajíc sobě zatím trní z noh, volala: Snadně cítí těžkosti, kdo sobě všelijaké oblibuje rozkošné žádosti.

XXVIII.

APOLOGIE.

1. ABRAHAM Z GYNTERRODU.

O pravosti a hodnověrnosti Cyropaedie Xenofontovy

(z l. 1605).

Cicero v jedné své epištole ku Quintovi, bratru svému, kterýž tehdáž nade vší Asií za regenta od Římanův byl vyslán, takto píše: „Cyrus není vypsán od Xenofonta podlé pravosti a víry historické, ale k tomu, aby na něm ukázal obraz a příklad spravedlivé a dobré vrchnosti a správy". Ačkoli Cicero v tom pravý soud vynesl, že Cyrus v těchto knihách od Xenofonta všechněm vrchnostem za zrcadlo a živý obraz k následování jest představený; však kdež praví, že by tato historia nebyla podlé pravdy historické sepsána: v tom jest jeho soud příliš kvapný a omylný. Nebo, že ty věci v ní vypsané nejsou od Xenofonta vymyšlené, ale že se také v pravdě tak staly a pravé jsou, a Xenofon že v spisování jich povinnosti pravdomluvného historika, kteréž sám Cicero vyměřil, zachoval: to se také netoliko z hodnověrných historií, ale i z písem svatých ukázati může.

1. Předně, což Xenofon v první knize o *cvičení perském* široce vypisuje, tomu také svědectví dává onen nejslavnější mudřec a zkušený politikus Plato, kterýž se spolu s Xenofontem při Sokratovi učil, a jeho spolužák (condiscipulus) byl, kdež takto v jedné své knize píše:

„Perských králův synové, když již přicházejí k sedmému létu, učí se jezdectví (rejtharství), a jezdívají ke dvoru královskému, kdež svá cvičení spolu s jinými pacholaty mívají. Potom když jsou ve čtrnácti letech, dáni bývají královským učitelům. Ti bývají vybíráni z Peršanův, kteříž jsou ze všech jiných ve všech ctnostech a v rytířských věcech nejvýbornější. A jsou čtyři: jeden nejmoudřejší, druhý nejspravedlivější, třetí nejmírnější a čtvrtý nejzmužilejší. Nejmoudřejší učí je umění mágův, kteréž Zoroaster, syn Oromazdů, vydal. To pak učení zavírá v sobě všecky věci k obětem a k poctě Boží náležející. Tentýž učí je povinnostem královským, kterak by měli chvalitebně lidi

spravovati. Nejspravedlivější učí je právům a spravedlnosti, aby po všecken čas života svého byli pravdomluvní, a ve všem k pravdě a k spravedlnosti prohlédali. Nejmírnější učí je tomu, aby se žádným libostem a rozkošem přemáhati nedali a jim poddáni nebyli, ale aby při všech věcech mírnosti zvykali, a ode všech vášní osvobozeni byli. A tak aby byli právě panující králové, předně nad sebou, a potom nad svými náklonnostmi, a ne aby jejich služebníci a poddaní byli. Nejzmužilejší pak tomu je vyučuje, aby nebyli choulostiví, bojácní a lekaví, proto aby v tom, když by v čas potřeby sobě nesměle a bojácně počínali, otrokům podobni nebyli a někomu v manství nepřišli.“ To Plato.

O témž cvičení perském i Herodotus podobně, ač summovně píše, že pacholata perská tomu trému vyučují: na koních jezditi, z luku střílati a pravdu mluviti. O čemž nahoře o obyčejích Peršanův jest oznámeno.

2. O *začátku assyrské války* píše Xenofon, že král assyrský, podmaniv sobě všecku Syrii, v níž se také židovská země zavírala, a jiné mnohé národy, potom že i proti Médům a Peršanům válku vyzdvihl.

Tomu také písma svatá svědectví vydávají, že se teprva tato válka mezi Assyrskými a mezi Médy a Peršany zběhla, když již Nabuchodonozor židovskou zem sobě podmanil a lid izraelský do Babylona zajal.

3. Píše Xenofon, že *Peršané a Médové společně tu válku proti Assyrským* vedli.

Toho také svatá písma pojišťují; neb vždycky Peršany a Médy v té válce spolu spojují. O čemž Pán Bůh skrze Izaiáše takto mluví: „Aj já vzbudím proti nim Médské.“ A opět: „Přitáhniž Elame, a ty Médský oblehni Babylon.“ A Jeremiáš dí: „Vzbudil Hospodin ducha králův médských proto, že proti Babylonu usouzení jeho, aby jej zkazil.“

O čemž také Josefus takto píše: „Dariovi pak, kterýž spolu s Cyrem, ujcem svým, babylonské království opanoval, bylo 62 léta, když Babylon dobyl. Kterýž byl Astyagů syn, ale od Řekův jiným jménem byl nazván.“

4. Píše Xenofon, že *král lydický Krezus s králem assyrským v té válce se stovaryšil*, a v jedné i druhé bitvě jemu válčiti pomáhal, nýbrž v druhé bitvě že byl nejvyšším jejich polním hejtmanem učiněn, a týž král babylonský že i jiné mnohé národy proti Médům a Peršanům k sobě připojil.

To také Pán Bůh skrze Jeremiáše předpověděl, kdež mnohé národy, kteříž s Cyrem proti Babylonu měli táhnouti, napomíná, aby se sšikovali proti Babylonu. A potom dí: „Křičte proti němu vůkol; nebo spojil ruku svou, nechť padnou základové jeho.“ Kterýmžto spojením rukou rozumějí vykládači písem svatých, že se král Babylonský s mnohými králi a národy spojil (spuntoval) a mezi jinými i s Krezem, aby tím silněji proti Médům a Peršanům táhl.

Justinus také toho posvědčuje, že Krezus, král lydický, kterýž za svého času byl nejbohatší mezi králi asianskými, v té válce s Assyrskými se spojil (spuntoval). Což také i Orosius o něm píše.

5. Píše Xenofon, že Cyrus chtěje *Sardys dobývati*, nejprvé útok (šturm)

na město pustil, a tu že nějaký Peršan skrze nepatrné místo do zámku vlezl, a tudy potom že i jiní do zámku vlezli a jej i město opanovali.

O tom podobně i Herodotus vypravuje, že Hyreades, kterýž byl z jednoho pokolení perského Mardův, do zámku nejprvé vlezl, a tudy že město dobyto.

6. Kdež pak Herodotus dokládá, ze Cyrus po dobytí města *Kreza chtěl dáti upáliti*, o tom ač Xenofon mlčí: však aby to neměla pravda býti, proti tomu také nic nepíše.

A snad Cyrus, poněvadž byl velmi lítostivý pán, toho neučinil, neb i Ktesiáš o tom jeho upálení nic nepoznamenal. Ale toliko to zapsal, že Krezus byl v svém královském palácu jat, a dosti těžce svázán a okován, a v tom že se znamenité blýskání, hřímání a hromobití strhlo, skrze něž Krezus zase byl rozvázán, a svých okovův, jimiž sevřín byl, sproštěn, a tak potom že ho Cyrus svobodného a prostého zanechal.

Tak i Justinus nic o tom upálení nepíše; ale praví, že Cyrus s ním milostivě nakládal.

7. Že *Cyrus Krezovi zvláštní milost učinil*, jej sobě velice vážil a královským stolem opatřil, i za tajnou radu jej vždycky při sobě míval a jemu mnoho dobrého činil, jakž Xenofon píše; o tom také Herodotus vypravuje, kdež tak praví, že ho i synu svému Kambysovi poručil, aby se jeho radami spravoval, a jej v poctivosti měl.

Toho také i Ktesiáš posvědčuje; nebo tak o tom zapsal, že potom když Cyrus Kreza jal, jakž mnohá jiná dobrodiní jemu učinil, tak také dosti velké město, kteréž Barenes sloulo a blízko od Ekbatanas leželo, jemu daroval, v němž prý pět tisíc jezdcův se chovalo, a při tom pavezníkův, vštipcohazečův a střelců deset tisíc.

Též i Justinus toho pojišťuje, kdež takto píše: „Krezovi daroval Cyrus i život i díl jeho zboží, i město Barce, v němž on ačkoli ne právě královsky, však ne mnoho od důstojnosti královské rozdílný život vedl. Taková prý milostivost netoliko vítěziteli Cyrovi, ale i přemoženému Krezovi užitečná byla.“

8. Což pak dále Xenofon o Cyrovi píše, že chtěje v svém království *dobrý řád a dobrou správu* nařídíti, aby dobře a šťastně spravováno bylo, že nejprvé poctu Boží v svém království nařídil, aby magi to jest kněží aneb mudrcové každého dne jisté písně Bohu zpívali a jisté oběti obětovali. Kterážto pocta boží, byla-li jest od něho tak nařízená, aby se podlé zákona božího po všem jeho království dála, o tom se konečně jistiti nemůže.

Však Josef Flavius té jeho pobožnosti také svědectví vydává, kdež Cyrů list, z strany stavení chrámů, k Sisenovi a Sarabazanovi vladařům (regentům) syrským psaný i toho dokládá: „Že Cyrus jistý počet hovad, oleje a jiného nákladu k obětem Páně v Jeruzalémě z dachodův samařských nařídil, a takové oběti aby vykonávali kněží v Jeruzalémě podlé zákona Mojžíšova, a obětujíce

aby se modlili Bohu jakož za zdraví královo a jeho rodu, tak i za to, aby království perské dlouho trvalo a v dobrém pokoji.“

Poněvadž tedy v Jeruzalémě takové oběti obětovati přikázal, není tedy nic nepodobného, poněvadž již byl skrze Daniele proroka k známosti Boží přiveden, že také po všem svém království čistou poctu Boží jako předešle Nabuchodonosor, král babylonský, nařídil, kteráž snad potom od jiných králův perských, potomkův jeho, zase v pohanský způsob převrácena byla. Tak i Daniel prorok píše, že Darius král, po vytažení jeho z jámy lvové, po všem království rozepsal, aby všickni Boha Danielova ctili.

9. Dále píše Xenofon, že Cyrus po všem svém království velmi pěkný řád nařídil, a potom jisté *zeměsprávce* (landfogty) všechněm krajinám svým představil. A nad těmi zeměsprávci aneb hejtmany opět jiné nejvyšší regenty kteříž by k oněm dohlídali, vystavil.

Toho také i Daniel prorok posvědčuje, že se tak stalo, kdež takto dí: „Líbilo se Dariovi, aby ustanovil nad královstvím úředníků sto a dvadceti, kteříž by byli po všem království. Nad těmi pak hejtmany tři, z nichž Daniel přední byl, kterýmž by úředníci onino vydávali počet, aby se králi škoda nedála.“ Že pak to Daniel Dariovi a neb Cyaxarovi připisuje, to se proto stalo, že ten Darius a Cyrus spolu královali, z jehožto ponuknutí Darius ten řád nařídil.

Ten pak řád v správě všeho království, že konečně od Cyra a Cyaxara byl nařízen, praví sám Xenofon, že mu to Peršané sami pravili, poněvadž i za jeho času týmž řádem a nařízením Cyrovým království Perské bylo řízeno. Čemuž i Herodotus svědectví dává, kdež o obyčejích perských a správě království jejich vypisuje. Což se také i podnes při správě království tureckého spatřuje, kteříž i starodávní království perské i správu i řády a mnohé obyčeje jejich na sebe přivedli.

Jakož pak i znamenitý lesk (pracht) a slávu králové jejich, jako staří perští králové, provozují, i mnohé kleštěnce za komorníky a drabanty své, i velký počet baší a bekův nad krajinami svými mají. I z mládí mládež svou v válečných věcech cvičí. Tak i jejich císař velmi zřídka mezi lidi vyjíždí, a nemnoho se dá vídati. A vyjíždí-li kam, tedy s takovou slávou a s takovým znamenitým válečným komonstvem vyjíždí z svého dvoru, aby ode všech svých poddaných jako Bůh ctěn byl.

Též i dvoru královu Turci jako i staří Peršané dvéře nebo brána říkají; neb i Xenofon v tomto svém psaní všudy, kdež dvůr královský jmenuje, nazývá jej řeckým jazykem dvéře neb brána. Tyto i jiné mnohé obyčeje Turci z starých Peršanův do svého království převzali. Z čehož ze všeho znáti se dává, že i v tom Xenofon pravdu psal.

10. Potom což Xenofon píše o *velikosti, širokosti a mezech království Cyrova*, kteréž sobě podmanil, o tom také píše Herodotus, že jakž Cyrus Kreza s jeho královstvím sobě podmanil, tu že již všecku Azii v svou moc dostal.

Čehož Justinius pojišťuje, kdež před vypravováním o massagetské válce

praví, že Cyrus sobě všecku Asii i všecky východní krajiny podmanil, a v svou moc uvedl, a potom teprva proti Scythům válku vyzdvihl.

2. KAREL STARŠÍ Z ŽEROTÍNA.

Z obrany psané ku panu Jiříkovi z Hodic r. 1606.

Omluva své na čas nečinnosti.

Nezle ani nerozumně podle soudu mého smyslil onen, VMsti pane z Hodic! který svým pověděním to pronesl, že není dosti na tom, aby kdo dobrým byl, než také aby o něm to smýšleno bylo, že dobrý jest. Kterýmižto slovy, jakž se rozuměti může, nic jiného vyznamenávati nechtěl, než že býti bez prokázání toho, čím co jest, jest ničím býti. A jistě jakož víno, byť nejvýbornější bylo, k malé jest platnosti, pokud dobrota jeho pitím aneb jiným jeho užíváním okušena nebývá; a jakož krmě i nejlibější a nejlépe připravená špatně můž býti ceněna, dokud nebývá rozeznána chutí: tak i člověku, jakkoli dobrý by byl, ano byť ctnostmi svými i všecky jiné lidi převyšoval, málo to prospívá, jestli ta dobrota jeho a ctnost v něčem zevnitřně se nepronáší a známá lidem učiněna nebývá. Tudyž zajisté pravíme i o slunci, že světlé jest, poněvadž nebe i zemi osvěcuje; tudy i oheň horký býti vyznáváme, že teplostí svou všecko zahřívá; tudyť o zemi vysvědčujeme, že hojností svou oplývajíc naplňuje všecka stvoření: tak podobně i o člověku, že dobrý jest, smýšlíme, když, všem prospívaje a žádnému neskodě, dobrotu svou skutky dobrými na jevo vynáší!

Odkudž znáti, že jednoho každého největší starost o to býti má, aby vidíno to na něm bylo, že takový jest, za jakého chce jmín a uznán býti. Bez čehož k čemu by koli sáhl člověk, na prázdno by byl vítr lapal a stín honil, poněvadž sama vůle bez práce k žádnému dílu a jakémukoli předsevzetí nepostačovala nikdy. Poněvadž lidé jsou tvor rozumný a rozumu nejpřednější vlastnost jest známost všeho, známosti pak základ pravda, t. j. na tomto místě vystižení příčin a důvodův jedné každé věci: nic nemůže člověk viděti, nic slyšeti, nic makati, ničeho smyslem chápati, aby se hned v mysli neplodilo: proč? aneb podle čeho? A protož byť se dlouho blázen stavěl moudrým, šibal upřímným, ožralý střízlivým, předce vystižen bývá v činech svých a při konci i vysmán.

A že tomu tak jest, i při Vsti pane z Hodic! se to onehdejšího dne ukázalo, když při sjezdu brněnském při shledání-se se mnou v mém novém stavení na rynku brněnském ráčili ste těch slov u přítomnosti přistojících ke mně užiti, že „zle dělám, že dary boží v sobě udušuji.“ Kterýmižto ačkoliv krátkými, avšak mnoho v sobě obsahujícími slovy ráčili ste mne hluboce zajíti. Nebo co jest dary boží v sobě udušovati, než nechtíti v tom státi, v čem sem

od Boha postaven? a zase, co jest nechtíti ve svém povolání státi, než nebýti tím, což bych býti měl? Odkudž jaká jiná zavírka vyvedena býti může než, poněvadž nejsem tím, co bych býti měl, že jakkoli se k tomu hlásím, že jsem milovník své vlasti, syn její přirozený, vlastní oud těla jejího, čitedlný bíd jejich, ran jejich účastný: však poněvadž toho na sobě skutkem a pravdou neprokazuji, že má chlouba daremní jest a má slova ničímž.

Ale já takovému Vši smýšlení o mně místa nedávám. Nebo že poněkud rozdílnější spůsob při mně se nachází, než před některým časem býval, a že tak ousilnou práci o své vlasti dobré jako prvé nevedu: není důvodem, že bych k ní všecku lásku a náklonnost přirozenou ztratil neb vypustil. Jakož zajisté ne pojednou slunce sluncem býti přestává, že na chvíli za mračno zachází, též ani země proto planou se usouditi může, že na čas oulehlí leží a jako odpočívá: tak podobně i já nemám a nemohu tak nakvap odsouzen býti lásky té, kterou k vlasti své nésti, a péče, kterou o ni míti povinen jsem, že se vším jako na harc nevyjíždím. Ját jinak v pravdě zemi tuto hrubě miluji a srdečnou bolest nad zkázou a pádem jejím sám v sobě cítě, žalostivé neštěstí její a poplenění Bohu toužím, i modlitbami svými jemu ji často připomínaje, uléčení, napravení a vysvobození jejích věrně žádám. Nadto což více učiniti mohu? Od koho platnější jí pomoci hledati, než od toho, který plení i štěpuje, boří i vzdělává, ponižuje i povyšuje? Neboť zdaliž patrné není, že Bůh ku pádu zemi tuto nastrojuje? Zdaliž zjevné není, že, chtěje ji na největší soužení přivésti, zohavil všecky ty, kteří ji vzdělávali, zvelebil všecky, kteří ji obloupili, osadil ji těmi, kteří jí nenáviděli, vykořenil ty, kteří ji milovali?

Avšak ne tak do konce rukou svých k nebi pozdvihuji, abych jich také, kdež potřeba ukazuje, k dílu nedonášel; nýbrž jako někdy židé jednou rukou zbraň držíce, druhou dělajíce Jerusalem stavěli, i já k modlitbám práce přičiňuji, vlasti své hájím, tu kde vzdělávati pro překážky nemohu, aspoň, aby od jiných bořeno nebylo, nedopouštěje, a přítomností svou zlost jiných, aby se dokonce k zahanbení našemu nevyskytla, zdržuji. A *pro tu příčinu* nejvíce ke sněmu jezdím i na sjezdy se dostavuji, i obecných nákladův neutíkám, i břemena společní s ochotností nesu, abych tudy své vlasti sloužil a synovského srdce k ní dokazoval; ještoť by mi mnohem snáze bylo, doma v pokoji seděti, i užitečnéji, peníze, které mi na ty jízdy vycházejí, chovati, i mileji rozkoší mých a prací domácích věcí se dotýkati.

Uhlíř, když uhlí pálí, okladením milíře a prstí jeho přikrýváním neuhašuje ohně; vodák, když obrazuje prameniště, proudu nezastavuje; plavec, když jednak jednou, jednak druhou, jednak všemi plachtami se veze, nepobíhá větru; jakož ani oráč, když rozdílnými časy rozdílně dělá, nespouští rolí. Pročež tehdy já, kterémuž neméně záleží na zachování mé vlasti, jako jmenovaným osobám na jejich obchodu, nemám též svobody k cíli svému užívati, kterou sobě oni k živnosti své pouštějí? Není jistě daremní to povědění, že každá

věc má svůj čas a každé předsevzetí svou chvíli, aniž ta pro nic zaznamenáne jest, že čas k mlčení a čas k mluvení. A protož času šetřiti za největší prozřetedlnost se pokládá, a v čas zlý tichu a kretku býti za největší moudrost.

A tak, když se na paměti maje a na uzdě drže, něco opouštím, což by se Vsti a snad zemi této užitečné býti vidělo, něco činím, cožby snad škodu s sebou přinášeti Vsti se zdálo, ač se toho obojího s pilností vystříhám: avšak když v tom času šetřím, ne mně již to, neb vůli mé, neb náchylnosti mé, než *času* přičteno býti musí; času v pravdě, jestli ho kdy Morava pocítila, zarmoucenému; času nade všecka předešlá léta, anobrž nad paměť lidskou i nade všecky památky předkův našich nebezpečnému.

A protož poněvadž na tomto základu všecka má obrana záleží, důvodů jest potřebí, kterými bych dokázati mohl, že ani mně nenáleží, ani vlasti mé se nehodí, ani přátelům a krajanům mým toho do mně žádati nesluší, abych jináč v těchto příčinách nynějším časem postupovati měl, nežli jsem to až posavad konal a konám.

Zapsáno máme v historiích, že nějakého času v Athenách, když se obec spolu sešla, aby o obecné dobré rada držána byla, jeden z předních a vzácných mužův, maje k nim promluviti, zkřikl: „O by to bylo, muži Athenští! nebo abych já oněměl, nebo abyste vy ohluchli!“

To promluvení jeho i já na sebe a na naše pány Moravany potud obrátiti mohu, pokudž v skutku nacházím, že jakž mně bezpečněji jest němým býti, poněvadž oni uší ke slyšení nemají, tak také jim chvalitebnči bude ohluchnouti, poněvadž uší ke slyšení toho, co by s jejich dobrým a s jejich pochvalou býti mohlo, neužívají.

Že pak tomu tak jest, není potřebí mnohého důvodu, jsouc to jakž jiným prozřetedlným všechněm, tak i Vsti, který nad jiné bystřejší zrak míti ráčíte, až příliš zřetedlné a patrné. Nebo kdo jest ve vší této zemi, aby na to opravdově myslil, aby v ní dobře stálo? Kdo jest, aby více o své vlastní než o obecné dobré nepečoval? Kdo jest, aby těm, kteří zkázy její příčinou a původem jsou, směle v oči pohlednouti směl? Račte ho jmenovati!

Předně vědomá jest věc, že stav panský a rytířský na díle po pýše, po ouřadech, po titulích a místech bez míry se vylil, na díle po lakomství, po užitcích, po důchodech, po dařích, po shromáždování peněz a statků dokonce zpět odešel, na díle k zahálce, k rozkošem, ku kratochvílím, k myslivosti, ku frejům, k hodům napořád se obrátil.

Stav prelátský a stav městský zdaliž jinačejší jsou? Zdaliž od nich čeho více se očekávati může?

Zatím zdaliž všem známé není, že netoliko mezi osobami v stavích, než ani mezi stavy samými žádné svornosti není. Páni na to myslí, aby sami kralovali; stav rytířský, aby se od pánův krom vosku ničímž nedělili; preláti, aby kacíře pokud možné potlačili; města, aby stav panský a rytířský s sebe

svrhli. S tím se vůbec vůkol obchází, s tím každý stav obzvláštně se obírá: co by ke vzdělání, ke zrůstu, ke vznešení země a obecného dobrého bylo, nehodí se sem; staré jsou to věci, dáti je v moc nejvyšším pánům ouředníkům a soudcům zemským, aneb odložiti k budoucímu sněmu.

Když ke sněmu přijíždějí, zdaliž tím oumyslem to činí, aby se bez vyřízení něčeho užitečného a podstatného nerozjížděli? Nikoli. Když se sejdou, zdaliž to obmýšlejí, aby sebe poslouchali, sobě napomáhali vespolek a to, což by potřebného bylo, bedlivě uvažovati a rozjímati chtěli? Nikoli. Když se co přednáší, zdali na to pozor mají, zdali to soudí, zdali to k srdci připouštějí? Nikoli. I což pak? Přijíždějí, aby berně svolovali, scházejí se, aby rozprávěli, smlouvají, aby se co nejdříve zas rozjeli a summou poslouchají jeden druhého jako prázdný břich a navyklý hřích.

Těm tedy a takovým já abych jazyku svého půjčoval, pro ty a takové abych sám sebe vynakládal, těch a takových abych pláštěm byl, jímž by se před deštěm přikryti, před sluncem zastříti mohli? Zdaliž jsem toho již prvé plačtivě nezkusil, se škodou se nenaučil a mimo naději neshledal, co jest o ty se ujímati, kteří od sebe upustili, na ty paměť míti, kteří na sebe zapomenuli? Ba jistě tak! a ještěť jsou za těch časů trochu opravdovější než nyní v zemi muži byli, ještě tehdáž tak časté a valné proměny jako potom se nevídaly, ještě trpěti nebylo zvykem, šiditi řemeslem, loupiti pochvalou, jako jest nyní.

Ale račte mi moci říci proti tomu: „Tak jest, právo na díle, než ne ve všem; nejsou všickni tak šeří, jak je maluješ, statečnější jsou, než se domníváš, mlčí, že nemají po kom říci: amen, stojí, že nemají kdoby je přes moře vedl; začni toliko a uhlídáš, jak budou brnět, jináč než pancířova košile.“

Dávám tomu místo, nechť jest to také předně co se Vsti dotýče. S strany jiných, jakkoli nejsem v této zemi hostem, abych obyčejův jejich povědom nebyl, ani tak neznámým, abych nevěděl, jaké sousedy okolo mám; avšak „passa“, pouštím od svého.

Všickni se napili vína ze Hradiště*), nabyli heroické mysli: tento jest Scipio, onen Hannibal, třetí Themistokles, čtvrtý Solon. Ale což více? Není ještě na tom dosti. Račte věděti, že jsme hrubě zašli: s jedné strany práva potřena, svobody v nic, obyčejové zhynuli, pořádkové z paměti vyšli, zřízení za koutem leží; knížka pana Tovačovského zpustla, conclusiones baronum umřely; druhé, muži platnější vyhynuli, cizozemci do země se vloudili, nové mustry, praktiky, direkcie, resolucie, traktacie, regalie, visy, avisy a jiné těm podobné potvory s sebou na nás přinesli; obyvatelé zchudli, dluhové obecní náramně vzrostli, počty se nepřijímají, darové se bezpotřebně dávají, outraty se množí, hotovosti žádné v zemi není, a což mám šířiti? od spodku nohy až do vrchu hlavy, ať slovy proroka Isaiáše náš nynější stav vyznamenám, není místa celého, ale rána a zsinalost a zbytí zahnojené, čehož se ani nevytlačuje,

*) U Hradiště svítězil pan z Hodic 9. června 1605 nad Uhry.

ani uvazuje, ani olejem změkčuje; země zpustla, města vypálena ohněm, sami před očima našima cizozemci.

Velkéť jsou to věci, velkých pomocí tuto potřebí; kdo se o ně má a může ujíti?*)

Dovedl sem toho, že ani s mým ani s obecným úžitkem by nebylo, abych se toho ujal, čehož bych k cíli a skončení dobrému pro příčiny oznámené dovésti nemohl. A co pak, kdybych k tomu přidal, že tím poněkud sem jist, že, jakbych co začal, nepřátelé by se na mne obořili jako včely, přátelé by mne opustili jako ovce? Zdaliž sem již prvé v těch dnech nebyl? Zdali sem se prvé v takových měrách neviděl? Proto že sem lotra zjevného, škůdce zemského, vedle pořádku v moc a ve vězení hejtmana země vzal, již sedm let pořád za to pokutu snáším; že sem nad naučením práva, nad mocností soudu, nad zřízením zemským ruku držel, tři léta téměř na závazku sem byl; že sem povinnost svou konal, neviny své zastával, z poctivosti se obloupiti nedal, ze soudu sám první a jediný vyvržen sem! I kterakž bych se, poněvadž též příčiny zůstávají a titéž lidé, jako prvé, ještě v živobytí jsou, totéž nebezpečenství i mne i každého jiného očekává, v to znova dáti měl i směl, čím bych sobě k týmž nebo větším těžkostem bez pomožení vlasti jistě posloužil!

O jeden kámen dvakrát se uraziti, na jednom místě dvakrát padnouti, mnoho by to a příliš bylo. Mlčeti, čehož mluvením změniti nemůžeme, čekati, když čeho v moci naší býti nevidíme, nejlepší a nejzdravější rada jest. Flikovati jest těžko a poněkud proti mému přirození: avšak kdo s to býti nemůže, aby stavěl, dosti činí, když tak dalece zpodpírá, aby jenom nepadlo. Co až posavad sem činil, toho ještě nepřestanu: *modliti se, mírně ve všech věcech krátceti, a v naději lepších věcí od Boha očekávati.* Do hlubších věcí se dáti nemíním, dokud bych nepoznal, nebo že Bůh lepších časů příti, nebo mě obzvláštně k napravování neřádů nynějších časů vzbuzovati a povolávati ráčí; nebo kdo se tře, več jej Bůh nevolá, nemůže požehnáním božím bezpečen býti.

A tak mi se zdá, že sem se již dostatečně z toho vyvedl, čímž ste mne nařknouti ráčili. Pak-li ne, račte ukázati; napravím neb vysvětlím.

*) Nyní popisuje Žerotín velmi živými barvami tehdejší poměry při dvoře, což tuto vypustivše, dokládáme závěrek apologie jeho.

XXIX.
SPISY POLEMICKÉ.

1. JAN BLAHOSLAV.

Z filipiky proti nepřátelům vzdělání vyššího v Jednotě bratrské (1567).

Jest a byl před léty některých dosti velikých mužův obyčej, na zlehčování starých učitelův připomínati Br. Lukáše svaté paměti jakés pověděnί, kterak jest měl o svých psaních říci: „Nic sem nepsal, čehož bych v Jednotě nenašel.“ I vykládali oni sobě to tak, že Br. Lukáš nic nebral z doktorův církevních, ale to, což Jednota měla, když Br. Lukáš k ní přistoupil, tomu že se naučil Br. Lukáš a to tak psal etc. I já před rokem slyšel sem to od Br. J. Augusty připomínati. Jistě jistě ti lidé, kteříž tak Br. Lukáše vykládají, jeho slovům nerozuměli a nerozumějí. O by Br. Lukáš je slyšel, co by jim zle poděkoval. Kde jest sv. muž Br. Vavřinec Krasonický, aby jim něco toho pověděl ústně a živě. Což v svých knížkách napsal, čehož oni nebudou čísti, nemajíce kdy pro malátnost aneb mysl marností plnou.

Ale když není těch, kteří by mohli něco říci užitečně, nechažt já tuto něco napíši krátce, to což mi nyní na mysli jest.

Měla Jednota Bratrská za Br. Lukáše mnoho odpůrcův, proti nimž Br. Lukáš psáti z poručení všech starších musil. A tak psáti, aby nezbouřil více, brány na Jednotu nepřátelům neotevřel, ale některého protivníka tak, jiného jinak k mlčení a tak k spokojení přivedl. Se vší pak takovou prací jak se některým ingratis cuculis zachoval, víš. Byli i ti lidé, ježto se báli, že on zase do Říma a k doktorům etc. povede. I protož proti tomu bláznovskému a falešnému o něm smýšlení takové řeči od něho musily mluveny býti, jakýmiž by někomu ústa zacpána býti mohla. A pravdu věrnou pravil Br. Lukáš, že nic nepsal než to co v Jednotě našel: našel pravdu v podstatě i v službě etc.; tu pravdu psal, tu ozdoboval, rozšiřoval, ratolesti její na všecky strany rozličně rozkládaje.

Té pravdy, jakž nejlépe uměl a mohl, a jakž ho duch páně naučil, zastával a obhajoval, jakož mocně tak i velmi opatrně. Ale kdož má oči, může dále pohleděti na toto, že byl Br. Lukáš mnoho let v školách žákem, až i gradum, stupeň neb úřad obyčejný prospívajícím v umění sedmeru žákům přidal, t. bakalářem v Praze v koleji učiněn, a jsa člověk pilný nemenšil se v umění a aniž v samém umění se obíral ale také mysl svou obrácenou k vécem křesťanským měl etc., knihy latinské starých církve učitelův, Augustina, Jeronyma, Cypriana a jiných až i novějších doktorův čítal, i dokretův povědom byl, dialektiku a rhetoriku uměl a v ní nemálo cvičený byl, čehož jistý a nepřemožený důvod jest spis jeho o opětování křtu a druhý o pokloně, třetí proti Číškovi tištěný větší.

Jistě přehloupý Latiník, přenedbalý čtenář a příliš nepovědomý učitelův církve starých i nových ten člověk by býti musel, kdoby, čta spisy Br. Lukášě, tomu jistotně bez mýlky neporozuměl, že jest byl Br. Lukáš i učený člověk i doktorův starých i novějších velmi povědomý. Nebo odkud definicí, odkud divisí, slova rozličná též i frases, ne Čechům ale Latiníkům obecná a srozumitedlná bral? Kdo z Latiníkův leč troupský slepec některý nevidí, co odkud z kterého doktora vzal, někdy i celé sentencí z slov latinských přeliil, někde také i zejména doktory připomínal a mnoho bez jména. De formis argumentorum, jichž užíval proti nepřátelům, necht mnoho nepřipomínám.

Ale již tuto snad někdo dí, *že já učené a učení chválím*. Ano tak jest, že to chválím to obé, i učení neb umění, i umělé lidi: ale nechválímť těch, ještě učení neb umění zle užívají. Příkladně dím: Chválíme víno a chválíme i pití neb užívání vína, ale opilství a opilých nechválíme, a summou nechválíme zlého užívání dobrých od Boha daných věcí, abusus non tollit rem. Dobrý jest meč, však někomu dobře, jinému velmi zle posloužiti může.

Ještě díš snad: *Příliš mnoho tomu uměná a učení připisuješ*. Ano dobří muži někteří říkají, že skrze učené v církev zavedení přišlo, že by se snad i Jednotě to přihoditi mohlo. Respondeo: Ten příliš mnoho umění a učení připisuje, kdož by se domníval, že bez umění sedmera etc. nemůže pravda Boží, to jest sv. evangelium kázáno býti aneb že by na těch uměních neb učeních záleželo spasení. Ale kdož to praví? Však by musil velmi prostý býti. Chlubívají se někdy papeženci svými doktory a jinými učenými muži, ačť jich sic pořídku mají. Ját za to mám, že těm zajisté, kteříž v slovu Božím pracovati mají, potřebí daru Božího k tomu zvláštního, jenž slove výmluvnost, t. j. aby uměli předkládati, učiti, napomínati, vystříhati etc. Dával z počátku Pán dary své, výmluvnost, sluhám svým tak zázračně, že se nebylo potřebí tomu učiti: ale potom přestali divové i zázrakové. A poněvadž Duch Páně poznal, že výmluvnost jest potřebná v církvi, tedy i té výmluvnosti neškodí se přiučiti, když a komuž možné, leč by kdo chtěl očekávati, až mu zázračně Bůh a nebe svrže výmluvnost, jako by sedlák nesél a neoral, ale čekal, až mu bude s nebe manna pršeti.

A což jiného mládenci naši dělají, když se kázati učí, co jiného pravím dělají, než učí se, jakož pobožnosti a pravdy boží známosti tak i výmluvnosti? Jakož pak na oko se to vídá, že takéž mládenci někteří mnohem jsou umělejší v řeči a výmluvnější, latině nic neumějíce, nežli někteří dosti učení latiníci. Ačkoli jisté jest, kdyby k tomu i ještě latině uměli, dialektiky a rhetoriky povědomi byli, žeť by mnohem bystřejší, spůsobilejší a ke všemu hotovější a tak i užitečnější byli. Příklad suď! Kámen drahý neb perla, křtaltovně a mistrovsky řezaný a vypulerovaný, jak jest velmi rozdílný od toho, kterýž není řezán ani hlazen neb pulerován.

K smíchu podobné jest některých našich marné mudrování, těch totiž, kteří chtí, aby člověk hned to, čemuž se naučil, pojednou dělal, jako hloupá sekta Mikulášenců nejraději těch poslouchá kazatelův, kteříž netoliko nejsou

učení ale hned ani čísti neumějí; nebo prý ti ne z litery ale z ducha káží. Ale těmť není divu; nebo pokrm beránkův a oveček božích nevelmi se trefuje svinám: svině radše mláto anebo cosi nevonného jedí nežli trávu.

Kdož uměním a učením pohrdá, jest podoben k tomu, kterýž by chtěl sukně, kabáty etc. sobě i jiným šíti, avšak krajčovského řemesla by neuměl, jemu se učiti nechtěl, ale je haněl a potupoval. Mnoho-li by takový mudrák provedl? Kdo tomu nerozumí? A ten, kdož by tomu nekrajčímu dal šaty dělati, pohrdna jinými krajčími dobrými a umělými, jak by na tom mnoho získal? Zvěděl by tudíž? Leč by snad na to přišlo, že by ti všickni krajčí umělí a v řemesle tom zvyklí se zbláznili a vztekli, tak že by každému, kdož by jich užívati v čem chtěl, jedné škodu činili. Tuť by se musil člověk jinam obrátiti a se jakž by mohl opatřiti.

Na ty pak řeči některých lidí bezpotřebné, t. žeby učení lidé byli příčina zavedení, a že by se bylo potřebí báti učených, aby v Jednotě této téhož nezpůsobili, na to není potřebí široké odpovědi. Mluví takoví lidé leccos, čemuž nerozumějí a o čemž nevědí. Kdyby měli to ukázati, kdy se stalo zavedení, které osoby tím byly neb nebyly vinny, učení-li byli či neučení; nevěděli by se kam díti, mlčeti by museli s hanbou, leč by se toho na někom učeném doptali.

A byť i tak bylo, t. žeby umělí lidé zle umění užívali, což by tím vinno bylo umění? Ano někdo moci světa od Boha sobě svěřené zle užívá, když maje zlé trestati a ochraňovati dobré, i trápí dobré a lotry ochraňuje, protoliž by pak moc světa zlá byla?

Jednota naše kudy by byla na zavedení přišla před šedesáti lety a víc, o tom Br. *Vavřinec Krasnický* nemálo napsal. Jistě ne skrze učené ani příčinou umění, ale skrze leiky a příčinou jejich v pravdě Boží neosvícení a malátnosti etc. A to bylo dvakrát apři dvojích věcech 1) zlých skutcích 2. zlých a falešných smyslích. Ale obému tomu Pán Bůh vstříc vyšel. Hádej skrze koho? Jistě ne skrze leiky ale předně skrze učené a pobožné (nebo umění bez pobožnosti jest jako meč v rukou blázna).

Budoucího v Jednotě co by bylo, přijde-li na zavedení čili nepřijde a skrze učené-li čili leiky, poněvadž nejsem ani prorok ani syn prorokův, nevím to předpovídati neb prorokovati. Avšak poněvadž se někteří toho též nemajíce duchův prorockých, obávají, povím i já, co mi o tom na mysl týž i týž přichází. Summou nebojím se toho, aby učení a pobožní muzi příčinou zavedení Jednoty býti měli, než spíše bych se bál, aby lidé vysokomyslní, zhloupa tvrdí, neustupní, nepokojní, nových věcí začínatelé, velikého jména žádostiví, ti aby Jednoty nezavedli.

Protož s Br. Lukášem starým já smýšlím. On tak napsal:

„Budou-li správcové v Jednotě státi v pravdě a v jednomyslnosti, že Pán Bůh tomu lidu žehnati bude etc. A summou dokudžkoli na ta místa (t. úřadův, zvlášť předních) nepodejde svět, tělo, antikrist, ale duch Kristův je

držeti bude, dotudt jest dobře. Než jakžt by po odjití skrze smrť dobrých věrných, upřímných, učených neb neučených na ta místa se dostali bez svědomí lidé, buď hloupí, nevycvičení anebo chytří, lstiví, učení nebo neučení: tuť by jistě běda bylo Jednotě!"

J. B. 1567 febr. 18. in horto. 5

2. VÁCLAV BUDOVEC Z BUDOVA.

Z Anti-Alkoranu (ok. l. 1590).

O náboženství tureckém.

Vlastně se to při Mahometovi spatřuje, že, jsa atheista, usiloval starý i nový zákon v básně obrátiti a alkoran sobě z pouhých básní slípal.

Ale po něm přišel chytřejší satan. Styděv se sám za ty hloupé lži, zapovídal politickým rozumem je do tureckého jazyka překládati, o nich se hádati, i na kazatelnicích od kněží kázati. Toliko zevnitřní ceremonie nařídil, kterýchž oni krátké výtahy mají, a těch kdo poslušnost nezachovává, nemají ho za dobrého musurmana, totiž věrného Bohu, nýbrž karbači a kyjmi k zachování takových ceremonií zevnitřních a k té jednomyslnosti u víře a raději v pověře, kterouž se oni nade všecky jiné národy chlubívají, nutí.

A z těch ceremonií tyto přednější jsou. Nejprvé v kostelích i v kaplách jejich všudy lampy hoří. Modlitby své v týchž kostelích, i po domích, i na ulici třikrát za den, totiž ráno, o polednách a o nešpořích vykonávají, tváře své k městu Mechu řečenému obracejí, a když se modlí, nejprvé hlasitě promlouvají: „že jest jeden Bůh a jeden jeho prorok Mahomet." A tak jednak stojí, jednak klečí, jednak zem líbají, nazývajíc ji matkou svou, a jednak tiše něco brebencují, jednak co Židé v školách svých co z vytržené mysli, aneb co pohůnek za pluhem helekají, jednak touže, jednak lehčeji, jednak pošepmo a hned zase z toho hlučně všickni spolu, a zvláště když kněze svého mezi sebou mají. A majíc od modlení jíti, nejprvé oběma rukama bradu hladí, i ten, kdo brady nemá, děkujíc Pánu Bohu, že je mužmi, a ne ženami, stvořil. A potom každý z nich ohlídne se na levou stranu, kteráž u Turkův poctivější jest, a tu anděla dobrého pozdravuje, děkujíc mu z opatrování, a po pravé čerta též pozdravuje, aby mu neškodil. A to vše se s takovou velikou pokorou a takovým vzdycháním děje, že sprostný, to soudě, řekl by povahu tu ne lidskou ale andělskou horlivostí býti.

Mimo modlitby nejvíce zakládají na obmejvání rozdílném. Odkudž při kostelích i po městě, kde mohou býti roury a cisterny, tu je dělají. A tu komu se zdá, žeby kterým oudem proti nařízení alkoranu zhřešil, tedy kde ten oud jest, omoče prst v vodě, tedy po vrchu na šatech, ten šat drobet vodou potře. Nejobyčejněji pak to na střevících, u prstův, na rukou, loktech, na prsích, na

uších, očích a tváři dělají, a tudy se praví docházeti celého očištění. Ač já nevím, co oni za hřích mají, leč to, kdo ty ceremonie někdy poopustí, že se zase obmejvá, aby mu to za hřích počteno nebylo.

Všecky pak modlitby jejich nejprvé proti křesťanům se vztahují, aby pán Bůh mezi ně dal nesvornost; druhé, aby oni je docela vybojovali; třetí, aby jim se zde všecko dobře podle těla dařilo; čtvrté, aby dokonalé v nebi všeho toho, co zde na zemi požívali, požívati mohli.

XXX.
SPISY DIALOGICKÉ.

1. VÁCSLAV ŠTURM.

Ze Srovnání víry a učení Bratří
či Rozmlouvání mezi kněžem katolickým a Bratrem (1582).

Theodosius starší, císař římský, když byl k ouřadu císařskému zvolen a připuštěn, ničeho více nelitoval a nad ničímž větší těžkosti nenesl, jako že jest toho času k spravování povolán byl, když skůro veškeren svět rozmanitými bludy spletený jsa, v rozličné sekty rozdělen byl, a když učení lidé mezi sebou se hádajíce, spisy, traktáty proti sobě vydávajíce, mezi obecný lid křesťanský nelásku, záští, nelibost a nepokoj uvedli, tak že by nebyl div, aby v bludy uvedeni aneb nejméně v pravdě rozpačeni byli i vyvolení boží. Nebo Eunomius tehdáž svůj koukol mezi pšenici Pána Krista rozsíval, Novacianů též jed všudy se rozjídal a Macedoniáni svůj houf den ode dne rozmnožovali, Ariáni pak nade všecky jiné katolickou a všeobecnou církev sužovali a trápili.

Nu v takových šrančích a úzkostech když jest sebe křesťanský a horlivý pán postaveného viděl, žádného pokoje ani dnem ani nocí míti nemohl, ba ani sám sobě nedal, než ustavičně o tom přemejšlel, kterak by, jako jednoty křesťanské milovník a otec vlasti, všecky roztržky, nevole, záští z prostředku vyníti, zahladiti a k zapomenutí přivésti a tam je na věčnost pohřbíti mohl. Když pak sám žádného spůsobu ani prostředku k tomu dostatečného najíti nemohl: i poslal sobě pro Nektaria, arcibiskupa konstantinopolitanského, žádaje od něho pomoci a rady, kterak by k tomu přikročiti měl, aby mohl předešlé i přítomné roztržitosti k jednotě přivésti a budoucím se na odpor postaviti, dokavadž by z nich něco horšího neurostlo.

Nektarius pak arcibiskup, když na takovou vážnou a podstatnou císařskou otázku odpovědi na hotově neměl, žádal sobě času propůjčiti, aby se mohl s jinými o to poraditi a nějakou jistou a neomylnou Jeho Milosti odpověď a radu dáti.

Což když jemu dovoleno bylo, mezi jinými, s kterými se radil, povolal i Agelia, novacianského biskupa. V tom shromáždění když mnozí mnoho mluvili a rozličná zdání předkládali, všickni však k tomu směřovali, aby samým písmem svatým vše se konalo a prokazovalo: přihodilo se pak, že tomu potazu byl také přítomen lektór biskupa Agelia, muž dobře vejmluvný a v zákoně Páně a v věcech duchovních a moudrosti přirozené dostatečně zběhlý a v jednání věcí světských cvičený a dospělý. Na něho tehdy když byl učiněn potaz, na tento spůsob zdání přede všemi zřetedlně a bez ostejchání oznámil:

„Pokud odporným stranám dopuštěno bude, aby svobodně každá své smysly vedle svého zvětralého mozku a libosti předkládala a zákonem božím křivě vyloženým a rozuměným je hájila a tarasovala, že potud o žádné jednotě ani pokoji žádný nemá nejmenší naděje míti; nýbrž že tím spůsobem žádná roztržitost ani sekta k jednotě nebude přivedena, ale již povstalé v svém předsevzetí a bludu se potvrdí, a mnoho jiných, kteréž ještě v lidských srdcích skryté a tejné jsou, zjeví se a uroste, tak že skrze to mnohem více sprostných duší než kdy prvé zavedeno bude. A protož potřebí jest, aby se na jistší a bezpečnější cestu pomyslilo, kterak by jednota církve svaté uvedena býti mohla.

Mně se pak tato cesta nejbezpečnější býti vidí, aby se všecky nynější o víru pře ovšem písmem svatým, však ne od ledakohos vyloženým, ale vedle učení učitelův svatých předešlých od církve sv. přijatých a schválených rozuměným souzeny a skoncovány byly. Nebo tím spůsobem všem hádkám a roztržitostem cesta se zavře a nižádný, mám zato, který rozumu užívati chce, tak nestydatý nebude, aby své vlastní zdání jejich obecnému vejkladu a učení představěti a nad ně se vyvyšovati směl, a písmo sv. vedle svého zvrceného mozku, tak pokudž by smyslům jeho sloužilo, natahovati a vykládati. Dobře by tehdy Jeho Milost císařská učiniti ráčil, kdy by toho na nejpřednějších učitelích těch odsekaných sekt vyzvěděti dal a poručil, zdali by chtěli přestati na rozsudku starodávních a těch, kteří před těmito roztržitostmi byli, učitelův, kteří v církvi slavní jsouce, žádné nynější sekty ani částky její se nepřidrželi ani o ní slejchali. Neb zajisté takoví, že by některé straně něco k vůli z vášně, z záští a z nechuti mluviti měli, nato žádný rozumný ani pomysliti nemůže.

Jestli by pak na takových soudcích přestati nechtěli, tehdy aby zřetedlnými slovy oznámili a jako vejpověď proti nim činili, že je zavrhají, potupují a za bludné mají. To jestli učiní, tehdy hned každý věrný jejich pýše a nadutosti porozumí a je samé za neustupné a pyšné bludaře odsoudí. Pakli by zase tomuto takovému oznámení obvyknouti nechtěli, tehdy z takového jich vrtkání a oklikův hledání světle by se poznalo, že nemnohé víry by hodni byli takoví učitelé a zasazovatelé, kteří naduti svým duchem jsouce, tak mnoho o sobě drží a smejšlejí, že se tak mnohým a ode všech předkův našich stvrzeným aneb vrovnati se aneb zase představovati nestydí. A z takové příčiny i za falešné učitele a církve svaté zjevné nepřátely měli by odsouzeni a držáni býti. A v tom aby se jim žádná lhůta nedávala a nižádná milost nečinila, až

by od společnosti křesťanské odcizeni a odehnáni byli. Neb pravých katolických a věrných učitelův tato vlastní povinnost a povolání jest, aby učení, kteréž křesťanům předkládají, že se s písmem svatým, s vejklady otcův svatých srovnává, prokazovali."

Líbilo se Nektariovi toto Sisinia přimlouvání, kteréž i Jeho Milosti císařské hned oznámiti neprodlil a svou řečí je schváliti a potvrditi neobmeškal. Císař pak, jsa muž opatrný a moudrý, takovou radu netoliko pilně uvážil a dobrou k ustanovení jednoty a uvarování větších roztržitostí a hádek býti uznal, ale i skutkem ji vykonati se neliknoval.

Povolal tehdy hned ze všech jednot přednějších učitelův a správcův, kteřížto také bez meškání se postavili a všickni k hádání, předkládání, odpovídání a hájení svých smyslův hotovi a připraveni byli. Ale mimo naději všech tato taková otázka jest od Jeho Milosti císařské na ně učiněna: Jak mnoho by sobě učitelův církevních vážiti chtěli, a zvláště těch, kteří před tímto novým rozdvojením a roztržením kázali, učili a psali? zdali by je připustiti, přijíti a schváliti a jejich učení za pravé uznati, jeho se přidržeti mínili čili nic? Tu oni teprv tichost a pokoru na sobě ukazovali, o nich poctivě a vážně mluvili, a je mistry svými a sebe učedlníky býti pravili a vyznávali. Theodosius to slyše nemálo byl z toho potěšen.

I otáže se jich podruhé: Zdali sou se také na tom ustanovili, sobě svědectví jich tak mnoho vážiti, aby se skrze ně jako v jiných artikulích učení křesťanského, tak i v těchto, kteří nyní znovu na rozepři jsou, vše soudilo, konalo a utvrzovalo? Tuť tito, jak by je na hák vzal, divně se točiti, vymlouvati, i sami mezi sebou i z též jednoty bouřiti a trhati se a hádati, co, pokud, kterým a jak mnoho mělo by se jim propůjčiti, každý vedle svého mozku vyměřovati a propůjčovati počali. Mnozí také z nich Jeho Milosti Císařské předložení chválili, jiní tupili a haněli, avšak největší díl z nich otce svaté z soudu jako podezřelé vysazovali a na nich přestati nechtěli. Neb snadno tomu rozuměli, že kdy by na jejich soud a vejpověď bylo přišlo, že by žádný z nich práv byl nezůstal.

Theodosius, vida jejich svornost proti církvi býti roztrženou, nic jináče jako těch, kteří stavěli věž babylonskou, tak že s hanbou odjíti a stavení opustiti museli: i rozkázal, aby všickni sepsaná svá vyznání víry podali. Kterážto když Theodosius pilně uvážil, které seznal; že více na svých hlavách a rozumích nových nežli na písmě a prvotné církve učitelích zakládali, tém všem kostely a všeliká shromáždění zapověděl a z země vypověděl. Což když jiní uslyšeli, mnozí z nich k jednotě církve se navrátili, jiní pak samotní v svých bludích zahynuli, a to zlé vykořeněno bylo.

2. JAN ŠTELCAR ŽELETAVSKÝ.

O stvoření světa mezi Michalem a Václavem rozmlouvání

(l. 1591).

Z předmluvy.

Čteme, že léta 1534 Augustin Ergabinus oddal jest a připsal Pavlovi, jmena toho třetímu biskupu Římskému, vejklad na tři kapitoly knihy Mojžíšovy, ale já sem na ten čas na tři kapitoly první knihy Mojžíšovy vejklad v této knize položil s vejklady z učitelův s písmy svatými, že Václavovi Michal odpovídá: proti učení falešnému Ovidiusa, Lucidáři, Thalmutu židovskému, Alkoranu tureckému a Manduovillovi, věda to z písma svatého, že bůh bludiv nenávidí.

Při začátku prvních kněh Mojžíšových jest, že bůh stvořil člověka k obrazu svému, tak aby jeho člověk ctil a chválil, jak se on v slovu svém vyjevil: to pak každý člověk učiniti má, hned summou se v tom cvičiti od mladosti své, neb psáno jest: „Blahoslavený muž, kterýž přemýšluje v zákoně páně ve dne v noci.“ A sv. Pavel napsal k Timotheovi: „Od dětinství písma svatá znáš.“

A protož tím přísným přikázaním pána boha našeho zbuzujeme se k tomu, abychom z písem svatých rádi rozjímali sobě o přepodivných skutcích pána boha všemohoucího, jako: o počátku světa, o stvoření nebe, země a jiných všech věcí, kteréž na nebi, na zemi i v moři jsou. Protož o takovém stvoření pána boha všech věcí na nebi i na zemi znáti máme, že to stvoření jest dílo pána boha zevnitřní, kterýž jsa svobodné vůle, dobrovolně všecky věci, viditedlné i neviditedlné, z ničehož učinil svou božskou a nestíhlou mocí, aby poznán býti mohl, že jest moudrý a dobrý, a aby sobě věčnou církev způsobil. Ač pak z pejchy a závisti padli ďáblové a potom skrz ďábla lidské pokolení, kteréž zase vyvedl Kristus Ježíš, když to nás svým tělem a krví vykoupil z rukou ďábla, hříchu, smrti, zatracení věčného, a smířil nás s bohem Otcem, utvrdiv nás životem věčným; do kteréhož abychom se dostali, zůstavil nám sám sebe, nejprv aby dítky věrou pravou duchovně ve křtu svatém jeho požívali, a když by po křtu zhřešili, ustanovil a zřídil stůl večeře své poslední, aby člověk znovu netoliko svou duši a tělo od hříchu krví jeho svatou očišťoval a se hojil, ale i nad ďáblem skrze něho vítězil.

A protož, čtenáři milý! v této knížce položil sem, jak se jest stvoření světa stalo, i o pádu člověka a zase o povstání, na tři kapitoly knihy Mojžíšovy.

Potom ještě, dá-li pán bůh, pro lepší vyrozumění lidem obšírněji v jiné knížce položím, že nemluvňátka, dokud nepřijdou k dospělejšímu rozumu, na křtu svatém dosti mají k svému spasení, a pokud jsou nerozumné, večeře páně nepotřebují, až v letech rozumných; a to učiním proti některým bludným kněžím a od nich zavedenému lidu.

Jistě mnozí jsou správcové duchovní jacís (dobrých nedotýkajíc) v Čechách nastali, kteříž boha raději rozhněvají, než by lidi hněvati měli, když toliko od nich požitky časné mají; jsouce kněží nevěrní, nesprávní, lid k učení nevedou, ani je modlitbě páně a článkům víry křesťanské, ani desateru božímu přikázaní, a jiným kusuom náboženství křesťanského vyučují, lid bez napomenutí k stolu páně připouštějí a neskušují jich, jsou-li kající či nekající, Židé či Turci, do dětí svátost cpají a je připouštějí k svátosti velebné.

Jako okolo léta 80 v městě Kouřími trefilo se o slavnostech hodu vánočního za kněze jednoho, že malé pachole, Jan syn Joachyma Barvíře, s jinými lidmi požíval svátosti oltářní, a příběhše domů, jedné podruhyně děvčeti řekl: „Pojď do kostela, dal mi tam kněz vína a dobrýho chleba.“ I šlo děvče s ním a bylo účastno svátosti, jako i pachole podruhé.

Neděje-li se takového neřádu dosti v Čechách u mnohých kněží modlářských, že nevědí jak děti tak i lidé rozumní, co přijímají, nejsouc o tom vyučeni z slova božího? jakž o nich David Chytreus, učitel z Rostoku, projev krajiny Uherskou i Českou zemí, i jiné mnohé, a to léta 1574 oznámil jest: že v těch zemích, v kterých koliv byl, neviděl toho, co spatřil v Čechách od kněžstva modlářského, že se chovají nepořádně při služebnostech církevních, zachovávajíce to, jak se začalo za císaře Zikmunda, kterýž nechtěl dovoliti Čechům, aby se všudy v čistotě kázalo pravé slovo boží a posluhovalo svátostmi velebnými podlé nařízení Krista pána, bez nálezků lidských.

To jest David Chytreus pověděl pravdu, kdež jsou posavad takoví kněží, že s svátostí oltářní jako s věcí lidskou zacházejí, při křtu pak svatém ledajakýms pobožnůstkám lid vyučují. Neb já dostav se za správce církevního do Krut po kněžích modlářských: knězi Janovi Kulhavým, a knězi Matoušovi Kouřímským, a knězi Benediktovi Pallasovi, nalezl sem takový lid, že modlitby páně, víry křesťanské, desatera přikázaní božího, o křtu a večeři páně a o jiných křesťanských kusích nic nevěděli.

Nějaký Martin Hurtů z Bohounovic přišel ke mně o křest. Když mi měl modlitbu páně říkati, pověděl: „Čert ví, jak bych se jí naučil: já jí sám jak živ neříkal než s ženou, a ještě jí neumím.“ Opět, Štěpánek z Radlic, přišeděi o křest dítěti, pravil, že neví, co jest to. Modlitbu takto říkal: „Otče náš, přijď království, zbav nás, zdráva Maria, počala duchem svatým, svatých obcování, amen.“

A jiných mnoho bylo jest. Kteréž sem bral na rukojmě, ti mi zlořečili, jsouce podobni ve vsi Chotějši chalupníku Vondrovi Hapníkovi, kteréhož pan farář Vitický vzal na rukojmě, aby se učil modlitbě páně. On pak řekl: „Ját se tomu otčenáši nemohu naučiti, ať jej ten zabí!“ Po tý zoufav sobě, běžel do rybníku, utopil se (léta pominulého 90, den sv. Jeremiáše).

Opět v osadě Krutské od těch kněží modlářských byl lid vynaučen, jakž mi hodnověrné ženy oznámily i muži, aby dítě nesouce ke křtu, dávali mu krajíček chleba, aby se s ním křtilo: že jest dobré pro psotník. Opět, aby ho

nenesli do síňce a neb do kostela: že by bylo morous. Opět vejda do síňce, aby s sebe kmotra svrhla plášť: že nebude míti dítě padoucí nemoci. Opět, otec aby při křtu nebyl: že dítě vyrostouc, bylo by zrádcem otcovým.

Opět, kněz když dítě křtil, bylo-li jest na Tři Krále, jak se jmenuje Boží křtění, dal jmeno pacholeti Křtěn, od Hromnic Hron, od Ducha svatého Duchek, od Trojice svaté Trojan, od Svátosti Svatoš a děvčeti Sváta, a jiných jmen mnoho dávali sou na křtu dítkám.

Opět, po křtu kněz rozkázal dítě nésti na oltář: že bude moudré. Opět, vejda s ním ven z kostela, aby sedli na kámen: že bude míti dítě tvrdé zuby. Opět, aby mu bylo posloužено večeří páně: aby pokojně spalo, aby ho Šotek, jinák Hospodáříček, ďábel, duch domovní nestrašil. Opět, kdo by jedl hlohyně, tomu kněz neposloužil oltářní svátostí: že Kristus pán měl z toho korunu.

Jistě pravím, kdyby nyní v Čechách byli visitatores a jezdili po farách že by nemálo kněží nalezli, že jsou v osadě své posluchače tak vyučili, jako tito modláříští kněží, a zvláště (dobrých a věrných pánu bohu nedotýkajíc) řemeslníci, utrativše statky. Jako ševci, mydláři, krejčí, kožešníci, kováři, formani atd., kteříž v školách nebývali, v ouřad kněžský se vetřeli, jdouce tím: že apoštolé řemeslníci byli. Byli sou řádně od Krista pána povoláni do církve; jsouce při něm, půl čtvrta léta se učili: ale řemeslníci nikdež ani u děkanů kaplani nebyli, a mnohej čísti neumí, vykrmujíc lid toliko nálesky lidskými a ceremoniemi, povolujíce lidem ve všem zlém. Takovím praví pán: Běžíš a já tě neposlal. Pse němý! neštěkáš, za hrst ječmena a za kus chleba duše lidské prodáváš.

Protož, čtenáři milý! přijmi ode mne tuto knížku, připsanou pánům, totiž výklad na tři kapitoly prvních knih Mojžíšových. I druhou, bude-li vůle boží, paním, že se nemá posluhovati večeří páně dítkám (o čež nejvíce ženy a bratří Pecinovští mluví). A s tím se dobře měj, za mne i za věrné kazatele i za všecko křesťanstvo pánu bohu se modli, ať je buoh všemohoucí spolu s námi před bludy a hříchy chrániti a po časné smrti do věčné radosti přijíti ráčí.

3. MICHAL PĚČEK SMIŘICKÝ.

Z Rozepře mezi filosofem, doktorem a prokuratorem (1609).

Z řeči filosofovy.

Ačkoli pak těchto časův převrácených to slovo filosof k nemalé potupě přišlo, tak že, když který neučený leyk spatří muže učeného, hned mu filosofa naspílá, byt pak, co to filosof jest, sám nevěděl, však to také i v jiných věcech bývá, že, jakkoli bez nich nijaké býti nemůžeme, nicméně však je v nenávisti

máme. Na pařez aneb kořen kdo popatří? avšak když ho není, ani stromu, ani větví, ratolestí, ani listí, nadto méně ani žádného ovoce nebude. Tak se děje i s filosofií, z níž všecka jiná umění pocházejí.

Zkušený lékař, nebude-li dobře znáti dialektiky, kteráž jest jedna částka filosofie, kterak bude moci rozličnost nemocí rozhodnouti aneb jim v notu uměti trefiti? Co spůsobí medicus bez fysiky, to jest bez poznání věcí přirozených? A toť jest nejpřednější díl filosofie, bez něhož umění lékařské za nic nestojí. Když pak bude míti přistoupiti k pacientovi, kterak mu čím dobrým poslouží, nebude-li především toho šetřiti, jakého jest přirození, jest-li pěnokrevný, kalokrevný čili vodnokrevný aneb jaký jiný? — a to jest největší moudrost lékařská! — a nebude-li přitom šetřiti povětří a času příhodného, jak kdy běží hvězdy nebeské, jak měsíc jest postavený, jest-li na plnu, na zchodu aneb jináč, a vedle toho jak léky připravovati? Aniž ten lékař co dobrého spůsobí, nebude-li nejprv mysl jeho filosofskou moudrostí nastrojena, poněvadž hnutí těla od hnutí mysli pocházejí.

A odkud katarrové, flusy, rýmy, hlavní nemoc, závraty, oči krvavé, ruce třesuté, nohy a žíly skrčené pocházejí: zdali ne od nestřídmosti? A při kom se to nachází, tomu ani krabice apatékářské, ani zatínání žil, ani lázně ani co jiného od doktorů vymyšleného nespomáhá. Což tehdy? Není-liž to mnohem podstatnější a znamenitější lékařství, které nedub mysli, nežli to, které tělo hojí, a ji před nezdrželivostí a všelijakou zbytečností zachovává, mravy dobrými ozdobuje, působí to, aby lidé jedni druhým ku poctivosti, rodičům a přátelům ku potěšení, sobě pak samým a vlasti své k dobrému a užitečnému sloužiti mohli? A to všecko zdaliž nejde z filosofie? neprospívá-liž tím velice filosofie, že nás od rozkoší a lahůdek tohoto světa odvozuje a k znamenitým ctnostem a skutkům Bohu i lidem milým přivozuje; učí, jak bychom měli vášně i náruživosti své skrocovati a je rozumu poddané míti; zřetedlně vysvědčuje, na čem pravé štěstí a život bez ouhony záleží?

Neprospívá-liž filosofie, když jednoho každého k své povinnosti vede, a jak by jiní s námi a my s jinými obcovati měli, ukazuje? Neprospívá-liž aspoň tomu, kdo domácí hospodářství spravuje, aby se mu v něm dobře vedlo a dařilo, na všem se mu množilo, rozmáhalo, aby manžel, manželka, dítky, čeládka, jeden každý svou náležitou povinnost dobře a chvalitebně řídil a spravoval? Neprospívá-liž všem filosofie, když nás k tomu vede, abychom žádnému ani v věcech křivých nepovolovali, ani také sami od žádného se podvésti nedali? Neprospívá-liž filosofie v tom, když, aby jeden každý stav, menší, prostřední i ten největší, samého sebe poznával, učí? Anebo neprospívá-liž nejvíce filosofie tomu, aby, kdo se chce na to oddati, mohl obci dobře a užitečně sloužiti, ji dobrým řádem spravovati, počestnými mravy ozdobovati, chvalitebnými právy utvrzovati, utvrzenou zdržovati, zdrženou rozšiřovati, rozšířenou šťastnou, prospěšnou a všem lidem požitečnou učiniti?

A poněvadž pak dvě věci spůsobují vrchnosti vážnost totiž moudrost

a udatnost, oboje tato ctnost má svůj základ v filosofii. A to jsou ti dva sloupové aneb pilířové, na nichž jest založeno jedno každé království aneb vládařství. Moudrost slouží knížeti za oko, udatnost za ruku: bez oné byl by slepý, bez této mdlý. Moudrost dává radu a udatnost sílu: onano rozkazuje, tato rozkaz vyřizuje; onano skoumá v práci těžkost, tato ji pak oblomuje a obměkčuje; onano velké věci ukazuje, tato se k nim jako přitovaryšuje; k onéno přibližuje se rozum, k této pak zmužilé srdce velikých panošů přistupuje.

Proto žádnému tak potřebí není znáti filosofie a víceji uměti, jako velikým pánům a knížatům, jejichžto umění mnohým poddaným má k dobrému sloužiti. Přede vším pak jiným netoliko platné jako potřebné a bez čehož nijakž býti nemůže, jest znáti umění o těch věcech, které přináležejí ku poznání mravů a obyčejův lidských (a ty věci obsahují se v filosofii morální, to jest o mravích), a potom znáti rozdíl a spůsob jednoho každého vládařství a správy v zemi aneb v obci (a to se jmenuje philosophia politica). Onano učí o náruživostech a náklonnostech všem lidem obyčejných: tato pak velí takové náklonnosti temperovati a skrocovati, též i k oučinkům svým vedle práva náležitě vésti. Onano, totiž philosophia ethica učí, mravným, ctnostným, střídmým a v ouzkostech trpělivým: tato pak, totiž philosophia politica, dobrým, správným, šťastným a spravedlivým vládařem a správcím býti.

XXXI.

ALLEGORIE.

1. MIKULÁŠ KONÁČ Z HODÍŠTKOVA.

Z Knihy o hořekování Spravedlnosti (vyd. l. 1547).

(Spravedlnost, královna a paní všech ctností, prochází, tu všecky stavy a pravých ctitelů nikde nenalezajíc, nad tím hořekuje. Vypravuje mezi jiným:)

K řemeslníkuom rozličných řemesl sem odjíti umínila, zdali bych aspoň u těch, o Bože výborný, poodpočinouti mohla, ne tak však, abych prázdnosti mařila, ale některým z těch řemesl se zaneprázdnila.

Neboť jest řemesl těch sedm v počtu, k nimž všickni života zpuosobové těla patřící náleží, (jakož svědek filosof v Politikách), totiž soukenictví, platnéřství neb kovářství, plavání, vorání, lovení, honění, lékařství a šraňkovství neb v šraňcích cvičení.

Ale pod *soukenictvem* mnohé života povahy se zavírají, jako řemesla tkaní, pletení, šití i jiná všecka, kteráž na hmotných věcech, totiž vlně, lnu, kožech, sítěch a lýkách neb proutí záleží.

V *platnéřství* pak zavírá se, což se koli zbroje a odění dotýče, a cožkoli od železa a kovuov záleží, pod nímž sou zlatníci, konváři, mincíři, alchymistři a všelikterakých kovuov řemeslníci. Slovet pak řemeslo to přístrojné netoliko, žeby strojuo užívalo neb nádobí, ale také žeby z hmotnosti té mnohá dělalo nádobí a přístroje, k kterémuž také přisluší všeliké z kamení, dříví a pískuov dílo, jakož jest tesařství a kamenictví. Ale kovářství sou strany kladivy dělání, slévání, vyrejvání a mnohá k tomu náležitá díla.

Plování pak zavírá všelijaké kupectví, tak přespolní jako domácí, jiní pak pokládají kupectví samotný, obvláštní obchod. Ale filosof jej pod plavením vyznamenává.

Pod *voráním* pak cožkoli na zemi děláno bývá rozumí se, k němuž přisluší všeliký polí a vinic dělání a cožkoli se hajuov, pastev a zahrad týče.

Ale k *honění* zvěři, lapání ptakuov a číhání náleží a valem k tomu přisluší všeliký ryb chytání a honění spuosob na zemi, v moři, řekách neb v potěší. Item k němu náleží všeliké strojení pokrmuov, vuoní, chutí nápojuov a obecně k němu přisluší všecka díla rybářuov, řečníkuo (sic), kuchařuo, krčmářuo, šenkýřuo.

Pod *lekařstvím* pak lekařské umění a flastry hojení, též také i apatekařuov a masti dělajících zástup, jimž připoj bylináře, lazebníky, holiče a těm podobné.

Ale pod šraňky pak zavírají se všecka řemesla k hrám obecním i obvláštním a k rozličným divadluom přislušející, a v tom obchodu kejklíři, křepčíci, zápasníci, závodníci atd. počítá se a slove *šraňkovství* neb honění šraňkové (podlé Izidora a Hugona) od šraňkuov, kdež se lid k hrám scházíval.

Bývaly sou pak hry v šrancích, ale v tanchauzích tancovali a skákali, a v turnajích se potýkávali, jinde v závod pěškami běhali, koně pouštěli neb vozy, na pískách zápasili, na hodech rytmy a rozličných zpěvuov a hudeb spuosoby veseli bývali a vrchcáby hrávali, v chrámích času slavného bohuom chvály zpívali.

Ten pak života spuosob snesitedlný byl by, jestliže lidé ho k tomu konci užívají, k kterémuž ustanoveny sou. Neb podlé filosofa pro obecné veselí lidé od zlých žádostí a od škodných libostí hrami odvracují se. Náleží také hry ku posilnění lidského života, aby snažněji s prácemi a užitečnými řemesly obírati se mohli. Neb hra mírná (jakož svědčí filosof) pokrm jest duše.

Ale však, výborný Bože, mnozí sou toho řemesla nespuosobové a marnosti, bídnosti a nebezpečenství.

Ve hrách řídká jest vážnost, hotová oplzlost, marnost, bláznové mluvení, slova daremní, lživá, marná, dívání chlípná. Na hotově jest lehkost, daleko střídmost, nic jiného na těch místech se nepřihází, jediné krátké veselí, malá radost, veliká času ztráta, dětinské zaneprázdnění.

Mnozí také byli, kteréž přirození tiché učinilo, ale divadla hanebnostem

je naučila a ukrutnými zdělala. Neb nic mocněji v pamět nevstupuje, nežli co se viděním spatřuje. Slyšané věci snadně míjejí, spatřené věci drží se také bezděčných.

Ale her nevinných pro kratochvílení a času krácení křesťanuom neodpírám, jako přístrojí hudeb a zpěvuo. Ale jakož si již o užitcích, prospěchu a potřebnostech, též také o nespuosobích mnohých, lstech, lichotách a nepravostech řemeslných umění, mně mluvící dobrotivě slyšel, že i o *sedmeru svobodném umění*, užitečnosti, poctivosti a vzácnosti, neméně také o jich marnosti a mnohých nespuosobích mne též vyslyšíš, Bože výborný, největší, nepochybuji. Žeby svobodná umění velmi užitečná byla k učení mládencuov a potřební jich spuosobové, žádný zdravé mysli nepochybuje, kterýchž sedm v počtu jest a v dva spuosoby se dělí.

Neb první troje *prvotinné umění* slove, neb první učení základové, totiž *grammatika* literná, *dialektika* pravdomluvná, *retorika* křtaltomluvná. Čtvero jiné, totiž *hvězdářské*, *zpěvácké*, *početnářské* a *měřické učitedlné* slove, neb skrze jistá ukazování učí.

Hvězdářství staří mathesim jmenovali a je za užitežné a skušené měli. Neboť odvolává lidí od toho tmavého a hrubého povětří a k hořejšímu tomu a nejsvětlejšímu nebeskému domu, tolika světly okrášlenému, voči a mysl přivodí. Neboť jest utěšené nepohnutedlné obrazy hvězd rozeznávati a bludné na svých místech a jmenech vyznávati, jich také spojování, též slunce a měsíce spojování daleko prvé předpovídati a předzvězovati, z čehož mnohých užitkuo docházíme a nemalých nebezpečenství a škod se vyvinujeme.

Také nemá pochybováno býti, že z hnutí nebeských těl mnohé budúcích věcí příhody záleží, zvláště, kteréž z naší dobré vůle nepocházejí. A protož podlé naučení svatých nemají viněni býti, kteříž přirozené skutečnosti hvězd a planet znají a předpovídají. Neboť i v prvních Mojžíšových se čte, že osvěty nebeské proto zpuosobeny sou, aby byly za znamení a časy a dny a léta. A tak z toho se uznává povýšenost a užitečnost toho umění.

Ale pak podlé Alfarabia to umění z strany lživé jest a lidem nepoznalé. Neb kdo podnes z lidí zná všech a tak rozličných hvězd rozličná přirození a skutečnosti a puosobení a potom moci ze všech smíšené, aby jistotně poznával a pokládal příhody, aby bez pochyby pověděti mohl: takových hvězd spojování činí z potřeby suchotu, a takových sjití činí vod hojnost, a takových mor, a takových smrt dlouhou, a takových smrt rychlou? Bezpochyby žádný neumí při těch tejných věcech nic jistého pověděti, ale skrze domnívání falešná vypravují některé věci z těch, kteréž se příhodily někdy a nepřichází jednostajně, jakož praví. A protož hvězdářství praktikářské bláznové slove a zblážňuje ty, kteříž se jím zaměstknávají.

Podlé téhož Alfarabia v posměchu jistě býti má takových lidí nesmyslnost, kteříž věděti chtí co se v nebi děje, jakoby v radě nebeské bývali

a v nově odtud přicházeli, ještoť však co na zemi, co by v domu jeho žena jeho neb sestra činila, nevědí.

Znalť sem já některé hvězdáře ženy míti nevelmi poctivé, oni však o jiných nepoctivosti domnění měli. A protož mnoho nedostatkuov lidskému pokolení z těch budúcích vyptávání praktikáři přinášejí.

Ale že pak namítají, že by osvětidla nebeská zpuosobena byla, aby byla za znamení a časy, rozuměti se má v přirozených věcech. Neboť bloudí lekař, jestli že by pouštěl v nejistém času měsíce neb znamení nebeském. A protož znamenají hvězdy budúcí časy, budou-li přirozeně sušší neb mokří, ještoť jest jinak v příhodách lidských, kteréž z vuole pochodí a skrze rozum spraveny býti mohou; neb takové nebeským věcem nebývají poddány, záleží zajisté na rozumu.

Praveno však býti má, že náchylné planéty zpuosobují lidi k jistým činuom, zvláště ty, kteříž neodpírají trápení smysluo ani následují rozumu. Protož znamenají planéty některé přirozené věci na zemi, ale k nim lidí nenutí, ano pak jich snadně se uvarovati můžeme, jako ku př. zdvižení ruky s mečem znamení jest nastávajícího udeření a bití, mnohokrát však v žert se obracuje. Opět jiný příklad: Jestliže v které ulici neb miestě vidíme voheň vyšlý a vítr veliký z té strany, jistě hádáme, že duom dřevěný, na nějž voheň a vítr tepe, shoří; a však dostatečností vody neb jiným bráněním zachován býti muože.

O kolik šťastných knížat, kolik mužuo najslavnějších zklamalo a nešťastných učinilo to tak falešné a žádostivé budúcích případností vyptávání!

Svědkové sou tři mezi jinými všemi světu najslavnější a pamětihodní muži: Pompejus, Crassus a Cesar, kterýmžto (jakož svědek jest Cicero) kaldějští všickni hvězdáři i jiní praktikáři jasným skončením v vlasti zemříti slibovali. To bylo-li by pravé, truchlivé jest připomínati, neb železem všickni zmordováni a dva velmi daleko od Vlach bez pohřebu k žraní zvěři povrženi byli.

Ty tehdy i větší ovšem a horší věci těm přicházeti ustavně spatřujeme, kteréž šťastné hvězdáři předpovídají.

2. SIXT Z OTTERSDORFA.

Ze Synonym sv. Isidora či rozmlouvání Rozumu s člověkem

(z l. 1549).

(Isidorus, arcibiskup Hispalský, přijav na sebe osobu *člověka*, na své těžkosti s pláčem naříká; jemuž pak mezi jiným odpovídá)

Rozum.

Nic lepšího není nad moudrost, nic sladšího nad opatrnost, nic chutnějšího nad umění, nic horšího nad bláznovství. Nic není škodlivějšího nad nesmyslnost, nic potupnějšího nad hloupost. Neznámost, neumění, hloupost jestiť

matka bludů. Neznámost jestit chůva hříchův. Hřích za příčinou neznámosti a neumění více se sílí. Nebo ten, kterýž nic neumí a nezná, snadno zklamán bývá, a co jest hřích nepoznává, když hřeší on tomu nerozumí. Nemoudrý vždycky bez přestání hřeší. Neučený a neumělý snadno podveden bývá. Blázen snadno v nepravosti se vydává; ale moudrý snadno pozná osidla, spěšněji se všeho domaká.

Všech škodlivých věcí nemůžem se jinak uvarovati, nežli toliko skrze moudrost. Moudrý člověk všecky věci opatrně u sebe rozvažuje, všech věcí opatrně zkušuje, a dobré i zlé rozumem svým rozsuzuje. Největší dobré jest znáti, čeho by se měl varovati. Nejhorší a největší jest bída, nevěděti, čeho by se měl chopiti a přidržeti. A protož zamiluj moudrost, a onat se tobě zjeví. Přistup k ní, a onat se k tobě přiblíží, buď s ní ustavičně a onat tebe vyučí. Uč se tomu, čehož neznáš, aby za učitele neumělého a neužitečného nebyl počtěn. Buď nejprvé učedlníkem a teprv potom mistrem a učitelem. Docházej jména mistrovského skrz umění a učení.

Co dobrého kdy uslyšíš, to také jiným pověz. Čemu se dobrému naučíš, uč tomu také jiné. Neopouštěj té pilnosti, aby se i ty a jiných neměl učiti, i také týmž učením svým s jinými se sdělovati. Umění, kteréhož skrz slyšení nabýváš, ústy svými jiným uděluj. — Neb když s jinými moudrostí svou se sděluješ, ty ji tím způsobem sám v sobě rozmnožuješ. Umění čím více jiným se rozdává, tím více také se rozmáhá. Moudrost udělováním se přispořuje, zadržením se zmenšuje. Čím více se s jinými sděluje, tím více se rozmnožuje.

Slova předcházejít skutky. A protož což slovy připovíš, skutkem to vyplníš. Co slovy učíš, příkladem toho na sobě dokazuj. Netoliko buď mistrem a učitelem ctnosti, ale také pravým následníkem. Jestli kdy co učíš, to také skutkem vyplňuješ a činíš, hoden jisté chvály býti musíš. Nebo není na tom dosti, aby toliko to což mluvíš schvaloval, ale aby slova svá skutkem naplňoval. V tom pak učení svém vystříhej se lidské chvály. Tak uč jiné, aby i sebe zachoval, tak uč jiné, aby sám o pokoru nepřišel. Hleď aby když jiné učením vyzdvihuješ a vychvaluješ, sám u marnou chloubu neupadl a neklesl. Kdyžkoli jiné učíš, když jich napomínáš, když jim předkládáš, neužívej zatmělých a neznámých slov. Tak mluv atby všickni rozuměli, aby i sprostni na tobě se neuráželi.

Učitel jedenkaždý má svou řeč srovnati s pochopností posluchačův. Podlé zvyklosti a mravův uděleno bývati má naučení lidem. Jakž rána jest, tak má býti podlé té i lékařství. Rozličnísmyslové lidští žádostiví bývají rozličného učení. Jednomu každému podlé povahy a povolání jeho mělo by se učení udělovati, a k rozdílnosti i k rozličnosti osob v tom prohledati. Obyčejné věci všeckněm vesměs, tejnější pak toliko dokonalejším mluv a předkládej. Zjevné všem, zakryté některým toliko zvěstuj. Některé věci mají se krátkými slovy, některé obšírnými lidem překládati.

Každého času hotov býti máš, když by od tebe požádáno bylo, aby mohl

učení svého počet vydati. Nepomíjej tobě žádný čas, aby v něm neměl bližního svého vzdělati. Žádná také hodina ať nebývá, aby v ní neměl někoho získati. Patrně, zjevně i stále uč a kaž, a nestyď se za to, aby toho neměl mluviti, coby uměl zastati, a písmy svatými dokázati. Čehož sám neznáš a tomu nerozumíš, při jiných toho hledej a na to se ptej. Nebo společným rozmlouváním věci nesnadné a těžké se vyjevují a otvírají. Nepečuj přílišně, aby mohl znáti ty věci, ježto skryté jsou před tebou. Neptej se na ty, ježto rozum lidský převyšují. Zanechej tejných.

A čeho by se z písem svatých vyučiti a tohoby vyhledati, ani z týchž písem svatých poznati nemohl, nevyptávej se nad to, než což toliko psáno je. Nic více nevyhledávej, jediné což a pokudž zákon Boží ukazuje. Nežádej toho uměti, čehož nesluší věděti. Všetečnost jestit jakási nebezpečná smělost, a škodlivát bývá drzost; nebo v kacířství uvodí a mysl lidskou v básně škodlivé a porušující duše lidské pohřižuje. Ta také v věcech těžkých a zakrytých lidi všetečné smělé činí, v věcech neznámých činí kvapné. V hádání nebývej urputný a na své hlavě všecko zakládaje. Nebývej neustupný, dej pravdě pojednou místo.

Nehleď toho, což pravého jest vyprázdniti, ani řečí svou odpornou zlehčovati. Hleď toliko se hádati, a skrz povlovné rozmlouvání učiti, ne aby měl toliko vždycky jiné přemáhati a je zahanbovati. Upřímnosti a ne podvodné a lstné chytrosti při hádání užívej. Nade všecky jiné za nejumělejšího se nepokládej. Nevydávej se ani na to nestroj, aby toliko na samy odpory s lidmi nastupoval a nad nimi vítězství obdržoval.

Při každém hádání aneb rozmlouvání rozumu užívej, a mírnost zachovávej. Nauč se raději více poslouchati nežli mluviti. První bývej v poslouchání, poslední v mluvení. Konec větší poctivost přináší; a při všech věcech šetřín bývá konec, při všech věcech k samému toliko konci se prohlédá. Neboť jest lepší konec, nežli počátek, lepší mluvení poslední, nežli mluvení první.

3. VAVŘINEC LEANDER RVAČOVSKÝ.

Z Masopustu (1580).

O soudu Masopusta s Quadragesimou a vejpovědi, kteráž se mezi nimi stala.

Některého pak času Masopust sedě v svém pokojíku u prostřed rozkoší svých, a vida se býti v tak velikém štěstí, sám se sobě podivil, kterak mu všecky věci podlé jeho vinše pod ruku jdou, kterak bohatství a poctivosti vždy přibývá, kterak mu jednak veškeren svět slouží, kterak rodina jeho se rozmnožuje a jako palmoví v Kádes a neb růže v Jericho šlechtí se, a kterak

skrze ně jednak se všemi zemskými i pekelnými obyvateli v znamenité spříznění vešel, i počal z toho pyšným a vysokomyslným býti a nad jinými se potřásati: zvláště pak nad nějakým dobrým člověkem Quadragesimou, o němž všelijak úklady obmajšlel, kterak by ho z světa svedl, z příčiny té: že každého roku svým časem Karnaválovi v jeho kratochvílech překážku činil, což sobě Karnavál[3]) za hanbu a zlehčení sebe i svého rodu pokládal. Protož jsa hněvem a pejchou popuzen, umínil se vypraviti do Říma, a tam před najvyšším biskupem římským na téhož Quadragesimu (neb odtud byl rodem) žalovati a v nějakou lehkost i těžkost ho uvesti.

Ale někteří z přátel jeho neradili mu k tomu, vědouce, že spíše sobě sám nějaký posměch a strach těžkosti uhoní, než aby tam měl Quadragesimu zlehčiti.

Karnavál pak vzpoléhaje na své bohatství a štěstí, nashromáždiv mnoho zlata a stříbra, předse do Říma jel. Kdež mimo naději dosti přátel nalezl zvláště těch, kteříž byli z rodu a čeledi jeho, a kteříž téhož pana Quadragesimu v veliké nenávisti mají. Neb když jeho správa a panování přichází, příliš jim obroku ujímá; za kteroužto příčinou rádi se přiteli svému starodávnímu Karnaválovi propujčili a jeho při, jako v krajině neznámé, vyvesti slíbivše před stolici najvyššího biskupa s ním šli. Mezi nimiž byl prokurátor: *Philargyrus ab Aurea rupe*; jiní pak s ním advokáti: *Doctor Crassus ex Monte Veneris*. Item: pan Vildpret z Grynvaldu, pan Marcipán z Cukrperku, pan Svítek z Putrs feldu, pan Paštéta z Dykštajna, s jinými znamenitými lidmi.

(K přímluvě dotčeného prokuratora od papeže) den i hodina, aby se obě dvě strany před soudem postavily, položena.

V tom pak času na téhož Quadragesimu, starožitného rytíře, přišlo neštěstí, skrz kteréž v takovou mdlobu těla upadl, že jednak za šest nedělí pořád zběhlých masa neokusil. Však jak koli byl zemdlený, předse k uloženému dni se kulhal. Jakož se pak to vůbec přihází, že dokudž jest člověk v štěstí, muože přátely na centnýře vážiti; ale jakž přijde neštěstí, ani jednoho k potřebě nemůž najíti. Tak se též Quadragesimovi přihodilo: žádný z těch hlavých nechtěl ho znáti, až se nad ním a jeho spravedlností některým pobožným slitovalo. Mezi nimiž byl doktor *Macilentus ex Lachrimosa valle*, pan Suchánek z Chudobic, pan Stuchlík z Hladomře, s některými jinými. A zjednavše mu prokurátora Modesta *de Macris*, k soudu před najvyššího biskupa s ním přišli.

A když bylo rozkázáno, má-li kdo proti někomu žalobu, aby oznámil, *Philargyrus* prokurátor, jsa laskav na peníze, prvé s Karnaválem na tom zůstal: chce-li, aby pilně při jeho vedl, že nemusí peněz litovati, neb na tom mnoho záleží; protož jest-li že se chce k němu ochotně ukázati, on také že chce ochotně jazyk nabrousiti a řeči nelitovati. I slíbil mu Karnavál jistou sumu

---

*) Karnavál z Koblihovic, tak vlastně psal se Masopust, když si byl erb pro svou i rodu svého poctivost koupil.

peněz dáti, a on mu také slíbil při jeho s pilností vésti. Počal tedy prokurátor (jmenem Karnavála žalovati na Quadragesimu a žádati od práva Jeho Svatosti ochrany v násilné křivdě, kterouž od tohoto Quadragesimy trpí.)

Každého zajisté roku k němu beze vší epovědi přijíždí, pravě se k tomu nějaké privilegium míti, o němž Karnavál žádné vědomosti nemá a míti nechce; a tak přijeda s jakýmisi svými mistrnými nástroji, tam v těch krajinách, odkudž jest Karnavál, nevelmi (jakž správu dává) vděčnými a přirození jejich nesnesitedlnými: jak jest pak těžká věc, i hotová nemoc a z toho strach smrti, užívati toho, čehož se přirození lidské děsí, to všem známé jest. A takž jest rozuměti, že tohoto Karnavála více smradem než strachem z mnohých království, krajin a zemí křesťanských vyhání. A k tomu ještě takový jemu tam posměch činí, že i ta místa, na kterýchž on před tím s manželkou svou Smilkou, a s čeládkou a neb rodinou svou sedával, rozkazuje vodou, octem, louhem vymývati a někde ohněm čistiti, nejináč než jako by na těch místech hlízy, pryskýře a nějaké jedovaté šelmy od desíti let trvaly.

Proti té žalobě *Modestus de Macris*, prokurátor Quadragesimův, mluvil (mezi jiným, že se k tomu) všemu Quadragesima zná, anobrž co jest mu po ta všeckna minulá léta činil, to ještě, pokudž ho stává, činiti chce, a to slušně a spravedlivě. Nemůže se zajisté jako starožitný a věrný této svaté apoštolské stolice regent, pro bázeň boží a pro zachování svědomí a víry, jíž se pánu bohu a Svatosti Vaší zavázal, na ty hampejsy více než Sodomské, kteréž ten příliš svobodný Karnavál po všem křesťanstvu (jakž se správa dává) provozuje, dívati a neb tomu povolovati, aby v pokutu boží i s ním neupadl.

Po úklidu pak té žaloby i odporu stal se mezi nimi nález takový:

Ačkoli Karnavál při svou pod pěkným přikrytím rozmnožování v křesťanstvu lásky, pokoje, přátelského spříznění vyvesti usiluje, čehož sám bůh všechněm lidem, kteříž k tomu spůsobeni jsou, a podlé církve svaté nařízení v to vkračují, propůjčuje a tomu požehnání dává; však poněvadž pod tím, jakž se z vlastní chlouby jeho poznává, mnohem více zlého, pánem bohem zapověděného, jeho samého i synův jeho původem na věčnou skázu nezčíslného počtu duší křesťanských páchati se nepřestává: z těch příčin my, mocí nám od boha propůjčenou, takovému zlému v cestu vcházejíc a takové hanebné rozpustilosti zastavujíc, tímto ediktem vypovídáme, a to míti chceme, aby Karnavál hned od outerka po neděli, kteráž slove *Quadragesima*, až do radostného hodu vzkříšení pána našeho Jezu Krista, nikdež ve všech zemích, i ve všech královstvích i krajinách všeho křesťanstva nedal se viděti, a Quadragesimovi v správě jeho od nás jemu darované žádné překážky nečinil; ale aby jako vypověděnec mezi Turky a pohany bydlel, a spolu s nimi, i s ženou, i testém, i se vší svou rodinou na věky zahynul.

A tak jest konec toho soudu.

Prokurátor pak *Philargyrus* velikým hořem, že ho naděje zisku zmajlila, vyšel z města nedaleko k příteli svému do nějakého městečka, mnoho s sebou

na cestě o proměnnosti fortuny rozvažuje. A v tom přitovaryšil se k němu ďábel v osobě člověka pocestného — a tak hrnec příhodnou pokličku našel, totiž *calumniator sicophantam*. Na kteréžto cestě srozuměv prokurátor z řečí těch, kteréž mezi sebou rozjímali, koho by měl za tovaryše, velmi se sám u sebe ulekl, a všelijak ho od sebe zahnati usiloval; ale všeckno bylo darmo. V tom nějaký chudý človíček z toho městečka hnal proti nim svini, drže ji za provaz; a že mu vždy s cesty zbíhala, hněval se, laje a zlořeče, aby ji ďábel vzal. To slyše prokurátor, řekl k tovaryši cesty: „Slyšíš-liž, žeť se teď zvěřina nahází? pročež meškáš ji schajtnouti?“ Odpověděl ďábel: „Zlořečení to sedláčkovo žertovní jest; vím já, že mysl jeho s slovy se nesrovnává.“ Za tím pak přiblížili se k městečku, a vcházejíc do něho, slyšeli, ano dítě plakalo, a matka jeho pohnuvši se hněvem, zlořečila mu, řkúc: kdyby tu ďábel byl, že by mu je kázala vzíti. Tu opět prokurátor: „Neslyšíš-liž, žeť se teď opět nová zvěřina, duše lidská, podává? což myslíš, proč neběžíš a nevezmeš ji?“ Odpověděl ďábel: „I toto klnutí není než žert; vím já, že žena ta není tak štědrá, aby ďáblu dětátko své dáti měla, než ona jako žena těmi slovy svůj hněv chce ukojiti.“ A tak s tím rozmlouváním vcházeli dále do městečka, kdež lidé, uzřevše toho prokurátora, jehož jako hada jedovatého nenáviděli, všickni jedněmi ústy křičeli: „Již opět k nám ďábel toho prokurátora vede, aby jazyk na škodu a těžkost lidskou brousil. O kdyby ho raději někam jinam zanesl! bylo by hodné i spravedlivé, a všickni bychom mu toho přáli.“ Což slyše ďábel řekl k němu: „Slyšíš-liž ty též, co tito mluví? Tutoť není žádného žertu, než což koli mluví, z pravého srdce mluví a také žádají. Protož pane tovaryši! nelzeť jest, než aby šel se mnou.“ A pochopiv ho v půli, nesl ho do povětří, a potom do pekla — ten tam!

XXXII.

ROMÁNKY.

1. Kronika o Perytonovi, měštěnínu Římském, a synu jeho Dyonydovi (vyd. r. 1567).

Obsah.

Peryton, velmi bohatý měštěnín Římský, měl jediného syna Dyonyda a ač sám již stár byl, nemínil jemu statku svého přes četné přátel přímluvy za zdravého života postoupiti, chtěje aby z mládí chudobě zvykal a tím zlých mravův unikl, kteříž přicházejí z nevydělaného statku a zboží. Protoť syn jeho žádných útrat s městskými syny a jinými nevedl, dokudž otec jeho živ byl. Ale po nedlouhém čase roznemohl se Peryton až k smrti a povolav

Dyonyda, jedině to kladl jemu na srdce a paměť, aby když mysliti bude sobě manželku pojíti, nehledal urozené, bohaté, hrdé, pyšné, ale poctivé a mravné, byť pak byla nejchudší; s tou že se dobře míti bude. Nápotom poručil synu svému mocně veškeren statek a na onen svět se brál. A tak byl Dyonydes pánem bohatým v Římě. I umínil se ženiti.

Byla pak nedaleko velmi chatrná chaloupka, v nížto bydlel chudičký Micius, jenž měl jedinkou dceru jménem Brygidu. Ta byla ani velmi škaredá ani velmi pěkná ale byla stydlivá, mravná a všech šlechetných obyčejův. K dívce té byl náš mladík náramně milostí zapálen a o ní v srdci svém ustavičně rozjímal, žádaje Boha, aby se mu dostala.

Šeltě tudíž po nedlouhém čase k otci jejímu, prose by mu Brygidu dal za ženu. Udiven a překvapen předstíral jemu stařec vznešený jeho rod a bohatství a naopak svou a dcery své velikou chudobu. Když ale Dyonydes pevně na svém stál, a Brygidě svého statku polovici dáti přislíbil, svolil Micius k žádosti jeho, však na ten způsob, bude-li vůle její k tomu. Brygida pak jeden měsíc k přemýšlení si vyprosivši, po celý ten čas mnohých starých a opatrných lidí o Dyonydovi pilně se vyptávala. A když ode všech velmi chváliti jej slyšela, miloráda po uplynutí lhůty ku sňatku svolila. Tehdy Dyonydes bez meškání podle dobrého řádu za manželku ji pojav, hospodyní mocnou učinil nad zbožím a statkem svým.

I přihodilo se v jeden čas, když Dyonydes byl mezi kupci znamenitými z dalekých krajin uslyšel o Perytonovi, otci svém, ani jej v rozprávkách často připomínají, vždy tím dokládajíce, že byl muž veliké rady a zdravého rozumu, že když do cizích krajin kdy jel, byl velmi vážen, ježto byl muž velmi počestný. Tož umínil sobě Dyonydes také do dalekých vlastí s jinými domácími kupci vyjeti a dobré pověsti otce svého svým životem potvrzovati. Tehdy vypravil se na kupectví do těch vlastí a své milé Brygidě zůstavil prsten drahý a její z ruky sobě vzal a promluvil k ní mezi jiným: „Dokudž se nevrátím, žádnému dokonale nevěř, než tomuto mému prstenu.“ Odpověděla Brygida: „Poněvadž nemůž to jinak býti a tak tvá vůle jest, též prosím tebe, aby nevěřil žádnému, než kdož by tvůj tento prsten ukázal, ten cožkoli poví, věř, že jest to tak a ne jináče.“ I požehnav Dyonydes své milé Brygidy, jel od ní pryč.

. . A když bylo na prvním noclehu, seděl spolu s tovaryši svými a rozprávky mezi sebou měli o mnohých příbězích, až potom na samého Dyonyda jeden z nich, jménem Kvirynus, učinil proto řeč, že tak chudé a nehezké děvče pojal za ženu, ba i tvrditi se osmělil, že mu ji do třetího dne zlíbá, ano i statkem svým o to saditi se chtěl. Odpověděl mu Dyonydes: „Poněvadž tak mluvíš, já proti tvému statku svůj také sadím a za mou ženu slibuju, že toho při ní nevykonáš což mluvíš“. I řekl Kvirynus: „Ať jest to tak, oznamiž mi, co mám na znamení přinésti, když toho snadně dovedu.“ Dyonydes odpověděl: „Prsten můj, který ona na hrdle nosí.“ Když pak zápis toho mezi sebou učinili á přístojícími stvrdili, odejel ihned Kvirynus, a spolutovaryši čekali ho, až by se navrátil.

Přibuda Kvirynus do města Říma, nakoupil drahých klenotův a k tomu vzal

s sebou drahně zlata i bral se k Brygidě. Leč nemoha tu nic zjednati, šel k staré bábě, kteráž ji hlídala a sto hřiven zlata jí dáti přislíbil, když mu prsten Dyonydův zjedná, kterýž paní Brygidá na hrdle nosí. Tehdy babka zradovala se pokladu a když se Brygida v lázni myla, babka klenoty vzavši, vyňala prsten Dyonydův a dala jej Kvirynovi. Ten zase mezi své tovaryše přišed, na stůl prsten položil, řka: „Dovedl jsem co jsem umínil, a tvou Brygidu jsem porušil a zlíbal a teďky máš znamení."

Nad tím velmi se Dyonydes zarmoutil a hned bral se domů; poslal pro své přátely i učinil jim oběd slavný, po němž přítomným všem oznámil, že vešken s tatek svůj Kvirynovi dobrovolně postupuje. S nevinnou ženou plačíce ze statku a města svého se brali. A když přišli do jednoho hustého lesa na rozcestí, tehdy Dyonydes ujal jí za ruku a řekl: „Teď touto cestou jdi na východ, kde bys ty mne do smrti nenašla a přikazuji, aby se poctivě chovala; já půjdu na západ, kde bych tebe do smrti neuhlídal a chci se též do smrti poctivě chovati."

Potom šli oba na různo pryč. Hloubě do velkých lesů se berouc, našla Brygida jednoho poustevníka, kterýž uslyšev co se bylo přihodilo, ji převlečenu za mládence až k silnici vedl, kudy mnoho vozů jezdilo od Říma, do divných a dalekých krajin. Jeden vůz tudy do města Egbatanys jel. Poustevník prosil otných mužů, kteří v něm seděli, aby toho mládence s sebou vzali, jemu dobrého mistra zjednali, který by jej ustavičně učil a k dobrému vedl. Vzat tudíž Kastulus (takové jméno přijala nyní Brygida) od těch počestných mužů v péči a ochranu. Přijeli do Egbatanys. Tu hned místa Kastulovi nalezli, starého a učeného velmi Phedra, jenž velmi pilně literám jej učil, tak že v brzkém čase učiněn byl dospělým v umění nad jiné, více samého Boha divem nežli přirozením. A protož byl Kastulus vážen i od přespolních a pověst o něm a jeho učení všude se rozhlašovala.

Když pak byl městský písař zemřel, tehdy pro moudrost svoji vzat Kastulus v úřad ten. I přihodilo se, že to město Egbatanys sprotivilo se pánu svému, císaři Kretovi, jenž vzpouru tu zničením města a zmordováním všech obyvatelů pomstíti přísahal, a již vojsko veliké proti nim sebral. Egbatanští vidouce, že jich bezhrdlí nastává, neopatrnosti své velmi želeli a nejstarší poctivé muže vybravše k císaři za milost prosit poslali, Kastula s nimi. Ale císař byl do dalekých krajin ujel, protož se museli za ním bráti. Když byli v zemi mouřenínské, umřel jim vozka, z čehož velká žalost i nebezpečenství jim povstala, neboť nemohli žádného dostati, kdoby je byl vezl skrze ty země za císařem, ještě s nimi nesměl žádný nic míti činiti ani se s nimi seznámiti. I naskytl se tu Kastulovi proto bědujícímu nějaký krajan jeho, pravě, že jej chce-li, že jej doveze až k císaři. A tak vezl je všecky až k císaři. Mocné výmluvnosti Kastulově jakož i veliké jeho moudrosti se podařilo, císaře obměkčiti, tak že tomu městu provinění milostivě odpustil. Listy průvodnými opatřeni navrátili se poslové naši do Egbatanys a byli uvítáni od obyvatelstva

s velikým jásotem. Zvláště pak Kastulovi veliké dary a důstojenství nabízeli, jichž ale skrovný Kastulus nepřijal. Po nedlouhém čase přihodilo se, že Kastulus byl po obecních potřebách na cestě. A když se domů navrátil, kázal sobě umýti nohy svému vozkovi, kterýž když umýval nohy, spatřil znamení, jež Kastulus na lejtce z vlasův měl vzrostlé. A hned pospíšil od svého pána a šel do maštale soukromí a dal se u veliké stejskání a pláč. Když o tom Kastulus přezvěděl, ptal se po příčině toho jeho bolu, načež mu tento život svůj vypravuje mezi jiným zjevil, že Brygida jeho podobné znamení měla a z toho že mu na ni vzpomenouti přišlo. Uslyšev to Kastulus, vzdech velmi a pohleděv pilně naň, poznal svého nejmilejšího Dyonyda. Od toho dne chovala jej Brygida-Kastulus rozkošně a na každý den ho obveselovala rozprávkami a řečmi divnými a mnohých mudrcův příklady, tak že vozka byl učiněn velmi rozumný, jenž toho nikdyž prvé neznal. Když pak jej k tomu přivedla, že řekl: čím jsem svou manželku zavázal, propouštím ji z toho, aby to změnila jak sama chce; tu pak umínila sobě, že se Dyonydovi milému poznati nechá. Stalo se pak v brzkých časích, že Egbatanští poslali pro ortel do Říma nějaké jiné znamenité poselství a v tom poselství byl také Kastulus, kterýž to žádal, aby jich žádný jiný nevezl do Říma než jeho nejmilejší vozka. Tak se i stalo. Když Římu blízko přijeli, ssedl vozka s koní dolův a nechtěl do Říma jeti. I rozuměl jest tomu Kastulus, že proto nechce do Říma, aby ho měšťané nepoznali.

Hnedky šel tudíž k malíři, kterýž před branou bydlel a koupil vozkovi larvu a ozdobil mu tvář, aby ho nikdo nepoznal. Tak s velikou prací do hospody jej vypravil až ku Kvirynovi. A když vozka koně uvedl do maštale, seděl pod žlabem a s srdečnou žalostí nad tím statkem plakal, nebo ten dům prvé jeho vlastní byl. Tehdy Kastulus šel na trh a koupil roucho ženské výborné a drahé s korunou zlatou překrásnou a pás ženský velmi drahý. Když pak to všecko spůsobil a spravil, bral se na radnici k soudcům, a jednal to, oč posláni byli. Když to pak všechno zjednali a spravili, vedla Brygida žalobu na Kviryna, kterýž zde mezi soudci seděl, že nejprvé ji o poctivost připraviti chtěl, napotom podvodem nepravým o statek ji připravil a jej zrádně ujal. Aby toho dokázala soudcům a Dyonydovi, jenž mezi tím z maštale sem povolán byl, roztrhla na sobě roucho až do země a zjevila život svůj ušlechtilý. Potom oblekla se v ženské roucho, kteréž byla sobě koupila a velmi krásná byla, nebo její krásy nic neubylo, že se chovala poctivě. — Dyonydovi též roucha toho postoupila mužského a velmi drahého, v kterémžto byla do Říma přijela. Tehdy starci, jenž byli vysláni, divili se velmi tomu svému písaři, jak jim ho pán Bůh proměnil v krásnou paní. Tehdy páni soudcové k Kvirynovi promluvili řkouce: „Proč neodpovídáš?“ Ale on mlčel.

Tu hned Dyonydes žádal jest na něj práva. Ale Kvirynus vždy předce mlčel, stoje jako omámený, třeště očima a třesa se náramně. Protož ihned jat byl a vsazen do vězení z rozkázaní pánův soudcův Římských a dán katům k trá-

pení. — Co se pak zlého vyznal, to jest soudcům oznámeno všeckno, kteří toto uznali za právo: „Statek nepravý jeho ten zase spravedlivý buď a Kvirynovi odňat a Dyonydovi a Brygidě buď připojen a dán v moc k opatrování spravedlivě a to kdežkolivěk co jeho jest i s poklady i klenoty. Nešlechetný však Kvirynus aby koněm vláčen, kleštěmi rozpálenými trhán a potom zase na prach spálen byl. Také zlořečená pomocnice jeho koňmi ať jest smýkána a potom spálena, aby více žádná baba toho neučinila.“

Tak Dyonydes přišel zase k prvnímu štěstí a na to mu přišlo jak mu otec jeho sliboval, že do smrti dobře míti se bude. Brygida svou rukou poslední list pánům Egbatanským napsala a za dobrodiní těch všech časův poděkovala a jak pán Bůh úřad její změnil oznámila. Ti pak bývalému písaři svému za jeho veliká dobrodiní dary znamenitě veliké poslali, kteréhožto zboží a statku ne méně ale více byló nežli kdy Dyonydes po svém otci vzal.

Protož se žádný neprotiv chudému, nebo pán Bůh může obohatiti každého, kdo se jemu důvěří a svědomím dobrým se spravuje a řídí. Neb Brygida chudičká netoliko statkem a zbožím bohatému Dyonydovi se vyrovnala ale jej převýšila. Na její památku ve městě Egbatanys dívka všecky listy píše a až do dnešního dne v radě Egbatanské sedává.

2. Život Ezopův (vyd. l. 1579).

Obsah.

Ezop rodem byl z Frygie. Nad jiné pak lidi měl dlouhou nepodobnou tvář, nesličné nohy, veliký hrb a břich. Není tudiž divu, že se lidé pohledu jeho děsívali, jemu se posmívali a všelijak spílali. Avšak již od mládí „lstí, schytralostí a rozličnými žerty“ vynikaje, byl Ezop později ještě „moudrostí i ostrostí jazyka, k tomu také vtipem rozličných neslýchaných rozprávek vymýšlení“ obdařen od bohyně Isis za dobrodiní, které byl knězi jejímu učinil.

Rozhněvav si šafáře pána svého, byl od něho kupci Efezskému za tři haléře prodán, od toho d ostal se nápotem jistému filosofu Xanthovi, bydlícímu ve městě Samos.

Xanthus kázal mu kdys vzíti koš a za sebou jíti, aby zelí nakoupil. Zahradník nařezav jim hlávek a jiného zelí, dal je Ezopovi, a když je Xanthus platil, tázal se jej zahradník: „Proč medle mistře ty byliny, které se sejí aneb sadí, později rostou nežli ty, kterýchž žádný nesadí ani seje?“ Mudřec neuměje odpovědi dáti, kázal Ezopovi na to odpovědíti. Ten pak takovou dal odpověď: „Jako pravá matka lépe svých dětí ošetřuje než pastorčat, podobně země jest pravá matka těch bylin, kteréž samy od sebe rostou; těm pak jest macechou, kteréž do ní sázeny aneb vsety bývají.“

Po některém opět času, když Xanthus se svými přátely v lázni byl, kázal Ezopovi jáhlu uvařiti co nejspěšněji. Ezop jakmile domů přišel, vzal jediné

jáhelné zrno a vrh je do hrnce vařil. Když pak již z lázně přišli a k stolu sedli, přinesl Ezop to jediné zrnko na lžíci svému pánu, a tázán, kde jest ostatní, pravil: „Pán více nerozkázal než *jáhlu* vařiti, a ne *jáhly*."

Pán, chtěje hosti své skutečně uctíti, přikázal Ezopovi čtyři paznehty vepřové koupiti a je rychle uvařiti. I vařil je; ale Xanthus vzal mu z hrnce jeden paznehet a ukryl jej. Zpozorovav to Ezop, nerozmýšlel se dlouho, ale šel do chléva a uřezal jedné svini nohu a přiložil k těm třem. Po dobré pak chvíli Xanthus opět tu nohu do hrnce dal a tak Ezop, když byly vařeny, pět noh vykydl. Porozumév tomu Xanthus zasmál se a nechal hněvu.

Po několika dnech, když s Xanthem žáci ve škole seděli, jeden z nich kollací jim udělal. A když jedli, vybrav Xanthus nejlepší kousky, dal Ezopovi řka: „Jdi domů a dej je tomu, kdož mi dobrého žádá a přeje." Ezop přišed domů, dal vejsluhu tuto psíkovi, a nikoliv, jakž Xanthus mínil, manželce jeho. Kárán z toho od pána, zavolal Ezop psa a řekl: „Toť jest, kterýž dobrého přeje, který když ho tepeš a ženeš, tedy běží pryč, ale jak naň zavoláš, tu hned ocasem vrtí a obskakuje okolo tebe. Žena však, když nejmenšího co jí udělá, tedy laje, vzteká se a pryč běží. Protož měls ty říci: Dones to mé ženě, a ne tomu, kdož mi dobrého přeje."

Uražena tímto jednáním Ezopovým šla manželka Xanthova ven z domu k otci svému a nepřišla za několik dní domů. Xanthus zarmoutil se. Tu Ezop rozhlásil, že Xanthus hodlá se znova oženiti. To uslyševši žena jeho, sama opět k manželi se navrátila.

Jednou pozval Xanthus opět své studenty ke stolu. Rozkázal Ezopovi, aby nakoupil, což by nejlepšího bylo. Ezop šel, přinesl plný koš vepřových jazyků a připravil je k obědu. Jakmile hosté ke stolu sedli, přinesl nejprvé jazyky s octem, po druhé jazyky s ošlejchem a pepřem, a po třetí dal opět jazyky. Mudřec vida samé jazyky obořil se naň, leč Ezop pravil, že vyplnil věrně rozkaz pánův, ještoť nic lepšího neb trefnějšího aneb dražšího ve světě není než jazyk. Hosté dali mu za pravdu.

Druhý den chtěl Xanthus hostům svým náhradu dáti a pozval je opět k hostině. Dal si před nimi Ezopa zavolati a pravil k němu: „Jdi a kup nám něco, což nejhoršího a což nejlacinějšího najíti budeš moci k večeři." Ezop šel na trh a nakoupil zase plný koš jazyků. Připraviv je na rozličný způsob, předkládal je jídlo za jídlem hostům. K ospravedlnění svému pak vyložil, že v světě horší a mrzutější věci se nenajde nad jazyk. Hosté opět s ním souhlasili.

Xanthus nedával na sobě znáti hněvu, že jej otrok jeho tak zahanbuje, ale hledal vždy příčiny, kterak by Ezopa s poctivostí zbíti mohl. Ezop však měl se na pozoru a skoro vždycky chytrostí svou trestu uklouzl, jako ouhoř z ruky. Posléze byl od něho na snažnou přímluvu Samských občanů dán na svobodu.

Svobodným jsa „táhl Ezop po některém času z Samu pryč skrz rozličné

krajiny a země" až do Babylona, kdež od krále Licera jednak pro moudrost, jednak i pro výtečné služby velice byl ctěn.

Druhdy byl poslal jej Licerus ke králi Egyptskému, Nektenábovi. Jednoho dne rozkázal Nektenábus svolati všecky své mudrce i zval je k večeři a Ezopa s nimi. Když pak k stolu sedli, dí jeden z nich k Ezopovi: „Já to pravím s odpuštěním tvým, že jsem od boha sem poslán, abych s tebou mluvil, co ty k tomu říkáš?" Ezop řekl: „Bůh toho nežádá, aby se lidé učili lháti, protož tvá řeč ukazuje, že nejsi bohabojící." Druhý zas řekl: „Jest jeden veliký chrám a v tom veliký sloup, na tom stojí dvanácte měst a každé město jest přikryto třiceti trámy, na kterýchž dvě věci ustavičně běží." Ezop vece: „Tu pohádku děti v Babyloně mohly by uhodnouti. Chrám jest okršlek světa, sloup jest rok, 12 měst jest 12 měsíců v roce, 30 trámů jest 30 dní každého měsíce, dvě věci kteréž ustavičně na nich běží a jedna druhou žene, jsou den a noc." Třetí mu uložil tuto hádanku: „Co jest to, čehož jsme nikdy neslyšeli ani neviděli." Ezop řekl: „Ráno vám chci na to odpověď dáti." A šel domů, složil falešný list, ve kterémž král Neklenábus vyznává, že jest dlužen králi Babylonskému 600,000 zlatých a že mu je dáti připověděl v tom času, kterýž pominul. A toho listu podal Nektenábovi, když byl na svém palácu. Podiviv se král řekl k radám svým: „Víte-li aneb viděli jste neb slyšeli, že bych já od krále Licera té sumy vypůjčiti měl?" — A oni odpověděli: „My jsme toho nikdy neviděli ani neslyšeli." K tomu Ezop vece: „Jestli pravda, jakož pravíte, tedy jsem já vaši pohádku uhodl!"

Z Babylona vypravil se Ezop do Řecka, aby zemi tu ohledal; byl však od Delfických s vysoké skály svržen a tak život svůj dokonal.

3. Historia o Tamerlanovi, králi Tatarském,

přeložená od BARTOLOMĚJE MACERA Z LETOŠIC.

(Vyt. l. 1598).

Mládí Tamerlánovo.

Narodil se Tamerlánes léta od narození Syna božího *1353*, když otec jeho pastýřskou živnost vedl a všelijaký dobytek v lesích a horách nedaleko městečka řečeného Marakanda pásl, v kterémž on s manželkou svou byt svůj měl.

Tamerlánes hned od dětinství svého ovčákem a pastuchou byl, chudý a potřebný život s rodiči svými veda; však vtipu zchytralého, bystrého a ostrého, a mysli pyšné a vysokomyslné i nad míru chvály žádostivé. Byl k tomu také postavy a vzrůstu vysokého a spanilého, jsa jak silou v oudech těla, tak též i v mysli udatností smělou, ano i čerstvostí těla hbitou, nad podivení obdařen. Nebo co se umělosti v skákání, lukův natahování a bystře šípův vystřelování

dotejkalo, tak se mu v tom nad pomyšlení podlé vůle jeho dařilo, že jest daleko všecky jiné pastuchy a spolu své tovaryše převyšoval a je vždycky, ve všem přeštekoval.

Ten když jednoho času spolu s jinými sobě rovnými tovaryši spůsobem a obyčejem pastýřským hrál, oni jej za krále sobě zvolivše, aby základy ve hře předložené svítězícím aneb vyhrávajícím rozdával, vyhlásili. On pak hned hrající své tovaryše, aby mu s přísahou slíbili, že ho sobě za krále berou, na to namluvil. Kteřížto také bez meškání, že všecko což jim koliv podlé vůle své rozkáže, rádi udělati chtějí, nikam se od slíbnov svých neuchylujíce, jemu se vysoce přísahou zavázali.

Přijav tedy od nich touž přísahu, za vůdce se jim vystavil, předně toho jim poručiv, aby jeden každý z nich svá rozptýlená po horách stáda v jedno shromáždě a sežena, je rozprodal. Napomínal jich při tom, aby opovrhouce tu nečistotnou pastýřskou živnost a neužitečný obchod, kterýž k nabytí cti a slávy, ani k dojití a dosažení bohatství nic neprospívá, vojenského svého vůdce v začátcích jeho šlepějí následovali, a raději udatný vojenský život na sebe vezmouce, s nepřátely se hrdinsky potkati, nežli v tom lhostejném pastýřském životě svůj stkvoucí mladistvý věk tráviti hleděli. Odkudž se to po časích státi může, že z toho malého a nízkého štěstí, v kterémž více zaháleti nežli co hrdinského působiti, jakožto ze všech lidí na světě nejohyzdnější a smrdutí, se naučili, k znamenitému a nenadálému štěstí a důstojenství i k velikému bohatství přijíti mohou.

Protož ta pastýřská chasa, slyšíc to takové jeho slibné napomenutí a předložení, všecko což jim Tamerlánes, vůdce jejich radil a poroučel, rádi s ochotnou myslí učinili. Nebo rozprodavše svá dobytčí stáda a nakoupivše sobě jeden každý z nich zbroje a braně všelijaké, za ním chodili a jemu, jako pravému králi a vůdci svému slouźíce, hlasitým a veselým pokřikováním štěstí a nad nepřátely vítězství vinšovali. A proměnivše jméno jeho, Temirus Guthlus, což se jazykem Skythským „šťastný meč“ vyznamenává, jej nazývali.

Tamerlánes tehdy v krátkém času více nežli do dvou tisíc lidu v jedno sobě pod svou moc shromáždiv, a připojiv také k němu větší díl zlopověstné všelijaké chasy a sběři, jimž aby loupeže, co by kdy, kde komu vzali, o to se spravedlivě dělili, povolil. A najprvé v té krajině Sogdianské všecky dvory a vsi vydrancovati a vyplundrovati poručil.

Kteříž majíce takovou svobodu, čím dále vždy více, činíce vpády do měst, městeček, do vsí, všecko všudy s čím se potkali, brali, loupili, kazili i z gruntu vyvraceli. O kteréžto loupeže a kořisti sám je již spravedlivě dělil a tak tím spůsobem v těch svých začátcích je sobě tak velmi povolné a nad podivení poslušné spůsobil, že nepovažujíce žádné práce jakkoliv nejtěžší, ani zdraví svého nešanujíce, což jim koliv učiniti rozkázal, to všecko s velikou chutí ochotně a věrně rádi vykonávali.

Odkudž potom to pošlo, že mnozí té krajiny Sogdianské obyvatelé s mno-

hými Oxianskými i také s tou krajinou, kteráž se jmenuje Alexandria, v kteréž mnoho měst a městeček při potoku Tanais řečeném na památku Alexandra Velikého, krále Macedonského, vystaveno bylo, pro nabytí takové loupeže a pro dosažení nějaké svobůdky k Tamerlánovi sami dobrovolně přicházeli, připovídajíce jemu, že nezčíslný počet lidu po sobě potáhnou a k vojskům jeho připojí, ano i ty, kteříž pod tou horou řečenou Kaukasus svá bydlení mají, že pod jeho moc a správu uvedou.

S tím tedy vojskem tak lehkovážného a poběhlého, odevšad jako říkaje po zrnu sebraného a shloučeného lidu Tamerlánes vůdce do království Perského se obrátil, aby tam tím více loupeže nashromážditi a bohatství velikého jakožto v tak hojné zemi dosáhnouti mohl.

XXXIII.

DUCHOVNÍ PÍSNĚ.

1. JAN VORLIČNÝ.

Z Hymnů, t. j. Písní chval Božských (vyt. 1572).

Hymna ad sextam:
„Rector potens verus deus.“

Správce Bože najmocnější,
kterýž v svých časech najmírnější,
světlo v jitře uvozuješ,
až do poledne rozmnožuješ.
Zahas plamen plný svárův,
nevzdaluj světla dobrých mravův,
k zdraví našeho pohodlí,
pravým pokojem v srdcích prodli.
Dajž Bůh Otec najsvětější,
také syn najmoudřejší,
Duch Svatý od obou pošlý
nyní i vždycky chvály hodný.

Týž hymnus na verše hendecasyllabon.

Najvyšší súdcí a správce v počasích,
kterak mírný rozdíl ukládáš v časích,
ráno nám jasné světlo uvozuje,
do poledne je vždy víc rozmnožuje.
Nedaj zniku plameni škodlivému,
měj v srdci jasné světlo lidu svému,
bychom z něho nabývali pohodlí
v požehnání tvém, když tvá milost prodlí.
Rač nám to dáti Pán Bůh najsvětější,
syn jeho milý náš Pán najmoudřejší,
Duch Svatý od obou pocházející
v jednom Božství na věky kralující.

2. JAN ROZENPLUT Z ŠVARCENBACHU.
Z kancionálu (1601).

Ranní zpěv svatého Ambrože.

Bože náš všemohoucí
Dny i noci spravující,
Časům časy kdy pokládáš,
Libost proměnou přidáváš.
Již se stín noční ztenčuje,
Jejž světlo září zúžuje;
K západu blízkou jasností
Slunce zahání temnosti.
Již dne hlasatel prokřiká,
Že noc na mále, kokrhá,
Jenž pocestné v noci jistí,
Pěním den od noci dělí.
Ním probuzen jsa světlonoš
Prohlídá na nás z Krkonoš;
Pro jeho hlas noční škůdci
Od zlého přestati musí.
Ním se pracný plavec těší,
Vlny na moři se tiší;
Sám Petr po jeho pění
Slzy smývá provinění.
Povstaňme tehdy zmužile!
Kohout ležící vzbuzuje,
Ospalým pokoje nedá,
Zapírajícím domlouvá.
S pěním kohouta naděje
Ku zdraví nemocným věje,
Škůdce noční hrotu skrývá,
Víry Petr zas nabývá.
Jezu, na nás rač vzhlednouti,
Klesající pozdvihnouti:
Vzhledneš-li, padlí povstanou,
Vší vinu pláčem zaženou.
Světlem jsa, nás osvítiti
Rač a ze sna probuditi;
Ty ústa naše otevři,
Tvá, dej, ať první slovo zní.
Budiž tobě dobrotivý
Otče, Synu štědrotivý,
S Duchem svatým jeden v božství
Čest, sláva v věčném království.

3. Na vstoupení Páně
(ze 16. stol.).

Vstup na nebe
sám od sebe,
Vítěziteli Kriste!
Otevř nebe
Jak pro sebe,
Tak i pro nás, ó Kriste!

Neopusť nás,
Neodluč nás,
Děti jsme, tys otec náš!

My vzdycháme,
Pospícháme,
K tobě, Spasiteli náš!

Zhůru, zhůru,
Lítej zhůru,
Duše má, k Bohu svému,
Vejdi v nebe,
Jež pro tebe
Stvořil Bůh, dej mu sebe!

4. Svatodušní

(ze 16. stol.).

Svatodušní holubičko,
Neprodlévej,
U nás si zhotov hnízdečko
A k nám lítej!

Lítej, lítej, holubičko
Všecka bílá!
Ej jak atkví se tvoje líčko,
Všecka's milá.

Potopa se utišila,
Vody sběhly;
Zlost naše se vyzuřila,
Hříchy stekly.

Ach přilítni s olivovou
Ratolestí,
Obvesel nás s vinšovanou
Zeleností.

Oliva buď potěšení
Hříchův našich,
Jakož i buď naděleni
Darův božích.

Ať nám znamení pokoje
Oliva jest,
Ať od nás zažene boje
A všecku lest.

Holubička k nám, Čechové,
Již již letí,
Všecka bílá, bílí lvové,
Mějte štěstí!

XXXIV.

ŽALMY.

1. Žalm I.

JAN VORLIČNÝ.
(1572).

Blahoslavený ten člověk a šťastný,
kterýž jest vší rady bezbožných prázdný,
jenž nestojí na cestě lidí hříšných,
aniž sedí na stolici posměšných.
Ale v zákonu Páně přemýšluje,
s ním ve dne i v noci se obírajíc.
Jest podobný štěpovanému stromu
kterýž vkořeněn při bystrém pramenu,

JIŘÍ STREJC.
(1587).

Kdož neodchází vradu bezbožných
a nekráčí cestou nešlechetných,
jenž se nesází spolu s posměváči,
v zákoně Páně maje chuť největší,
v něm se cvičí po veškeren svůj věk;
tent jest jistě přeblažený člověk.
Nebo jest připodobněný k stromu,
při vodách živých štěpovanému,

jenž ovoce zralé v času příhodném
přináší, jsa odín listem zeleným;
bude v své zelenosti přerozkošný
vydát z sebe užitek všem prospěšný.
Bezbožní lidé toho nedovedou
jako prach od země vznešeni budou,
neb nevěrní pravý soud potrpují,
hříšní se k pravdě přimlouvat nechtějí:

Mát v známosti Pán cestu spravedlivých,
pohynout stezky všech lidí nevěrných.
Sláva Bohu Otci i jeho Synu,
Duchu svatému utěšujícímu,
jakž byla s počátku nyní i vždycky,
budiž do skonání časy po všecky.

jenž časem zdárné ovoce vydává,
zelenati se nikdy nepřestává,
cíl takového člověka prací
ve vše dobré vždycky se obrací.
Nejsou ještě tak lidé bezbožní,
ale jako prach a plevy všickni,
jimiž točí vítr na tváři země:
protož na soudu to bezbožné plémě
neostojí, an zde věc jistá
v spolku spravedlivých nemá místa.
Neb tyto Pán má v dobré známosti
i všelijaké jejich snažnosti,
protož s doufáním před Bohem ostojí,
ale kteříž se bezbožnostmi kojí,
jejich věc nijakž státi nemůže,
zhynout, Bůh je na věky zavrže.

2. Žalm CX.

JIŘÍ STREJC.
(1587).

Slávou divnou pán poctiv pána mého,
řekl mu: Posaď se na mé pravici,
až uvrhu z nepřátel tvých každého
za podnože tvých noh pod stolici.

Na Sionu nejprv moc tvou prokáži,
odtud i hned po všem světě všudy
zjevně toho, že's mocný pán, dokáži,
i nad všech svých nepřátel národy.
V den triumfu tvého potěšeného,
kdyžto budeš šťastně vítěziti,
tvůj lid též, v krásе oděvu svatého,
slávu, radost z tebe bude míti.
Ty jej vida, v něm budeš se kochati,
an tebe ctí bez moci nutkání,
a že budou tak se rozmnožovati
jako rosy vláha na svítání.

JAKUB MEDUNA.
(1596).

Buoh Otec Syna svého milého,
vykupitele a pána mého,
nade všecko ráčil zvelebiti
a takto se k němu přihlásiti:
Sedíž, ó Synu! na mé pravici,
dokudž tvoji všickni protivníci
nebudou podnož tvá učiněni,
jsouc mocně k nohám tvým poraženi.
Z Sionu berlu, království tvého,
pustí bůh do končin světa všeho,
aby v prostřed nepřátel panoval
a nad nimi moc svou ukazoval.
Lid tvůj věrný se vší hotovostí,
jsa oblečen v odění svatosti,
vidouce tvého vítězství slávu
přistoupí k tobě v velikém davu.
Jako při dennice vycházení
oblak dává rosy v rozhojnění:
v takové se rozplodí hojnosti
rodina tvá, podlé tvé libosti.

V tomť se tobě pán s přísahou zavázal,
čehož nezmění, řka v tato slova:
Ty jsi tím věčným knězem, což's i přijal,
podlé řádu Melchisedechova.
Věrný lide! nechtěj se strachovati:
tvůj tento pán jest s tebou vždy stále,
v zlý čas za tě sám bude bojovati,
v hněvu svém potře i mocné krále.
Soud jeho pomst podlé vší spravedlnosti
půjde všudy skrz všecky národy,
i nad tím, kterýž svou ošemetností
sobě panství osobuje všudy.
V tom na cestě ač svého pracování
i z potoka napije se vody,
však po slavném vítězství dokonání
hlavu zvýší, půjde v věčné hody.

Ráčilť bůh přísahu učiniti,
a nikdy nebude jí měniti,
že's ty kněz pomazání věčného
z řádu Melchisedecha svatého.
Protož volení doufejte v něho,
ont stojí po pravici každého:
když přijde jeho prchlivosti den,
potře i krále přemocný pán ten.
On pojme národy v své trestání,
porazí je a sobě podmaní;
vůdce nad nimi panujícího
shladí v prchlivosti hněvu svého.

Že pak v běhu svého bojování
napije se z proudu muk a lkání,
u vítězství povýší své hlavy,
v nebi věčné požívaje slávy.

3. Žalm CXXXVII.

JIŘÍ STREJC.
(1587.)

V svém zajetí při řekách Babylenských
s pláčem sme se, byvše v rukou pohanských,
na Sion, svou vlast, rozpomínali,
a tam na vrbí zavěšovali
své harfy, sloužící někdy k radosti;
neb tu byl čas zármutku a žalosti.
Tu ti, od kterýchž sme byli zjímání,
vydali se v posměšné ponoukání,
bychom jim o Sionu zpívali;
jimžto slušné sme odpovídali:

Ach nemůžemť písniček boha svého
zpívati v zemi lidu pohanského!

JAKUB MEDÚNA.
(1596.)

Když sme byli z vlasti přemilé
do Babylona zavedeni,
neměli sme radostné chvíle,
než ustavičné zarmoucení;
tam sme nad řekami sedávali
a na bídu hořce plakali,
zvláště pak se na hory Sionské
rozpomínavše v zemi pohanské.
Harfy naše tam s sebou měvše,
na vrby jsme je zavěsili;
to nepřátelé ti viděvše,
kteří nás ukrutně věznili,
tázali se na naše zpívání
a v těch zármutcích na plesání;
posměšně mluvíce, nám říkali,
bychom Sionskou píseň zpívali.
My pak jak sme zpívati měli
k zvelebení jména božího

Nýbrž nežbych se chtěl zapomenouti
na Jeruzalém, na věky zhynouti
rozkáži své pravice umění;
a jazyk můj nechť raděe oněmí,
jest-li bych v kom své potěšení míval
a na Jeruzalém se zapomínal.

Pane! na Edomské, příbuzné naše,
pomni s pomstou; neb sou vztekle a plaše,
když Jeruzaléma dobývali,
zlost našich zhoubců rozněcovali,
křičíc: na ně, hr na ně dotřejte!
bořte, kazte i s grunty vyvracejte!
Vezmeš i ty, ó Babylone! v svůj čas
pomstu boží, kterouž již hotovou máš!
Blaze tomu, kdožť za to zaplatí,
což si ty zlého nám směl dělati!
blaze, kdož tvé dítky v čas tvé úzkosti
bíti o skálu bude bez milosti!

když sme se tam býti viděli
v zemi národu pohanského?
Jeruzaléme, město mé milé!
nezapomenu žádné chvíle
na tebe: prvé nechť se má ruka
nástrojů hudebných nedotýká!
Nechť mi jazyk přilne k dásním mým,
nebudu-lit na tě pomníti;
nebudu-lit v tobě srdcem svým
největší zalíbení míti!
Rozpomeň se, bože, na Edomské,
jak kazili pevnosti městské,
křičíce: Kazte a nešanujte,
všecko až do gruntu vyvracujte!

O Babylonské pokolení!
musíš ty na skázu přijíti:
budou tehdáž blahoslaveni
ti, kteříž budou zlým platiti!
blaze bude trapičům dítek tvých,
kteří je zmordují v rukou svých:
budou je o skálu bez lítosti
roztážeti ve zté zuřivosti!

4. JAN BLAHOSLAV.

Z Kancionálu Šamotulského od l. 1561.

Žalm CXXX.

1. Z hlubokosti své ouzkosti
tebeť vzývám, k tobě volám
pane všeho stvoření!
ač daleko, přehluboko
již jsem zašel, s tvých cest sešel
cele v svém přirození:
proběž hodně obklíčil mne
zámutek a truchlení;
neb pomoci ve dne v noci
v nižádném tvoru není.
2. A z sebe sám, to dobře znám
nic nemohu, tak jsem mnohú
všecken prošlý bídnosti:
bázní sevřín, v jámě zavřín,
nepravostí, hříchův zlostí
hrůzou boží přísnosti:
jestit k zlému, ne k dobrému
moc duše obrácena
i duch svázán, hříchy zmazán,
nevinnost potracena.
3. Však v tom blátě, volám na tě
ukřivděný, tě vzdálený:
ó nakloň ucha svého,
budiž duch tvůj pomocník můj,

ať prosby mé jdou v duši tvé,
pozorujž hlasu mého:
neb již není jinam zření
než k tobě jedinému,
obratiž a slituj se
i pomoz ssouženému!
4. Nepravosti všecky zlosti
zpomeneš-li, vyhledáš-li
k našemu zahanbení;
spravedlnosti a přísnosti
soudu tvého tak hrozného
nebude-liť zdržení:
aj v tom boji kdo ostojí
by nemusel klesnouti?
Hnisem zmažeš a prokážeš,
žeť se nemůžem hnouti.
5. Dobře činíc, tobě slouže
zde na světě v ctném životě
abychom nehřešili:
ty všecko znáš a se díváš
myslí, hnutím i tanutím,
jakť jsme kdy v tom sloužili:
málot moci i proroci
i apoštolé svatí
v sobě měli, ač i chtěli,
při tobě věrně státi.
6. Byť milosti, tvé lítosti
k nám nebylo, námť by bylo
přeňrozně zahynouti.
Když z hříšnosti i všech strastí
v zahynutí i trnutí
nebyl kdo pozdvihnouti:
dejž pomoc nám, přemocný's pán,
rač cestu naleznouti;
z toho hoře jako z moře
pomoziž vyplynouti.
7. Neboť milost, lítostivost
jest u tebe, takť o tobě
slovo tvé vypravuje;
ano syn tvůj, spásitel můj
řečmi svými přejistými
tvou lásku osvědčuje:
protož na tě, trpíc pro tě,
má duše očekává,
že vyprostíš, vazby sprostíš
doufati nepřestává.
8. V tomť se těším, že vždy uzřím
předivnou moc, stálou pomoc
z té přílišné bídnosti;
v času jitřním i večerním
k tobě vzdychám, předce čekám
pomoci tvé s výsosti:
takž i jiní naplnění
zde v svém duchu hořkostí
k Bohu jděte, naleznete
v něm studnici milosti.
9. Tať rozvlaží, kdožť jen váží,
v něho věře, hojnost béře
sladké vody života;
neboť jest zjeven i oslaven,
jenž smrt přemohl, vězně vymohl
pánem jest všeho světa.
Jezu Kriste, v toběť jisté
skládáme své doufání.
O vyprostiž, všech bíd sprostiž,
dej s sebou kralování.

5. MATOUŠ BENEŠOVSKÝ.

Žalm II. (l. 1577).

Proč jsou národové proti Pánu přemajšleli zbitky?
proč se Paléstýnský lid proti Kristu množí?
Králi, Pilát Pontský, Galilejský vládař Heródes,
knížata též kněžská zdarma na Pána čelí,

ač k jeho bezživotí směřují. Však jakkoli Kristus*)
vodsouzen vod nich púti na kříži musí:
smrt jeho bez těžké jim vodměny jistě neumře,
s kožmichlubem vezmou pomstu Pilát i židé.
Zrušme my svazky jejich: takové jich jednoty skazme
neschvalujíc takových rad proti Kristu jejich.
Neb by se báli třebas, že by s Kristovy víry došáhli
záhuby vod Římanů, však z toho sjíti nemůž.
Neb to je ten posměch, vo kterém teď písmo povídá,
když na ně táž bázeň přijde, které se bojí.
Tento také jest hněv, vo jakém teď zmínka činí se,
jímž promluví Pán Bůh, když je zhubí Římané.
Já pak sem Kristus na svaté jeho církvi nařízen
králem, vypravujíc jim jeho vůli svatú.
Pán pověděl ke mně: „Syn můj ty si v podstatě rovný,
nestihlým rozením dnes si vode mne zplozen.
Neb sem světlo, protož kdež sem, temnosti nebývá;
den tedy jest věčný, mrákoty kdežto není.
Žádajž království nad národy vší země: všeckny
končiny, vostrovové dáni dědičně budou.
Správce neposlušné přísný jako nádobu zetřeš,
k víře svaté některé bezděky sám přinutíš.“
Knížata, páni, sudí, rozumějte vy, vládyky mocné,
vojvodové velicí, jak se mu sloužiti má.
Služte mu v bázni Boží s třesením, vzdávajte mu chválu,
toť bude najjistší víry vovotce vaší.
Vodstup, abyšte mněli, že vy jsouce zde zvajšeni slavně
říditi pod kázní svých nemusíte duší.
Spravte se touž kázní, ne by k vám snad příčiny nevzal,
ztrátu spravedlností tak vzali byste vašich.
A protož ó blažený, kdož dúfá v Pána: neb uzří
v čas své důležité potřeby vždycky pomoc.

*) V původním textu čtou se verše 4. a 5. takto:
knížata též kněžská zdarma na Pána čeká.
Ač k jeho bezživotí směřují: však jakkoli Kristus atd.

6. VAVŘINEC BENEDIKT NUDOŽERSKÝ.

Žalmy (vydané l. 1606).

a) Žalm LXXV.

(Stropha asclepiadeo - glyconea).

1. S plésáním veselým oslavujem tebe,
nejvyšší Pane náš, oslavujem tebe;
neb tvých skutky rukou jsou v pamětech našich,
stálou máme památku jich.
2. Když spatřím toho čas, Pán řekl povstanu,
a trůn vyzdvihnu můj sám, řekl Pán pánů:
po všechněch krajinách lid budu souditi,
chcit slušně všecko říditi.
3. Zemští základové ač se koliv chvějí,
nechť jdou spurně lidé k rozbroji, jak chtějí:
grunty chcit země zas dobře vopatřiti,
dobře sloupy upevniti.
4. Dím bláznům, aby již více nebláznili,
bezbožným, rohatí dosti že již byli:
ó přestaňte rohův více vypínati,
Nejvyššímu se rouhati.
5. Z žádných nejde krajin čest, ani východních,
z žádných nejde krajin čest, ani západních:
nejdet z pouště milá, nejde vyvýšenost,
důstojnost, ni jaká přednost.
6. Sám Bůh soudce pravý v své moci sám to má,
mocnář nikde toho práva jiný nemá:
ont jest, jenž snižuje, když se koliv vidí,
on přímé velebí lidi.
7. Pán kalného plný vína kalich drží
jejž pít nešlechetní všickni budou brzy:
bezbožníci musí kvasnice vyžrati,
do dna droždě vyvážiti.
8. Já pak vždycky budu v svém Bohu plésati,
Božská dobrodiní všem připomínati:
bezbožníci budou co střepy potřeni
věrní všickni vyvýšeni.

b) Žalm XCI.

(Stropha alcaica).

1. Pod ochranou Božskou, kdokoliv sedí,
na nějž okem Bůh přívětivým hledí,
bezpečně ten muž odpočívat
zlého se mu nic nepotřebí bát.
2. Já častokrát říkám tobě, můj Pane,
ty's můj pevný hrad, štít, utočiště mé:
kdož outočiště v něm koliv máš,
přívětivost k sobě Páně poznáš.
3. Od tvých nepřátel vysvobodí tebe,
věrným pomocníkem bude Pán s nebe:
nic rány morní nestrachuj se,
nakvašení povětří neboj se.
4. Pod křídla bezpečná tebe Pán skryje,
v čas nebezpečný tebe přikryje:
v čem Pán se nejvyšší zamlouvá,
v skutku se to vše tobě splnit má.

5. Nočního nechtěj se strachu nic lekat,
oblud daremních netřeba nic se bát:
na šípy vostré ve dne nedbej,
jen v Bohu Hospodinu spoléhej.
6. Nedbej na kalné nic povětří v noci,
neboj se morní hrůzy plné moci,
denním časem nic nestrachuj se
příhody nic morové neboj se.
7. Padneť po jednom tvém boku jich tisíc,
a po druhém jich padne deset tisíc:
ostrý lidem zlým kord ublíží,
zlého se nic k tobě nepřiblíží.
8. Zarmoucené ty příhody nezkusíš,
v stálosti bezpečné na to pohledíš,
s hříšníky jak Pán Bůh zachází,
odměna jim že krutá přichází.
9. Že's v Pánu pevnou svou naději složil,
že's jej za jistou svou ochranu zvolil:
na tvém škody zdraví nevezmeš,
v záclonĕ Páně nijakž neklesneš.
10. Stráž ráčil andělskou k tomu zříditi,
svým andělům kázal tebe chrániti:
po svých by cestách bez neřestí
kráčeti mohl a živnosti vésti.
11. Přítomní po všecken tobě čas budou,
na svých budou vlastních tě nosit rukou,
by nešlapil nějak nemístně,
kdež by ranil o kámen nohy své.
12. Po lvu směle vzteklém ty budeš chodit,
tobě vzteklý lev nic nebude škodit:
na zlost dračí statečně dotřeš
bez škody své baziliška potřeš.
13. Že má (praví Bůh) ve mně zalíbení,
ke jménu mému všecko že má zření,
jej nad jiné já též vyvýším,
z bídy mnohé jeho jej vyprostím.
14. Mne v potřebách když bude žádati,
chcit vyslyšet jej, chcit mu pomáhati,
všech bíd žalostivých zbavím jej,
nad to nade všecko oslavím jej.
15. Množství radostných nad to mu let přidám,
trápit žalostným jej neduhům nedám:
o své milé že Bůh starost má,
můj volený z toho dobře pozná.

c) *Žalm XCVII.*

(Stropha sapphica).

1. Hospodin Bůh náš kraluje v radosti,
všech krajin plésej země veselostí,
ostrovův množství se naplň radostí
až do sytosti.
2. Mrákotou vůkol přiodil se hustou,
král v povětří tmou votočil se tlustou,
trůnu pevný grunt jeho jest spravedlnost
a všeliká ctnost.
3. Patř, oheň před ním řeřavý vychází,
vojska nepřátel škodlivých prochází,
škůdce, jenž pyšně proti Pánu táhli,
všecky popálí.
4. Z trůnu náramný jeho blesk vychází,
a strachem každý živočich poráží:
strašlivý ten blesk hory též vidouce,
rozplynují se.
5. Hlásají božskou nebesa spravedlnost,
veškeren svět zná jeho slávy jasnost,
též člověk každý to vidí, Boží čest
jak veliká jest.
6. Styďte se, kdož ještě modlám věříte,
styďte se, kdož se v rytinách chlubíte:

pojďte sem radše, k Bohu mému pojďte,
v tomto se kojte.
7. Jakž o tom vezmou vědomost Sionští
všech jazyk zpívat bude bez žalesti:
oslaví svými zpěvy soudy Božské
dcerky Sionské.
8. Neb's ty nejvyšší, ty si nejsvětější,
sám nade všecky's bohy nejslavnější:
kdož by rovný mohl tobě králi býti,
nelze najíti.
9. Kdožkoliv v Božské se kochás milosti,
nešlechetné měj činy v ošklivosti;
neb pobožných Bůh všeho pádu chrání,
škůdce zahání.
10. Vzejde jasné světlo lidem šlechetným,
všecko jich štěstí podaří se věrným;
kdožkoliv slouží Bohu s uctivostí
dojde radosti.
11. A protož věrní Bohu prozpěvujte
v něm na každý se spolu čas radujte:
vážně se vždycky k jeho mánu mějte,
v něm se kochejte.

XXXV.

PÍSNĚ TRUCHLIVÉ.

1. VAVŘINEC BENEDIKT NUDOŽERSKÝ.

Píseň nová,
na spůsob latinských veršů složená (z l. 1606).

Ach Bože svatý, jakých časův sme se dočkali!
s čím sme se pro naše těžké hříchy potkali!
stůj při nás, bojuj za nás, ó Kriste králi náš!*)
K nám se teď nepřátelé Turci přiblížili,
tvých věřících křesťanův množství mečem zbili.
Města, zámky, kostely mnohé vyvrátili,
vsi mnohé, tvrze mnohé ohněm vypálili.
Co starých postínali, mladých navázali,
k bídě věčné před sebou do svých krajin hnali!
Dítky křesťanských lidí malé poturčili,
an na to s pláčem truchlé rodičky patřily.
Jak se velmi jim daří, štěstí jaké mají,
s pokřtěnými Turky nás, tvůj lid, přemáhají.
Jak mnoho slavných krajin křesťanstvu odňali
měst pevných množství, hradův množství pozbívali!
Jak mnoho krajin našich nepřátelé mají,
nic na to však křesťané, nic zprosta nedbají!

*) Týž přípěv opakuje se ve všech verších, mimo 10—20, kdež zní: „Buď při nás, spokojž ty nás, ó Kriste králi náš!“

Již na hrdle nám leží, na nás dotírají
blízko nás již harcují, o náš život hrají.
Křesťané se nesnadí, Turek se veselí,
křesťané že tak jedni proti druhým
čelí:
buď při nás, spokojž ty nás, ó Kriste
králi náš!
Zruš lidí těch bouřlivých převrácené
rady,
k zhoubě křesťanské kteří nás vespolek
vadí.
Snadno vojnu jest stropit, lidskát je
sic to věc:
rozbrojův vzteklost kojit, vlastní Boží
je věc:
Křesťané milí, prosím, proč nás mrzí
pokoj?
tuť nemůže dobře býti, kdež trvá roz-
broj.
Nechte válek již domácích, již spo-
kojte se,
byť nepotlačil Turek nás, ó spokojte se!
Když v žaludku jest zření, člověk zdravý
není:
což děláte křesťané? zanechte bouření.
Hříchy naše nám škodí, zlé všechno
působí
k svému pádu křesťané se vespolek
zlobí.
Skrz to pak v Uhřích se jak v jiných
zemích děje,
až se nám chytrý Turek spravedlivě
směje.
Skrz to markrabství moravské dost
pocítilo,
již se neštěstí to též Čechům přiblížilo.
Jak se neštěstí hrubé s mnohými
potkalo,
jak se velmi škod chudým lidem mnoho
stalo!
Dlouho-liž pak křesťané budou se ha-
drovat?
dlouho-liž pak vespolek budou se mor-
dovat?
Nespomínej nám našich hříchů, milý
Pane,
neb budeš-li mstíti nás z hříchův, kdo
zůstane?
Rač ty sám pomáhati své církvi soužené,
od vlkuv a lvův žravých již skoro po-
hlcené.
Zkaz ty sám, kteří se mínu tvému rou-
hají,
ty, kteří cizím bohům tvou slávu dávají.
O nebeský králi náš, ó rač se ozvati,
zběř tureckou, zběř tatarskou rač roze-
hnati.
Dej pomoc našim milým pěším i rejt-
harům,
ať mohou odpírati statečně Tatarům.
Hejduků rozbroj spoj, spokojž i hussary,
jich živou smělost obrať na Turky jen-
čary.
Sám ty chraň svých křesťanův, z bíd
sám, vytrhni nás,
neb se velmi trápení těžké valí na nás.
Ó učiň svým křesťanům, rychlou učiň
pomoc;
ukrutníkův neb na nás hrozná valí se
moc.
Ať vidí nepřátelé, o nás že péči máš,
že jsme věrný tvůj my lid, že nás zkazit
nedáš:
stůj při nás, bojuj za nás, o Kriste
králi náš!

2. Píseň o ráně morové (z r. 1590).

Hrozí se nám valným morem
na obloze nebeské:
slunce, měsíc s outoky se strojí
na pokolení lidské.
Angel páně prstem hrozí,
vypovídá příměří;
smrtelnými střelami hroznými
ke všem napořád měří.
Jaré, vozimé dozrává,
žeň veřejná nastává;
zrostu dosti, ale bez plínosti:
na boží jsme milosti.
Aj již slunéčko vychází,
Holka kosu naráží;
po hodině žádného nezmine,
leč bůh bude jich stráží.
Nohy její svědomé jsou
ve všelikém národu;
vidí a zná každého člověka
a ví, čího jest rodu.
Ústa její vždycky lační,
a střeva dna nemají:
všecky věci životné pod nebem
jako nic požírají.

Srdce její srdce lvové,
oči baziliškové:
do kohožť se ona právě vzhledne,
nespomohút lékové.
Ruce její obsahují
města, zámky i tvrze;
podmaňuje mocné krále světa,
papeže i císaře.
Nenít hodův milovnice,
kratochvilného líce;
strach z ní sráží, až proniká duši
touž, než kulka z ručnice.
Jako oblak hyn již táhne
od úhlu západního
s pryskyřnými střelami náhlými,
z vnuknutí božího.
Čelní vojsko na hřbet klesá,
Holka radostí plesá;
střelba fučí, zvonovina hlučí,
pláč sirých v domích zvučí.
Korouhvice již zpět padá
a smrť do vojska vpadá;
kam se dítí? nelze než dojíti:
pán Bůh rač s námi býti!

XXXVI.
PRŮPOVĚDI.

KNIHOVNA
VYŠŠÍ ŠKOLY REALNÉ
V PARDUBICÍCH

1. DAVID KRINITUS Z HLAVAČOVA.

Ze spisu: Hortulus animae (1577).

1.

Pokrytství divnú postavu,
I tvářnost mívá, i barvu,
A pod tím bezbožnost lítá
Co pláštěm bývá přikrytá.

2.

Kdož koštuje věcí hibých,
Má se obávati trpkých;
Neb všecky věci se mění,
Nic stálého v světě není.

3.

Jak šípové předzvědění
Nezdají se býti škodní:
Tak o těžkostech když víme,
Míň se před nimi strašíme.

4.

Řídko přijde na člověka
kdy nemoc jedna nějaká,
A zlé věci když se hrnou,
Jedna táhne s sebou jinou.

5.

Jakž světlo denní temnosti
Ustavičně postihají,
Tak po veselí žalosti
Také se vždycky zbíhají.

6.

Nebuď tvrd bližnímu svému,
Za věc skrovnou prosícímu,
Když's bohat; neboť mnohem více
dal Bůh z své štědré pravice.

7.

Neštip slovy hanlivými,
Nezlehčuj bližního svého,
By pak dary obzvláštními
Mnohem vyšší byl nad něho.

8.

Co jest prospěšného duši,
Toho nejprv hledat sluší,
A potom potřeby také
dá Bůh tělu všelijaké.

9.

Proč se kochás v marném jmění,
Bohatče? Však to tvé není,
Ale jest vše Boha tvého;
Neb pochází z rukou jeho.

10.

Jakž tráva z kořene svého
Vzchází času májového,
Tak se též i z bázně boží
Co z kořene moudrost množí.

BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ Z GLOGOL.

Z Nové kratochvíle (z l. 1597—98).

1. O jednom alchymistovi.

Okolo zlata běháš, chtíc jiným působit,
Mohlo by tě to zlato vždy jináč ozdobit.
Ve zlatě ruce mažeš, na hřbet nouze běží,
Musíš pro nedostatek hnít ubohý v věži.

2. K Pavlovi.

Pavle, věc jistá, u tvého souseda
Můžeš načekat dlouhého oběda:
Než v mé komoře holá pavučina,
Též i v pivnici cos na náklonku vína.
Ale chléb, podlé přípověsti, s solí
Káži položit před tě s dobrou volí,
Muziky, zpěvu toho se dostane,
A k tomu platit nepotřeba za ně;
Neb se v hojnosti velké nám rodí to,
Mnohem lépeji než ječmen i žito.
Již vsedni za stůl, můj dobrý sousede,
Neb's dávno nebýval při také besedě,
Kde smíchu víc než krmí dávají,
Ale poetům všecko odpouštějí.

3. Na starost.

Bídná starosti, všickni tě žádáme,
A když již přijdeš, tu zas naříkáme.

4. K Janovi.

Dobrá to, Jene, můžeš věřit, škola,
Kde káží hledět na poslední kola.
Člověk, když mu se podle mysli vodí,
Zato má, že již po zemi nechodí:
Však to netrvalá rozkoš na světě,
Padne jako květ podle kosy v létě.

3. ŠIMON VALECIUS.

Ze Zprávy o přípravě k smrti

(na poč. 17. věku).

1.

Jest měděná zeď vysoká
Dobré svědomí člověka,
Kterézto kdo má při sobě,
Jest vesel vždy v každé době.

2.

Život náš tento vezdejší
Jest k růži nejpodobnější,
Kterážto ráno rozkvetá,
K večern se na zem metá;
Libě voní v jitřním čase,
K večeru usýchá zase.
Viděl sem, že zkvětla mile
Růže vonná ranní chvíle;
Jakž horkost slunce zapadla,
Spatřil sem, an všecka svadla.
Tak člověk, stvoření krásné,
Ráno zdráv, u večer hasne.

XXXVII.

BÁSNĚ DIDAKTICKÉ.

1. Ludvíka z Peruštýna naučení rodičům (ze 16. stol.).

Úryvek.

Já Ludvík z Pernštýna najmladší,
chtě býti mil pánu bohu najradší,
nábožně děkuji božství jeho svatému,
že mně ráčil popříti narodíti se živému.

Rodičové najmilejší moji,
račtež znáti potřebu dvojí,
kteráž přisluší mně, vašemu dítěti,
pokudž pán buoh žádá ode mne měti
život v dobrotě a v ctnosti
abych vedl k chvále jeho svaté milosti;
duši čistú, kterúž mám v těle
danú od pána boha spasitele,
abych tu lásku mohl u pána boha najíti
a ji zase čistú pánu bohu vrátiti.
V světě pokudž pán buoh popřeje bytu,
abych míval k tomu mysl obhbitu:
jednomu každému podlé jeho řádu,
pokudž bude bez škodného pádu,
abych se přívětivě choval v lásce,
tak jakž tomu pán buoh od nás chce.
To dvoje bych obdržeti mohl, byl bych tomu rád,
více než bych vším širokým světem vlád'.

Prosím, když pak přijdu k lepšímu srozumění,
ať víru, pateř a boží přikázání
umím, často nábožně říkaje,
a pána boha za to vždy žádaje,
aby ráčil popříti státi v své vuoli,
a v hříších nedal zahynúti nikoli.

Ai teď ležím v plénkách tiše,
utažen jsa, ledva dýše,
pro nezbednost mého dětinství,
jináč mně nedají na rukojemství.
Ten žalář snášeti musím,
leč, když povyrostu, tuť se vyprosím.
Žádám za to, najmilejší paní máti,
že o mne s pilností budeš dbáti,
svým sluhám časté dávajíc přikázaní,
abych neupadl při nich v zapomínání.

Když mi pak z těchto pokrmuov vyjde,
a jiných mi skusiti přijde:
prosím, račiž mně držeti v pilné stráži.
Dětinský člověk na mnohé krmě váží,
budiž mne pilna ve dne i v noci,
ať lahodných krmí mnoho nejím ani ovoci.
Paklit by mi se co i s pláčem líbilo,
to což by nebylo tobě milo:
mívajž ke mně lásku tak zvedlú,
aby mne od toho odvedla metlú.
A tať mi bude zdráva každým časem,
bychť ji pak chvíli nosil i za pasem.

Děti mladí ať přede mnú hrají,
než prosím tebe, ať nade mnú moci nemají:
ať já s nimi neodchodím sám na procházku
pro potomní tvú žalostnú nesnázku!
Před běhy a skoky ať sem v tvém ochránění,
abych neměl na tváři nového znamení.
Rozumná žena, prosím, ať mne ochrání,
a z rukú mne žádného nedadúc než své rovni.
Tuto také račiž znáti,
má najmilejší paní máti,
že rozumná lásku máš ke mně měti,
tak jakž sluší k svému dítěti.

Ukaž se časem jasně a někdy ostré tváři,
tak jakž se toho potřeba zdaří.
Když pak přiblížím se k letu sedmému,
když mi přijde zvykati něčemu jinému;
najmilejší paní matko žádostivě toto chci,
aby se přimluvila ku pánu otci:
ať ráčí o mne tak pečovati,
v ničemž nedadúc času mrhati,
ať jsem poddán člověku rozumnému,
kterýž by uměl zhoditi věku mladému.
Najprv abych se naučil čísti a psáti,
a což potřebného sobě znamenati.
Dále pak, pane otče muoj najmilejší
okažiž mi se ochotný k žádostí najvděčnější:
rač popříti k mému dobrému
též také i k utěšení svému,
k jazyku českému, k kterému sem přirozen,
latině a německy ať sem naučen.
Tak mi se vidí, ač ráčíš k tomu svoliti,
že mi se to do mé smrti bude hoditi.

Osadiž na mne rozličnú stráži,
ať na mne se všech stran pilně váží.
A což bych koli učinil proti tvé vuoli,
neračiž mi toho trpěti nikoli.
Hry a utrácení marného
odveď mne, prosím, dokudž mne znáš mladého;
a na to se ptaj po mně zjevně i kradí,
nebť se v to dávají velmi lidé mladí.
Tovaryšstvo bídné ať mi se zhaní,
neboť vede ke zlému bez přestání.
Když pak podznikau, žeť bych se hodil tobě,
rač mě někam odsélati po své potřebě,
ať času nemrhám a nejdu v rozpustilost,
ale ať mi připadá dobrá navyklost.

Časnov i lidí ať se učím znáti,
muožť mi to ku potomku za dobré ostati.

Když pak přijde k času tomu,
že bych pilné věci potřeboval do domu,
stav manželský když zechci znáti:
tu prosím, rač o mně pilně dbáti.
Urozenú a ctnú manželku že mi optáš,
učiníc to pro tu lásku, kterúž ke mně máš.
Byť pak bohata i příliš krásna nebyla,
jedhé múdrosti a ctnosti ať jest mila,
pána boha milujíce a svú poctivost,
ó což jest takový neodbytý host!
Tu mě po druhé na svět uvodíš, rač věděti,
a oba dvať budeme tvoje děti,
a což ty požádáš, to my budem chtěti,
abychom poslušně v té vuoli stáli,
a ve všem povolni se najíti dali.

Jistěť nám synuom a dcerám na tom jest málo,
kdyby se nám za mládí to pohodlí stalo,
že nás vodí a nosí před škodným pádem:
to jest vše s lehčejším základem.
Ale když nám k vosmnácti letuom pospěchá,
toť rodičuom má býti pravá útěcha:
zvedúlit syny a dcery ku polepšení,
v pravděť v tom mají nemalé utěšení.
Nebť ne na tom dosti, aby člověk splodil:
ale aby se plod bohu i lidem hodil.
Též, otče najmilejší, přistroj ku paměti
při čemž žádám tvé naučení měti.
Najprv statek svuoj abych uvedl v úpravu,
jímž bych stál bez poškvrny svého stavu;
přátely znaje, jak mám s nimi hodovati,
a služebníky pravé od levých rozeznati;
mým útratám potud aby byla míra,
pokudž by nebyla v měšci škodná díra,
neb měšec když zděraví, hotovým veta!
a těžko dobýti statku v tato léta.

2. ŠIMON ŽEBRÁK LOMNICKÝ.

Z Naučení mladému hospodáři (l. 1586).

O šatstvu.

O šatstvu toto znamenej,
jak ty máš býti oděnej.
Chceš-li míti drahé šaty,
musíš míti groše zlatý.
Neb kdo v jakých šatech chodí,
tím toho jako dovodí,
jak mnohou vede outratu
a co se mu schází platu.
Kdo se přílišně šperkuje,
drahým rouchem ozdobuje,
nenávisti neuchází,
nýbrž v nelíbku přichází.
Hleď ty a snaž se s pilností,
radši svou dobrotivostí
líbiti lidem, ne šaty,
tak nebudeš v posměch vzatý.
Která žena muže svého
holduje a vždy prosíc ho,
aby jí přikoupil šátků,
buď tykýtu neb šamlatku,

majíc prvé v čem choditi,
může se hned dovtípiti,
že tu není milost pravá,
a není na něj laskavá.
Neb chtíc se jiným líbiti
a někomu rovna býti,
smí to na svém zadku nésti,
nač by on měl živnost vésti.
Naposledy o šatstvu znej,
toto krátké naučení měj:
Kdo pěkné šaty miluje,
nerád se v mysli snižuje.
Neb má-li kus aksamítu,
na sobě jakou tykýtu,
neb nějakou věc hedbávnou
a šňurkami premovanou,
domnívá se, že jest kníže,
nechoď k němu jiný blíže.
On jsa vycpaný bavlnou,
někdy třebas ovčí vlnou,
(jen toho šetř a pilně hleď),
nadýmá se co holub hned.
Všecken svět zmámený vidět,
zač se má ne jeden stydět,
v tom se nad jiné honosí,
pejcha v šatstvu, kteréž nosí.
Protož mírně se v tom chovej
a nebuď ty též takovej;
choď v šatstvu v slušném oděvu,
pejcha zasluhuje hněvu.
A nikdy bez hříchu není,
v čem má člověk zalíbení.
Jakož sobě oblíbili,
mnozí již zobyčejili,
že po vlasku nesou šaty,
každý jako pán bohatý.
Zvláště písaři někteří,
dobrý se snadno vyměří,
musím pravdu povědíti,
nepočne písařem býti,
ať má hned peří pštrosové
aneb dvě tři řeřábové.
Ano se mu tu vždy klátí,
a bude mu zhůru státi.
A ještě mnohému sluší
líp za ucho pérko husí.
Kdyby s tím často zacházel,
s pštrosovým se neprocházel,
míval by počet zprávnější,
byl by své služby pilnější.
Radu dávám tuto také:
Kdo jsi v panské službě jaké,
medle nechoď v šatstvu pyšně,
nepřepeřuj tak přílišně,
aby to nebylo řečeno,
tobě od lidí přičteno,
že ty nedávno jsa tu hle,
ubližuješ panské truhle.
Nerovnej se řemeslníkům,
ševcům, krejčím, kožešníkům,
onit ten obyčej mají,
v tom sobě křtalt zakládají.
Mnohý byť byl otrhaný,
kabát měl dosti zedraný,
sukně kusa, poctivic nic,
však sobě toho váží víc,
když jen má šmuk, pérko taky,
jako psi ocas nějaký.
Již jest jeho veselý kvas,
sadí se co plátenný ksas.
Ale vy milí písaři,
zvláště mladí hospodáři,
mějte od nich křtalt rozdílný,
buď každý své práce pilný.
A chovej se věrně, ctnostně,
choď jako tvůj otec sprostně,
a tím jistě získáš chválu
od dobrých lidí nemalú.
Tudy i pomluvy ujdeš,
lásku k sobě míti budeš.

3. MATYÁŠ GRILL Z GRILLOVA.

O řízení a opatrování božském (1592).

Nic nemám s vámi, aniž kdy chci míti,
O bezbožníci nemoudří, činiti,
Kteříž když se v zlém silíte,
Že Boha není, pravíte;
A že všecko bez řádu jistého
Sem i tam měte, nemajíc žádného,
Kdo by je moudře spravoval
A v jistých mezech zdržoval.
Nedáte se od bludu svého svésti,
A na pravou cestu víry navésti;
Naučení nepřijímáte,
Mluv co vám mluv, nic nedbáte.
Neslušíť psům svátostí podávati;
a drahých perel před svině metati;
nedbajíť ony na zlato,
neb jest jim milejší bláto.
Zdaž prospívá světlost slunce slepému?
Aneb zvuk harfy přelibé hluchému?
Tak i vám bláznům mluvení
O Bohu nic platné není.
Ale ti, kteréž v dařích svých bohatý
Osvítil pravou moudrostí Duch svatý,
Znají Pána Boha svého
A diví se slávě jeho,
Kteráž se při správě světa spatřuje,
Jak on všecky věci v řádu zdržuje,
Aby vše v svých mezech stálo
A z nich nevystupovalo.
Pozdvihněteż tedy k nebi svých očí
A patřte, zdali sem i tam se točí
Slunce? Zdaž běhu jistého
Nemá sobě zřízeného?
Šetřte, jak divná jest v tom boží rada,
Že v jistém místě k večeru zapadá,
V jistém místě ráno vzchází;
A jakž tmy husté rozráží,
Hned nám s sebou den jasný přivozuje
A jej od noci temné odděluje;
Když pak běh svůj dokonává,
Proměny roku nám dává.
Onoť zahřívá svou mocí i zemi
A obživuje s ourodami všemi,
I nám lidem posluhuje,
Tak jakž je sám Bůh spravuje.
Měsíc také, ač jest běhu rychlého,
K tomu spůsobu velmi nestálého,
A však v té své proměnnosti
Řídí se božskou moudrostí,
A osvěcuje svět nočního času,
Bera od slunce všecku svou okrasu,
Jehož světla když nemívá,
Tehdy se smutně zatmívá.
Tak i všecky hvězdy svůj běh konají,
Kteréž od Boha uložený mají;
Znajíť místa svá pořádná,
Nevystoupíť z nich ven žádná.
Zdaž i v povětří Bůh náš nepanuje
An, když chce, větry bouřlivé vzbuzuje,
Když chce, hned je pokojí zas,
A přivodí nám tichý čas?
Onť déšť příhodný dává, onť hřímání
Působí, s krupobitím i blýskání,
Jednak svým milým k dobrému,
Jednak bezbožným ke zlému.
On když chce zůřivost svou prokázati,
Ráčí k nám posla svého vysílati,
Hroma převelmi hroznéhо,
Kteréž koná vůli jeho.
Tohoť se děsí bezbožní a straší,
Kteříž svobodně nepravosti páší;
Tuť se třesou co osyka,
Kam kdo vidí, tam utíká.
Tuť se teprv dávají na pokání,
Když slyší hrozné ze všech stran třeskání
A vidouc blýskání mnohá,
Chtějí teprv znáti Boha,

Tak někdy byla hrůza, když Sodomu
Bůh podvracel, i jiná města k tomu,
Když je sírou s ohněm pálil
A s hříchy z země vyhladil.
Patřte i na zem, podpor nemající,
A však v povětří předivně visící,
Nad vodami založenou,
Mořem kolem otočenou.
Kde ji, než Bůh náš, svou mocí zdržuje,
Že se z místa svého nepohybuje?
A není ani o prst níž
Země v vodách, tak velká tíž.
Z ní roste skalí kamene tvrdého,
A v lesích hojnost dříví rozličného;
Na ní z božského řízení
Mají příhodné bydlení
Nesčíslný počet pitomých hovádek,
Též i polesních divokých zvířátek:
K tomu ptactvo rozmanité,
Žížaly i šelmy lité.
Každý ten tvor má své přirození,
Jiné spůsoby, jiné požívení;
Každý má jinou postavu,
Zná své časy, svou povahu.
Všecko, sumou, nám Boha ukazuje
A před oči patrně představuje
Svrchovanou moudrost jeho
V spravování světa všeho:
Obilí, jenž roste z země v hojnosti
Lidem i mnohým hovádkům k živnosti;
Ovoce z stromův rozličných,
Byliny mocí předivných;
Včely, kteréž snažně z kvítí vonného
Dělají plásty medu rozkošného,
Svou matkou se spravujíce,
A na ni pozor majíce.
I ten mraveneček v létě běhající
A potravu k zimě shromažďující
Když na svůj kopenec v lese
Zrno větší sebe nese,
Ohlašuje nám Boha nebeského,
Kterýž tou rozšafností obdařil jeho,
Že nás svou opatrností
Odvozuje od lenosti.
To nám též osvědčují potokové,
A z země prýštící se pramenové,
Z nichžto divnou božskou mocí
Ustavičně dnem i nocí
Řeky tokem svým bez přítrže plynou,
A zemským ourodám, když suchem hynou,
Vděčné vláhy dodávají
I k zrostu napomáhají.
Anobrž není žádná věc tak malá
Aby nám Boha neukazovala,
An jeho divné moudrosti
Při všem všudy svědkův dosti.
A byť pak v jiném zjevena nebyla
Předivná božská sláva, moc a síla,
Však moře samo bez toho
Má důvodův dosti mnoho.
Když se koli zbouří větry prudkými,
Tut zmítá divně bárkami velkými,
Jednak dolů, jednak vzhůru,
Nedbaje na plavcův spůru.
Tut se naučí Pána Boha vzývati
Ti, kteří ho prvé nedbali znáti,
Spatřujíc divnou moc jeho
V vlnách moře zbouřeného:
Jak on je mocně v svých rukách zdržuje,
Když se všecko sem i tam vyzdvihuje,
Jako by se ven vylíti
A svět chtělo zatopiti.
Však nesmí nikam přes meze své dále,
Nýbrž, ostříhajíc jich vždycky stále,
S hanbou musí utichnouti,
A v skrýše své se shrnouti.
Poznejteż tedy Pána Boha svého,
O bezbožníci srdce nemoudrého!
Ont svět vešken opatruje
A v jistém řádu zdržuje.
Snažujte se mu příslušnou čest dáti,
A nechtějte více pochybovati

Že divnou moudrostí jeho
Stojí správa světa všeho.
Může-liť duše tělo vzaté z hlíny
Spravovati, i všecky jeho činy,
Obmýšlejíc, jak by jemu
Vše mohlo býti k dobrému:
Nad toť Bůh věci od sebe stvořené
Opatruje, zvlášť pak své vyvolené,
Kteří s celou důvěrností
Těší se jeho milosti.
Ó Pane náš, laskavý Hospodine!
Ty's věrných tvých útočiště jediné,
Kdož při tobě pevně stojí,
V ničemž se zlého nebojí.
Byť hrom bil na všecky strany s blýskáním
A svět se roztřásal hroznýmť přímáním,
Byť přitáhli nepřátelé:
V tebeť on doufá vždy směle!
Nedbáť nic na tyrana ukrutného
Ani na strašlivé pohrůžky jeho;
V kříži a těžkém trápení
Má od tebe potěšení.
Před morem se bláznově neukrývá,
V čas hladu od tebe nasycen bývá;
Nemoc a jiná trestání
Snáší mile bez reptání.
Ovšem, kdož tě sobě má přítomného,
Nebojí se ani ďábla hrozného;
Ale živ jsa v bezpečnosti,
Má s tebou dobrého dosti.

4. Verše Salernitanské.

a) *Vzdělání od r. 1584.*

1.

Chceš-li dobré zdraví zachovati,
starání, hněvu máš odkládati,
pij střídmě víno, skrovně večeřej,
po jídle vstaň, v poledne nespávej,
moč, stolici bezděk držeti zlé,
zdraví lidskému velmi škodlivé.
To všecko, když ty mírně zachováš,
budeš živ i zdráv dlouho, to shledáš.

2.

Oči, ruce vodou studenou ráno mej,
sem tam choď málo, oudy své natahuj,
češ vlasy, zuby tři: toť mozk posilňuje
i jiným oudům trvalost přivozuje;

b) *Vzdělání* D. ADAMA Z VELESLAVINA *z r. 1587.*

1.

Psáno králi Englickému:
chceš-li hověti zdraví svému,
dlouho na světě živ býti,
hleď toto do sebe míti:
Nermuť se, mnoho nepečuj,
jakž můžeš, hněvu se zpěčuj.
Pij málo, skrovně večeřej,
za stolem dlouho nesedej
Nespi ve dne, nedrž vody,
ani větru, ujdeš škody.
To čině dlouho živ budeš,
mnohých nemocí pozbudeš.

2.

Ráno ten obyčej mívej;
ruce, oči vodou mývej:
sem i tam jda tělem svým hni,
oudy své čistě protáhni.

po mytí v teple buď,
po jídle stůj neb choď;
tělo své nemnoho, ale skrovně vychlaď.

Vyplákni ústa, sčeš vlasy,
vyčišťuj zuby v ty časy,
neb to mozku i celého
posiluje těla tvého.
Po lázni se v teple chovej,
po jídle toto zachovej,
postůj aneb se procházej.
Po krvi v horko nevcházej,
čistá voda, zrcadlo, čerstvá tráva,
to tré očím zraku přidává.
Ráno tedy po zelených horách choď,
u večer procházej se okolo vod.

XXXVIII.

BÁSEŇ DĚJEPRAVNÁ.

JAN GRILL Z GRILLOVA.

Patriarchů v čtyr životy (1587).

Naučení z příkladu Josefa Egyptského.

Považ, prosím, pilně teď historie,
Co se s Josefem působí a děje.
Jak dlouho Pán Bůh ho velice stížil:
Tak nyní veleslavně jeho zvýšil.
Načež Josef neuměl*) nikdá mysliti,
Nad to by směl Boha za to prositi!
Na tom by byl mile s vděčností přestal,
Aby se z vězení zas k otci dostal;
Nebyl by bratřím toho připomínal,
Že sou ho prodali, nic by neříkal.
Chtěl Pán Bůh jeho tak dlouho trápiti,
Chtěl Pán Bůh vzdychání, slzy viděti.
Chtěl Pán Bůh víry tak jeho zkusiti,
Chtěl Pán Bůh modliteb vůně počíti.
Slyšel modlitby z oupřímného srdce,
Chutnější nad myrrhu z zlaté kadlnice,

Kteréž Pán Bůh velice oblibuje
A člověka potom tak utěšuje.
Načež člověk neumí ani mysliti,
Tak ho ráčí mocně Bůh obdařiti.
Trpělivost, víru předkem chce míti;
V dlouhočekání stálost musí býti.
Povaha božská jest, ne jak prosíme,
Dává nám víc, než my rozumíme.
Jako matce s syny Kristus pověděl,
Že, zač prosí, neví: ale on věděl.
Nevyměřuj času, čekaj, trp mile,
Zmužile sobě čiň každé chvíle;
Posilnít Bůh srdce, také utěší:
Slovo boží jest meč k tomu nejjistší.
Příkladem Josefa uč se teď znáti
Vůli boží, dlouho v víře čekati.

*) Ve slovech *neumí, neuměl* čteti Grill *eu* za dvojhlásku.

Slyšeli sme nyní Josefa ctnosti,
Jak snášel trápení v trpělivosti.
Neb mnozí těžkosti mile snášeli,
Bohatství, rozkoší snésti neuměli.
Achilles statečný u Řekuov rek byl:
Brisejdě k libosti vojsko opustil.
Josef a Scipio ti hodni chvály:
Jiní se v rozkoše, v pejchu vydali.
Není v moci lidské, v štěstí nepýchat,
Než kohož sám Pán Bůh ráčí zachovat.
Neb jak maličko štěstí povyšuje
Člověka, hnedky jiné potupuje.
V světě bídnějšího nic nad pyšného;
Neb nezná sebe, ani Boha svého.
Nemyslí, že jiným rovný v rození,
Že jiným všem rovný i v usmrcení:
Nepomní, co jest byl, a co jest nyní,
A co býti může hned okamžení.
Z pejchy Boha, bližního potupuje
Hněv boží skrze to sobě spůsobuje.
Vem příklad z tohoto Josefa sobě,
Jaký on byl v štěstí, to radím tobě.
Měl bázeň boží v srdci ustavičně,
Pomněl, že nebude na světě věčně;
Pomněl, co byl, jest, co býti může,
Že smrti vyhnout se nijak nemůže.
Hleděl mírnosti ve všem zachovati,
Boha, lidí pýchou nerozhněvati.
Protož, čím jsi vyšší, níž se nepýchej,
Boha soudce všeho býti jistě znej.
Dnes jsi živ a zejtra můžeš umříti,
Červům za pokrm, věz, že musíš býti.

XXXIX.
DIALOGY.

1. BURIAN VALDA.
Z Rozmlouvání sv. Petra s Pánem (z l. 1585).

Petr.

Můj milý Kriste Ježíši,
pane a králi nejvyšší!
Má pak žádost taková jest:
Teď o světu jde zlá pověst,
prosím, rač mi odpustiti,
ať mohu na svět vyjíti
k spatření, co se v něm děje,
odkud vítr a kam věje.

Pán.

Poněvadž máš mysl k tomu,
jdiž, ját povoluji tomu;
ale s těžkemt nebude žel,
žes sobě zvolil, aby šel.
Neb svět všecken vyšel z řádu,
pospíchaje k svému pádu.
Petře, měsíc dávám tobě,
v němž jda na svět pohleď sobě.

Petr.

Pane, nechť jest něco déle,
přidej prosím dvě neděle,
ať mohu na zemi býti,
ji volně naskrz projíti.

Pán.

Aj nu, Petře, šťastně vyjdi,
pilně pohleď mezi lidi,
co nyní před sebe berou,
jsou-li ozdobeni věrou.

Petr když přišel na zemi,
uzřev ano mezi všemi
téměř stavy zlé se děje,

chybovala mu naděje,
chuť prvnější všecknu ztratil
a rychle se v nebe vrátil,
a Pánu na svět žaluje,
že v něm nepravost kraluje.
Rychle jej trestati radí,
k němužto Pán mluví a dí:
Což to Petře dříve času
opustil jsi světskou krásu?
Zdali se tobě zlé dálo,
že jsi tam pobyl tak málo?
Oznámiž mi o tom nyní,
co lidé na světě činí.

Petr
(vypravuje mezi jiným).

I v školách se proměnilo,
není tak jako prv bylo,
když jsem já do školy chodil,
chtě abych se lidem hodil,
tehdáž byli pilni mistři,
pobožní, vážní, a bystří,
učíc chudé i bohaté,
což bylo dobré i svaté,
učíc pěkným předkládáním
více, než přísným trestáním.
Nyní pak to málo váží,
mnohým lidem v lehkost vchází
taková učení pěkná,
skrz něž se množí čest božská.

Trefilo se v jednu chvíli,
že žáci pospolu byli,
sedíce v městě na pivě.
I přiblížím se k nim chtivě
řka: Posedím s nimi také
pro naučení všelijaké.
Maje za to, že z Zákona
mezi nimi se řeč koná,
neb něčemu z grammatiky
učí se a berou zvyky,
byl jsem poslúchání pilen,
ano jsem v tom velmi zmýlen.
Neb místo Ciziojanu
učili se Grobiánu
a čtli o Biancifoře.
Ach nastojte na mé hoře
což jsem od nich zas pospíchal,
aniž jsem jich dál vyslýchal.
Bez studu to vše činíce,
nevím co čtli potom více,
tak hádám že Májový sen.
I utekl jsem od nich ven.

Učedlníci stojíc v zadu,
učili se z jich příkladů,
od svých mistrův hned z mladosti
smíchům, frejům a marnosti,
naprzňujíc svědomí své
skrz takové příklady zlé.
Uměli to sami potom,
nebo člověk jest jako strom:
jak jemu z mládí růsti dáš,
takový jej v starosti máš.

Právo v světě potlačeno,
od mocných velmi souženo,
neb mocný všudy přednost má.
Když jest jeho pře ničemná,
skrz peníze slavná bude;
jestli s ním chudý v soud půjde,
maje svou při dobře stálou,
a však že má možnost malou,
bohatý bude práv všudy,
chudý přijde k hanbě tudy.
Neb se boháči víc věří,
což on řekne neb vyměří;
chudý mluv málo neb mnoho,
nevěří se mu nic toho.
Kdo bohatý ten poctivý,
nehněvej ho žádný živý
ode všech se mu činí čest,
řkou o něm, že dobrý muž jest.

Chudý pak ten vždycky v zmatku,
pro chudobu zbude statku,
když nemá čím doložiti,
řečníka slušně poctíti;
nebo peníze těchto let
zpravují téměř všecken svět.
Nic nebývá tak zvýšeno,
aby nebylo sníženo,
aniž co tak stojí pevně,
aby skrz peníze zjevně
nemohlo býti zkaženo,
a vše divně poraženo,
aniž bývá co ztraceno,
aby nebylo vráceno.
Jestli kdo poctivost ztratí,
peníze mu ji zas vrátí.
Já u sebe tak uznávám
a ten příklad právu dávám:
že jest jako síť pavouka,
kteráž od hrubého brouka
bývá protržena silně;
ale malé mušky, mylně
domnívajíc se vyhrati,
zváznou v ní a hrdlo ztratí.

Pán.

Toť na světě není nové
a protož tento svět slove,
že jest oudolí plačtivé,
mnohým těžké a teskliré.

Petr.

I toť musím pověděti,
což mi přišlo ku paměti,
jak činí otcové, matky,
majíc dosti skrovné statky,
jakou pejchu v tom provodí,
což mnohým do smrti škodí,
kochajíce se v svých dětech.
Syn buda v patnácti letech,
ať má pěkné nohavice,
k tomu barevné střevíce,
též na kaftánek tykýtu,
k plášti loket aksamítu,
k tomu šňůrek nebo tkanic;
neb jest znamenitý panic,
protož to vše míti musí,
začež se nemálo ztrúsí
statku, jehož prv nemnoho.
To vida (sic) dcera, hned z toho
tuze nalehne na matku,
byť jí koupila šamlátku,
kožich s kuními laloky,
stříbrný pásek na boky,
pěknou sukni nebo mantlík,
dva vrkoče též i pentlík;
ještě damašku s kolárek,
začež nejeden tolárek,
než to vše bude zjednáno,
musí býti z měšce dáno,
by dcerka chodila hladce
k libosti mladé čeládce.

A také za našich otců
nebylo tak mnoho chodců,
jako jest jich nyní v světě
i v dobře ourodném létě.
Jsouce mnozí mladí, zdraví,
nemocní se býti praví.
Také mají své hospody,
v nich své vůle a svobody
když se sejdou užívají.
Neb když jsem po světě chodil,
byl jsem se také přihodil
mezi ně na jich hospodu,
podivil jsem se jich svodu.
Zjednali sobě rejdače,
byl bych tam nechodil radče,
skákali pak jakž jim pískal,
žádný sobě nic nestýskal;
někteří za stolem hráli
a nemravné věci žvali.
Provodili divné věci
i ti, jenž byli na peci.
Na to což vyholdovali
v té hospodě hodovali.

Vím ještě jednu řeholu,
jenž drží s žebráky spolu.
I to jsou služební knechti,
jenž řemesla dělat nechtí;
ale když jest jaká vojna,
počínají sobě z hojna,
nemají dost na svém žoldu,
ještě po vsech hledí holdu.
Dokud jest daleko Turek,
dotud jest knecht udatný rek;
než jakž se blíží stranami
sedláci braňte se sami.

Pán.

Petře, již jest všeckno opak,
jistě prvé nebylo tak.
Poněvadž svět se tak vzteká,
mého slova se neleká,
než stojí v předsevzetí svém,
budu jej trestati v hněvu mém.
Ty Petře, jdi před bránu zas,
měj pilný pozor na můj hlas,
přestaň těch žalob na ten čas.

2. Z Volání jezuitův k sv. Václavu a Krištoforovi (l. 1618).

Jezuité.

Ó svatý milý Václave!
jenž's vévoda české země,
k tobě vším hlasem voláme,
tebe prosíme, žádáme,
vzhledniž milostivě na nás,
přimluviž se mile za nás
k stavům království českého
a národu vznešeného,
kteřížto pro své soužení
v evangelickém učení
zasadili se i svedli,
čeho žádali, dovedli.
Myť jsme jináč se nadáli
a tím se pochlubovali,
že vítězství obdržíme
a kacíře zahladíme:
My hyneme, oni rostou,
neb nemají vadu prostou,
za ně andělé bojují,
knížat jejich posilují.
Ó svatý Václave milý!
Popros za nás v tuto chvíli,
ať stavové pod obojí,
kteříž podle sebe stojí,
nedadí nás chase práti
a preč za moře zahnati.

Svatý Václav.

Darmo vy ke mně voláte!
Zdaliž pak toho neznáte,
že já nejsem Bůh nebeský,
sluji svatý dědic český?
I kterakž bych proti svému
dědictví vždycky milému
měl se slušně přimlouvati
a za vás orodovati.
Nejste mé přímluvy hodni,
neb jste zemi velmi škodni.

Jezuité.

Ach, smutnéť jsou tyto řeči!
Kamž my pak máme utéci?
I kacíři nejsouť hloupí,
nijakž svého neustoupí;
proti nám velký hněv mají,
praktiky naše již znají.
Máme tu ještě druhého
svatého dost velikého,
za přímluvu ho žádejme,
k němu vším hlasem zvolejme:
O Krištofe, Krištofoře!

Což jde na nás velké hoře!
Prosíme, neopouštěj nás,
přimluviž se platně za nás
k stavům českého království.

Kryštoforus.

Nejsa já té země dědic,
známosti v ní nemaje nic,
kterak se mám přimluviti?
Nežli chci tak učiniti.
Poněvadž lidi přenáším,
přes vody jinam zanáším;
by ste Čechům s očí nešli,
mezi ně nikdy nepřišli,
přes Vltavu vás přenesu,
za moře podál zanesu,
třebas až do Ameriky
mezi lidojedce Krky.
Nuže, strojte se, jižť jest čas,
dřív než chasa přijde na vás.

Kristus Pán.

Nechci vás dél v Praze míti,
místa zaneprázdňovati.
Můž se díti v vašem chrámu
pravá pocta jmenu mému;
nebo jest k mé cti postaven,
ne modlám němým ustaven.
Protož chci býti v něm slaven
od svých věrných stále. Amen.

Jezuité.

Bůh tě žehnej, milý chráme,
však tebe v Čechách necháme.
Kýž jsme pak tě nestavěli
a zboží nekupovali,
radší peníze skládali,
snáz bychom s nimi se brali!
Jen až klenoty vezmeme,
na veškeren svět půjdeme.

Lid obecný.

Klenotův vám jest netřeba,
ale nám bude potřeba.
Jděte pryč co zlořečení,
neb při vás není spasení.
Budeť chválen, ctěn pán Bůh náš,
když to nás vyprostí od vás;
budeť v zemi pokoj stálý
puďte je velicí, malí!

3. MIKULÁŠ DAČICKÝ Z KESLOVA.

Z Prostopravdy (l. 1620).

Starý Čech se s mladým vadí,
Pozoruj, co sobě praví.

St. Zdař Bůh, synu, kterak se jmáš?
Což mne již starého neznáš?
Ml. Ale kde jsi se tu vyvřel?
Já mněl, že jsi dávno umřel.
Co pak, milý starý děde,
Jak se pak k starosti vede?
St. Já pilně hledím na tebe,
Sotva jsme poznali sebe.
Ml. Proč tak chodíš po selsku sprost,
jmaje statků a peněz dost?
Jáť bych se pak za to styděl,
Když by to kdo na mně viděl.
St. Cha, cha, cha, cha! Milý synu
Tu-lis na mně našel vinu?
Držím se předků mých kroje
A nedbám na cizí stroje.
Vidím, že máš pěkné šaty,
Hádám, žes velmi bohatý.
Musejítě židé znáti,
Co máš od těch šatů dáti.

Ml. Strojím se teď do Vlach jeti,
Bych tam moh něco viděti.
St. Slejchal jsem od děda tvého,
Že jest tam vrch všeho zlého.
Rádi vidí mladé hosti,
Pokudž mají peněz dosti,
Zvláště pak bohaté pány,
Stříbrem, zlatem premovany.
Ml. Vždycky tam se něco zkusí.
St. S prázdným měšcem domů musí.
Ml. Předce ť já musím v Římě být,
Bych ť já měl statek zastavit.
St. Čím pak statek zas vyplatíš,
Když tam peníze utratíš?
Zůstaň doma, haj své vlasti,
Nedej cizozemcům krásti,
Však oni v svých zemích tobě
Nedaj' rozkazovat sobě,
By ty o to nejvíce stál,
Čert pak Vlachův do Čech navál.
Posmíváš se mému kroji,
Jináč tě Vlaši přistrojí;
Budeš líčený František,
Jako karetní svrchníček.
Tobě se tak pěkně vidí,
Mně se to pak nic nelíbí.
V českém kroji byl by vážen,
Ty pak chodíš jako blázen.
Famfír se za tebou vleče:
Užívej českého meče.
Toho rožnu nevytáhneš,
Dal bych ť pěstí až se stáhneš.
Kdyby tvůj otec z mrtvých vstal,
Sám by tě vlastní rukou stal,
Aby nedělal posměchu
Sobě i starému Čechu,
Nečinil z sebe kejklíře
A zůstával v české víře.
Ml. S tebout já sic nedovedu,
A předce do Vlach pojedu,
Nelíbí se mi tvá rada.
Ille, tamo jde pěkná mladá,
Musím tě již opustiti,
Za ní sobě poskočiti.
St. Skákej mládku a jdi k tanci,
Však již málo na kabánci.
Jediž předce, měj se dobře,
Vlaský frauçimor tě odře,
Nalapáš tamo v tenata
Nadívaná holoubata.
Čím se pak domů navrátíš,
Tím zas statku nevyplatíš;
Vím že ostatek doprodáš,
V starosti zas nenachováš.

— — — — — — — — — — —

Protož milí lidé mladí
Co vám teď starý Čech radí,
Rozvažteť to aspoň pilně:
Milujte svou vlast upřímně,
Nerušte svých předkův ctnosti.
Však máte v své zemi dosti
Dobrého zboží, milosti,
Kterouž cizozemci jmíti
Chtějí a vás připraviti
Usilují o vše všudy,
Uvésti v modlářské bludy,
Pod svou moc přivésti tudy.
Šetřte se roztržitosti,
Buďte živi v pobožnosti,
V lásce, pokoji, svornosti.

XL.

HRY DIVADELNÉ.

1. MIKULÁŠ KONÁČ Z HODÍŠŤKOVA.

Judith (seps. 1545).

Actus quartus.

Scena septima.

Judith, vdova.

Pomlčteť prosím vás, přátelé milí,
oznámím, co sem zjednala v tu chvíli,
A děkujte pánu Bohu našemu,
že jest vždy milosrdný lidu svému.
A co jest učinil již skrze mne Pán,
to já teď pořádně vše vypravím vám.
Kterýž ruku svú nad spravedlivými
vždycky drží a v se ufajícími,
ten jest učinil divnú věc tuto noc,
a zjevil všemu světu nesmírnú moc.
Hleďtež moji přátelé, hlava tato
Holofernova jest a držte za to,
toho hejtmana vojaka Asyrského,
nepřítele lidu Izdrahelského,
kterýž se jest byl příliš velmi vožral
a v stanu svém leže velmi tvrdě spal.
Tu jest pán Buoh náš divně skrotil jeho
skrze ženské ruce příliš pyšného.
Ten pak Buoh, kterýž jest živý v jistotě,
po všecky dni ostříhal mne v čistotě,
že v těle i mysli nejsem zmazána,
a z toho chválím nebeského Pána,
kterýž jest mne bez hříchu vyprovodil.
Žádný mi z nepřátel nic neuškodil,
protož Mu již z toho všickni děkuojte,
milosrdenství jeho vypravuojte.

Oziáš, kníže Judské.

Na věky věkuov i také na ten čas
požehnaný budiž vždycky pán Buoh náš,
že sú nepřátelé již zarmácení
a my pak skrze tě vysvobozeni.
Tys tu milost od Boha obdržela,
samas se o to pokusiti směla,
aby mocné nepřátely přemohla,
vlasti a lidu z těžkostí pomohla.
Budiž z toho pochválen nejvyšší Pán,
kterýž divné věci vždycky činí sám.
Ty si hejtmana pyšného zabila
a pyšné hlavy jeho si zbavila.
Bůh jest učinil jméno tvé zvýšené,
všem národuom k naučení utěšené,
že On vítězství všem ráčí dávati,
kteříž budou jméno jeho vzývati.
K tomu věř, že jméno své i tebe
zvelebí, žes nelitovala sebe,
aby pomohla lidu z té těžkosti
a vysvobodila jej z služebnosti.

Všecek lid (volá:)

Staň se tak.

Izdrahel, muž Žid.

Amen, amen, nechať se to tak stane,
za to žádáme, náš nebeský Pane.

Oziáš.

Kdo sem káže Achiorovi jíti,
aby i on o tom mohl zprávu míti.

Izdrahel.

O tom rozhlášena pověst,
že přijde, a hle hýn již jest.

Výstup osmý.

Achior, hejtman synův Amonských.

A co za novinu máte,
prosím že mi znáti dáte.

Judith.

Pohleď Achior, příteli milý muoj,
že Buoh, kteréhož skrze prostředek svuoj
před nepřátely směle vychvaloval,
velikú předivně moc ukazoval.
Již pak teď muožeš věřiti v celosti,
žeť on pýchu i všecky nepravosti
umí to mocně, když ráčí, skrotiti
a ponížené své také sprostiti,
jakož tuto noc ráčil učiniti,
Holofernovi hlavu skrz mne stíti.
Pohlediž Achior na tu hlavici,
kterúž teď před tebú držím za kštici,
neb našemu Bohu směl zlořečiti
a tebe spolu s námi usmrtiti.

Achior.

Vidím, že si od Boha požehnaná,
tobě mimo všecky ta milost daná,
aby od nepřátel vyprostila nás,
příliš zarmúcené a bídné v ten čas.
Neb již Boha živého velebiti
všeliký člověk bude a jej ctíti
kdožkoli o jeho moci uslyší,
jakož pak ta čest na samého sluší.

Judith.

Takto se pak dále máte chovati:
Zítra velmi ráno musíte vstáti,
přede dnem hlavu přes zeď vyvésíte
Holofernovu a na žerď vstrčíte.
Kterúž když nepřátelé uhlédají
a, že jest hlava jich pána, poznají,
přestrašeni souce nebudou znáti,
co mají činiti a počínati.
Vy pak mezi tím pohotově buďte
a tak v nenadále na ně udeřte,
veliký křik a hřmot též učiňte,
a tu že utíkati budú zvíte,
všickni, kteříž studnice osadili,
aby to hned hejtmanóm oznámili.
Když pak hejtmané do stanu pána svého
vejdú a bez hlavy tu najdú jeho,
nebudouť nic, věřte mi počínati,
než napořád všickni hned utíkati.
Tu teprv bezpečně na ně dotřete,
neb jim učiňte, což sami chcete,
ješte je již tu pán Buoh vám dá v ruce,
aby poznali, že mocný jest, mrúce.

Achior.

To já již mluviti mohu,
jakž sem porozuměl tomu,
že pán Bůh vysvobodil vás
Idzrahelský na tento čas.
A protož chci opustiti,
všecky boby potupiti,
vašeho se přidržeti,
v něj víru, naději míti.
I to také oznámím vám,
že se hned obřezati dám,
abych se v tom s vámi srovnal,
a v tom mne z vás každý poznal,
že věřím v Boha vašeho,
na věky požehnaného,
který mne, též taky i vás
mocně vyprostil v tento čas.

Z aktu pátého.

Výstup prvý.

Oziáš.

Poslyšte, co já povím vám.
Poněvadž že již svitá znám,
vytáhněte rychle z města,
jakož vám zjevena cesta,
kterúž Judith ukázala
a dobré naučení dala.
Můžte je všecky pobiti
a žádného neživiti.
Nejprv se Bohu pomodlme
a nepravostem odvolme,

tak jeho pomoc poznáme,
to v pravdě shledati máme.
Pane všemohúcí Bože,
vysvoboď nás z nouze, hoře,
prosíme, neopouštěj nás
v naší těžkosti v tento čas.

Izdrahel.

Morduojte napořád, bijte,
morduojte pořád, neživte.
(Tuto ať vzhůru troubí).

Výstup druhý.

Atach, strážce studnic.

Poslyšte, milí tovaryši, slyšte,
jaký jest nepokoj v městě pomyslte.
Něcoť v pravdě nového oni mají,
že se tak bouří, křičí a běhají.
Tuším, že se o tu vodu svadili,
kterúž sme našimi jim osadili.
Dobrá naděje, že se nám již dadí,
poněvadž se již o tu vodu vadí.
Puojdu, oznámím to rychle hejtmanu
Holofernovi, přemocnému pánu,
aby již všickni tu hotovost měli,
neb sobě dovedem, jak bychom chtěli.

Tarchan, rotmistr Holofernův.

Hlehle křiku takového,
něcoť jest v pravdě nového.

Atach.

Nevím proč jiného křičí,
než žeby pili až frčí;
proto se chtí mordovati,
nemohouc více strádati.
I nesluší nám tím dlíti,
hejtmanu to oznámiti,
ať se již spíše přičiní,
Bethulakým konec učiní.

Tarchan.

Jdětež, pánu to oznamte,
co se to děje, jej zpravte.
Chtějí-li z svých děr vylézti,
musíme je k tomu přivésti,
že zase musejí zpátkem.
A rozchází se počátkem.

Výstup třetí.

Bogoa, kleštěnec Holofernův (udeřením aneb plesknutím rukama chce zbuditi Holoferna).

Něco se to musí dáti,
že on nechce vzhůru vstáti. (Vejde).
Ach běda, běda och hoře!
pán leží bez hlavy v komoře
a ženy té nikdež není.
O nastojte zlé znamení!
Ta žena toho dovedla,
v tento posměch nás uvedla,
učinila králi lehkost
a nám bezživotí těžkost.
Ach hejtman bez hlavy leží.
Milí páni, o nás běží.

Tarchan.

Ouve pro jednu osobu,
k čemu sme přišli v tu dobu.

Raplaris, rotmistr Holofernův.

Jaká žalost naše bolest,
že skrze jedné ženy lest
jakú hanbu všickni máme,
a k čemu přijdem neznáme.

Rablaces, rotmistr Holofernův.

Třebas kornyfl vše pobral,
nelze huoře, již sem poznal.
Nic lépe nemuože býti,
než můžeme-li ujíti.
Kam kdo vidí, muože utíkati,
co jiného počínati?
Pohleďte že již hýn táhnú,
na nás té chvíle připadnú.
(Tuto již Izdrahelští valí se k boji a opět křičí:)
Morduojte napořád, bijte,
morduojte pořád, neživte!
(Skonává se bitva Izdrahelských a Bethulští loupeže jejich pobravše sobě nesou je).

Výstup čtvrtý.

Joachim, střelec (k Judithě).

Tys Jeruzalema koruna slavná,
ty si ta žena a paní tak správná,
tys lidu Izdrahelského poctivost,
neb si zrušila tyrana ukrutnost.
Na všem světě tobě již rovné není,
kteráž by od svého lidu trápení
jako ty mohla sama odehnati,
předivné vysvobození nám dáti,
jakož si ty o Judith učinila,
Izdrahelskému lidu posloužila.
A protož hodnas chvály poctivosti,
kteréžť žádný nemnož činiti dosti.
Požehnaná si od Boha samého,
věky věkuov Boha Izdrahelského.

Izdrahelský všecek lid.

Amen, amen, staniž se tak,
dejž to pán Bůh a nejinak.

2. ŠIMON ŽEBRÁK LOMNICKÝ Z BUDČE.

a) O vzkříšení Páně (po roce 1585).

Obsah.

První akt (zlomek).

a) Židé, Izák a Mojžíš hledají žoldnéře, kterým by hrobu Kristova ostříhati dali,

b) Tu vystoupí žoldnéři Tuman, Kuman, Hněvsa a Štyrsa. K nim dí

Mojžíš.

Vidím, že jste statní jonáci
a všecko čistí kozáci,
dobře zbrojí opatřeni,
drábi lehkého odění;
nu chcete-li se zjednati
a hrobu nám ostříhati,
chcem se s vámi smluviti,
hotovými zaplatiti.

Hněvsa.

Věz, židc, že jsme pacholci,
jako pak kteří holomci
hodíme se i na vojnu,
kde dávají stravu hojnú.

Druhý akt.

a) Smluvivše se konečně se Židy, kráčejí žoldnéři ke hrobu, kdež jeden druhému v nadutých řečech svou udatnost jeví.*)

b) Ale v tom hrob se otevře a Kristus do výše z něho vyjde,

c) načež žoldnéři se umlouvají, že židům namluví, že Kristus vstal z mrtvých.

d) Tu však Mojžíš a Izák vystoupí a uplatí žoldnéře, aby řekli, že Kristovo tělo bylo od učedlníkův ukradeno.

e) Ku konci druhého aktu vystupuje sbor a pěje některou příležitou píseň.

Třetí akt.

a) Maří Magdalena naříká nad smrtí Ježíšovou. Chtějíc tělo jeho mastmi namazati vidí hrob prázdný a spěchá to sdělit učedlníkům.

b) Na to vystoupí apoštol Petr s Janem.

*) Kuman mluví českoněmecky:

Přijde-li, ať jsem habartn
i také guttn drabantn,
že budu míti tesakn
und špitzn halapartn:
tak já se k němu zachovám,
že tu snad bude pochován.

Petr
(naříká velice, že Krista zradil a dokládá:)
Než přece jest mi jaks těžko
a toho mi nejvíce žel,
že jsem se tak nevážně klel
a třikráte Pána zapřel.
(Tuto Petr se potácí, pak se svrže a na tvář položí).

Jan.
Petře, Petře, hej, hej, Petře!

Petr.
Ha!

Jan.
Živ-lis, hej?

Petr.
Co prej?

Jan.
Petře, vstaň!

Petr.
Jene, kam?

Jan.
Šetř se, aby nespadl dolů,
poseďme teď chvíli spolu.
(Tuto Petr znovu omdlí).

Jan.
Nastojte, Petr omdlívá,
chutně někdo přines piva.

c) Sluha *Pamfilus.*
Hned, pane Jene, hned,
ty ho zatím na horu sveď.
(Odejde a přinese korbel piva).
Teď máte, od čepu vzala,
včera z plného načala.

Jan.
Napij se, Petře, nyníčky,
ať zas okřejí žíličky.

Petr (pije).
Od koho je?

Pamfilus.
Pane Petře, jest od Hrochů.

Petr.
Svadilo se s vodou trochu,
rozumět, že je pivnice
nedaleko od studnice.

Jan.
Běž do hospody dolejší,
mají-li pivo pilejší.
(Pamfil přinese konvi jiného).

Petr (pije).
Totoť lepší šmak vydává,
než že se ho tence dává,
neb co šenkýřka vypije,
potom za to nedolije.
A po čem pak šenkuje?

Pamfil.
Na půl třetího penize;
konev drží co nejníže,
ruku má u samé hlavy,
měří je tuším na sáhy,
aby se čisté pěnilo,
tudy jí zisku přibylo.

Petr.
Kde pak je vaří, jaké je,
aneb odkud sem vozí je?

Pamfil.
Jest, Petře, pivo Lomnický.

Petr.
Bývá-li takové vždycky?
Dobří jsou tam muži sládci,
Mohou je píti sedláci.

d) Tu přijde Maří Magdalena a Petr i Jan s ní odejdou,

e) načež sbor opět ku konci aktu zpívá.

Akt čtvrtý a poslední.

a) Maří Magdalena stojí u hrobu, kdež ji těší anděl Rafael a Uriel;

b) v tom Maří ohlednuvši se, spatří Ježíše.

Ježíš.
(se projevuje co syn Boží a přikazuje jí:)
Ale jdi k milým bratřím mým,
tuto novinu pověz jim,
že vstupuji k otci mému,
k otci a Bohu vašemu.
Jdi, Maria, k apoštolům,

ke všem mým milým přátelům,
zvěstuj jim o té novině,
také i tam v Ševětíně,
i v Rožmberské Lomnici.
všudy, kde jest lid věřící,
pověz i v městě Třeboni,
ať se radují i oni,
a rovně také v táž slova
vzkaž do Českého Krumlova;
i v městě Budějovicích
ohlaš to po všech ulicích,
také v Hradci Jindřichově,
ať se těší opravdově.
Tolikéž i na Táboře,
ať nemají smutku hoře;
rovně téhož v Soběslavi,
ať mne z toho chválí, slaví.
Veselští ti ať vesele
ke cti Krista spasitele
zpívají: Bůh všemohoucí
vstal jest od mrtvých žádoucí.
Zajdi také do těch Vodňan,
ať jsem též i od nich poznán;
zastav se i v Prachaticích,
potom odtud v Netolicích,
nechť mne ctí i v městě Písku,
to vše jejich duši k zisku.
Plzeňští ač jsou vzdáleni,
však ať jich též tajno není,
takét jsou i v té Sušici
moji někteří věřící.
Nad to i v městě Klatovech,
po jich neštastných hodech,
vzkaž jim, ať jsou potěšení
pro mé radostné vzkříšení.
Nad to nad Vltavou v Tejně
ať jich nijakž není tejné.
V Velešíně i v Kaplici,
zvláště kteří katolíci,
kdekolivěk jsou věřící,
i v Kardašově Řečici.

Maří.

Ba půjdu, půjdu s radostí
ke všem s takovou milostí;
přijdu všudy po všech městech,
oznámím to na všech místech.
Půjdu, vážíc toho draze
po všech kostelích v té Praze,
povím všechněm k potěšení
o tvém radostném vzkříšení.

c) Na to Maří započne píseň, a všecky osoby se ve zpěvu s ní spojivše touto písní hru dokonají.

b) Triumf (z r. 1582).

Prologus (řetěz v rukou).

(Vychvaluje pěkné způsoby starých křestanův o Božím hodu velikonočním, vyzývá lid, aby i on chválu Bohu vzdával, a praví:)

Obradujtež vy tak též srdce vaše
v tomto radostném a veselém čase,
v kterémžto napořád všecko stvoření
má potěšení, berouc obnovení;
anto již slunéčko svítí jasněji,
an ptáčkové zpívají veseleji,
hájové, lesové se zelenají,
louky kvítečko krásné vydávají . . .
Protož abyste to lépe poznali
a snázeji radost v srdce přijali,
teď pod spůsobem hry velmi kratičké
okážeme podobenství maličké,
kterak se báli pekelní ďáblové

svaté Božské moci Jesu Kristové, (*a*)
potom jaká tu hádka s Kristem Pánem
byla, s smrtí, s Luciperem satanem; (*b*)
kterak andělé před Kristem se brali
a na pekelná knížata volali,
aby své brány otevřeli jemu,
že on posahuje k dědictví svému. (*c*)
Kristus potom nemeškav v peklo jíti,
Lucipera ďábla velmi tam bíti,
na tento řetěz tam jej ukovati,
aby víc nemohl lidu svozovati. (*d*)
A potom Adama, otce navštíví,
čemuž se tito proroci podiví,
s veselím jej budou všickni vítati,
z jeho příští se velmi radovati. (*e*)
Povede je odtud s sebou do ráje,
a o svou milou matku péči maje,
bude praviti, že se k ní navrátí,
a jim se tu hned před očima ztratí. (*f*)
To pak když přijde k vykonání
této hry bude dokonání.
Vy poslouchati sobě nestěžujte,
ale společně s nimi usilujte,
aby vždycky všudy ze všeho chvála
vzkříšenému Pánu Kristu se dála.

3. Komedia o žebrácích

(okolo r. 1573).

Epilogus.

Zavíraje tragedii
před žádným toho nekryji,
že jsem ji z polsky vyložil,
v některých místech rozmnožil.
na žádost jednoho pána,
od něhož mi jest poslána.
Něco jsem z ní opustil
jakž mi můj smysl dopustil,
maje to sobě na vůli
zvláště jakousi fabuli
o nějakém vlku mladém,
kterýž chodíval za stádem,
též také i o frejíři,
o kterémž Polák řeč šíří,
ještoto o čemž začal psáti,
nechce k tomu slušně státi,
nýbrž i mysl zprzňuje,
k zlé žádosti ji vzbuzuje.
V čemž jestliže se kdo kochá,
jest toho nemalá trocha
v Májovém snu kdys napsáno,
i tištěním ven vydáno,
též i v mnohých jiných psaních,
ještoto příliš dosti na nich.
A také zlému učiti,
mládeži k tomu sloužiti,
což by každý z povinnosti,
měl míti zde v ošklivosti
netřeba aniž náleží,
nebo tu o duši běží.
Samo přirození naše
zlé věci plodí a páše,
tím se při tom zpraviti chtěj,
a již se nyní dobře měj.

ABECEDNÍ SEZNAM

spisovatelů, spolu děl bezejmenných.

(Číslice znamenají stránku.)

Albertanus, 90.
Aristoteles viz Rodovský.
Augustin Sv. viz Černý z Vinoře.
Bacháček Nauměřský z Nauměřic Martin, 156.
Bájky Ezopovy, 88.
Barland viz Nigell.
Bartoš viz Písař.
Bavorovský Tomáš, 314.
Belial, 108.
Benedikt též Benedikt z Nudožer, 369. 371.
Benešovský Matouš, 367.
Berlička Sebestian Vojtěch, 150.
Biblí emauzská, 1.
Biblí kralická, 147.
Biblí mikulovská, 1. 2. 3.
Biblí olomoucká, 2.
Bitva varnenská, 133.
Blahoslav Jan, 224. 300. 303. 334. 366.
Březan z Březí Václav, 202.
z Březové Vavřinec 60. 74. 86.
Brikcí z Zlicka či Licka, 173. 179.
Brtvín z Ploškovic Jan, 271.
o Bruncvíkovi, 111.
Budovec z Budova Václav, 337.
Bydžovský z Florentina Marek, 219.
z Cimburka viz Tovačovský.
o Ctnostech čtyrech, stěžejných, 82.
Cyrus Matěj, 290.
Černobýl Mikuláš, 274.
Černý Jevičský Jan, 263.
Černý z Vinoře Adam, 309.
Červenka Matěj, 222. 287.
Češka Jan, 91.
Čtverohranáč, 87.
Dačický z Heslova Mikuláš, 387.
Dobřenský Jan na Dobřenicích a Březnici, 272.
Dobřenský Václav, 316.
z Donína Fridrich, 292.
o Dyonidovi kronika viz Peryton.
z Elbinku viz Plácel Václav.
Eusebius Pamfilus viz Kocín.
Evangeliář olomoucký, 3.
Fábule nové, 89.
Flavius Josephus viz Vorličný.
z Florentina viz Bydžovský.
Grill z Grillova Jan, 382.
Grill z Grillova Matyáš, 379.
z Gynterrodu Abraham, 244. 325.
Hájek z Hájku Thadeáš, 265.
Hájek z Hodětína Jan, 36.
Hájek z Libočan, 189.
Harant z Polžic Kristof, 285.
Herbář, 76.
Herodot viz z Gynterrodu.
Hilarius Litoměřický, 57.
Historia trojanská, 106.
Hladič viz Písecký.
z Hlavačova viz Krinitus a Lupáč.
z Hodíškova viz Konáč.
Hosius Matouš, 257.
Hra na umučení Páně, 141.
Hrubý z Jelení Řehoř, 94. 95. 96.
Huber z Riesenbachu Adam, 269.
Humpolec z Prostiboře Oldřich, 179.
Hus Jan, 1. 4. 15.
Hyzrle z Chodů Jindřich Michal, 297.
Chelčický Petr, 7.
Isidor sv. viz z Ottersdorfu.
Jafet Jan, 228.
Jeroným Pražský, 11.
Kabátník Martin, 69.
Kancionál bratrský, 122. 123. 124.
Karion viz Sobek z Kornic.
z Klausenburka, viz Zborský.
Kniha půhonů bílá, 170.
Knihy pamětné kutnohorské, 44.
Knihy pamětné pražské, 46.
Kocín z Kocinétu Jan, 231. 275.
z Koldína Pavel Kristian, 175.
Komedia o žebrácích, 395.
Kompator z Kumštátu Mikuláš, 78.
Konáč z Hodíškova, 47. 321. 345. 389.
Konečný Matouš, 266. 312.
Konstantinovič Michal, 241.
Koranda Václav, 63.
Krinitus z Hlavačova David, 373.
Kronika česká rýmovaná, 132.
Kuthen ze Šprinsberka Martin, 196.
Léčitelství, 76.
Lery viz Cyrus Matěj.
z Letošic viz Macer.
z Libočan viz Hájek.
Licka viz Brikcí z Zlicska.
z Lobkovic Bohuslav viz Hrubý z Jelení.
z Lobkovic Jan, 70.

z Lobkovic Popel Jan, 306.
Lomnický viz Žebrák.
Lupáč z Hlavačova Prokop, 198.
Macer z Letošic Bartoloměj, 359.
Marka Pavlova Million, 58.
Meduna Jakub, 364. 365.
z Mendeville Jan, viz z Březové.
Menšík z Menšteina Jakub, 181.
Mirotický Jan 251.
z Mitrovic viz Vratislav.
Münster viz z Púchova.
Münsterberský Hynek vévoda, 127.
Nigell z Oskořína Trojan, 311.
z Ottersdorfu Sixt, 216. 348.
o Palečkovi, 322.
Paprocký z Glogol Bartoloměj, 206. 207. 323. 374.
Partlic ze Špicberka Šimon, 259.
z Pernšteina a na Pardubicích Jaroslav, 152.
z Pernšteina Ludvíka naučení, 375.
z Pernšteina Vilém, 12.
o Perytonovi, 353.
Pěček Michal viz Smiřický.
Písař Bartoloměj či Bartoš, 212.
Písecký Hladič Václav, 97.
Píseň o ráně morové, 373.
Píseň o Štemberkovi, 131.
Píseň svatodušní, 363.
Píseň truchlivá o kr. Ludvíku, 129.
Píseň válečná Táborů, 125.
Písně světské, 119.
Plácel Václav z Elbinku, 238.
Plutarch viz Kocín z Kocinétu.
z Plzně Prokop, 17.
Poggius Florentinský viz z Veleslavína.
Polan z Polandsdorfu Adam viz Konečný.
z Polžic viz Harant.
Poustevník Matěj, 14. 20.
Práva Starého města pražského, 26.
Prefát Oldřich viz z Vlkánova.
Přemysl Otakar a Záviš, 130.
z Příbrami Jan, 52.
z Prostiboře viz Humpolec Oldřich.
z Púchova Zikmund, 248.
Rada zvířat, 137.
Rasisovo Ranné lékařství, 77.
z Riesenbachu viz Huber.
Rodovský z Hustiřan Bavor, 307.
z Rokycan Jan, 18.
z Rosenberka Jošt, 12. 89.
Roterodamský Erasmus viz Hrubý z Jelení a z Lobkovic Popel.
Rozenplut ze Švarcenbachu Jan, 362.
Rvačovský Leander Vavřinec, 350.
Schoten viz Nigell.
Seneka viz Velenský.
Senekovy knihy o mravích, 90.
Skutky a mravy mudrců, 83.
Slovák Pavel viz Cyrus Matěj.
Smiřický Pěček Michal, 343.
o Smrti kněze Jana Želivského, 42.
Sněm obecní 1545, 165.
Sněmy bratrské, 163.
Snešení přátelské stavů, 167.
Sobek z Kornic Burian, 246.
Solfernus, 101.
Strejc Jiří, 363. 364. 365.
Sylvius Aeneas, viz Konáč a z Veleslavína.
ze Špicberka viz Partlic.
ze Šprinsberka viz Kuthen.
Štelcar Želetavský Jan, 341.
Šturm Václav, 338.
ze Švarcenbachu viz Rozenplut.
Tažení válečné Žižkovo, 40.
Tovačovský z Cimburka Ctibor, 34. 80.
Václav Havel a Tábor, 134.
Valda Burian, 383.
Valecius Šimon, 375.
o Valterovi a Kryzeldě, 114.
Velenský z Mnichova Oldřich, 92.
z Veleslavína Adam Daniel 153. 182. 254. 278. 280. 381.
Verše salernitanské, 381.
z Vlkánova Prefát Oldřich, 282.
Volání jezuitův, 386.
Vorličný Jan, 361. 363.
Vorličný Pavel, 235.
Vratislav z Mitrovic Václav, 294.
Vstoupení Páně, 362.
ze Všehrd Kornelius Viktorin, 31. 99.
Xenophon viz z Gynterrodu.
Zápis sněmovní 1415, 24.
Zápisy panství Pardubického, 162.
Zápisy Starého města Pražského, soukromé, 21.
Zápisy Star. města Praž. obecné, 22.
Závěta ze Závětic Jiřík, 319.
Záviš viz Přemysl Otakar.
Zborský A., 268.
Zlatoústý Jan viz Hrubý z Jelení.
Žaloba na Husity, 126.
Žebrák Lomnický z Budče, 377. 392. 394.
Želetavský viz Štelcar.
z Žerotína Karel starší, 158. 329.
Žídek Pavel, 49.
Život Alexandra Velikého, 110.
Život Aesopův, 357.
Žižka z Kalichu, Jan 16. 38.

OBSAH.

Doba prvá.

Od Husa do Ferdinanda I.

Stránka

I. **Biblí.**

1. Z knihy přísloví.

Bible emauzská písma glagolského z l. 1416 1

2. Z knihy písní.

Text M. Jana Husi. — Text mikulovský z l. 1406 . . . —

3. Z knihy moudrosti.

Bible olomoucká z l. 1417. — Text mikulovský z l. 1406 . 2

4. Ze žaltáře.

Bible mikulovská z l. 1406 3

5. Z evangelia sv. Marka.

Evangeliář Olomoucký z l. 1421 . . . . . —

II. **Postilly.**

1. M. Jana Husi Výklad na všecka čtení nedělní z l. 1413.

a) Z předmluvy 4

b) Ze čtení na neděli čtvrtou v postě 5

2. Petra Chelčického Spasitelní výkladové na čtení nedělní.

a) Předmluva 7

b) Z výkladu na čtení sv. Lukáše v kap. 16. o Lazaru bohatci 8

III. **Listy soukromé.**

1. M. Jeronýma Pražského list panu Lackovi z Kravař z l. 1415 11

2. Jošt z Rosenberka, biskup Vratislavský.

Z listu královně Johaně, l. 1467 12

3. Vilém z Pernšteina.

Z listu Ludvíkovi I., králi Českému a Uherskému . . . . —

4. Bratr Matěj poustevník.

Z listu Havlu Caherovi, l. 1525 14

IV. **Listy obecné.**

1. M. Jana Husi list ze žaláře z l. 1414 15

2. Jana Žižky z Kalichu list hejtmanům a obci města Domažlického 16

3. M. Prokop z Plzně.

Z veřejného napomenutí k Čechům a Moravanům, l. 1435 . 17

4. M. Jan z Rokycan.

Z listu proti Pikartům, t. j. proti Bratřím Českým, po Čechách i Moravě l. 1468 rozeslaného 18

5. Bratr Matěj poustevník.

Z listu k pánům Pražanům, 1519 20

V. **Zápisy starého města Pražského.**
1. Soukromé.
a) Smlouva o napsání biblí z l. 1418. 21
b) Darování vsi z l. 1422 22
2. Obecné.
a) Z výnosu veliké obce Pražské, učiněného v pondělí před sv. MařÍ Magdalenon léta božího 1421 22
b) Z výnosu obce veliké, učiněného v oktáv božího vstoupení r. 1422 . . . . . —
VI. **Zápis sněmovní.**
Ze zápisu velikého sněmu pánův Českých i Moravských, v Praze o S. Jiljí drženého l. 1415 24
VII. **Z práv starého města Pražského** ok. l. 1422 26
VIII. **Práva zemská.**
1. Viktorina Kornelia ze Všehrd Knihy o právích země České kol. l. 1500.
a) Z předmluvy 31
b) Z knihy čtvrté 32
2. Z knihy Tovačovské, l. 1481 dokonané 34
IX. **Řády vojenské.**
1. Jan Hájek z Hodětína.
Z českého zřízení vojenského z r. 1413 36
2. Z řádu vojenského Jana Žižky a spojencův jeho 38
X. **Staří letopisové čeští.**
1. Žižkovo tažení válečné do Uher l. 1423 40
2. Ze zprávy o smrti kněze Jana Želivského l. 1422 42
XI. **Knihy pamětné.**
1. *Z kněh Kutnohorských.*
O sněmu Kutnohorském léta 1471 44
2. Z kněh Pražských.
O spojení Starého a Nového měst Pražských v město jedno l. 1519 46
XII. **Z kroniky české** *Aenea Sylvia, přeložené Mikulášem Konáčem z Hodíškova z l. 1510.*
1. O začetí Bazilského sněmu a povolání Čechů na ten sněm 47
2. Řeč Juliána kardinála k Českým poslům a odpověď týchž 48
Ze Spravovny *M. Pavla Židka z l. 1471* 49
XIII. **Traktaty polemické.**
XIV. *1. M. Jan z Přibram.*
Ze života kněží Táborských, z l. 1429 52
2. Hilaria Litoměř. Knížky proti Jiříkovi z Poděbrad z l. 1466
Z prvního rozdílu 57
XV. **Cestopisy.**
1. Z Millionu Marka Pavlova, přel. z první pol. 15. století.
O divném městu Kvinsaj 58
2. Z cesty Jana Mendevilly, přel. Vavřinc. z Březové ok. l. 1420
a) O Ipokrasově dceři 60
b) O Machometovi 62
3. M. Václav Koranda.
Poselství krále Jiřího do Říma k papeži l. 1462 . . . 63
4. Z cesty Martina Kabátníka vyk. 1491—1492 69
5. Jan z Lobkovic.
Z Putování k hroku božímu z l. 1505 70
XVI. **Snář** *Vavřince z Březové ok. r. 1410.*
1. Třetí knihy kapitola 52 74
2. Čtvrté knihy kapitola 25 75
3. Páté knihy kapitola 2 . . . . . —
4. Šesté knihy kapitola 1 . . . . . —

XVII. **Herbář.** (Z počátku 15. století.)
Angelika 76
XVIII. **Knihy lékařské.**
1. *Léčitelství* (z počátku 15. stol).
O lékařství obecném každému člověku, který chce dlúho živ býti 76
2. *Ranné lékařství Rasisovo* (z rkp. 15. věku).
Z předmluvy 77
XIX. **Allegorie.**
1. *Z Lamentu Otcův Svatých Mikuláše Kompatora z Kumštátu* (z l. 1451).
Čtyři ctnosti hledají vykupitele 78
2. *Ctibor Tovačovský z Cimburka.*
Obsah Hádání Pravdy a Lži, l. 1599 tištěného 80
XX. **Rozprávky.**
1. *Ze spisu O čtyřech ctnostech stežejných* (l. 1505).
O Spravedlnosti.
Z kapitoly 1. 82
Z kapitoly 6. 83
2. *Ze Skutků a mravů dávných mudrců* (z l. 1475).
a) Sokrates, Athenský mudřec . . . . . —
b) Virgilius poeta 85
3. *Z Kroniky o Římských císařích, přeložené Vavřincem z Březové* (na poč. 15. stol.).
a) Liberius 86
b) Konstantin 87
XXI. **Bájky.**
1. *Ze Čtverohranáče* (z 15. stol.).
Myš a hlemýžď . . . . . —
2. *Z bájek Ezopových.* (Z 15. věku).
O vlcích, o ovcích a o psích 88
3. *Z nových fábulí.* (Z 15. stol.)
a) Mravenec a holubice 89
b) Hlemýžď a orel . . . . . —
XXII. **Průpovědi.**
1. *Jošt z Rosenberka.*
Ze Třinácte šprochův vajovských (l. 1647) . . . . . —
2. *Z kněh slovútného mudrce Seneky o mravích* 90
XXIII. **Spisy humanistů.**
1. *Z Albertana* (z l. 1475).
O přátelství . . . . . —
2. *Jan Češka. Z řečí hlubokých mudrců* (1490—1500).
O chvále dokonalé z ctnosti. (Z Juvenala, Horatia atd.) . 91
3. *Oldřich Velenský z Mnichova.*
Ze Senekova spisu De ira (vyd. 1518). 92
4. *Řehoř Hrubý z Jelení.*
a) Z Chvály bláznovství Erasma Roterodama (z l. 1513.) . 94
b) Z předmluvy na překlad knihy sv. Jana Zlatoústého, „že žádný nemůž uražen býti od jiného, než sám od sebe“ (r. 1497) 95
c) Z překladu listu Bohuslava z Lobkovic (z l. 1513) . 96
5. *Václav Hladič Písecký.*
Přípis Řehořovi Hrubému z Jelení (vyd. 1512) 97
6. *Viktorin Kornelius ze Všehrd.*
Z knihy o napravení padlého (vyd. 1495) 99
XXIV. **Romanky duchovní.**
1. *Ze Solferna* (ok. l. 1437) 100
2. *Z Beliala* (ok. l. 1437) 113

XXV. **Románky z antického života.**
1. Historie Trojanská (z l. 1441).
Z třicáté knihy 106
2. Život Alexandra Velikého (z r. 1433).
Kapitola 60. 61. 62 110
Kapitola 64. 66 111
XXVI. **Romantické povídky.**
1. Kronika o Bruncvíkovi (z 15. stol.).
Obsah dle rukopisu cís. veř. knihovny v Praze . . . . —
2. Povídka o Valterovi a Kryzeldě (z 15. stol.).
a) Výňatek 114
b) Další obsah 118
XXVII. **Světské písně.**
1. Žalost 119
2. Měj se dobře, srdéčko! . . . . . —
3. Přadleně k novému roku . . . . . —
4. Dobrá rada . . . . . —
5. Rovná láska . . . . . —
6. Čeho třeba k milování 120
7. Marné milování . . . . . —
8. Opatrnost . . . . . —
9. Klevetníkovi . . . . . —
10. Zlé hospodářství . . . . . —
11. Neštěstí . . . . . —
12. Klín klínem . . . . . —
13. Studiosus . . . . . —
14. Píseň veselé chudiny 121
XXVIII. **Duchovní písně.**
Z kancionálu bratrského (l. 1505).
1. Rada židovská o Kristu 122
2. Seslání Ducha svatého 123
3. Otče náš 124
XXIX. **Válečná píseň Táborův** 125
XXX. **Žaloba na Husity** (z 15. věku) 126
XXXI. **Z básně o manželství,**
od Hynka vévody Münsterberského sepsané před r. 1491 . . 127
XXXII. **Truchlivá píseň o zahynutí krále Ludvíka** (z r. 1526) . . 129
XXXIII. **Dějepravné zpěvy.**
1. Z básně: Král Přemysl Otakar a Záviš (z 15. století) . . 130
2. Píseň o Štemberkovi (z druhé pol. 15. věku) 131
3. Úlomek rýmované kroniky české (z r. 1419 a 1420) 132
4. Bitva varnenská l. 1444 133
XXXIV. **Básně dialogické.**
1. Václav, Havel a Tábor čili rozmlouvání o Čechách r. 1424 (Výňatek) 134
5. Z Rady zvířat (z druhé polovice 15. stol.) 137
XXXV. **Hra divadelní.**
Úlomek hry na umučení Páně (z poč. 15. věku) 141

Doba druhá.

Od Ferdinanda I. po bitvu Bělohorskou.

I. **Bible Kralická** (z l. 1601).
Skutků apoštolských kniha 6. a 7.
Svatý Štěpán 147

II. **Postilla** *Šebestiána Vojtěcha Berličky* (vyd. 1618).
Přípis panu Janovi st. Říčanskému Kavkovi z Říčan . . 150
III. **Listy.**
1. Jaroslava z Pernštejna a na Pardubicích otevřený list na vypovězení Bratří českých (1547). 152
2. Z listu Poggia Florentského k Leonhardovi Aretinskému, přel. Danielem Adamem z Veleslavína l. 1585.
Zpráva o odsouzení a upálení M. Jeronýma Pražského . 153
3. M. Martin Bacháček Nauměřský z Nauměřic.
Panu Ad. Koníkovi, měštěnínu a senatoru města Vodňan (1606) 156
4. Karel starší z Žerotína.
a) Panu Václavovi ze Vchynic (1612) 158
b) Panu Janu Čejkovi z Olbramovic (1612) . . . . . —
IV. **Zápisy** *panství Pardubického* (1535—36).
Smlouva mezi panem Janem z Pernštejna a měšťany Hradeckými 162
V. **Sněmy.**
1. Zprávy ze sněmů Bratrských.
a) Léta páné 1538 163
b) Léta páně 1546 164
2. Někteří artikulové sněmu obecního l. 1545 165
3. Z Přátelského snešení stavů českých l. 1547 167
VI. **Kniha bílá půhonů k svědomím** (1532—46).
Vyslýchání svědků ve při mezi Jakubem Bartákem z Bezdědic s jedné a Pavlem z Bezdědic v Třebovli s druhé strany (1544 a 1545) 170
VII. **Práva městská.**
1. Brikcí z Zlicska.
Z předmluv na práva městská (1536) 173
2. Pavel Kristián z Koldína.
Artikulové práv městských (z l. 1579) 175
VIII. **Práva obecná.**
1. Brikcí z Zlicska.
Z naučení mudrců (1540) 179
2. Oldřich Humpolec z Prostiboře.
Práva a zřízení zemská království Českého l. 1549 . . 179
3. Jakub Menšík z Menštejna.
Ze spisu: O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní (vyd. 1600) 181
IX. **Kroniky české.**
1. Daniele Adama z Veleslavína Úvaha o kronikách českých.
Z úvodu k historii české Eneáše Sylvia (vyd. 1585) . . 182
2. Václava Hájka z Libočan Kronika česká (z l. 1541).
Z dob krále Jiřího z Poděbrad 189
3. Martin Kuthen ze Šprinsberka.
Z Kroniky o Žižkovi (vyd. l. 1564) 196
4. *Prokop Lupáč z Hlavačova.*
Z Historie o císaři Karlovi IV. (z l. 1584).
Charakteristika Karla IV. 198
5. Václav Březan z Březí. Ze Života Viléma z Rosenberka (z l. 1610).
a) O rozepři s Matějem, opatem Korunským 202
b) O alchymistech 204
X. **Z Diadochu** *Bartoloměje Paprockého z Glogol* (vyd. 1602).
1. O rodu a erbu pánův Malovců z Malovic 206
2. Dobytí Sigetu 207

XI. **Paměti historické.**
1. Bartoš Písař. Z Pamětí o bouřce Pražské (ok. r. 1530).
a) Administrator Havel Cahera 212
b) Vypovězení Paška z Prahy 214
2. Sixt z Ottersdorfu.
Z Historie dvou nepokojných let v Čechách (1546—47) . 216
3. Marek Bydžovský z Florentina. Z Příběhův za císaře Rudolfa II. (1575—96).
Dobývání Jagru 219
XII. **Dějepis Jednoty bratrské.**
1. Matěj Červenka. Z Poznamenání některých skutků (v létech 1541—45).
Rozmluva Ferdinanda I. se Sixtem z Ottersdorfu a jinými dvěma Pražany 222
2. Jan Blahoslav.
Ze Života Jana Augusty (dokonč. l. 1579) 224
3. Jan Jafet. Z Meče Goliášova (z l. 1607).
O prvotném zřízení Jednoty bratrské 228
XIII. **Historie církevní** *Eusebia Pamfila, přeložená l. 1594 Janem Kocínem z Kocinětu.*
Z přípisu 231
XIV. **Dějiny cizí a obecné.**
1. Pavel Vorličný. Flavia Jozefa o válce židovské knihy sedmery (z l. 1533).
a) O zázracích, vyvrácení Jeruzalema předcházejících . . 235
b) O císařství Titovu a zavraždění kněží 236
2. Václav Plácel z Elbinku. Z Historie židovské (vyd. r 1592).
a) Duchovní u Židův úřadové 238
b) Alexander Veliký v Jeruzalemě 240
3. Z Pamětí tureckých Michala Konstantinovice (ok. r. 1510).
O bitvě varnenské 241
4. Abraham z Gynterrody. Z Herodota.
O některých obyčejích starých Peršanů (přel. 1605) . . 244
5. Burian Sobek z Kornic. Z Kroniky Karionovy (z l. 1541).
O válkách měst řeckých 246
XV. **Země- a národopis.**
1. Zikmund z Púchova. Z Münsterovy Kosmografie (vydané l. 1554).
a) Srovnání Hannibala se Scipionem 248
b) O ledu stvrdlém 250
2. Jan Mirotický. Obyčeje, práva, řády anebo zvyklosti všech národův (vyd. 1579).
O zemi Moravské. (Výňatek.) 251
3. Kronika Moskevská (vyd. l. 1590).
a) Z předmluvy Daniele Adama z Veleslavína 254
b) Z překladu Matouše Hosia. O náboženství národu Moskevského i jiných všech Rusů 257
XVI. **Minuce.**
Šimon Partlic ze Špicberka. Z kalendáře hospodářského (l. 1617).
1. Martius, březen 259
2. Z pranostik 260
3. Z historického kalendáře. Februarius, únor 261
4. O kometách 262
XVII. **Známost přírody.**
1. Jan Jevíčský Černý. Z knih o pravém umění destillování (z l. 1556).
O názvosloví bylinářském 263

2. *Thadeáš Hájek z Hájku.* Z Herbáře (vyd. l. 1562).
a) O kaštanech 265
b) O kapradí . . . . . —
3. *Matouš Konečný.* Z Divadla Božího (r. 1616).
O úkazech povětrných 266
XVIII. **Knihy lékařské.**
1. *Tomáš Jordan z Klausenburka.* Ze spisu „O vodách hojitelných neb teplicech moravských zčeštěno A. Zborským (vyt. l. 1580).
Jezero u Čejče 268
2. *Adam Huber z Riesenbachu.* Z Regimentu zdraví (vyd. r. 1587).
O povinnosti šetření těla a zdraví jeho 269
XIX. **Správa statků.**
1. *Jan Brtvín z Ploškovic.* Z knihy o hospodářství (l. 1535 vyd.).
O rybnikářství 271
2. *Jan Dobřenský na Dobřenicích a Březnici.* Ze Správy statků (l. 1550).
O řízení poddaných a sirotků 272
2. *Mikuláš Černobýl.*
Ze Zprávy pánům, kterak statek a úředníky své říditi (l. 1587) 274
XX. **Správa obcí.**
1. *Jan Kocín z Kocinětu.*
Z Naučení správcům obecním (podlé Plutarcha) . . . 275
2. *Daniel Adam z Veleslavína.* Z Politia historica (vyt. l. 1584)
O vychování mládeže 278
XXI. **Putování do svaté země.**
1. *Daniel Adam z Veleslavína.* Itinerarium sacrae scripturae (vyd. l. 1592).
Z úvodu 280
2. *Oldřich Prefát z Vlkánova.* Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny (vykonaná l. 1546).
a) Položení hory Sion, údolí Jozafat a hory Olivetské . 282
b) O zemi svaté a obyvatelích její 283
3. *Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic.* Cesta do svaté země a do Egypta (vykonaná l. 1598).
O příjezdu do města Kairu 285
XXII. **Cestopisy.**
1. *Matěj Červenka.*
Ze Zprávy o cestě do Štrasburku (1540) 287
2. *Pavel Slovák a Matěj Cyrus.* Z Leryovy Historie o plavení se do Ameriky (přelož. l. 1590).
Pohostinství prabydlitelův Brasilských 290
3. *Fridrich z Donína.* Z cestopisu.
Processí, kteráž v Mnichově l. 1592 na den Božího těla držána byla 292
4. *Václav Vratislav z Mitrovic.* Z Příhod (l. 1599).
Na galerách 294
XXIII. **Autobiografie.**
Jindřich Michal Hyrle z Chodův. Ze života jeho (l. 1614).
Jízda horami tatranskými a Polskem 297
XXIV. **Známost jazyka.**
Jan Blahoslav.
1. Z Grammatiky české (dokonané l. 1571).
O dialektech 300
a) Český dialekt 301

b) K Pavlovi 374
c) Na starost . . . . . —
d) K Janovi . . . . . —
3. *Šimon Valecius.*
Ze Zprávy o přípravě k smrti (na poč. 17. věku) . . . 375
XXXVII. **Básně didaktické.**
1. *Ludvíka z Pernštýna naučení rodičům (ze 16. stol.).*
Úryvek . . . . . —
2. *Šimon Žebrák Lomnický.* Z naučení mladému hospodáři (l. 1586).
O šatstvu 377
3. *Matyáš Grill z Grillova.*
O řízení a opatrování božském (1592) 379
4. *Verše Salernitanské.*
a) Vzdělání od r. 1584 381
b) Vzdělání D. Adama z Veleslavína z r. 1587 . . . . —
XXXVIII. **Báseň dějepravná.**
Jan Grill z Grillova. Patriarchův čtyr životy (1587).
Naučení z příkladu Josefa Egyptského 382
XXXIX. **Dialogy.**
1. *Burian Valda.*
Z Rozmlouvání sv. Petra s Pánem (z l. 1585) 383
2. *Z Volání jezuitův k sv. Václavu a Křištoforovi* (l. 1618) . 386
3. *Mikuláš Dačický z Kesslova.*
Z Prostopravdy (l. 1620) 387
XL. **Hry divadelné.** 1. *Mikuláš Konáč z Hodištkova.*
Judith (seps. 1545) 389
2. *Šimon Žebrák Lomnický.*
a) O vzkříšení Páně (po r. 1585) 392
b) Triumf (z r. 1582) 394
3. *Komedia o žebrácích* (okolo r. 1573).
Epilogus 395
Abecední seznam *spisovatelů, spolu děl bezejmenných.*

Opravy.

Stránka	9.	řádek	5.	čti „život“ místo „šivot“.
„	11.	„	17.	„ „útonkové“ místo „útunkové“.
„	33.	„	24.	„ „strýcóv svých“ místo „strýc svých“.
„	43.	„	32.	„ „jinými“ místo „jiným“.
„	44.	„	18.	„ „Křižanovský“ místo „Křiženovský“.
„	50.	„	39.	„ „Dobrohost Týn“ místo „dobrohost Týn“.
„	58.	titul		„ „přeloženého v první polovici“ místo „př. z první polovice“.
„	61.	řádek	35.	„ „plazieše“ místo „plaziecše“.
„	66.	„	6.	„ „stoly(?)“ místo „stali(?)“.
„	67.	„	36.	„ „a samým“ místo „s samým“.
„	80.	titul		„ „Z Hádání Pravdy a Lži l. 1539 tištěného“ místo „Obsah Hádání Pravdy a Lži l. 1599 tištěného“.
„	102.	řádek	23.	„ „jediné v poslední“ místo „jediné a poslední“.
„	112.	„	35.	„ „ani lev“ místo „ano lev“.
„	120.	„	39.	„ „obnixa turbatio“ místo „abjuxator batio“.
„	127.	„	30.	„ „ač nechci“ místo „až nechci“.
„	153.	„	2.	„ „v teplicích“ místo „v Teplicích“.
„	155.	„	32.	„ „potupuje“ místo „postupuje“.
„	161.	„	3.	„ „konce“ místo „k ruce“.
„	161.	„	19.	„ „Zná-lit“ místo „Znalit“.
„	179.	„	26.	„ „to říditi“ místo „tr řéditi“.
„	189.	„	4.	„ „přičině“ místo „příčině“.
„	190.	„	36.	„ „jest nikdá“ místo „jest to nikdá“.
„	194.	„	6.	„ „1468“ místo „1469“.
„	255.	„	37.	„ „zdíli“ místo „sdílí“.
„	256.	„	42.	„ „trpěti má od“ místo „trpěti od“.
„	268.	v titulu	polož	před „(l. 1580)“ „zčeštěno A. Zborským“.
„	271.	řádek	4.	čti „pakli“ místo „padli“.
„	287.	„	18.	„ „zástupy“ místo „zásluhy“.
„	305.	„	30.	„ „býti“ místo „býty“.
„	313.	„	19.	„ „pán Bůh“ místo „pan K“.
„	327.	„	25.	„ „oštipcohazečův“ místo „vštipcohazečůo“.
„	341.	„	6.	„ „Mandivillovi“ místo „Manduovillovi“.
„	341.	„	6.	„ „bludův“ místo „bludiv“.
„	346.	„	16.	„ „řezníkuo“ místo „řečníkuo (sic)“.
„	355.	„	23.	„ „mistra“ místo „místa“.
„	376.	„	37.	„ „žádnému“ místo „žádného“
„	377.	„	13.	„ „jedné“ místo „jedhé“.
„	387.	titul		„ z Heslova“ místo „Keslova“.

PG
5021
.S6

PG 5021 .S6 C.1
Výbor z literatury české doby
Stanford University Libraries
3 6105 036 861 867

DATE DUE

Stanford University Libraries
Stanford, Ca.
94305

Knihovna
Odbor:
Číslo a